

SENKİ COM

Ahmet Ümit

Memento za İstanbul

ROMAN

AHMET UMIT

MEMENTO ZA ISTANBUL

Naslov originala:

*Ahmet Ümit
Istanbul Hatirasi*

Prevela s turskog:

Maja Tutavac

*U spomen na mojeg dragog prijatelja,
Alija Tajsuna...*

„Jučer sam te promatrao s brda, sveti Istanbule...”

Jahja Kemal

Bog je gledao kralja. Bio je to obred posvećenja: dan za zahvalu, trenutak za nagradu, vrijeme za poštovanje. Bog im je kao sveti dar dao ovu lijepu zemlju što se pruža u more poput orlovske glave. Vjetar je čarobnom snagom punio jedra njihovih brodova; zemlja je poput dobre rodilje pretvarala sjeme u slasne plodove; more im je postalo velikodušan vrt pun najukusnije ribe. Bog je čuvao narod od nevolje, a sada je došao red na njega. Kralj je morao učiniti ono što se od njega zahtijevalo, ispuniti svoj dio pogodbe i održati svoju riječ. Pograbio je široki, oštri mač.

Bog je gledao kralja. Mali je prostor bio okupan mliječnoplavom svjetlošću. Zrak je mirisao na more. Osjetio je vlažnu svježinu na širokom, poput plamena vrelom prostoru. Istu je svježinu osjetio i bik koji je čekao kod žrtvenika. Životinja je zadrhtala čitavim tijelom. Zadrhtala su i četiri ratnika koja su s naporom obuzdavala mladog bika. Korak iza bika, zadrhtao je i prorok, ali kralj nije zadrhtao. Nije se obazirao na nevidljivi dodir vjetra, ni na svježinu od koje mu se ježila koža. Podižući mač, polako se približio.

Bog je gledao kralja. Ovaj je stao pred njega i s poštovanjem podignuo glavu. Pogled mu je zastao na trozupcu u Božjoj ruci. Na to strašno oružje koje je jednim udarcem čitavu zemlju poslalo na dno mora. Poštovanje u njegovom srcu pretvorilo se u strah i brzo je odvratio pogled od Boga. Najednom je sve na trgu stalo: vjetar s mora, bik čija se crna koža bijesno trzala, vojnici koji su ga držali. Na trenutak se posvuda spustila zastrašujuća tišina. Pričeka još malo, ta će se tišina pretvoriti u vječno prokletstvo, pričeka li još malo, naljutit će Boga. Morao je odmah početi govoriti. Više nije mogao čekati.

„O, Posejdone“, povikao je pokorno. „O, bože mora, potresa i konja. O, sine Krona i Reje, brate Zeusa i Hada. O, najsnažniji od svih besmrtnika. O, besmrtni silniče! Primi tisuću pohvala, tisuću počasti, tisuću naklonosti!

Ti, koji nisi odvratio lice od nas. Ti, koji nas nisi napustio na našem putu iz Megare. Ti, koji si bio suputnik našoj sudbini. Svoj bijes nisi iskaljivao na nama. Nisi poslao oluje na naše brodove. Nisi okrenuo snažnu prirodu protiv nas. Svoja si mora učinio podatnim, milostivim i darežljivim.

O, najslavniji od svih bogova, o, jedini gospodaru mora, o, zaštitniče megarskih iseljenika. Bez tebe ne bismo pronašli ovu zemlju na tri strane okruženu morem. Bez tebe ne bismo mogli sagraditi naš mladi grad koji se na ovom plodnom tlu uzdiže poput spomenika. Bez tebe ne bismo bili ni na zemlji ni na moru. Ti, koji nas voliš poput svoje djece, ti, koji si se sažalio nad nama, pokazao nam samilost, branio nas. Mi ti želimo pokazati svoju zahvalnost prinoseći ti ovog bika. Molim te, prihvati našu žrtvu. Molim te, smiluj nam se, čuvaj nas i nadgledaj i dalje, kao što si to činio i dosad. Molim te, osiguraj nam i milost drugih bogova. Jer ti nas najviše voliš. Jer ti si najmoćniji. Jer ti si najpravedniji...”

Kao da ne čuje ove riječi, Bog je i dalje očima iz kojih je sukljao plamen gledao Bizu, kralja ove mlade zemlje. Kralja nije pogodilo to bezosjećajno držanje. Kleknuo je ne gubeći ni zrno poštovanja, čelom dotaknuo zemlju i pozdravio ga. Zatim se polako podignuo i okrenuo prema crnom biku kojeg su četvorica vojnika jedva obuzdavali, poput ratnika sigurnog u svoju metu.

Bik je najprije primijetio mač, a onda kralja koji mu se približavao. Sunce se od njegove uglačane površine odbljeskivalo u očima životinje, kao glasnik nadolazeće nesreće. Nemiran zbog užeta koje ga je sapinjalo, bik je postao uznemiren. Htio je pobjeći s tog malog trga na koji je sa svih strana prodirao miris mora, spasiti se spona i bljeska koji ga zasljepljuje. Pokušavao je izaći iz tog škripca vukući za sobom vojnike, ali četiri mu ratnika to nisu dopustila: čvrsto su stegnuli spone koje su držale snažnu životinju.

Bog je gledao kralja Bizu. On se polako približio biku. Namirisavši kralja, bik se još više razljutio i počeo bijesno puhati kroz nos. Vojnicima je bilo sve teže obuzdavati ga. Prorok je već počeo moliti, držeći u ruci zdjelu u koju će prikupiti krv. Biza je stao pred veličanstvenu, lijepu životinju, ali nije podigao mač i Bogu vlastitim rukama prinio bika, nego je s poštovanjem pogledao svoju žrtvu. I bik je upravio oči prema njemu. Napeto ga je promatrao, kao da se pita što će se dogoditi. Baš kao što Bog nije smio čekati, tako nije smjela čekati ni žrtva. Kralj je ponovno stegnuo balčak oštrog, širokog mača. Koraknuo je prema biku. Zasjekao mu je mačem grkljan. Bik se umirio dok je krv brizgala u zdjelu koju je držao prorok. No, ubrzo je ustuknuo u boli i htio svom snagom poskočiti naprijed. I pobjegao bi vukući za sobom četvoricu vojnika, štrcajući krv uokolo sve dok ona ne bi potpuno istekla, ali snažne ruke mu to opet nisu dopustile. Životinja je ubrzo izgubila snagu. Najprije je klonula na drščuća koljena, a zatim se bučno srušila postrance.

Bog je gledao kralja. No, kralj više nije mario za Boga; oči su mu bile prikovane za bika kojeg je upravo ubio, valjda zbog krvi koja ga je poprskala ili zbog nekog iskonskog nagona. U bikovim očima više nije bilo bijesa, tek iznenađenje, ali i djelić tuge. Kralj nije žalio zbog svog čina, u srcu je osjećao mir onoga koji je ispunio svoju dužnost, ali ipak nikako nije mogao odvojiti pogled od žrtvinih crnih očiju čiji se sjaj gasio.

Zvijezda i polumjesec

Žrtvine crne oči gledale su Ataturka. Izgledao je kao da ima pedesetak godina; ruke su mu bile ispružene prema gore, dlanovi okrenuti jedan prema drugome, a zglobovi povezani najlonskim užetom. Stopala okrenuta jedno od drugoga bila su upravljena prema moru. Srebrna, duga, ravna kosa bila je raširena po mramoru na tlu, a ovratnik kožne jakne boje duhana i bež košulja pocrnjeli su od sasušene krvi. Da mu donja čeljust urešena finom, prosijedom bradom nije pala na prsa, mogao bih lako vidjeti široki rez na grkljanu koji je vjerojatno uzrokovao čovjekovu smrt. Iako sam mnogo puta vidio ovakve prizore, nije mi bilo ugodno promatrati leš, zbog ranog jutra ili činjenice da sam počeo stariti. Okrenuo sam se prema moru koje je u daljini gubilo boju.

Dva putnička gradska trajekta, dva teška morska radnika, prošla su tik pored mene ostavljajući za sobom trake pjene na ljuškajućem plavetnilu. Na Sarajburnuu je puhao povjetarac. Mliječnoplava svjetlost. Zrak je mirisao na more. Iza nas, drveće u dnu palače odvojene asfaltnom cestom odavno je prestalo cvjetati. Činilo mi se da se prisjećam lijepih starih dana, Istanbula mojeg djetinjstva. Skice krajolika, nepotpuni zvukovi, djelići događaja... Ne, u mojem sjećanju nije oživio nijedan trenutak. Odjednom sam na sebi osjetio težinu nečijeg pogleda. Podigao sam glavu i našao se oči u oči s njime; s neba me promatrao blijedeći polumjesec. Kažem da je blijedio, ali činilo se da njegov obris svakog trena postaje sve jasniji, kao da ponovno izlazi. Bilo mi je hladno, zadržtao sam; odvratio sam pogled od polumjeseca i podignuo ovratnik kaputa.

„Je li ovo slučajnost?”

Glas je lagano odjeknuo na malenom trgu i izgubio se u mreškanju mora. Pripadao je našem nevaljalcu, Aliju; pogled mu je bio prikovan za Ataturkov brončani kip. Nije bilo jasno kome je uputio pitanje, no Zejnep je reagirala prije mene.

„Što je ovdje slučajnost?”

S njezinog se lijepog lica vidjelo da se brine da nije slučajno propustila neki važan detalj. Ali je radio prijemnikom koji mu je krčao u ruci pokazao Ataturkov spomenik.

„Mislim na to da je žrtva ostavljena ovako, pred kipom.” Upitni je pogled okrenuo prema meni. „Što mislite, inspektore, je li to slučajnost?”

Odgovor na to nisam znao. Približio sam se kipu. Mustafa Kemal u civilnom odijelu, s rukama na bokovima i pogledom na plavetnilu, utonuo je u duboke misli. Kad se nisam oglasio, Zejnep je nastavila raspravu: „Što hoćeš reći? Da su čovjeka žrtvovali Ataturku?”

„Zašto ne?”, začuo se Alijev glas, miran kao da govori o svakidašnjem događaju. „U ovoj zemlji ima svakakvih luđaka...”

Imao je pravo, ali dosad nisam čuo da je Mustafi Kemalu ikada prinijeta ljudska žrtva.

„Ne vjerujem”, promrmrljala je Zejnep vraćajući se pregledu žrtve, „Mislim da je to sve slučajnost. Da je ubijeni bio žrtvovan, ubili bi ga ovdje.” Desnom rukom u plastičnoj rukavici

pokazala je mramorno podnožje pod glavom leša. „Nema mrlja krvi. Donijeli su ga ovdje nakon što su ga ubili. Ne vjerujem da ovo ubojstvo ima veze s Ataturkom.“

„Ne znam...“ Ali je htio nastaviti raspravu, ali prekinula ga je sirena prolazećeg trajekta. Dok se promukli zvuk broda koji je podsjećao na tužni krik neke drevne divlje životinje brzo gubio u tišini jutra, začuo se Zejnepin glas: „Ovdje ima nešto.“ Pokušavala je izvući neki predmet iz svezanih ruku trupla. „Nešto metalno... Evo, imam ga.“

Zagledali smo se u okrugli komad metala između Zejnepinog palca i kažiprsta.

„To je novčić“, promrmljala je Zejnep. „Izgleda kao antikni novčić.“

Ali je pokušao pročitati natpis na njemu.

„Na rubu je neki natpis, a u sredini neki obrisi... Ma što je to?“ Bez naočala nisam mogao vidjeti obrise na novčiću koje je čak i Ali, naše oko sokolovo, teško razaznavao. Baš kad sam se spremao iz unutarnjeg džepa sakoa izvaditi naočale za blizinu, Zejnepino je objašnjenje otklonilo tu potrebu.

„Nije li ovo zvijezda? A ovo je mjesec!“ Pogledala me razrogačenim očima. „Da, mjesec, inspektore, a u središtu mu je i zvijezda.“ Zastala je i promrmljala začuđeno: „Baš kao na našoj zastavi.“

Bizantion

Slika novčića odražavala se na platnu na zidu bez prozora u mračnom laboratoriju. Promatrao sam zvijezdu u središtu polumjeseca čiji su krakovi bili okrenuti prema gore, koja je, usprkos pomalo nejasnim rubovima, sjajila jednakom divotom već tisućama godina. Na novčiću je jedna riječ od devet slova obavijala mjesec i zvijezdu.

„Koji je ovo jezik?“, pokazivala je Zejnep riječ na novčiću s dugim ravnalom. „Nije turski... Možda je ruski.“

„Ne“, rekao sam s pouzdanjem. „Grčki... To je grčki alfabet.“

Ali koji je stajao pored mene, okrenuo se i pogledao me, kao i Zejnep. Kako sam to znao?

„Grčku abecedu naučio sam u kući strike Dimitrija. Bio je svećenik u grčkoj patrijaršiji. On i njegova žena Sula živjeli su na Balatu, u kući s dvorištem nasuprot naše. Nisu imali djece i ja sam u njihovu kuću ulazio kad god sam htio. Imali su slikovnice iz Grčke pa sam listajući njih naučio i grčku abecedu. Sada ipak miješam slova, ali ovo mogu pročitati.“

„A što onda ondje piše, inspektore?“, znatiželjno je upitala Zejnep. I dalje je promatrala natpis urezan u novčiću. Približio sam se platnu i pokazao slova.

„To i vi možete pročitati, piše Bizantion.“

Ali je promrmlijao zabrinutim glasom, kao da se nalazi pred nerješivim problemom: „To ima veze s Bizantom?“

I Zejnepine su se oči suzile i ispunile jednakim izrazom punim pitanja.

„Što je?“, progundao sam. „Nemojte mi reći da ne znate.“

Na tu moju reakciju najprije nisu reagirali, ali kasnije su okrenuli poglede kao da su počinili ključnu pogrešku.

„Stvarno ne znate? Nemojte, djeco! Bizantion, zaboga, Bizantion... To je prvotno ime Istanbula, grada u kojem živite.“

Ali je skrivao svoj sram u dubokoj tišini, no Zejnep se pokušala obraniti: „Nije li prvo ime Istanbula bilo Konstantinopol?“

Razočarano sam odmahnuo glavom.

„Naravno da nije, prvo ime Istanbula bilo je Bizantion, ime Konstantinopol uzeo je stotinama godina poslije.“

Iznenada se slika na platnu promijenila i pred očima nam se ukazala ženska glava. Vidjela se iz profila, kosa joj je bila skupljena na potiljku, a crte lica veoma naglašene. Ovo je bilo naličje kovanice. Ali je promijenio sliku da, između ostalog, prekine moju prodiku o povijesti. Zaustio je da kaže: „A ova žena je bizantinij..., bizantij...“, ali nije mogao izgovoriti riječ. Opet je bubnuo glupost. „Ma, kako se ono kaže, inspektore?“

„Bizantion, Ali! Bizantion!“ naglasio sam, napola u šali.

„Aha, da“, zahihotao se moj pomoćnik. „Onda ova žena valjda mora biti bizantijska princeza.“

Nisam bio tako siguran u to. Nas smo troje neko vrijeme u tišini promatrali ženu na platnu, a onda sam rekao: „Ne znam“, i uputio se prema prekidaču za svjetlo na zidu. „Što se toga tiče, ja znam koliko i vi. Najbolje je da razgovaramo s nekim stručnjakom.“

Slika antičke žene izgubila se s platna kad je grubo fluorescentno svjetlo rasvijetlilo sobu. U istom me trenutku zapahnuo lijepi miris koji nisam imao naviku susretati u laboratoriju. Bili su ondje. Miris je dolazio od blijedoljubičastih zumbula u jednostavnoj vazi na Zejnepinorn stolu.

„Kakvo lijepo cvijeće“, promrmljao sam. „Tko ga je donio?“

Pitanje sam postavio Zejnep, ali vidio sam da je Ali pocrvenio. Zejnep je pak, odgovorila veoma mirno, čak i ponosno: „Ali ga je donio, inspektore.“

E, to je bilo veliko iznenađenje: da naš neotesanac Ali donosi cvijeće Zejnep, s kojom se neprestano prepirao! Iznenađeno sam pogledao pomoćnika; crvenilo na njegovom licu je potamnijelo i odvratilo je pogled od mogega. Htio sam se malo zadržati na tome, ali lopov je bio toliko sladak onako posramljen da nisam imao srca.

„Lijepo je“, rekao sam i promijenio temu okrenuvši se prema Zejnep. „Za ovaj nam slučaj trebaju stručnjaci. Povjesničari, znanstvenici koji se razumiju u kovanice, ljudi koji nam mogu pomoći informacijama.“

„Bacam se u potragu, inspektore“

I Ali je bio zadovoljan promjenom teme. „Počnimo od stručnjaka za kovanice“, uzbuđeno se pridružio razgovoru. „Mora postojati veza između mjeseca i zvijezde na onom novčiću i činjenice da je tijelo ostavljeno pod Ataturovim spomenikom.“

I detalj za koji je zapeo moj pomoćnik je bio važan. Mjesec i zvijezda otisnuti na novčiću prije više tisuća godina i Mustafa Kemal... Je li to bila neka politička poruka? Ubojica ili ubojice nisu bili obični ljudi, nego teroristi koji su ubojstvima htjeli postići svoje ciljeve? Ta mi se mogućnost nije činila veoma logičnom. Do danas nijedna teroristička grupa, ljevičarska ili desničarska, nije koristila ovakvu metodu. Njihove bi operacije bile jasne i imale bi konkretne ciljeve. Jasno, kad ih u tajnosti ne bi vodile obavještajne organizacije. Nikada nisam radio u Odjelu za terorizam, ali znao sam da obavještajne organizacije upravljaju većinom terorističkih grupa.

„Oho, čitava je ekipa ovdje“, okrenuo sam se začuvši Šefikov glas. Bistri narednik ekipe za očevid stajao je na pragu laboratorija i veselo nas promatrao. No, smjesta se uozbiljio kad je primijetio kakvo teško ozračje ovdje vlada.

„Baš sam vas tražio, inspektore. Ustanovili smo identitet ubijenog.“

E, to je bila dobra vijest.

„Našli ste njegovu osobnu iskaznicu?“

Prišao je s vrećicom za dokaze.

„Našli smo njegov novčanik, inspektore. Stotinu metara od mjesta ubojstva. Iskaznica je bila u njemu. Na cesti je bio i razbijeni mobitel.“

„Je li bio na istom mjestu kao i novčanik?“, upitao sam uzimajući vrećicu.

„Recimo da jest... Uz rub glavne ceste koja ide od Sarajburnua prema Eminonuu... Ispred Palače košara Dijelovi mobitela bili su od novčanika udaljeni tek desetak metara. Mora da su ih ubojice bacili kad su ostavili tijelo...“

Iako sam znao što će reći, htio sam biti siguran: „Kažeš ubojice. Kako možeš biti siguran da nije riječ samo jednom počinitelju?”

„Žrtva je prenesena, inspektore. I sami znate da bi čitavo mjesto izgledalo kao klaonica da joj je ondje prerezan grkljan. A ono tijelo ne bi mogla nositi jedna osoba.” Kao da se sjetio nečeg važnog, upitao je sa zanimanjem: „Jeste li razgovarali s prolaznicima? Je li tko što vidio?”

Budući da je Ali razgovarao s prolaznicima, on je i odgovorio na pitanje: „Vojnici koji su bili na straži u garnizonu na drugoj strani ceste ništa nisu vidjeli. Ni stražari u garaži pokraj njega... Ni pijanci s obale ništa ne znaju. Ispitali smo sve koji su u to vrijeme noćas bili na Sarajburnuu, ali nitko ništa nije vidio.”

Šefik je tiho promrmeljao, kao da objašnjava samome sebi: „Mora da su ubojice profesionalci. Oko kipa nije bilo nikakvih tragova.”

Šefikove su me riječi ponovno podsjetile na mogućnost da bi ovo ubojstvo moglo biti djelo neke obavještajne organizacije. No, oni ne bi samo tako ostavljali poruke, osim ako nas, naravno, nisu htjeli navesti na krivi put.

„Dobro, ali zašto Ataturkov kip?”, ponovno je upitao tvrdoglavi Ali.

„Čudno!”, reče Šefik. Kao ni mi, on to nije mogao protumačiti. „Zaista čudno! Želi li ubojica možda poslati kakvu poruku?”

O tome bismo mogli satima raspravljati, ali činilo se da ne bismo došli do nekog zaključka. Pogotovo s podacima kojima smo trenutno raspolagali. Umjesto toga, sadržaj vrećice istresao sam na stol. Svi smo pogled upravili na novčanik boje duhana i mobitel razlomljen napola.

„Baš lijep novčanik”, Ali je zvučao gotovo veselo. „Izgleda da je ubijeni bio bogat.”

„To ne znam”, reče Šefik i pokaže na novčanice koje su ispale iz novčanika. „Ali volio je imati gotovine. U novčaniku je točno 1225 lira.”

To je privuklo Zejnepinu pažnju. „Ubojica nije uzeo novac?”

„Ne vjerujem. Ne znam je li čovjek uza se imao više novca, ali u novčaniku je bilo 1225 lira.”

Mene je više od novca zanimalo žrtvin identitet. Dok sam vadio osobnu iz novčanika, dotičući dvama prstima desne ruke što manju površinu iz straha da ne obrišem otiske, Zejnep je nastavila graditi teoriju: „U tom slučaju, izgleda da ubojstvo nije motivirano novcem... Inače bi ubojica uzeo sav novac.”

„Tako se čini...”

Nitko se nije obazirao na Šefikove posljednje riječi. Svo smo troje pažljivo promatrali osobnu iskaznicu među svojim prstima. Čovjekova je prosijeda kosa na fotografiji s iskaznice bila kraća, ali on je bez imalo sumnje sličio našoj žrtvi. Ime mu je bilo Nedždet, a prezime Denizel. Rodio se 12. kolovoza 1959. godine u Istanbulu. U rubrici „bračno stanje” pisalo je „neoženjen”.

„Čovjek je sveučilišni profesor.”

Vidjevši da su nam se pogledi ponovno okupili na njemu, Šefik je pokazao vizitku koja je ispala iz novčanika.

„Piše ondje: dr. Nedždet Denizel. Povjesničar umjetnosti - arheolog.”

Vizitka koju je pokazao Šeik nimalo nije ličila skromnim vizitkama sveučilišnih profesora. I prije nego što bi je čovjek dodirnuo, bilo je jasno da je otisnuta na skupom papiru.

No, Alijevu je pažnju zaokupilo žrtvino zanimanje, ne vizitka.

„Arheolog, ha! Očito se žrtva bavila onim vašim Bizantionom, inspektore."

„Onda je prvo mjesto koje moramo posjetiti njegova kuća", složio sam se. „Tako ćemo ujedno saznati više o Nedždetu Denizelu i Bizantionu."

„Bizantionu?", iznenadio se Šefik. „A što je Bizantion?"

Ali je kolegu odmjerio prezrivim pogledom.

„Ne znaš, zar ne, Šefiće? Sramota... Sram te bilo! Bizantion je prvo ime grada u kojem živiš." Šefik je zbunjeno pokušavao shvatiti što se zbiva, ali Zejnep mu je priskočila u pomoć:

„Na onom novčiću kojeg smo pronašli u šaci ubijenog pisalo je Bizantion..."

Samatja

Kuća čija se adresa nalazila na žrtvinoj vizitki bila je u Samatji, na padinama posljednjeg od sedam brda Istanbula. Samatja mi je uvijek bila draga, iako ne koliko Balat na kojem sam živio. Bila je ona jedna od izvornih četvrti koje su Istanbul činile Istanbulom. U toj je lijepoj četvrti nekada živjelo mnogo više armenskog stanovništva. Ponekad, kad poželimo piti rakiju negdje izvan Tatavle, Evgenija i ja dođemo ovamo. Evgenija je ovu četvrt nazivala Psammatia. To joj je bilo grčko ime. Navodno je značilo „pješčano, pješčanik“. Meni pak, na spomen Samatje na pamet padaju kamene kuće čiji krovovi mirišu na sunce, a prozori na more, stare crkve, džamije, uske ulice, krčmice u uskim ulicama, prigradski vlakovi koji svakog dana bez prestanka prevoze tisuće Istanbulčana među tisućama godina starim zidinama. Ali Samatja je, kao i Balat, umorna, stara, oronula. Zato nisam očekivao da bi drvena dvokatnica ubijenog mogla biti ovako lijepa. Ušli smo u vrtić, prošavši između dva razgranata stabla judića čiji su nježni, ljubičasti cvjetovi visili nad željeznim vratima. Dočekalo nas je stablo smokve velikog, savijenog debla koje se doimalo kao da je ondje još od vremena Bizanta. Na Vrućini već visokog sunca Širio se teški miris koji je nadraživao nosnice. Odnekud je dopiralo kriještanje svadljivih galebova, a iz stražnje se ulice uzdizao zvuk dječjeg smijeha. Ali je s divljenjem odmjerio zgradu, progutao slinu i promrmljao:

„Kakva lijepa kuća! Ima čak i vrt... Mora da arheolozi dobro zarađuju.“

Zejnep je bila nekoliko metara ispred Alija i gotovo je došla do vrata, ali nije propustila priliku da odgovori kolegi: „Ili je čovjek u iskopinama našao pravo blago.“

„Možda su ga zbog toga, i ubili. Zato što nije bingo podijelio s prijateljima.“

Nije mi bilo jasno šali li se Ali ili je ozbiljan.

„Onda ispitajmo njegove kolege arheologe“, odvrati Zejnep. No, osmijeh na njezinom licu pokazivao je da je sve to govorila u šali. „Štoviše, istražimo sve što svaki od njih posjeduje.“

„Ne znam postoji li blago ili ne, ali mislim da ćemo biti prisiljeni učiniti sve to.“

Moje su riječi izbrisale osmijeh sa Zejnepinog lica, a Ali je odvojio pogled s crvenih pelargonija i okrenuo ga prema meni. Došlo je vrijeme da se uozbiljimo.

Zaustio sam da kažem: „Hajde, uđimo“, kad mi je zazvonio mobitel. Pomalo sam se zabrinuo ugledavši Evgenijino ime na zaslonu.

„Samo malo, djeco“, rekao sam i udaljio se. Javio sam se kad sam došao pod cvijeće razgranatog judića koje je visjelo u grozdovima.

„Zdravo, Evgenija...“

„Zdravo, Nevzate...“

„Kako si?“

„Dobro... Dobro...“

Ne, nije bila dobro. Nije mogla biti jer je te večeri po prvi put trebala doći k meni. Po prvi bi put došla u kuću u kojoj živim, sa mnom udisala isti zrak i ondje se prvi put susrela s mojim duhovima, bolima i žalosti. Bila je napeta jer sam pustio da proteknu godine prije negoli sam je

pozvao k sebi, a sam sam bez poziva dolazio k njoj, u njezinu gostionicu, među njezine prijatelje, čak i u njezinu grčku zajednicu. No, kad je došao red na mene, moja je strpljiva Evgenija uvijek nailazila na prepreku, emocionalnu barikadu, zid premazan žalošću, udaljenost u kalupu od boli. Naviknula se na to, nije to ni spominjala, a kamoli o tome otvoreno govorila. Valjda joj se zbog toga, kad sam je pozvao k sebi, na licu više odrazio nemir, nego sreća.

„Jesi li siguran?", upitala me. „Nevzate, jesi li siguran u to?"

„Siguran sam", rekao sam nabirući obrve. „Naravno da sam siguran. Zar bih te pozvao da nisam?"

Jesam li zaista bio siguran? Zapravo nisam znao, ali morao sam biti. Koliko bi ovo moglo ovako trajati? Evgenija je bila moja najbolja prijateljica, najpouzdanija osoba u mom životu, a što je najvažnije, žena koju sam volio... A Guzide i Ajsun? Žena i kći koje sam izgubio? Da, njihovi duhovi, tragovi, stvari, mirisi, glasovi koje i dalje čujem među zidovima svoje kuće... Istina, još sam živio s uspomenom na njih, ali Guzide i Ajsun su umrle. To je bila činjenica, koliko god je teško bilo prihvatiti i napokon se odvojiti od njih. Nazvao je sudbinom, prokletstvom, lošom kobi ili kako god, ona mi je strašna eksplozija uzela ženu i kćer. Ali život je tekao dalje. Čovjek se i ne htijući susretao s drugima i osjećao ljubav prema njima. Ta ljubav nije mogla oslabiti vezu s mrtvima. Znao sam da varam samoga sebe slažući se s tim. Život je davao prednost živima. Slike, glasovi, mirisi, uspomene i tragovi mrtvih polako bi se izbrisali. Boljelo je, ali čini se da drugog načina nije bilo. Čovjek nije bio veoma odano biće. Važno je bilo ne zaboraviti mrtve u potpunosti, u sebi zadržati djelić njihovog duha, uvjeriti se da oni žive u vašem srcu. Kažem uvjeriti se jer bi se uslijed potresnih događaja tragovi duha i slike vaših voljenih živih polako izbrisali iz vašeg pamćenja, a s vremenom biste se teško prisjećali čak i njihovih lica. I koliko god često si ponavljao suprotno, to je bila bolna istina. A njoj nije dugo trebalo da me dobije u šake. Nisam joj se mogao dugo odupirati. Stigao sam pred raskršće i predao joj se. Na tom me raskršću čekala Evgenija. Uz njezinu sam pomoć ustao i ponovno naučio stajati i hodati sa svojim bolima. Pokušao sam biti jedan od onih normalnih ljudi, ako tako nešto i postoji. A kako bih Evgeniji pokazao zahvalnost, učinio sam ono što sam zapravo trebao učiniti prije mnogo godina, pozvao sam je k sebi. Pristala je nakon dugog oklijevanja, ali nije se mogla riješiti napetosti. Bojala se da bih se u svakom trenutku mogao predomisli ili ju nekako povrijediti. Zato je njezin glas s druge strane žice bio napet i nemiran. Morao sam je umiriti.

„Što je?", rekao sam poprimajući smirujući ton glasa. „Nećeš mi valjda reći da večeras nećeš doći?"

„Ne, Nevzate, misliš da bih to učinila?" Napetosti je nestalo. „Nego, mislila sam da donesem onih jela koje voliš..."

Ulogu sam odigrao majstorski.

„Ne, Evgenija. Dogovorili smo se da večeras ništa nećeš pripremati. Sve ću ja srediti..."

„U redu onda." Opustila se, uspio sam je smiriti, ali sumnjao sam da samoga sebe nisam uvjerio. Evgenija je zapitala u sali: „A što će sve biti na stolu?"

„Jela koja u životu nisi vidjela...", nastavio sam razmetljivo. „Ne bih se iznenadio da mi ponudiš posao u gostionici kad ih kušaš."

Zahihotala se.

„Nudim ti to i bez kusanja, Nevzate. Pusti više te ubojice i zlikovce." Uozbiljila se i zvučala je kao da me preklinje. „Ozbiljno ti govorim. Zašto ne odeš u mirovinu i ne dođeš raditi u Tatavlu?"

Tu je ponudu ponavljala po tko zna koji put, premda je mala da je znala da je nikada ne bih prihvatio. Nisam pokazao nezadovoljstvo.

„Ne možeš tako zapošljivati na crno. Želim svoj sindikat i osiguranje. A što je još važnije, želim dobru plaću. Veću od one koju mi daje država..."

„Prihvaćam sve," reče prihvativši igru. A možda se i nije igrala. Možda je bila iskrena kao i uvijek. Nastavila je s uvjerenjem: „Samo dođi raditi kod nas."

Nisam dopustio da se raznježi, nasmijao sam se kako bi shvatila da njezine riječi shvaćam kao igru.

„Razmislit ću, a ti provjeri vještine čovjeka kojeg želiš zaposliti. Zar se kuhari zapošljavaju na neviđeno?"

Evgenija se nije nasmijala, glas joj je i dalje bio osjećajan.

„Kad je riječ o tebi, ništa ne moram znati."

Trebao sam reći: „Ni ja ništa ne moram znati kad je riječ o tebi, Evgenija.", ali nisam mogao. Trebao sam se iskupiti barem s nekoliko lijepih riječi, ali nisam mogao. Pogled mi je pao na Zejnep i Alija koji su me čekali kod otvorenih vrata.

Zadovoljio sam se s time što sam Evgeniji rekao: „Hvala. Lijepo je biti tako prihvaćen... Nego, nemoj kasniti večeras, u redu? Pazi, očekujem te u osam."

„Neću kasniti, kod tebe sam u osam."

Nisam osjetio ni trunke uvrijeđenosti; glas joj je bio mekan poput proljetnog povjetarca na mom čelu i siguran poput zidina za našim leđima koje su tisućama godina štatile ovaj grad. No, kad sam poklopio i uputio se prema vratima kuće, iz nekog sam razloga u sebi samom osjetio duboku ljutnju.

Kralj Biza

Premda je vrt bio osunčan, unutrašnjost kuće bila je mračna. Na pragu nas je dočekala svježina koja je mirisala na lavandu. Mora da je ubijeni, Nedždet Denizel, odlučio lavandom otklanjati miris plijesni koja se zbog vlage nakupljala u kućama uz obalu. Glas smo začuli kad smo prošli mračni hodnik i uputili se prema poluotvorenim vratima kroz koja je prodiralo sunčevo svjetlo.

„Zdravo... Ja sam kralj Biza... Dobro došli u moju palaču...”

Bio je to čudan, promukao glas. Svo smo troje posegnuli za oružjem. Nikoga nije trebalo biti kod kuće. Prema onome što smo doznali, ubijeni je živio sam, a najbliža rodbina mu je bila u Ankari. Naslonili smo se na mračni zid hodnika i nečujnim se koracima približili vratima. Stigli pred njih i ponovno začuli glas:

„Zdravo... Ja sam kralj Biza... Dobro došli u moju palaču...”

Svo smo se troje pogledali. Znakovima sam Aliju odredio da gurne vrata, a Zejnep da nas štiti odostraga. Ali je brzo odgurnuo vrata, a ja sam pištolj upravio prema mjestu u osvijetljenom dnevnom boravku odakle je dopirao glas. Svjetlo me zaslijepilo, ali ipak sam povikao:

„Stoj, policija!”

Glas se ponovno začuo i ponovio je iste riječi ne pokazujući ni najmanji znak straha.

„Zdravo... Ja sam kralj Biza... Dobro došli u moju palaču...”

Počeo sam se smijati kad su mi se oči naviknule na svjetlo; na mjestu prema kojem sam uperio pištolj, u velikom kavezu, sivi papagaj crvenog repa ponovio je svoj refren:

„Zdravo... Ja sam kralj Biza... Dobro došli u moju palaču...”

I Ali i Zejnep koji su za mnom ušli u dnevni boravak prasnuli su u smijeh. Opuštanje živaca koje slijedi napetost.

„To je znači, naš poznati kralj”, pribrao se Ali. „Sad možemo saznati sve što se dogodilo tisućama godina prije.”

Zejnep je bocnula kolegu spremajući pištolj: „Pitaj ga i za onaj mjesec i zvijezdu... Ionako te zanimalo zašto su Grci koristili taj simbol.”

„Imam bolju ideju”, Ali se približio kavezu i naklonio s poštovanjem, kao da je pred njim pravi vladar.

„Moćni kralju, biste li nam rekli: tko je ubio Nedždeta?”

Kralj Biza se uzšetao po prečki. No, umjesto da odgovori, odlučio je ponoviti pitanje:

„Tko je ubio Nedždeta? Tko je ubio Nedždeta?”

Dok se Zejnep hihotala, Ali je uzeo ispražnjenu posudu pred kavezom, napunio je hranom koja je bila odmah u blizini i tako napravio nešto mnogo korisnije.

„Ne znamo, Ekselencijo. Nadali smo se da ćete nam vi reći nešto o tome.”

Biza je uzbuđeno zamahnuo krilima vidjevši da mu je u zdjelicu hranu stavio njemu potpuno nepoznati čovjek. „Nadali smo se da ćete nam vi reći... Nadali smo se da ćete nam vi reći."

Promatrajući Alijev razgovor s pticom, Zejnep si je promrmljala u bradu:

„Samo bi arheologu na pamet palo nazvati papagaja Biza."

„No", reče naš nestašni Ali nastavljajući sa šalom, „kralj Biza nam nema namjeru pomoći."

Papagaj koji je već počeo jesti hranu iz posude, na trenutak je zastao i, možda u znak zahvale, ponovio:

„Nema namjeru pomoći."

„Da, inspektore", Ali je shvatio da od ptice neće imati neke koristi i okrenuo se prema meni. „Bojim se da smo prepušteni samima sebi."

Tako smo se zajedno sami bacili na pregled osunčanog dnevnog boravka. Smeđi naslonjači, ugodan kauč, televizor širokog ekrana, pokraj njega crni zvučni sistem, na lijevoj strani CD-i, drveni ormari visoki oko jednog metra poredani duž suprotnog zida. Moju su pažnju privukle gravure na zidovima. Bilo ih je sedam. Najprije sam pogledao gravure pokraj ulaznih vrata. Na prvoj je bila prikazana svečana povorka na Sarajburnuu, pred Sultanskim kioskom. Sultan je u svom sjaju sjedio na prijestolju, a uz njega su u čudnoj odjeći stajali državni službenici, visoki dužnosnici iz palače i janjičari. Na sljedećoj gravuri bio je Konstantinov stup, a pod povijesnim stupom gradsko stanovništvo koje sjedi, stoji ili se bezbrižno šeće... Slijeva se pak, na zidu s prozorom pokrivenim blijedoplavim zavjesama, vidio najmonumentalniji hram ne samo u ovom gradu, nego možda i na cijelom svijetu, Aja Sofija. Aja Sofija, koju smo najprije iz crkve pretvorili u džamiju, a onda u muzej. Svetište koje je kao hram služilo djeci dviju vjera. Siluete ljudi u njezinom dvorištu... Nepoznate rase, nacije, vjere. Na gravuri odmah pokraj druga predivna bogomolja... Simbol osvajanja, Fatihova džamija. Umjetnik ju je prikazao izvana, baš kao i Aju Sofiju. U dvorištu, moji sugrađani od prije nekoliko stotina godina koji uzimaju abdest, pripremaju se za namaz i međusobno raspravljaju o tko zna čemu... Gravura na zidu prijeko nije prikazivala hram, nego veličanstveno prebivalište osmanske dinastije: palaču Topkapi. Umjetnik ju je naslikao s mjesta na kojem je danas tržnica Sali. Palača Topkapi podsjećala je na čarobnu galiju koja s kulama, kupolama i dimnjacima ploi bajkovitim morem. Na gravuri slijeva se pak uzdizalo remek-djelo graditelja Sinana, džamija Sulejmanija. Usprkos svoj veličanstvenosti džamije, njezina su se četiri minareta iz dvorišta prema nebu uzdizala usrdno, poput ruku očajnika. I jedina gravura pokraj vrata koja iz dnevnog boravka vode u sljedeću sobu... Utvrda Jedikule. Neki je čovjek pokraj vrata odmah pred veličanstvenim zidinama na leđima nosio košaru s povrćem iz vrta. Iza njega dvoje bosonoge djece. Nije bilo jasno jesu li njegova ili su ondašnja siročad Istanbula...

„Nedždet Denizel je bio vještak, inspektore..."

Ali je stajao pred ormarom podno gravure palače Topkapi, držeći debeli plavi fascikl. „Pogledajte ove izvještaje. Na svima je njegov potpis."

Pružio mi je fascikl. Imao je pravo, mnogo je odbora u kojima se nalazila i naša žrtva potpisalo mnoge izvještaje.

„Usto je bio i traženi vještak", promrmljao sam. „Pogledaj u koliko se izvještaja spominje njegovo ime."

„U ovom su izvještaju zaustavili gradnju hotela...”

Htio sam pogledati papire koje mi je pokazao, ali spriječio me Zejnepin glas:

„Inspektore, inspektore...”

Dozivala je iz pokrajnje sobe. Kad je ta djevojka izašla iz dnevnog boravka?

„Dodite ovamo!”

Nije zvučala ni zabrinuto ni uzbuđeno, ali ne bi nas pozvala da nije pronašla nešto važno.

Bila je u kupaonici. Pokazala mi je komadić smečkaste žbuke koji je držala na vrhu nožića.

„Moguće da su žrtvu ubili ovdje”, nastavila je dok smo se Ali i ja bavili komadićem žbuke na nožiću, „Pogledajte, gore je žbuka među pločicama bijela ili bež, ali dolje je crvenkastosmeđa. Moguće je da ju je obojila žrtvina krv.”

„A što ako je čovjek oprao blatne hlače?”, usprotivio se Ali. „Ili ako je obojio košulju u crveno? Ili, ne znam, ako je prljav?”

Njegove su riječi bile logične, ali Zejnep je pokazala sredstvo za pranje poda:

„Oprali su pod kupaonice tekućim deterdžentom. Nisi li primijetio da sve miriše na lavandu?”

Sagnuo sam se i pogledao plastični spremnik deterdženta: na njemu je zaista pisalo da ima miris lavande. Počeo sam vjerovati da je Zejnep u pravu, ali naš je tvrdoglavec protestirao:

„To ne dokazuje ništa.”

Bože, skoro su se opet počeli prepirati, ali srećom, Zejnep je skratila raspravu:

„Vidjet ćemo, Ali. Dovoljno je da provjerimo u laboratoriju.”

Usprkos pomirljivom tonu glasa, zapravo je i dalje bila sigurna da je njezina teorija ispravna. S druge strane, bilo bi dobro da jest jer bismo tako ustanovili mjesto ubojstva, a to bi bila dobra prilika da nađemo otiske ubojica.

„Kad ćemo biti sigurni, Zejnep?”

„Jako brzo, inspektore.”

„Dobro, ti uzmi uzorke žbuke, a mi ćemo pogledati dalje.” Na izlasku sam primijetio da su vrata sobe prijeko otvorena. Svjetlo iz kupaonice prodrlo je kroz vrata i osvjetljavalo je poster na zidu. Približio sam se posteru, a Ali me slijedio. Upalio sam svjetlo u sobi i susreo se s plavim očima Mustafe Kemala. Gledale su me uvrijeđeno ispod crne šubare, kao da žele reći:

„Ja nemam nikakve veze sa smrću tog arheologa.”

„Čovjek je bio Ataturkov obožavatelj”, progundao je razočarano Ali. „U tom je slučaju glupo da su Nedždeta žrtvovali Mustafi Kemalu...”

Iako je otpočetak vjerovao u tu mogućnost, osjetio sam se primoranim da svome pomoćniku ukažem na rupu u toj pretpostavci:

„Zašto bi bilo glupo, Ali? Možda je čovjek žrtvovan baš zato što je volio Ataturka?”

Nije se pobunio, čak je bio i zadovoljan jer sam ozbiljno shvatio njegovu prvotnu teoriju, ali kao što sam uvijek govorio, bilo je pogrešno prerano donositi zaključke. Pogledom sam obuhvatio prostoriju. Mora da ju je Nedždet koristio kao radnu sobu. Stol s računalom, na zidu prekoputa ugrađene police za knjige... Prišao sam stolu i otvorio ladicu na vrhu. Ali je pregledavao knjižnicu prekoputa. U ladici su bili dokumenti i fascikli slični onima koje smo našli u dnevnom boravku. Teme vezane uz arheološka nalazišta i povijesne lokalitete. Otvorio sam

drugu ladicu, a za pogled mi je zapeo okvir za fotografije okrenut naopako pa sam ga okrenuo i pogledao. Na fotografiji se smiješila žena. Žena kratke, kestenjaste kose, izraženih jagodica i izazovnih, pomalo ukošenih očiju boje meda. Bilo je teško odrediti joj godine, mogla je imati trideset, ali i četrdeset, no u svakom slučaju, bila je privlačna. Još važnije, na neki je čudan način djelovala poznato.

„Lijepa je“, reče Ali s odobravanjem. Ne našavši ništa korisno u knjižnici, prišao mi je i preko mog ramena gledao fotografiju. „Što mislite, inspektore, je li mu to bivša djevojka?“

„Ne znam, saznat ćemo.“

Izvadio sam fotografiju iz okvira i pogledao pojedinu; datum nije bio napisan, ali po tome što papir nije bio žut, a boje nisu izblijedile, dalo se zaključiti da fotografija i nije nastala davno.

„Pregledajmo ove ladice, možda ima još fotografija.“

I bilo ih je, u ladici na dnu pronašli smo desetke fotografija na kojoj su žrtva i lijepa žena bademastih očiju bili zajedno, a jedna od njih nam je jasno pokazala u kakvom je odnosu bio naš par: bila je to već pomalo izblijedjela vjenčana fotografija. Nedždet Denizel je preko ramena prebacio jaknu crnog smokinga, a ljepotica je u bijeloj vjenčanici izgledala poput labuda. Oboje su bili najmanje deset godina mlađi, oboje su bili sretni, oboje su radosno gledali u objektiv.

„Na osobnoj iskaznici žrtve nije pisalo da je oženjen“, moj se pomoćnik prisjetio važnog detalja, „Mislite li da su se razveli?“

Mora da je bilo tako, ali bilo je očito da naša žrtva nije zaboravila svoju bivšu suprugu. Kad od mene nije dobio odgovor, znatiželjni je Ali pokazao na dokument pokraj fotografija: „Pogledajte, inspektore, izgleda kao potvrda o vjenčanju.“

Imao je pravo, to je bila stara potvrda o vjenčanju. Otvorio sam je, a u njoj je uz imena žene i muškarca pod njihovim fotografijama, datum vjenčanja i potpis matičara pisalo i mladenkino djevojačko prezime.

„Lejla Barkin... Čini mi se kao da sam ovo ime već čuo.“

Moj je pomoćnik ponovio ime, kao da će mi to pomoći da se prisjetim:

„Lejla Barkin, da, i meni nije strano. Nije li ona spisateljica?“

„Tko? Tko je spisateljica?“

Zejnep je s vrećicom za dokaze stajala na pragu i gledala nas.

Moj joj je pomoćnik pokazao fotografiju u okviru.

„Ova je žena bivša supruga ubijenog... Zove se Lejla Barkin.“

Zejnep se približila i sa zanimanjem pogledala fotografiju, a zatim mene.

„Nije spisateljica, inspektore, nego ravnateljica. Ravnateljica muzeja Topkapi. Sjetite se, upoznali smo je kad smo prije dvije godine istraživali sumnjivu smrt jednog stražara u muzeju.“

Obnovljena ponuda

Podne je prošlo kad smo stigli na Trg Sultanahmet, nakon što je Zejnep odnijela komadiće žbuke iz žrtvine kupaonice u laboratorij na analizu. Budući da je muzej Topkapi bio zatvoren utorkom, nakon intenzivnog telefoniranja saznali smo kućnu adresu Lejle Barkin. Živjela je u ulici gdje se nalazila Mala Aja Sofija, na gornjem katu jedne dvokatnice.

Nekada je moja tetka Šadije živjela u blizini Male Aje Sofije, u drvenoj kući. Odlazio bih k njoj za blagdane. Iz te kuće imam tri uspomene: kupolu džamije Male Aje Sofije, miris vanilije koji se upio u naslonjače i najbolji puding na svijetu... Njezin je muž, tetak Munip, bio odličan čovjek. Njihova kći Suhejla i ja bili smo nerazdvojni. Od njih bih dobio za blagdane najviše novca. Oboje su odavno preminuli, počivali u miru. Rođakinja Suhejla pak, živi u Kanadi. Njihovu je kuću kupio neki poduzetnik i pretvorio je u butik hotel.

Lejla Barkin je živjela u jednoj od onih lijepih, sada već trošnih drvenih kuća u Istanbulu. Već je na prvi pogled bilo jasno da je obnovljena kao i kuća Nedždeta Denizela. U prizemlju je bio veliki darovni dućan. Na drugi smo kat stigli popevši se u bijelo obojanim željeznim stubištem, očito naknadno dodanim. Lejla Barkin je bila baš onakva kakvu sam je i zapamtio: sigurna u sebe, hladna, distancirana žena. Kad je saznala tko smo, upitala nas je službeno:

„Izvolite, što trebate?”

Bademaste su nas oči gledale kao da govore: „Zašto me ometate?” Kosa joj više nije bila kratka kao na fotografiji, dosezala joj je ramena, no ipak je bila lijepa. Ovako napeta bila je čak i privlačnija.

„To je malo duža priča...”, počeo sam s uvodom. „Dalje ćemo razgovarati unutra...”

Bila je neodlučna, a kad nas je odmjerila od glave do pete, namrštila se i rekla: „Oprostite, ali trebali ste se prije dolaska najaviti. Zaposlena sam. Čudo je i da ste me zatekli kod kuće. Moram svakog dana biti u muzeju.”

Imala je pravo, ali u istrazi ubojstva nije bilo uobičajeno ugovarati sastanak sa osumnjičenima.

„I mi smo zaposleni, gospođo Lejla”, glas mi je bio dovoljno autoritativan da osjeti da smo ozbiljni, „Nismo imali vremena ugovoriti sastanak.” Mislio sam da će se naljutiti, no u očima joj se pojavio izraz prepoznavanja. „Odakle vas poznajem?”

Znači da joj pamćenje nije bilo slabo.

„Došao sam u palaču prije dvije godine. Radi istrage. Jedan je stražar pao sa zidina. Sumnjali smo u ubojstvo, ali poslije se ispostavilo da je to bila nesreća.”

Tužno je odmahнула glavom.

„Šinasi... Jadnik je imao dvoje djece. Bilo je to tragično.” Pomaknula se u stranu i rukom pokazala unutra: „Izvolite... Izvolite, gospodine Nevzate...” Nasmiješila se. „Nevzat, zar ne? Glavni inspektor Nevzat.”

Je li se to led među nama topio?

„Svaka čast, gospodo Lejla", rekao sam ušavši kroz predsoblje u prostrani dnevni boravak. „Mislio sam da se nećete sjetiti."

Stala je nasred dnevnog boravka obasjanog popodnevnim suncem. Svjetlo koje je prodiralo kroz široki prozor njezinoj je kestenjastoj kosi mijenjalo boju u medenu, boju njezinih očiju.

„Kad morate raditi u golemom muzeju, morate imati dobro pamćenje. Toliko je detalja... Sve ih morate znati. Nego...", upitni je pogled okrenula prema pristalom licu mog pomoćnika. „A vi ste?"

„Ali", progundao je naš mrzovoljno. „Inspektor Ali."

Nije joj čak ni pružio ruku. Lejla se pak, nije obazirala na njegovu neuljudnost.

„Zdravo", reče samo. Zatim pokaže na svjetlosmeđi kauč između dviju amfora. „Sjednite, molim vas."

Kauč na koji smo sjeli gledao je na sivu kupolu džamije iza širokog prozora. Vidjevši da ne mogu odvojiti pogled od džamije...

„Mala Aja Sofija", promrmljala je. „To je stara bogomolja. Veoma stara, više od tisuću petsto godina..."

Ali nije shvatio pa je upitao pokazujući na kupolu koja je sjala na suncu: „Znači, ono je džamija ili crkva?"

„Zapravo je izgrađena kao crkva. Crkva sv. Srđa i Baha. Dao ju je sagraditi car Justinijan koji je rekonstruirao ovaj grad... Deset godina prije Aje Sofije. Postoji i zanimljiva priča o njezinoj izgradnji. Car Justinijan je htio dati ubiti starog cara Anastazija kojeg je smatrao neprijateljem. Međutim, jedne su mu se noći u snu prikazali sveci po imenu Srđ i Bah. Rekli su mu da se ne mora brinuti i da odustane od atentata. I Justinijan je shvatio da griješi pa je odustao od namjere da ubije staroga cara. Ovu je crkvu dao sagraditi u znak zahvale dvojici svetaca koji su ga upozorili. Crkva je u doba Osmanlija pretvorena u džamiju. A budući da je nalikovala na Aju Sofiju, preimenovana je u Malu Aju Sofiju..."

Ovu sam priču o džamiji čuo još u djetinjstvu od pokojnog tetka Munipa. Ali nisam joj to rekao.

„Lijepa je to priča. Mora da je zanimljivo živjeti nasuprot takvog svetišta."

Okruglo joj je lice poprimilo sarkastični izraz.

„Prethodni je mujezin imao strašan glas. Pet puta dnevno mrcvario je i ezan i nas. Sva sreća, nisu ga dugo zadržali, a na njegovo je mjesto došao efendija Šakir koji ima divan glas. Glas koji je dostojan svetišta starog tisuću petsto godina."

I dalje je stajala, a kad mi nismo odgovorili, uozbiljila se osjećajući da se zabrljala.

„Nego, kako vam mogu pomoći?"

„Zašto ne sjednete?" rekao sam nježno. „Bilo bi bolje da niste na nogama."

„Zašto? Što se dogodilo?"

„Nedždet Denizel... Vaš bivši suprug..."

Stisnula je oči i izgledala zabrinuto.

„Da? Što se dogodilo Nedždetu?"

Moj joj je pomoćnik na pitanje odgovorio pitanjem:

„Jeste li ga viđali?"

„Naravno, prijatelj mi je. Što se dogodilo Nedždetu?"

Ali nije odgovorio, a nije to dopustio ni meni.

„Kad ste ga posljednji put vidjeli?"

Lejlino se lice zarumenilo, a brada joj se počela tresti od nervoze.

„Zašto me to pitate? Je li se Nedždetu nešto dogodilo?"

Priopćiti ljudima smrt bližnjih bio je najneugodniji posao na svijetu, ali sve bi moglo postati još gore kad bih ga prepustio svom pomoćniku.

„Pronađen je mrtav...", promrmljao sam.

Čula je što sam rekao, ali nije shvatila.

„Što?"

„Da, nažalost, gospodin Nedždet je Jutros pronađen mrtav."

Ljutnja je nestala s njezinog lica, ramena su joj pala, a ona se srušila u naslonjač pred kojim je stajala.

„Jeste li sigurni?" Piljila je u nas i pokušavala shvatiti. „Je li moguće da ste se prevarili?"

Njezina se žalost činila iskrenom. Možda ni ona nije zaboravila Nedždeta? Dok sam o tome razmišljao, moj je pomoćnik, kojeg se njezino stanje nije nimalo dojmilo, sažeo stvar s uobičajenim nedostatkom takta:

„Nema pogreške, gospođo. Vaš je bivši suprug pred jutro pronađen mrtav na Sarajburnuu."

Lejlina se žalost pretvorila u iznenađenje.

„Na Sarajburnuu?"

„Na Sarajburnuu..." Kao i ja, Ali je pozorno promatrao ženu i pokušavao procijeniti njezine reakcije. „Na stotinjak metara iza muzeja Topkapi, to jest vašeg radnog mjesta..."

Lejla neko vrijeme nije znala što bi rekla. Pomislio sam da će zaplakati, ali nije. Pribrala se brže nego što sam očekivao.

„A kako? Kako se to dogodilo?"

Moj pomoćnik mirno je promrmljao:

„Ubijen je. Netko mu je prerezao grkljan."

Lejla se na trenutak namrštila, to je sve. Zatim je unatrag zabacila kestenjastu kosu koja joj je pala na desno oko.

„Tko?" Glas joj je bio miran, gotovo koliko i Alijev. „Tko je to učinio?"

„Ne znamo. Nadali smo se da vi nešto znate."

„Ja?" Polako se povukla unazad i naslonila se u naslonjač, kao da uplovljava u sigurnu luku. „Kako bih ja mogla išta znati?"

Kad se ona povukla unazad, ja sam se nagnuo prema naprijed.

„Slušajte, gospođo, ovo ne nalikuje jednostavnom ubojstvu. Imamo posla s profesionalnim ubojicama. Kažete li nam sve što znate o Nedždetu Denizelu, lakše ćemo ih uloviti."

Stresla se kao da sam od nje tražio nešto jako teško.

„Želim pomoći, naravno, ali od Nedždeta sam se razvela prije pet godina..."

„Rekli ste da ste ga viđali!"

„I jesam...“, zastala je kao da se sjetila nečeg važnog. Zatim je oborila pogled i nastavila, kao da ne želi s nama podijeliti što god da joj je palo na pamet. „Viđala sam ga, ali nisam znala čim se bavi i s kim radi.“

„Kad ste ga posljednji put vidjeli?“, ponovio je Ali svoje prvo pitanje. „Izgleda da je on i dalje gajio osjećaje prema vama. U njegovim smo ladicama našli vaše fotografije.“

Lice joj je palo.

„Samo bi Nedžad mogao znati je li ili nije gajio osjećaje prema meni. Ali prirodno je da ima moje fotografije. I ja imam njegove.“

„Dakle, vi niste prekinuli emocionalne veze...“

Odlučno je odmahнула glavom.

„To je gotovo. Nedžad mi je bio samo stari prijatelj.“

„U redu“, reče Ali češući bradu. „Ali još mi niste odgovorili na pitanje.“

Lejla ga je ljutito pogledala.

„Na koje pitanje?“

„Koje drugo? Ono o tome kad ste posljednji put vidjeli Nedždetu. Pitao sam vas dvaput, a vi izbjegavate odgovor.“

Izgledalo je kao da je moj pomoćnik optužuje. Pomislio sam da će se razljutiti, ali ostala je mirna.

„Ispričavam se, zbunjena sam. Nedždetu sam posljednji put vidjela u nedjelju navečer.“

„Gdje ste ga vidjeli?“

„U restoranu u Palači košara.“

„U Palači košara?“, upitali smo Ali i ja uglas. Naša reakcija Lejli nije promaknula, ali nisam joj dao priliku da odgovori. „Govorimo o onoj palači na Sarajburnuu, zar ne?“

„Da, mislim na nju. Onu koju je arhitekt Davut-aga sagradio po nalogu Murata III. i koja je obnovljena u vrijeme Mahmuda I.“ Nastavila je razdražljivo, poput učitelja koji pokušava objasniti gradivo nezainteresiranim učenicima: „Ili da vam bude jasnije, na povijesnu zgradu na desnoj strani ceste koja sa Sarajburnua ide prema Sirkedžiju.“

Uopće me nije bilo briga što nas Lejla smatra neznaalicama.

„Dakle“, rekao sam gledajući je u oči, „večerali ste stotinu metara dalje od mjesta na kojem smo našli Nedžadetovo tijelo?“

Na licu joj se po prvi puta ukazala uznemirenost.

„Tije... Tijelo ste našli ondje?“ Nervozno je prešla u obranu: „Nedžad je odabrao Palaču košara. Da je bilo po mome, možda ne bih ni otišla onamo. I večera je bila pogreška. Ionako smo se posvađali.“

Moj je budni promatrač pomislio da smo došli do važne informacije.

„Posvađali ste se? A zašto?“

Lejlina je reakcija bila oštra: „Slušajte, ja nisam ubila Nedždetu. Točno je da sam se na njega naljutila, ali ne bih mogla nikoga ubiti. Ne vjerujem da se problemi mogu rješavati ubojstvom.“

Vidjeli smo već toliko ubojica koji su ubijali ljude kao da dave kokoši premda su tvrdili da ubojstvo nije rješenje pa te riječi nisu impresionirale ni mene ni mog pomoćnika. No, nije bilo smisla u tome da ženu naljutimo podižući joj napetost. Pogledom sam upozorio Alija da bude

pristojan i pokušao popraviti situaciju rekavši: „Pogrešno ste shvatili. Ne sumnjičimo vas za ubojstvo. Samo želimo upoznati Nedždeta. Kako bismo izradili ubojčin profil, moramo najprije dobro poznavati žrtvu.”

Činilo se da je Lejlina ljutnja ugasnula.

„Vi samo radite svoj posao, jasno”, rekla je nastojeći se smiriti. „No morate shvatiti i mene. Maloprije sam doznala za smrt čovjeka s kojim sam godinama živjela.”

Umjesto da glumi suosjećajnog policajca pa makar to bila i laž, Ali je odabrao šutnju, a ja sam postao još ljubazniji:

„Ako želite, možemo doći poslije. Razmislite pa ćemo poslije razgovarati.”

Blef mi je upalio, Lejla je odjednom postala susretljivija.

„Ne”, rekla je pomirljivo. „Neću vas mučiti još jednim dolaskom ovamo. Dobro sam, razgovarajmo. Što ste me ono pitali?”

„Govorili ste o večeri kad ste se našli s Nedždetom.”

Lice joj je poprimilo gorki izraz, kao da se prisjećala tužne uspomene.

„Da, te večeri... 31. svibnja bila je godišnjica našeg braka.”

Eto još jedne čudne okolnosti. Proslavili su godišnjicu propalog braka. Vidjevši moj izraz lica, osjetila je potrebu da objasni:

„Mislite da je glupo slaviti godišnjicu propalog braka. Slažem se. Zapravo nikada nismo imali takvu proslavu. Da Nedždet nije inzistirao, ne bih ni prihvatila njegov poziv. Rekao je: 'Važno je, molim te, učini mi to.' A ja sam pristala u ime svih onih neokaljanih uspomena. Nisam čak ni pitala gdje ćemo večerati. Nedždet je došao po mene u muzej.”

„Radite i nedjeljom?”

Lejlino se lice ozarilo nehajnim smiješkom.

„Ne uzimajte ozbiljno činjenicu da sam danas kod kuće. Bila bih u muzeju da mi navečer ne dolaze gosti sa sveučilišta. Kod nas nema zastoja, stalno radimo. Čitav dan, čitavu noć, čitav vikend... I opet nemamo dovoljno vremena. Za ljude posvećene onoj palači odmor je slatki san. Nego, Nedždet je došao po mene pred Carska vrata. Došao je u svom crvenom sportskom autu. 'Ne sjedam u auto ako namjeravaš juriti', upozorila sam ga. Bio je lud za brzinom, nikad niste mogli biti sigurni s njim. 'Bez brige, ionako ne idemo daleko', rekao je i ja sam ušla u auto. Nije lagao, prošli smo kroz park Gulhane i ušli u Palaču košara. Tada sam shvatila gdje ćemo večerati. Odabrao je ono mjesto kako bi me razveselio, točnije, htio je stvoriti pogodnu atmosferu za ponudu koju je imao za mene.”

Promrmljao nam u šali:

„Nije vas valjda opet zaprosio?”

Lejla je porumenjela.

„Nešto slično, htio je da obnovimo našu vezu. A kako bih primala, za tu je priliku odabrao povijesni lokalitet, baš kao što je učinio i kad me prvi put zaprosio. Budući da sam prvi put pristala, mislio je da ću pristati i sada.”

„Ali niste...”

„Naravno da nisam.”

„Zašto?”

U Lejlinim sam očima vidio da ju je moje pitanje začudilo.

„To jest, možete li nam objasniti zašto?“, morao sam reći. „Ako vas neće rastužiti...”

„Ništa me više ne može rastužiti“, rekla je prekrivši ruke na prsima. „Nisam pristala jer Nedžad više nije bio čovjek za kojeg sam se prije udala.”

„Kakav je bio čovjek za kojeg ste se udali?”

„Bio je idealist. Predan. Bio je osoba koja bi za znanost dala i vlastiti život.”

„Dakle, kažete da se Nedžad promijenio?”

„Itekako... Nestao je onaj arheolog koji je pokušavao ući u trag povijesti, u prašini, pod vrelim suncem, ne očekujući ni novčića. Na njegovo mjesto došao je poslovni čovjek koji je sve na što je mislio, što je doticao i čim se bavio nastojao pretvoriti u novac. Prije mu je povijest bila životni cilj, a sada je postala samo oruđe kojim bi se domogao bogatstva. Nisam mogla živjeti s takvim čovjekom. Da smo vezu ponovno započeli, život bi mi se pretvorio u pakao.”

Izgledala je iskreno, ona hladnoća koju sam osjećao otkad smo ušli u sobu potpuno je nestala. Doimala se više kao da otvara dušu prijateljima, nego da ono što zna prisilno govori nepoznatim policajcima.

„Ali“, rekao sam nastojeći ne pokvariti njezino raspoloženje, „Nedžad nije prihvatio odbijanje.”

„Ako i nije, bio je pun razumijevanja. Točnije, tako je izgledao. Nedžad je bio hladnokrvan. Vrlo je dobro znao sakriti osjećaje. Usto, bio je i vrlo strpljiv. Koliko god bili odlučni i sigurni u ono što govorite, ne bi vas pustio na miru sve dok ne bi polučio željeni rezultat.”

Počela je o Nedždetu govoriti u prošlom vremenu. Nije bilo uobičajeno da ljudi tako lako prihvate gubitak voljene osobe.

„Vi ste onda izazvali svađu?”, upitao je Ali iskoristivši priliku kad sam ja zastao. „Budući da je Nedžad uspio ostati pribran...”

Na Lejlinim je usnama zatitrao nestašni smiješak.

„Svaki čovjek ima svoju granicu, gospodine Ali“, promrmljala je. „I Nedžad ju je imao.” Ušutjela je. „Da, ja sam započela svađu. No, on ju je nastavio.”

Možda bi nam rekla i bez pitanja, ali Ali ništa nije prepuštao slučaju.

„Biste li nam rekli što se dogodilo ako nije preosobno?”

Lejla se namrštila. „Osobno je“, progundala je, a zatim se osmjehnula. „Ali nije važno. Zapravo je zaista jednostavno. Kad mi je Nedžad predložio da opet budemo zajedno, smireno sam mu rekla da mu ne vjerujem. 'Ne bih s tobom na kratko putovanje, a kamoli ti se vratila', rekla sam. Usto, nisam izgledala kao da se šalim. Te sam mu riječi bacila u lice najoštrije i najprezirnije što sam mogla. Netko bi se drugi uvrijedio, prestao me nagovarati, možda čak i ustao od stola i otišao. Nedžad nije. 'Imaš pravo. Griješio sam, ali više neću. Neću te razočarati, bit ću dobar muž', nabrajao je. Ali dobro sam ga poznavala. Nije se promijenio i ne bi. 'To neće ići. Imam svoj život i nemoj mi ga remetiti', rekla sam. Nije shvatio. Pokušao me nagovoriti, bivajući, kako je on to mislio, nježan. Što se više trudio djelovati milo, bivao je sve odvratniji. Živcirao me dok se tako previjao i toga nije bio svjestan. Ipak sam bila uljudna i šutjela. Sve dok nije spomenuo naše sretne dane iz prošlosti. Bio je tako lažan, tako neiskren da sam ga zamolila da ušuti. „Nemojmo više o tome.” Ali nije me poslušao. Nastavio je govoriti skrivajući se iza naših najintimnijih uspomena. 'Ostavi barem našu prošlost u miru', preklinjala

sam ga. Nije me slušao. Upustio se u uzbuđeno prepričavanje našeg prvog susreta, kao da se među nama ništa nije dogodilo, kao da on nije bio stvarni krivac za rastavu. Tad sam pobjesnila. 'Kako te nije sram spominjati to?!', povikala sam. „Nisi li ti mene napustio? Kako možeš sada ovo govoriti?' Ljudi za susjednim stolom su nas gledali, ali nisam marila, stvari su izmaknule kontroli i bila sam potpuno bijesna. 'I još hoćeš da ponovno budemo zajedno?! Proklet bio dan kad sam te upoznala!', vikala sam. 'Dosta!' zagrmio je. Znači da je u njemu ipak preostao komadić ljudskosti. Znači da je još imao dovoljno ponosa da ga moje ponižavanje uvrijedi. Nabio mi je na nos moj radoholizam, moju hladnoću i opsjednutost poviješću. 'Ti nisi žena, ti si robot, nisi slobodno biće, nego jadnica uništenog duha!', vikao je. Čudno, što je on više vikao, ja sam bila sve opuštenija, a njegove ružne riječi i uvrede bile su melem za moju dušu. Pričekala sam da kaže sve što je htio, to jest, da se ja smirim, a onda sam ustala. No, prije odlaska sam učinila još nešto, da pokažem kako nisam jadnica slomljenog duha. Ispraznila sam čašu crnog vina na glavu svog bivšeg muža. Zatim sam odlučno napustila restoran."

Premda je nastojala događaj prepričati ironički, njezina je bol još bila velika, rana svježja, a glas joj je i dalje drhtao. Njezin je ego gorio u bijesu, kao da nije dobila vijest o Nedždetovoj smrti, kao da čovjeka koji joj je nanio bol uopće nije postojao. Promatrajući je, teško mi je bilo odlučiti je li svog bivšeg muža mrzila ili ga je pak, i dalje voljela.

„Zašto vam se Nedždet htio vratiti?"

Alijevo je pitanje palo usred te kratke tišine. Lejla je nekoliko puta ljutito zatrepkala kapcima s dugim trepavicama.

„Rekao je da me još voli."

„Je li vas volio?"

Zastala je, činilo se kao da su joj se ovlažile oči.

„Ne znam." Duboko je uzdahnula i slegnula ramenima. „I ne želim znati." Odjednom su joj iz očiju počele teći suze. Pokrila je lice rukama i počela tiho plakati. No to nije dugo trajalo i ona se ponovno pretvorila u onu snažnu ravnateljicu muzeja. „Ispričavam se, nisam se mogla suzdržati. Nije me briga za Nedždetovu ljubav. To je bio njegov problem."

Sobom je zavladovala teška tišina. Razmišljao sam kako da započnem temu, no hvala Bogu, Ali je ponovno pucao ravno u glavu:

„Zašto ste prije prekinuli?"

„Što? Što ste pitali?"

„Vaš prekid. Je li ga uzrokovala promjena u Nedždetu?"

Lice joj je postalo tužno, kao da se prisjetila loše uspomene.

„Recimo." Pogled je hrabro uperila u Alija. „Imao je aferu s mojom asistenticom. S djevojkom petnaest godina mlađom od mene." Prisilila se na smijeh. „Da, zaveo je moju asistenticu, kao da na svijetu nije bilo drugih žena."

Njezine su riječi upotpunjavale sliku. Sada smo bolje poznavali i žrtvu i ženu pred nama, ali to nije bilo dovoljno.

„Zanima me onaj prvi put", rekao sam ovaj put prekinuvši tišinu koja je još teže nego prije zavladovala sobom. „Gdje vas je Nedždet prvi put zaposlio? Rekli ste da je to bio neki povijesni lokalitet."

Uznemirila se.

„Nedždet me i prvi puta zaprosio na Sarajburnuu.“

„U Palači košara?“

„Ne, u Posejdonovom hramu...”

Suosjećajno se nasmiješila vidjevši naše prazne poglede.

„Jasno, danas takvog hrama nema. Mi smo si nataknuli prstenje na mjestu na kojem smatramo da se hram nalazio. Ali i jest, prije otprilike 2700 godina. Kad su prvi doseljenici iz Megare ustanovili prvi grad to jest, Bizantion, sagradili su hramove za obalne bogove. Jedan od tih hramova je sagrađen i u ime Posejdona, boga mora...”

Čuvši Bizantion, Alija je preplavio val znatiželje.

„Je li Nedždet imao kakve veze s tim Bizantionom?“

„Doktorirao je na njemu. Bio je jedan od onih u Turskoj koji su tu temu najbolje poznavali.“

„Je li zato nazvao papagaja Biza?“

Lejlino se lice odjednom ozarilo.

„Upoznali ste Bizu? Misli da je čovjek. Slatka ptica, jako druželjubiva.“

„Tako je.“ Moj je pomoćnik po prvi put dijelio njezino mišljenje. „Divna životinja.“

„A kovanice?“, upitao sam želeći skratiti razgovor o papagaju. „Je li se Nedždet bavio starim kovanicama?“

Pogledala me kao da se pita odakle to znam. Bilo je moguće da smo naišli na važan trag pa sam ustrajao na pitanju:

„Je li radio na bizantinskim kovanicama?“

„Kovanice mu nisu bile pravo područje specijalizacije, ali u posljednje vrijeme su ga počeli zanimati antički novčići. Sakupljao ih je i imao bogatu kolekciju.“

Jesu li mu možda u dlan stavili jedan od novčića iz njegove kolekcije? To bi značilo da nas je naša istraga ipak dovela do nečega.

„Gdje je čuvao tu kolekciju?“, bacio sam se na to. „Sigurno ju nije držao na nekom lako dostupnom mjestu.“

„Ne znam, trebala bi biti u njegovoj kući...”

U Nedždetovoj kući nismo primijetili ništa što bi sličilo sefu. Možda ga je postavio na neko tajno mjesto. To je značilo da smo morali još jednom otići onamo. Dok sam o tome razmišljao, Lejla je sumnjičavo upitala: „Zašto vas zanimaju kovanice? Zašto su antički novčići tako važni?“

Došlo je vrijeme da stavimo karte na stol, a tako bismo dobili priliku promatrati njezinu reakciju.

„Uz tijelo smo pronašli novčić.“

Nije izgledala začuđeno. Suzila je oči i upitala: „Kakav novčić?“

„Na licu novčića bili su mjesec i zvijezda i natpis Bizantion, a na naličju profil žene s kosom skupljenom unazad.“

Bademaste su oči zasjajale, pokazujući da zna o čemu govorim.

„Bizantionski novčić“, promrmrljala je, sigurna u sebe. „Jedan od kovanica otisnutih u rimskom razdoblju.“

„Poznajete taj novčić?“

Umjesto odgovora, ustala je iz naslonjača i otvorila staklena vrata male knjižnice na zidu sa strane. Izvadila je poveliku knjigu. Umjesto da se vrati u naslonjač, sjela je između Alija i mene i stavila knjigu na duguljasti stolić pred nama. Izvježbanim je prstima prelistala stranice od sjajnog papira. Sa stranica su nam poglede privlačili metalni novčići poredani jedan uz drugog.

„Ovaj?”

Prstom je pokazivala lice novčića kojeg smo pronašli u žrtvinoj šaci, u gornjem desnom kutu na stranici. Naličje novčića bilo je odmah pokraj.

„Da, taj novčić.”

„Je li bio originalan?”

„Ne znamo”, rekao sam sliježući ramenima. „To nam može reći samo stručnjak.”

„Mogu li ga vidjeti?”

„Jasno, ako dođete u postaju, sa zadovoljstvom ćemo vam ga pokazati.”

Pokazao sam profil na naličju novčića u knjizi:

„Tko je ova žena?”

„Boginja mjeseca, Hekata. Neki je poistovjećuju s Artemidom. Predaja kaže da je Hekata uvijek pomagala Bizantionu. Postoji čak i legenda o tome. Otac Aleksandra Velikog, Filip II., htjede osvojiti Bizantion. Svoju vojsku dovede u blizinu grada u tamnoj noći bez mjeseca i zvijezda. Cilj mu je bio osvojiti grad nespreman za iznenadni napad. No, odjednom na nebu prasne svjetlo, ukažu se zvijezde i postane svijetlo kao usred dana. Istog trena, na Hekatin znak, psi počnu zavijati. Čitav se grad probudi i vidjevši vojsku Filipa II. poduzme mjere obrane. I Bizantion se te noći spasi uz pomoć Hekate, boginje mjeseca.”

„Ovaj mjesec i zvijezda...”, započeo je Ali. I dalje je tražio odgovor na pitanje koje ga je mučilo otkad smo pronašli kovanicu. „Jesu li utemeljitelji grada Bizantiona bili Turci? Mislim, na svoj su novac utiskivali mjesec i zvijezdu.”

„Turci?” Lejlino je lice poprimilo podrugljiv izraz. „Zaboga, gospodine Ali. Govorimo o razdoblju otprije 2700 godina. U to su vrijeme naši preci još lutali stepama Srednje Azije.”

Ne dobivši odgovor kojemu se nadao, Ali je postao nemiran.

„Tko su onda ovi ljudi?”

„Grci...”

Bio je to još teži udarac. Duboko razočaranje prekrilo je njegovo lice.

„Grci?”

„Da, Grci.” Pokušala ga je utješiti, kao da je zaista suosjećala s njim. „No bez brige, nije jako često da se na nebu susretnu mjesec i zvijezda. Zato su i drugi narodi tisućama godina prije nas ovaj neobični događaj preuzeli kao vlastiti simbol. I Sumerani su na primjer koristili mjesec i zvijezdu. Osim toga, kao što sam maloprije rekla, Hekata je bila starogrčka božica mjeseca. I moguće je da su stanovnici Bizantiona udruženi mjesec i zvijezdu smatrali svetima jer su vjerovali da im je Hekata pomagala, baš kao i bog mora, Posejdon.”

Ali nije bio uvjeren u to.

„Prvi put čujem za tu priču s Grcima...”

Lejla nije pokazala da ju je otvorena nepovjerljivost mog pomoćnika uvrijedila.

„Ali tako je, gospodine Ali. Bizantion su ustanovili doseljenici iz grada Megare u Grčkoj. Pretpostavljamo 660. godine prije Krista. Bizantion je dobio ime po Bizi.“

„Kralju Bizi čije ime nosi onaj papagaj?“, sa zanimanjem je upitao Ali. „Stvarno, tko je taj tip?“

„Kralj doseljenika iz Grčke. Zapravo je legendarna ličnost. Kralj Biza se smatra prvim ustanoviteljem ovoga grada.“

Okrenula je stranicu i ukazala se druga kovanica. Na licu je bio ratnik s kacigom i bradom, a nad slikom je pisalo Byzas.

„Ovaj čovjek. Jasno, ovo je samo približan portret jer su ovu kovanicu iskovali Rimljani, otprilike 600 godina nakon ustanovljenja Bizantiona. Za vrijeme kralja Bize grad još nije kovao svoj novac. Bio je to malen grad.“

Pokazala je crtež na zidu koji je prikazivao granice palače Topkapi.

„Granice mu nisu dosezale mnogo veću površinu od one koju zauzima naša palača. Bizantion je narastao i pretvorio se u metropolu pod Rimljanima.“

I ja sam poput Alija bio iznenađen. Premda sam znao da je prvotno ime grada u kojem sam proveo čitav život bilo Bizantion, o ovim detaljima nisam imao pojma. Naše je čuđenje prekinula Lejla koja je ponovno sjela u naslonjač i upitala:

„Gdje je bila kovanica?“

Uozbiljila se, ali sad se prestala izražavati službeno, kao državni zaposlenik. U njezinom je pogledu bilo tuge pomiješane s dubokom zabrinutošću.

„Bila je u njegovoj šaci... Pronašli smo je u njegovoj šaci.“

Nije se začudila, kimnula je glavom kao da zna o čemu govorimo.

„Želi li ubojica nešto poručiti kovanicom?“, upitao sam je, htijući da mi kaže sve što zna.

„Znači li što novčić u žrtvnoj šaci?“

„Nisam sigurna.“ Ponovno je rukom unatrag začesljala kosu koja joj je pala na lice. „Protumačimo li stavljanje novca u šake umrloga prema grčkoj mitologiji, možemo čak pretpostaviti da su ubojice htjele Nedždetu učiniti uslugu. Prema mitologiji, naime, novac na očima ili tijelu umrlih služio je kako bi oni mogli prijeći rijeku Aheront u podzemlju. Zli lađar Haron bi od umrlih duša uzimao novac za prijevoz preko rijeke, zato bi se on ostavljao na tijelima umrlih. Ako Haron ne bi na umrlome pronašao novca, ne bi ih preveo prijeko i tako bi duše zapele u močvari Hada, boga podzemlja.“

Na Alijevom se zlovoljnom licu vidjelo da se uopće ne slaže s ovom idejom.

„Mislim da ubojice djeluju prema mafijaškim, a ne starogrčkim tradicijama. Nema potrebe da u ovo miješamo povijest. Nedždeta su ubili zbog novca, a novac su mu u ruci ostavili kao poklon.“

Pretpostavka mog pomoćnika je mogla biti i točna, ali bilo je rano za ikakve zaključke.

„Dosta smo vam smetali, gospođo Lejla“, rekao sam ugladeno, gotovo pokorno. „I posljednje pitanje. Moramo znati što ste noćas radili, radi izvješća.“

Uvrijeđeno nas je pogledala.

„Ne mogu vjerovati“, prigovorila je glasom punim ljutnje. „Zaista me sumnjičite.“

„Ne“, odmahnuo sam glavom. „To je samo formalnost. Uopće nemamo razloga sumnjati na vas.“

Ovog je puta nisam uvjerio.

„Nema veze“, rekla je poprimivši nehajni ton. „Noćas sam bila kod kuće. I reći ću vam prije negoli pitate, sa mnom je bio moj dečko, Namik.“ Pokazala je na uokvirenu fotografiju na komodi i dodala: „Namik Karaman.“

Baš kao i na fotografiji u kući Nedždeta Denizela, gospoda Lejla se smiješila, ali ovaj je put pokraj nje bio netko drugi: tamnopusi muškarac kovrčave kose, ovješanih brkova i očiju koje kao da su se smiješile.

Ali je zapisao njegovo ime u notes i upitao poput ravnodušnog službenika koji obavlja formalnosti:

„Čime se bavi taj Namik Karaman?“

Lejla je promrmljala s velikom sigurnošću:

„Kirurg je. Radi na Medicinskom fakultetu Qapa.“

„Dakle, naći ćemo ga u bolnici?“

Na licu joj se vidjelo da se zabavlja.

„Ne, naći ćete ga u udruzi. Na Zejreku... Ali sada bi trebao biti na drugom sastanku. Trebao je sudjelovati na okupljanju za očuvanje starih istanbulskih kuća.“

Kralj i polubog

Nismo mogli kod Lejle Barkin čekati da završi sastanak Namika Karamana pa smo bespomoćni napustili Malu Aju Sofiju. Provlačeći se kroz i ne tako široke ulice ovog povijesnog dijela grada u kojem su nekoć bile sjajne palače, svete crkve i veličanstveni spomenici, usmjerili smo auto prema Sultanahmetu.

Turisti su se u grupama okupljali na veličanstvenom rimskom Hipodromu, osmanskom Konjskom trgu i sadašnjem Trgu Sultanahmet i znatiželjno promatrali Zidni obelisk s kojeg su za vrijeme Križarskih ratova ukradene brončane ploče, Zmijski stup koji više nije imao svoje tri glave i Teodozijev obelisk koji je iz Egipta donio tko zna koji car.

Priču o Zmijskom stupu čuo sam od majke. Donesen je iz Apolonovog hrama u Delfima. Za ovaj se stup vjerovalo da je štiti grad od zmija, škorpiona, stonoga i svih vrsta štetočina. Međutim, kad su neke neodgojene protuhe mačevima odsjekli zmijske glave štetočine su napale grad. Majka bi mi pričala ovakve zanimljive priče kako bi mi pobudila zanimanje za povijest. Glava jedne zmije bila je u arheološkom muzeju i mi smo je otišli vidjeti. Druga je glava bila u nekom muzeju u Engleskoj, a treća je nažalost izgubljena. Ostavivši za sobom Zmijski stup koji je sada na mjestu glava imao besmislene praznine i dva tisućljetna obeliska, prošli smo između turističkih autobusa i Aje Sofije i spustili se prema parku Gulhane. Do Palače košara došli smo prošavši lijepim puteljkom podno golemih platana u čijim su krošnjama u ovo doba rode savijale gnijezda. No konobari koji su svjedočili događaju u nedjelju navečer nisu došli. Umjesto da ondje gubimo vrijeme, uputili smo se prema policijskog postaji kako bismo od Zejnep saznali za razvoj situacije. Ostavili smo poslijepodnevno sunce na mladim listovima starog stabla šljive u dvorištu postaje i ušli u laboratorij u koji njegovo svjetlo nikada nije navraćalo. Zejnep je bila za računalom. Gledala je u zaslon i u isto vrijeme zapisivala bilješke na papiru pred sobom. Toliko se zadubila u posao da nije ni primijetila kad smo ušli.

„Što je, Zejnep?“, šaljivo sam je zazvao. „Kakva je to zamišljenost? Nemoj mi reći da si riješila slučaj!“

Trznula se i odmaknula od računala. Nasmiješila se vidjevši nas i pokušala je ustati sa stolice. Dao sam joj znak da ostane sjediti.

„Voljela bih da mogu, inspektore.“ Smiješila se pokazujući ravne zube. „Teško je to bez vas.“

Alija je kao i mene zanimalo što to njegova kolegica gleda na zaslonu.

„I, što si to gledala?“, upitao je približivši se računalu. „Što si to našvrljala? Je li ona tekućina iz žrtvine kuće krv?“

Zejnep se uozbiljila.

„Ma ne, Ali, test je bio negativan. Uzorci na luminol nisu reagirali zeleno ili plavo. U tekućini nema krvi.“

Zadovoljan što je imao pravo, Ali je promrmljao:

„Znači da žrtvu nisu ubili u kupaonici. A zašto je onda tekućina potamnijela? Od čovjekovog izmeta? Možda je Nedžadet bojio kosu.“

Zejnep je hladno odgovorila:

„Toliko ne znam. Ali sigurno je da nije krv.“

„Jesi li uzela uzorke s raznih mjesta?“, pridružio sam se raspravi. „Ako si ih sakupila s istog mjesta, možda smo nešto propustili.“

„U pravu ste, inspektore, ali uzorke sam uzela s raznih mjesta. Mislim da ubojstvo nije počinjeno ondje...“

„Što je ovo?“, razgovor je prekinulo Alijevo pitanje. Pogled je prikovao za Zejnepino računalo i mrmljao si u bradu: „Kakav je ovo oblik?“

Približio sam se i sam vidio: golemi crtež koji je podsjećao na orlovsku glavu. Ali je piljio u orla i pokušavao razaznati o čemu je riječ. Zejnep je iskoristila stanku i upitala ga tajanstvenim glasom: „Što ti misliš?“

„Što ja znam? Sliča nekoj ptici. Točnije, ptičjoj glavi. Je li to nešto antičko?“

Zejnep se zahihotala.

„Da, antičko je... Nešto staro tisućama godina...“ Potisnula je veselje i okrenula se prema meni: „Što vi mislite, inspektore? Kakav je ovo crtež?“

Iskreno, ni ja nisam imao pojma. No, kad sam vidio obrise ptice i paralelne crtice, sjetio sam se da se tako označavaju i karte: dijelovi bliže moru bili su bijeli, malo viša mjesta bila su označena točkama, a još viši dijelovi gustim crtama.

„Karta?“

„Bravo, inspektore. Da, karta. Topografska karta. Ali čega?“

„Kako da to znamo?“ Alijeva je frustracija bila očita. „To bi moglo biti bilo koje mjesto.“

Zejnepine su srneće, lagano našminkane oči odavale da se izvrsno zabavlja.

„Ma daj, Ali! Odustaješ? Radiš u Odjelu za ubojstva, mućni glavom...“

Ali je htio mućnuti glavom, ali baš kao i njegovom naredniku, ništa mu nije padalo na pamet. Zejnep je shvatila da nećemo pogoditi pa nam je pomogla:

„Na kojem mi slučaju radimo?“

Svježe sive stanice mog mladog pomoćnika pokrenule su se prije mojih.

„O, Bože!“, rekao je udarivši dlanom čelo. „Nije li to Sarajburnu?“

„Malo više od toga.“ Zejnepin je glas bio pun strasti kao da predstavlja antički grad koji je sama otkrila. „Bizantion i okolica. Grad čije ime piše na kovanici.“

Pogledao sam crtež izbliza, da, to je zaista bio vrh povijesnog poluotoka. I zaista je nalikovao ptičjoj glavi. Znatiželjni je orao ispružio glavu iz golemog tijela europskog kontinenta i promatrao je Bospor.

To je značilo da se Zejnep, dok smo mi bili s ravnateljicom muzeja Topkapi, nije mučila luminol-testom. Dovršila je posao i istražila Bizantion. Uzbuđeno je započela:

„Bizantion je ustanovio netko po imenu Biza, inspektore...“

Ali je prekrižio ruke na prsima i sveznalački klimnuo glavom.

„Oh, to već znamo. Kralj doseljenika iz Grčke.“ Podrugljivo je nastavio dok ga je Zejnep iznenađeno gledala: „A Bizantion znači Bizin grad.“

Zejnep je zaista djelovala pobijeđeno; Ali je pak radosno uživao u svojoj drugoj pobjedi

dana.

„Uzalud si se mučila, draga Zejnep, nama je sve to rekla gospođa Lejla. Objasnila nam je sve o tom kralju. Zar ne, inspektore?“

Inspektor mu je bio ključni svjedok, ali Zejnep koju sam ja poznavao nije lako odustajala.

„Je li vam rekla i da je Biza bio polubog?“ I eto, već je prešla u protunapad. „Je li vam rekla da je bio Posejdonov sin?“ Ali, koji se ionako nije snalazio u ovakvim temama, nije znao što da kaže. Naša je kriminalistika završila s njim, a onda se ozbiljna okrenula prema meni. „Postoje razni mitovi o ustanovljenju Bizantiona, inspektore.“

Zapravo sam već morao izaći. Morao sam svratiti na Zejrek i razgovarati s čovjekom po imenu Namik i odande stići kući. Bilo bi ružno prema Evgeniji da zakasnim. No uvijek sam volio mitove, legende i priče o Istanbulu. Štoviše, ako su ti mitovi imali veze s našim slučajem, nikako ih nisam smio zanemariti.

„Ispričaj nam onda, da i mi znamo“, rekao sam i smjestio se na jedan od stolaca za stolom. Moj kolega ostao je stajati podvijenog repa. Pokazao sam prazni stolac. „Sjedni, Ali. Nije grijeh ne znati, nego ne htjeti naučiti!“

„U pravu ste, inspektore.“

Nije mislio da sam u pravu. Ni situacija mu se nije sviđala, ali odlučio je zasad šutjeti jer nije imao što reći. Bio sam siguran da će zgrabiti prvu priliku za revanš. Ni Zejnep se ne bi drukčije ponijela. Činilo mi se da sam napokon počeo shvaćati taj odnos koji mi je u početku bio čudan i zbog kojeg sam ponekad čak morao i intervenirati: oni su tako flertovali. Da, dok su se tako inatili, svađali i smiješno prepirali, obuzimalo ih je nekakvo uzbuđenje i sreća. I ja sam šutio sve dok ne bi pretjerali jer su nam te svađe često pomagale u istragama i omogućavale nam različite poglede na slučaj.

„Vi ste sigurno čuli prvu legendu.“ Zejnep je pogledom preletjela bilješke s papira i nastavila: „Narod grada Megare u staroj Grčkoj pogodili su rat i siromaštvo. Njihov kralj Biza pitao je proročicu u Delfima što im je činiti. 'Isplivite brodovima i naselite se nasuprot zemlje slijepih.' I oni su je poslušali i došli nasuprot zemlje slijepih to jest, na današnji Sarajburnu.“

Ali nije shvatio i isfrustrirano je progundao:

„A gdje je ta zemlja slijepih?“

Objasnio sam mu kako bi ostavio djevojku na miru.

„Kadikoj, dragi Ali, Kadikoj. I ja znam ovaj dio priče. To je izraz kojim su kritizirali doseljenike koji su se, umjesto na divno mjesto kao što je Sarajburnu, naselili na područje u kojem se nalazi Kadikoj. Njime su htjeli reći: „Toliko ste slijepi da ne prepoznajete pravu ljepotu.“

„Ne samo ljepotu, inspektore“, ponovno je riječ preuzela Zejnep. „Bizantion je bio i pogodan za obranu jer je s tri strane bio okružen morem. Jasno, to ima i stratešku važnost. Naplaćivali su porez brodovima koji su prolazili kroz Bospor.“

„Radije reci harač.“ Naš je lopov to protumačio vlastitim jezikom. „Namet Deli Dumrula: tko prijeđe most tri novčića, tko ne prijeđe, pet... “

„I jata riba... Glavni izvor hrane za grad... Palamide, skuše, strijele...“

„Tko zna kakvih je još vrsta riba bilo u ono vrijeme?“ promrmljao sam tužno. „U mom se djetinjstvu na Zlatnom rogu pecala čak i strijela. Sad smo sve izlovili.“

„Nego, nazvali su ih slijepima jer su se naselili na azijskom dijelu ne vidjevši ljepote Sarajburnua, a mjesto na kojem su izgradili svoja sela Kalkedon.“

„Zaista su bili slijepi“, promrmljao je Ali koji je napokon odustao od stajanja i spustio se na stolac koji sam mu maloprije pokazao. „Tko se naseli na Kadikoj kad je pokraj njega Sarajburnu? Ondje bih živio samo zbog pogleda!“

Zejnepin je pogled kliznuo prema zaslonu računala i ona je to odobrila promatrajući orlov kljun:

„I ja bih odabrala Sarajburnu. Zamisli, Ali, onda je sve to bila šuma, nije bilo glomaznih zgrada i gužve. Nije bilo prave ceste, a kamoli auta, možda tek poneki ribarski čamac i jedrenjak na moru. I to je sve. Gradić, lučica, utvrda, šuma i more uokolo.“

Na trenutak sam pokušao zamisliti Istanbul kako ga je Zejnep opisala. Ne, nije mi uspjelo, nisam mogao izbrisati goleme zgrade ružnih kontura koje su poput čudovišta od betona prekrivale sve uokolo i pred svojim očima oživjeti antički grad otprije više tisuća godina. I Zejnep i Ali su ušutjeli, a baš kad sam pomislio da i njima kao ni meni ne uspijeva zamisliti Bizantion, moj je pomoćnik sveznalica rekao: „Je li to sve? Pa dobro, to smo već sve znali.“

„Čekaj, Ali. Sad ću vam ispričati pravu legendu.“ Zejnep me pogledala i nastavila. „Korijeni ove legende sežu sve do Zeusa, inspektore. Do Zeusa, najvećeg boga Olimpa, poznatog po pohotnosti.“

„Svi grčki mitovi sežu do Zeusa“, Ali je pokušao nametnuti svoj autoritet, kao da se razumije u mitologiju, ali Zejnep ga je ignorirala i nastavila priču:

„Zeus je jednoga dana vidio lju, kći kralja Arga, poznatu ljepoticu i zaljubio se u nju na prvi pogled. Nije trebalo dugo da Zeusova nova ljubav dopre do ušiju glavne božice, Here. Njoj je već bilo [(3)]dosta muževih preljuba, pa se razbjesnila čuvši za njegovu novu aferu. Kako nije mogla odvratiti Zeusa od toga, odlučila se osvetiti njegovoj ljubavnici lji. To je saznao Zeus i pretvorio lju u bijelu junicu kako bi je zaštitio. No, Hera je i to saznala. Otela je junicu i predala je na čuvanje Argu. Zeus nije odustao i odmah je poslao boga Herma da ga ubije. Kad je za to doznala Hera, poslala je obada da muči lju pretvorenu u junicu. Kako bi se riješila obada, lja je trčala kilometrima, a kad je došla do Bospora, bacila se u more i preplivala prolaz. Značenje imena Bospor potječe iz ove legende. Bospor na grčkom znači 'juničin prolaz'. Uglavnom, lja je u bijegu od obada i Herine srdžbe napokon stigla na Zlatni rog. Jadna je lja na padinama Zlatnog roga rodila kćer po imenu Keroesa. Keroesu je odgojila vodena nimfa Semestra. No, kad je Keroesa narasla, i nju je opsjedao bog: Posejdon, bog mora. Keroesa se nije mogla obraniti od moćnog boga i s njim je ostala trudna. Biza je dijete koje je Keroesa nosila u svojoj utrobi. Zato je postao veliki kralj i ustanovio veličanstveni grad po imenu Bizantion. A novčić koji smo našli u žrtvinoj ruci je novčić tog grada.“

„Ne, draga Zejnep“, usprotivio se Ali. „Taj novčić nisu iskovali stanovnici Bizantiona, nego Rimljani. I to stotinama godina poslije.“

Opet su počeli.

„Stvarno, Zejnep, kad su Rimljani osvojili Bizantion?“, upleo sam se. „Jesi li pronašla neku informaciju o tome?“

Zejnepino je lice zasjalo kao kod marljivog učenika koji je dobro napisao zadaću:

„Da, inspektore. Ne znam koliko je ovo točno jer sam istraživala na internetu." Pomirljivo je pogledala Alija: „Zasigurno su informacije koje ste vi dobili od gospođe Lejle točnije. No na stranicama koje sam čitala...", nije bila sigurna i opet je pogledala bilješke pred sobom. „Da, piše ovako: 'Bizantion, ustanovljen oko 660. godine prije Krista. Funkcionira kao grad-država otprilike 700 godina, a 73. godine poslije Krista priključen je rimskoj provinciji Bitnija i Pontus."

Bio sam iskreno iznenađen.

„Ma daj, znači Rim je došao sedamsto godina poslije. Mislio sam da je to bilo prije."

„Imate pravo, i ja sam to mislila." Zašutjela je, a lice joj je postalo grimizno. „Sramim se reći, ali ja sam mislila da su Grci i Rimljani bili isti narod."

Što sam mogao reći? Po pitanju povijesti ovog grada, bili smo prave neznalice. Nismo znali ništa ni o osmanskome razdoblju, a kamoli o onom grčkom ili rimskom. Usprkos našem neznanju, obožavali smo se besramno hvaliti našim slavnim precima. Razmišljajući o tome, shvatio sam da smo u čudnom stanju. Bili smo djelatnici Odjela za ubojstva. Raspravljali bismo i dugo razbijali glave kako bismo proniknuli tajne neriješenih zločina. A sada smo sjedili i poput arheologa istraživali zagonetke jednog grada. Nije da mi se to nije sviđalo, ali na nas je čekala istraga ubojstva koju je trebalo privesti kraju.

„Nego", rekao sam ustavši sa stolca. „Zejnep, kad će se obaviti obdukcija?"

„Sutra, inspektore. Mislim da ćemo izvještaj imati oko podne."

„U redu. Usto, sutra bi bilo dobro još jednom posjetiti žrtvinu kuću. Ondje je možda ona kolekcija kovanica koju je spomenula gospođa Lejla. Moramo istražiti i Nedždeta. Moramo doznati sve, je li čovjek još radio na fakultetu ili se bavio nečim drugim. Lejla je bila suzdržana kad je govorila o njemu, čini mi se da nešto krije. Moramo provjeriti i njegov dosje. Je li se umiješao u nešto loše? Ako nema dosje, a o njemu je otvorena istraga, moramo ju provjeriti."

„A onaj kirurg, hoćemo li njega ispitati, inspektore?"

„Hoćemo, Ali. Ja ću sada svratiti u onu udrugu."

Činilo se da mu to nije drago.

„Da pođem i ja? Ovdje nemam što raditi."

„Ti predvečer navrati u onu Palaču košara. Možda će tada doći konobari koji su radili one noći. Je li gospođa Lejla zaista bila ondje u nedjelju navečer? Je li se svađa o kojoj nam je govorila zaista dogodila? Što se točno dogodilo među njima? Saznaj sve."

Ne, nisam ga uvjerio.

„Do predvečeri ima vremena, inspektore... Idem i ja s vama, odande ću otići u palaču..."

Bilo mi je teško odrediti je li se bojao da mi se što ne dogodi ili nije htio izgubiti nit istrage.

„U redu, idemo onda."

Učinio sam nekoliko koraka kad mi pogled padne na zumbule koje je donio. Još su lijepo mirisali. Okrenuo sam se prema našoj lijepoj kriminalistici u nadi da će oni naučiti koketirati bez prepirke:

„Zejnep, večeras se i ti pridruži Aliju."

U njezinim je tamnim očima sijevnuo sram.

„Na zapovijed, inspektore."

Zapravo je shvatila moju namjeru, ali objasnio sam joj to službeno kako se ne bih doimao preslobodnim:

„Zajedno ćete razgovarati s konobarima. Možda i vlasnik restorana poznaje Nedždeta Denizela.“

Udruga za očuvanje Istanbula

Pogled s brda na kojem se nalazila udruga bio je prekrasan. Izvanredan prizor koji se protezao od mirnih voda Zlatnog roga do veličanstvene siluete Sulejmanije čiji su minareti doticali bijele oblake. Moj revni pomoćnik Ali i ja za sobom smo ostavili most Unkapani, prošli bizantske zidine od crvene cigle i stigli na ovo brdašce prošavši između starih istanbulskih kuća. Na trgu nas je dočekaio veličanstveni hram: bizantski manastir Krista Pantokratora, današnja džamija Zejrek.

Prostori udruge nalazili su se na trećem katu zgrade nasuprot manastiru. Vjerojatno je ova zgrada od armiranog betona sagrađena nakon što je jedna od drvenih kuća koje su tvorile staro tkivo četvrti izgorjela, razrušena ili pala žrtvom nekakve sabotaže.

Ostao sam bez daha stigavši pred čelična vrata na trećem katu na koji sam se teškom mukom popeo, slijedeći Alija koji se lako poput divokoze uspeo strmim stubištem. Više smo puta pozvonili na vrata na kojima je modrim slovima na mliječnobijeloj pločici pisalo UOI, ali čekalo nas je loše iznenađenje: u udruzi nije bilo nikoga. Znači da se još nisu vratili sa sastanka. Nije nam bilo druge. Bas kad sam htio predložiti da se spustimo stubama kojima sam se pušuci uspeo i barem prikratimo vrijeme dolje, u kafiću s lijepim pogledom, zastali smo začuvši glasove koji su se uzdizali stubištem. Neko se bučno društvo uspinjalo stubama. Bilo ih je osam, devet ako bismo ubrojili i dijete u naručju kratkokose djevojke. Svi osim nje u rukama su držali transparente. Na njima se vidjela jedna od starih kuća na Zejreku pokraj kojih smo maloprije prošli. Bila je razrušena i oronula. Pod njom se moglo pročitati: „Zaštitimo civilnu arhitekturu Istanbula". Na nekim se transparentima slogan mijenjao, pa su nam poglede privlačili natpisi: „Nema drugog Istanbula od ovoga! Zaštitimo ga!" Ovo su nesumnjivo bile osobe koje smo čekali. Njihova odjeća i kretnje pokazivali su da su svi obrazovani ljudi. Dok je društvance ulazilo kroz vrata, jedan se od njih okrenuo prema nama. Visoki, tamnopusi muškarac, kovrčave kose, obješenih brkova i nasmijanih očiju. Da, to nije bio nitko drugi nego dečko Lejle Barkin, kirurg Namik Karaman.

„Izvolite?", rekao je uglađeno. „Tražite li nekoga?"

Ali mu je smjesta objavio naše namjere:

„Mi smo policija... Tražimo vas."

Spomen policije izbrisao je pristupačan izraz s Namikovog lica.

„Ako je riječ o okupljanju na Zlatnom rogu, izjavu sam dao u postaji."

Glas mu više nije bio uglađen.

„Ne, gospodine Namiče, nije riječ o okupljanju na Zlatnom rogu." Kao što sam i htio, glas mi je bio mekan i blag. „Mi smo iz Odjela za ubojstva. Ja sam glavni inspektor Nevzat, a ovo je kolega inspektor Ali. Ovdje smo radi istrage ubojstva."

Zbunio se i pogled mu se promijenio.

„Ubojstva? Kakvog ubojstva?"

Pokazao sam vrata pred kojima smo se stisnuli.

„Teško je o tome ovdje govoriti... Kad bismo ušli unutra..."

Kolebao se. S jedne ga je strane zanimalo ubojstvo, a s druge nas nije htio pustiti unutra, baš kao i gospođa Lejla.

„Htjeli smo održati evaluacijski sastanak..."

„Gospodine Namiče, niste me shvatili", strogo sam ga prekorio. „Ovdje je riječ o ubojstvu. Ako nam sada ne odgovorite na pitanja, bojim se da ćemo biti prisiljeni odvesti vas u postaju..."

Čovjek pred nama nije ni ustuknuo. „Kakve to veze ima sa mnom?"

„Velike jer je ubijeni bivši muž gospode Lejle..."

Kestenjaste oči su mu se raširile.

„Molim? Nedždet? Nedždet je mrtav?"

Nije bilo jasno je li šokiran ili glumi.

„Ubijen je", ispravio sam ga, „Prerezan mu je grkljan..."

Namik je napravio grimasu, kao da je čovjek ubijen pred njim.

„Eto, o tome ćemo razgovarati", moje je riječi odlučno dovršio Ali, naslonjen na vrata.

„Morate odgoditi sastanak."

Čudno, kao i gospođa Lejla, i njezin se dečko brzo oporavio od šoka.

„U redu, ali neće dugo trajati, zar ne?"

„Neće, neće", rekao sam uputivši se prema vratima. „Jasno, to ovisi i o tome kako ćete vi odgovoriti na naša pitanja."

Napokon se predao.

„U redu, uđite."

Na ulazu u udrugu dočekala nas je povelika fotografija palače Topkapi snimljena iz aviona. Iako sam mnogo puta bio u palači iznenadila me njezina veličina pa sam na trenutak zastao pred fotografijom. No, nitko se drugi nije zanimalo za nju; okrenuo sam leđa fotografiji i pridružio se Namiku i Aliju koji su stigli do kraja hodnika. On je izlazio na široki salon baš kao dnevni boravak u stanu gospode Lejle. Pažnju mi je najprije privukla knjižnica od kvalitetnog drveta koja je prekrivala čitav zid s lijeve strane. Bila je prepuna knjiga. Knjiga o Istanbulu; knjiga raznih boja i vrsta, na turskom i na stranim jezicima. Osim knjižnice, salon je bio skromno namješten; drveni stolci, stolići, na sredini golemi stol prekriven plastikom. Pridošlice s okupljanja smjestili su se oko stola; četvorica muškaraca, tri žene, sedmero ljudi. Osim crvenokosog kršnog dečka i tamnopute, kratkokose djevojke, svi su bili u srednjim godinama. Spazivši nas, okrenuli su glave prema nama i znatiželjno nas promatrali. Samo je crvenokosi dečko postao napet. Bio je nervozan poput ulične mačke koja je upala među pse vučjake, sive oči nije odvajao od nas.

„Što je, ujko Namiče?"

Uvukao je vrat i stisnuo šake kao da se priprema za tučnjavu. Srećom, njegov ujko Namik nije imao tako tanke živce.

„Ništa, Kamile", rekao je ostavši hladnokrvan. „Moram nakratko razgovarati s gospodom policajcima."

Na spomen „gospode policajaca" i drugi su postali nemirni. Oči koje su pokušavale shvatiti situaciju odjednom su nas gledale kao strance. Kratkokosa djevojka se nagnula na pokrajnji kauč, kao da nešto štiti. Pogledao sam o čemu je riječ i primijetio dijete koje smo

vidjeli na ulazu. Ali zašto je osjetila potrebu zaštititi dijete kad je čula riječ policajci? Bilo je jasno da se ljudima u salonu nikako nismo sviđali. I Namik je bio svjestan toga.

„Nije riječ o udruzi, društvo. Ovo je nevezana stvar. Neće dugo trajati.”

Prodorni se pogledi nisu promijenili. Vidio sam i gore pa me nije bilo briga, ali da to dijete barem nije plakalo. Majka ga je odmah zagrlila. Dijete je osjetilo majčin miris i ušutjelo nakon što je još neko vrijeme plakalo, kao da joj prigovara što ga je ostavila.

„Kakav važan sastanak”, prijezirno je promrmljao Ali. „Pogledajte, čak i djeca sudjeluju.”

Samo je Namik čuo mog pomoćnika, ali nije reagirao. Pokazao je otvorena vrata u dnu salona.

„Idemo onamo, slobodnije ćemo razgovarati.”

Prije ulaska u prostoriju, pogled su mi privukle fotografije na zidovima. Ne, to nisu bile umjetničke fotografije; pokazivale su uništenje Konstantinove Velike palače na kojoj je izgrađen hotel s pet zvjezdica, početak propadanja jedinstvenog natpisa koji je krasio zidove džamije Sulejmanije, prikaz ruševina palače Bukoleon iz bizantskog razdoblja, razrušene stare drvene istanbulske kuće na Kadirgi, putujućeg trgovca koji izlaže žensko donje rublje na bizantskim zidinama na Bejazitu, žalosno stanje antičke luke na brzinu prekopane u iskopinama Marmaraya, tragikomično stanje osmanske česme na čijem je ukrasnom mramoru crnom bojom ispisano „Naša je vojska najveća”, zahrđalo antičko oružje i natrule slike i odjeću u palači Topkapi. To jest, ovo su bile fotografije koje su nam u lice bacale naše krvoproliće nad povijesću. A s desne strane, na blijedožutom zidu, u crvenom je kurzivu stajao golemi natpis: „Ej, Sinane, ne daj da grade lošiji od tebe.” Ispod je pisalo: „Selim III, sin sultana Sulejmana Zakonodavca”.

Ušao sam u prostoriju i znatiželjno upitao:

„Što vi ovdje radite, g. Namiče? Što znači UOI?”

Činilo se da nije previše voljan odgovoriti na pitanje.

„UOI je civilna udruga”, rekao je usiljeno. „Pokušaj da se očuva povijest grada.”

Pokazao je drvene stolce.

„Ovdje možete sjesti.”

Na stolcu na koji sam ja htio sjesti ležao je raširen jedan od transparenta korištenih na okupljanju. Uvijek ista fotografija: jedna od starih drvenih istanbulske kuće. Ispod nje je pisao slogan: „Ne pali, ne ruši, čuvaj!”. Smotao sam transparent i stavio ga na stolić s pomalo napuhanim premazom te sjeo na stolac. Moj se pomoćnik pak, raširio na stolcu izbljedio boje nasuprot meni. Dok se Namik smještao u uredski naslonjač za malim stolom, prenesenim iz tko zna čijeg ureda, pogled mi je privukla fotografija obješena na zid. Na povijesnim je zidinama mlada majka kuhala na plinskom kuhalu za piknike, njezin je muž prekriženih nogu sjedio na jeftinom ćilimu i motao cigaretu, a njihovi mali sinovi su se dražesno i krezubo smiješili fotoaparatu pred sobom.

„Ova je najnevinija...”, primijetio je Namik koji je vidio da promatram fotografiju. „To je borba za život ljudi bez krova nad glavom. Povijest kao zaklon. Ironično, jasno... Stvarna su čudovišta oni koji na tome zarađuju...” Duboko je udahnuo kao da želi potisnuti ljutnju. „Govorio sam o UOI. Puno joj je ime Udruga za očuvanje Istanbula.”

Djelovao je arogantno, mislim da nas je podcjenjivao. I to se nije trudio sakriti. Baš se zbog toga nije svidio Aliju.

„Udruga za očuvanje Istanbula“, ponovio je prezrivo. „A od koga branite Istanbul?“

„Od barbara.“ U njegovom je glasu bilo odlučnosti čovjeka koji je siguran u ispravnost njegovog cilja. „Od predatora koji žele uništiti povijest dugu gotovo tri tisuće godina...“

Zanio se i htio je nastaviti kad ga je prekinuo Ali, u maniri grubijana kad neprijatelju pokazuje gdje mu je mjesto: „Tko je tražio da ga branite? Koliko znamo, vi ste kirurg. Što se vas tiču grad i povijest? Traži li tko od vas da pomognete ovom gradu?“

Pokušao sam ga ušutkati migom, ali nije mi uspjelo; nije me ni primijetio jer je svu pažnju usmjerio na kirurga. Namik je shvatio namjeru tog strastvenog policajca te je naslonio laktove na stol:

„Da, traži.“ Pokazao je povijesni hram koji se u svoj svojoj veličanstvenosti uzdizao onkraj prozorčića: „Pogledajte. Vidite li?“

„Džamija mule Zejreka“, promrmljao sam. Iznenadio se što znam ime džamije.

„Vi živite u ovoj četvrti?“

„Ne bas jako daleko... Na Balatu.“

„Sad mi je jasno. Ipak svaka čast, gospodine Nevzate. Naši ljudi ne znaju imena džamija izvan njihovih susjedstava. Osim, jasno, džamija kao što su Sulejmanija, Fatihova i ona na Ejupu. Nego... Da, govorim o džamiji mule Zejreka, starog naziva Manastir Pantokratora. Ovo je svetište staro gotovo tisuću godina. Sagrađen je u 12. stoljeću u točno dvanaest godina.“ Oči su mu bljesnule cinizmom. „Ne znam ima li to veze s dvanaest apostola. Crkva je najprije pretvorena u medresu, a zatim u džamiju. A ime je dobila po učenjaku muli Zejreku koji je predavao u medresi.“

„Dobro, ali zašto nam to govorite?“, promrmljao je Ali. „Što nama znači povijest te džamije?“

„Pokušavam vam odgovoriti na pitanje. Ako se malo strpite, shvatit ćete.“ Ne, nije se naljutio, u njegovim pokretima nije bilo ni najmanje naznake ljutnje. „No kao što vidite, ovo je veličanstveno zdanje i dalje razrušeno, i dalje mu nedostaje primjerena skrb. Za nekih noći, kad dokasna ostanem u udruzi, pogotovo za punog mjeseca, vidim da se iz tog starog hrama prema nebu uzdiže neki duh. Ne znam je li to duh carice Irene koja je dala sagrađiti crkvu ili našeg efendije, mule Zejreka, ali to me bestjelesno biće zaziva i kaže mi: 'Zašto ništa ne poduzimaš? Zašto ne spriječiš propadanje ovog svetog blaga? Zašto nas ne braniš?' Eto, zato se ja osjećam pozvanim braniti ovo svetište, povijesna djela ovoga grada. Ako napravim nešto dobro za ovaj grad, tog dana mirno usnem. Duh džamije Zejrek pusti me na miru. Ali ako ne napravim ništa, tada me taj tvrdoglavi duh opsjeda poput noćne more.“ Ponovno je nabacio cinički osmijeh koji je dobro pristajao njegovom tamnoputom licu. „Eto tako, inspektore Ali, baš je taj duh onaj koji od mene traži da radim ovo. Duh ove četvrti, ovoga grada...“

„Ne vjerujem u takve gluposti“, prekinuo ga je Ali. Njegov je odgovor bila reakcija na kirurgove riječi koje su ga se itekako dojmile, no on to nikada ne bi priznao. „A kako vi to branite ovaj grad?“ nastavio je tvrdoglavo.

Namik se namrštio:

„Zapravo ga ne uspijevamo braniti. Stalno nas nešto sprječava. Kupuju zastupnike i ministre, podmićuju novinare, imenuju svoje stručnjake, uvlače se u sudske odbore. Spremni su na svakakve spletke kako bi se domogli željene odluke. Ništa ih ne impresionira, ni povijesna nalazišta ni zelene površine.“

Riječi su mu bile iskrene, a ljutnja nepatvorena.

„Ali mora da postoje i časni ljudi“, rekao sam jer sam i dalje htio vjerovati u to, premda sam znao da je situacija beznadna. „Moraju postojati ljudi koji vole ovaj grad i brinu se za njega.“

Bespomoćno je odmahnuo glavom.

„Postoje. To su ljudi koje ste upravo vidjeli. I dijete, Deniz. Jaseminin sin. Budimo optimistični pa recimo da ih je još možda nekoliko tisuća. Ali to je sve. Nekoliko tisuća ljudi u ovom gradu s 15 milijuna stanovnika... Nikoga nije briga za Istanbul. Krađu im budućnost pred očima, ali oni ne mare. Ljudi ovoga grada nemaju milosti, odanosti i znanja. Misle samo na sadašnjost. Svi imaju neku pritužbu, ali kad predložimo neku akciju, svatko najprije misli na svoju dobit. Zaštitimo svoj grad, Istanbul - prijestolnicu kulture, sve je to laž. Jeftina propaganda... Općine, vlada, država, građani, svi oni lažu. Svi su lašci...“

Našem je strastvenom policajcu uskipjela krv kad je ovaj spomenuo državu.

„Opla!“ upozorio ga je. „Polako. Dakle, svi su negativci, a samo ste vi dobri?“

Namik je odmahnuo glavom, očajan što nije uspio objasniti u čemu je problem.

„Nije riječ o tome tko je dobar, nego o zaštiti grada u kojem živimo. Mi to pokušavamo učiniti.“ Tužno nas je pogledao. „Ali kad god pokušamo učiniti nešto za ovaj grad, naiđemo na policiju.“

„Budete li se pridržavali zakona, nitko vam neće ništa“, rekao je Ali glasom strogog suca. „Prekršite li zakon naravno da ćete naići na policiju. A kakvo je to bilo okupljanje na Zlatnom rogu?“

„Težak zločin“, rekao je Namik ironično se smiješeći. „Bunili smo se protiv mosta koji će se sagraditi preko Zlatnog roga radi pruge za metro jer će uništiti vizuru grada i pokvariti veličanstveni pogled na džamiju Sulejmaniju...“

Imao je pravo, most za metro bi izgledao kao lanac kojim je okovan Zlatni rog. Čitava bi ta ljepota bila zasjenjena gorostasom od betona i metala. Ali koji za to sve nije znao nije mario za ljepotu Zlatnog roga. Progovorio je profesionalnim refleksom koji nije pristajao njegovoj mladosti, ludosti i svemu onome što ga je činilo onakvim kakav on jest:

„Ne! Za sve postoje pravila. Organizirali ste ilegalan prosvjed...“

Shvatio sam da će se ta besmislena rasprava nastaviti i da će stvari izmaći kontroli. „Nema veze, Ali“, prekinuo sam pomoćnika. „Vratimo se našoj temi. Jeste li poznavali ovog Nedždeta Denizela, g. Namiče?“

Naljutio ga je i sam spomen čovjekovog imena.

„Da. Iskreno, nije mi se baš sviđao.“

„Zašto?“

„Zato što je bio pravi gad.“

„Strašno!“, prekorio ga je Ali. „Kako to govorite o pokojniku?“

Ovaj put sam se složio s njim, Namik je bio pomalo grub.

„Smrt ne briše čovjekovu podlost.“ Ne, nije se branio, mirno je objašnjavao. „Svi ćemo umrijeti. Hoće li naša zla djela biti izbrisana kad posljednji put sklopimo oči? Hoće li počinjena ubojstva i nanesena okrutnost nestati? Ako smrt briše podlost, što je onda s lijepim, pozitivnim djelima dobrih ljudi?“ Nagnuo se i pogledao mojem pomoćniku u oči, ne izazovno, već kao da mu pokušava objasniti. „Smrt ne iskupljuje zloću, inspektore Ali. Samo je dobrota iskupljuje. Za svoja se zla djela možeš iskupiti samo ako poćiniš više dobrih. Ne, Nedždēt nije bio dobar čovjek za života i nije se pretvorio u takvog kad je umro.“

Morao sam intervenirati kako između njih opet ne bi nastala svađa.

„Ne govorite to zato što je Nedždēt Denizel bio bivši suprug gospode Lejle, zar ne?“, ponovio sam gledajući ga ispod obrva. „Nije bilo nikakve ljubomore...“

„Ne, zaista nije, gospodine Nevzate. Njihova je veza odavno završila. Nedždētu nisam zamjerao na osobnoj razini. Nije mi se sviđao samo zato što je bio jedan od onih koji pljačkaju ovaj grad. Štoviše, neoprostivo je da to čini povjesničar i arheolog.“

„Znači, zaslužio je smrt...“

Ha, Ali je svladao svoju ljutnju i počeo igrama riječi izvlačiti informacije iz čovjeka s kojim se maloprije gotovo potukao.

„Nitko ne zaslužio je smrt, inspektore Ali.“

Ne, Namik neće tako lako zagristi mamac.

„Da, Nedždēt je zaslužio kaznu, ali ne smrt. A nisu ga smjeli kazniti ljudi poput nas, nego zakon.“

„Što ako zakon nije dovoljan?“ ,upitno sam ga pogledao. „Sami ste rekli da su vam svi na putu. Što biste onda učinili?“

„Reći ću vam što ne bismo. Ne bismo nikoga ubili i ne bismo bili nasilni prema ikome. Zato što je ovaj grad, usprkos divnoj prirodi i bogatoj povijesti, bez ljudi samo gomila kamena, drveta i željeza. Ljudi stvaraju gradove, i povijest... Bez ljudi ne bi bilo Bizantiona, Konstantinopola, ni Istanbula. Braneći grad, mi zapravo branimo čovječanstvo. Najljepša djela koje je ono stvorilo... Zbog toga ni jedan cilj ne opravdava ubojstvo.“

Isto smo čuli od Lejle. Riječi su bile lijepe, ali važnije je bilo jesu li iskrene.

Vratio sam se na žrtvu:

„Jeste li se ikada susreli s Nedždētom? Mislim, osobno?“

„Da, mnogo puta...“

„Kakav je bio vaš odnos? Na osobnoj razini?“

„Znao je da mi nije drag.“ Činilo se da mu tema nije bila draga. „Ni ja njemu nisam bio drag.“

„Bi li on za vas rekao da ste gad?“ Evo opet našeg ometala. „Vi to za njega veoma opušteno govorite.“

Namik se glasno nasmijao.

„Vjerojatno bi. Ali mislim da bi on za mene koristio izraz glupan. Za njega su ljudi poput nas samo gomila budala koji ne misle na vlastitu korist.“

Na trenutak se zamislio.

„Da, jako se ljutio na mene. Zbog Lejle. Čini se da je i dalje bio zaljubljen u nju. Istina, Lejla se s tim ne slaže, ali ja mislim da je tako.“

„A gospođa? Možda je i ona još bila zaljubljena u Nedždeta."

Kirurg je nabrao obrve. Izgleda da je Alijev mamac po prvi put upalio.

„Promislite, čak je prihvatila i njegov poziv na večeru."

„Najprije je mene pitala za mišljenje."

Da, činilo se da je naš pametnjaković s kirurgom napokon uspio natjerati vodu na svoj mlin. Spremao se uživati u pobjedi kad mu je Namik pomrsio račune:

„Možda imate pravo. Čovjek je teško shvatljivo biće."

„Tako je", rekao sam uzdahnuvši kao da me i samog muči sličan problem. „A žene su još kompliciranije. Nikad ne znaš o čemu razmišljaju i što će učiniti."

„Ovdje nema razlike u spolovima, gospodine Nevzate. Svi smo mi ljudi. Ali mislim da Lejla nije osjećala tako nešto. Da jest, rekla bi mi."

Desnom je rukom navlačio brkove, bio je zbunjen premda je htio izgledati smireno.

„Uglavnom", rekao sam prepuštajući ga sumnji. „Vratimo se jučerašnjoj noći. Što ste onda radili? Gospođa Lejla kaže da je bila s vama."

Odmah se pribrao.

„Bili smo u udruzi. Imali smo sastanak. Završili smo oko deset. I Lejla je bila na sastanku."

„Što je bila tema sastanka?"

„Pretvaranje predjela Sultanahmet u muzejski otok. Ministarstvo kulture se napokon opametilo. Projekt koji im već godinama predlažemo konačno je došao na dnevni red. Sinoć smo razgovarali o tome."

„A večera?", podsjetio ga je Ali. „Ništa niste jeli do deset navečer?"

Odmjerio je mog pomoćnika odglumljenim divljenjem.

„Inspektore, vama ne promakne nijedan detalj. Naravno da smo jeli. Naručili smo pizzu. Lejla je jela vegetarijansku, a ja miješanu. Ako hoćete, mogu vam pokazati i račun."

„Možda ćemo i htjeti. A poslije?"

„Poslije večere ili poslije sastanka?"

Opet se opustio i fino nam se izrugivao.

„Poslije sastanka", rekao je Ali savladavajući ljutnju. „Kad su vaši kolege otišli i kad ste ostali sami."

„I mi smo napustili udrugu. Kad smo došli do četvrti, nismo ušli u kuću, nego smo se spustili na obalu. Bila je lijepa noć. Prošetali smo se obalom. Ljudi su izašli na ulice. Znaite, početak je proljeća... Bilo je gotovo jedanaest sati kad smo se vratili kući. Lejla je napisala pismo švedskom ministarstvu kulture, a ja sam čitao knjigu."

Veselo je namignuo: „Krimić. Jedan od romana Agathe Christie. Ubojstvo u Orient Expressu. Govori o istrazi koja se razvija oko tajanstvenog ubojstva nekog podlaca."

A sada nas je izazivao.

„Znam", pridružio sam se igri. „Dobra knjiga. Štoviše, počinje na vrhu povijesnog poluotoka. Na kolodvoru Sirkedži." Pogledao sam ga kako bih mogao ocijeniti njegovu reakciju i nastavio: „Nekoliko stotina metara dalje od mjesta na kojem smo pronašli Nedždetovo tijelo."

Na njegovom se licu nije pojavila ni sjenka brige ni pokret koji bi pobudio sumnju.

„Našli ste tijelo na Sirkedžiju?"

„Niste čuli?", Alijev je glas zvučao kao ukor. „Inspektor je rekao nekoliko stotina metara dalje od Sirkedžija. Ne na Sirkedžiju, nego na Sarajburnuu. To jest, u Bizantionu. To jest, na mjestu gdje je ustanovljen grad koji vi branite."

Majstor Arif

Kad sam stigao na Balat, sunce je polagano zalazilo obasjavajući brda na drugoj strani koja su zaposjele zgrade, svaka ružnija od prethodne. Prije nego što sam usmjerio svog starog Renaulta prema kući, pogled mi je pao na mirne vode Zlatnog roga. Promatrajući modrinu koja se uvijajući protezala sve do Sutludžea, razmišljao sam o mitološkoj Iji, Keroesi koju je rodila među tim brdima prijeko, njezinom sinu Bizi, prvom kralju ovoga grada. Dok se sunčeva svjetlost polako gubila, a sjene prekrivale ružne prizore zgrada, počeo sam više vjerovati u tu priču, prvu istanbulsku legendu. Čudno je to, sada su mi kralj Biza i njegova majka Keroesa bili bliski kao i susjeda, gospođa Nadide i njezin sin, a i bolje sam razumio Jahju Kemala koji je rekao: „Dovoljno je da čitav život voliš samo jednu njegovu četvrt.“ I usprkos svoj njegovoj ružnoći, gužvi i prljavštini, baš kako je ovaj veliki pjesnik rekao, pomislio sam koliko sam sretan što sam rođen i što živim u Istanbulu i osjetio sam da se iz dubine mog srca podiže neki osjećaj sličan ponosu.

Zašavši u uske uličice Balata, najprije sam svratio u zalogajnicu majstora Arifa iz Tekirdaga jer su mi kod njega bili ključevi. Zapravo je on bio pravi junak gozbe koju sam večeras trebao pripremiti za Evgeniju. Premda sam se pred njom hvalio o hrani i trpezi koje ću pripremiti, činjenica je bila da sam bio potpuno nesposoban za kuhanje. Zato mi je za večerašnju prigodu pomagao majstor Arif. Već me s vrata dočekalo njegovo uobičajeno ozbiljno lice.

„Dobra večer, inspektore.“

Zanemarite taj ozbiljni stav, zapravo je srdačan, ali iz nekog nepoznatog razloga mora popiti jednu-dvije kako bi mu se obrve opustile i jezik razvezao, a onda bi postao najveseliji i najrazgovorljiviji čovjek na svijetu.

„Dobra večer, majstore Arife“, nasmiješio sam se. „Kako je? Je li sve spremno?“

Premda još nije ni okusio rakiju (nikada nije pio za vrijeme radnog vremena) kakvog li čuda, i on se meni nasmiješio.

„Spremno je, inspektore. Izašao sam iz vaše kuće prije malo manje od pola sata. Nadam se da vas neću posramiti. Ne znam tko vam je gost, ali večeras će ga dočekati neviđena gozba.“

„Siguran sam. Hvala, majstore Arife.“

„Nema na čemu, inspektore. I vi ste meni učinili toliko dobra.“

I stol sam postavio; salate i zakuske su na tanjurima, a vrč je do vrha pun rakije. Samo se kirnja mora ubaciti u pećnicu. Kao što sam rekao, bit će poširana. Neka se polako peče u vlastitom soku. Pazite da ne ostane u peći više od pola sata, inače će sva ta divota propasti.“

„Koliko dugujem, majstore?“ upitao sam zavukavši ruku u džep.

„Častim vas.“

„Ne može. Već smo to raspravili.“ Prijateljski sam mu dotaknuo rame. „Već si mi napravio veliku uslugu. Neću biti miran ako ti ne platim za trud.“

Znao je kakav sam i nije se previše opirao.

„Kako želite, inspektore. Dat ćete mi novac, ali sad ne znam koliko sam potrošio. Sutra ću izračunati pa ćemo se nekako razračunati.“

„Ako mi pokušaš izbjeći...“

„Ne, inspektore“, rekao je pruživši mi ključeve koje je izvadio iz blagajne. „Nisam toliko lud da vama pokušam izbjeći.“ Lice mu se smekšalo kao nakon jedne male rakije. „Sutra ćete mi platiti, zaista...“

Majstor Arif vodio je gostionicu na Kumkapiju prije nego što je otvorio ovu zalogajnicu na Balatu. Gostionica je bila mala, neugledna, ali nije joj bilo ravne u hrani jer je on tajne zanata počeo učiti najprije Kod Koče na Modi, usavršavao se na Bejogluu u kuhinji u Imrozu, a zatim postao traženi majstor velikog iskustva radeći uz Slijepog Agopa na Kumkapiju. Ali poželio je otvoriti vlastiti restoran, umjesto da radi za druge. Unajmio je mali lokal na izlazu s kolodvora Kumkapi koji veliki restorani još nisu preuzeli i pretvorio ga u gostionicu. Posao je cvjetao tri godine. Jela je pripremao sam, veoma pomno. A uskoro je dobio i nagradu za to: broj gostiju se neprestano povećavao, a počelo je i nedostajali praznih stolova, čak i tijekom tjedna. No, jednog su dana trojica tinejdžera, pijana ne od njegove rakije, već od nečeg drugog, pokušali izazvati nered u gostionici. Konobare je podučavao Arif pa su oni šutjeli držeći se pravila da je gost uvijek u pravu, ali tri mangupa su to iskoristila da potpuno prijeđu granicu. Majstor Arif je prišao dečkima kako bi ih umirio. Zamolio ih je da se smire, čak ih je počastio rakijom u nadi da će ih to umiriti. Ali nije pomoglo. Kad je jedan od mladića pred njim pokušao ispipati Njemicu za susjednim stolom, majstor više nije mogao izdržati pa ga je snažnom pljuskom srušio nasred gostionice. Ali druga dvojica su u trenu naskočila na njega. Majstor ih je obojicu odbio, zgrabio nož sa stola i počeo rezbariti po trojki. Da konobari nisu priskočili, mogao ih je ubiti. Dvojicu je ranio u stražnjice, a trećeg u ruku. Završili su na sudu. Sudac je bio razuman i dao mu dva mjeseca zatvora kad je čuo što se dogodilo. Kazna je bila mala, ali majstor Arif je u zatvoru dobro razmislio i odlučio zatvoriti gostionicu. Tu je odluku majstor objasnio lokalnom brijaču Ajhanu, starješini Muhsinu i meni jedne večeri u gostionici Agora (tada ta slavna gostionica još nije bila zatvorena). „Što da sam ubio jednog od tih dečki?“, rekao je tužno kao da je jednog zaista i ubio. „Ne bi li to bilo strašno za njih? Imaju majke, očeve. A što da su oni ubili mene? Ne bi li to bilo strašno za mene? Imam dvoje djece, jedno je još u osnovnoj školi. Ne, vidio sam da to neće ići. 'Dovraga', rekao sam, 'to više neću raditi.' Rečeno, učinjeno, inspektore.“ Sada on vodi ovu malu zalogajnicu na Balatu. Ne zarađuje mnogo, „spaja kraj s krajem“, kako bi on to rekao. Ne znam je li sretan, ali barem je miran.

Ostavio sam majstora Arifa i njegov mir i izašao. Baš sam otvarao vrata auta kad je dotrčao sa štrucom u ruci.

„Čekajte, inspektore, čekajte. Zaboravili smo kruh. Oprostite, u žurbi...“

Uzeo sam kruh i upalio auto. Za nekoliko sam minuta bio pred mojom jadnom kućom s izvučenim prozorima koja je prkosila vremenu. Srećko se opet smjestio pred ulaznim vratima. Raširio se golemim, dlakavim tijelom po otiraču i mirno drijemao, kao što je to činio većinu dana. Spazivši me, lijeno je zijevnuo kao da želi reći: „Odakle ti?“ i ustao. Približio mi se dok sam zatvarao vrata auta i velikim nosom onjušio kruh koji sam držao. Jadnik, mora da je bio gladan. Da sam barem od Arifa donio nekoliko kostiju. Bacio sam mu veliki komad kruha

nadajući se da će ga pojesti. Uhvatio ga je u zraku. Srećko, koji nije jeo bilo što jer ga je pretjerana briga susjeda pretvorila u razmaženog kućnog ljubimca premda je i dalje bio ulični pas, u trenu je progutao komad kruha. Hvala Bogu, ni ja ni Evgenija nismo jeli previše kruha. Neće biti problema ako podijelim polovicu Arifovog kruha s ovim izbirljivim psom. I dok se Srećko gostio, ja sam ušao u kuću.

Veoma stari, poznati miris koji već godinama nisam osjetio u ovoj kući dopro mi je do nosa: miris hrane. Zatvorio sam vrata i ostao u hodniku. Kad bih ušao u ovu kuću i namirisao hranu, začuo bih poznati glas:

„Nevzate, jesi li to ti?”

Glas pun ljubavi i nježnosti žene koja je očekivala povratak muža kojeg je smatrala stupom kuće. Glas moje žene koji nikada neću moći zaboraviti. Glas koji više nikada neću moći čuti. A zatim mršava djevojčica velikih očiju koja mi veselo dotrčava u zagrljaj iz pokrajnje sobice. Moja kći, Ajsun...

Steglo me u grlu. U meni se polako promisekoljila ona duboka tuga koje se godinama ne uspijevam riješiti. Zavrtjelo mi se u glavi i gotovo sam pao. Naslonio sam se na vrata koja sam upravo zatvorio. Odjednom sam primijetio da su se prizori slika na zidu, naslonjača boje zelene plijesni u hodniku, drvenog stola kojeg je izradio moj otac i boja starog saga na podu pomiješali. Što mi se to događalo? Plakao sam, a nisam ni primijetio; suze su same od sebe tiho padale. Rana koju sam smatrao zaraslom otvorila se i krvarila je. Da, nisam ih mogao zaboraviti i nikad i neću moći. One nisu bile samo moja žena i kći. One su bile dva nevina života koja je uzela bomba postavljena za mene. Kad je već netko trebao umrijeti, to sam trebao biti ja. No sudbina, slučajnost ili kako god već nazivali taj neodređeni, nepredvidljivi, neukrotivi lanac događaja nije tekao po našim željama... Nisam se smio prepustiti ovome. Nisam to mogao učiniti Evgeniji. Ne, nisam to mogao učiniti ni sebi, nisam smio. Guzide i Ajsun to ne bi htjele. Ne bi li, zaista? Ne znam... Ali nije bilo smisla u tome da se toliko mučim. No činilo se da nisam mogao spriječiti taj pesimizam koji me zahvaćao, tu neumoljivu grižnju savjesti. Znači, Evgenija me poznavala bolje nego što poznajem samoga sebe. Zbog ovoga je bila tako neodlučna i puna pitanja u vezi s dolaskom ovamo.

Morao sam se pribрати i to smjestiti. Evgenija će za sat vremena biti pred vratima. Ostavio sam pištolj i kruh na stoliću na ulazu i požurio se u kupaonicu u prizemlju. Kao, umio bih se i došao k sebi. Kao, bio sam odlučan u namjeri da se riješim ove boli i duboke patnje koje su me godine pratile. No kad sam se u kupaonici ugledao u odrazu umrljanog, trošnog zrcala sva moja odlučnost i sav moj otpor potpuno su nestali. Iz odraza me promatrao propao čovjek upalih očiju i pognutih ramena. Nestao je uvijek odmjeran, uvijek suzdržan policajac siguran u sebe, koji je prije nekoliko sati ispitivao gospođu Lejlu, pritiskao kirurga Namika i dijelio naredbe podređenima u postaji, a na njegovo je mjesto došao muškarac koji nije mogao zaboraviti prošlost, koji je uvijek na srcu nosio duboku tugu poput okova za sreću. Taj čovjek u zrcalu bio je tako jadan i patetičan da su mi se oči ponovno ispunile suzama. Ta se stara žalost potpuno oslobodila uzda i pokušavala je zagospodariti ne samo mojim srcem, nego čitavim mojim umom i tijelom. Da joj se prepustim, slomio bih se, da joj se prepustim, nanio bih sebi i Evgeniji najveće moguće zlo. Otvorio sam slavinu i gurnuo ruku pod vodu. Bila je hladna. Sakupio sam je u šake i zapljusnuo njome lice. Hladna je voda poput oštrog vjetrova prekrila

moje goruće čelo. To mi je odgovaralo i činilo mi se da se opuštam. Ponovno sam se zapljusnuo vodom. To mi nije bilo dovoljno pa sam gurnuo glavu pod mlaz. Tako sam nepomično stajao. Stajao sam pod vodom kako bi ona s mene isprala ovu beskrajnu bol koja mi je prodrila u stanice, u kožu, u dušu, kako bi sa sobom odnijela ovu tešku tugu koja mi je lomila srce.

Vatra koja uništava sve

Voda ništa nije odnijela, a ja sam se još osjećao užasno. Da me Evgenija vidi, odmah bi shvatila što se dogodilo. Popeo sam se gore, obrisao se i presvukao. Iz hladnjaka sam izvadio rezervnu bocu rakije, napunio jednu čašicu i s nogu otpio veliki gutljaj. Neka se toplina polako počela širiti prema mojim žilama. Sada sam bio bolje. Prešao sam u dnevni boravak vukući noge za sobom. Vani je pala večer, a po starome sagu u boravku se širila ugodna, sjenovita svjetlost uličnih svjetiljki. Nisam upalio svjetlo. Srušio sam se u naslonjač pored prozora i ne pogledavši stol na drugom kraju dnevnog boravka s vješto pripremljenim jelima majstora Arifa. U polumraku sam polako gutao rakiju.

Da, rakija je pomagala. Svakim sam gutljajem postajao sve mirniji i osjećao se malo bolje. S prozora s raširenim zastorima vidjeli su se zidovi mojih susjeda trošne boje, krovovi pokriveni crvenim crijepom i izbljedadjeni dimnjaci. Većinom nisam htio gledati ovaj ružni prizor. Čudno, sad me opuštalo promatranje tih nimalo veličanstvenih građevina pod nebom koje je mijenjalo boju iz modre u crnu i razmišljanje o susjedima u njima i njihovim raznim problemima, o tim skromnim ljudima koji su pomirljivo prihvaćali nesreću i podsjećalo me da život i nije nešto što bi se trebalo tako ozbiljno shvaćati. Sjedio sam u naslonjaču sve dok nisam dovršio rakiju u čaši i promatrao tamu koja je pokušavala zagospodariti čitavim nebom. Sve dok antikni zidni sat mog oca nije gongom navijestio da će Evgenija uskoro doći. Sad sam se morao pribрати ili bar izgledati pribraćano, ako mi već ovo prvo nije polazilo za rukom. Za početak sam navukao zastore. Nisam htio da Evgenija vidi taj ružni prizor, koliko god on meni prijao. Upalio sam svjetlo i uputio se k stolu. I tad sam ugledao divote majstora Arifa. Trpeza je bila prepuna, nedostajalo joj je samo, kako ono kažu, ptičjeg mlijeka, e, baš tako. Neću lagati, mislio sam da majstor pretjeruje kad je rekao da će mog gosta večeras dočekati neviđena gozba, ali sad sam pred ovom savršenom trpezom shvatio da sam bio nepravedan. Mislio je na svaki detalj, od tanjura do vilica, od rakije u vrču do ubrusa pod čašama. Meni je preostalo samo da stavim pripremljenu posudu u pećnicu i da ne pečem kirnju više od pola sata, baš kao što me upozorio. Dok sam razmišljao kako bih majstoru trebao kupiti neki lijepi poklon, začulo se zvono. Neki osjećaj sličan panici i uzbuđenju zadrhtao je u meni, ali ne, više nije bilo povratka. Duboko sam udahnuo i uputio se prema stepeništu, viknuvši: „Stižem!“ Na pragu je stajala Evgenija u dvodijelnom bež kostimu i bijeloj košulji, sa zabrinutim izrazom u zelenim očima, neodlučnim osmijehom na usnama i velikim buketom ivančica u ruci. Dočekao sam je s pretjeranim smiješkom, kao da se ono maloprije uopće nije dogodilo.

„Zdravo, Evgenija... Dobro došla. Uđi.“

Zabrinuti izraz nestao je iz njezinih očiju.

„Bolje te našla.“ Glas joj je bio gotovo radostan, ali nije ušla. Pokazala je Srećka koji nas je promatrao. „Nevzate, tako je sladak! Je li tvoj?“

Ne, Evgenija se nije pretvarala. Ona je uvijek bila iskrenija i otvorenija od mene.

„Misliš na Srećka?“

„Srećko? Ima i lijepo ime."

„Može se reći da je moj", rekao sam, beskrajno zahvaljujući Srećku što je ceremoniju dočeka pretvorio u ovako normalan razgovor. „Ali svi se u susjedstvu brinu o njemu."

Evgenijin je osmijeh bio jednako nevin kao i i vančice u njezinim rukama.

„Ima tako nježan pogled." Okrenula se i mislio sam da će ući, ali nije. Bacila je pogled na ulicu osvjetljenu uličnim svjetlom. „Simpatična ti je četvrt, Nevzate", promrmljala je prijateljski. „Nema više ovakvih u Istanbulu."

„Lijepa je i ljudi su jako dobri. Susjedi i dalje znaju u bilo koje doba dana pozvoniti jedni drugima na vrata. I dalje jedni od drugih posuđuju sol i kavu."

Ušla je na vrata moje kuće i odvrtila: „Takav je bio i Kurtuluš. Bio je takav prije manje od deset godina. Sad se susjedi u istoj zgradi međusobno ne poznaju, a kamoli stanovnici četvrti."

Ušla je u hodnik i zastala na istom mjestu na kojem je mene uhvatila ona duboka bol. Uozbiljila se i lice joj je poprimilo sentimentalni izraz.

„Moj je djed imao ovakvu kuću na Hejbelijadi, sjećam je se." Neko je vrijeme promatrala zelene naslonjače, crveni kurdski sag na tlu i stare fotografije na zidu, kao da je na nekom poznatom mjestu. „Bila je baš ovakva, kamena dvokatnica. Odlazili bismo onamo preko ljeta." Okrenula se prema meni, a oči su joj sjale. „Kuća ti je lijepa, Nevzate. Baš ti pristaje."

Zapravo sam trebao reći: „Sada je još ljepša kad si ti došla", ali nisam mogao. „Hvala", rekao sam, zadovoljivši se time.

Lako mi je dotaknula ruku.

„Hvala tebi što si me pozvao..."

„Hajde, idemo gore, da vidimo hoće li ti se svidjeti ona trpeza."

„Da vidimo", rekla je ponovno se smiješeći onim slatkim osmijehom. „Ovuda se penje?"

„Da, izvolite, naš stol nas čeka gore."

Stube su već nakon prvog koraka počele škripiti. Evgenija je ustuknula.

„Ne boj se", preuzeo sam ulogu šaljivdžije, „stube ti žele dobrodošlicu."

Ona je prihvatila šalu, spremno kao uvijek.

„Zaista? Hvala. Znači, u ovoj kući govore i stvari?"

Nastavila je sa šalom, ali nije znala da stvari u ovoj kući zaista govore. Nakon smrti moje žene i kćeri svoju sam bol najprije povjerio stvarima u ovoj kući. Najprije sam s njima podijelio svoju tugu, bol i ljutnju. Samo su me one nijemo slušale, samo su one dijelile moj očaj. Tijekom onih teških, mračnih dana osjećao sam da ove stube, drveni prozori, izvezeni zastori, komoda s ogledalom, antikni sat na zidu, naslonjači, sagovi na podu, mala knjižnica, cvijeće u lončićima, to jest, sve ono što ovu kuću čini kućom tuguje i plače sa mnom te osjeća moju ljutnju. Ove su stvari i ova kuća dijelom zaslužni za to što sam preživio tu veliku bol i tešku krivnju. No to nikako nisam mogao reći Evgeniji.

„Da", pokušao sam promijeniti temu, „ove stube, primjerice. Zanimari dobrodošlicu, zapravo su gundala. Počnu s pritužbama čim staneš na njih." Pokazao sam svijećnjak iznad nas: „Ali ova gospođa u zelenoj suknji nikada nije sramežljiva. Osmjehne ti se čim joj pritisneš prekidač."

„A ova fotografija?"

Pokazivala je fotografiju na zidu sa strane na kojoj je moja kći osvojila drugo mjesto u natjecanju viših razreda osnovnih škola i njezin akvarel pod nazivom Stijene na Zlatnom rogu... Nisam mogao odmah odgovoriti.

„Ta fotografija...“, pokušao sam se pribрати. „Ta fotografija govori kako se svijet ne sastoji samo od ove kuće.“ Dok sam još izgovarao te riječi, nešto slično grižnji savjesti počelo mi je nagrizati srce. „Ali u isto vrijeme me podsjeća da je i ova kuća dio svijeta.“

Evgenija me pogledala, shvativši iz mog podrhtavajućeg glasa da nešto nije u redu. Njezin je osmijeh polako ugasnuo, a na lice joj je pala sjena. Ali pogled joj je još bio na meni. Mislio sam da će pitati tko je iza objektiva. Nije. Evgenija koja se uvijek suočavala s problemima, ovoga je puta kao i ja odlučila prikriti svoje osjećaje.

„Veoma filozofski nastrojena fotografija“, rekla je odvrativši pogled. „Govori li uvijek tako umno?“

I njezin je glas počeo drhtati, ali pravio sam se da to ne primjećujem.

„Da, ta je fotografija kućni filozof. I druge stvari ponekad filozofiraju, ali sve zajedno nisu ni do koljena ovoj.“

Naš je razgovor zamro. Koliko god se naprezao, nisam mogao pronaći prikladne riječi. Evgenija se nije razlikovala od mene. Namještenim je osmijehom gledala uokolo, ali znao sam da u njoj divlja oluja. To je trajalo sve dok nismo došli do posljednje stube.

Stigavši u široki hodnik koji sam baš kao i onaj dolje koristio kao dnevni boravak, dokrajčila je napetu šutnju: „Oh, pa ovdje je baš kao i u djedovoj kući na otoku.“ Okrenula se prema meni s namještenim uzbuđenjem netaletrane glumice: „Da nije isti čovjek sagradio obje?“

„Moguće“, promrmlija sam budalasto gledajući uokolo kao da prvi put vidim ovu kuću. „Moguće, zašto ne?“ Neko sam vrijeme stajao na vrhu stuba kao da se pokušavam prisjetiti: „Ova je kuća stara sigurno sedamdesetak godina.“

„I ona na otoku je bila“, rekla je nastavljajući ovaj možda glupav razgovor koji je međutim oboma pomagao. „Šezdeset ili sedamdeset godina. Znaš li tko je ovu sagradio?“

Odgovorio sam tužno kao da mi je stalo do odgovora:

„Nažalost, ne znam. Moj je pokojni otac znao, šteta što ga nisam pitao. Znaš li ti tko je sagradio kuću na otoku?“

Odgovorila je ozbiljno, kao da je to najvažnije pitanje na svijetu: „Ne znam mu ime.“ Ovjesila je donju usnu. „Ali bio je djedov prijatelj. Tamnopusi, veliki Armenac. Moj je djed govorio da je veoma tvrdoglav. A i žestoko se cjenkao. Nije mu odbio ni novčića od dogovorene cijene, premda su bili prijatelji.“

Polako sam kimnuo glavom.

„Tko zna, možda je zaista bio isti čovjek.“

„Tko zna“, rekla je uputivši se prema prozoru. Još je držala ivančice i baš sam ih namjeravao uzeti kad je upitala: „Kakav je pogled?“

Iako zapravo nisam htio da vidi što je vani, sad sam bio jako zadovoljan što je razmaknula zastore. Večeras sam bio potpuno spreman razgovarati o bilo čemu osim o mojoj ženi i kćeri. Ove se večeri ni pod koju cijenu nisam htio vratiti uspomeni na prerano umrle stanarke ove stare kuće. Bojao sam se da se ne bih mogao nositi s tim osjećajem i da bih se izgubio. I

Evgenija je to shvatila i pokušavala mi je pomoći. Možda ne meni, nego sebi... Mislim da je već pred vratima shvatila da je pogriješila što je došla ovamo, ali više se nije mogla vratiti. A zbog ljubavi koju je gajila prema meni, iako joj to nije bio stil, odabrala je baš što i ja: prikriti svoje osjećaje. Ali koliko ih je mogla prikrivati pred čovjekom koji je nekad bio najbliži dvjema prerano umrlima u kući koja je u svoje zidove i predmete upila uspomene na njih? Ali Evgenija je bila uporna.

„Vidi se more“, rekla je nastavljajući ovu igru slijepog miša. „Dnevni boravak u kući na otoku je gledao na пристаниште. Pod nogama si osjećao more. Danju bi te zaslijepljivalo sunce, a noću mjesečina... Ali dobro, i ovaj pogled ima svoje prednosti. Ne znam zašto, ali ovi mi zapušteni zidovi, krovovi i dimnjaci u ovo doba večeri ipak izgledaju lijepo.“

„Nećeš vjerovati, ali ja sam to isto pomislio prije nego što si došla. I meni ovaj beton i mješavina crjepova nekako čudno prijaju.“

Navukla je zastor i okrenula se prema meni.

„A možda“, rekla je gorkim osmijehom koji je izbjegao namještenosti, „nije važno ono što gledaš, nego što ono u tebi budi.“ Na trenutak je između nas nastala takva bliskost da sam pomislio da će mi prići i zagrliti me. Nije, samo mi je pružila ivančice.

„Kamo ćemo staviti ovo cvijeće?“

„U kuhinji bi trebala biti vaza“, rekao sam uzevši ivančice. „Stavit ću ih u nju.“

Dok sam odlazio u kuhinju, dobacila mi je iza leđa:

„Ako mogu što učiniti...“

„Ne, ne, sve je spremno... Sjedni za stol...“ Nakon nekoliko koraka mijе nešto palo na pamet: „Ha, s desna je stari gramofon. Još radi. Kraj njega su ploče pa stavi neku, ako hoćeš...“

„Gramofon? Aha, vidim. Može, dugo već nisam slušala ploče.“

Ušao sam u kuhinju ostavivši Evgeniju sa starim singlicama. Pronaći vazу bio je važan zadatak, jer cvijeće već godinama nije ušlo u ovu kuću. Srećom, nisam dugo tražio. Na drugoj polici u ormariću pronašao sam smeđu vazу s bijelim cvjetovima koju je Guzide kupila prije mnogo godina. Bila je prašnjava pa sam je gurnuo pod mlaz vode da je očistim. Dok sam je punio vodom, iz dnevnog boravka je dopro promukli glas Muzejen Senar.

„Večeras sam obišla sve krčme Istanbula/Tražio sam te u tragovima usana na čašama/Moja se duša htjela čestito napiti...“

Poželio sam daje odabrala neku veseliju pjesmu, ali nije bilo pomoći. Stavio sam ivančice u vazу i vratio se. Evgenija je sjedila u naslonjaču uz gramofon i pregledavala ploče. Podigla je glavu primijetivši da sam ušao.

„Odabrala sam još jednu ploču, opet jednu gospođe Muzejen. Vatra sam, izgorjet ću. Sviđaju li ti se odabrane pjesme?“

„Dobre su, ali pomalo su tužne...“

Pogled joj je dobio filozofsku dubinu.

„Pa nisu tužnije od života, Nevzate.“

„Da, ali večeras bismo se mogli kloniti tuge...“

Pogledala me kao da me pita je li to moguće. Nisam nastavio.

„Dobro, prijedimo za stol.“

Prihvatila je moj prijedlog, ustala i napravila nekoliko koraka kad je ugledala hranu na stolu. Približila se sa zanimanjem.

„Nevzate, što je ovo?”

„Zakuska”, rekao sam prirodno. „Izgleda lijepo, zar ne?”

„Lijepo? Predivno je, predivno! Marinirani brancin, usoljena palamida i lokarda... Odakle ti ovo sve?” Pokazala je još jedan tanjur ne dopustivši mi da joj odgovorim: „Pašteta od ikre, pire od graška, okruglice od slanutka, jogurt s češnjakom, artičoke u maslinovom ulju... Što si to učinio,

Nevzate? Punjeni patlidžani, salata od špinata, motar. A što je ovo?” Kažiprstom je pokazivala neku zelenu salatu koju ni ja nisam poznavao. „Čekaj, nemoj mi reći.” Kušala je malo vilicom. „Hmm, majčina dušica. Dobro, znam što je, salata s majčinom dušicom. Izvrsno. Pripremaju je u Antakji. Čak je i mi u Tatavli nemamo! Kako si ovo sve napravio?”

Evgenija je sada izgledala opušteno, a vidjeti je takvu smanjilo je i moju napetost. Nastavio sam se veselo hvaliti.

„Pojedi prvo poširanu kirnju pa ćemo razgovarati.”

Lice joj se ozarilo onim radosnim iznenađenjem.

„Odakle ti kirnja?”

„Dragi prijatelji su je poslali s Fethije. Mediteranska bebica od dva i pol kila.”

„Nevzate, reci mi istinu. Tko je ovo zaista pripremio?”

Nisam više mogao skrivati istinu, ali ipak sam zavlacio:

„Čekaj prvo da ovo stavim nekamo”, rekao sam i stavio vazu na jedan od stolica jer na stolu više nije bilo mjesta. Evgenija je i dalje bila na nogama, a njezin me pogled nije napuštao ni na tren. „Sjedni, zašto stojiš?”

Od mojih je riječi opet postala napeta. Sramežljivo je odmjerila svaku od četiri stolice oko stola.

„Kamo da sjednem?”

„Kamo god hoćeš, Evgenija. Samo smo nas dvoje ovdje.”

Smjestila se na onu bližu prozoru, a ja sam sjeo nasuprot nje. Pogledala me i nestrpljivo ponovila:

„Hajde, reci, inspektore. Tko je ovo pripremio?”

„Nećeš mi vjerovati ako ti kažem da sam to bio ja, zar ne?” Promatrala me, neuvjerena. „Dobro, ako nam uliješ rakije, reći ću tko jest.”

Zlobno se nasmiješila posežući za vrčem.

„Shvatila sam da to nisi bio ti. Nisi ni kirnju pripremio, zar ne?”

„Nažalost, ne. Ja se baš ne razumijem u sve to s kuhanjem, Evgenija. Poširanu kirnju i priloge pripremio je prijatelj.”

Dok mi je nalijevala rakiju, rekla mi je što smo se Arif i ja dogovorili, riječ po riječ, kao da nas je i sama čula.

„Onda je rekao da je pečeš na slaboj vatri, ali nikako više od trideset minuta, zar ne?”

„Baš tako.”

Puneći svoju čašu, upitala je:

„A tko ti je taj prijatelj?”

„Majstor Arif. Nekad se bavio tvojim poslom. Majstor Arif iz Tekirdaga."

„Majstor Arif?", upitala je Evgenija spuštajući vrč. „Nikad čula."

„Već dugo ne drži gostionicu, ali poznaje tvog oca. Govori jako lijepo o vašem lokalu."

To joj se svidjelo.

„Zašto ga ne dovodiš u Tatavlu?", upitala je ulijevajući mi vode u rakiju. „I mi bismo njega počastili vlastitim jelima."

Dohvatio sam rakiju bijelu poput žvakaće gume. I Evgenija je držala usku čašu u kojoj je nježno podrhtavala čista rakija.

„Pa dobro mi došla", približio sam čašu njezinoj, „Uzdravlje ti." Baš sam se htio kucnuti kad udalji čašu.

„Ne, Nevzate", lice joj je bilo napeto, a u zelenim se očima odražavala neustrašivost. „Nazdravimo Guzide i Ajsun, ne meni." Približila je čašu i nježno je kucnula o moju. „Za tvoju ženu i kćer..."

Nisam znao što da kažem. Već je na vratima shvatila u kakvom sam stanju. Nije to spomenula, čekala je ovaj trenutak. No sada je odabrala ponašati se u skladu sa svojom prirodom, suočiti se s problemima, umjesto da pobjegne, razgovarati o njima, umjesto da to odgađa. Međutim, ja na to nisam bio spreman. Zastao sam s čašom u ruci. A kad ja nisam otpio, ni ona nije prinijela čašu usnama.

„Zašto, Nevzate?", ustrajala je, „zašto im ne nazdravimo? Zašto ne razgovaramo o njima? One su dio tebe. Ne shvaćaš li da te uspomene na njih čine lijepim čovjekom? Bol koju proživljavaš čini te većim. A ja ih u svojim mislima nikada nisam odvajala od tebe. Ni u mislima, ni u snovima. Jer one su uvijek bile tu. I sad su. One su sada moji umrli kao što su i tvoji. Kako ne razumiješ, Nevzate? Zavoljela sam te zajedno s njima."

Dok je to govorila, Evgenija je bila ta koja se proljepšavala i rasla, ne ja.

„Znam", rekao sam slomljeno. „Znam, u tebi i nije problem."

„U kome je onda problem?", uperila je žarki pogled u mene. „Nisi ih prevario, Nevzate. Zaljubili smo se jedno u drugo. I u tome nema ništa loše. Ne griješimo. I nikome nismo nanijeli nepravdu. Sigurna sam da bi i one htjele da budeš sretan. Zašto se osjećaš krivim?"

Odvratio sam pogled i spustio ga na svoje ruke koje su na stolu počivale kao dvije čudne životinje koje ne znaju što da čine.

„Ne znam", ponovio sam očajno. „Možda zato što nisam pronašao njihovog ubojicu. Možda zato što su ubijene umjesto mene. Možda zato što ih nisam uspio spasiti..." Podigao sam glavu i molećivo je pogledao. „Poprilično je komplicirano, Evgenija. Vjeruj mi, i ja bih se toga htio riješiti. Ali ne mogu. U pravu si, bio sam nervozan što dolaziš ovamo večeras. S druge strane, zaista sam htio da dođeš. I znam da sam nepravedan prema tebi."

„Ne", rekla je odsječno. „Nisi nepravedan prema meni, samo sebe mučiš. Za to nema potrebe. Možemo svi zajedno živjeti. Ne odvajaj ženu i kćer od mene. Prihvaćam te i s njima. Mogu vas svo troje voljeti."

Oči su mi se napunile suzama pa sam odvratio pogled da ih ne vidi.

„Hvala, Evgenija..." To je sve što sam mogao reći. Neko vrijeme nisam mogao govoriti, a onda su riječi počele teći same od sebe: „Ti si dobra osoba. Ja sam budala. Ja sam taj koji ne zna kako da se izvuče iz ovoga. Ja sam taj koji ne zna što da čini."

„Ni ja ne znam", rekla je dotaknuvši mi ruke. „Ni ja ne znam što mi je činiti. I ne znam tko bi znao. Ali možda možemo početi time da nazdravimo uspomeni na Guzide i Ajsun."

Okrenuo sam pogled prema njoj. I njezine su se oči orosile, ali suzama nije dopustila da poteknu. Ponovno je nepokolebljivo podignula čašu: „Za tvoju ženu i kćer. Za te divne ljude koji su te učinili čovjekom kakav jesi."

I ja sam podignuo čašu: „Za Guzide i Ajsun..." Više nisam mogao spriječiti suze da poteknu. Kucnuo sam se s Evgenijom. I ja sam nepokolebljivo ponovio: „Za te divne ljude koji su me učinili čovjekom kakav jesam."

Dok smo pili rakiju, ploča se okrenula i u širokom je dnevnom boravku ponovno odjeknuo tužan glas Muzejen Senar:

„Vatra sam. Izgorjet ću, a od mene neće ostati ni pepela ni dima. Bez tebe mi nema ni mjesta ni godina."

Sentimentalna budala

Vrijeme je proteklo kao rijeka. Evgenija nije prespavala kod mene. Ne samo jer ja nisam bio spreman; mislim da ni ona to nije htjela. Ipak, njezin dolazak u moju kuću bio je važan korak. Oboje smo se opustili nazdravivši mojoj ženi i kćeri. Ispričao sam joj kako sam upoznao Guzide, kako mi se rodila kći, muke koje smo proživljavali kad sam bio na zadacima izvan Istanbula, teškoće preseljenja, nemogućnost prilagodbe životu u provinciji... Evgenija me slušala sa zanimanjem. Postavljala je pitanja kako bi bolje shvatila. Odgovarao sam na njih bez kolebanja, ne pokušavajući išta sakriti. No najčudnije je to što se među nama nije osjetila hladnoća ili udaljenost. Inače, kad ženi s kojom ste u vezi govorite o bivšoj supruzi, oboje se osjećate kao stranci, ali s nama se to nije dogodilo; Evgeniji moje riječi nisu bile čudne, a ja se pak, nisam udaljio od nje. Možda je među nama bilo nešto više od ljubavi muškarca i žene, možda je to bilo pravo prijateljstvo. Kažu da prijateljstvo između žene i muškarca zasjenjuje ljubav, a ubija strast. Ali oni koji su to rekli nisu poznavali Evgeniju. S njom ljubav ne jenja, a strast se ne gasi. Njezino uzbuđenje, neproračunata odanost i životni optimizam održavali su odnos i ljubav živima. Čak i usprkos godinama umora koji vas je usporavao i bolnim uspomenama koje su vas sapinjale poput okova od cvijeća, taj bi vam Evgenijin topli povjetarac ublažio bol i tugu u srcu i dao vam snagu da ponovno počnete živjeti.

Tako je bilo i te noći. Večera koja je otpočela nevoljko i neodlučno pretvorila se u neku vrstu ceremonije izlivanja duše koja nas je zbližila premda se ja nisam potpuno riješio svoje stare tuge (nitko to od mene i nije tražio). Jasno, ne treba zaboraviti i udio koji su u tome imali ushit izazvan rakijom, zanosne pjesme Muzejen Senar, divna hrana majstora Arifa te kirnja koju je ispekla Evgenija.

Eto, tako je prošla naša prva večer u mojoj kući. Evgenija je usprkos svim mojim prosvjedima oprala suđe, a meni ga je preostalo samo obrisati. Spopali su me čudni osjećaji i Evgenija je to shvaćala, ali pretvarala se da nije tako. Bila je skoro ponoć kad smo izašli van. Htio sam je odvesti kući. Odvukao sam je prema svom starom Renaultu ne slušajući je kad je inzistirala na tome da pozove taksi. Znao sam da joj se sviđa kad se tako ponašam. Obožavala je pažnju, ali to nije izgovarala naglas; htjela je da se to dogodi samo od sebe. „Najgore je nekome biti na teret, Nevzate“, rekla bi mršteći se. „A još je strašnije ako si na teret osobi koju voliš.“

Dao sam ključem kontakt, a moja se kanta najprije duboko nakašljala, ali pribrala se prije nego što sam je dospio upozoriti da nas ne sramoti pred Evgenijom i počela brektavo raditi. Podragao sam joj volan, ubacio u brzinu i nježno pritisnuo gas. Lagano se zatresla i poskočila prema pustoj cesti. Evgenija je sjedila pokraj mene i promatrala me krajičkom oka.

„Ne možeš se riješiti starih stvari, zar ne?“

„Tako je“, rekao sam ne odvajajući pogleda s ceste. „Primjerice, ovaj je stari auto sada dio mene.“

„Da, poznajem taj osjećaj“, rekla je. Činilo se da je i ona poput mene gledala cestu. „Na Kurtulušu smo imali jednu staru susjedu, madame Penolopi. Prije pet godina se preselila u Solun. Ovdje više nije imala nikoga. Sva su joj djeca odavno otišla u Grčku i ondje izgradila živote. A Penolopi je ostarila. Da je ostala ovdje, umrla bi u bolnici Balikli Rum. Na koncu je ipak na nagovor svoji bližnjih pristala otići u Grčku kazavši da će umrijeti izvan domovine, ali barem u okruženju svoje djece. I ja sam s drugim susjedima bila uz nju kad se iseljavala iz kuće. Jadna madame Penolopi, hodala je tužno po kući, doticala lončice za cvijeće, stolice, zrcalo, komodu i gotovo sve ostale predmete u njoj i tiho plakala kao da za sobom ostavlja dio sebe. 'Ideš svojoj djeci, svojim bližnjima. Ne budi toliko tužna', rekla sam joj. 'Nije mi žao sebe', rekla je. 'Žao mi je ovih stvari, dušo. Što će one bez mene?' Pomislila sam da joj se pomutio razum. 'Ali one nisu žive', rekla sam. 'Ništa ne osjećaju.' 'A je li?', ustobočila se preda mnom. 'To ti samo misliš. Ove su stvari sa mnom podijelile više tuge nego mnogi moji bližnji koji se smatraju ljudima. Odanije su mi čak i više od moje djece. Kako da ne osjećaju ništa? Gledaj, slušaj, sve gorko plače jer odlazim. Ali ako ti to ne vidiš i ne čuješ, to je nešto drugo.' Bila je zaista uvjerena u to. Što sam mogla reći? Ušutjela sam, povukla sam se i ostavila je nasamo sa stvarima među kojima je provela čitav život.“

Dobro sam shvaćao madame Penolopi.

„Prirodno je da se tako osjećaju ljudi koji žive sami“, uzdahnio sam. „Ružno je živjeti bez ikoga, Evgenija.“

„Nije valjda da se i ti osjećaš usamljeno?“

U glasu joj se nije čulo ni čuđenje ni poruga. Nisam joj odgovorio, ali shvatila je.

„Ne mogu vjerovati. Ti nisi sam, Nevzate. Imaš mene, Zejnep, Alija...“

Da sam joj rekao istinu, uvrijedila bi se ili još gore, pomislila bi da sam i ja kao madame Penolopi skrenuo pameću pa sam slagao.

„Jasno, imam tebe. I ne razgovaram s pokuštvom. Rekao sam to kako bih ti objasnio stanje duha madame Penolopi. Ali nije ni ugodno izgubiti predmet ispunjen uspomenama. Ovaj je auto primjerice godinama uz mene. Ali bliži mu se kraj. Uskoro se više neće moći ni pokrenuti. Čak i ako ja njega ne napustim, on će napustiti mene.“

Nježno mi se približila.

„Baš si osjećajan, Nevzate.“

Dobacio sam joj lažno strog pogled.

„Je li to problem?“

„Ne, nikako, baš naprotiv, divan si takav. Ali ipak ne mogu vjerovati. Zar bi ti zaista bilo žao kad bi ostao bez ovog auta?“

„Ne znam“, okrenuo sam se prema Evgeniji koja me znatiželjno promatrala. „Možda malo i bi. Ma ne žao, nego, eto, navike su navike. Ujutro ga voziš, navečer parkiraš...“

„Nevzate, pazi!“ Pogledao sam prema naprijed na Evgenijino upozorenje. „Na cesti je nešto živo.“

I ja sam ga vidio: na cesti se micala neka povelika mračna mrlja. Skrenuo sam udesno i zakočio. Moja je kanta stala baš na vrijeme. Da sam zakočio kasnije, bio bih je pregazio. Povukao sam ručnu kočnicu. Evgenija je htjela izaći sa mnom.

„Ostani radije u autu.“

Upravila je pogled na nejasnu mrlju u tami i nestrpljivo rekla: „Nikako. Što ako je ranjen? Trebat će ti pomoć."

Oboje smo u isti mah izašli iz auta. Žurno smo se približili sjeni koja je zvučala kao da stenje. Ne, nije bio čovjek. Sad smo mu u mraku mogli razabrati obris tijela. Prepoznao sam ga nakon nekoliko koraka.

„To je Srećko!", iznenađeno sam uzviknuo. „To je naš Srećko! Što mu se to dogodilo?"

Približili smo mu se zabrinuto. Jadnik je isprekidano stenjao, a kad me vidio pokušao je lagano zalajati kao da traži pomoć, ali nije uspio. Na trenutak nisam znao što da radim, a onda sam pokušao shvatiti hodajući oko njega.

„Čini se da ga je udario auto. Što je povrijedio?"

„Noge", rekla je Evgenija pokazujući Srećkove stražnje noge koje su nepomično ležale na asfaltu. „Čini se da su mu obje slomljene. Ima i krvi."

Imala je pravo. Srećko je pokušao lizati noge, a istodobno je bolno uzdisao.

„Što da radimo, Nevzate?" upitala me uspaničeno. „Da ga odnesemo k tebi?"

Na pamet mi je pala bolja ideja.

„Ne, odnijet ćemo ga Demiru."

Potrčao sam prema autu i brzo ga približio Srećku. Izvadio sam debeli pokrivač iz stražnjeg pretinca i donio ga Evgeniji.

„Na ovome ga možemo prenijeti u auto."

Raširili smo pokrivač pred jednom životinjom. Ipak, bilo je poprilično teško podignuti Srećkovo veliko tijelo. Pri svakom je pokretu stenjao i pokušavao se pomaknuti unazad. Da nije bilo Evgenije, to bi se prenošenje pretvorilo u pravo mučenje. Ali nakon kratke borbe, uspjeli smo smjestiti Srećka na stražnje sjedalo.

„Sjest ću pokraj njega da jadnik ne padne ako slučajno zakočiš."

„Dobra ideja, a Demirova je ambulanta ionako u blizini."

„Tko je taj Demir? Neki liječnik?", upitala je kad smo sjeli u auto.

„Veterinar", objasnio sam dajući gas.

„Oh, baš onaj tko nam treba."

„Baš to, dobar je veterinar. Demir je moj prijatelj iz djetinjstva."

„Dakle neće se ljutiti ako mu pozvonimo na vrata usred noći."

„Neće, jako voli Srećka. On ga pregledava i daje mu cjepiva." Okrenuo sam se i pogledao ranjenu životinju. „Samo da nema unutarnjeg krvarenja."

Jadni mi je Srećko odgovorio tihim stenjanjem, kao da razumije što govorim. Evgenija mu je milovala glavu da ga smiri.

„U redu je dušo, još malo i gotovo."

Promijenio sam brzinu i nagazio na gas, a moja je kanta neočekivanom brzinom poskočila mračnim ulicama Balata.

Pjesnik i veterinar

Dvokatnica okružena velikim dvorištem, koju je Demir naslijedio od svog oca kao i ja svoju, bila je mračna. Sigurno je spavao. Izašao sam iz auta i prišao dvorišnim vratima kuće koju smo nazivali „Palača Balat“. Pozvonio sam triput zaredom. Neko sam vrijeme čekao u nadi, gledajući prozore i osluškujući. Nije se upalilo svjetlo niti se začuo kakav zvuk. Zar je čovjek imao tako dubok san? Opet sam pozvonio. Pričekao sam, ali opet se ništa nije dogodilo. Prokletstvo, izgleda da ga nije bilo kod kuće. Razmijenio sam pogled s Evgenijom koja je i dalje sjedila u autu uz Srećka. Bespomoćno sam raširio ruke. Ma kamo je samo mogao otići? Posljednjim sam djelićem nade ponovno pritisnuo zvono. Ne, u kući je bilo tiho kao u grobu. Približio sam se autu i uvukao glavu unutra. „Nema ga“, rekao sam očajno. „Tko zna kamo je otišao.“

„Da ga nazoveš... Ima li mobitel?“

Tužno sam odmahnuo glavom.

„Demir je staromodan. Ne koristi mobitel.“ Odjednom mi je na pamet pala pomisao. „Čekaj, možda je kod Jekte.“

„Tko je Jekta? Neki rođak?“

„Ne. I on nam je blizak prijatelj.“

„Blizak prijatelj... Nikad mi ga nisi spomenuo...“

„Duga priča, objasniti ću ti poslije“, rekao sam otvorivši vrata auta. „Hajde, idemo Jekti, možda je Demir kod njega.“

Ušao sam u auto, ali dok sam ubacivao u brzinu pozornost su mi privukla duga svjetla nekog auta. „Je li ovaj lud?“, ljuto sam promrmljao. „Što to radi?“ Auto se približio i stao na pet metara od nas. Kad je ugasio svjetla, prepoznao sam Jektin džip.

„Stigli su“, rekao sam Evgeniji. „Imamo sreće, to su oni.“

Zabrinuto sam izašao iz auta, ali činilo se da se mojim prijateljima ne žuri. Sjedili su u džipu, kao da su čekali da im se približim. Možda me nisu prepoznali? Ali to je nemoguće, shvatili bi o kome je riječ čim su vidjeli moj stari auto. Dok sam o tome razmišljao, oboja vrata džipa otvorila su se u isti mah. Najprije je izašao krupni Demir, a nedugo za tim ugledao sam i Jektinu mršavu siluetu. Imali su čudan izraz lica. Mora da ih je zbunilo vidjeti me ovako pred vratima usred noći. Na Jektinom se licu odražavala zabrinutost. Demir je kao i uvijek bio pribran, samo su mu tamne oči imale upitan pogled.

„Gdje ste vi, dečki?“, prekorio sam ih. „Već ti satima zvonim.“

„Bili smo u ribolovu. Zašto? Što se dogodilo?“

„Srećko“, rekao sam uznemireno. „Srećko je ranjen... Udario ga je auto...“

Demir se nije ni pomaknuo, a Jekta je zabrinuto promrmljao: „Ma daj! Je li nešto ozbiljno?“

„Čini se da su mu slomljene noge“, objašnjavao sam gledajući Demira jer je on bio stručnjak, „Bojim se da ima unutrašnje krvarenje.“

Na veterinarovom se širokom licu nije pojavio ni trag brige, napetosti, čak ni najmanjeg uzbuđenja.

Samo je upitao: „Gdje je Srećko?”

Pokazao sam auto. „Unutra, umotan u pokrivač.”

Hitro se približio autu, a mi smo ga slijedili. Uvukao je glavu unutra i zbunio se vidjevši Evgeniju, ali brzo se pribrao.

„Zdravo.”

„Jako ga boli”, odvratila je Evgenija. „Jadnik neprestano stenje.”

Demir se okrenuo prema meni: „Upali svjetlo unutra, Nevzate. Ništa se ne vidi.”

Upalio sam ga. Protegnuo se u unutrašnjost auta i počeo pregledavati našeg ranjenog prijatelja.

„Srećko, što ti se to dogodilo, stari moj?”

Srećko je prepoznao svog veterinara i opet kratko zastenjao kao da traži pomoć. Demir ga je pregledavao i istodobno razgovarao s njim kao da je riječ o čovjeku koji ga može razumjeti.

„Dobro, stari, dobro. Budi hrabar, proći će.”

Završio je prvi pregled i okrenuo se prema nama: „Na stražnjoj lijevoj nozi ima otvoreni prijelom. Nisam siguran je li mu i desna slomljena. Nadam se da je samo natučena. Unutra ćemo bolje vidjeti. Nevzate, prijeđi s druge strane i prihvati pokrivač za drugi kraj. Ne smijemo ga tresti dok ga prenosimo.”

Evgenija je izašla iz auta kako bi mi napravila mjesta. Prešao sam na stražnje sjedalo i dohvatio dva kraja, a Demir je dohvatio druga dva. Na stražnjem sjedalu sam se pomicao prema njemu. Na trenutak sam izgubio ravnotežu pa je Srećkovo veliko tijelo udarilo o vrata auta. Jadnik je ispuštao neki zvuk između režanja i jauka.

Demir gaje pokušao smiriti: „U redu je, Srećko. Stisni malo zube. Gotovo je, sad ćemo i u kuću, a onda ćeš lijepo spavati.”

Poslije toga je sve prošlo bez problema, baš kako je Demir i obećao. Prošli smo ispod golemih stabala kestena u dvorištu i prenijeli ga u donji kat kuće gdje se nalazila ambulanta. Stavili smo ga na operativni stol u velikoj sobi na kraju hodnika. Srećko se uznemirio kad smo upalili svjetla. Smeđe su mu se oči u strahu sklopile, a stenjanje pojačalo. Demir je iz obližnjeg staklenog ormarića izvadio iglu i špricu i vješto ubrizgao injekciju u Srećkov lijevi kuk. Zatim je navukao plastične rukavice i kutu. Ponovno je na svjetlu pregledao Srećka. Dotaknuo mu je trbuh i leđa i pokušao provjeriti boju kože razmičući žutu dlaku. Srećko se nervozno trznuo i zarežao pokazujući zube.

Demir nas je ukorio, kao da smo mu pomoćnici: „Držite ga! Što gledate? Životinja će se ozlijediti.”

Jekta i ja smo pokušali obuzdati Srećka trudeći se ne nanositi mu bol, ali životinja je postajala sve nemirnija.

„Kad će zaspati?”, uspaničeno je upitao Jekta. „Pogledaj, jako ga boli.”

Demir, koji mu je i dalje opipavao trbuh, odvratio je bezosjećajnim glasom: „Ništa mu neće biti. Čvrsto ga držite, zaspat će za nekoliko minuta.”

Dogodilo se baš to. Srećkovi su se pokreti za dvije minute usporili, stenjanje je utihnulo i on je napokon izgubio svijest.

Demir je dovršio pregled rukom. „Imao je sreće“, rekao je hladnokrvno. „Nije primio udarac u trbuh. Ipak ću mu dati injekciju protiv unutrašnjeg krvarenja. Ali kao što sam rekao, samo na stražnjoj lijevoj nozi ima otvoreni prijelom, a i desna mu je šapa natučena.“

Svi smo se smirili kad je Srećko zaspao.

„Da, inače...“, rekao sam učinivši nešto što sam zapravo trebao odavno napraviti, „sigurno ste već pretpostavili, ali ipak ću vas upoznati. Ovo je Evgenija.“

Jektino se boležljivo lice razvuklo u iskren smiješak: „Drago mi je, gospođo Evgenija. Često čujemo vaše ime. Nevzat stalno govori o vama.“

Demir nije rekao ništa, samo je blago kimnuo glavom i pozdravio Evgeniju.

„I meni je drago“, rekla je ne štedeći onog toplog smiješka na mojim prijateljima, „ali šteta što Nevzat o vama meni nije uopće govorio.“

Prigovor je bio upućen meni, ali i moji su se prijatelji mogli uvrijediti, premda nisu. Demir se ponovno posvetio Srećkovoju nozi. Jekta je pak, priskočio meni u pomoć.

„To je zato što nema što reći o nama. Ja sam besposleni rasipnik, a Demir je veterinar posvećen svom poslu. Naši životi nisu zanimljivi. Ali vi, čujem, vodite gostionicu na Kurtulušu. Sigurno susrećete raznorazne zanimljive ljude.“

„Molim vas, gospodine Jekta“, rekla je Evgenija uglađeno, „svačiji je život zanimljiv. Nevzat sigurno o vama nije govorio zbog lijenosti. Koliko ima ljudi u ovom Istanbulu koji su toliki niz godina uspjeli očuvati prijateljstvo?“

Jektine su se nježne, plave oči zasjenile, a Demir je podignuo pogled sa Srećkovog besvjesnog tijela. Mislim da je to značilo da je bio dirnut, no ipak nije izustio nijednu riječ. Ja sam se pak, iznenada prisjetio scene otprije mnogo godina, iz naše mladosti. Demir, Handan, Jekta i ja. Ne znam gdje smo bili, što smo radili i zašto smo onamo došli. Ali ta mi se scena javila iz nekog kutka pamćenja. Nikad ne znaš kad će te uspomene uhvatiti. I dok se u meni budio neki dobar osjećaj pomiješan s tugom, Jektin me glas vratio u sadašnjost. „Tu ste u pravu“, odgovorio je Evgeniji. „Na ovom mi je svijetu dovoljno da imam ova dva čovjeka za prijatelje.“

Nisam više mogao izdržati.

„Evgenija, zanemari ovo što govori“, usprotivio sam se. „Jekta je pisac, ali i arhitekt. Većina mu pjesama govori o Istanbulu. Zna sve o ovom gradu: gdje je koja česma, koji je sultan dao izgraditi koji paviljon, koji je arhitekt izgradio koju palaču... Može ti nabrojiti sve, po ulicama i kronološkom redu. Ima i mnogo knjiga. Ja to ne znam procijeniti, ali moj je otac govorio da je dobar pjesnik.“

Jekti se uvijek sviđalo da ga predstavljaju kao pjesnika.

„Nevzat pretjeruje, gospođo“, rekao je, ali bilo je jasno da je u sedmom nebu. „Nisam ja pjesnik. Tu i tamo nešto našvrljam, eto...“

„Ni ja se baš ne razumijem u poeziju“, priznala je Evgenija, „ali znam za pjesnika Kavafisa. On je Grk...“

Jekta je odmah znao o kome je riječ.

„Kako ga ne bih poznavao, gospođo? Kavafis je izvrstan pjesnik.“

„Njegovi su roditelji bili starosjedioci Istanbula. Moj je djed poznavao obitelj. On mi je dao njegove knjige. Jako volim njegove pjesme."

„Da, ima izvanredne stihove." Počeo je recitirati, a glas mu je poprimio ritmičan ton:

Grad će ići za tobom. Lutat ćeš putevima

Istim i u istim ostarjet ćeš susjedstvima,

Posjedjeti u kući istoj kakva je sada.

Uvijek ćeš ovdje stizat - drugome se ne nadaj...

Moj se pogled na trenutak susreo s Evgenijinim. Nisam bio siguran želi li mi reći da pjesma govori o meni ili sam ja to samo tako shvatio. Ali kad je Jekta završio, okrenula se prema njemu i rekla: „Da, sjećam se te pjesme... A kakve su vaše?"

Jekta se sramežljivo nasmiješio.

„Moje nisu tako lijepe."

„Nekako mi se čini da niste pravedni prema samome sebi." Prodorni pogled zelenih očiju zaustavio se na meni. „Što ti misliš, Nevzate?"

„Pogodila si. Nepravedan je. I njegove su pjesme lijepe."

„Biste li nam izrecitali koju?"

„Sa zadovoljstvom, ali bolje bi bilo da vam po Nevzatu pošaljem jednu od mojih knjiga."

„Jedna bi trebala biti u dnevnom boravku", napokon se oglasio Demir. Počeo je čistiti Srećkovu ranu. „Kako se ono zove, Dnevnici s Balata?"

„Memoari s Balata", ispravio ga je Jekta. „Nikako da zapamtiš ime te knjige."

„Kako da zapamtim, stari? Imaš gomilu knjiga." Ponovno se okrenuo Evgeniji: „To mu je najbolja knjiga. Memoari s Balata. Govori o Balatu i Zlatnom rogu iz našeg djetinjstva. Možete je uzeti iz moje knjižnice."

„Hvala, ali to je vaš primjerak."

Demirovo je lice poprimilo vragolast izražaj.

„Imam ja živi primjerak, gospođo. Recitira i kad mu kažeš da zašuti."

Jektine su plave oči zasjale nezadovoljstvom, ali ja sam umjesto njega prekorio našeg veterinara: „Ne budi nepravedan. Da ti to ne želiš, Jekta ne bi recitirao."

Na Demirovom se licu koje je izgledalo kao da je isklesano u kamenu ukazao široki osmijeh.

„Šalim se, gospođo. Istina je da Jekta ne recitira svoje pjesme tako lako. Mora biti raspoložen za to." Zamislio se na trenutak. „A zašto nam ne dođete sutra navečer? Danas smo u ribolovu imali sreće. Imamo najmanje dva-tri kila brancina. Sutra ćemo ih ispeći." Pogledao je veselo prijatelja. „Možda nam Jekta izrecitira nekoliko stihova."

„Dođite vi meni u subotu", odvratila je moja velikodušna Evgenija. „I naš kuhar dobro priprema ribu, premda sigurno ne bolje od vas. A tako ćemo i bez prekida moći slušati poeziju gospodina Jekte."

„Onda ćemo ovako", Jekta je pronašao kompromis. „Sutra navečer ste vi pozvani k nama, a u subotu ćemo mi doći k vama."

Evgenija je bila neodlučna. Pogled njezinih zelenih očiju je bio prazan. To je značilo da ja moram donijeti odluku.

„Eh, Evgenija, nemojmo onda razočarati prijatelje..." Okrenuo sam se Jekti s namještenom ozbiljnošću: „Dobro, doći ćemo, ali sutra ćeš nam svakako nešto izrecitirati..."

„U redu, hoću." U njegovim se plavim očima pojavio nevini sram. „Ali nemojte me kriviti ako vam se ne sviđa."

To je raznježilo Evgeniju: „Kako nam se ne bi svidjelo? Sigurna sam da su vam pjesme divne."

„Najprije ih poslušajte", promrmljao je Demir ne dižući glavu od besvjesne životinje.

Uglađeni je Jekta bio na rubu živaca. Zaustio je da kaže: „Ti si veterinar, što ti znaš o poeziji?", ali Demir je podignuo glavu i rekao: „Ne vrijeđaj se odmah. Šalim se, stari." Skrenuo je pogled na Evgeniju: „Ne, Jektine su pjesme zaista lijepe..."

„Jedva ih čekam čuti", uglađeno je promrmljala Evgenija. Ne, nije to govorila iz pristojnosti, Jektine su je pjesme zaista zanimale.

„Onda vas sutra očekujemo oko 8 i pol."

„Rado ćemo doći, ali nemojte zaboraviti: u subotu se nalazimo u Tatavli."

Jekta je uzviknuo, ugodno iznenađen: „Tatavla? Gostionica se zove Tatavla? To je staro ime za Kurtuluš. Lijepo ste joj ime dali, gospođo Evgenija."

„Nisam ja, moj ju je otac tako nazvao."

„Dobar potez. Stara imena četvrti padaju u zaborav, a grad brzo gubi veze sa svojom prošlosti. A gradovi su kao ljudi: zaborave li prošlost i izgube li vezu s povijesti, gube svoj identitet. Nestane im svaka karakteristika. Postanu kao prosječni ljudi, jedni drugima slični. A Istanbul nije prosječan grad."

„Evo ga opet", promrmljao je Demir. „Daj mi taj paket vate umjesto da brbljaš."

Naš se pjesnik nije naljutio, ali ipak je podboo prijatelja:

A ima i ovakvih kao što je ovaj, gospođo. Onih koji se ne obaziru na grad u kojem žive... To jest, oni koji ga ne poznaju..."

Demir je užurbano ponovio zapovijed: „Hajde, Jekta, hajde.

Moram životinji napraviti tampon na nozi inače će iskrvariti."

„Da nije ovog grada, ne bi bilo tebe ni Srećka na tom stolu", prigovorio mu je Jekta dodajući mu vatu. Ovaj put Demir nije nastavio prepirku. Obješenjački se nasmiješio, rekao: „Hvala ti, dragi moj Jekta.", uzeo vatu i nastavio s poslom.

A ni naš se prijatelj pjesnik nije naljutio.

„On je takav, gospođo Evgenija", okrenuo se mojoj dragoj. „Ne obazirite se na njega, bio je takav i kao dijete. Ali drago mi je da sam vas upoznao."

„Hvala..."

Sasvim neočekivano i samo na trenutak, i Demir je zastao i uglađeno rekao: „Drago nam je i radi Nevzata. Imao je velike sreće što vas je pronašao."

Te su se lijepe riječi dojmile Evgenije. Obrazi su joj se zacrvenjeli, a pogled produbio...

„Lijepo od vas. Ja mislim da Nevzat ima najveću sreću što ima prijatelje poput vas."

Ova je emotivna atmosfera bila previše za operacijsku sobu koja je mirisala na lijekove. Htio sam upitati kako je Srećko kad je prostorijom odjeknula zvonjava mog mobitela. Na zaslonu je pisalo Alijevo ime. Potpuno sam zaboravio na njih. Trebali su otići u Palaču košara provjeriti Lejlin alibi. Možda su došli do nečega korisnog. Javio sam se sa zanimanjem:

„Halo? Da, Ali, reci...”

„Još jedna žrtva, inspektore...”

„Što?”

„Našli smo još jedno tijelo... Ali ne na Sarajburnuu, nego kod Konstantinovog stupa.”

Je li govorio o drugom ubojstvu iste vrste?

„A novčić?”, upitao sam ne obraćajući pozornost na znatiželjne poglede prijatelja i Evgeniju koja je pomno slušala razgovor.

„Da, u šaci.”

Kad smo u šaci žrtve na Sarajburnuu pronašli novčić, nije mi palo na pamet da bi ovo moglo imati nastavak. Prevario sam se, ubojstva su se nastavila.

„Shvaćam, Ali”, rekao sam pomoćniku koji je šuteći čekao na drugom kraju linije. „Gdje ste?”

„Zejnep i ja smo na mjestu zločina. I Šefik je ovdje. Njegov se tim već dao na posao.”

„Dobro, stižem odmah.”

Evgenija se od svih najviše uznemirila: „Netko je ubijen?” Stresla se kao da pred sobom vidi truplo. „Opet ubojstvo?”

Pokušao sam je smiriti: „Nije sigurno. Ali ja moram smjesta krenuti.” Pogledom sam od nje tražio ispriku. „Pozvat ću ti taksi...”

„Nikako”, usprotivio se vječno ugladeni Jekta. „Ja ću odvesti gospođu Evgeniju.”

„Hvala, ali navikla sam ići sama.” Ne, nije prigovarala. „A vi morate pomoći gospođinu Demiru... Ako treba, mogu i ja ostati. Možda ću biti od koristi...”

„Nema potrebe”, rekao je Demir nježno, ali odlučno. „Dovoljno je da Jekta ostane. Ovdje još ima puno posla. Vi idite, nema potrebe da bdijete bez razloga.”

Evgenijin je zabrinut pogled pao na Srećka koji je ležao na operacijskom stolu, nesvjestan svega što se događalo.

„Ne brinite se”, nastavio je Demir. „Vjerujte mi, Srećko će biti dobro.”

Konstantinopolj

Konstantinova prijestolnica

Bila je to ceremonija proglašenja pobjede, vrijeme za pohvalu hrabrosti, trenutak za proslavu uspjeha. Došao je ovamo iz mračnih šuma na sjeveru. Iz maglovitih dana i kišnih noći. Usred rata i gladi. Snagom vatre i mača. Po cijenu krvi i smrti. Usprkos izdaji rimskih senatora. Ne gubeći nadu ni u najočajnijem trenutku. Hrabrošću vojnika kojima nije znao ni imena. Ne dopustivši da ga poraz obeshrabri. Ne gubeći se u pobjedi. Navukavši oklop od volje čvrste poput čelika. Kroz strme planine, široka polja, sablasne močvare, mora i pustopoljine. Slijedeći vjerno stope svojih predaka...

Car Konstantin gledao je Boga. Glava Mu je bila u oblacima. Oni su bili posvuda na nebu i klizili su plavetnilom poput ratnih brodova s bijelim jedrima. Zasjenili su svih sedam Božjih svjetlosti. 'Je li to znak?', pomislio je car. 'Šalje li mi Bog znak?' Odgovor je donio vjetar koji je s neba izbrisao bijele oblake, jednog za drugim. Ponovno se ukazala Apolonova svijetla glava.

Konstantin je gledao Boga. Na forumu je puhao lagani vjetrić. Miris proljetnog cvijeća posvuda. Njegov se ljubičasti plašt lagano lelujavao na vjetru s mirisom cvijeća. Pogled je uperio u Božju krunu, baš poput njegove, koja je rasipala sedam svjetlosti. Pogledao je glavu koja je nosila krunu, široko Božje čelo, oči pune pouzdanja, orlovski nos, ponosno zatvorena usta... U Božjem je liku vidio sebe i bio sretan. Nasmiješio se Bogu u svome liku koji je s nebesa gledao grad.

Car je gledao Boga. Bog je bio na stupu koji se penjao do neba. Ali caru se u blizini Rima ukazao drugi Bog. Bog jedinstvenog izgleda, tijela i glasa. Bog koji je, premda nije kao Apolon rasipao svjetlost, na nebu ispisao: „Ovdje je pobjeda“. Bog koji je Isusov križ uklesao u nebesa. Bog koji je Konstantinu podario ranu pobjedu. Bog koji je okupio moć svih bogova, kao vladar koji je okupio svu moć Rima.

Car je gledao Boga, ali onaj kojeg je vidio nije bio Apolon. Vidio je svoju vlast nad tri kontinenta, četiri godišnja doba i sedam oblasti. Vidio je svoju vlast pod zaštitom Boga, na beskrajnim granicama nepodijeljenog Rimskog Carstva. „Jedno Carstvo!“, viknuo je car. „Jedan Bog, jedan car!“ Glas je odjeknuo i zanjihao gomilu kao vlati pšenice u polju. „Jedno Carstvo! Jedan Bog! Jedan car!“ ponovili su ljudi. Glas je odjeknuo okruglim trgom i dopro do kamenih ušiju staroga Boga na stupu.

Konstantin je gledao Boga. Bio je jedanaesti svibnja. Posljednji dan slavlja koje je potrajalo četrdeset dana i noći. Dan kada će čovjek koji je promijenio povijest to svima i dokazati. Dan kada će svima reći da Rimsko Carstvo više nije ono staro. Dan kad se rodilo novo Rimsko Carstvo. Dan kad je Carstvo dobilo novu prijestolnicu. Dan kad je car Konstantin svoju novu prijestolnicu posvetio ovim veličanstvenim stupom.

Stup

Tijelo je ležalo na istočnoj strani Konstantinovog stupa. Kako ulične svjetiljke nisu svijetlile, trgić su osvijetljavala svjetla minibusa ekipe za očevid i Alijevog automobila. Budući da ni ona nisu davala dovoljno svjetla, Šefik, njegova tri čovjeka i naša poduzetna Zejnep su poput lovaca na blago sa svjetiljkama u ruci na polumračnom tlu tražili bilo kakav dokaz ili trag.

Pokušao sam pregledati žrtvu pod blijedim svjetlom Zejnepine svjetiljke. Bio je to sredovječan, dosta proćelav muškarac. Tek mu se na sljepoočnicama mogla razabrati pokoja vlas. Široki prostor između plosnatog nosa i gornje usne krasili su mu brkovi u obliku badema. Modro odijelo, svijetloplava košulja i crne kožne cipele zajedno su činili vrlo elegantnu odjeću. Kao kod prve žrtve, i ovdje je pogled privlačio duboki rez na grkljanu. I baš kao i kod nje, samo je na prednjoj strani košulje i ovratniku jakne bilo krvi. Svijetle oči u mračnim očnim dupljama bile su uperene prema blijedom polumjesecu koji nas je promatrao s vrha stupa, kao da je vidio nešto čudno. Nije li to bio onaj isti polumjesec koji me jučer ujutro promatrao na Sarajburnuu? Ostavio sam tijelo i okrenuo pogled prema nebu. U modrom beskraju posutom zvijezdama, blijedo je sjajio polumjesec. Malo je narastao otkad sam ga jučer ujutro vidio, ali još je izgledao tužno, kao nedovršena slika.

„Novčić koji smo pronašli u šaci ubijenog otisnut je za Konstantina“, rekla je Zejnep i ponovno me vratila na mjesto zločina. Pružila mi je kovanicu koju je izvadila iz vrećice za dokaze. „Za cara koji je ustanovio Konstantinopol.“ Znakovit ton njezinog glasa upućivao je na razgovor koji smo tog jutra vodili o Konstantinopolu. „Na licu novčića je i carev profil.“ Ostavio sam polumjesec u njegovoj mirnoći i uzeo stari novčić. Navukao sam naočale za blizinu i na prednjoj strani novčića vidio profil caru okrenut u desno. Natpis „Constanti“ koji se nalazio iza profila ukazivao je na to da je ova kovanica otisnuta za Konstantina. Ipak je iznenađujuća bila činjenica da Zejnep zna da je ova kovanica pripadala Konstantinu I, ustanovitelju Konstantinopola. Jer bih, oslanjajući se čak i na znanje iz srednje škole, mogao reći da je u povijesti Rimskog Carstva bilo mnogo careva s imenom Konstantin. Otisak na ovoj kovanici mogao je jednako tako prikazivati i nekog drugog Konstantina. Nastavila je objašnjavati, ne dopustivši mi da što upitam.

„Konstantin je ovaj stup dao podići 330. godine poslije Krista, u čast činjenici da je ovaj grad postao prijestolnica Rimskog Carstva. I priča o njemu je zanimljiva. Stup je dao donijeti čak iz Rima, iz Apolonovog hrama.“

Pokazala je stup koji se uzdizao u tami. „Prvotna mu je visina bila 57 metara. Raskomadan je i brodovima prenesen ovamo. Kad je postavljen, car je na njemu dao izraditi i kip sebe kao Apolona.“

„Kako to sve znaš?“

Vragolasto se nasmiješila i pokazala na sjevernu stranu spomenika:

„Ondje je ploča s informacijama, inspektore. Piše sve.“

Da, eto, toliko je jednostavno. Kad poveznice postanu jasne, vidite da za nešto što se vama činilo gotovo nemoguće postoji veoma jednostavno objašnjenje. Lagano sam odmahnuo rukom i bacio se na pregledavanje tijela. I na prvi sam pogled primijetio detalj koji mi je prije promaknuo: način na koji je ležala žrtva. Tijelo je bilo ispruženo na podu baš kao i žrtva koju smo pronašli jučer ujutro. Noge su mu bile raširene, ruke ispružene ravno unatrag, a dlanovi okrenuti jedan prema drugome, povezani najlonom. Zejnep je pregledavala povezane zglobove. „Čvor i nije tako čvrst“, rekla je i povukla nit. Lako se razvezala. „Sjećate li se? Ni čvor oko ruku Nedždeta Denizela nije bio čvrst. Bio je dovoljno slab da bi ga i žrtva mogla razvezati kad bi malo napela zglobove.“

Pogledala me upitno: „Čemu to uže ako ga ne koriste kako bi onesposobili žrtve, inspektore?“

To je bilo važno pitanje, ali ja nisam znao odgovor. Pogled mi je pao na žrtvine noge, raširene baš poput krila strijele.

„Kao stražnji kraj strijele...“ Uzbudeno sam se okrenuo prema Zejnep: „Da, strijela...“ Brzo sam se približio žrtvinim stopalima dok me moja mlada kolegica zbunjeno promatrala. Pokazao sam joj ruke koje su bile spojene nad glavom poput vrška strijele. „Ubojice su namjestile tijelo u oblik strijele. Shvaćаш li, Zejnep? Strijele!“

Prije nego što se složila sa mnom, morala je najprije uobičajenom pozornošću promotriti tijelo. Izbliza, izdaleka, s desna i s lijeva.

„Da, inspektore“, promrmljala je na kraju. „Imate pravo, tijelo su namjestili da izgleda kao strijela. Ali zašto?“

„Pokazuju nam, Zejnep. Pokazuju nam mjesto na kojem će ostaviti sljedeću žrtvu... Razmisli malo, kamo su pokazivale Nedždetove ruke?“

Pokušala se prisjetiti na jedan veoma kratak trenutak.

„Prema Sirkedžiju... Ako odande povučemo ravnu liniju, da, pokazivale su otprilike ovamo. Konstantinov stup...“

Napeto sam upitao: „A kamo pokazuje ova strijela?“

Oboje smo pogledali u smjeru koji su pokazivali žrtvini prsti. Pred nama je stajao Konstantinov stup, koji je on dao postaviti u slavlje svoje nove prijestolnice.

„Ne, nije stup“, rekao sam. „Nešto iza stupa, možda negdje iza svih ovih zgrada...“

Bila je to potraga za iglom u plastu sijena, ali naša spretna kriminalistica to još nije shvatila.

„Bajazitov trg?“, nagađala je. „Iza stupa je Bajazitov trg.“

Raširio sam ruke u očaju.

„Moguće, Zejnep. Ali moguće da je i nešto drugo... Ubojica ili ubojice nam žele poslati poruku. Važno je shvatiti koju.“

Naši su pokreti i uzbuđeni razgovor privukli i Šefikovu pažnju.

„Jeste li pronašli što, inspektore?“

S beretkom, kutom i rukavicama više je nalikovao nekom kuharu nego naredniku ekipe za očevid.

„Nemamo ništa konkretno, samo raspravljamo.“ Bacio sam pogled na žrtvu i upitao: „Tko je ovaj nesretnik?“

Pružio mi je osobnu koju je izvadio iz vrećice za dokaze.

„Ime mu je Mukader, a prezime Kinadži. Ne znamo još čime se bavio i gdje je živio. U njegovom smo džepu našli samo ovu vozačku.”

Pokušao sam pročitati što piše na vozačkoj uhvativši je dvama prstima kako ne bih izbrisao otiske. „Da, Mukader Kinadži. Rođen 1950. u Rizeu.”

„To je sve”, beznadno je rekao Šefik. „Nema ničeg drugog. Ni mobitela, ni novčanika, ni vizitke.” Očima je zabrinuto pretraživao trgić. „Sve to i još ovaj mrak... Ništa ne vidimo kako treba...”

Približio nam se jedan od ljudi odjevenih kao Šefik:

„Zato su i razbili svjetiljke, naredniče”, rekao je pokazujući tamne stupove. „Kako bi nam otežali prikupljanje dokaza.”

„Ne vjerujem”, odvrtila je Zejnep, „svjetiljke su razbili kako ih nitko ne bi vidio kako ostavljaju truplo. Toliko mu profesionalni da sumnjam da su nam ostavili i najmanji trag.”

„Nemoj se prenageliti.”

Okrenuo sam glavu i ugledao svog okretnog pomoćnika kojeg dotad nisam ni primijetio. Uz njega su bila dva muškarca odjevena u dronjke. Obojica su zadrhtali vidjevši truplo.

„Stvarno je mrtav, Šefane”, promrmljao je niži od dvojice. „I kako su ga samo plegli na tlo!”

Šefan se namrštio i okrenuo glavu.

„Ne, Dželo. Bojim se. Neću gledati mrtvoga.”

Činilo se da se Dželo ne boji.

„To donosi sreću, čovječe. Rahmet mu duši. Gledati u pokojnika donosi sreću. Samo, svakako bi trebalo proučiti Fatihu.”

I dok je Dželo raširio prljave ruke prema nebu i počeo mrmljati, njegov je prijatelj krajičkom oka pogledao truplo i odvratio mu: „Kako znaš da je musliman pa mu učiš Fatihu? Možda je kršćanin. Pogledaj, ostavili su ga pred kršćanskim stupom...”

Dželo nije prekinuo molitvu pa sam ja odgovorio umjesto njega: „Musliman je, musliman. A zašto misliš da bi mogao biti kršćanin?”

Nije znao tko sam ja pa je pogledao Alija kao da ga pita za dopuštenje da govori.

„Reci, reci”, rekao je ovaj blago. „To je naš glavni inspektor.”

Shvativši da sam važna osoba, Šefan se odmah pribrao: „Oprosti, inspektore, nisam znao.” Iz njegovih se usta u svježju noć širio val alkoholnog zadaha. „Inače uvijek pomažemo našim prijateljima policajcima.”

„Pusti sad to, Šefane. Reci nam zašto misliš da je ubijeni kršćanin.”

I dalje nije bio siguran. Pažljivo mi je ispitivao lice, ali se smirio kad nije našao ni traga ljutnje, podcjenjivanja ili okrivljavanja.

„Na zapovijed, odmah ću vam reći... Inspektore, ja ti neću lagati. Ne gledaj to kako izgledam, hvala Bogu, rođen sam i odrastao u Istanbulu. Dobro, spavam na ulici. Ovaj grad mi je i majka i otac. Istanbul mi je bio kolijevka, a bit će mi i grob. Kao što sam rekao, neću ti lagati. Gdje nađem neko usamljeno mjesto, ondje se sklopčam i spavam.” Pokazao je negdje u mraku. „Naočiti nas je inspektor našao ondje.”

Aliju se nije svidjela ta prisnost, no ipak nije ništa rekao. Samo je opisao mjesto gdje su spavala dvojica siromaha.

„U blizini nathodnika, inspektore. Žive u ruševini u stražnjoj ulici."

„Da, inspektore. Ondje živimo", potvrdio je Šefan. „Ali prošle smo godine bili ovdje." Ovog je puta pokazivao podnožje stupa. „Odmah iza kamena. Tu se nešto i gradilo. Noću bismo se uvukli iza. Tada nije bilo Džele, nego Kliće..." Odjednom je primijetio Zejnep. Čudno, ulična se skitnica zacrvenjela poput djevojčice. „Oprosti, kumo, čovjeka su tako zvali: Bistri Klićo. Rahmet mu duši, prošle se zime smrznuo i umro. Hitna mu je pronašla tijelo na zidinama, u nekoj rupi."

Ali ga je grubo prekinuo: „Skrati! Imamo posla, prijeđi na stvar."

„Dobro, šefe. Ne ljutite se, evo. Znači, ovamo dolaze turisti. Nevjerojatno, inspektore. Svakakvi ljudi sa svih strana svijeta... Najviše Grci. Neki od njih gledaju u stup i plaču, neki se križaju kao naš pop s Kumkapija. Jasno, ne shvaćam zašto su tako tužni jer ne razumijem što kažu. Ali jednog sam dana proključio stvar. Opet je došla neka grupa mladih. Vodi ih naočiti vodič. Vidim ja, gospon vodič govori turski. Odmah sam sjeo i načulio uši. I onda sam čuo sve. E sad, inspektore, ovaj je stup dao podići neki car Konstantin. Ali, za vrijeme gradnje je careva majka čak iz Jeruzalema ovamo dala donijeti dijelove križa na kojem je razapet Isus. Drvo, čavle, sve... Njih su sakrili u odaju ispod stupa. Kad kažem odaja, mislim na crkvu. Nije velika, ali je čarobna. Napravljena je u slavu tog Konstantina i njegove majke. Njoj sam zaboravio ime. Prošlo je neko vrijeme i Konstantin je umro. Kad je umro, proglasili su ga svetim. Ne lažem ti, inspektore, pravim svecem. Ako je lagao gospon vodič, onda lažem i ja vas. Kažu da u Aji Sofiji ima njegov mozaik, zajedno s Isusom. Nego, da skratim. Jednog je dana došao naš Mehmed Osvajač. Tada je Bizantom opet vladao neki Konstantin, ali ne onaj isti. Kad su naši osvojili Istanbul, nisu mogli pronaći tog Konstantina. Tražili su ga i među mrtvima i ranjenima, ali on je nestao. Neki vjeruju da se car i dalje skriva ispod ovog stupa. Kad jednoga dana Grci budu htjeli osvojiti Istanbul i ponovno ustanoviti kršćanstvo, taj će se Konstantin probuditi i s mačem u ruci će ratovati protiv nas."

„Jao, opet govoriš gluposti, Šefane", umiješao se Dželo. „Inspektor te pita jedno, a ti mu govoriš drugo..."

Mislio je da me njegov prijatelj nervira s odugovlačenjem i nije htio upasti u nevolje zbog Šefanove brbljavosti. Međutim, riječi njegovog prijatelja su mi pobudile interes. Koliko god glupe bile, trebale su mi informacije ili mitovi. Ubojičin je motiv mogao biti mit, stara priča ili glasina. Usto, bilo mi je ugodno slušati ga... I njegovo ulično znanje... Oni vas iznenade profinjenim riječima... Uče vas o životu... Sreo sam dosta takvih beskućnika. Ljudi koji su se izgubili, a da toga nisu bili ni svjesni".

„Pusti ga da govori", rekao sam zato Dželi. „Ne prekidaj ga."

Povukao se s poštovanjem.

„Na zapovijed, inspektore, mislio sam samo..." Ali je kažiprst prinio usnama i dao mu znak da šuti. Jadnik je u istom trenu zapao u duboku šutnju. Šefan je ušutkanom prijatelju dobacio prezirni pogled i nastavio govoriti.

„Vlastitim sam ušima čuo što gospon vodič kaže, inspektore, ali Bog mi je svjedok, nisam mu povjerovao. No uvjerio sam se kad sam na vlastite oči vidio Konstantina."

Ali više nije mogao podnijeti toliko besmislica.

„Koga si vidio?" prekinuo je Šefana.

Beskućnik mu je vrlo ozbiljno objasnio: „Konstantina, šefe. Ali ako me pitaš kojega, e to ne znam. Kišna je noć, a pokojni Bistri Kličo i ja smo se sklonili pod ovaj stup i spavamo. Neću lagati, zabavljamo se, jasno..." Zašutio je, bojeći se da ćemo pogrešno shvatiti. „Ne mislim na droge, to ne radimo. Bog zna, a zašto bih i vama krio? Pijemo vino. I te noći smo pili. Glave su nam teške, ali um nam je čist. Kad ono, nad našim glavama počnu sijevati munje. Otvara se nebo. A kiša pada kao iz kabla. Razmišljamo da se pokrijemo nekom plastikom kad začujemo prasak i odjednom se ugase svjetiljke. Sve je mračno, a još nam nad glavama pukne grom. I to baš na vrhu stupa. Bog ti pomogao, ovaj golemi stup..." Opet je Zejnep dobacio posramljen pogled. „Oprosti na usporedbi, kumo, ali ovaj golemi stup zasvijetli kao svjetlo u kupleraju. Kličo i ja smo u strahu podigli ruke prema nebu i molili Boga kadli na stupu ugledamo čovjeka s mačem. Ma ne čovjeka, pravog pravcatog cara. Na grudima mu golemi križ, na glavi zlatna kruna. Ma kakva kruna, kao da je sunce. Sjaji sedam svjetlosti na sedam brda Istanbula. Vidimo mi, nema ovdje šale, napali nas nevjernici pa smo dali petama vjetra. Ostavili smo boce i ostalo i pobjegli ravno u ovu džamiju Atik Ali-paše. Vino nismo ponijeli sa sobom, naravno. To je haram. I od toga dana se ja klonim ovog stupa." Podignuo je desnu ruku. „Inspektore, kad nam se one noći ukazao Konstantinov duh, rekao sam si ja: 'Neće nam ti kršćani samo tako prepustiti Istanbul. Donijet će nam stotinu nevolja i muka.' A čim sam sada vidio ovog jadrnika na tlu, pomislio sam da je i taj umrli možda potajni svetac. Možda nam duh cara Konstantina govori da se tornjamo. Zato sam pitao je li možda kršćanin."

Nasmijao sam se i odmahnuo glavom.

„Shvaćam, shvaćam." Okrenuo sam se pomoćniku čiji je radio prijamnik krčanjem remetio noćnu tišinu. „Je li to sve, Ali? To je sve što su nam dečki imali reći?"

„Ne, inspektore", odvratio je Ali. „Čini se da su vidjeli neku sumnjivu osobu." Smrknuo se i okrenuo prema nerazdvojn timerasima. „Hajde, govorite."

Šefan je opet htio početi, ali Dželo mu je upao u riječ: „Ja sam vidio ruku koja je visila iz vreće."

„Koje vreće?" upala je Zejnep. „Kakve vreće?"

„Vreće za skupljanje smeća, kumo... Jednu od onih koju koriste ljudi što noću prevrću po smeću. Koriste i ona velika kolica na dva kotača... Na njima prevoze vreće. U njih sakupljaju papir, boce i posude. Čovjek je gurao jedna od tih kolica, a na njima je bilo nešto poput vreće. E, ta je ruka visila iz vreće. Pokazao sam je i Šefanu. 'Vidi, čovjek vozi pijanog prijatelja na kolicima', rekao sam. Kako smo mogli znati da je čovjek mrtav?"

„Da, i ja sam to vidio", opet je uzbuđeno počeo Šefan. „Prošao je tik ispred nas. On nas nije vidio, ali mi smo vreću..." Zastao je. „Možda nije bila vreća, nego neki pokrov. Nije se dobro vidio u mraku."

Možda nam se ukazala velika prilika pa sam nestrpljivo upitao: „A jeste li vidjeli čovjeka koji je gurao kolica?"

„Naravno, pa gurao ih je."

„Mislim, kako je izgledao?"

„Pa", Šefan se počeošao po glavi, „nisam mu baš mogao vidjeti lice. Bilo je u mraku, ali on je bio srednje visine. Dobro građen."

„Ma daj", Dželo me pogledao i objasnio. „Nagađa, inspektore. Ja sam prvi vidio čovjeka. Ja sam mu ga i pokazao. Bio je visok i tanak kao šibica. Lice mu se nije vidjelo jer je nosio kapu."

„Ne kapu, nego beretku od filca", prekinuo ga je Šefan. „I nije bio visok, samo je tako izgledao jer je nosio kaput."

Prerano sam se ponadao, nije nam se ukazala prilika. Vrlo je moguće da su ova dva jadnika vidjela pravog sakupljača smeća. Pa ipak sam ih morao upitati:

„Dobro, a jeste li ga poslije vidjeli?"

Šefan je bez oklijevanja odgovorio: „Da, naravno..."

Pogledao sam ga ravno u oči i upozorio: „Ne laži. Ne igramo se. Ovdje je riječ o mrtvom tijelu. Jeste li ga zaista vidjeli?"

Šefan se zbunio i odvratio pogled.

„Je... Jesmo, inspektore." Okrenuo se prijatelju kao da od njega traži potvrdu. „Zar ne, Dželo? Reci im. Nismo li ga vidjeli kad se vraćao?"

Dželo se uzvrpoljio. Nije se mogao odlučiti između istine i odgovora koji bi nas zadovoljio.

Ali ga je podboo laktom: „Reci, što čekaš?"

„Ah", jadnik se presavinuo. „Dobro, dobro. Reci ću vam."

Uspravio se i počeo referirati kao stoji pred zapovjednikom u vojsci. „Vidjeli smo ga", progutao je Dželo. „Vratio se s kolicima i prošao ispred nas."

„Jeste li mu vidjeli lice?"

Obojica su odmahнули glavom.

„A je li vreća još bila na kolicima?"

Nisam dobio odgovor. Dvojica prijatelja koji su do maloprije jedva čekali priliku da govore, sada su zanijemili. Pogriješio sam sa strogim pristupom.

„Dečki, nemate se čega bojati", pokušao sam ih umiriti. „Nitko vas ni za što ne okrivljuje. Nećete imati problema. Samo recite istinu."

Dželo je bio hrabriji. Uhvatio se za nos i pokušao nam ispričati što su vidjeli: „Vreća je bila prazna, inspektore. Bio je na kolicima, ali teret je već bio dostavljen."

„Kako dostavljen?" prekorio ga je Ali. „Samo reci što si vidio."

„Na zapovijed, šefe. Vreća je bila prazna, u njoj nije bilo ničega."

„Jesi li siguran?"

„Jesam..."

„Ako nam lažeš..." upozorio ga je Ali.

Jadni je čovjek ustuknuo.

„Kunem se, govorim istinu. Pojeb'o bih vlastitu majku da to dokažem." Zastao je i pogledao Zejnep. „Kumo, oprosti što psujem, ali što ću kad inspektor Ali ne vjeruje?" Međutim, ni sam si nije vjerovao. Trebao mu je svjedok baš kao i njegovom prijatelju pa se u panici okrenuo prema Šefanu. „Nije li tako, stari? Zašto ništa ne kažeš, pizdo? Reci, nije li vreća bila prazna?"

Šefan je napokon pronašao jezik.

„Bila je... Bila je prazna, inspektore. Kunem se da jest. U njoj nije bilo ni tijela ni smeća..."

Vino

Satima smo u mračnim, napuštenim ulicama uokolo Konstantinovog stupa tražili ubojicu s kolicima za smeće. Nismo pronašli ni sakupljača smeća, a kamoli sumnjivca koji bi odgovarao opisu. Činilo se da su na posao kretali tek predvečer. Budući da je i smeće u Istanbulu bilo nečije zlato, vjerujem da oni koji su se njime bavili nisu gubili vrijeme. Ako je tako, vjerojatnost da su Dželo i Šefan govorili istinu bila je sve veća. Naravno, ako izuzmemo uvjerenje da su vidjeli posljednjeg cara Konstantinopola, Konstantina tko zna kojega. Usto, obojica su drukčije opisali sumnjivca. Ako su nam rekli istinu, jedino što smo pouzdano znali je da je ubojica žrtvu do stupa dovezao kolicima za smeće, a i to nam nije vrijedilo mnogo.

Ekipa za očevid završila je posao, a tijelo je bilo poslano u mrtvačnicu pa smo se mi uputili na Sultanahmet prema jednom od onih restorana otvorenih 24 sata. Htjeli smo se najesti, ali i raspraviti o istrazi koju su Ali i Zejnep noćas proveli.

U restoranu su bila samo dva turista plave kose u dreadlocks-ima koji su pokušavali spavati za stolom jer nisu imali novca za hotel i tri vozača taksija koji su s velikim tekom jeli svoje juhe. Vidjevši nas kako ulazimo s radio prijamnicima, turisti su se uzbudili i počeli meškoltiti, ali nastavili su spavati kad su shvatili da nas ne zanimaju. Vozači taksija, naviknuti biti u blizini policije, nisu se ni osvrnuli prema nama. Jedan mi je stari, iskusni taksist rekao: „Oprostite, inspektore, ali tri su radnika vrlo slična jedan drugome: taksist, policajac i kurva... Oni rade i danju i noću... I stalno upadaju u nevolje... Imate posla sa svakakvim ljudima: psihopatima, pijancima, narkomanima, zaljubljenima, perverznicima, očajnicima, lopovima, nevinima i ubojicama... Sva se prljavština i znoj ovog naroda slijeva do nas. A još je i plaća nikakva. Nekada zaradite neki sitniš, a nekada i ne. Ukratko, inspektore, teško onome koji je jedno od ovo troje. Bog nam svima pomogao...”

Istina, ova su tri radnika imali posla s šljomom ovog društva... S ljudima koji su dotaknuli dno... I ne mislim samo na one koji su ostali bez ičega, koji su za nekoliko novčića bili spremni ubiti ili biti ubijeni... Nekad smo imali muke i s onima koji su, premda su bili bogati poput Krezova, izgubili savjest, samilost i ponos. A oni su bili najgori. I što je još gore, većinom bi iskvarili i nas... Podmićivali su narednike policije kako bi sinove spasili osuda za ubojstvo... Preko rodbine na visokim položajima u državi prijetili bi policajcima koji bi im se suprotstavili... A kad bi potpuno izgubili zdrav razum, nekada bi čak unajmili i ubojice da pucaju na vas... Zato je teško pronaći poštenog policajca. Zato, nisam htio izgubiti časne i poštene policajce, jednom kad bih ih pronašao. Kao što nisam htio izgubiti Alija i Zejnep...

Sjeli smo za jedan od mirnijih stolova u restoranu, naručili čaj i pogačice i pokušali sabrati događaje dana. Mladi su obavili dobar posao u ono kratko vrijeme što me nije bilo. Posebice Zejnep, koja je došla do važnih informacija o prvoj žrtvi.

„Ozbiljno se sumnjalo da Nedždet Denizel krijumčari kovanice, inspektore“, započela je otpivši gutljaj čaja. „Čak je i na sveučilištu dobio ukor.“

„Ne razumijem. Ako je čovjek krijumčario kovanice, zašto su ga još držali na sveučilištu?“

„Nisu bili sigurni u to. Barem nije osuđen za to. Zapravo je bio kolekcionar kovanica. Kovanice koje je posjedovao bile su u registru Arheološkog muzeja. A kad bi došao do novih, bio je obvezan to prijaviti i muzeju. I Nedždet je tvrdio daje ispoštovao to pravilo. Ali stvari su se promijenile kad su uhvatili nekog lovca na blago koji je rekao da mu je prodao neke nove kovanice. Protiv Nedždeta je pokrenuta tužba, ali lovac na blago je na sudu promijenio izjavu. Tako Nedždet nije osuđen zbog nedostatka dokaza. Ipak, sveučilište je posumnjalo i pokrenulo istragu protiv njega. Udaljili su ga na tri mjeseca."

„Znači, Namik je govorio istinu", rekao sam gledajući kako Ali dovršava svoju pogačicu. „Taj arheolog i nije bio baš častan."

Alije progutao zalogaj, a da ga gotovo i nije prožvakao.

„Dobro, inspektore. Ali ni Namik nije baš nevinašce. Ranio je dvojicu policajca, jednog je skoro ubio."

E, to je već bilo jako zanimljivo.

„Kako to?"

Odgovorio je nakon što je otpio veliki gutljaj čaja: „Nad kućom su mu proveli raciju." Zbunio me.

„Kada?"

„U vrijeme oko 12. rujna. Za vrijeme vojne hunte."

„Govoriš o nečemu otprije više od dvadeset godina?"

„Da, o onome 1981. godine... Namik je bio terorist. U mladosti, mislim. Policija mu je ušla u kuću za vrijeme 12. rujna. Imao je oružje. Ranio je dva policajca, a i sam je ranjen u bijegu. I to ozbiljno. Proveo je dva mjeseca u bolnici. Odredili su mu doživotnu kaznu."

„Doživotnu, ha?"

„Ali odslužio je samo deset godina... Pomilovanje, vratio se u školu i postao liječnik."

„A je li se i poslije umiješao u ovakvo što?"

„Naravno", zaustio je, ali Zejnep ga je prekinula: „Nije isto." Okrenula je pogled prema meni. „Nakon izlaska iz zatvora nije sudjelovao ni u jednom oružanom protestu, inspektore."

„Ali ilegalne demonstracije..."

„Budi malo razuman, Ali", gotovo ga je prekorila Zejnep. „To što ti nazivaš ilegalnom demonstracijom je zaustavljanje prometa na Bosporu u znak protesta protiv onečišćenja mora, vezivanje za ulaz u Aja Sofiju kako bi se spriječila gradnja na povijesnim lokalitetima i organiziranje povorke kako bi se spriječila gradnja mosta za metro na Zlatnom rogu. To svi rade..."

Slagao sam se sa Zejnep iako nisam shvaćao zašto je tako oštra. Ipak, činjenica da je Namik bio član oružanog pokreta pobuđivala je sumnju.

„A je li održao veze sa starom organizacijom? Ima li možda veze s nekom drugom?"

„Organizacija se raspala, inspektore. A ne djeluje kao da ima veze s nekom drugom."

„Ili to još nije dokazano", naglasio je Ali prije nego što je zagrizao drugu pogačicu. „Pucao je na policajca. Od takvih se svašta može očekivati..."

Govorio je vođen osjećajima, ali mogao je i biti u pravu. Posljednja dva ubojstva nisu djelovala kao čini jedne osobe, već kao plod organizacije i udruženih snaga. Zbog toga je bilo korisno zadržati se na Namiku Karamanu. Te svoje misli ipak nisam htio izreći naglas.

„A Lejla Barkin?“, prešao sam na drugog sumnjivca. „Je li rekla istinu? Jesu li se Nedždet i ona posvađali u Palači košara?“

„To je istina“, kimnuo je Ali. „Tri su nam konobara to i potvrdila. Žena je Nedždetu izlila vino na glavu i otišla...“

Dok je Ali objašnjavao, Zejnep se nadurila. Bilo je očito da se između ovo dvoje opet dogodilo nešto gadno. Htio sam znati što.

„Jeste li zajedno otišli do palače?“

Nisu ni zucnuli. Šutjeli su poput djece koja su nešto skrivila.

„Da, zajedno smo otišli“, naposljetku je promrmljao Ali. „Zejnep je razgovarala s voditeljem restorana dok sam ja ispitao konobare.“

To nije bilo ono što sam htio znati. Dakle, morao sam biti precizniji.

„Kakav je bio pogled?“, upitao sam miješajući šećer u drugoj po redu šalici čaja. „Veličanstven, zar ne?“

„Da, bio je veličanstven, inspektore“, progovorila je Zejnep, ali nešto nije bilo u redu. Ljutito je odmjerila kolegu: „Doduše, bilo je teško uživati u pogledu ili u jelu usred prepirke s inspektorom...“

Da, baš kao što sam i pretpostavio, ovo se dvoje blesave djece opet posvađalo.

„Zašto? Što se dogodilo?“

Ali je izgubio apetit pa je ljutito odgurnuo tanjur s pogačicom.

„Problem je bio u vinu, inspektore.“

O čemu je ovaj mangup govorio?

„U vinu?“

„U vinu koje je Lejla Barkin izlila bivšem suprugu na glavu“, razjasnila je Zejnep ovaj važan detalj.

„I?“

„Pa Ali se jako naljutio na gospođu. Kako je ono rekao? Da se jednoj ženi takvo ponašanje ne doliči...“

„Pa doliči li se, inspektore?“, usprotivio se moj pomoćnik. „Usto, ona je ravnateljica muzeja... Dama koja mora biti pažljivija od svih nas... Kako to izgleda kad čovjeku na glavu saspe vino?“

Nisam se mogao suzdržati i počeo sam se smijati, najprije u sebi, a onda naglas. Osim ovih mojih, čudno su me pogledala i tri taksista koja su dovršavala svoje juhe, konobar kojem su se oči sklapale od umora i dva raščupana turista kojima sam opet poremetio san.

„Jao, djeco...“, pokušavao sam obuzdati smijeh. „Jao, pa što to radite?“

„Što radimo, inspektore?“

Ali me tupo gledao.

„Još me i pitaš...“ Odmjerio sam ih oboje. „Oprostite, ali oboje ste...“ Htio sam reći „glupi“, ali nisam imao srca... „Čudni ste, eto“, rekao sam taktično. „Pružila vam se prilika da uživate u divnoj večeri, a vi se svađate oko neke žene koja je mužu izlila vino na glavu? Pa kako to?“

Ali je spustio glavu, ali Zejnep je bila hrabrija:

„Ali inspektore...“, zaustila je.

„Nema tu ali, Zejnep", ušutkao sam je. „Što vas briga što je Lejla Nedždetu sasula vino na glavu? Sve bi bilo u redu da je to važno za istragu, ali riječ je o svađi razvedenog para. U čitavoj

postaji vas držim najrazumnijima, a pogledajte što radite, zaboga! Što vas briga za druge? Umjesto da se svađate zbog njih, trebali biste razgovarati o vama..."

Zastao sam nakon toga. Zapravo sam im rekao da sam svjestan njihovog odnosa. No jesam li imao pravo na to? Na koncu, nisam im bio otac, nego šef. Uskoro će otići od mene i raditi s nekim drugim. Jesam li im se previše miješao u živote? Njihova ljubav i njihov odnos ticali su se samo njih. Možda je bilo i potpuno suprotno od onog što sam mislio: nisu se sviđali jedno drugome. Možda su se zato stalno svađali i prepirali. Da, griješio sam.

„Ma nema veze, ne tiče me se", pokušao sam se povući. „Htio sam samo reći da nemate razloga za svađu..."

Ali je podignuo glavu.

„Zapravo imate pravo, inspektore... Bili ste i blagi. Zaista je to bila glupa svađa."

Znači, moja su upozorenja ipak bila korisna. Pogledao sam Alija s odobravanjem. Inače je naša djevojka imala ovakve logične zaključke... Naš se mangup po prvi puta ponašao razumno. Taman sam ga htio pohvaliti kad me opet razočarao: „Otišli smo onamo radi istrage. Ne bismo smjeli miješati posao i osobne stavove."

Sad se i Zejnep složila s njim: „Ima pravo, inspektore. Ne bismo se smjeli prepirati oko osobnih stavova... A sad smo još u svađu umiješali i vas..."

Opet sam se nasmijao. Pogledao sam to dvoje zaljubljene djece koja uopće nisu shvaćala ono što sam im maloprije rekao i promrmljao si u bradu:

„Eh, što da vam kažem? Bog vam pomogao."

Ali ni to nije shvatio: „Hvala vam, inspektore."

Ništa od njih dvoje. Jednog će dana naići hrabriji muškarac ili žena, smotati jedno od ovo dvoje i ova ljubav nikada neće zaživjeti.

„Hajde, idemo kući", rekao sam susprežući nadimajuću ljutnju. „Inače nam neće preostati ni ovo pola mozga kojeg imamo."

Izašli smo iz auta i ja sam se uputio svojoj kanti, a oni Alijevom autu. Činilo se da su se pomirili. Barem se u toj kratkoj šetnji do auta nisu podbadali ili si dobacivali zajedljive riječi. A možda su takvi bili jer sam ja bio s njima. Ušao sam u auto i pričekao. Znao sam da ne bih trebao, ali nisam se mogao suzdržati od znatiželje. Neko sam ih vrijeme promatrao u retrovizoru. Ali je krenuo prema Aksaraju. Prvo će kući odvesti Zejnep. „Ama, glupane. Što ćeš kod kuće?", promrmljao sam iznervirano. „Okreni prema Sarajburnuu... I promatraj s dragom zalazak sunca na onom divnom mjestu na kojem je sagrađen prvi hram ovoga grada." Ali nije. Nije mu ni palo na pamet. Neka... Kad mu jednoga dana prođe mladost i ugasne snaga u tijelu i želja u srcu, patit će, ali tada će već bit i kasno.

Krvnik bez lica

Vidio sam ga na južnoj strani Konstantinovog stupa, u blizini tramvajske stanice. Bio je baš onakav kako ga je Šefan opisao: srednje visine i snažne građe s tamnim šeširom od filca koji mu je skrivao lice. Prije nego što sam mu dospio viknuti da stane, izgubio se s kolicima poput sjene. Smjesta sam krenuo za njim, ali bio je brži od mene. Kad sam izašao na Aveniju Divan Yolu, već je bio pred turbetom sultana Mehmeda II., i dalje vukući kolica. Morao je biti mlad, mlad i okretan. Skupio sam svu snagu i krenuo za njim, ali nisam ga uhvatio. Posljednji sam ga put vidio kad je skrenuo prema zgradi suda na desnoj strani avenije. Naslonio sam se na golemo deblo platane uz cestu kako bih došao do zraka. Mislio sam da sam ga potpuno izgubio. Kad mi se ustalilo disanje, opet sam ubrzao. I što sam vidio kad sam stigao pred sud? Stajao je pred golemim željeznim vratima i gledao me. Kao da je zastao kako ga ne bih izgubio. Kad se uvjerio da sam ga ugledao, ramenom se naslonio na željezna vrata.

„Stani!“, viknuo sam ubrzavajući korake. „Stani, policija!“

Nije me poslušao, već je čitavim tijelom nastavio gurati željezna vrata. No vrata su bila toliko velika da sam sumnjao da će ih moći i pomaknuti, a kamoli otvoriti. No naš je tajanstveni sumnjivac preda mnom rastvorio vrata dovoljno široko da prođe kroz njih. Ali prije nego što je ušao, dobacio mi je podrugljiv pogled, a onda je brzo nestao. Čim je prošao kroz otvor, vrata su se polako počela zatvarati. Ne, ovu priliku nisam smio propustiti. Udahnuo sam i ubrzao. Srce mi je luđački tuklo, a u sljepoočnicama mi je pulsirala bol, ali ignorirao sam to i svom snagom nastavio trčati. Uspio sam, moje je umorno tijelo uletjelo unutra prije nego što su mi se vrata zatvorila pred nosom... Ali što je ovo? Iza mene se vrata još nisu zatvorila, a ja još nisam uspio doći do daha kad je odjednom sve zabljesnula svjetlost. Mračna proljetna noć odjednom se pretvorila u sjajno ljetno jutro. Sunce me zaslijepljivalo, a u ušima mi je odzvanjao divlji glas gomile:

„Ubij! Ubij! Ubij!“

Što se događalo? Kamo sam to upao? Ruka mi je poletjela prema pištolju dok sam čekao da mi se oči priviknu na svjetlost. Nije ga bilo. Mora da mi je pao u trku. Dok sam tako uspaničeno razmišljao, zaslijepljujuća svjetlost je počela jenjavati pa sam mogao bolje vidjeti oko sebe. Ali ovo je bilo nemoguće. Bio sam nasred povijesnog hipodroma s još nekoliko tisuća ljudi. Poznati Trg Sultanahmet je nestao, a na njegovom je mjestu bio rimski hipodrom s drvenim tribinama prepunima ljudi u kojem su se održavale utrke konja i krvave borbe gladijatora. Dok sam iznenađeno pokušavao shvatiti što se zbiva, ugledao sam čovjeka za kojim sam trčao. Nije mu se žurilo. Nije izgledao da se boji ikoga ili ičega. Sigurnim je koracima hodao prema središtu arene, kao da je zaboravio da je progonjen. U hodu je sa sebe skinuo kaput. Ugledao sam njegovo snažno tijelo obavijeno crnim oklopom. Desnu je ruku podignuo prema šeširu i primio ga za rub. Mislio sam da će ga skinuti i da ću mu napokon vidjeti lice, ali tkanina širokog šešira je pala poput rukavice, a ispod nje se ukazala metalna kaciga poput onih kakve su nosili gladijatori. Sakupljač smeća se u trenu pretvorio u veličanstvenog ratnika. I baš

kad sam pomislio da nešto nedostaje, dva su mu rimska vojnika dala golemu dvosjeklu sjekiru. Ratnik je polako sagnuo glavu, pozdravio vojnike i uzeo sjekiru. Dok je on to radio, masa na tribinama je ušutjela i na ogromnom se hipodromu nije čula ni muha. Kad god bi ratnik podignuo sjekiru i okrenuo se i kad bi se svjetlost odbila o metal, masa bi opet poludjela. Opet je ista naredba tri put odjeknula zidinama hipodroma:

„Ubij! Ubij! Ubij!”

Dobro, ali koga je taj čovjek trebao ubiti? Nisam dugo čekao na odgovor. Zgrabile su me dvije ruke čvrste poput okova. Nisam se ni stigao upitati što se događa jer su me dva divovska rimska legionara odvučla u arenu. Bili su toliko golemi da nisam mogao prstom mrdnuti, a kamoli im se suprotstaviti. Odvukli su me iz sredine arene. Ostavili su me u podnožju golemog obeliska iz Egipta. Pao sam i odvaljao se u prašinu. Gomila je vidjela da sam pao i počela zavijati poput čopora šakala koji su namirisali krv:

„Ubij! Ubij! Ubij!”

Polako sam se podigao na koljena. Pokušao sam se s vrelog sunca maknuti u sjenu obeliska, ali na tlo me srušio udarac u leđa. Gomila je opet vikala:

„Ubij! Ubij! Ubij!”

Podigao sam glavu i ugledao bivšeg sakupljača smeća, sada ratnika. Odlučno se približio sa sjekirom u ruci. Činilo se da se tip zaista želi boriti protiv mene.

„Stani!”, povikao sam. „Stani! Što to radiš?”

Stao je. Kao da nije mogao vjerovati da mu se obraćam.

„Neću se boriti s tobom”, rekao sam podižući se na koljena. „Ako želiš ubiti nenaoružanog čovjeka, samo naprijed.”

Prišao mi je sasvim blizu i stao poput drugog obeliska. I dalje mu nisam vidio lice jer ga je skrivala kaciga.

„Budalo”, zarežao je. „Ovo nije borba. Da jest, dali bi ti oružje i pred tebe bi izašao gladijator. Ja nisam gladijator, samo sam sluga.”

Moje je iznenađenje potisnulo strah. Pokušao sam ustati i upitao ga:

„Ali zašto? Zašto me želite ubiti?”

Umjesto odgovora, dobio sam snažan udarac u trbuh. Opet sam se srušio na tlo. Dok sam podizao lice iz prašine, krvnik je procijedio:

„Rekao sam da sam samo sluga, samo izvršavam zapovijedi. Rekli su mi da te ubijem...”

Nisam se smio uplašiti. Ponovno sam se pokušao približiti.

„Tko vam je to naredio?”, upitao sam, ispljunuvši krv pomiješanu sa zemljom. „Car? Konstantin?”

Grohotom se nasmijao.

„Koji car? Koji Konstantin? Smatrao sam te pametnim, a zapravo si glup kao i svi ostali. Zar ima još careva? Tebe želi ubiti ovaj grad. Duh grada...”

„Kojeg grada?”, upitao sam osvrćući se. „O čemu ti govoriš?”

Skinuo je kacigu i bacio je. Ugledao sam lice naočitog Namika o kojem smo još večeras raspravljali. Da, lice dečka Lejle Barkin, vođe Udruge za očuvanje Istanbula, kirurga Namika Karamana... Odgovorio je ne obazirući se na moju iznenađenost:

„Bizantion“, rekao je osvrćući se kao i ja. „Konstantinopol, Istanbul. Koji drugi? Grad koji ste opljačkali i okaljali. Vrijeme je da položite račune. Ovaj grad želi da platite.“

U istom je trenutku podigao sjekiru. Sunce je još jednom bljesnulo na metalu i zaslijepilo me.

„Nemoj“, povikao sam iz petnih žila. „Nemoj!“

Ali gomila je vidjela sjekiru u zraku i shvatila da je vrijeme za smaknuće i toliko je vrisnula da nisam čuo vlastiti glas:

„Ubij! Ubij! Ubij!“

Tako su strastveno vikali. Na trenutak sam i sam pomislio da me treba ubiti. Kad već toliko ljudi to želi, možda će moja krv nečemu i koristiti, pomislio sam. Ali kad sam opet pogledao oštricu sjekire, najprije sam osjetio veliki strah, a zatim i snažnu želju za životom. Posljednjim sam se snagama bacio na Namikove noge. Namjera mi je bila srušiti ga na tlo, ali kirurg je bio čvrst poput mramora. Nisam ga mogao ni pomaknuti. On me pak, snažnim udarcem ponovno vratio na dohvatač sjekire. Mogao sam samo podići ruku. Premda sam znao da će mi sjekira odsjeći ruku poput debele grane i zariti mi se u glavu, nije mi preostalo ništa drugo. Zadržao sam dah sa strahom i čekao da mi oštro sječivo prereže kost. Nisam samo ja držao dah. I divlja gomila je ušutjela. Ništa se nije micalo na golemom hipodromu. Odjednom se začuo neki zvuk. Carev znak za spuštanje sjekire? Ne, ovo je bilo zvono. Netko je zvonio na vrata hipodroma. Glupost. Zvono na vratima hipodroma! Ali zvono se pojačavalo. Nisam mogao otvoriti oči, ali ni krvnikova sjekira se nije spuštala. Napokon sam uspio, otvorio sam oči, a ista je svjetlost krenula u napad među moje trepavice. Osjetio sam kako mi bjeloočnice gore. Neka gore, nisam zatvorio oči. Pokušao sam na svjetlosti razabrati predmete koji su me okruživali. Prvo što sam vidio bila je fotografija s koje su mi se smiješile žena i kći, zatim jarko ružičasta ljubičica u lončiću, stari drveni ormar i bijele tapete. Okrenuo sam se prema satu na komodi koji je i dalje tvrdoglavo zvonio i ugasio alarm. Legao sam natrag u krevet i duboko udahnuo. Ali i dalje sam razmišljao o snu. Što je to sada značilo? Jesam li podsvjesno krivio Namika? Zapravo sam osjetio nekakvu bliskost s njim dok sam ga jučer ispitivao. Cijenio sam njegove napore da učini nešto za Istanbul. S druge strane, moguće da je Namika izluđivalo to što je Nedždet i dalje proganjao Lejlu. A budući da je usto mrzio i ono čime se Nedždet bavio, mogli smo ga mirno staviti na prvo mjesto na popisu sumnjivaca. Ali kirurg je bio iskren s nama, barem kad je bila riječ o Nedždetu. Hrabro nam je iznio svoje mišljenje o čovjeku koje je zapravo bilo glavni razlog zbog kojeg smo ga sumnjičili. Gotovo da je samog sebe razotkrio. Jasno, to je mogla biti i taktika. Možda se tako ponašao kako bi mogao reći da ne bi bilo tako da nije nevin. Dobro, a drugo ubojstvo? Ponavljali su se isti rituali: žrtve su ubijene tako da im je prerezan grkljan, ostavljene su na povijesnom lokalitetu nakon što su ubijene negdje drugdje, u šakama su im ostavljene kovanice, a tijela postavljena u oblik strijele koja pokazuje na mjesto na kojem će biti ostavljena sljedeća. Ali zašto? Zašto su ubojica ili ubojice ubili te ljude? Za Istanbul, kao što mi je Namik rekao u snu? Netko u ime gruda truzi do ti ljudi plate zbog svojih zločina. Ma daj, to je ludost... Odjednom sam se sjetio Namikovog lica. Mira kojeg nije bilo lako poremetiti. Odlučnosti koja mu je sjala u očima kad je rekao da štite grad od barbara. Usto, oko njega su bili ljudi koji su mu vjerovali. Većina ih je bila srednjih godina i imala djecu. A onaj crvenokosi dečko izazovnog pogleda? Bilo je vrlo jasno da veoma poštuje

Namika. Bio je to čovjek spreman da učini sve što mu Namik kaže. Nastavim li ovako, mogao bih ga privesti do podneva. A za to je još bilo rano. Za sve je te pretpostavke bio zaslužan jednostavan, glup san. Dosada nikoga nisam uhitio na osnovu znakova koje mi je davala podsvijest, pa neću ni odsada. A pogotovo ne nekoga poput Namika, koji je pokušavao učiniti nešto za Istanbul. Ipak, znao sam da ga ne poznajem dovoljno dobro. No, znao sam i da ubojice nisu uvijek samo loši ljudi.

Grad sa tisuću imena

Parkirao sam svoju kantu pred praznom, otužnom klupom, pod starom šljivom u dvorištu policijske postaje inače praznom ovako rano ujutro. Jesu li djeca već stigla? Ugasio sam motor. Mobitel mi je zazvonio dok sam izlazio iz auta. Zvala je jedina osoba na ovom svijetu koja se još brinula za mene, Evgenija.

„Kako si, Nevzate?“ Zvučala je promuklo. Još se nije razbudila, ali očito je bila zabrinuta, „Što se sinoć dogodilo?“

„A što bi bilo? Neki je luđak opet ubio nekoga...“, rekao sam prolazeći kroz dvorište postaje. „Nikad kraja ubojstvima u ovom gradu, moja Evgenijo.“

„Zvučiš umorno. Jesi li se kasno vratio kući?“

Odspravao sam svega nekoliko sati, ali nisam je htio zabrinuti.

„Ne. Naspavao sam se, bez brige... Što ti radiš?“

„A što bih? Ustala sam i uskoro idem u gostionicu. Večeras idemo k tvojim prijateljima. Neće me biti pa moram sve pripremiti.“ Odjednom je zvučala radosno. „Prijatelji su ti dragi, ali čine se pomalo tužnima. Kao da ih nešto muči.“

Bilo je to i malo za reći. Pred očima mi se ukazala Handan. Ono uvijek nasmijano lice... Sjajne oči... Ali o tome nisam mogao preko mobitela, a i žurilo mi se.

„Teško im je. Jednom ću ti sve ispričati...“

Nije dalje navaljivala i promijenila je temu:

„Što ćemo večeras? Hoćemo li se negdje naći pa ići zajedno?“

Tragali smo za ubojicom koji je u dva dana ubio dvojicu ljudi. Nisam znao kakva me još iznenađenja čekaju.

„Nisam siguran, Evgenijo. A da se nađemo kod Demira?“

Spremno se složila.

„Dobro, ali nemoj kasniti, može?“

Vjerojatno hoću, ali koga je još ubila laž?

„Bez brige, neću. Hoćeš li znati pronaći kuću?“

„Naravno. Ne podcjenjuj me samo zato što nisam s Balata.“

Uzbuđeno me upitala kao da se odjednom sjetila: „Da, Nevzate, jesi li se čuo s prijateljima? Kako je Srećko?“

Bio je dobro, jutros sam nazvao Demira da se raspitam. Ponovno će hodati i prije nego što sam se nadao. Ta je vijest razveselila Evgeniju. Prije nego što je poklopila, nije propustila upozoriti me još jednom: „Nemoj zakasniti večeras, molim te...“

Poklopio sam i uputio se u Alijev ured. Vidi čuda, i Zejnep je bila ondje. Usto, uopće nisu djelovali posvađano. Radosno su gledali u zaslon. Opet mi se probudila nada u njih. Ti mladi i nisu bili toliko glupi. Ne, ne, ne bi oni mogli jedno bez drugoga. Premda su se svađali poput psa i mačke, na kraju bi se ipak složili.

„Dobro jutro“, rekao sam veselo. „Što to gledate?“

Kad su me vidjeli, uzvrpoljili su se poput djece koja varaju na ispitu.

„Dobro jutro, inspektore." Ali mi je pokazao ekran. Pokušavao je potisnuti navale smijeha. „Gledamo Konstantinov stup..."

„I što s njim?"

„Bolje da ne vidite", rekla je Zejnep koja se teško suzdržavala od smijeha. Jasno, sada sam bio još znatiželjniji. Brzo sam im se približio. Napravili su mi mjesta pred računalom, i dalje se hihoćući. Na zaslonu je bila golema fotografija. Škiljeći sam najprije uspio razabrati ženu. Ženu velikih, obnaženih grudi i kose obojane u razne boje poput zelene, žute i narančaste, koja je na sebi imala samo žarko crveni kombine.

„Tko je ova žena?", upitao sam i dalje ne videći čitavu fotografiju. „Sjedi li ona to nekom čovjeku u krilu?"

„Nije to žena. To je transvestit, inspektore", rekao je Ali kad se prestao hihotati. „I ne sjedi u krilu čovjeku, nego kipu. Našem kipu Konstantina."

„Konstantina? Onog koji je ustanovio Konstantinopol?"

Ali se nacerio:

„Baš tog, inspektore."

Sad sam i sam vidio da je imao pravo. Konstantin je sjedio na prijestolju, u jednoj je ruci imao mač zaboden u zemlju, a druga mu je bila po strani, s prstima okrenutima prema dolje. Transvestit mu je sjedio u krilu i lizao kuglu na vrhu drške mača. Bilo je posve jasno da je pijan. Mora da je dolutao do kipa poslije neke zabave i bacio mu se u krilo. Ali i Zejnep su se i dalje hihotali, ali meni se ta fotografija nije činila smiješnom. Čak mi je izgledala i pomalo tužno. Da se razumijemo, nikada nisam ponižavao homoseksualce. U svom sam ih poslu susreo mnogo mirnijih i poštenijih od mnogih ljudi koji su se smatrali normalnima. Ali na toj je fotografiji bilo nečeg pomalo otužnog i uvredljivog. Šutio sam kako mladima ne bih pokvario veselje.

Samo sam upitao: „Gdje je taj kip? U Arheološkom muzeju?"

Zejnep je primijetila moj hladni ton i smjesta se pribrala.

„Ne, inspektore. U Yorku to jest, u Engleskoj..."

E, to je bilo čudno.

„U Engleskoj? Što Konstantinov kip radi u Engleskoj?"

„Prije nego što je postao car, zajedno s ocem je ratovao u Galiji i Britaniji..."

Tema je pobudila zanimanje i kod Alija.

„I otac mu je bio car?"

„Da, ali ne jedini. U to vrijeme su četvorica vladala Rimskim Carstvom. Jedan od njih je bio i Konstantinov otac, Konstancije. Kad je Konstancije naglo umro, vojnici su za njegovog nasljednika odabrali sina, Konstantina. Čitavih je 18 godina s drugima dijelio vladavinu nad Rimskim Carstvom. Ali onda je pobijedio sve svoje protivnike i postao jedini vladar. Kad je imenovan carem, preselio je prijestolnicu u Bizantion."

„Dobro je i učinio", rekao sam, ali mučilo me nešto drugo. Zašto u Istanbulu nije bilo nijednog spomenika Konstantinu? Zašto nitko o tome nije razmišljao? Premda je bio druge vjere i

nacije, Konstantin je bio jedan od ljudi koji su ovaj grad učinili centrom svijeta. Kao i sultani Mehmed Osvajač i Sulejman Zakonodavac. Zejnep je nastavila govoriti, nesvjesna svojih misli:

„Nije dugo poživio nakon što je ovamo preselio prijestolnicu Carstva. Vladao je još sedam godina, a zatim je preminuo.“

Bilo je to dosta lekcija iz povijesti.

„Jeste li prikupili kakve informacije o drugoj žrtvi?“, upitao sam želeći uposliti glave svog tima, kao i svoju. „Kako se čovjek ono zvao?“

„Mukader Kinadži, inspektore.“

„Da, Mukader Kinadži. Jeste li saznali što o njemu?“

„Bio je urbanist...“ Zejnep je počela objašnjavati i dalje stojeći na nogama: „Radio je za neko općinsko vijeće. Ima kuću na četiri kata na Čaršambi.“

Značajno sam odmahnuo glavom.

„Čitavu zgradu, je li? Nije li to previše za općinskog službenika?“

„Jest“, potvrdio je Ali. „Vidi se da Mukader Kinadži nije bio nevinašce kao ni Nedždet Denizel.“

„Ali nema dosje, koliko smo uspjeli utvrditi“, Zejnep ga je podsjetila na taj važan detalj. „Djeluje kao pošten čovjek. Oženjen je i ima dvoje djece. Jedno je student, a drugo srednjoškolac.“

„Zna li obitelj što se dogodilo?“

Zejnep je tužno kimnula glavom.

„Da. Ujutro su na televiziji prve vijesti o ubojstvima. Jedne su novine objavile naslov u kojem piše da je netko žrtvovao arheologa Ataturku...“

„Gadovi!“, procijedio je vječno nabrušeni Ali. „Iskorištavaju sve, gnjide!“

„Zašto se ljutiš, Ali? Nisi li ti još jučer ujutro spominjao istu mogućnost?“

„Ja sam pokušavao riješiti slučaj, inspektore. Oni nagađaju...“

„I plaše ljude“, podržala ga je Zejnep. „Na jednom je kanalu neki komentator na sav glas vikao da će biti još ubojstava...“

Došlo je vrijeme da im kažem istinu.

„Ima pravo, ubojica ili ubojice će ponovno ubiti.“

Oboje su me pogledali sa zanimanjem, ali naša je sumnjičava kriminalistica upitala:

„Zašto to mislite, inspektore?“

„Ne mislim, Zejnep. Sasvim sam siguran. Ubojstva će se nastaviti. Pogledajte kovanice. Na prvoj smo žrtvi našli onu vezanu za Bizantion i Bizu, a na drugoj onu povezanu s Konstantinom i Konstantinopolom. Ali još nismo došli do Istanbula.“

„Što?!“ Ali je razrogačio oči. „Znači ubit će u ime svakog cara koji je živio u ovom gradu?“

„Ne baš, ali ako sam u pravu, ubit će u ime svakog kralja, cara ili sultana koji je učinio nešto važno za grad. Biza ga je utemeljio, a Konstantin učinio glavnim gradom. Koliko godina dijeli ta dva vladara, Zejnep?“

Glatko joj se čelo naboralo, a lijepe obrve skupile dok je računala.

„Pa, inspektore... Povijest kaže da je Biza utemeljio Bizantion oko 660. godine prije Krista. A budući da je Konstantin prijestolnicu preselio ovamo 330. godine poslije Krista... Uf, 990 godina."

„Zaokružimo na tisuću."

„Onda je to lako", rekao je Ali ne mogavši zatomiti uzbuđenje. „Razmislite, inspektore. Bizantion, Konstantinopol i Istanbul. Dakle, sultan Mehmed Osvajač."

„Kako si Istanbul povezao s Osvajačem?", Zejnep je postavila veoma opravdano pitanje. „Sultan Mehmed Osvajač nije preimenovao Konstantinopol kad ga je osvojio."

Ali ju je ljutito pogledao.

„Kako nije?"

„Lijepo, jučer sam čitala o tome. Grad ne zvao Konstantinopol i za vrijeme Osmanlija."

„Konstantinija", ispravio sam je. „Zejnep ima pravo. Konstantinija ili Konstantiniyye na arapskom znači Konstantinova zemlja ili grad, dakle isto što i Konstantinopol."

Naš se mangup nanervirao.

„Dobro, a kad su ga onda nazvali Istanbul?"

„Poslije, Ali. Mnogo poslije", rekao sam kratko jer sam zapravo htio istaknuti nešto mnogo važnije: „U vrijeme Republike... Ali možda si dobro pogodio. Mislim, to za Mehmeda. Ako ubojica ubojstvima upućuje na vladare koji su ovaj grad ustanovili, učinili ga glavnim gradom ili ga izgradili, sljedeća bi kovanica mogla na sebi imati Mehmeda. On je jedan od vladara koji su u tisućljetnoj povijesti ovog grada utrošili najviše truda za brigu o njemu." Okrenuo sam se prema Zejnep: „Ako je tako, možemo li reći da bi mjesto na kojem će ostaviti treću žrtvu mogla biti Fatihova džamija?"

Isprva nije shvatila o čemu govorim.

„Sjeti se kamo je pokazivala posljednja žrtva."

Zejnep je bila sumnjičava: „Dobro, inspektore, žrtvine su ruke pokazivale Konstantinov stup, ali nisam sigurna da bismo slijedeći ih došli do džamije."

Zapravo nisam bio siguran ni ja, samo sam nagađao. Ali mi je pak povjerovao slijedeći jednostavniju logiku.

„Inspektor ima pravo", usprotivio se Zejnep. „Trebali bismo smjesta osigurati prostor oko džamije." Zvučao je kao da će ubojice za koji čas ostaviti tijelo.

„Hoćemo, Ali." Zejnep je nježno pokušala objasniti što joj je na pameti. „Učinimo to smjesta, ali zašto nitko nije razgovarao s obitelji druge žrtve? Možda će nam reći štogod korisno..."

„Zejnep je u pravu, Ali. Tako ćemo saznati i jesu li se prva i druga žrtva poznavale..."

Prekinula me zvonjava telefona. Javio se moj pomoćnik.

„Halo? Što? Da, glavni je inspektor ovdje... Žena? Aha... Dobro, samo malo." Pokrio je slušalicu rukom i okrenuo se prema meni: „Inspektore, došla je Lejla Barkin. Želi razgovarati s vama."

E, to je bilo zanimljivo. Velika se ravnateljica muzeja Topkapi udostojila doći k nama. Mora da se dogodilo nešto važno.

„Dobro, neka je pošalju u moj ured."

Ali je prenio poruku policajcu, a ja sam se okrenuo prema Zejnep:

„Imaš li ti posla?"

„Čekam nalaze obdukcije, inspektore."

„Dobro. Istraži još malo ove dvije žrtve. Što dublje budemo kopali, to bolje."

Okrenuo sam pogled prema Aliju koji je poklopio slušalicu:

„A ti nađi adresu Mukadera Kinadžija. Otići ćemo onamo kad razgovaram s Lejlom Barkin. Da vidimo što ćemo ondje naći."

Valjan zaključak

Pitao sam se što će mi Lejla Barkin reći dok sam otvarao mali prozor kako bih prozračio ured u kojem nisam bio od jučer. Ravnateljicu muzeja Topkapi nisam morao dugo čekati. Pojavila se na vratima čim sam sjeo za stol.

„Zdravo, gospodine Nevzate. Nadam se da vas ne ometam.“

Odjenula je plavi kostim i bijelu bluzu. Kosa koja joj je jučer bila razbarušena sad je bila pomno podignuta unazad pa joj se lijepo lice posebno isticalo. Zaista je bila lijepa. Ustao sam i pružio joj ruku:

„Uđite, gospođo Lejla.“

Prijateljski mi je stisnula ruku.

„Nazvala bih, ali nisam imala vaš broj.“

Govorila je posramljeno. Mora da se sjetila kako nas je jučer prekorila što se nismo najavili. Nema veze, to je sve bio dio posla. Važno je bilo to što je uza sav svoj posao, Lejla došla ovamo.

„U redu je“, rekao sam pokazujući stolac ispred mog stola. „Imam vremena, izvolite sjesti.“

„Hvala.“

„Biste li nešto popili?“

Pogled joj je pao na bocu vode na stolu.

„Čaša vode će biti dovoljna. Ne želim vas previše zadržavati. I sama imam posla. Za dva tjedna će švedski premijer posjetiti naš muzej. Pripremamo se za to.“

Dok sam punio čašu vodom iz hladnjaka, upitao sam je:

„Razlog vašeg dolaska očito je onda važan.“

„Jest...“, rekla je primajući čašu. Otpila je gutljaj i objasnila: „Zapravo bih s vama raspravila dvije stvari...“

„Da?“, ohrabrim je. „Slušam vas.“

Spustila je čašu na stol.

„Prva ima veze s Namikom...“ Njezine su se bademaste oči odjednom zaustavile na meni. Bile su više zelene nego smeđe. Ne onako prodorne kao Evgenijine, nego svjetlije i prozirnije. „Sigurna sam da ste pročitali njegov dosje.“ Glas joj je zvučao napeto, ali zabrinuto. „Ima kriminalni dosje. Bio je u zatvoru za vrijeme 12. rujna...“

„Znam. Ranio je dva policajca, od kojih jedan skoro umro.“

„I policajci su ranili njega...“ Odjednom je shvatila da je pogriješila. Snizila je ton glasa i pokušala se pribitati. „I Namik je skoro umro. Jedan mu je metak još u kralježnici. Nijedan se od njegovih sposobnih kolega kirurga nije usudio izvaditi ga. I dalje postoji opasnost da ostane paraliziran.“

U mislima sam najprije vidio Namikovo lice i njegove oči pune ironije, ali i samopouzdanja. A zatim sam se sjetio jednog događaja koji je u magli mog sjećanja i dalje bio

živ. Smrt jednog mladića. Pogled mladog tijela koji kao da je pitao: „Kako ste mi ovo mogli učiniti?“ Bilo je to pred tvornicom na Bajrampaši. Nikada to neću zaboraviti. Dečko se skrio iza željeznih vrata tvornice. Naši su ga uhvatili dok je lijepio plakate. Navodno je bio vođa protestne skupine. To nije bio posao za Odjel za ubojstva, ali državom je vladala hunta. Vojska je okupila sve policajce, uključujući i kolege iz Prometne te nas uposlila kao ove iz Odjela za terorizam. Istanbul je postao lovište generala hunte, a mi smo im bili lovački psi... Kad bi se negdje nešto dogodilo, svi smo morali otići onamo... Sav nam se posao sastojao u tome da lovimo mlade ljude koje su nazivali teroristima. Sumnjam da su zaista i bili teroristi. Generali su sve svoje protivnike prozivali teroristima ili veleizdajnicima, a mi smo bili zaduženi da te ljude uhitimo, mučenjem iz njih izvučemo priznanja i zatvorimo ih. Nekim se časnijim načelnicima to nije sviđalo, ali većina ih je entuzijastično surađivala s vojskom. Uglavnom, taj je mladić bio iza vrata tvornice. Megafonom smo mu naredili da izađe. Isprva je bio neodlučan, ali na koncu smo ga ipak natjerali da otvori vrata i izađe. Imao je pištolj, ali uperio ga je prema tlu. Policajac pokraj mene pucao je bez pitanja, prije nego što smo mu rekli da baci oružje. Mladić se uspaničio i uzvratio. Prvi je hitac već pogodio mog kolegu. Naši su zajedno povukli obarače... Mladić se pod hicima tresao poput lista na vjetru. Mislim da je umro prije nego što je pao na tlo... Srušio se poput prazne vreće. Približio sam mu se. U velikim, ljubičastim očima pod širokim čelom nije se vidjela duboka tuga zbog života koji neće proživjeti, nego iznenađenje mladića koji se pitao kako su mu ga smjeli oduzeti.

Našao sam mu osobnu na kojoj je pisalo Işik Saridžan. Potražio sam datum rođenja. Imao je tek šesnaest godina.

„I sami znate da je to razdoblje bilo strašno“, Lejline su riječi raspršile staru noćnu moru. „Nije bilo jasno tko je pucao na koga. Bilo je to mračno razdoblje. Namik je tada bio mlad i neobrazovan... Sudjelovao je u oružanim protestima, glupost... Ali poslije je požalio...”

Pomislio sam kako bi i onaj mladić požalio da nije umro, ali nisam dopustio da me preplave osjećaji. Baš suprotno, ušutkao sam čovjeka u sebi i na njegovo mjesto postavio policajca:

„Požalio je nakon što su ga uhitili?”

„Ne, ne“, odmahнула je glavom. „Još dok je bio član pokreta. Htio ga je napustiti, ali tražili su ga i nije imao kamo otići. Bio je očajan i sakrio se u jednoj od sigurnih kuća pokreta. I tih je dana policija povelu raciju. Vidjet ćete čak i ako pročitate izvještaj ranjenog policajca. Namik mu je pucao u nogu. da je htio, mogao ga je ubiti i pobjeći. Ali čovjek ga je preklinjao da ga ne ubije i rekao mu da ima dvoje djece. I Namik ga nije ubio. Htio je pobjeći, ali policajac ga je s leđa ranio na dva mjesta.”

Moguće da je sve to bila istina. Čuo sam mnogo sličnih priča iz tog razdoblja. Ali ovdje je bila riječ o osumnjičenom za ubojstvo. Pogriješio bih kad bih pokazao razumijevanje. Zadržao sam hladan izražaj lica.

„A što je trebao, pustiti da čovjek koji je ranio njega i kolegu pobjegne?”

Možda sam to govorio i samome sebi.

„Imate pravo...“, rekla je Lejla nesvjesno se slažući sa mnom. „Namik je pogriješio, jasno...”

Moj unutarnji glas baš nije bio siguran u to, ali policajac Nevzat je opet prevladao.

„Tko se mača laća i sam od njega pogiba", pobjegla mi je poslovica.

„Svakako. I ja volim tu izreku... Ali... Zapravo želim reći da... Namik nije zao čovjek... Namik..."

„Nikoga ne bi ubio", dovršio sam rečenicu. „Zato je nemoguće da je ubio Nedždeta. To želite reći?"

„Da", odahnula je. „Namik je miroljubiv. Mrzi nasilje. Znali biste to da ga poznajete."

„Sumnjam da bi me g. Namik htio bolje upoznati. Jučer nije bio veoma prijazan prema nama."

„Predrasude", promrmrljala je očajno. „Uzajamne predrasude... Oprostite, ali ne gaji ih samo Namik. I vi ih imate."

„Ja?"

„Ne mislim na vas osobno, jasno. Govorim o policiji općenito. Uvijek nam se ispriječe na putu, kad god organiziramo nešto."

Mislila je na Udrugu za očuvanje Istanbula, ali ipak sam je upitao:

„A vi ste?"

„Mislim na našu udrugu. Naš je cilj suprotstavljati se pljačkanju povijesnog i kulturnog naslijeđa Istanbula i onečišćenju zemlje, vode i zraka. Ali policija nam onemogućuje gotovo svaki protest..."

Bilo mi je dosta. Spustio sam laktove na stol i nagnuo se prema Lejli. Pomislila je da sam ljut pa se odmaknula.

„Nažalost, u pravu ste, gospođo. Ova je zemlja prepuna ljudi s predrasudama. Nažalost, naša institucija nije izuzetak. Bit ću otvoren s vama. Ne sumnjičimo vašeg dečka ni zbog njegove političke prošlosti ni ranjavanja dvojice policajaca. Mi smo Odjel za ubojstva, a ne za terorizam. Ali ubojstvo nije za svakoga. Većina ljudi ne može ni pucati u drugoga. A gospodin Namik je to isprobao. Nije se libio pucati i to ne na običnog civila, nego na dvojicu policajaca. Žao mi je što vam to moram reći, ali gospodin je na popisu sumnjivaca sve dok ne pronađemo neke druge dokaze." Lijepe su joj oči poprimile nesretan izražaj. Slagao sam kako bih smirio nju i njezinog dečka kirurga kojemu će ponoviti svaku moju riječ: „Ali bez brige, još nije došlo do toga. Nadam se da ćemo uskoro pronaći ubojicu i da će gospodin Namik moći odahnuti."

„Zahvaljujem vam na otvorenosti", rekla je zahvalno. „Zaista ste poseban čovjek."

Nisam imao namjeru primiti pohvale.

„A druga stvar? Rekli ste da mi želite reći dvije stvari..."

„Da", uzbuđeno se pribrala. „Ne znam koliko je to važno, ali Nedždeta se sastajao s nekim čovjekom. Nekim bogatašem."

Nastavila je vidjevši da je pažljivo slušam:

„S Ademom... Ademom Jezdanom."

To sam ime čuo po prvi puta.

„Tko je on?", upitao sam znatiželjno. „Kakav je odnos imao s Nedždedom?"

„Za sebe kaže da se bavi turizmom i ugostiteljstvom, ali čini mi se da tu nešto smrdi. Nedždeta mu je pomagao u mutnim poslovima."

Dakle, Lejla je dosada šutjela, ali jezik joj se razvezao kad je pomislila da joj je dečko u opasnosti. Ali to nije moglo biti sve.

„Kako mu je pomagao?"

„Adem Jezdan želi poslovati na povijesnom poluotoku, osobito u okolici Sultanahmeta. Ima mnogo projekata, od lanca butik hotela do velikog poslovnog centra. Međutim, teško je išta graditi na tom području. Zato mu je trebao netko tko je dobro poznao područje i propise. Netko iznutra. I tako je Nedždet postao kandidat za taj prljavi posao."

„Je li Nedždet to radio radi novca?"

„Jasno, radi čega drugoga?", rekla je odlučno, ne misleći na to da bi mogla biti osumnjičena za smrt bivšeg supruga. „Nisam mogla zamisliti da bi se Nedždet mogao toliko srozati. Ali one noći kad smo se posvađali, shvatila sam da se pretvorio u čudovište. Prije nego što je izbila svađa, upitao me: 'Hoćeš li i dalje tratiti svoj život u onom muzeju za neku siću?' Nisam mu odgovorila. 'Opameti se', upozorio me. 'Nema ništa od one Udruge za očuvanje Istanbula. Tvoj dečko komunara možda može sudjelovati u takvim protestima kad ga zavrbi. Ali ti si razumna osoba. Činjenice su ti jasne, kao i meni. Sjeti se iskopina u Anadoliji i kako nas je narod gledao kao strance. Kako su opljačkali ostatke koje smo godinama mukotrpno iskapali nadajući se da će pronaći blago. Kako smo jedva izvukli živu glavu kad je u onom selu kod Kajserija, prije deset godina šejh ne znam kojeg reda izdao za nama fetvu... Ne, Lejla, ništa od tih ljudi. Shvati više, nikoga u ovoj zemlji nije briga za povijest. Kultura je mlaćenje prazne slame... Izadi na ulicu i pitaj ljude što je povijest pa vidi što će ti reći. Reći ću ti ja: spomenut će naše pretke s Altaja, a i to ako budu mogli izgovoriti. Govorit će o junaštvu, maču, konju, zastavi... I to je sve... Ti ne znaju ni povijest ni kulturu svojih predaka... Pitaj ih za kulturu, vidjet ćeš kako će se zbuniti. Dobro, pusti kulturu. Pitaj ih o vjeri, o islamu... Neće ti znati složiti deset riječi. Reći će: 'Elhamdulillah, musliman sam. Muhamed je naš Poslanik. Kur'an je naša knjiga... Zaboga, koliko ih još zna kako treba proučiti Fatihu? A isti ti ljudi bi smijesta spalili svakog tko kaže nešto protiv njihove vjere.' Znala sam kamo ide s tim, ali ipak sam ga upitala: 'A što da onda radimo?' Moje ga je pitanje ohrabrilo pa je nastavio s glupostima misleći da me one zanimaju: 'Pobrinut ćemo se za sebe. Može li zemlja koja nema svijest o životu imati svijest o povijesti? Takvim stvarima trebaju stotine godina da budu prihvaćene. A i to se događa pod pritiskom Europe i UNESCO-a. Daj otkaz u muzeju. Gospodin Adem traži suradnike. Pridruži nam se...' Pogledala sam ga sažaljivo. 'Što ti se dogodilo, Nedždete?' upitala sam ga. 'Kako si se uspio toliko promijeniti?' Malo se razočarao. 'Ne razumiješ, Lejla', pokušao je ostati miran. 'Onaj te Namik zbunjuje. Njegovi su konzervativni pogledi zastarjeli. S njima je gotovo. Svijet više ne pridaje važnost takvim besmislicama. Moraš najprije misliti na sebe i biti svoja. Reći ću ti što ova zemlja treba. Individualca sigurnog u sebe, koji se ne ograničava ideologijom, vjerom, moralom ili zakonima. Kad bismo bili takvi snažni i uspješni individualci i ova bi zemlja bila snažnija i uspješnija...' Nisam mogla vjerovati da je na toj svojoj gadosti izgradio i filozofiju. 'Razumijem te, ali ja tako ne mislim', rekla sam i pokušala završiti razgovor o tome. 'A kako ti misliš?' navalio je. 'Nemam namjeru biti jedan od takvih individualaca', rekla sam odlučno. 'Radije bih bila slabi čovjek koji sluša svoju savjest, nego taj tvoj viši čovjek lišen svih tih ograničenja. I jasno, za mene je vrjednija sića koju zaradim u muzeju, nego svo blago koje bi tvoj gospodin Adem bacio preda me.' Vidio je da sam odlučna pa je izbjegao sukob. 'Dobro, o tome ćemo poslije', rekao je i pozvao konobara. A ostalo znate, posvađali smo se."

Kad je završila, sumnjičavo sam je odmjerio:

„Zašto mi to jučer niste rekli?"

Ovog puta nije odvratila pogled.

„Ne znam, mora da sam se sramila. Ili je to možda bilo od šoka... Recite što hoćete, ali nisam imala loše namjere."

S ovom smo ženom morali zadržati dobar odnos. Ne, ne zato što sam nju i njezinog dečka skinuo s popisa sumnjivaca. Baš suprotno, zato što su i dalje na njemu zauzimali prva mjesta.

„Nisam to ni mislio", prijateljski sam se nasmiješio. „Zahvalan sam vam što ste nam pomogli."

Opustila se i naslonila unatrag. Bilo je pravo vrijeme.

„A što mislite o drugom ubojstvu?"

Pogledala me kao da ne razumije.

„Ne znate? Sinoć smo pronašli još jedno tijelo."

Blago se stresla na stolici i razrogačila oči.

„Još jedno?"

Izgledala je istinski šokirano, ali bilo je teško znati koliko je iskren bio njezin izraz lica.

„Još jedno", ponovio sam kimnuvši glavom. „Urbanist po imenu Mukader Kinadži."

„Mukader?"

„Jeste li ga poznavali?"

Pokušavala se prisjetiti...

„Jednom smo bili u istom stručnom odboru. Radio je za općinu... Dobro, ali zašto bi ubili Mukadera Kinadžija?" Kao da se sjetila važnog detalja: „Gdje ste pronašli tijelo?"

„Na Čemberlitašu ..."

„Gdje točno?"

Je li to počela razmišljati ili me pokušavala impresionirati? Htio sam je testirati pa sam pustio da sama nađe odgovor.

„Što vi mislite?"

Nije oklijevala: „Kod Konstantinovog stupa?"

„Da, u podnožju stupa..."

Opet je pogodila bez oklijevanja: „I na žrtvi je ostavljena kovanica."

Ta je žena bila zaista nevina ili pametna kao sam vrag.

„Dobro vam ide", rekao sam s neprikrivenim divljenjem. „Kao što ste rekli, u žrtvinom je dlanu bila zlatna kovanica. Konstantinova..."

Gledala me, ali nije me vidjela. Mrmljala si je u bradu:

„Od Bize do Konstantina, od Bizantiona do Konstantinopola..." Trgnula se iz zamišljenosti i okrenula se prema meni. „Čini se da ubojica želi poslati poruku."

Veoma je lako stigla do točke na kojoj smo mi zastali. Imala je svoje prste u ubojstvima ili je dobro pogađala jer je i dobro vladala tematikom. U svakom slučaju bi nam bilo korisno imati je na svojoj strani.

„Potpuno ste u pravu", rekao sam nalijevajući ovaj put sebi vode. „Ubojica ili ubojice žele poslati poruku. Ali nismo je još dešifrirali. Možda biste nam vi mogli pomoći?"

Nije odbila. Nije rekla: 'Ja sam znanstvenica, nije mi mjesto u istrazi ubojstva.' Uzbuđeno je započela:

„Mogu li vidjeti kovanicu?”

Zapravo sam joj je i mogao pokazati, ali trebao mi je razlog da opet dođe ovamo ili da je posjetim.

„Nažalost, inspektorica Zejnep nije ovdje. Ona se time bavi. Mogu je poslati k vama, ili još bolje, dođite vi k nama... Na kraju radnog vremena, u ponoć ili u zoru... Kad god budete imali vremena.” Pogledao sam je smiješeći se. „Što kažete? Biste li nam pomogli u ovoj istrazi?”

Nakon kratkog kolebanja, s njezin je usana došao odgovor koji je trebala dati maloprije:

„Ali ja sam državni zaposlenik.”

Čak i dok je to govorila, njezine su me zelene oči gledale kao da mi žele reći: „Zanemarite moju sramežljivost, recite nešto. Molim vas, nagovorite me.”

„I ja sam, gospođo”, priskočio sam joj u pomoć. Umjesto da je opet pitam, nabrojio sam joj korake koje treba poduzeti. „Ne brinite se za pravnu proceduru. Ja ću to srediti s tužiteljem...”

„Dobro, ali ja nisam policajka... Nije li to opasno?”

Ne, nije ju bilo briga za opasnost. Čitava joj je duša iz meni nekog nepoznatog razloga gorjela u želji da nam pomogne.

„Nije opasno. Pomoći ćete nam sa stručnim pitanjima. Bit ćete nam neka vrsta konzultanta. Na primjer: tko je Konstantin, zašto je dao postaviti stup i slično.”

„To je lako...”

„To je sve.”

„Dobro, gospodine Nevzate. Dogovoreno”, rekla je i polako se ispravila. „Idem sada... Ali danas neću moći ponovno doći.” Iz torbice je izvadila vizitku. „Možemo se naći poslije radnog vremena. Nazovite me...” Usne su joj se razvukle u neki čudni osmijeh, a očima se na tren ukazao tajanstveni bljesak. „Stvarno me zanima ta Konstantinova kovanica...”

Čaršamba

Čim je Lejla izašla, dohvatio sam maramicom čašu iz koje je pila vodu i stavio je u vrećicu za dokaze. Budući da je već osuđen za zločin, dosje Namika Karamana sadržavao je sve podatke o njemu, ali sumnjao sam da smo u arhivi imali nešto o Lejli Barkin. Trebat će nam njezini otisci kako bismo ih usporedili s onima koji smo našli u kući ubijenog. Odnio sam čašu Zejnep. Bila je zadovoljna jer, kao što sam i pretpostavio, nismo imali otiske Lejle Barkin. Žena nije imala dosje.

„Adem Jezdan“, rekao sam Zejnep prije nego što sam otišao. „Bavi se turizmom. Provjeri ga. Gospođa Lejla je rekla da je Nedždet Denizel radio za njega.“

Ostavio sam Zejnep s novim tragovima i s Alijem napustio postaju. Njegovim smo autom namjeravali otići na Čaršambu, u kuću ubijenog. Prošli smo Valensov akvadukt, skrenuli desno i ušli u Aveniju Fatih s dvoredom dućana. Nisam više mogao ignorirati glad pa sam upitao:

„Jesi li ručao, Ali? Ja sam od jutros na jednoj pogačici.“

„I ja, inspektore...“, rekao je iskreno se osmjehnuvši. „Ovdje na uglu je zalogajnica, stat ću ako želite.“

„Nemojmo sad onamo. Nađimo radije nešto gotovo, sendvič ili slično...“

„Dobro, inspektore... Znam jedno mjesto u blizini...“

Za pet smo se minuta ponovno prepustili sporom prometu koji je tekao prema Edirnekapiju, dok sam ja žvakao sendvič sa sirom, a Ali vlažni hamburger.

„Meso je halal“, rekao je moj pomoćnik koji je jednom rukom upravljao autom, a u drugoj držao hamburger. „Pisalo je na ulazu u zalogajnicu.“ Pogledao me znatiželjno. „Znači li to da je životinja zaklana po halalu ili meso dolazi od životinje koja je halal?“

Otpio sam gutljaj ajrana i odgovorio:

„Baš si našao pravu osobu, Ali! Ja ti to ništa ne razumijem. Moji baš nisu bili vjernici. Otac je na namaz išao od bajrama do bajrama.“

„Takav sam i ja, inspektore.“ Pogled mu je pao na zidove izgrađene od bijelog kamena na desnoj strani. „Ovo je Fatihova džamija, zar ne?“

„Da... Nikada nisi bio ovdje?“

„Nisam.“ Vragolasto se nasmiješio prije nego što je ponovno zagrizao hamburger. „Znate da na ovakva mjesta ne idem dok se ne dogodi neko ubojstvo.“

„Ali bilo bi bolje da ideš. Ovdje je i grobnica sultana Mehmeda Osvajača.“ Dobacio sam mu ironičan pogled. „Kažeš da te zanimaju naši preci.“ Odjednom mi je nešto palo na pamet. „Ali, civilne su ekipe postavljene oko džamije, zar ne?“

Žurno je progutao zalogaj.

„Da, inspektore. Imamo tri dvočlana tima. Na čelo sam im postavio Ekrema. Ako želite, mogu ih provjeriti kad smo već ovdje. Da vidimo što rade.“

„Nema potrebe, Ekrem je odgovoran dečko. Ne vjerujem da će uprskati.“

Obojica smo do Javuza Selima šutjeli i pokušali dovršiti jelo. Dok je Ali dovršavao dva hamburgera i kolu, meni je sendvič bio previše pa sam dovršio ajran i spremio ostatak jela u vrećicu. Avenija Javuza Selima bila je mirna, ali promet je postao gušći kad smo skrenuli prema Čaršambi. Gledajući na ulicu koja je vodila do džamije sultana Javuza Selima pokraj bivše policijske postaje, sjetio sam se svoje pokojne majke koja je godinama poučavala u jednoj od najboljih obrazovnih institucija u Turskoj, u gimnaziji Daruşşafaka. Jednom smo zajedno otišli u džamiju sultana Javuza Selima. Posjetili smo sultanovu grobnicu, vidjeli grobove prinčeva i grob jednog drugog osmanskog sultana, Abdulmedžida, koji je bio u istom dvorištu, ali od toga su mi dana u pamćenju ostali veliki turban uz uzglavlje sultanovog lijesa i pogled na Istanbul iz stražnjeg dvorišta džamije. Bio je izvanredan, kao da mi je pred očima ležao neki drugi grad. Vode Zlatnog roga koje su se sjajile poput rastaljenog zlata, sigurno su i mirno vijugale prema Bosporskom tjesnacu. Fatihova se džamija nije vidjela jer je bila uvučena, ali Sulejmanija i Aja Sofija, dva jedinstvena svetišta, neometano su se uzdizale na dvama legendarnim brdima ovog grada. „Što je sad ovo?“, prenuo me Alijev iznenađen glas. Piljio je u skupinu od pet u crno zamotanih žena koje su hodale pločnikom. „Je li ovo neki miting? Zašto su se ove okupile?“

Mora da je prvi puta došao na Čaršambu.

„Nema mitinga, Ali. Ti ljudi žive u ovoj četvrti...“

Moje su ga riječi još više zbunile.

„Čuo sam za to, ali ovo je već previše... Ovo više nalikuje na Iran, nego na Tursku, inspektore... Ovi ljudi...“ Pogled je prikovao na čovjeka u tamnosivom ogrtaču i bijeloj košulji, s bradom koja mu je dosežala do prsa.

„Ovi ljudi... Pogledajte, žene i muškarci, svi su ovdje čudni...“

Djelovao je zaista uplašeno, ali bio sam spreman na to jer sam već vidio slične reakcije onih koji su po prvi puta dolazili u ovu četvrt. Htio sam mu objasniti ono što mi je majka, profesorica povijesti, rekla o Čaršambi:

„Zapravo je u doba Bizanta ovdje bilo mnogo samostana i crkvi. U tom je razdoblju u ovom području i vjera bila utjecajna. Tradicija se nije prekinula ni za vrijeme Osmanlija. Posvuda je bilo mesdžida, medresa, tekija i turbeta. Zato su i stanovništvo činile obitelji mula i hodža. Kršćani i Židovi su nastavili živjeti ovdje premda im se broj smanjio. Primjerice, Ali, patrijaršija je odmah dolje, na Feneru. Ondje možeš naći pravoslavne svećenike. Ima još crkava, a i sinagoga. Armenaca, Židova... U ovom dijelu grada različite vjere vode zajednički život.“

Ne, Ali nije izgledao uvjeren.

„Odijevaju li se sinovi svećenika kao njihovi očevi? Hodaju li Židovi po ulici kao i oni u Izraelu: u crnim jaknama, crnim šeširima i nakovrčanom kosom?“

Bio je jako iznerviran. Pokazao je na dvije djevojčice u burkama: „Pogledajte, inspektore. One su još djeca. Što one znaju o burkama i grijesima? Očito je da ih očevi tjeraju da ih nose...“

Imao je pravo, a ja nisam znao što bih rekao. Na koncu, ta su djeca imala roditelje. Rođene su u tim obiteljima. Jesu li smjele biti odvojene od njih samo zato što su ih tjerali da nose burke? Je li bilo ispravno tjerati njihove roditelje da ih odijevaju drukčije? S druge strane, jesu li ti ljudi koji su živjeli onako kako im je nalagala vjera bili tolerantni prema onima kojima je vjera nalagala drukčije? Jesu li poštovali kršćane, Židove ili ateiste? E, u to sam sumnjao.

Mislim da je Alija nerviralo upravo to. A što je najgore, u našoj su se zemlji dogodile strašne stvari koje su pojačale njegov strah. Događaji koji su završili nasiljem i pokoljima. No ništa se nije moglo riješiti time da se ti ljudi potcjenjuju, isključuju iz društva ili se na njih vrši pritisak. Zbog toga sam dijelom shvaćao Alijev strah, ali dijelom vjerovao da bi svatko morao biti slobodan živjeti kao vjernik ili ne vjernik, bez ograničenja ili prisile, ali i da u isto vrijeme ne bi smio gajiti mržnju prema drukčijima od sebe. Baš kao i rasa i spol, vjera se ne bi smjela smatrati zajedničkim nazivnikom različitih skupina ljudi. Svi smo imali jednu zajedničku osobinu: bili smo ljudi. Svi smo bili ljudi pa makar i imali drukčija uvjerenja, korijene, spol i poglede na svijet. Istanbul nam je bila još jedna zajednička stvar. Svi smo živjeli u ovom gradu. U njemu su bile naše džamije, crkve i sinagoge. Biti čovjek i živjeti u Istanbulu, to su nam bila dva zajednička temelja. Dok sam razmišljao o svemu tome, palo mi je na pamet da smo možda prošli pokraj žrtvine kuće.

„Ali, zar još nismo stigli na žrtvinu adresu?" upitao sam zabrinuto.

Jedva je odvojio pogled od stanovnika četvrti koje je promatrao kao da su došli s nekog drugog planeta.

„Uskoro ćemo, inspektore..." Pokušao se prisjetiti. „Trebala bi biti iznad mesarnice Halis..." Nagnuo se i kroz prozor pogledao prema kraju avenije. „Trebala bi biti ondje negdje." Nije se mogao suzdržati kad je pročitao ime dućana pokraj kojeg smo prošli i opet je pobjesnio. „Ma pogledaj samo to ime: Tevhid ...".

Nisam znao da Aliju toliko smetaju islamski izrazi.

„Tebi muslimani i nisu baš dragi."

„Ne Muslimani", odvratio je. „Elhamdulillah, i ja sam musliman, inspektore." Nije znao što da kaže pa je gledao ravno pred sebe. Ali u njemu je kuhalo i nije mogao šutjeti. „Ovi daju lošu sliku muslimana. Tjeraju ljude od vjere..."

„Ma koga to tjeraju? Nisi valjda takve vidio u policiji?"

„Ima ih i ondje, inspektore. Poznajete ih i sami. Alija sam se s tim paučinastim glavama susreo davno prije."

Ušutio je i neko je vrijeme gledao cestu, ali zapravo je gledao mnogo dalje.

„Kad sam bio dijete... U domu na Jozgatu imali smo ravnatelja Šerafetina. Šerafetina Sojgezera. Prezivao se Sojgezer, ali bio je prava ništarija..."

Glas mu je počeo podrhtavati.

„Navodno je i on bio siročić. Navodno je kao i mi odrastao u domu. 'Spasila me vjera u Boga', govorio je. Ali ja mislim da je on vjerovao u đavla, a ne u Boga. Bog ne bi dopustio nekom svom vjerniku da bude onako okrutan. Gad nas je mučio. Prisilno nas je učio o islamu. Dovodio je hodže izvana i u tajnosti organizirao učenje Kur'ana. Bili smo toliko mali da smo tek učili turski, kako bismo razumjeli arapski? Ali njega nije bilo briga. Ako nisi razumio, kaznio bi te bez imalo milosti. Htjeli smo se igrati, ali njemu je i to bilo bogohuljenje. U domu smo imali televiziju, ali taj nam manijak nije dopuštao da je gledamo. U to je doba išla poznata crtana serija, Vikinzi. Sva su djeca na ulici govorila o njoj. Stalno su prepričavala pustolovine tog Vikinga Vikija koje su s užitkom gledali u svojim toplim domovima, na krilima svojih majki i očeva. Ta je serija počela zanimati i nas, djecu iz doma. Neka su starija djeca otišla ravnatelju i zamolila ga da nam dopusti da je gledamo. Gada nije bilo ni briga. Potjerao ih je u spavaonice.

Ja ga nisam poslušao, toliko me zanimao taj Viking po imenu Viki da sam uključio televiziju kad u dnevnom boravku nije bilo nikoga. Bio sam dijete, inspektore. Toliko su mi se svidjele pustolovine tog dečka iz serije da sam zaboravio našeg okrutnog ravnatelja i činjenicu da sam siroče. Zaboravio sam na vrijeme i potpuno se predao magičnom svijetu televizije. Na okrutnost stvarnog svijeta podsjetila me pljuska na lijevom obrazu. Prebrajao sam sve zvijezde pred očima. S desna je doletjela još jedna, prije nego što sam se oporavio od prve... Bio sam malen, inspektore. Srušio sam se na pod. A kad sam se probudio, bio sam u podrumu. Iz lijevog mi je obraza teklo nešto vruće. Shvatio sam da je to krv. Oba su mi obraza gorjela... Lako za bol, umro sam od straha kad sam podignuo glavu i kroz željezne šipke na prozoru ugledao groblje. Naslušao sam se toliko strašnih priča o njemu da sam se naježio ugledavši nadgrobno kamenje obraslo travom. Uspaničeno sam potrčao prema vratima. 'Otvarajte! Otvarajte vrata', vikao sam udarajući po drvetu. Ali nitko se nije odazvao. 'Kunem se da više neću gledati televiziju! Klonit ću se te đavolje naprave', dugo sam ga preklinjao nadajući se da će mu se smekšati srce. Nije došao ni taj gad od ravnatelja niti je poslao neko od starije djece. Kad su mi se umorile ruke, srušio sam se pred vrata i tiho plakao. Ali ni to mi nije pomoglo. Okrenuo sam leđa prozoru kako ne bih morao gledati groblje i sklupčao se na jednoj vreći za krumpire. Mislio sam da će me proći strah ako što prije zaspim. Skočio bih svaki put kad bi nešto zašušalo; kad bi se začulo mijaukanje, mislio sam da su duhovi došli po mene, a kad bi neki pas zalajao, drhtao sam kao list na vjetru, uvjeren da me napadaju bauci. Satima sam nepomično ležao. Nakratko sam zaspao, a kad sam se probudio, osjetio sam da mi je među nogama mokro. Shvatio sam da sam se upiškiio. Ali baš me bilo briga, važno je bilo da je svanuo dan. Ali naš je ravnatelj mislio drukčije. Dobio sam batine i zbog toga. Nakon svega toga mi je još i očitao bukvicu: 'Ovo je sve za tvoje dobro, u svrhu odgoja.' Kažem vam, inspektore, da sam bio malo stariji, na mjestu bih ga ubio. Ali šutio sam i plaćući ga slušao. Eto, od tada mrzim te ljude."

Alija su roditelji napustili još dok je bio jako mali. Nije im znao ime i nije ih se sjećao. Odrastao je u sirotištu. O tim danima nikada nije govorio. Ovo je bio prvi put da je ispričao uspomenu iz doma. Tko zna što nam još nije ispričao? Duša me zaboljela dok sam ga slušao i oči su mi se napunile suzama. Što sam sada mogao reći tom mladiću? Tko je mogao izliječiti tu duboku ranu na njegovoj duši? Usto, bilo bi još gore kad bi primijetio moje sažaljenje. „Ima i dobrih muslimana“, rekao sam pomirljivo, nastojeći sakriti svoju rastuću tugu. „Evo na primjer, imam u našoj Džamiji drvenog minareta na Balatu, ujko Baki. Rahmet mu duši, bio je divan čovjek. Govorili su da je pripadao melevijama. Moj se otac nije skanjivao sjesti i našaliti se s njime dok je pio u gostionici Agora. Premda nije okusio ni kapljice vina, nije podcjenjivao ili osuđivao ljude koji možda nijednom u životu nisu stupili u džamiju. Ponekad bi ih kroz šalu upozorio: 'Opametite se, to vam piće neće donijeti dobra ni na ovom ni na onom svijetu', ali ipak je živio u prijateljstvu sa svim susjedima, bili oni vjernici ili ne."

„Tako je, inspektore. Poznajem i ja takve dobre ljude. Bože sačuvaj, da ih nema, izgubio bih vjeru... Ipak poludim kad vidim bogohulnike koji se smatraju muslimanima, baš kao i onaj gad Šerafetin."

Iz njegovog je glasa nestalo ljutnje i teret tužnih uspomena je postajao sve lakši. Htio sam promijeniti temu pa sam počeo tražiti žrtvinu kuću. Da, mesnica Halis bila je malo dalje. Pokazao sam četverokatnicu iznad mesnice, s fasadom od zelenih pločica.

„Je li ono žrtvina kuća?”

„Da, trebala bi biti... Zgrada „Kinadži”...”

„Pred mesnicom ima mjesta, parkiraj ondje.”

Ali nismo se uspjeli parkirati. Bijeli kamionet pun mesa preoteo nam je mjesto. Uplašio sam se da će Ali poludjeti kad vidi da je vozač mladić s turbanom, bradom i bijelom pregačom umrljanom krvlju, ali nije. Nisam ga morao ni upozoriti jer je produžio petnaestak metara do ljekarne. Lice mu se razvedrilo kad je unutra vidio da djevojka duge smeđe kose za pultom veselo razgovara s mladićem na blagajni.

„Dobro, ovdje ima i normalnih ljudi”, promrmljao je gasači motor. „Stvarno sam se osjećao kao da sam u nekoj drugoj zemlji, inspektore.”

„Nisi, Ali. Ovo je Turska. Ovo su naši ljudi, baš kao ona djevojka i mladić.”

Pogled mu je opet postao onako sumnjičav i zabrinut. Bilo je jasno da se pokušava smiriti, ali nije uspio. Odmahnuo je glavom.

„Stvarno ne znam, inspektore... Da, i oni su naši sunarodnjaci, ali...” Pogled mu je pao na dvojicu dječaka od oko desetak godina koji su se igrali na pločniku. Opet je eksplodirao: „Gle ovog dečka. Nema još ni deset, ali nosi zeleni turban i šalvare. Zar je to bit islama?”

„Tebi nije, ali obitelji tog dečka jest...”

Nije mi odgovorio. Do žrtvine je kuće hodao pored mene namrgođen. Kad smo stigli pred zgradu, poglede nam je privukao tamnozeleni natpis na bijeloj podlozi u obliku mozaika.

„Izgleda da čitava zgrada pripada žrtvi”, promrmljao sam. „I Nedžadetovo je financijsko stanje bilo dobro. Misliš li da naš ubojica odabire dobrostojeće ljude za svoje žrtve?”

Ali je piljio u arapski natpis nad vratima.

„To ne znam, inspektore. Ali čini se da je i ovaj Mukader bio jedan od pobožnika...”

Prisjetio sam se odjeće u kojoj smo sinoć pronašli ubijenog i htio kazati kako se po njoj to nije dalo naslutiti, ali predomislio sam se pomislivši kako njegova vjera nije bila važna za našu istragu. Pozvonio sam umjesto da odgovorim Aliju. Vrata su se istog trena otvorila. Mora da su ukućani, čuvši za Mukaderovu smrt, bili u tolikoj strci, da su svima bez pitanja otvarali vrata. Ušavši u zgradu, čuli smo otvaranje još jednih vrata, kat iznad nas. Netko je upalio svjetla na stubištu. Na vrhu strmih stuba od kojih je svaka bila druge visine što je svjedočilo o poprilično lošoj gradnji, ukazalo se lice nekog mladića. Nagnuo se i pokušavao dokučiti tko smo mi. Sumnjičavo nas je odmjerio kad smo se do njega uspjeli neravnomjernim stubama. Aliju se njegov pogled nimalo nije svidio.

„Došli smo radi istrage ubojstva...”, odsječno mu je objasnio. Mladićeva je ruka poletjela prema rijetkoj bradi, a u krupnim crnim očima boje ugljena ukazao se bljesak napetosti. Nikako mu nije bilo drago što nas vidi.

„Vi ste policija?”

Glas mu je pristajao nezadovoljstvu na licu.

„Da, a tko ste vi?”

Umjesto da se predstavi, pokazao je na vrata stana iza sebe.

„Pričekajte malo, pozvat ću Efsun... Ona je pokojnikova kći."

Ali ga je čvrsto uhvatio za ruku.

„Čekaj malo. Inspektor te nešto upitao. Odgovori mu. Tko si ti?"

Mirno je izvukao ruku iz Alijevog stiska.

„Ja sam Omer..."

U glasu mu se nije čuo ni strah ni panika. Moj je pomoćnik shvatio da nas se Omer ne boji i počeo se ljutiti:

„Omer i kako još? Ti nemaš prezimena, dečko?"

„Niste me pitali za nj... Omer Ekinli..."

Ali je mladića odmjerio od glave do pete kao da je bila riječ o pripadniku Al-Qaide, osumnjičenog za bombaški napad.

„U kakvom si odnosu s ubijenim?"

Omer nije shvatio i skupio je obrve.

„U kakvom sam odnosu s kim?"

„S ubijenim. To jest, s Mukaderom Kinadžijem..."

Ogorčeno je procijedio:

„Može se reći da sam mu bio zet. Zaručnik sam njegove kćeri..."

„Gospođice Efsun?", upitao sam pokušavajući smiriti situaciju. „Nije li ona starija kći Mukadera Kinadžija?"

Napetost s njegovog lica se nije raspršila.

„Da, ona mu je starija kći. Ima i sina, Mudžahita."

„Zašto misliš da bismo trebali razgovarati s gospođicom Efsun?", opet je upao Ali. „Zar ubijeni nema ženu?"

Omer je zajedljivo odvratio:

„Teta Melek je oduzeta. Ne može govoriti. Mudžahit je pak, mlad i ne može odgovoriti na vaša pitanja." Iznervirano je raširio ruke. „Ali ako želite, mogu i njega pozvati."

Pokušavao nam je pomoći premda mu se nismo sviđali, no Ali kojemu je krv udarila u glavu od trenutka kad je ušao u ovu četvrt, nikako to nije shvaćao.

„Hvala, gospodine Omere", rekao sam, nadajući se da će se naš mangup pribрати. „Ispitat ćemo i njega bude li potrebno, no bilo bi dobro da najprije razgovaramo s gospođicom Efsun. To bi doduše moglo potrajati. Ovdje nam to neće biti zgodno."

„U pravu ste, ispričavam se." Uglađeno je pokazao vrata na dnu hodnika. „Ovuda, molim." Ali umjesto da nas povede, uputio se prema vratima koja je maloprije pokazao. Da je samo na tren zakasnio s objašnjenjem, Ali bi ga ponovno zgrabio za ruku. Srećom, prije nego što je ušao, okrenuo se i rekao: „Idite onamo, ja ću vam iznutra otvoriti vrata."

Stvoriteljeva volja

Svjetlo se iznenada ugasio kad smo stigli pred vrata koja nam je pokazao Omer. Obavila nas je tama ispunjena jekom; duboka, neprobijna tama puna jeke prožete uzdisajima, šapatom i šumovima sličnima molitvi. Vrata su se otvorila dok je Ali na zidu tražio prekidač za svjetlo. Tame se raspršila, ali jeka je postala glasnija. Iza vrata, pokraj Omera stajala je visoka djevojka umotana u smeđi hidžab. Nosila je jaknu od brušene kože boje cimeta i bež bluzu podignutog okovratnika, a suknja iste boje kao i hidžab dosegala joj je sve do gležnjeva i činila je višom. Modrim je očima pogledala Alija, zatim mene i rekla:

„Htjeli ste razgovarati sa mnom.“ Stupila je korak naprijed. „Kako vam mogu pomoći?“

„Naša sućut.“ Pokušavao sam biti ljubazan. „Vi ste gospođica Efsun, zar ne?“

Polako je kimnula glavom koja se činila većom zbog hidžaba.

„Da, ja sam Efsun... Efsun Kinadži.“

„Ja sam inspektor Nevzat.“ Bez oklijevanja je stisnula ruku koju sam joj pružio. Pokazao sam pomoćnika koji je ponešto napet stajao pokraj mene: „Ovo je moj kolega, inspektor Ali.“

„Uđite. Unutra možemo na miru razgovarati.“

Njezin je sigurni stav zasigurno zbunio Alija jer me tiho slijedio unutra, pokušavajući shvatiti što se zbiva.

Ušli smo u uski hodnik, a jeka pred vratima se pojačala. Sad smo mogli razabrati riječi Kur'ana, ali osim molitve se nije čuo ni plač ni vrištanje. Izgleda da su ukućani stoički prihvatili Mukaderovu iznenadnu smrt.

Efsun i Omer su nas odveli u široku prostoriju čiji su zidovi bili prekriveni policama s knjigama. Ondje gdje nije bilo polica, visjeli su uokvireni tekstovi, vjerojatno ajeti KuPana ili hadisi, ispisani pozlaćenom arabicom. Zrak u sobi bio je težak. Nisam bio siguran je li to bio miris papira, uveza ili tinte, miris života u toj kući ili pak parfem djevojke tik do mene. Nije tu bilo samo tefsira uvezanih u kožu i vjerskih tekstova imama Gazalija ili Ibn Arabija; pozornost su mi privukli i romani pisaca kao što su Dostojevski, Hugo i Dickens. Ali najviše su me iznenadile knjige o Istanbulu koje su zauzimale gotovo sve police na lijevom zidu. U toj je knjižnici poput pravog blaga bilo istraživačkih, putopisnih i književnih djela, od poznate nedovršene Enciklopedije Istanbula Rešata Ekrema Kočua do knjige Istanbul: Povijest jednog grada Dogana Kubana, od djela Oguza Tekina: Antička numizmatika i Anadolija do Svetog Istanbula Jahje Kemala, od Tri Istanbula Mithata Džemala Kuntaja do djela Šetam Istanbulom širom otvorenih očiju Halduna Hurela. Okrenuo sam se prema Efsun i upitao:

„Jesu li ove knjige vaše?“

„Većina je moja, ali knjižnicu je zapravo načinio moj otac. Ali poslije je izgubio interes za knjige. Ionako već tri godine živi gore.“

Glas joj je zadrhtao kad je rekla „moj otac“ i modre su se oči na tren ovlažile, ali to nije dugo potrajalo. Opet je postala ona mirna djevojka od maloprije.

„Ja živim u ovom dijelu kuće. Naslijedila sam knjižnicu." Finim, dugim prstima pokazala je tamnozeleni kauč ispred prozora. „Nemojte stajati, molim vas. Sjednite."

Kad smo sjeli, upitao sam je:

„Rekli ste da je živio gore. Vaš je otac živio odvojeno od vas?"

Nestalo je blage svjetlosti koju je imala u očima dok je gledala knjige.

„Moj se otac po drugi put oženio. Tri je godine živio gore, s gospođom Nazli."

„To je bilo vjersko vjenčanje?"

Na tankim se usnama ukazao gorki osmijeh.

„Ne. Razveo se od moje majke i oženio gospođom Nazli."

Počeo sam shvaćati zašto je smrt njezinog oca nije rastužila, ali htio sam biti siguran.

„Vaša je majka, gospođa Melek, bolesna... Omer nam je to rekao."

Oči su joj postale sjetne, a lice joj se stanjilo od duboke tuge.

„Desna strana tijela joj je oduzeta..."

„Žao mi je, moja će vas pitanja možda rastužiti, ali moram ih postaviti. Je li se vaš otac oženio nakon što vam se majka razboljela?"

Odgovorila je odlučnošću nekoga tko se uspješno nosi sa preživljenom nesrećom, premda ju još nije potpuno prebolio:

„Ne, našao je gospođu Nazli dok je majka još bila zdrava... Bila mu je tajnica u općini. Oženio se njome ne obazirući se na majčino protivljenje. Majka je imala moždani udar dvadeset jedan dan nakon njihovog vjenčanja."

Među nama je nastala neugodna tišina. Jeka koju smo ostavili za sobom u hodniku postajala je glasnjica, ali Alijev je autoritativni glas prekinuo molitvene šaptaje koji su prodirali u sobu:

„Kad ste posljednji put vidjeli oca?"

„Jučer. Ujutro sam išla na predavanje, a on u općinu. Po navici je rano išao na posao..."

Efsun je djelovala tako ravnodušno da je Ali morao krenuti ispočetka:

„Niste razgovarali?"

„Poželjeli smo si dobro jutro i to je sve."

„I niste se zabrinuli kad navečer nije došao kući?"

„Nismo znali da nije došao", rekla je nehajno. Kao da je bila riječ o mački na cesti, a ne o njezinom mrtvom ocu. „Danima ne bi svratio k nama. Znate, moj otac nije previše mario za nas."

„Zato niste tužni zbog njegove smrti?"

Atmosfera u sobi punoj knjiga postala je ledena. Omerove oči kojima je piljio u mog pomoćnika zasjale su s mržnjom. Pomislio sam da će se Efsun razbjesnjeti ili da će čak prekinuti razgovor. Međutim, na djevojčinom se tankom licu nije pojavio ni trag ljutnje ili uvrijeđenosti. Prije nego što nam je odgovorila, mirno se smjestila u jedan od naslonjača pred nama. Sada je među nama bio samo dugi stolić na kojem se nalazilo nekoliko knjiga. Modre, pozivajuće oči je uperila prema mom pomoćniku i počela govoriti očaravajućim glasom:

„Smrt nam je suđena, inspektore Ali. Svi ćemo je okusiti, prije ili kasnije. Ovako stoji u suri Al Imran: 'Sve što je živo umire Alahovom voljom u času suđenom. Dat ćemo onome koji želi nagradu na ovom svijetu, a dat ćemo i onome koji želi nagradu na onom svijetu i sigurno ćemo

nagraditi zahvalne.¹¹ Kako vidimo, Božja je volja kad će, gdje i kako smrt doći. I životni vijek mog oca nesumnjivo nije bio izuzet od toga. To je nesumnjivo bila volja Božja."

Jasno, Ali nije bio uvjeren u to. „Smrt vašeg oca bila je volja ubojice, a ne Boga", prekorio je djevojku kao da umjesto nje pred sobom vidi okrutnog ravnatelja sirotišta na Jozgatu. „Zašto bi Bog želio smrt svojim vjernicima?"

Djevojka je polako zatvorila i ponovno otvorila oči, a onda je promrmljala kao da moli ili zaziva sve nas, ne samo Alija:

„Božja se volja ne propituje. On dijeli i sreću i nesreću. Mi obični smrtnici ne možemo znati što On čini i zašto. Sva njegova djela imaju svrhu. Njegova je pravda iznad svega i svakoga. On bolje od nas zna tko je pravedan, a tko nije. Zato je ponekad najveća vrlina prihvatiti što se dogodilo."

Što je to sad značilo? Je li nam pokušavala reći da je smrt njezinog oca bila pravedna ili da bismo trebali prihvatiti i ono najgore što nam se dogodi ne propitujući Boga? Kako bih shvatio, upitao sam je:

„Kakav je čovjek bio pokojnik?"

Pokušala je stegnuti ovratnik jakne boje cimeta, kao da kupuje vrijeme dok ne smisli kako da mi odgovori:

„Kod nas se ne govori ružno o umrlima." Utekla se smiješku koji je skrivao pravo stanje njezinog duha. „A ja sam mu još i kći."

Ta Efsun uopće nije bila glupa. Čak i dok je govorila da mu je kći, dala je naslutiti da joj otac nije bio dobar čovjek. Mislim da je bila spremna na suradnju, ali Ali, zaslijepljen predrasudama, to opet nije shvatio.

„Onda reci ti, Omere!" napao je mladića. „Kakav je čovjek bio tvoj budući tast?"

Omer je stajao pokraj naslonjača na kojem je sjedila djevojka. Zatreptao je kao da ga je Ali uhvatio nespremnog. U očima mu je sijevnula ljutnja, ali uspio se suzdržati.

„Rahmet mu duši", rekao je ostavši hladnokrvan. U njegovom glasu nije bilo ni trunke osjećaja; kao da je govorio o nepoznatoj osobi. „Prema meni nikada nije bio zao."

To je bilo sve. Nije bilo ni detalja ni nastavka, ali moj tvrdoglavi jarac ga nije pustio na miru.

„A jesi li bio drag svom budućem tastu?" Ne sačekavši odgovor, glavom je pokazao Omerovu ruku. „Primijetio sam da ni ti ni gospođica Efsun nemate zaručnički prsten..."

Mladi su u isti tren pogledali prste svojih desnih ruku.

Zadovoljan reakcijom koju je dobio, moj je pomoćnik pogodio metu:

„Pokojnik nije baš odobravao vaše vjenčanje?"

„Besmislice! Moj je otac jako htio da se vjenčamo." Nabrala je obrve, a u očima joj je plamtio bijes. „I kakve to veze ima s ubojstvom mog oca?"

Da, došao je trenutak da na scenu stupi dobar policajac Nevzat.

„Molim vas, smirite se, gospođice Efsun. Mi samo želimo pronaći ubojice vašeg oca. Nemamo nikakvu namjeru miješati se u vaš život i život našeg brata Omera."

Ne, to nije bilo dovoljno. Obrve su i dalje bile nabrane.

„Onda biste trebali istražiti poslovni život mog oca. Nitko iz obitelji mu ne bi naudio."

Izgleda da smo napokon doprli do nečega.

„Razgovarat ćemo i o tome, gospođice Efsun. Ali najprije me zanima nešto drugo. Je li druga žena vašeg oca mlada?"

„Da", rekla je značajno. „Reći ću vam ako vas to zanima. Od oca je mlađa dvadeset godina. Ona je lijepa, zdrava mlada dama, starija od mene samo dvije godine..."

Pokušavala je glasu dati ironičan ton, ali više nije mogla sakrivati duboku tugu i bijes koji je bio na rubu eksplozije.

„Zna li što se dogodilo?"

„Telefonirala sam joj jutros."

„Zašto ste joj telefonirali? Zar ne živi ovdje?"

Odmah mi je smirila znatiželju:

„Prošlog je tjedna otišla obitelji, u Rize..."

„I kako je primila vijest?"

„Kako bi? Jadnica je skrhana."

Bila je iskrena kad je rekla jadnica. Zaista je žalila svoju maćehu. Ocu je zamjerala, ali ženi (ma kakvoj ženi, djevojci svojih godina) koja je poremetila sreću u njihovim životima nije mogla. Ta je Efsun bila zrelija nego što sam mislio.

„Vraća li se u Istanbul?"

Polako je kimnula glavom.

„Da, krenut će večeras. Nazli je odana. Ne gledajte me tako iznenađeno, gospodine Nevzate. Ona ni za što nije kriva. To je jedna djevojka bez ikoga i ičega. Moćan, zreli čovjek dao joj je svoje srce. Što je mogla?"

„Je li se vaš otac zaista zaljubio u gospođu Nazli?"

„Ne znam", rekla je sliježući ramenima. „Tko to može znati? Nisam sigurna ni da je moj otac znao. Znam samo da se on pretvorio u nekog drugog kad se dokopao novca..."

Sjetio sam se onoga što je Lejla Barkin rekla za svog supruga, Nedždeta Denizela. Rekla je: „Nestao je onaj arheolog koji je pokušavao ući u trag povijesti, u prašini, pod vrelim suncem, ne očekujući ni novčića, a na njegovo je mjesto došao poslovni čovjek koji je sve na što je mislio, što je doticao i čim se bavio nastojao pretvoriti u novac." Obje je žrtve promijenio novac. To zapravo danas i nije bila neobična stvar, baš suprotno, bilo je to nešto što se događalo većini ljudi. Ali ta je podudarnost kod dviju žrtava koje su u razmaku od jednog dana ubijene na isti način i ostavljene s kovanicama u rukama mogla biti važan trag koji bi nam olakšao istragu.

„Dakle, hoćete reći da je posao promijenio vašeg oca."

Nije ni dočekala kraj pitanja, nego mi je odvratila drhtećim glasom:

„Ne posao, inspektore, nego novac. Pjesnik Ustad Nedžip Fazil kaže: „Ne boj se novca koji zaradi čovjek, nego čovjeka koji zarađuje novac." Hrabro je upravila modre oči prema meni. „Nažalost, moj je otac u posljednje vrijeme postao čovjek koji zarađuje novac. Ako me pitate je li se bavio nečim ilegalnim, o tome vam ne mogu reći mnogo jer ne znam ni sama, ali moj se otac u posljednje tri godine jako promijenio. Kao što sam maloprije rekla, na mjesto onog bogoboječnog čovjeka zadovoljnog onim što posjeduje, došao je netko tko je robovao samo blagodatima ovoga svijeta. Zato sam vam preporučila da istražite njegov poslovni život."

„Shvaćam", pogledao sam je zahvalno. „Ovo je za nas jako važna informacija. Možete li nam dati imena ljudi s kojima bismo mogli razgovarati? Mislim na suradnike vašeg oca..."

Na usnama joj se nakon kratke neodlučnosti pokazao čudan osmijeh.

„Rekla bih vam za Nedždeta Denizela, ali mislim da s njime više ne možete razgovarati. Jutros sam na televiziji čula da je i on ubijen."

Slika se polako ukazivala, baš kao što sam i pretpostavio. Htio sam povesti raspravu o odnosu naše prve žrtve i Mukadera Kinadžija, ali Efsun me znatiželjno pogledala i upitala:

„Je li to bio isti ubojica?"

„Još ne znamo tko je ubojica, ali lakše ćemo ga uhvatiti ako nam pomognete."

„Ako želite da ga uhvatimo, jasno", opet je upao Ali. „Baš gledam, na očevu smrt gledate kao na Božju pravdu. U tom bi slučaju hvatanje ubojice za vas bio tek manji detalj..."

Efsun je odlučno odmahнула glavom.

„Varate se, inspektore Ali. Predati se Božjoj volji znači prihvatiti ne samo ono što se dogodilo, nego i ono što slijedi. To je krug bez kraja. A Bog nesumnjivo ima planove za sve koji sudjeluju u njemu. Dakle, hvatanje i kažnjavanje ubojice je također volja Svevišnjeg." Uperila je pogled u mene. „Molim vas, nemojte me pogrešno shvatiti, gospodine Nevzate. Svakako želim da pronađete ubojicu mog oca. Pri tome sam vam spremna pomoći kako god budem mogla."

„Hvala", rekao sam i vratio se na prvu žrtvu. „Znate li u kakvom su odnosu bili vaš otac i Nedždet Denizel?"

„Bili su u istom odboru. Obojica su bili stručnjaci koji su odlučivali o gradnji u području Sultanahmet."

Prvo ime koje mi je palo na pamet bilo je Adem Jezdan. Taj je čovjek zaposlio Nedždeta kako bi mu ovaj olakšao gradnju u povijesnom dijelu. Mukader je bio urbanist, a još je radio u općini, dakle i on je imao veze s gradnjom. Promrmljao sam ime poslovnjaka kojeg još nismo upoznali, nadajući se da ću pronaći još jednu zajedničku točku dviju žrtava:

„Adem Jezdan."

Znao sam da sam na pravom putu kad sam na djevojčinu licu ugledao gađenje.

„Da, Adem Jezdan... Vaš je otac radio s njim, zar ne?"

Opet je počela popravljati ovratnik jakne. Ne, pokušavala se izvući.

„Toliko ipak ne znam..."

A znala je, i to dosta, ali nije nam htjela reći.

„Čula sam za to ime, ali ne znam u kakvom su bili odnosu."

„Jeste li ikada vidjeli Adema Jezdana?"

„Nisam... Posvećena sam fakultetu, nikada se nisam miješala u očeve poslove. Jednom godišnje bih došla u njegov ured, ako i tada."

„Što studirate?"

„Završila sam Teološki fakultet."

Promrmljala je pokazujući knjige na dugom, elegantnom stoliću među nama: „Trenutno sam na magisteriju..." Pogledao sam knjige. Teškom mukom sam pročitao naslove na arapskom: Veliki tumač (Muhijidin Ibn Arabi), Istančanost znakova u tumačenju Kur'ana (Kušejri), Tumačenje Kur'ana Časnog (Sehl Bin Abdulah Et Tusteri).

„Knjige koje vidite bave se tumačenjem Kur'ana... Ja radim na tome. To jest, na skrivenim značenjima Božje knjige... Bez spoznaje tih značenja nije moguće razumjeti našu svetu knjigu. A oni koji ne razumiju Kur'an, nikada neće spoznati Boga."

To mi je bila posve strana tema...

Dok sam pokušavao spasiti situaciju, Ali je potpuno otvoreno rekao što misli o tome: „Gospođice Efsun, meni to što ste upravo rekli ne znači ništa."

Efsun mu je uputila prazan pogled, kao da gleda neživu stvar... Mislio sam da mu neće odgovoriti, ali riječi mog pomoćnika su joj ubole u dušu.

„U suri Furkan stoji ovako", rekla je glasom punim poštovanja kojim je susprezala ljutnju, „'A robovi Milostivoga su oni koji po Zemlji mirno hodaju, a kada ih bestidnici oslove, odgovaraju: 'Mir vama!'12 I ja tako kažem vama, inspektore Ali, mir vama. Nisam ni očekivala da ćete razumjeti o čemu govorim."

Ali je obožavao ovakve polemike pa je odmah prihvatio riječ: „Zašto nam onda objašnjavate sve te detalje?"

Djevojčina se brada počela tresti od bijesa. Zaustila je da nešto kaže, ali ovaj moj joj to nije dopustio:

„Ne, mlada gospođice. Ne gledajte me tako. Ne možete me uplašiti. Stalo mi je do Kur'ana koliko i vama. Ovo što ću vam reći ne piše u knjigama, ali možete biti sigurni da je istinito. Tko god umisli da je Bog i uzme nečiji život imat će posla s nama. Tko god uzeo tuđi život, bio ovaj pravednik ili ne, imat će posla s nama." Kažiprstom je pokazao Efsun i Omera koji je stajao pokraj nje. „Nećete pogriješiti nazovete li to Božjom voljom ili sudbinom. Ali varate se ako mislite da će kazna za ova ubojstva čekati na drugom svijetu. Ona će stići na ovome. Bog nema batinu, ali ima ljude poput nas. Hoću reći da je svaka laž izrečena nama upućena Bogu. Sve što sakrijete nama, sakrili ste i Njemu. Zato, kako ne biste na ovom ili onom svijetu upali u nevolje, za vas bi najbolje bilo da surađujete s nama."

Milosrdni ubojica

Iako nismo bili sigurni u kojoj će mjeri Efsun i Omer surađivati s nama, nakon Alijevog uzbuđenog govora nismo više mogli previše ostati u toj prostranoj sobi punoj knjiga. No prije odlaska smo htjeli vidjeti gospođu Melek. Začudo, Efsun se tome nije usprotivila. Prošli smo uski hodnik i među dvadesetak žena koje su mrmljale molitve ruku rastvorenih prema nebu ugledali gospođu Melek koja je sjedila na krevetu. Nije izgledala hladnokrvno poput svoje kćeri, ali ni ljuto kao napuštena žena. Ugledala nas je i povukla crnu maramu pokušavajući pokriti desnu stranu lica koja joj je zbog paralize visjela, ali nije mogla sakriti suze u plavim očima. Je li plakala zbog smrti svoga bivšeg muža koji ju je napustio i možda čak i doveo u ovo stanje ili zbog vlastite nesretne sudbine?

Smrt je, baš kao i vjenčanje i rođenje, jedan od događaja koji nam u potpunosti mijenjaju život i navedu nas da još jednom razmislimo o njegovom smislu. A kako je ova smrt još bila i ubojstvo, pitanja su bila neizbježna: Zašto? Ali nije valjda glavno pitanje zašto je ubojica ubio svoju žrtvu? Važnije je ono kako bi neki čovjek mogao ubiti drugoga. No, pitanja tu ne prestaju. Dotiču se i ubojičinog karaktera i toga je li dobar čovjek ili pak psihopat i čudovište u duši. Zapravo i nije važno jer ispitivanje vodi do analize čovjeka. Suočeni s ubojstvom, oni koji smatraju da je čovjek dobar obično su zbunjeni. Bez prestanka oplakuju kraj ljudskog roda. Za one koji misle da su ljudi zla bića, sve je jednostavnije i ovakve ih stvari nimalo ne čude. Za njih postoji samo jedno rješenje: nemilosrdno kazniti ubojice i kriminalce. Misle da će zločin biti manji ako oni budu okrutniji, nasilniji i opakiji od ubojica.

Kao rješenje nesvjesno predlažu metode koje koriste i sami ubojice. Za one poput mene koji čovjeka vide kao mješavinu milosrđa i okrutnosti, nježnosti i nasilja, kreativnosti i uništavačkog nagona i koji se uvijek nadaju da će u bitci dobra i zla dobro prevladati, ubojstvo možda nije iznenađujuća okolnost, ali je svakako razočaranje.

Zato me na izlasku iz kuće Mukadera Kinadžija obuzelo nešto nalik očaju, beznađu. No, Ali koji je palio auto, nije mislio kao i ja. Ljutnja koja ga je gonila dok je ulazio u kuću, pretvorila se u entuzijazam policajca koji je riješio veliku zagonetku. Mjesto glavnih sumnjivaca, bivšeg socijalista i novog ekologa Namika Karamana i njegove djevojke Lejle Barkin, sada su zauzeli Efsun i Omer za koje je bio potpuno siguran da pripadaju Al-Qaidi ili Hezbollahu. Čitavim mi je putem objašnjavao da su to dvoje mladih naši ubojice. Možda je i bio u pravu. Imali su valjane razloge da ubiju Mukadera Kinadžija, ali zašto bi se htjeli riješiti Nedždeta Denizela? Usto, zašto je bilo potrebno ostavljati tijela postavljena poput strijele na povijesnim lokalitetima, uz sve te kovanice? Ni Ali na ta pitanja nije mogao dati uvjerljive odgovore. Zato sam odustao od rasprave, zabio se u svoj kaput i odmarao oči... Utonuo sam u san...

„Inspektore, inspektore...” Otvorio sam oči na zvuk Alijevog glasa i vidio da smo stigli na početak uličice u kojoj je bila postaja. Promet je opet bio u kaosu. Nije bilo potrebno da se Ali uvlači u njega. Imao je još posla, morao je stići u općinu prije kraja radnog vremena i razgovarati s kolegama Mukadera Kinadžija. Je li jučer, kao što mu je kći rekla, zaista rano

otišao na posao? Ako jest, kad je izašao s posla? Je li ga toga dana tko posjetio? Ali je morao doznati još nešto jednako važno kao i sve ovo. Tko je još bio u vijeću u kojem su zajedno bili Mukader Kinadži i Nedždet Denizel?

Ja sam trebao vidjeti kako napreduje Zejnep i onda se naći s Lejlom Barkin. Ali najprije sam je morao nazvati i zakazati sastanak. Na početku ulice sam izašao iz Alijevog auta. Okrenuo sam broj ulazeći u dvorište postaje. Gospođa Lejla se dugo nije javljala. Htio sam odustati kad se s druge strane začuo njezin autoritativni glas:

„Halo? Halo, izvolite?”

„Zdravo, gospođo Lejla... Inspektor Nevzat je... Ometam li vas?”

Odgovorila je nakon kraće šutnje.

„Zdravo, gospodine Nevzate.” Glas joj je izgubio onaj strani prizvuk. „Recite.”

„Dogovorili smo se da ćemo se naći nakon radnog vremena...”

„Da, naravno... Izgleda da ću ranije završiti... Hoćemo li se naći za dva sata?”

„Gdje?”

„Na Sultanahmetu... Može li ispred Teodozijeveg obeliska?”

„Može.”

„Donijet ćete i Konstantinov novčić, zar ne?”

„Hoću. Vidimo se.”

Nisam imao previše vremena pa sam se brzim koracima uputio prema zgradi.

Zejnep je opet bila pred računalom. Marljivo je radila premda je noćas odspavala tek nekoliko sati. Promatrajući je, osjetio sam ponos nadređenog koji ima marljivog i pametnog radnika, ali i nježnost koju otac osjeća prema svojoj kćeri. No, svoju kćer nikada nisam zamijenio sa Zejnep. Ajsun sam samo jednom sanjao u Zejnepinom liku. Da, imala je glas, pokrete i reakcije kao Ajsun, ali lice je bilo Zejnepino. Moja je podsvijest našla ono što moja svijest nije smatrala prikladnim.

„Zdravo, inspektore.” Napokon me vidjela. „Kad ste stigli?”

„Tek sam ušao. Kako si?”

Zatreptala je crvenim, neispavanim očima.

„Nisam loše.” Pokazala je zaslon računala. „Tražim otiske Lejle Barkin.”

Nije me shvatila. Ja sam pitao kako je, a ona je odmah počela govoriti o istrazi.

„Dobro, ali izgledaš umorno”, rekao sam kako bi me bolje shvatila. „Odmori se malo...”

Umorno joj se lice ozarilo zahvalnim smiješkom.

„Hvala, inspektore. Zapravo mi nije tako loše.”

Trudila se izgledati dobro.

„Jesi li barem jela?”

Pokušala me umiriti kao da sam joj otac, a ne nadređeni.

„Da, da, upravo sam pojela veliku pide¹³.”

Njezino mi se ponašanje svidjelo, ali nisam joj vjerovao. Vidjela je brigu u mojim očima pa je zabacila ramena i odlučno mi prigovorila:

„Zaista sam dobro, inspektore. A bit ću još bolje kad riješimo to s otiskom.”

„Budi dobro... Ti mi uvijek trebaš. Ne samo u ovoj istrazi, stalno... Nego, onaj Adem Jezdan... Poduzetnik. Jesi li ga istražila?”

Na trenutak je izgledala posramljeno.

„Nažalost nisam, inspektore... Nisam imala vremena." Pokazala mi je izvještaje pokraj računala. „Pregledavala sam nalaze obdukcije Mukadera Kinadžija i Nedždeta Denizela."

To je bila dobra vijest, ali ipak sam je upozorio:

„I Adem Jezdan nam je važan, Zejnep. Ne smijemo ga zanemariti, u redu?"

Crvenilo u njezinim obrazima je postalo grimizno.

„Na zapovijed..."

Stojeći i dalje na nogama, upitao sam:

„Ima li u tim nalazima obdukcije štogod korisno?"

Uzela ih je u ruke.

„Uzrok smrti kod obje je žrtve isti." Pročitala je početak stranice. „Obojica su umrli zbog hipovolemijskog šoka koji je nastao nakon što su im prerezane karotidne arterije." Podigla je glavu. „Dakle, umrli su uslijed brzog gubitka velike količine krvi. Zanimljivo je da je osoba koja im je to učinila stručnjak. Rezovi su poprilično ravni. Usto, mjesto rana na vratovima razlikuje se tek u milimetar."

„A je li utvrđeno vrijeme smrti?"

„Znate da to ne možemo točno odrediti. Međutim, mrtvačke pjege su na oba tijela jasno izražene. Treba im najmanje 15 sati da izbiju. To znači da su obje žrtve morale biti ubijene najmanje 15 sati prije nego što smo ih pronašli. Nedždeta Denizela smo pronašli u utorak u pet ujutro. Ako oduzmemo 15 sati, možemo reći da je ubijen u ponedjeljak prije 14 sati. Mukader Kinadžija smo pak pronašli u srijedu u jedan sat u noći. Oduzmemo li 15 sati, možemo reći da je ubijen u utorak prije 10 sati. Otprilike, naravno."

Dok mi je Zejnep govorila o vremenima smrti žrtava, palo mi je na pamet nešto drugo: Nedždet Denizel i Mukader Kinadži nisu bili stari, a bili su i poprilično snažni muškarci.

„Zar se žrtve nisu branile od ubojice?"

Još je jednom bacila pogled na nalaz.

„Ne, nema naznaka da je između žrtava i ubojice došlo do borbe. Samo Nedždet Denizel na lijevoj strani abdomena ima modrice u obliku velikih novčića. Kao da ga je netko snažno ubo velikim štapom. Ali modrice nisu nove, nastale su mnogo prije."

„Ne mogu nam reći točno kada?"

„Ne, ali morale su nastati barem tjedan dana ranije. Da je riječ o modrici otprije dva dana, bila bi jasno vidljiva. Sigurno je jedino da se žrtve nisu branile ili da se nisu mogle braniti."

„Mora da su ih onda ubojice drogirali i oteli..."

„I ja sam to mislila, inspektore. Ako žrtve nisu svojom voljom pošle u smrt, mora da su ih drogirali. Mislim da su i u trenutku smrti bile uspavane. Vjerojatno nisu ni shvatile da ih ubijaju."

E, to je bilo zanimljivo. Ubojicu ili ubojice su bili dovoljno okrutni da u dva dana zakolju dva čovjeka, ali dovoljno milosrdni da im ne nanesu bol.

„Jesi li sigurna da su žrtve bile uspavane dok su umirale?"

Tamne oči su se neodlučno stisnule.

„Nisam sigurna, ali kao što sam rekla nema dokaza da su žrtve mučene ili da se prema njima postupalo grubo. No ipak sam tražila da patolozi testiraju krv za tragove propofola kako bih bila sigurna."

„Propo... Što?"

„Propofol", strpljivo je ponovila. „Koristi se pri općoj anesteziji, ali na tržištu je poznatiji kao Diprivan. Ta se tvar koristi u operacijama. U tijelo se unosi intravenozno, a zatim krvotokom dođe do jetre gdje se razgrađuje i potom izlazi iz organizma. Kad se propofol metabolizira u jetri..."

Više je nisam mogao pratiti.

„Dobro, dobro, Zejnep. Ako sam dobro shvatio, ako se ta tvar pronađe u tijelima žrtve, to će značiti da su prije smrti bile pod anestezijom, zar ne?"

„Tako je, inspektore." Umor iz očiju joj je nestao. „U tom ćemo slučaju morati sumnjivce tražiti među liječnicima."

Oboje nam je na pamet palo isto ime, ali prije nego što sam išta rekao, počeo sam nagađati: „To je netko čovječan... Tko ne voli ubijati, ali to ipak čini..."

„Imate pravo. To je netko tko ubija jer nema drugog izbora... Neki idealist koji ubojstvima pokušava pozornost javnosti svratiti na svoj cilj..."

Nastavio sam popunjavati profil našeg sumnjivca kako bih bio siguran koga tražimo:

„Netko tko je još usto hrabar i dovoljno hladnokrvan i inteligentan da ubojstvima šalje poruku."

Zejnep je prešla na moguće pomagače.

„Taj bi netko u isto vrijeme morao na svojoj strani imati organizaciju ili udrugu koja bi mu pomogla s ubojstvima."

Sada smo mogli izgovoriti ime sumnjivca.

„Namik Karaman", promrmljao sam. „Želiš reći da je to on, zar ne?"

Zejnep je polako kimnula glavom.

„I možda njegova djevojka, Lejla Barkin, koja mu je pomogla u pripremi svih tih povijesnih rituala."

Teodozijev obelisk

Lejla Barkin još nije stigla, ali hladno večernje sivilo polako je već počelo padati na trg Sultanahmet. Dok su grupe turista polako nestajale, jata čvoraka, česti gosti velikih stabala, mahom kestena i platana, letjeli su među granama uživajući u posljednjim zrakama sunca prije nego što utonu u dugi san. Čvrsto sam stegnuo remen kožne torbe u kojoj sam nosio Bizinu i Konstantinovu kovanicu i dopro do Teodozijevog obeliska prošavši kroz povorku od najmanje dvadeset turista od kojih su većinu činili postariji Englezi. Premda sam ga u djetinjstvu mnogo puta posjetio, svaki put bi mi se činilo da po prvi puta vidim hijerogliffe na njemu. Stao sam pred taj kamen isklesan u ružičastom granitu i počeo istraživati čudne oblike jednog od najstarijih jezika na svijetu, vješto uklesane u tvrdu podlogu. Bilo je tu orlova, lavova, očiju, sunaca, uzburanih rijeka, nepreglednih pustinja i drugih simbola nepoznatog mi jezika...

„Veličanstveno, zar ne?”

Okrenuo sam glavu i susreo se s bademastim očima Lejle Barkin koja je stajala iza mene. Ne, nije gledala u mene. I ona je s obožavanjem promatrala simbole na obelisku. Nastavila je zamišljeno:

„Tko bi rekao da je star tri tisuće petsto godina? Kao da je nov novcat... Kao da je djelo nekog suvremenog umjetnika koji se priprema za Biennale. „

Toliko nisam znao, ali svakako je bio izvanredno djelo. Ponovno sam ga pogledao i upitao:

„Je li ga Konstantin dao postaviti?”

„Ne, Teodozije I.... Ali dijelom ste u pravu. Konstantin je prvi primijetio kamen. Tada je obelisk bio u Egiptu, u gradu Annuu.”

Govorila je tonom učiteljice, kao da pred sobom ima učenika. Upitao sam je nimalo uvrijeđen:

„A zašto je postavljen ondje?”

Lice joj je poprimilo izraz filozofa koji blagonaklono gleda na moje neznanje.

„Zato što ovaj obelisk nije isklesan u slavu pobjeda bizantskih careva, nego onih faraona Tutmozisa III.” Okrenula se prema sjeverozapadnoj strani stupa. „Pogledajte, to piše i ovdje.” S lakoćom je pročitala natpis koji sam ja maloprije pokušavao dešifrirati.

„Tutmozis III. iz 18. dinastije, gospodar Gornjeg i Donjeg Nila, prinio je žrtve bogu Amonu i uz Horusovu pomoć pokorio sve rijeke i mora i u 30. godini svoje vladavine dao postaviti ovaj stup u slavu svih budućih godina.”

Oči koje su joj potamnjele u mraku zaustavile su se na mome umornom licu.

„Kad su Rimljani osvojili Egipat, mnogo je careva vidjelo taj obelisk, ali nijedan nije mario za nj. Sve do Konstantina Velikog. Konstantin, koji je prenio prijestolnicu iz Rima u Bizantion, htio je

odsvakuda sakupiti veličanstvene spomenike, kipove i umjetnička djela i donijeti ih ovamo kako bi uljepšao svoj novi grad koji će kasnije nositi njegovo ime. Htio je od Bizantiona napraviti najljepši grad na svijetu. Zato je Egipćanima napisao strogo pismo:

'Priliči se da doprinesete uljepšanju ovog grada koji velikodušno prima vaše brodove na putu za Crno more i pošaljete taj monolit.'

„I jesu li ga Egipćani poslali?", upitao sam znatiželjno.

„To ne znamo. Ne zna se kad je obelisk stigao u ovaj grad. Zna se samo da je jedno vrijeme dugo bio u luci Kadirga. Trebalo je pričekati da Teodozije I. preuzme prijestolje kako bi obelisk bio postavljen na ovo mjesto. On ga je htio donijeti na Hipodrom u slavu svoje pobjede. No to nije bilo tako lak posao. Car je morao dati napraviti posebnu cestu od luke do Hipodroma. Obelisk je prenesen ovamo nakon tri dana vuče." Pokazala je na podnožje obeliska. „Po nekima je trebalo 30 dana da obelisk bude postavljen na postolje, a po nekima 32. Pogledajte, ovdje piše na grčkom:

'Car Teodozije bio je hrabar i postavio amo ovaj kamen koji je uvijek stajao na tlu i u tome mu je pomogao Proklo. Kamen je ovakav postavljen za 32 dana.'

Ovdje su pak na latinskom zapisane same riječi kamena:

'Najprije sam odolijevao, ali onda sam se pokorio svom gospodaru jer je trebalo da na sebi nosim hvalospjeve pobjedi nad tiranima. Sve se pokorava Teodoziju i njegovoj dinastiji koja će živjeti zauvijek. I ja sam se pokorio i pod upravom prefekta Prokla sam se u triput po deset dana uzdignuo na ovom trgu.'

Nasmiješio sam se i pokazao ljudske reljefe na postolju obeliska.

„Tko su oni?"

„Teodozije i njegova obitelj... Na ovoj strani postolja u reljefu je prikazana i priča o postavljanju obeliska."

Još sam neko vrijeme gledao reljefe. Da, bili su zanimljivi, ali mene nije zanimao Teodozije, nego posve drugi car.

„Je li Konstantin dao sagraditi ovaj trg?"

„Mislite Hipodrom?", ispravila me. „Da, ovdje je bio hipodrom. Ali njega nije sagradio Konstantin, nego Septimije Sever koji je živio mnogo prije njega. Konstantin ga je proširio kad je odlučio Bizantion učiniti svojom prijestolnicom." Rukom je oko sebe ocrtao krug. „Zamislite ovo kao arenu gdje su se održavale utrke konja, borbe gladijatora, ali gdje su se događali i ustanci. Ogromnu arenu okruženu sjedalištem od mramora i kamena. A točno u sredini bili su ovaj obelisk, onaj Zmijski stup i Zidni obelisk malo naprijed... Možete li to zamisliti, gospodine Nevzate?" Ohrabрила me kao da se boji da neću moći. „Nije teško, samo pokušajte."

Htio sam joj reći da znam da nije teško jer sam noćas u toj areni gotovo poginuo, ali predomislio sam se.

„Mora da je to bilo veličanstveno zdanje", složio sam se s njom. „Koliko je ljudi primalo?"

„Kažu da je mogla primiti i stotinu tisuća. Kola koja su se međusobno utrkivala okružila bi arenu sedam puta." Rukom je pokazala najudaljeniji stup. „Zidni je obelisk imao zadaću natjecateljima pokazivati gdje trebaju skrenuti."

Pred očima su mi se ukazala ukrašena kola koja su vukli konji smeđe, crne i bijele boje, sjajne na ljetnom suncu dok su se u punoj brzini vrtjeli po areni. U ušima su mi odjeknuli povici znojnih vozača, napetih kao i konji koji su vukli kola. Ali potisnuo ih je Lejlin glas.

„Car je darivao vozače koji bi prvi dovršili sedmi krug, a narod ih je smatrao junacima.”

„Zašto sedam puta?”

„Rimljani su broj sedam smatrali svetim i sretnim. To je vjerojatno naslijeđe Jonjanina Pitagore. Sedam je broj kritičnih događaja. Predstavlja tajanstvenost i moć. Sedam dana, sedam mjeseci, sedam godina... Zato je vjerojatno i Konstantin osnovao svoju prijestolnicu u gradu na sedam brda kao što je i Rim. Najvećoj prostoriji u palači dao je ime „Dvorana sedam svjetiljki”. Cara je čuvalo „Sedam čuvara”. Kao što znate, i u Islamu je sedam važan broj. U suri Mulk u Kur'anu zapisano je da nebo ima sedam razina. Hodočasnici na hadžu obilaze Kabu sedam puta. Sve se kulture nastavljaju jedna na drugu, gospodine Nevzate. Nijedna nije neovisna o drugima. Pogledajte kako su tanki minareti džamije sultana Ahmeda.”

Pogledao sam džamiju koju je upravo osvijetlilo svjetlo što je prodiralo između prastarih kešena. Šest se minareta te povijesne bogomolje uzdizalo prema nebesima u sve većem mraku predvečeri, kao da se međusobno natječu tko će prije doprijeti do velike tajne svemira.

„Izgradio ju je Mehmed Aga. Udružio je vlastiti talent s onim što ga je naučio majstor Sinan i stvorio ovo nevjerojatno djelo. A pogledajte sada Aju Sofiju nasuprot nje. Dvije veličanstvene bogomolje, dva divna hrama. Da nije bilo Aje Sofije, ne bi bilo ni Ahmedije. To jest, bez kršćanstva ne bi bilo islama, bez židovstva ne bi bilo kršćanstva. Možemo reći i ovako: bez Sumerana ne bi bilo Hetita, bez Hetita ne bi bilo antičkih Grka, bez njih ne bi bilo Rimskog Carstva, a bez Rimskog ne bi bilo ni Osmanskog Carstva. To su različite faze velike ljudske civilizacije. Ako maknete jednu, nastaje neobjašnjiva praznina i onda ne možete upotpuniti povijest.”

Tema je polako izmicala području u koje sam se razumio. Nastavi li se tako, bit ću prisiljen potpuno predati kontrolu Lejli Barkin i prihvatiti ulogu nijemog slušatelja. Volio sam povijest, ali samo onda kad nisam bio usred komplicirane istrage.

„Baš kao i istrage ubojstva”, rekao sam vraćajući razgovor na našu istragu. „Da, istrage ubojstva su kao povijesna znanost. Svaki je događaj, svaki detalj vezan za drugog. Ako prekinete tu cjelinu, nikada nećete pronaći ubojicu. Mi na istragu gledamo kao na cjelinu, baš kao što vi gledate na povijest.”

Lagano se zahihotala.

„Svaka vam čast, gospodine Nevzate. Znači želite da prijedemo na istragu?”

„Zapravo se sve ovo što ste mi rekli tiče istrage. Kao što znate, ubojica koristi najstarije simbole ovoga grada kako bi nam dao lekciju iz povijesti.”

Lejla se odjednom uozbiljila.

„Hoćete reći da bi ubojica mogao biti povjesničar?”

Glas i lice su joj bili napeti. Je li mislila da je sumnjičim?

„Netko od vaših kolega? Ma ne, ne vjerujem. Mislim da ubojica samo koristi povijest kako bi nam poslao poruku.” Zastao sam pokušavajući se prisjetiti. „I vi ste to rekli, zar ne?”

Uspaničila se misleći da je rekla nešto pogrešno.

„Kako? Što sam rekla?”

„Čekajte, nemojte se odmah zabrinuti, molim vas. Niste rekli ništa loše.“

Premda sam izgledao kao da je pokušavam smiriti, u sebi sam bio veoma zadovoljan zbog neodlučnosti koja ju je obuzela.

„Nisam zabrinuta“, pribrala se. „Samo se pitam što sam rekla.“

„Sjetite se, u postaji, u mom uredu, prije nekoliko sati... Čekajte, rekli ste ovako: 'Čini se da ubojica želi poslati poruku.' A ja sam se složio s vama i rekao: 'Svakako ste u pravu, ubojica ili ubojice žele poslati poruku.'“

Smirila se.

„Da, da, sjećam se. I dalje to mislim. Razmislite, gospodine Nevzate. Ubijete dvije osobe. Tijelo prve ostavite na području u kojem je osnovan grad i još jadniku u dlanu ostavite kovanicu s kraljem Bizom. Drugu žrtvu ostavite u podnožju stupa cara koji je grad učinio prijestolnicom Rimskog Carstva i u njegovom dlanu ostavite Konstantinovu kovanicu. Nije li jasno da ti ljudi žele poslati poruku?“

„Tako je... Ali koju to poruku žele poslati?“

Neko sam vrijeme čekao da odgovori, ali kad se nije oglasila, morao sam ponuditi svoju pretpostavku.

„Žele li možda reći da ljudi koji nanose štetu ovom gradu zaslužuju smrt? Nemojte me pogrešno shvatiti, ali ono što ste nam sami rekli, a i ono što smo saznali o vama upućuje na to da je vaš bivši muž, Nedždet Denizel, u određenom smislu izdao ovaj grad...“ Pogledao sam je bojažljivo kao da sam je uvrijedio. „Nisam pregrub ako kažem da ga je izdao, zar ne?“

„Ne“, rekla je odlučno odmahnuvši glavom. „Nedždet je zaista izdao ovaj grad, točnije svoje ideale.“ Ušutjela je. Zatim se znatizjeljno okrenula prema meni. „A druga žrtva, Mukader Kinadži... Jeste li ga istražili?“

„Da, poslijepodne sam razgovarao s njegovom kćeri. S gospođicom Efsun. I ona je priznala da je njezin otac bio umiješan u neke mutne poslove. A što je još zanimljivije, rekla je da su se Nedždet i Mukader poznavali.“

Nije se ni iznenadila ni začudila.

„To ste znali?“ navalio sam.

„Nisam, ali vrlo je moguće da su se poznavali. Jedan je urbanist, a drugi povjesničar umjetnosti. Velika je vjerojatnost da su zajedno bili u nekom stručnom odboru.“

„I obojica su poznavali Adema Jezdana.“

Ova, za nas poprilično važna informacija, nju nije ni uzbudila.

„I to vam je rekla njegova kći?“

Lejla se zapravo ponašala baš kao sumnjivac. Skrivala je osjećaje i misli i pokušavala saznati što sam doznao i s kim sam razgovarao.

„Da“, rekao sam da je opustim i da je uvjerim kako ne sumnjamo na nju i njezinog dečka.

„Da, to mi je rekla Efsun.“

„Misli li i ona da je Adem Jezdan kriv za ovo?“

U glasu sam joj čuo prizvuk nečeg sličnog radosti, kao da je bila iznimno zadovoljna što je istraga krenula u ovom smjeru.

„Toliko mi nije rekla. Poznaje ga. A koliko ga dobro vi poznajete? Rekli ste nam nešto, ali trebaju nam detalji. Mislim, je li zaista umiješan u ilegalne poslove? Ili je on samo lukavi poduzetnik koji iskorištava rupe u zakonu?"

Umjesto odgovora, pokazala je staru zgradu iza nas na čijem je zidu osvijetljenom crvenim svjetlom pisalo: „Muzej turske islamske umjetnosti".

„Uđimo u palaču Ibrahim-paše... Ondje možemo u miru razgovarati."

„Nije li to muzej?"

Na licu joj se opet ukazao onaj sigurni, samodopadni izraz.

„Sada je muzej, ali sagrađen je prije više od 400 godina kao palača Ibrahim-paše, velikog vezira i prijatelja iz djetinjstva sultana Sulejmana Zakonodavca."

Uputila se prema muzeju ne čekajući da postavim još koje pitanje. Na trenutak sam se sjetio svoje majke i bilo mi je kao da sam se vratio u djetinjstvo. Neću lagati, nisam se osjećao ugodno.

Niti sam ja bio dijete niti je ova žena bila moja majka. S druge strane, Lejla je bila stručnjak za ovo, a to je i bio jedan od razloga zbog kojih sam se našao s njom. A bila je i jedan od sumnjivaca. Koliko god mi se to nije sviđalo, morao sam je saslušati, shvatiti na što me upućuje i što mi pokušava sakriti. Zato sam se bespomoćno uputio za Lejlom Barkin, baš kao što sam u djetinjstvu slijedio majku iz muzeja u muzej.

Stvorenje koje se hrani krvlju

Lejlu Barkin su dobro poznavali u Muzeju turske islamske povijesti. Zato su nam dopustili da uđemo, premda je vrijeme za posjete završilo. Svi su nas uljudno pozdravili, od djelatnika na vratima do stražara. Uspeli smo se strmim stubištem do prostranog vrta. Lejla je udivljeno promotrila kameno zdanje.

„Lijepo je, zar ne?“ Uzbuđeno je nastavila ne sačekavši odgovor: „Ovo je jedina očuvana palača u Istanbulu, osim onih koje su sagrađene za sultane.“ Stisnula je oči kao da će mi otkriti važnu tajnu: „Znate, Ibrahim-paša je bio i sultanov šogor. Ali nije ga spasilo ni njihovo prijateljstvo ni brak sa sultanovom sestrom. Sultanija Hurrem, velika sultanova ljubav, spletkama je postigla da sultan da udaviti Ibrahim-pašu.“

Pokušao sam zamisliti razočaranje Ibrahim-paše kojeg je najbolji prijatelj dao smaknuti. Je li i u tom trenutku, unatoč svemu, i dalje bio odan sultanu? Ili je umro duboko nesretan, misleći da je protratio život?

„Ovuda, gospodine Nevzate.“ Lejla je pokazala onisko, široko stubište. „Ovuda ćemo se popeti.“

Popeli smo se i stigli na terasu koja je gledala na Trg Sultanahmet. Među velikim granama čempresa i bagrema iz dvorišta se palače nazirao Teodozijev obelisk. Okrenuo sam glavu u desno i pogled mi je pao na Zmijski stup i Zidni obelisk. Ta tri spomenika, nasljedstvo Rimskog Carstva, tiho su poput nekih svetih čuvara vremena nadzirali povijesni trg koji je u ovo doba bio pust.

Dok smo se u kafeteriji osvrтали kako bismo našli stol napeto nam se približio neki mladić.

„Zdravo, gospođo Lejla... Dobro došli.“

„Zdravo, Rašite... Bolje te našla...“ Lejla je pogledom preletjela prazne stolove. „Nema nikoga. Jesi li već zatvorio?“

„Ne, ne, samo izvolite...“

Stavio sam torbu na stol koji mi je pokazao. Lejla je sjela na jednu od stolica koje su iskosa gledale na trg, a ja sam sjeo nasuprot njoj. Rašit je uljudno upitao:

„Što biste popili?“

Oboje smo zatražili isto.

„Čaj.“

Jadni se čovjek našao u neprilici.

„Ovaj, gospođo Lejla, čaj nije svjež. Mogu li vam skuhati tursku kavu?“

Lejla i ja smo razmijenili poglede i složili se:

„Dobro, može.“

„Gospođa pije srednje slatku“, rekao je Rašit kojemu je laknulo. „A kakvu biste vi kavu?“

„Manje slatku...“

Rašit se vratio prema peći, a Lejla je promatrala trg na koji je sad potpuno pala tama.

„Jako volim ovo mjesto.“ Okrenula je pogled u kojem je blistalo djetinje udivljenje: „Ovaj trg već gotovo dvije tisuće godina svjedoči događanjima u gradu. Toliko kraljeva, careva i sultana... Pobjede na svjetskoj razini... Pljačke, divlje zabave i proslave pobjeda... Ustanci koji su potresali države, epidemije, potresi, suše... Ovaj je trg vidio sve što se dogodilo ovom gradu.“ Završila je s poštovanjem. „Ali pogledajte kako dostojanstveno šuti. Kao da njegovo kamenje, željezo i drvo u svoje pamćenje smještaju i današnje događaje, kao što su to činili u svakom povijesnom razdoblju.“

Mora da je Lejla bila zaljubljena u svoj posao, kao i moja majka, strastvena povjesničarka. Lijepo je raditi ono što volite. Znam kakav je to osjećaj jer i sam pripadam manjini koja zarađuje radeći ono što voli. Ali ako pretjerate, to jest ako posve podredite svoj život poslu, nećete biti sretni. Koliko god voljeli svoj posao, ne smijete zanemariti druga područja svog života. Moja je majka uspjela u tome. Koliko god ju je fascinirala povijest, nije zanemarila svoju obitelj, ali ni ostale poslove. Čitala je članak o palači Konstantina Porfirogeneta jednakim žarom kojim je zalijevala pelargonije na prozorskoj dasci ili pripremala punjene artičoke koje je moj otac jako volio. Ne mogu reći da sam se ja pokazao majstorom te vještine. Moj mi je posao preuzeo život. A ako se prisjetimo Guzidine i Ajsunine smrti, možemo reći i da ga je uništio. Većina je svađa s Evgenijom, baš kao i s Guzide, bila baš oko toga. U slučaju Lejle Barkin, bilo je teško odlučiti, budući da nisam još dokučio na što je sve bila spremna. Možda će ju ta strast koju osjeća prema poslu maknuti s popisa sumnjivaca ili će mi pomoći da je proglasim ubojicom, ovisno o tome je li dovoljno snažna da ju natjera na ubojstvo ili ne.

„Ali“, rekao sam prekidajući tišinu, „ne može se baš reći da cijenimo ovaj trg.“

Lijepe su joj se oči u trenu rasplamsale.

„Malo je reći da ga ne cijenimo, gospodine Nevzate. Ovo što radimo je pokolj povijesti, pravo divljaštvo...“ Glas joj je počeo drhtati od bijesa. Ponovno je uperila pogled prema džamiji sultana Ahmeda. „Iza džamije je bila velika carska palača zvana Palatium Magnum. Na njoj su bez imalo grižnje savjesti izgradili hotel s pet zvjezdica. Nije ih spriječila ni vlada ni općina. A najgore je što će se pokolj nastaviti.“ Pogledala me očima iz kojih su frcale iskre. „Ova zemlja nema gospodara, gospodine Nevzate... Zato poduzetnici koji obožavaju novac poput Adema Jezdana uništavaju naš grad i povijest.. Ljudi poput njega...“

Bilo je to pravo vrijeme. Prekinuo sam je jer nisam htio propustiti priliku:

„A kakav je čovjek taj Adem Jezdan?“

Potpuno je izgubila kontrolu i procijedila je s neskrivenom mržnjom:

„On je strašan. Čovjek koji je sposoban počiniti sve gadosti koje vam padnu na pamet.“

Nije mi dopustila ni da je pitam za objašnjenje.

„Pohlepan je, želi biti najveći na tržištu. Ne samo u Turskoj. U Europi i Americi, na čitavom svijetu. Ali to nije tako lako. Protivnici su mu moćne skupine. Adem Jezdan se bori protiv njih ili točnije, pokušava se boriti.“

Primijetila je moj upitni pogled.

„Rekla sam da pokušava jer Adem Jezdan poprilično teško može konkurirati ovim tvrtkama s višegodišnjim iskustvom. A ako ostane u granicama zakona, tu borbu neće dobiti. Zato se često koristi nezakonitim putevima.“

„Kakvim, na primjer?“

„Što god vam padne na pamet. Na primjer, prije tri godine su htjeli sagraditi veliki poslovni centar na ostacima bizantske cisterne. Dogodila se nesreća i umrla su tri radnika i dva prolaznika.

Mi smo kao udruga htjeli sudjelovati u sporu kao tužitelji. Ali sud je to odbio jer je Adem Jezdan potkupio suce. Povezao se sa stručnim odborom, pa čak i s tužiocem i sucem. Sud je na koncu zaključio da je riječ o nesretnom slučaju. Jasno, mi nismo odustali. Obratili smo se vrhovnom sudu i na koncu smo uspjeli dobiti rješenje o obustavi gradnje. Adem Jezdim ga već tri godine pokušava poništiti jer svakim danom gubi tisuće dolara. I zato se ne libi koristiti svaku vrstu nasilja."

„Kako? Jesu li vam prijetili?"

„Jasno, našoj je udruzi stiglo nebrojeno mnogo prijetnji", rekla je umornim glasom. „Anonimna pisma, e-mailovi, pozivi."

„Ali niste fizički napadnuti, to jest ljudi Adema Jezdana vam nisu pokušali nauditi?"

„Nijedan od članova nije napadnut, ali pojavili su se prijeteći natpisi na vratima udruge. Gume na našem mini-busu su probušene i stakla porazbijana."

Spremao sam se pitati je li tko uhvaćen, ali nad glavama nam se pojavio Rašit. „Stiže kava..." Iz fildžana na pladnju podstavljenim srebrom širio se divan miris. „Srednje slatka je bila za gospođu Lejlu, a manje slatka za vas."

Na stol je uljudno stavio fildžane s po dvije kockice rahatlokuma na tanjurićima. Donio nam je i vodu te pričekao da otpijemo po gutljaj od kave. Čekao je naše mišljenje. Kava je zaista bila izvrsna, sve je bilo kako treba, pjena, slatkoća i gustoća.

„Odlična je, hvala vam."

„Izvrsna kao i uvijek", sa mnom se složila Lejla. „Hvala ti, Rašite."

Rašit se udaljio sa sretnim smiješkom na licu. Otpio sam još jedan gutljaj kave, a onda postavio pitanje koje mi se motalo po glavi:

„Spomenuli ste napada na UOI-u. Jesu li uhvatili krivca?"

„Nažalost, ne. Osobe zaslužne za to su pravi profesionalci. Za sobom nisu ostavili ni tragova ni svjedoka. Baš kao i Nedždetovi i Mukaderovi ubojice."

Je li me to pokušavala navesti ili je govorila istinu? Možda čak i oboje. Ljudi Adema Jezdana su zaista mogli učiniti ovo o čemu je govorila, ali to nije značilo da su i ubojice. No, bilo je očito da Lejla nastoji iskoristiti te incidente kako bi Adema Jezdana prikazala kao mogućeg ubojicu. Kako bih promijenio temu, otvorio sam kožnu torbu i iz nje izvadio kovanicu s Konstantinom koju smo pronašli u šaci druge žrtve.

„Evo novčića kojeg ste tražili."

Uzbuđeno ga je uzela, prinijela svjetlu i udivljeno promrmljala:

„Konstantinova kovanica."

„Da." Ponovno sam zavukao ruku u torbu i iz nje izvukao drugi novčić. „A ovo je kovanica otisnuta za Bizantion."

Uzela je i nju i počela je pregledavati.

„Baš kao što ste rekli. Na licu je Hekata, a na naličju ime Bizantiona nad zvijezdom i polumjesecom."

Ponovno se vratila Konstantinovo kovanici. Neko ju je vrijeme gledala, a zatim je podigla glavu kao da se sjetila nečeg važnog.

„Kamo je tijelo gledalo?”

Nisam shvaćao zašto me to pita, ali nisam u tome vidio nikakvu opasnost pa sam odgovorio:

„Na Konstantinov stup, to jest, na njegov vrh.”

„Onamo gdje se nekada nalazio kip Konstantina u liku Apolona...” Govorila je šapućući. „Možda vam ubojica želi poručiti da na Istanbul gledate s Konstantinovog mjesta.”

„Kako to mislite?”

„Mislim da želi da na nj gledate s ljubavlju, poštovanjem i zaštitničkim stavom. U Istanbul je ulagalo mnogo kraljeva, careva i sultana, ali među njima su dva veoma važna vladara: Konstantin Veliki i sultan Mehmed Osvajač. Kao što smo prije rekli, Biza je utemeljio ovaj grad, ali rimski car Konstantin bio je prva osoba koja je od njega načinila važan svjetski centar. Otprilike dvije tisuće godina poslije, jednaku će dužnost na sebe preuzeti jedan od najvažnijih osmanskih sultana, Mehmed Osvajač. Ali da Konstantin 330. godine nije ovdje sagradio svoju prijestolnicu, sudbina ovoga grada bila bi potpuno drukčija.”

„A zašto je Konstantin baš ovaj grad odabrao za svoju prijestolnicu?”

„Iz isto razloga kao i kralj Biza... Bizantion je bio lijep grad kojeg je bilo lako braniti. No glavni razlog je ekonomija. Da, govorim o trgovini. Istok je u Konstantinovo vrijeme trgovcima bio vrlo privlačno mjesto, a prijestolnica Carstva je uskoro postala centar trgovine. Ali Konstantin za prijestolnicu prvotno nije odabrao Bizantion, nego Troju, antički grad u blizini Čanakalea. Grad o kojem Homer govori u svojoj Ilijadi, u koji je Paris odveo lijepu Helenu kad ju je oteo grčkom kralju. Međutim, dok je trajala izgradnja nove Troje, Konstantinu se jedne noći u snu ukazao Bog i rekao mu da pronađe drugi grad. Premda je već započeo s gradnjom, Konstantin je napustio Troju i pozornost usmjerio na Bizantion. Ako zanemarimo legendu, prava je istina da Troja ne bi bila toliko pogodna za prijestolnicu Carstva kao Bizantion. Konstantin je to uvidio i odabrao Bizantion koji je bio gotovo u samom srcu njegovog Carstva. U razdoblju od 324. godine kad je grad proglašen prijestolnicom sve do 330. godine, grad je svjedočio pravom graditeljskom pohodu. U novom su gradu sakupljeni najljepši spomenici Carstva, najveličanstvenije riznice i čitavo blago države. Dovedeni su najvještiji arhitekti, kipari, kamenoresci i izrađivači mozaika na svijetu. Podignute su nove zidine koje su proširile granice grada.”

Budući da sam se rodio u Istanbulu i da sam u njemu i odrastao, ovo mi je pobudilo zanimanje. Na trenutak sam zaboravio ubojstva, istragu i sumnje i znatiželjno upitao:

„Je li Konstantin dao izgraditi današnje zidine?”

„Ne, zidine koje su do danas očuvane podignute su u doba jednog drugog cara. Konstantin je samo malo povećao zidine Bizantiona. Površina grada tada je obuhvaćala luk od Eminonua do Džankurtarana. Konstantin ga je proširio do Esekapija, tako da prolazi zapadno od bolnice Cerrahpaša, malo iza današnjeg sveučilišta Kadir Has. Postoji i jedna zanimljiva priča o tome. Kad je određivao granice novog grada, Konstantin je hodao s kopljem u ruci i carskim dužnosnicima iza sebe. A dok je hodao mrmljao je kao da razgovara s nekim nevidljivim. Ali nitko se nije odvažio pitati cara što se događa i s kime razgovara. Nakon nekog

vremena, jedan od službenika koji je mislio da su premašili granice grada koji bi u tadašnjim uvjetima mogao biti utemeljen, s poštovanjem se približio Konstantinu, ispričao mu se i upitao ga s kim je to razgovarao i kamo je sve to vodilo. Konstantin je ozbiljno odgovorio: 'Razgovarao sam s anđelima koji će odrediti granice moga grada. Oni će reći gdje će stajati.'

Konstantin je bio car koji je bio i previše fasciniran mističnim događajima. Ali neki od njih su u njegovom životu zaista odigrali veliku ulogu. Dok još nije bio car, poveo je vojsku na Rim kako bi se obračunao s Maksencijem, jednom od trojice s kojima je dijelio vlast. Tada je na nebu ugledao svjetlost. To je protumačio kao Božji znak i naredio svojim vojnicima da na svoje štitove naslikaju znak križa. Vojnicima se ta zapovijed nije svidjela jer su bili poganske vjere, ali nisu oklijevali izvršiti carevu naredbu jer su ga se bojali. Careva je riječ bila zakon. Konstantinu se sreća nasmiješila jer je na Milvijskom mostu teško porazio Maksencija. Ovaj se utopio u Tiberu, a

Konstantinu je put u Rim bio otvoren. Konstantin koji je pobjedu smatrao darom kršćanskog Boga, počeo je osjećati simpatiju prema toj vjeri i odlučio da je proglasi državnom vjerom, što će značiti kraj za tisućljetno razdoblje poganstva. To sve nije bilo lako učiniti, gospodine Nevzate. Konstantin je zaista bio veliki car."

„Poštujete ga."

Razmislila je prije negoli je odgovorila.

„U određenom smislu da, ali znam i da je Konstantin bio okrutan čovjek. Nije se libio pogubiti vlastitog sina Krispa. Zatim je i vlastitu ženu Faustu ubio u kipućoj vodi u kupaonici. Vlast je stvorenje koje se hrani krvlju. Ljude koji je posjeduju nagrađuje s moći, ali i zloćom. Osim nekoliko iznimki, nema rimskog ni osmanskog vladara čije ruke nisu umrljane krvlju."

Ali sado nismo bili u potrazi za krvoločnim vladarima, nego za inteligentnim ubojicama koji su nam glavu punili povijesnim ličnostima u čije su ime ubijali. A prvo što smo morali saznati bilo je gdje će ti gadovi, koji su svoju drugu žrtvu ostavili pred stupom kojeg je Konstantin dao podignuti u slavu nove prijestolnice, izložiti jasnika kojeg će sljedećeg ubiti.

„Što mislite, kojeg bi cara ili sultana i njegov spomenik ubojice odabrali za mjesto na kojem će ostaviti sljedeću žrtvu, ako je bude?"

Odgovorila je bez oklijevanja:

„Sultana Mehmeda Osvajača... On je jedini vladar velik poput Konstantina. Ali mjesto će biti malo teže odrediti... U gradu postoje dvije građevine koje simboliziraju tog sultana: Fatihova džamija i moje radno mjesto, palača Topkapi..."

Fatihovu smo džamiju osigurali, ali na palaču nismo ni pomislili. Nju je sagradio sultan Mehmed. Palo mi je na pamet da bi Lejla mogla biti nevina. Bi li žena koja je s nama otvoreno i bez oklijevanja dijelila ono što je znala mogla surađivati s ubojicom ili ubojicama? Sumnjičavo sam je odmjerio. Izgledala je tako iskreno da sam pomislio da smo možda pogriješili. Kad bi ubojice svoju treću žrtvu ostavili pred Fatihovom džamijom ili palačom Topkapi, uvjerio bih se u to da smo je pogrešno sumnjičili. Ipak, nije bilo potrebe za žurbom. Bilo je nemoguće predvidjeti na što je sve spreman intelekt koji je izrastao na tlu zloće.

Kirurški rezovi

Premda sam to obećao Evgeniji, sve se više činilo da neću stići k Demiru na vrijeme. Da sam se sa Sultanahmeta spustio ravno na Balat, bez problema bih došao prijateljima prije osam i pol, ali morao sam još otići u postaju. Isključio sam mobitel, svjestan da me čeka bukica od Evgenije i nagazio na gas. Imao sam sreće usprkos večernjem prometu i oko osam sati sam se u svom uredu našao s Alijem i Zejnep kako bismo pregledali najnovije informacije. Naš je mangup bio zadovoljan, u općini je naišao na Mukaderovog kolegu i bliskog prijatelja, gospodina Nijazija.

„Izgleda da nisu bili samo prijatelji, nego i članovi istog tarikata. Nije mi to tako rekao, ali koliko sam shvatio, čini se da je riječ o nekom umjerenom tarikatu. Ali zaručnik njegove kćeri, onaj Omer, član je neke radikalne skupine slične Al-Qaidi.“

To me nije previše zanimalo jer je to nagađao od trenutka kad je vidio Omera, ali na Zejnepinom se licu ukazala teška zabrinutost.

„Al-Qaida?“

„Moguće. Al-Qaida ima pridružene članice. Njihovi simpatizeri u Istanbulu mogu osnovati skupinu i djelovati u njihovo ime. Skupina kojoj je Omer član mogla bi biti jedna od takvih.“

Nisam mogao dopustiti da dalje raspreda o svojoj pretpostavci kao da je činjenica.

„Nemamo nijednog dokaza koji to potvrđuje.“

„Imamo izjavu gospodina Nijazija“, tvrdoglavo je ustajao. „Pozna je Mukadera i Omera. Rekao je da su đavolja djeca, neznalice koji štete islamu. Mukader se slagao s njim i protivio se kćerinim zarukama s Omerom.“

„A Efsun nam je rekla da je njezin otac najviše priželjkivao njihovo vjenčanje.“

„Lagala je, inspektore. I ne samo o tome. Njezin otac jučer, to jest u utorak ujutro nije otišao na posao kao što je rekla.“

To je bilo važno.

„To ti je rekao Nijazi?“

„Da. Mukadera je posljednji put vidio prije dva dana, u ponedjeljak, na kraju radnog vremena. Jadni čovjek nije znao što mu se sprema. Poželio mu je laku noć i otišao kući. Sljedeći dan nije došao na posao niti se javio. Očito su ga ubili kad je došao kući.“

Toliko je vjerovao tom svom scenariju da je o njemu govorio kao da je istinit, no Zejnep ga je zaustavila.

„Prema vremenu smrti, to nije moguće, Ali.“

„Kako nije?“

Napeta od umora, Zejnep mu je počela objašnjavati: „Eto tako. Prema nalazu obdukcije, Mukader Kinadži je umro u utorak oko deset sati. A to što se njegovo tijelo kad smo ga pronašli još

nije napuhalo i što mu se žile nisu vidjele, pokazuje da od smrti još nije prošlo 24 sata. Dakle, nije ubijen kad se u ponedjeljak vratio kući.“

Nije sumnjao u to da bi se mogla prevariti oko vremena smrti.

„Dobro, znači da su ga ubili sljedećeg jutra.“

I mene je to njegovo navaljivanje počinjalo nervirati.

„Čekaj malo, Ali... Kako možeš biti tako siguran?“

„Mukader je bio protiv Efsuninog vjenčanja s tim Omerom. Jedno joj vrijeme čak nije dopuštao da izlazi iz kuće. Ali to ovoga nije zaustavilo. Ta je zmija zajedno s nekoliko prijatelja Mukaderu prijetila smrću.“

Ne, izgleda da je Ali ovaj put imao nešto više od predrasuda, ali još nam nije dao dovoljno dokaza koji bi nas uvjerali da je ova dva majstorski izvedena ubojstva počinio neki ljutiti kandidat za zeta.

„Gospodin Nijazi mi je rekao još nešto zanimljivo“, nastavljao je iskušavati sreću. „To mi ništa nije značilo kad je on rekao, ali šokirao sam se kad sam maloprije pročitao nalaze obdukcije...“

Pogledao nas je vatrenim pogledom kao da od nas očekuje da pogađamo. Ali ja nisam imao vremena čekati, sekunde sata na stolu brzo su slijedile jedna drugu i približavalo se osam i pol.

„Hajde, Ali, večer je. Ne tjeraj nas da pogađamo.“

„Dobro, inspektore“, pribrao se. Ali umjesto da kaže što je saznao, samo je postavio novo pitanje: „Znate li što taj Omer studira?“

Zejnep je pogodila prije mene.

„Medicinu?“

Ali je odlučno potvrdio.

„Medicinu... Na zadnjoj je godini Medicinskog fakulteta Cerrahpaşa...“ Postao je napet kad je vidio da nas dvoje nismo tako uzbuđeni. „U nalazima piše da su grkljani obaju žrtava prerezani na istom mjestu. Rezovi su ravni, a njihova se dužina razlikuje tek u milimetar.“

„Da...“

„Dakle, to je posao stručnjaka...“

„Imaš pravo“, rekla je Zejnep, ne videći kamo smjera s tim. „To bi morao biti i netko tko se razumije u anesteziju. Mislimo da su žrtve ubijene nakon što su ih uspavali. Zato Namik Karaman i više nego dobro odgovara profilu ubojice.“

Alijev se pogled naoblačio, ali tvrdoglavo je nastavio:

„Dobro, mogao bi biti i Namik, ali ja mislim da Omer bolje odgovara profilu. Ima bolje motive za ubojstva. A i koliko znam, studenti medicine imaju predavanja i o anesteziji i rade na truplima. Uče kako držati skalpel i kako rezati ljudsko tijelo.“

Zejnep je već počela padati od umora pa mu je nervozno odgovorila:

„Rane na vratovima žrtava nisu mogle biti načinjene skalpelom, Ali. Ubojica je žrtvama gotovo potpuno prerezao grkljan. Za one bi mu rane na vratu trebao snažnije oružje. Nešto što bi ubojica mogao uhvatiti čitavim dlanom. Ili još bolje, oštar nož...“

Naravno, Ali se nije lako predao:

„No, dobro, kakvo god oružje koristio, ubojica je ipak morao biti netko tko se razumije u kirurgiju... Netko tko je imao medicinsko obrazovanje...“

Ta se rasprava mogla još nastaviti, ali ja sam se okrenuo prema Zejnep da promijenim temu.

„Jesi li provjerila onog Adema Jezdana?“

„Da“, rekla je otvarajući dosje pred sobom. „Sin je plemena podrijetlom iz Hakarija, najstarije od jedanaestoro djece, od kojih su tri kćeri, a osmorica sinovi. Prirodno da je i plemenski vođa. Posjeduju devet sela. Na posljednjim su izborima čak imali i jednog zastupnika u parlamentu. Pleme je umiješano u prljave poslove još od vremena prije pokojnog oca Adema Jezdana...“

Ali u početku nije mario za njega, ali kad je čuo za Hakari, pleme i prljave poslove, ostavio je ovo s Omerom po strani i naćulio uši:

„Jesu li se bavili i terorizmom?“

Na Zejnepinim se usnama pojavio značajan smiješak.

„Ovisi kako to gledamo. Pleme Jezdan uvijek je imalo dodira s oružjem, ali uvijek su pomagali državi kojoj su dali na stotine vojnika. U sukobima je umrlo dvadeset tri člana plemena, a veliki broj ih je ranjen. Kad kažem prijavim posao, mislim na krijumčarenje životinjama. Ništa nije službeno zabilježeno, ali moguće je i da su se bavili drogama jer se obitelj iznenada obogatila, a zemlja u regiji i nije toliko plodonosna. To je granično područje između Irana i Iraka... Možda su i lokalne vlasti zažmirile na njihove poslove. U svakom slučaju, Adem je preuzeo vodstvo plemena nakon smrti njihovog oca. On je sveučilišno obrazovan i očito pametan čovjek. Ministarstvo financija je jednom provelo operaciju pranja prljavog novca... Bila je to neka vrsta oprosta kako bi se ozakonio ilegalni kapital. I Adem Jezdan je profitirao od te operacije te je počeo ulagati u zakonite poslove, najviše u turizam. Osnovao je tvrtku pod nazivom Dersaadet.“ Pogledala me znalački. „Možda ne znate, inspektore, ali Dersaadet je jedno od starih imena Istanbula.“

„Jedno od imena koja su mu nadjenuli Osmanlije.“ Ovaj sam put ja nju znalački pogledao. „A znaš li ti što znači Dersaadet?“

„Vrata sreće... Je li to točno?“

„Bravo, petica iz povijesti... Nego, vratimo se istrazi. Po ovome što si nam maloprije rekla, ne možemo naći nikakav dokaz koji bi inkriminirao Adema Jezdana. Ipak ćemo ga imati na oku. Štoviše, sutra ćemo ga posjetiti i razgovarati s njime.“

„Nažalost, u Moskvi je. Vraća se u četvrtak navečer.“

„Onda ćemo pričekati da se vrati.“

„Mislim da ne bismo trebali pustiti ovo s Omerom“, opet je navalio Ali. „Znam da mi ne vjerujete, ali taj dečko nešto krije.“

„Moguće da nešto krije, a moguće i da je naš ubojica. Ali Omer je sumnjivac jednako kao i Namik. I još Adem Jezdan... Dobro, i on bi mogao biti ubojica. Problem je što nemamo ni čvrstih dokaza ni uvjerljivih svjedoka. Nećemo zanemariti nijedan trag. Sumnjat ćemo na sve i sve ćemo istražiti.“ Nisam htio da djeluje kao da sam nisam u obzir uzeo i stavove svog pomoćnika. „Jasno, pobliže ćemo istražiti Omera i Efsun. Ali ima pravo, Nijazijeva izjava povećala je mogućnost da su njih dvoje ubojice. Istražit ćemo i tu radikalnu islamsku skupinu...“

„Raspitat ćemo se u Odjelu za terorizam“, uzvrpoljio se naš nestrpljivko. „Siguran sam da oni imaju dosje o Omeru.“

„U redu, hoćemo... A onaj popis ljudi u stručnom odboru? Jesmo li saznali tko su oni, Ali?“

Na mladom se licu pojavio sram zbog neobavljenog zadatka.

„Hoćemo, inspektore. Nisu nam još mogli izdati popis. Imaju neki problem s računalom. Gospodin Nijazi je zadužio nekoga koji će se baviti samo time. Sutra ćemo imati popis svih ljudi koji su bili u stručnom odboru « Nedždetom Denizelom i Mukaderom Ki nadžijem.“

To je bila dobra vijest. Počinitelje možda nismo ulovili, ali mogli bismo im se približiti kad bismo identificirali njihove moguće žrtve.

„Lijepo, ali sada moramo još nešto hitno učiniti: postaviti ekipe u civilu uokolo palače Topkapi.“

Nisu shvatili o čemu govorim.

„Nije li palača Topkapi jedna od najvećih građevina koje je sultan Mehmed Osvajač dao izgraditi, djeco? Ako nam ubojice novim ubojstvima budu htjeli dati mig prema Mehmedu II. i njegovom glavnom gradu, onda je mogućnost da ostave svoju novu žrtvu pred palačom Topkapi jednaka onoj da će je ostaviti pred Fatihovom džamijom.“

Zejnep se to ipak nije činilo uvjerljivim.

„A smjer prema kojem su pokazivale ruke žrtava? Čini se da nam je svaka od njih pokazivala neki spomenik.“ Pogledala me gotovo optužujućim pogledom. „Nije li tako, inspektore? To ste baš vi otkrili. Tijelo Mukadera Kinadžija nije pokazivalo u smjeru palače Topkapi, nego Fatihove džamije.“

Imala je pravo, ali nije primijetila detalj koji se meni od jučer motao po glavi.

„Ruke Mukadera Kinadžija zapravo nisu pokazivale prema Fatihovoj džamiji, Zejnep. Razmislite još jednom, pokazivao je prema Konstantinovom stupu. Dakle u smjeru Bajazita i Aksaraja... Nisam siguran. Kad sam danas razgovarao s gospođom Lejlom, upitao sam je za trećeg vladara važnog za ovaj grad. Bez oklijevanja je spomenula Mehmeda Osvajača... Ne znam. Možda se varam kad tvrdim da su tijela žrtava postavljena u oblik strijele. Možda su ubojice samo htjeli vezati ruke žrtava. Činjenica da su žrtve dovedene u vezu s dva vladara koji su utemeljili ovaj grad mnogo je konkretnija. Zbog toga bi treće ubojstvo možda mogli povezati sa sultanom Mehmedom.“

„U redu onda“, rekao je Ali i ustao. „Poslat ću nove ekipe u okolicu palače, inspektore. Sam ću ih voditi.“

„Ne, Ali.“

Bio je zapanjen i razočaran. Odlučno sam mahnuo kažiprstom.

„Ne, ti ih nećeš voditi. Pošalji ekipe i idi ih provjeriti. Svрати do džamije i do palače, ali onda idi kući i odmori se.“ Pogledao sam Zejnep. „I ti... Večeras ćete oboje ići kući ranije kako biste se naspavali. Ne znamo što nas još čeka. Još ne znamo tko su ubojice. Trebate mi odmorni...“

Zejnep je djelovala zadovoljno, ali u Alijevim je očima treperio prkos. Budući da sam ga dobro poznao, morao sam ga upozoriti: „Ovo je naredba. Ne želim poslije čuti da se nešto

dogodilo, da su te kolege iz ekipa pozvale i da si morao k njima. Otići ćeš kući i odmoriti se. U redu? Jasno?"

Prkosa iz njegovih očiju je nestalo.

„Jasno, inspektore“, rekao je službeno. „Idem ravno kući kad rasporedim ekipe.“

„Odlično... Sutra će biti težak dan... A možda će takav biti i dan nakon... Nema smisla da uludo trošimo snagu.“

Hladnoća u tvome odsustvu

Upozorio sam Zejnep i Alija da se odmore, ali sam sam potpuno zanemario umor i u svojoj kanti krenuo prema Demiru. A bio sam umoran barem koliko i Ali premda sam u postaji odspavao pola sata kad sam se vratio iz Mukaderove ružne kuće. Ali što sam mogao? Tri najvažnije osobe u mom životu u ovom su trenutku čekale da im se pridružim za večerom. Nagazio sam na gas pouzdajući se da će mi umor otjerati Evgenijini slatki pogledi koji su mi bili kao melem za dušu, razgovor s Jektom i Demirom i čudesna razbuđujuća moć rakije. No, koliko god žurio, nisam mogao stići na vrijeme. Bilo je devet kad sam stigao pred Demirovu „Palaču Balat“, naslijeđe njegovog oca. Uključio sam mobitel izlazeći iz auta. Čudno, Evgenija me uopće nije zvala. Nije valjda i ona poput mene kasnila? Nije bilo smisla da se brinem, ionako ću saznati za koji tren. Na vratima dvorišta su mi do ušiju doprle riječi tužne pjesme: „Ipak me boli što je večer / Još ronim gorke suze, a ne znam zašto...“ Ne, nije to bila gospođa Muzejen. U noćnu se tamu polako razlijegao glas Zekija Murena. Trpezu su postavili u staroj sjenici pod stablom kestena. Premda smo bili udaljeni barem deset metara, blagi svibanjski povjetarac donosio mi je miris rakije. Evgenija mi je bila okrenuta leđima i lagano se nagnula prema Jekti čije sam lice vidio iz profila. Demir je sjedio nasuprot njima. Šutio je, ali imao je veoma lijep izraz lica. Djelovali su kao da su bliski, kao da u tom prostranom vrtu, pod svjetlom žarulja koje su se njihale sa stropa sjenice nisu sjedili po prvi put, nego nebrojeno mnogo puta dok su razgovarali i pili. Nisam mogao vidjeti Evgenijino lice i možda mi se zbog toga pričinilo nešto čudno: na trenutak sam je zamijenio s Handan. Kao da nikada nije umrla, kao da nas nikada nije napustila... Ali malo mlađa... Ne malo, poprilično mlada... Barem srednjoškolske dobi. Vesela, optimistična i hrabra... Život joj još nije iskvario osjećaje. Život još cijeni nevinost. Život se još boji dodirivati nam snove u strahu da će ih pokvariti... Ni ja nisam htio pokvariti čaroliju noći pa se nisam pomaknuo s mjesta. Tako sam neko vrijeme promatrao Evgeniju koja se pretvorila u Handan i Handan koja se pretvorila u Evgeniju, a onda u obje koje su se iznenada pretvorile u Guzide. Premda su me dvije napustile, pomislio sam kako sam u tim trima ženama zapravo oduvijek volio istu. Ali koju? Prvu prijateljicu iz djetinjstva, onu nježnu gimnazijalku, moju najsnažniju potporu i životnu suputnicu, moju ustrajnu suprugu ili pak mudru Evgeniju koja mi je usprkos svemu ponovno pokazala da je život lijep? Možda sve njih, možda svaku zasebno, ali uvijek istu ženu u sve tri...

Pjesma je završila tužno, kako je i počela: „Još ronim gorke suze, a ne znam zašto...“ Pjesma je završila, ali ja se i dalje nisam pomakao s mjesta. Demir me prvi primijetio.

„Nevzate, stari, zašto stojiš ondje?“

Na to su se okrenuli i Evgenija i Jekta. Bilo je vrijeme da prekrijem tugu veseljem; približio sam se s jednim od manje istrošenih smiješaka na usnama.

„Gledao sam vas...“ Nastavio sam tobože ljubomorno: „Svaka vam čast, ja vam i ne trebam. Odmah ste se složili...“

„Gle ti njega!", rekla je Evgenija gledajući me krupnim očima. „Još i prigovara... Kad si ono trebao doći?"

Ove je noći bila odjevena u crno; nosila je naušnice s crnim kamenjem, crnu bluzu i crnu suknju.

„Dobro, dobro, zakasnio sam", predao sam se. „Nemam opravdanja. Nisam imao izbora, to je dio posla."

Moja se nježna Evgenija odmah smekšala.

„U redu je, Nevzate... Nisi tako puno ni zakasnio."

„Tako je", Jekta se složio s njom. „I mi smo tek sjeli."

Nagnuo sam se prema Evgeniji, zadovoljan što su moje riječi postigle željeni učinak i utisnuo joj sitni poljubac u desni obraz. Omamio me miris lavande koji joj se širio iz kože. Riječi su iz mene potekle gotovo same od sebe: „Opet divno mirišeš..."

Požalio sam čim sam to izgovorio i vidio moje prijatelje koji su nas promatrali sa sleđenim smiješkom na tužnim licima. Odjednom kao da se među nas opet uvukla Handanina pojava. Odmah sam se pribrao. Zagrlio sam najprije Jektu, a onda i Demira. „A kako ste vi večeras?"

„Dobro smo", Jekta je odgovorio za obojicu. „Bolje smo čim ste došli Evgenija i ti."

Ne, nije glumio kao ja, riječi su mu bile iskrene. Zaista mu je bilo drago što smo došli. Ali velikodušna Evgenija nije propustila priliku da ih podsjeti na vlastiti poziv:

„A ja vas očekujem u subotu navečer... Nema isprika, svi ćete doći."

Nitko se nije bunio. Moj je pogled pak pao na hranu na stolu. Pokazao sam salatu od rikule, bijeli sir i dinju na tanjurima te dopola ispijene čaše rakije i prigovorio im tobože uvrijeđeno:

„Pa dobar vam tek. Vidim da ste počeli piti bez mene..."

Demir se nagnuo prema praznoj stolici i čaši koja me čekala pred njom.

„Sve je spremno i za tebe, Nevzate. Ti najbrže piješ pa smo počeli ranije da te sustignemo."

„Onda dobro", rekao sam dok mi je Demir nalijevao čašu, ali nisam sjeo. „Idem najprije oprati ruke... Pa da, kako je Srećko?"

Moja je hitra draga odgovorila prva: „Dobro je, jako je dobro... Nisam vjerovala Demiru kad me uvjeravao da će sve biti u redu. Ali sad sam se vlastitim očima uvjerila..."

Bilo mi je drago što je Srećko dobro, ali još draže što je Evgenija prestala oslovljavati Demira s gospodine.

„Je li unutra? Idem vidjeti tog mangupa", rekao sam uputivši se prema kući.

Demir mi je dobacio:

„Nije više u onoj sobi, premjestio sam ga u dnevni boravak. I da, molim te isključi CD uređaj... Radije ćemo malo porazgovarati..."

Srećko me prepoznao čim sam ušao i prijateljski se oglasio nekim zvukom između laveža i uzdisaja. Ugledao sam ga kad sam upalio svjetla: ležao je ispred prozora, u drvenoj psećoj kućici na kraju reda praznih žičanih kaveza. Podigao je glavu i htio je ustati, ali nije uspio. Prišao sam mu i pogladio ga:

„Zdravo, Srećko... Kako si, stari?"

Njegove su me svijetlosmeđe oči zahvalno gledale.

„Ma dobro si ti“, rekao sam polako gladeći njegovu plavu dlaku. „I ovo si preživio, mangupe jedan.“

Pokušao je zalajati u znak slaganja, ali opet nije uspio.

„Dobro, dečko, dobro. Ne umaraj se. Hajde, odmaraj se još malo. Što više budeš spavao, brže ćeš opet stati na noge.“

Smirio se kao da me razumio i naslonio veliku glavu na noge kao da će zaspati, ali vjerno me pratio pogledom sve dok nisam ugasio svjetla i izašao van.

Dok sam se umivao u kupaonici, osjetio sam da se smiješim. Bilo je to posve svježeg svjetlo na mom umornom licu. Čini se da sam bio sretan... Možda sam ugasio CD uređaj i požurio natrag u dvorište kako ne bih pokvario tu sreću. Vani me dočekao miris ribe pečene na roštilju. Potisnuo je čak i miris rakije. Demir je počeo servirati prve ispečene ribe. Ali čudno, na tanjurima nisu bili brancini kao što je sinoć rekao, nego po tri neke žute ribe... Najprije nisam bio siguran...

„Jesu li to cipli?“

Demir se stresao kao da sam opsovao.

„Kakvi cipli? To su trlje... Ne znaš raspoznavati ribe otkad ne dolaziš na brod...“

Sjeo sam na stolicu i sa zanimanjem proučio ribe. Nosovi su im bili okomiti, a usta protezala do razine očiju, a pod njima su se nalazile po tri ljuske. Premda već dugo nisam bio na moru, znao sam da cipli nemaju te osobine.

„Stvarno, to su trlje... Odakle vam?“

Jekta se vragolasto nacerio.

„S ribarnice...“

„Niste li jučer bili u ribolovu?“

„Daaaa, jesmo, ali trlja nema u moru oko Kinaliade. Izvukli smo pet brancina, jako dobrih komada. Trlje sam kupio popodne kod ribara Šerifa. Tek su stigle iz Izmira. Kune se da su svježije.“

„Tako i djeluju“, rekla je Evgenija dotičući ribe vilicom. „Dobar tek...“

Trlje su bile ukusne premda im nije bila sezona. Jekta je progutao zalogaj i sa žarom podignuo čašu.

„Pa dobro nam došli...“

„Za prijateljstvo“, kucnuo se s njim Demir. Okrenuo se prema jedinoj ženi za stolom i dodao: „I za nove prijatelje.“

Evgenijine su oči veselo sjale.

„Za vas...“ Zavidno nas je pogledala. „Za prijateljstvo koje nikada neće izblijedjeti.“

Sad je bio red na meni i ja sam trebao reći nekoliko zgodnih riječi, ali nešto me spriječilo. Steglo me u grlu i nisam mogao progovoriti. Ne zato što nisam htio, nego zato što sam se sjetio one boli iz prošlosti trojice muškaraca za ovim stolom. Jer sam osjetio da nas promatra neka prikaza u mraku kestena s polusmiješkom na usnama, baš kao što sam i ja to do maloprije činio. Da, među nama je sada bila još jedna žena. Iako je bila nevidljiva, iako se nije smijala i razgovarala s nama, iako je nismo spominjali, sva trojica smo znali da je uvijek s nama: Handan. Možda sam joj trebao nazdraviti, kao što je Evgenija učinila jučer, i reći: „Za djevojku koja je zaslužna za ovo prijateljstvo“, ali pokvario bih nam večer. Ne bismo ovako

veselo razgovarali. Zato sam šutio. Da mi Evgenija nije priskočila u pomoć, moji bi prijatelji i dalje čekali s čašama u rukama i pogledom u kojem se vidjela nada da će čuti neke značajne riječi.

„I za Srećka koji nas je ujedinio...“, nazdravila je Evgenija umjesto mene. Mora da je shvatila da nešto nije u redu, premda nije znala točno što. Možda je pomislila da razmišljam o ženi i kćeri. Što god bilo, bio sam joj beskrajno zahvalan na pomoći, potisnuo sam uspomene i Handaninu prikazu te se kucnuo s prijateljima i snažnim glasom ponovio: „Za Srećka... U njegovo zdravlje...“

Kad smo otpili rakije i spustili čaše na stol, pobojavao sam se da bi možda opet mogla zavladati neugodna tišina pa sam se obratio našem domaćinu: „Zaboga, Demire, imaš opak vid! Kako si me primijetio u onom mraku?“

„To ti je oko sokolovo“, promrmljao je Jekta. „Ti si još odrastao čovjek...“ Pokazao je grane nad nama. On pogleda obrise usnulih ptica i sve ih nabraja: „Ono je grlica, ono lastavica, ono češljugar, a ono golub.“

Na spomen ptica mi se u sjećanju javilo djetinjstvo.

„Demire, ti si ono imao sokola, zar ne?“

Duboko je uzdahnuo.

„Bila je to lijepa ptica“, promrmljao je. „Prekrasna. Pala nam je u dvorište... Desno joj je krilo bilo slomljeno...“

Evgeniju se to dojmilo kao da je tu ranjenu pticu držala u vlastitim rukama i čula joj otkucaje

srca.

„Jesu li joj to napravili drugi grabežljivci?“

Demir se iznenada uozbiljio.

„Da. To joj je napravio najstrašniji grabežljivac: čovjek. Krilo joj je slomio naboj iz zračne puške.“

„Imala je neko čudno ime“, pokušavao sam se prisjetiti. „Je li Buga?“

„Tuga...“

Evgenija je bila zapanjena.

„Tuga? Nazvali ste grabežljivicu Tuga?“

„Ne ja, moja majka“, zamišljeno je odvratio Demir. „Moja je majka sokoliću nazvala Tuga.“

„Zašto?“

„Kad ju je prvi put vidjela, rekla je da ima čudan pogled, nekako tužan“, rekao je. „Ja nisam vidio nikakvu tugu. 'Ma ne, majko, pogled joj je kao u svakog sokola... Možda je malo boli, ali u očima joj nije tuga, nego neukroćenost', rekao sam joj, ali nije me slušala. 'Ne, sine. Ti to ne vidiš. Ovoj životinji ne krvari krilo, nego duša. Nazovimo je Tuga', navalila je. Ja sam je htio nazvati Kartaga. Ali od imena je ipak bilo važnije kako ćemo je zadržati u kući. Moj otac baš nije volio životinje. Bojao sam se da će mi zapovjediti da je izbacim kako nas ne bi čime zarazila. Kad je mama predložila da je nazovemo Tuga, osjetio sam da u kući imam saveznika i složio sam se. I dobro sam učinio. Čim je tata navečer vidio sokola, odmah je počeo prigovarati, ali njegova mu je supruga koju je i dalje ludo volio usprkos tome što su dugo bili u

braku rekla: 'Nemoj, Bunjamine. Ne možemo ovu ranjenu pticu izbaciti na ulicu. Bog nam ju je poslao kao gosta.' Smjesta se primirio i prihvatio Tugu."

Evgenija je prestala jesti i piti i pozorno je slušala mog prijatelja.

„A je li se Tuga oporavila?"

„Nije", rekao je Demir i odvratio pogled. „Poživila je još mjesec dana. 'Rekla sam ti', rekla je moja majka. 'Ta je ptica znala da umire. Zato je imala tako tužan pogled.' Ako mene pitate, moja je majka u sokoličnim očima vidjela vlastitu sudbinu. Vidjela je sve bližu bolest. Šest mjeseci nakon toga dijagnosticiran joj je Alzheimer. A što se tiče sokoliće, ptice ovisne o slobodi, ona ni uz najbolju skrb ne bi preživjela zatvorena u kući. Nije htjela živjeti bez slobode..."

Jekta je produbio temu, kao da je i sam preživio sve što se dogodilo obitelji njegovog prijatelja: „Demir je nakon toga odlučio postati veterinar. Zato što nije uspio održati Tugu na životu..."

Demirovo se lice nekako zacrvenjelo. Nije se valjda sramio? Ipak je nastavio govoriti:

„Imaš pravo. U početku sam htio biti veterinar jer nisam uspio spasiti Tugu. Ali onda sam shvatio da zaista volim životinje. Svaku, sve vrste. I one najnemilosrdnije su nježnije od čovjeka. Iskrenije su i nevinije od čovjeka, a i mnogo manje sklone razaranju. Uvijek me uveseljavalo biti okružen njima. Zato sam odabrao veterinu."

Prisjetio sam se svađa koje je Demir vodio s roditeljima.

„Ali ujkó Bunjamin se s tim nije slagao", rekao sam okrenuvši se prema Evgeniji. „On je htio da mu sin bude odvjetnik, a ne veterinar. Jadnik je sve do smrti mislio da će se to i dogoditi."

Demir se skrušeno nasmijao:

„Moj pokojni otac nikako nije mogao shvatiti. Zaboga, kako bi čovjek koji ne voli govoriti kao ja ikada bio dobar odvjetnik? Da sam mu ispunio želju, bio bih prisiljen studirati i raditi nešto što ne volim." Dobacio mi je izazivački pogled. „Kao da si ti odabrao zanimanje koje su tvoji odobravali?"

Čim je razgovor prešao na mene Evgenija je iskoristila tu priliku:

„Zaista, Nevzate, što su tvoji rekli kad si postao policajac?"

Sad sam se i ja smiješio kao Demir, prisjećajući se nečega što je jednom davno bio poprilično velik problem.

„Najprije su se naljutili. Moj je otac bio pomalo ljevičar. Mislim, pristaša Ataturka. Nije volio policiju. 'Policija su kliješta države', govorio bi. 'Da si barem htio postati vojnik, pa da ideš u jednu od škola na Kuleliadi ili Hejbelijadi. Odakle sad ta ideja da postaneš policajac?' prigovarao je. A zapravo mi ju je on dao. Bio je učitelj književnosti. Pisao je pjesme kao Jekta, ali je obožavao čitati i romane. Prva knjiga iz njegove knjižnice koju sam pročitao bila je Ubojstvo Rogera Ackroyda Agathe Christie. Do posljednje stranice nisam mogao pogoditi ubojicu. Onda sam je pročitao opet i opet. Razvio sam interes za detektivske romane. Gutao sam ih sve, strane i domaće. Taj me interes naveo prema policijskom poslu. Ali ocu to nisam mogao reći. Nisam htio da zna da sam zbog njega odabrao zanimanje koje on nije volio."

„Jekta je najsretniji od nas", rekao je Demir i preusmjerio razgovor na našeg pjesnika. „Ujko Rauf ga nije tjerao ni na što. Odabrao je arhitekturu i to je i studirao. Doduše, otkako je diplomirao, ni dana nije radio kao arhitekt."

„Pretjeruje, Evgenija. Zapravo jako volim arhitekturu. Većina se knjiga u mojoj knjižnici i dalje bavi arhitekturom, posebice arhitekturom Istanbula. Stvar je u tome da sam ja htio ostati na fakultetu kao profesor, ali akademici koji su se ukorijenili u sam vrh fakulteta mi to nisu dopustili. Što sam mogao? Posvetio sam se poeziji. Ali moj otac to nikada nije odobravao. Nije pročitao ni jednu moju pjesmu."

„Možda ga ti nisi vidio", pokušao sam ga umiriti. „Što ti znaš? Možda ih je čitao u tajnosti."

„Ne, Nevzate. Znam ja. Nije ih pročitao. Znao bih da jest. Da jest, rekao bi nešto dobro ili loše. Barem bi s drugima raspravljao o mojoj poeziji. Nije nikada. Ponašao se kao da ja uopće ne pišem pjesme. Nikada to nije shvaćao. Ionako se uopće nije zanimao za književnost i poeziju."

Povjerovao bih mu da mu nisam poznavao oca.

„Nepravedan si... Ujko Rauf je jako lijepo pjevao."

„Nevzat ima pravo", podržao me Demir. „A kad bi malo popio, postao bi pravi Munir Nuretin. Čitav bi Balat zašutio i slušao ga."

Jektine su se oči na čas ovlažile. Sad se u pravom smislu počeo prisjećati oca.

„Tako je", napokon je priznao. „Nije volio poeziju, ali lijepo je pjevao uglazbljene pjesme Jahje Kemala."

Učinilo mi se da mi je u ušima zazvonio udaljeni, sjetni glas ujke Kaufa.

„Da, stvarno...", prisjetio sam se. „Jednom je kod vas nešto pjevao... Onu lijepu pjesmu... U nihaventu15... Dok smo plivali u pijanim snovima... Kako je ono išlo dalje?"

Jekta je počeo mrmljati riječi pjesme:

„Dok smo plivali u pijanim snovima, / Vukli smo za sobom mjesečinu, / Bio je to put od srebra, / Krenuli smo, ali nismo se okladili u povratak. / Brda iz mašte, iluzije drveća... Uspavane padine u mirnoj vodi... / Tako je završavalo godišnje doba, / Kao da je nevidljiva pjesma. / Izgubili smo se u daljini, / U zori koja raspršuje san..."

„Hajde onda", rekla je Evgenija ponovno podižući čašu. „Nazdravimo Jektinom ocu, gospodinu Raufu."

„Za ujku Raufa..."

„Rahmet mu duši", promrmljao sam.

„Stanite, stanite", podignuo je Jekta ruku. „Nazdravimo svim našim očevima, ne samo mojem.."

„Za naše očeve", odjeknuli su naši glasovi u mračnom vrtu. „Za te divne ljude..."

Staklo se opet dotaklo jedno drugoga, rakije su se otpile, čaše su ponovno spuštene na stol.

Jekta me ganuto pogledao:

„Hvala ti, Nevzate..."

„Zašto?"

„Jer si me prisjetio oca..." Nisam bio siguran jesu li mu se plave oči ovlažile ili mi se to samo učinilo. „Točnije, jer si ga obranio. Mi nezahvalni sinovi ponekad znamo biti blesavi."

„Nisi jedini, stari. Svi smo mi takvi.“

„Ne“, odmahnuo je glavom. „Ti nisi takav. Ne poriči to, Nevzate. Nisi onakav kako izgledaš. U redu, snažan si i hladnokrvan, ali zapravo si veoma osjećajan.“ Okrenuo se prema Evgeniji koja nas je sa zanimanjem slušala: „Ovi ovdje misle da sam ja najosjećajiji među nama, ali nije tako. To je zapravo Nevzat.“

Evgenija se tome uopće nije začudila.

„Jasno mi je.“ Dotaknula mi je ruku. „Kad bi to samo još i njemu bilo jasno...“

Taj me pjesnik uvalio u nevolje.

„Jekta, dosta“, upozorio sam ga. „Prestanimo s analizama karaktera.“

Nije se ni osvrnuo. Čini se da je bio lagano pripit.

„Kad smo bili mladi“, nastavio je objašnjavati Evgeniji, „napisao sam strofu za Nevzata.“

Kakvu strofu? Nisam imao pojma o čemu govori. Ali Evgenija se već sva pretvorila u uho.

„Zaista? Kako ide?“

Naravno da joj je namjeravao reći. To nam je bilo jasno čim smo mu vidjeli izraz lica. Ja sam pak, bio zbunjen. S jedne me strane zanimalo što je to moj prijatelj napisao, a s druge me spopao čudan sram. Ali naš pjesnik nije mario za mene i počeo je recitirati:

„Bijesan, zapjenjen / Ljutit, ali slomljen / Psovke ne slušajte / On je još plačljivo dijete.“

Morao sam priznati da mi se svidjelo, ali nisam to htio pokazati.

„Kad si to napisao?“

„U gimnaziji, u trećem razredu.“

„Nisam znao.“

„Nisam ti je nikada izrecitirao...“

„Ali riječi su jako lijepe“, zadivljeno je promrmljala Evgenija. „Znači on je još plačljivo dijete. Ta mi se usporedba najviše svidjela.“ Maknula je ruku s moje i pravila se kao da mi predbacuje: „Nisam znala da toliko psuješ.“

„Oho, imao je prljav jezik kad je bio mlad. A volio se i tući.“

Činilo se da će me Jekta te večeri pokopati.

„Ne laži, Demir se najviše volio tući.“

„Ne, stari“, rekao je naš krupni veterinar. „Ti bi izazvao tuču, a ja bih izvukao najdeblji kraj jer sam bio najveći. U školi sam uvijek ja išao kod ravnatelja.“

Evgenija se zahihotala.

„Izgleda da ste bili divna djeca“, rekla je i ponovno dohvatila čašu. „Nazdravimo vam.“

„Nazdravimo“, ponovio je Jekta. Jezik mu se pomalo pleo. „Za naše djetinjstvo, prohujalu mladost, potonule nade i izbljedjele uspomene...“

Pili smo i učinilo mi se da smo ponovno postali oni stari mi. Iako možda nismo govorili o prošlim događajima, ona se lažna pristojnost raspršila i na vidjelo su izašli naši pravi osjećaji. Bili su tako intenzivni da se neko vrijeme nitko nije usudio progovoriti. Evgenija je ponovno preuzela tu dužnost.

„Pa, Jekta“, rekla je gledajući pjesnika očima koje su sjale od rakije. „Došlo je vrijeme.“

On je shvatio o čemu govori, ali je kao i uvijek to pokušao izbjeći. Gospodin bi recitirao ne obazirući se na to sluša li se to tebi ili ne, ali ako bi ga ti kojim slučajem to zamolio, situacija bi se promijenila. Odugovlačio bi i nećkao se.

„Zaista?" počeo se izvlačiti. „Vrijeme za što?"

„A što misliš?", prekorio sam ga. „Vrijeme je za pjesmu!"

„Već sam jednom recitirao..."

„Samo jednu strofu?"

„Pa nije važno koliko je pjesma duga", počeo je pametovati, ali čak se ni Demir više nije mogao suzdržati.

„Odugovlačiš, Jekta... Obećao si, recitiraj, zaboga!"

Ne bi se on ni Demiru pokorio, ali mislim da je pristao jer nije htio biti nepristojan prema Evgeniji.

„Dobro, dobro... Ali nemojte me kriviti ako vam se ne sviđa..."

Svi su za stolom zavikali: „Jektaaa!"

„U redu, u redu", predao se. „Pjesma se zove 'Hladnoća u tvome odsustvu.'" Pročistio je grlo i počeo recitirati: „Nije te bilo. / Bio je samo napušteni Istanbul. / Nalikovao je prazničkim razglednicama / Požutjelim na rujanskom vjetru / Pod očajavajućim nebom. / Nije te bilo. / Jedno je dijete plakalo na stanici, / Njegovi su mi jecaji remetili san, / A vlakovi su prolazili preko mojih zjenica, / I prljali mi bijele nade. / Nije te bilo / Mogao sam promijeniti čitav svijet / A sad mi odraz u zrcalu stari. / Kamo god pogledam, neka uspomena, / A Istanbul tako nalikuje na tebe..."

Dok je Jekta recitirao, Evgenija je znatiželjnim pogledom prelazila mojim licem. Naslutila je nešto bolno u našoj mladosti, u našoj prošlosti. Ali nije se usudila pitati što, kao da je čekala da joj ja objasnim. A to nisam mogao učiniti. Zatvorio sam oči i pusti da me nose stihovi.

„Nije te bilo, / Na mojim je ramenima bilo raskomadano srce, / A u grudima zbunjena glava. / Koprcao sam se u vrtlogu događaja / I bez tebe šetao na rubovima ludila. / Nije te bilo, / A Istanbul je krvario, / U samotnom svijetu."

„Prekrasno" promrmljala je Evgenija ganuto... Kojoj si sretnoj ženi posvetio tu pjesmu?"

Sada nam je bilo onako kao kad se velika radost u trenu ugasi, kad se veseli razgovor iznenada pretvori u tugu i kad nevino pitanje promijeni čitavu noć. Jekta nije odgovorio. Nije mogao. Demir je pak odabrao uzmak.

„Bacit ću brancine na roštilj", rekao je i ustao od stola. „Inače će se vatra ugasi."

Ja nisam imao kamo pobjeći, kao ni Jekta. Evgenija je bila iznenađena i gledala me jer nije dobila odgovor. Pripremao sam se situaciju spasiti migom, ali za to nije bilo potrebe. Jekta je podignuo glavu i hrabro odgovorio na Evgenijino pitanje:

„Tu sam pjesmu posvetio Handan, jedinoj ženi u mom životu."

Handan

„Tko je Handan?“ upitala je Evgenija. Nismo više bili u Demirovom vrtu, nego u mojoj kanti. Pitanje je uputila meni, a ne Jekti. Unatoč svoj svojoj odvažnosti, zbog emocionalne napetosti u zraku mog prijatelja nije mogla upitati za tu ženu premda je gorjela od znatiželje. Večer je izgubila svoju čar nakon onog trenutka i nismo više uživali u ribi i rakiji. Moji i Demirovi pokušaji da oživimo razgovor nisu upalili i noć je obilježilo to teško, tužno raspoloženje koje nas je sve obuzelo. Zato me Evgenija, čim smo ušli u auto, pogledala u oči i upitala: „Tko je Handan?“

„Prijateljica“, rekao sam okrećući ključ. „Zajednička prijateljica.“

Moja se kanta počela ljuljuškati napuštenim, meni dobro poznatim ulicama Balata. Taj odgovor nije bio dovoljan.

„Prijateljica“, prošaptala je značajno. „Nevzate, zašto mi ne govoriš o svojim prijateljima?“

Naljutila se, ali ipak me gledala onim dobrotivim pogledom kojim gledamo nestašno dijete kad hoćemo da nam kaže istinu.

„Ne znam“, izvlačio sam se. „Vjerojatno nismo razgovarali o tome.“

„Voljela bih da jesmo...“ Sad joj se iz glasa izgubila dobronaklonost, a čuo se prijekor. „Da sam znala što se dogodilo, ne bih pitala za Handan i Jekta se ne bi onako rastužio. Ova predivna večer ne bi završila ovako grozno.“

Imala je pravo. Nisam znao što bih rekao pa sam pogled usmjerio na cestu. Trebao sam se ispričati, ali sam joj odlučio objasniti: „Njihova je priča zapravo neobična...“

Moje su joj riječi toliko privukle pažnju da je zaboravila da se ljuti na mene i upitala:

„Njihova priča? Misliš Jektina i Handanina?“

Što će jedna? Mislila je da je samo Jekta volio Handan.

„Jektina, Handanina i Demirova...“

U zelenim joj je očima sijevnula znatiželja.

„Zar su obojica bila zaljubljena u Handan?“

„Da“, rekao sam osjećajući na sebi teret uspomena. „Obojica su bila zaljubljena u Handan.“

Nisam mogao nastaviti i šuteći sam piljio u cestu, ali Evgenija je navaljivala:

„A ti?“

Iznenadio sam se. Ovo pitanje nisam očekivao.

„Što ja?“ okrenuo sam se.

Ni na čas nije skinula pogled s mene.

„Znaš što hoću reći.“

„Kako bih to mogao znati?“

„I ti si bio zaljubljen u Handan, zar ne?“

Ne, nije me optuživala. Samo je htjela znati. Htjela je upoznati moj život prije nje, moje ljubavi, onog starog Nevzata. Zato ju je i zanimala Handan. Gledala me tako nježno dok je

čekala odgovor da mi je došlo da joj kažem da jesam. Da, i ja sam bio zaljubljen u Handan. Ali jesam li zaista bio zaljubljen? Jesam li je volio onako ludo kao Jekta i Demir? Na to pitanje nije bilo tako lako odgovoriti potvrdno. Pogled sam ponovno usmjerio na balatske ceste pune rupa. S obje strane su polako tekli nogostupi po kojima smo trčali kao djeca, a slike i zvukovi iz sjećanja bi pod uličnim svjetlima zasjali i raspršili se. Koliko je samo uspomena proživljeno na ovim ulicama! Čitavo to klupko uspomena i nezaboravni događaji bili su bez sumnje oni proživljeni s Handan. Kakva je zaista bila Handan? Crnooka, mršava djevojčica ravne kose... Da, u glavi sam je vidio samo kao dijete, a ne kao djevojku ili ženu. Možda zato što sam je upoznao prije Jekte i Demira. Bila mi je prva susjeda, kći ujke Faruka i tete Nadide. Toliko smo se dugo poznavali da se i ne sjećam kad sam je prvi put vidio. Uvijek je bila tu, kao i moji roditelji, susjedi ujko Dimitri i njegova žena, teta Sula, ujko Mesut i teta Nida, njihov sin Ihsan, ujko Primo, teta Rašel i njihova kći Ester. Bila je uvijek dio mog života, ne možda kao sestra, ali svakako kao prijateljica. Upisali su nas u istu osnovnu školu i prvog smo dana zajedno krenuli u nju. Prijateljstvo smo nastavili i u višim razredima. A onda su u naše živote došli Demir i Jekta. Bili smo u šestom razredu. Njihov se razred raspustio pa su njih dvojica prešli k nama. Najprije su se sprijateljili sa mnom, a onda i s Handan. Ali ne sjećam se kad su je zavoljeli i tko se prvi u nju zaljubio. Jesam li ja bio zaljubljen u nju? Ni to više nisam znao.

„Zašto šutiš, Inspektore?“ Evgenijin me razigrani glas trgnuo iz uspomena. „Jesam li ti postavila teško pitanje?“

„Nije teško, ali ne sjećam se.“

Ustrajala je ne mičući pogled s mene:

„Čega se ne sjećaš?“

Mislila je da se pokušavam izvući.

„Svojih osjećaja prema Handan“, iskreno sam odvratio. „Vjeruj mi. Je li to bilo prijateljstvo ili sam zaista bio zaljubljen u nju? Ne znam ili sam zaboravio.“

Skrenuo sam lijevo, uputio se prema Zlatnom rogu i nastavio: „Da, Handan i ja smo bili veoma bliski. Zajedno smo odrasli. Ta su mi sjećanja toliko daleka i nejasna da je moguće da sam je čak i poljubio.“

Zahihotala se.

„Zaista se ne mogu sjetiti. Znam da mi ne vjeruješ, ali zaista ne mogu.“

I dalje se smijala, ali nikako je nisam uspio uvjeriti. Nepovjerljivo me promatrala.

„Rekao bih ti da jesam“, rekao sam gotovo osjećajući potrebu da se branim. „Od toga je prošlo mnogo vremena. „Dogodilo se što se dogodilo. Zašto ti ne bih rekao?“

Bilo mi je teško razaznati je li mi počela vjerovati ili mi se to samo činilo, ali onaj znakoviti izraz se polako brisao s njezinog lica.

„A ostali?“

„Demir i Jekta?“

Kimnula je glavom.

„Rekao sam ti, oni su bili ludo zaljubljeni u Handan. Čudno je ipak da joj tada nijedan od njih nije rekao što osjeća prema njoj.“

„Kako to?“, upitala je vrpoljeći se na sjedalu. „Nisu joj rekli da je vole?“

„Kad smo bili zajedno, nitko nije mogao reći: 'Handan, zaljubljen sam u tebe.' Možda joj je Jekta to dao naslutiti u pjesmama, ali mora da je to činio jako suptilno jer ni Demir ni ja ništa nismo primijetili..."

Pogled sam s puste ceste okrenuo prema Evgeniji.

„Sad kad me ti to pitaš, mislim da je tako i bilo ljepše. Prijateljstvo je bilo važnije od ljubavi. Mislim da nas je naše zajedništvo činilo sretnima. Za sebe to ne mogu reći, ali da su Demir ili Jekta Handan rekli da su zaljubljeni u nju, naša bi se prijateljstvo pokvarilo. Čini mi se da je i Handan toga bila svjesna. Zato nije pokazivala posebnu naklonost ni prema Demiru ni prema Jekti."

„A prema tebi?"

Zelene su joj oči opet počele nestašno sjajiti. Nisam osjetio krivnju.

„Ni prema meni. Možda nije htjela izgubiti naklonost nijednog od nas trojice."

„Vas trojice? Dakle, priznaješ da ti je bila draga..."

„Jasno. Izlazili smo zajedno iz kuće, bili zajedno u razredu i vraćali se zajedno kući. Kako mi ne bi bila draga?"

Opet je nabacila onaj znakoviti smiješak.

„Dobro, Nevzate", rekla je veselo. „Reci mi istinu. Jesi li ikada bio ljubomoran? Mislim, morao si s još dvojicom dječaka dijeliti djevojčicu s kojom si dotad bio sam. Ja bih na tvom mjestu bila ljubomorna."

Htio sam to opovrgnuti, ali sjećanje me još jednom izdalo. Pred očima mi je iskrsnuo prizor iz školskih dana. Najprije sam ga htio sačuvati za sebe, ali onda sam si rekao da Evgenija ima pravo znati. Usto, nije tu bilo ničega lošeg.

„Mislim da jesam", rekao sam pokušavajući naći reda uspavanim uspomnama. „Jednog sam dana kasnio u školu. Kad sam ušao u dvorište, ugledao sam Handan i Demira koji su se smijali i razgovarali o nečemu. Da, tog sam trenutka osjetio da u meni raste nešto slično mržnji i bijesu. Ondje nije bilo ni mene ni Jekte, samo njih dvoje. I još su bez nas bili veoma sretni. Osjećao sam se pomalo izdano. Ali kad su me spazili, bili su toliko srdačni i iskreni da sam se posramio svojih loših osjećaja."

Okrenuo sam se jer sam ponovno osjetio onaj Evgenijin značajan pogled kojim me promatrala dok me slušala.

„Što je?", upitao sam je pokušavajući shvatiti. „Želiš mi nešto reći?"

Nježno se oslonila na moju ruku.

„Stani, nemoj odmah skočiti. Mislim da znam što se dogodilo."

„Kako znaš?"

„Ti si tako hladan čovjek..."

„Hvala", rekao sam i u šali je pokušao maknuti. „Samo još to nisam bio, ali sad sam potpun."

Lagano me udarila po ruci koju sam pokušavao odmaknuti.

„Poslušaj me! Nisi hladan, nego si onako, kul kao što kažu Englezi. To jest, nisi čovjek kojeg je lako izbaciti iz takta."

„Ne dam se ja tako lako", rekao sam praveći se da dižem nos. „Osim voljenima, naravno."

„Možeš li se malo uozbiljiti, Nevzate?"

„Dobro, dobro, slušam.“

„Kad je Handan to jest, djevojčica koja je prije bila samo tvoja prijateljica, pokazala naklonost Demiru i Jekti koji su vam se kasnije pridružili, povukao si se. Ne poriči, poznajem te ja,

povukao si se, ali to si učinio elegantno. Nikome ništa nisi dao naslutiti. Nisi igrao prljavo kako bi svu Handaninu naklonost zadržao za sebe. Možda si promijenio osjećaje koje si gajio prema toj djevojčici. Prisilio si se da je od tada gledaš samo kao prijateljicu. U takvim situacijama nastane žestoko natjecanje. Tri se dječaka međusobno natječu za njezinu naklonost. Mislim da se to tebi nije svidjelo i otpočetak si se dobrovoljno povukao iz utrke. Ili ti je prijateljstvo, kao što si i rekao, bilo važnije od ljubavi. Jer si volio Demira i Jektu gotovo koliko i Handan. Nisi htio izgubiti ijedno od njih.“

Dok je Evgenija govorila, moja je kanta stigla do Zlatnog roga i počela napredovati avenijom s obje strane okruženom morem. Noćnu bi mračnu tišinu ponekad poremetila svjetla na tamnoj površini mora s naše lijeve strane i nespretna buka motora broda koji je rano krenuo u ribolov.

„Lijepo rješenje“, rekao sam promatrajući voljenu ženu krajičkom oka. „Mogli bismo reći i analiza.“

„Ne zafrkavaj me“, rekla je ponovno me udarajući u rame. „Govorim ovdje o nečemu ozbiljnome.“

„I ja.“ Okrenuo sam glavu i nasmiješio se. „Ozbiljan sam, Evgenija. To je odlično rješenje. Ali ti na prošlost gledaš od danas. To jest, pokušavaš objasniti ponašanja mlađeg Nevzata krećući od onog kojeg poznaješ sad.“ Ponovno sam se okrenuo prema cesti i vidio da na raskrižju gori crveno svjetlo. Zakočio sam i nastavio govoriti: „Međutim, mladi je Nevzat bio poprilično drukčiji od mene. Dobro, možda nam se neke zajedničke stvari ili ono što bi naši stari nazivali narav nisu promijenile. Ali mladi je Nevzat svakako bio veći idealist, optimist i hrabrija osoba od mene. Mnogo je više vjerovao ljudima i mislio da je svijet daleko ljepše mjesto. Da, kad pomislim na te osobine, mogao bih se složiti s tobom. Mladi je Nevzat mogao lako odustati od Handan to jest, od djevojke za koju su velikom ljubavlju bila vezana njegova dva prijatelja. S druge strane, mladi je Nevzat bio ambiciozniji od mene i više se volio isticati i pokazivati. Kad to uzmemo u obzir, nemoguće je zamisliti da bi se on svojevolumeno povukao iz utrke s prijateljima.“

Dok me moja draga pažljivo slušala pod žutim svjetlom semafora, nježno sam joj pogladio dlan prilijepljen za moju ruku.

„Hoću reći da možeš biti u pravu, ali i u krivu.“ Nagazio sam na gas i objasnio joj svoje viđenje stvari: „Možda sam Handan zaista volio kao prijateljicu. U početku, u trenu kad sam shvatio da je ona žensko, a ja muško, možda je tada u meni narastao neki nerazvijeni osjećaj za seksualno, ali mislim da je to sve. Kažem to jer nitko ne može zaboraviti svoju prvu ljubav. Pogledaj Demira i Jektu. Oni još nisu zaboravili Handan. Jektu je lako shvatiti jer se on oženio Handan, ali...“

„Što?“, prekinula me Evgenija. „Jekta se oženio Handan? Nisi li rekao da joj nitko nije izjavio ljubav?“

„I nije. Sve do kraja srednje škole. Onda smo se razdvojili. Demira je otac prisilio da ide studirati u Njemačku. Htio je da studira pravo, ali Demir je odabrao veterinu. Moj je izbor pak bila policijska akademija iako moji roditelji to nikako nisu odobravali. Jekta i Handan su ostali u susjedstvu. On je studirao arhitekturu i kao što je rekao, jako je volio taj posao, ali nije se slagao s profesorima na fakultetu. A možda je prevagnula i ljubav prema književnosti. Arhitekturu je zamijenio pjesmama koje je slao časopisima i knjigama koje su mu objavljivale opskurne izdavačke kuće. Handan se pak zatvorila u kuću. Kao da je čekala da joj se ostvari sudbina. Tako su se njih dvoje, u našoj, točnije Demirovoj odsutnosti počeli zbližavati. Jekta na koncu više nije mogao čekati pa ju je zaprosio.“

„I Handan je pristala?“

„Što je mogla? Nije imala drugog izbora. U susjedstvu je ostao samo Jekta.“

„A je li ga voljela? Je li od vas trojice njega najviše voljela?“

Razmislio sam prije negoli sam joj odgovorio.

„Nisam siguran, ali čini mi se da se Handan malo više sviđao Demir. Da smo je mogli pitati kojeg bi od nas trojice odabrala, mislim da bi to bio Demir.“

„Znači, ne Nevzat?“

Odlučno sam odmahnuo glavom.

„Ne... Barem ja tako mislim.“

Prigovorila je gotovo razočarano:

„Ali Demir je otišao u Njemačku. Napustio je Handan radi obrazovanja...“

„To je pomalo komplicirano. Možda je Demir i pristao da ode jer je htio pobjeći od Balata. Kako ne bi izdao mene i Jektu. Kako bi ispoštovao taj tajni dogovor između nas trojice iako o njemu nikada nismo razgovarali.“

Dok sam tako govorio, osjetio sam ljutnju prema Jekti. Mora da u mladosti, u tim ludim godinama, nisam dobro sagledao tu situaciju ili razmislio bolje o njoj.

„Dakle, zapravo vas je Jekta sve izdao?“

Premda sam se slagao s tim, osjećao sam da nakon svih boli koje je Jekta proživio i činjenice da mu je čak i Demir oprostio ne bih mogao tako lako upotrijebiti riječ izdaja.

„Ovisi kako na to gledaš“, rekao sam promatrajući Evgeniju krajičkom oka. „Možda je pak spasio Handan život. Bila je lijepa, ali njezini su bili siromašni. A i neobrazovani. Da se nije udala za Jektu, možda bi je ubrzo bili dali nekom bogatašu. Ali s Demirovog stajališta, Jekta nije postupio ispravno.“

„A što je na to rekao Demir?“

„Što je mogao reći? Ništa. To mu je već bila treća godina u Njemačkoj. Njih su mu dvoje u pismu javili da će se vjenčati. A kao to nije bilo dovoljno, poslali su mu i pozivnicu. Demir nije odgovorio niti je došao na vjenčanje.“

„A ti? Jesi li ti došao?“

Evgenija me ponovno znakovito promatrala, ali ja nisam odvajao pogled od ceste. Nisam je htio pogledati u oči. Ni ja nisam došao na svadbu premda su mi poslali pozivnicu. Ne znam zašto, očito zato što u to vrijeme nisam odobravao taj brak.

„Ne“, rekao sam usmjeravajući auto prema mostu Unkapani. „Bila mi je to prva godina u policiji. Bio sam izvan Istanbula. Nisu mi dopustili da pođem.“

Evgenija je iz nekog razloga ušutjela. To mi se svidjelo. Osjećao sam se opušteno, kao da još imam neke tajne koje mogu sačuvati za sebe. Okrenuo sam glavu i pogledao tamne vode Zlatnog roga koje su tekle ispod mosta. Tiho su se protezale prema padinama Sarajburnua, a ponekad bi ih obojila svjetla s obale. Sjetio sam se kralja Bize dok sam promatrao Sarajburnu. Je li grčko stanovništvo Istanbula znalo za kralja koji je ustanovio ovaj grad? Istini za volju, htio sam promijeniti temu kako bih se riješio tereta uspomena, ali Evgenija mi to nije dopustila.

„A kako je Demir poslije oprostio Jekti?”

Kad nije dobila odgovor, ponovno je pokušala s pogađanjem:

„Je li Handan našla nekog drugog?”

Tužno sam promrmljao:

„Ne... Nije našla drugoga... Handan je umrla...”

„Umrla?” Nestalo je veselja u njezinom glasu. „Kako to misliš, Nevzate?”

„U nesreći... Prije tri godine... Sa svojim sinčićem, Umutom...”

„Strašno”, rekla je glasom punim tuge. „Prestrašno... Što je Jekta učinio?”

„Poludio je. Mjesecima je gutao sedative. Svi smo se bojali da će se ubiti. I tada je stigao Demir. Držao je za ruku prijatelja s kojim nije govorio gotovo pet godina, liječio mu rane i pomogao da se oporavi. I ja sam Jekti pokušao biti potpora. Izgubio sam ženu i dijete kao i on, dakle imali smo više zajedničkih točaka, ali Demir mu je više pomogao.”

„Ti ništa nisi mogao učiniti”, promrmljala je Evgenija. „Njih je dvojicu ujedinila i Handan. Ona Handan koja ih je za života razdvojila, sada ih je ponovno okupila u smrti.”

Govorila je logično, ali u glasu su joj se ipak čule emocije.

„Imaš pravo, bilo je tako. Od tada su postali još bliži nego što su bili prije. Ponekad im se pridružim i ja, ali njih su dvojica uvijek zajedno. Čini se da ih, kao što si i rekla, ljubav prema Handan drži na nogama.”

„A Demirova obitelj? Žena, djeca?”

„Demir se nikada nije oženio. Možda je on od svih nas najviše volio Handan. Ne znam. Postao je dobar veterinar i zaradio mnogo. Siguran sam da je pokušao voljeti druge žene, ali nijedna nije uspjela zamijeniti Handan. Nikada nije bio sretan.”

„To mu se vidi i na licu.”

„Zanemari tu njegovu hladnoću, zapravo je dobra osoba. Ni prije nije brzo pronalazio prijatelje. Ovo s Handan je samo pogoršalo stvari. Sad je s Jektom gotovo svakog dana. Premda se nekada zapitam i želi li Demir samo pomoći starom prijatelju kad se brine o Jekti ili pokušava biti blizu uspomeni na voljenu ženu...”

„To nije ni važno”, rekla je moja Evgenija, uvijek puna razumijevanja. „I sam si rekao da je u toj ljubavi bilo četvero osoba. A sada ih je ostalo troje...”

Je li me to opet podbadala?

„Tko je treća?” Postajao sam napet. „Evgenija, shvati, ja s tom ljubavi nemam veze.”

„Ne ti, Nevzate. Treća je osoba Handan. Činjenica da je umrla ne mijenja ništa. Baš suprotno, sada je još privlačnija jer je nedostupna. Zato ti nisi mogao utješiti Jektu. Njih dvojica dijele istu ranu. I dalje vole istu ženu.”

Čudno, na trenutak sam se osjećao izopćeno. Zašto ja ne osjećam istu bol, istu tugu? Zašto me Jekta i Demir nisu primili među njih? A možda oni ni za što nisu bili krivi. Možda je

Evgenija bila u pravu: možda sam ja to i htio kad sam prije toliko godina potisnuo ponos i udaljio se od njih. A zatim je i život krenuo drugim putem. Zašto sam se onda osjećao izopćeno? Ne znam, čovjek je čudno biće.

Evgenija me i dalje gledala nježnim pogledom.

„Ti si bio snažan, Nevzate... Prebolio si tu čudnu ljubav...”

„Nisi li rekla da sam osjećajan?”

„Da, osjećajan si, ali to te ne čini slabim. Baš suprotno, čini te jačim...”

Dojádilo mi je toliko razgovora o meni. Htio sam se udaljiti od razgovoru o mom djetinjstvu, a i zaista me zanimao ustanovitelj ovog grada pa sam upitao:

„Evgenija, znaš li tko je bio Biza?”

Pogledala me kao da me želi pitati odakle mi sad to.

„Misliš na onog kralja? Onog koji je tražio mjesto preko puta zemlje slijepaca?”

„Znači, znaš.”

Kao da ju je začudila moja iznenađenost.

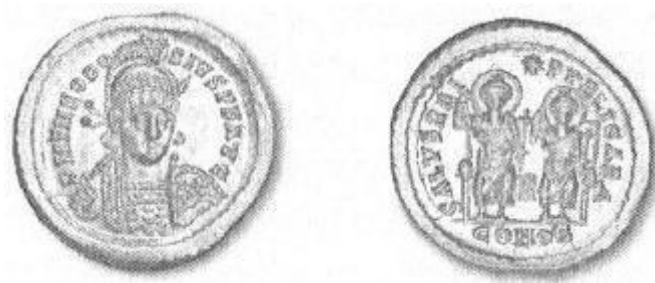
„Kako ne bih? Povijest ovog grada započinje s tim kraljem. Doduše, Grci ga mnogo više štiju nego naša manjina u Turskoj.” To je bilo zanimljivo.

„Zašto?”

Objasnila je kao da je to najprirodnija stvar na svijetu:

„Zato što je Biza bio Grk, a mi smo turski Grci.

**Zidine Teodozija II
kameni oklop
koji štiti Konstantinopol**

Bog je gledao cara. Bio je to časan trenutak, sveti dan, vrijeme za pohvale. Car je bio u lijepoj odori: na glavi je nosio zlatnu krunu ukrašenu crvenim rubinima. Bog je bio gol, a na glavi mu je bila trnovita kruna. U carevom je pogledu bilo dostojanstva i ponosa sretnog rođenja, ponosa koji ulijeva uspjeh, ponosa pobjednika. Božji je pogled bio tužan; bio je tužan zbog ubijenih, zbog gubitnika. Jedna je careva ruka bila na maču, druga je držala uzde njegovog konja, a na licu mu je sjala djetinja radost. Jedna je Božja ruka čavlom bila prikucana za desnu stranu križa, a druga za lijevu. Na licu mu se odražavalo duboko razočaranje.

Bog je gledao cara Teodozija. Ali on nije mario za razapetog Boga. Car je pogled upravio u zidine iza križa. U Zlatna vrata koja su poput ključanice povezivala divovske zidove. U djedov kip postavljen nad vratima, među božicama. Car je gledao svog djeda, Teodozija Velikog, po kojem je dobio ime. Osjećao je gorčinu. Njegov je djed vladao čitavim Rimskim Carstvom, od Galije do Egipta, a on je upravljao samo Istočnim Rimskim Carstvom. Njegov je djed izvojevao velike pobjede, on nije. Ali dovršio je posao zbog kojeg ga povijest neće zaboraviti.

Bog je gledao Teodozija. Uvijek mu je pomagao. Uvijek ga je štiti i blagoslivljao mu život srećom poput kruha zaslađenog vinom. Teodozije je imao sedam godina kad je sjeo na prijestolje. Bog je oko njega ispleo zid od odanosti. Dao mu je zaštitnicu, sestru Pulheriju. Držao je njegove neprijatelje daleko. Uvijek je bdio nad njim, poput oblaka blagostanja. Savjetovao ga je kako da upravlja svojom državom. Davao mu je snage da je štiti. Dao mu je zadovoljstvo da je uljepša.

Bog je gledao cara. Ali Teodozijeve su oči još bile prikovane za zidine zbog kojih će mu ime biti upisano među besmrtnike. Bio je on kršćanin barem koliko i njegova sestra Pulherija i bio je vezan za Boga na križu barem koliko i ona, ali svoj pogled nije mogao obuzdati. On bi mu s ponosom svakog trena padao na zidine, a ne na Boga. Znao je da ni kralj Biza ni car Konstantin nisu uspjeli sagraditi ovako veličanstvene, duge i neprobojne zidine. Znao je da će mu one donijeti poštovanje s kakvim je rijetko koji car bio blagoslovljen. Znao je da će mu povijest pred noge prosuti slavu koju je mnogima uskratila.

Činilo se da je car zaboravio Boga. Razmišljao je o utvrdama, grudobranima i jarcima. Razmišljao je o tom kamenom lancu koji je nataknuo na vrat Konstantinopola poput neprocjenjivog dragulja. Kamenje u tom lancu bilo je vrjednije, upadljivije, veličanstvenije i divnije od dijamanta na zlatnim krunama. Pružalo se od jednog do drugog mora i to u dva reda, kao dva brda zavidna jedno na drugo. A među njima jarci puni vode... Neprijatelj koji bi prešao vanjske zidine utopio bi se u njoj. A tijela onih koji se ne bi utopili zapela bi na tvrdom kamenju unutrašnjih zidina. Imale su stotinu i deset utvrda, četrnaest vrata, bezbroj bastiona... A na utvrdama, vratima i bastionima stotine naoružanih vojnika.

Car je podlegao svom ponosu, svojoj moći i sjaju svog uspjeha. On je bio Flavije Teodozije. Dovršio je ove neprobojne zidine i zabranio neprijatelju ulazak u Konstantinopol. Sad više nikada neće moći stupiti u carev ljubljani grad. Ni Huni, ni Perzijanci, ni Avari, a ni Arapi... Mir je sada bio osiguran. Teodozijevo je ime upisano u to bijelo kamenje, u vitko tijelo ove djeve, ovoga grada...

Bog je gledao cara. Teodozije nije bio ni svjestan tog pogleda. Opilo ga je ostvarenje njegovih snova. Mislio je da je arogancija obilježje božanstva, ambicija sreća, a uspjeh besmrtnost. Obuzela ga je ta čudna želja za besmrtnošću. Bio je omotan elegantnim ljubičastim plaštom i s carskim ponosom dostojnim njegovih predaka promatrao Zlatna vrata koja će im veličati slavu.

Porta Aurea

Tijelo je ležalo pred Zlatnim vratima, pod zvjezdanim nebom koje je ljudima davalo mir, osvjetljeno srebrnim svjetlom večeras nešto većeg polumjeseca. Na praznom zemljištu između zidina i groblja Jedikule. Da, opet poziv u nezgodan čas. Da, opet tijelo. Da, opet povijesni lokalitet usred noći, opet kovanica u žrtvinom dlanu.

Odvezao sam Evgeniju kući i vratio se svojoj rupi unatoč svim njezinim prosvjedima, bojeći se da bih mogao zaspiti u njezinom naručju, kad mi je zazvonio mobitel. Zvala me Zejnep. Rekla je da su pronašli još jedno tijelo. Da, bilo je to djelo istih ubojica. Ali nije bilo ostavljeno pred Fatihovom džamijom ili palačom Topkapi kao što smo očekivali, nego pred Zlatnim vratima. Prije toga nisam ni čuo za taj naziv. Za mene je ovo bilo Jedikule. Tamnice Jedikule... Utvrde Jedikule... Muzej Jedikule... Kako god ih nazvali, bila je to skupina veličanstvenih utvrda koje su svjedočile krvavoj povijesti. Zlatna vrata su bila ulaz u ovu utvrdu to jest, gradska vrata. Neka vrsta trijumfalne kapije s trima vratima. Ta su vrata bila mnogo starija od utvrde Jedikule. Sagrađena su u rimskom razdoblju. Carevi koji su izvojevali pobjedu ulazili bi u grad na ova vrata. Bila su to najljepša, najblistavija i najraskošnija vrata grada. Ime su valjda i dobila zbog toga. Slušao sam Zejnep koja mi je to objašnjavala preko mobitela, razočaran što tijelo nije ostavljeno pred nekim od mjesta vezanih uz Mehmeda Osvajača. Spomenula je i kovanicu koju je pronašla u žrtvinoj šaci. Koliko je mogla razaznati, na njoj je pisalo „Teodosius“. Teodozije! Dakle, još jedan rimski car. To je bila loša vijest. Mi smo mislili da smo došli na Mehmeda Osvajača, a još nismo ni izašli iz rimskog razdoblja. Tko zna koliko je još vladara između tog Teodozija i Osvajača živjelo u ovom gradu? Ako su ubojice planirali ubiti po jednu osobu u ime svakog vladara, to je značilo da nas očekuje omanji pokolj. Kako da to spriječimo?

Isto mi se pitanje motalo po glavi dok sam promatrao onižeg, punašnog, ćelavog muškarca pred Zlatnim vratima. Kako da to spriječimo? Ono pak nije zabrinjavalo tog čovjeka u pepeljasto sivome odijelu i crnoj košulji raskopčanoj na prsima. Mirno je gledao blijedi mjesec kao da su ga ubojice darovali velikom srećom, a ne smrću. I ja sam pogledao srebrni komadić koji je svakog trenutka rastao sve više, pripremajući se da postane puni mjesec. Opet je bio točno nad nama i promatrao nas kao da je sve već vidio i sad ga zanima što ćemo mi učiniti.

„Izgleda kao da je vidio Boga, zar ne?“

Bio je to Šefik, ali on nije mario za našeg nebeskog svjedoka. Govorio je o tijelu. Prekinuo je istragu i pridružio mi se kad sam stigao na mjesto zločina i kao ja, promatrao je slatki mir u žrtvinim očima.

„Možda i jest“, u šali je promrmljala Zejnep. „Ali ja mislim da je to nekontrolirani grč mišića.“

Moglo se još raspravljati o izrazu žrtvinog lica, ali bilo je jasno da je ubijena kao i prethodne dvije: grkljan joj je bio prerezan. Polegnuta je na isti način, poput strijele: noge su joj raširene, dlanovi prilijepljeni jedan za drugoga, a ručni zglobovi povezani iznad glave. Pokušao

sam si ponovno predočiti tijelo Mukadera Kinadžija. Ne, ubojice nas nisu htjeli iznenaditi. Strijela je pokazivala baš ovamo, ali mi to nismo shvatili. A kamo su ubojice pokazivale ovaj put? Pogledao sam žrtvine ruke koje su trebale predstavljati vršak strijele. Pokazivale su baš na Zlatna vrata. Nikako nemojte zamišljati neki sjajni, veličanstveni ulaz. Ovo je mjesto, koje su nazivali Zlatnim vratima jer je nekada bilo najvažniji ulaz u grad, danas bila ruševina ugaslog sjaja, od kamenja, zemlje i mramora.

„Tko je pronašao tijelo?”

„Muzejski čuvari. Točnije, njihov pas Oblak.”

Pokazala je na široki prostor iza raskriljenih željeznih vrata: „Ondje su. Pozvat ću ih, ako želite.”

„Nema potrebe, otići ćemo k njima.” Ali morao sam provjeriti još nešto važno prije nego što se udaljim od tijela. „Jeste li identificirali žrtvu?”

„Šadan Durudža... Novinar...”

„Novinar?” Iznenadio sam se. „Odakle sad novinar?”

Zejnep me bespomoćno pogledala, ali Šefik je odgovorio kao da sam upitao njega:

„Ne znam, inspektore.” Pružio mi je medijsku iskaznicu koju je držao među prstima. „Vidite, ovdje piše.”

Točno, čovjek je bio novinar, a usto je radio u jednom od najcjenjenijih novina. Ovo je kompliciralo stvari. Mislili smo da je činjenica da su Nedždet Denizel i Mukader Kinadži bili u istom stručnom odboru mogla biti važan trag. Tako smo barem mogli preduhitriti ubojice određivši krug potencijalnih žrtava. Ali sad kad se ispostavilo da je treća žrtva novinar, nije bilo nikakvog smisla da istražujemo članove stručnog odbora koji se bavio područjima od posebnog interesa.

„Novinari”, pokazala je Zejnep žrtvu na tlu, „nisu članovi stručnih odbora koji se bave područjima od posebnog interesa, zar ne, inspektore?”

„Ne vjerujem.” Zakopčao sam gumbe na kaputu kako bih se zaštitio od vlažne noćne hladnoće. „Ali siguran sam da Šadan Durudža ima veze s tim područjima iako nije stručnjak. Pogotovo s onim oko Sultanahmeta o kojem su Nedždet i Mukader bili zaduženi napisati izvještaj...”

„Morao je biti povezan s time. Zašto bi ga inače ubili?”

Šefik nam se ponovno umiješao u posao. Dok su njegovi ljudi, odjeveni u čudnu odjeću poput izvanzemaljaca koji istražuju neku staru civilizaciju, tražili korisne tragove pred stoljetnim zidinama, on je stao pokraj nas i brbljao. Očito mu nije dovoljno sakupiti i provjeriti važne nalaze. Htio je sudjelovati u odlučivanju ili barem na razini istrage na kojoj je mogao davati ideje. Koristio je svaku priliku da izrazi svoj stav, pouzdajući se pomalo i u našu međusobnu prisnost. Ali naša Zejnep koja je voljela provjeriti sve nije marila za njegove pretpostavke.

„Moguće”, rekla je zamišljeno. „Trebalo provjeriti. Doznat ćemo ako je tako.”

Tad sam primijetio da nam nedostaje naš mangup.

„Gdje je Ali?”

Zejnep je pokušala sakriti zabrinuti pogled.

„Uskoro će doći, inspektore. Na putu je.”

A ne, ovo dvoje su mi nešto mutili iza leđa. Nisam se htio prepirati pred Šefikom.

„Dobro." Pogledao sam prema čuvarima. „Idemo razgovarati s onim ljudima."

Šefik se rastužio poput napuštenog djeteta. Htio je poći s nama, ali morao se vratiti na posao jer bez njegovih nalaza nismo mogli nastaviti s istragom.

Ostavili smo to zabadalo, šefa ekipe za očevid i krenuli putem kojim je u posljednjih tisuću godina prošlo nebrojeno mnogo careva. Otvoreno sam pitao Zejnep: „Večeras ste otišli kućama, zar ne?"

Uhvatio sam je nespremnu.

„Kućama", ponovila je. „Da, otišli smo kućama."

Glas joj je počeo podrhtavati. Nije bila dobra u laganju. Da sam je malo pritisnuo, rekla bi mi sve, ali onda bi se posvađala s Alijem. Zato nisam navaljivao. Nasmiješio sam se ispod brkova i zadovoljio s pitanjem: „Jesi li se barem naspavala?"

„Jesam, inspektore... Kad mi je zazvonio mobitel, osjećala sam se odmoreno."

„Nadam se da se i Ali odmorio."

Ništa nije rekla, samo je poput okrivljenog djeteta pokušala slijediti moj korak. Ušli smo kroz vrata, prošli ispod starog luka i doprli do širokog prostora okruženog visokim zidinama. Čim sam ušao na trg, zastao sam, zaslijepljen. Sve je bilo rasvijetljeno. Znao sam da se ovdje ljeti priređuju koncerti. Mora da su naši upalili svjetlo. Unatoč njemu, nisam si mogao predočiti ovdje priređene koncerte. Meni je Jedikule značila nešto više. Za nju sam prvi put čuo u gimnaziji. Bila je to nesretna utvrda u čije su tamnice u osmansko doba zatvarani strani poslanici i važne osobe i gdje su se pogubljivali veliki veziri. Ali mene se najviše dojmilo ubojstvo Mladog Osmana. Pobunjeni su janjičari sultana najprije udavili u ovoj utvrdi, a zatim mu i odrubili glavu. Zbog toga Jedikule u meni nikada nije budio lijepe osjećaje.

„Ondje su, inspektore."

Zejnep je pokazivala stube koje su vodile na južne zidine. Ljudi su sjedili na proširenju stubišta, pušili i razgovarali. Pod nogama im je dahtao i promatrao ih veliki pas, bijele dlake i isplaženog jezika. On nas je prvi i primijetio. Ustao je i neprijateljski zalajao na nas. I ljudi su ustali. Prvi je bio krupniji i barem pola metra viši od drugoga. Niži i mršaviji je bacio cigaretu na pod i ugasio je vrhom cipele te viknuo: „Šuti, Oblače! Šuti, dečko. Ovo nisu stranci." Oblak je smjesta poslušao gospodara. Ali mora da mu ovaj nije vjerovao jer ga je ponovno strogo upozorio: „Sjedni... Sjedni."

Oblak se rastužio kao da ga je vlasnikovo nepovjerenje uvrijedilo.

„Oblače, što sam rekao?"

Što je mogao? Bespomoćno je legao, ali znatiželjne oči ni trenutka nije odvojio od nas.

„Zdravo", približio sam se. „Ja sam glavni inspektor Nevzat."

„Zdravo. Ju sam muzejski čuvar Pelivan..."

Jedva sam se suzdržao od smijeha. Čovjek je bio tako mršav, tako slabašan... Mislim da je to ime odražavalo čežnju malenog oca za velikim i snažnim sinom. Visoki čovjek koji bi zapravo zaslužio to ime zaostao je za jedan korak i nastavio pušiti cigaretu. Nisam se obazirao na njega, nego sam se obratio ležećem psu:

„Zdravo, Oblače... Kako si?"

I dalje me sumnjičavo promatrao, ali nije bio neodgojena životinja. Iako nevoljko, primio je moj pozdrav mašući repom.

„Je li to Kangal?"

"Ne, inspektore", odvratio je naš slabašni Pelivan. Glas mu je imao neki topli prizvuk. „Akbaš... Akbaški ovčar. Bolji je od Kangala."

Zadivljeno sam odmjerio psa gotovo dvaput većeg od našeg Srećka.

„Lijepa je to životinja..."

„Da. I dobar je, ali večeras je malo napet..."

I da, načeli smo temu.

„Vi ste pronašli tijelo, zar ne?"

„Jesmo", pribrao se Pelivan. „Prije dva sata. Točnije, Oblak ga je pronašao. Da nije lajao, ne bismo ni znali što se dogodilo." Pogledao je životinju izrazom sličnim ponosu. „Oblak ne laje bez veze. Ramiz je znao da nešto nije u redu kad ga je vidio tako uznemirenog."

„Već smo bili napeti", istupio je Ramiz. Bio je najmanje deset godina mlađi od Pelivana. Mislio sam da je bojažljiv, ali nije bio. „Čim je Oblak zalajao, znao sam da su gadovi došli..."

„Tko su ti gadovi?"

S mržnjom je gotovo ispljunuo:

„Lovci na blago... Kad se prije mjesec dana postavljala cijev za kanalizaciju, pod utvrdom su pronađeni neki povijesni ostaci. Nađena su i dva vrča, puna zlata... Nekada su ovamo sakrivali blago."

„Za vrijeme Osmanlija", Pelivan je ispravio prijatelja. Gledao ga je s jasnim prijezirom. „Za vrijeme Osmanlija su državnu riznicu sakrili u jednu od utvrda. Ali ni to nije dugo trajalo, poslije su je opet prenijeli u palaču. Ali neuki narod, čim je čuo da su našli zlato, navalio je na temelje utvrde kako bi iskopao blago. Na oprezu smo otkad smo shvatili što se zbiva. Pet je ljudi uhvaćeno i poslano u zatvor. Ali to ih nije uplašilo. Zato već mjesec dana svake noći ovako stražarimo. I noćas smo bili u pripravnosti, ali na trenutak sam zaspao. Ramiz me probudio..."

Čim je čuo svoje ime, Ramiz je preuzeo riječ:

„Probudio sam kuma Pelivana... Kad je Oblak počeo lajati, shvatio sam da nešto ne valja. I dobro da sam ga probudio. Kum Pelivan je odmah znao što treba učiniti. 'Odveži Oblaka', rekao mi je i to sam i učinio. Oblak je poletio kao strijela, a ja sam krenuo za njim. Ali umjesto lovaca na blago, našli smo tijelo ovog jasnika."

„Jeste li vidjeli koga u blizini?"

Mora da od uzbuđenja nije shvatio moje pitanje jer je nastavio revno objašnjavati kako su pronašli žrtvu.

„Bilo mi je čudno vidjeti tako tijelo na zemlji, rahmet mu duši. Još su mu i oči bile otvorene. Baš sam se naježio. Kako kažu, obamro sam od straha..."

Dok je govorio, dim koji je udahnuo mu je polako klizio između usana. Ramiz je događaj prepričavao veoma iskreno, kao da ga opet proživljava, ali njegove su riječi smetale Pelivanu. To je bilo očito zbog njegovog lica koje je postajalo sve kiselije što je njegov kolega dalje govorio. Sigurno se bojao da će izgubiti posao kad njihovi strašni šefovi saznaju za događaj. Napokon više nije mogao izdržati i udario je po cigareti među Ramizovim prstima.

„Baci tu gadost", prigovorio mu je nervozno. „Kako te nije sram pušiti pred inspektorom?"

Ramiz je posramljeno spustio glavu što nikako nije pristajalo njegovom krupnom tijelu. Pelivan je nagazio na opušak na tlu i trijumfalno se okrenuo prema meni: „Ne zamjerite mu. Mlad je i neuk. Tek je stigao iz Malkare. Nije namjeravao biti nepristojan.”

Nije mi dao priliku da kažem kako to nije važno.

„A što se tiče straha...”, pokušao je spasiti situaciju. „Nitko se nije uplašio. Nema opasnosti od mrtvih. Zlo dolazi od živih. Od lopova, ništarija i lovaca na blago. Jasno, iznenadili smo se kad smo vidjeli tijelo jer smo očekivali lovce na blago, a našli mrtvacu. Nismo bili spremni na to. Zato je Ramiz malo potresen. Ali kad sam gaja ohrabrio...”

Pelivanovo mi je brbljanje počelo ići na živce.

„Dakle, niste vidjeli nikoga?”

Očekivao sam da će mi reći da nisu, ali Ramiz je bojažljivo odvratio: „Mini-bus... Bio je tu neki bijeli mini-bus.”

„Gdje?”

Pokazao je prema Zlatnim vratima odakle smo upravo došli.

„Ondje se pruža jarak. Baš pred vratima. Tamo je vrt Ujaka Muse. Poslije vrta počinje groblje Jedikule, a kroz groblje prolazi javna cesta. Mini-bus je bio na toj cesti.”

To je mogao biti važan trag pa sam htio biti siguran.

„Možda je mini-bus samo prolazio onuda. I sam si rekao da je ondje cesta...”

Tvrđoglavo je stajao iza svoje tvrdnje.

„Da, inspektore, vozilo je stajalo ondje. Upalili su ga kad smo stigli do mrtvacu. I to zato što je Oblak piljio u mini-bus i lajao.”

„Ima pravo”, Pelivan se složio s kolegom. „Jasno smo čuli. Ovdje je tiho noću. Krenuli su kad smo mi stigli do mrtvacu. Čak i ne iz prve, vozač ga je pokušavao upaliti dva-tri puta.”

Uzbudio sam se. Jesmo li to napokon naišli na neki trag?

„A jeste li vidjeli registracijsku oznaku?”

Na licima im se vidjelo razočaranje.

„Bio je mrak”, napokon je rekao Pelivan. „Toliko nismo uspjeli vidjeti...”

Ne, ovi nam ljudi neće moći pomoći. Zejnep ipak nije gubila nadu.

„Kakav je bio mini-bus? Rekli ste da je bio bijel. Još nešto? Primjerice, koje je bio marke?”

„Nije bio mini-bus, nego vozilo za prijevoz mesa.”

Ni Ramiz ni Pelivan nisu progovorili, ali glas je bio poznat. Oblak je opet počeo režati. Okrenuo sam glavu i susreo Alijev vragolasti pogled. Eto, stigao je naš buntovnik i odmah je uronio u razgovor, a da nas nije ni saslušao.

„Oblače, što sam rekao?!", povikao je Pelivan. „Smjesta sjedni!”

Jadni je pas legao, shvativši da večeras ni na koga neće smjeti režati kako ga je volja. Ali se nije obazreo ni na režanje ni na moj začuđeni pogled, nego je nastavio govoriti:

„Točnije, kamionet. Kamionet koji straga ima hladnjak za meso. Taj je dio bijel pa mora da su dečki zbog toga mislili da je riječ o mini-busu...”

Nisam htio da se čuvari dodatno zbune pa sam ga ušutkao: „U redu, Ali. Tek si stigao. Ne znaš ni o čemu govorimo.”

Mladić se veselo nasmiješio.

„Tek sam došao, inspektore, ali prije nekoliko sati sam utvrdio kakvo vozilo koriste ubojice.“

Kako se moglo shvatiti iz njegovog nasmiješenog lica, mora da je došao do nekih važnih informacija i stvorio neke zaključke. Ali sad sam morao doznati što su sve dvojica čuvara vidjela, a ne pronaći dokaze koji bi poduprli Alijeve pretpostavke.

Kimnuo sam glavom.

„O tome ćemo poslije, Ali“, rekao sam i ponovno se okrenuo čuvarima. „Što mi još možete reći o tom bijelom mini-busu?“

„Joj, inspektore, ja sam pomalo zbunjen.“ Ramiz je bojažljivo pogledao mog pomoćnika. „Kad je vaš kolega rekao da je to kamionet... I još s hladnjakom iza... Mislim, mini-bus mi je i djelovao malo poveliko...“ Zastao je i tupo gledao pred sebe. Kad je shvatio da je zapeo, utekao se Pelivanu: „Što ti misliš, kume?“

I Pelivan je oklijevao.

„Što da kažem?“ Lagano se nakrivio udesno. „Istini za volju, nismo dobro vidjeli vozilo. Bilo je tu i nadgrobno kamenja i stabala, sve što sad kažemo, bila bi laž. Vozilo koje smo vidjeli bilo je malo preveliko za mini-bus.“ Glavom je pokazao Alija. „Možda je i bio kamionet. Možda je ovaj gospodin u pravu.“

Vjerski motiv

Nismo znali je li Ali u pravu ili ne, ali bilo je sigurno da je došao do nekih zanimljivih informacija. Ostavili smo čuvare s njihovim psom Oblakom u podnožju stuba i dok smo hodali prema Zlatnim vratima, objasnio nam je:

„Nije bio mini-bus. Sigurno je bio kamionet, točnije vozilo za prijevoz mesa. Vidio sam ga svojim očima, inspektore. Parkirali su ga prije dva sata pred Omerovom kućom na Egrikapiju. Iz njega je izašao Omerov brat.”

Ovo je već bilo previše. Rekao sam mu da se ide kući odmoriti, a on je krenuo u noćnu potjeru.

„Samo malo! Hoćeš mi reći da si pratio Omera? I to sam?”

Odgovorio je kao da i nije pogriješio, nego čak i obavio jako dobar posao:

„Da, bio sam pred njegovom kućom čitavu noć, ali u ponoć...”

„Što sam vam rekao, Ali?” prekinuo sam ga. „Večeras, u postaji?”

Razrogačio je oči. Zašto sam se sad namrštitio i zašto sam podignuo glas? Zar se tako ponašalo prema policajcu koji je čitave noći pratio sumnjivce, pokušavajući uhvatiti počinitelje zločina? Svo troje smo zastali i sad smo stajali desetak metara udaljeni od spomenika ispod kojeg su nekada prolazili carevi.

„Što ste nam rekli, inspektore?”

U glasu mu je bilo više iznenađenosti nego razočaranja.

„Rekao sam da odete kući i da se odmorite.” Okrenuo sam se prema Zejnep koja je stajala između nas. „Nije li tako?”

Zejnep je šutjela, ali Ali je nastavio brbljati, uvjeren da je u pravu: „Dobro, inspektore, ali došlo je do novog razvoja situacije.”

„Kakvog? Ja sam glavni nadređeni u ovoj Istrazi. Ne znam ni za kakve razvoje situacija, a mobitel mi je bio uključen tijekom čitave noći. Nitko me nije nazvao i objasnio što se dogodilo i što će se poduzeti u vezi s time.” Ljutito sam ih odmjerio. „Ili ste me zvali pa ja nisam primijetio?”

Zejnep je spustila pogled na tlo.

„Ako me saslušate, reći ću vam, inspektore”, pokušao je opet Ali.

„Saslušat ću te, ali ovu tvoju neposlušnost...” Opet sam pogledao Zejnep. „Ovu vašu neposlušnost ništa neće ispraviti. Kažeš da si otišao Omerovoj kući. A što da ti se ondje nešto dogodilo?”

Opet se ukazao onaj bezbrižan stav, onaj obješenjački osmijeh.

„Ništa se meni ne bi dogodilo, inspektore.”

„Ne bi vraga!” povikao sam. Glas mi se u noći odbio o povijesne zidine. Dvojica čuvara iz Trakije od kojih smo upravo otišli, znatiželjno su nas pogledali, a Oblak se podigao na noge. Nisam mario ni za jednog od njih i ponovio sam: „Vraga ne bi! Ti si tvrdio da su oni ubojice. Ako je to istina, imamo posla s ljudima koji su zaklali tri osobe. Kako ti se ništa ne bi dogodilo?”

Jesi li ti neki super-čovjek? Ili možda носиš neku amajliju koja odbija metke? Jesi li magično zaštićen od smrti? Reci mi, Ali: kako ti se ništa ne bi dogodilo?"

Ušutio je. Nije priznao da je pogriješio, ali prestao se barem braniti. Zejnep, koja je od početka znala da su krivi, šutjela je kao zalivena.

„A ti, Zejnep, kako si pristala na njegov ludi plan? Hajde, vidim da mene ne šljivite. Ali zar te ne bi pekla savjest da se Aliju što dogodilo?" Djevojčino je lice postalo grimizno. „Nisi valjda i ti bila s Alijem? Jeste li zajedno otišli pred Omerovu kuću?"

„Ovaj... Htjela sam, ali..."

„Hoćeš reći da ti Ali nije dopustio, zar ne? A zašto? Jer je opasno..." Okrenuo sam bijesni pogled prema svome pomoćniku. „A kako si se ti usudio otići sam? Svaka čast, djeco... Lijepo ste to smislili. A ja se svugdje hvalim svojim timom."

Sada su oboje ušutjeli. Noćna je tišina obavila prostrani trg. Ali je opet prvi progovorio:

„Oprostite, inspektore. Imate pravo, trebali smo vam javiti, ali sve se dogodilo tako iznenada." Nestalo je njegovog samopouzdanja i uzbuđenosti. „Usto, izgledali ste jako umorno. Nismo vas htjeli ometati."

„Jasno, pustimo starca da spava..."

„Ma ne, zaboga, inspektore! Kakav starac..." Pokušao se nasmiješiti. „Nismo vas htjeli ometati dok ne dođemo do nečeg konkretnog..."

„E, moj Ali!" Bespomoćno sam raširio ruke. „Ne razumiješ. To nešto konkretno mogla je biti tvoja smrt." Uperio sam mu kažiprst u lice. „Upozoravam vas. Od sad ćete mi javljati svaki pokret. Nećete ni disati bez mog dopuštenja... U redu? Jasno?"

„Jasno, inspektore!", uzviknuli su oboje u isti mah. Ali je vidio da se ljutnja iz mog pogleda nije izgubila i promrmljao: „Neće se ponoviti." Bio je iskren i znao je da se nisam toliko ljutio koliko sam bio zabrinut za njega. A zapravo se radilo i o jednom i o drugom. S jedne me strane živciralo što su se oglušili o moju naredbu, a s druge sam se strane bojao da se tom mangupu nešto ne dogodi.

„I neće...", prigovorio sam. „Neće se ponoviti." Pogledao sam čuvare i njihovog psa koji su nas promatrali, udahnuo vlažni zrak i krenuo. „Hajde, idemo..."

Ali i Zejnep su me šutke slijedili. Nakon nekoliko koraka upitao sam ne pogledavši ih:

„Hajde, sad mi recite. Što se to sve dogodilo večeras?"

Odgovorila mi je Zejnep, a ne naš lupež.

„Zapravo sam ja kriva za sve." U glasu joj se čulo kajanje. Je li to pokušavala zaštititi dragoga? Ili mi je htjela reći istinu da si olakša dušu?

„Da, ja sam sve započela", ponovila je glasnije. Činilo se da je sram od maloprije popustio. „Namjeravali smo isključiti računalo i izaći. Ali je čak navukao jaknu i čekao me kako bi me odvezao kući. Ne znam što me navelo da ga upitam: 'Ali, a da bacimo pogled na Omerov dosje?' On je pristao. I jesmo. Prije dvije godine je zbog krivotvorenja dokumenata u zatvoru proveo godinu dana i dva mjeseca. Zanimalo nas je koje je to dokumente krivotvorio. Našli smo nešto jako zanimljivo. Koristio je lažnu putovnicu kako bi otišao u Afganistan kako bi se s talibanima borio protiv SAD-a. To nas je, jasno, jako uzбудilo... Ali je nazvao prijatelja iz Odjela za terorizam."

„Sezaija... Sezaija Korutana", promrmlijao je Ali. „On je ondje inspektor. Bili smo u istoj klasi na akademiji. Strašno je pametan, inspektore. Ima tako dobro pamćenje da bi vam mogao točno nabrojati o čemu ste sve razgovarali prije godinu dana. Pitao sam ga za Omera... Čim sam spomenuo ime Omer Ekinli, odmah se prisjetio našeg sumnjivca. Zamolio sam ga da se nađemo. Imali smo sreće, bio je slobodan pa je pristao. 'Hajde, dođi. Pregledat ćemo i papire odavde, možda ti što zatreba', rekao mi je. Bila je to prilika koju nismo smjeli propustiti pa smo otišli."

„Zapravo", upala je Zejnep, „Ali nije htio da pođem s njim. 'Umorna si, odspavaj malo. Ja ću ionako otići kući kad završim razgovor sa Sezaijem', inzistirao je. Ali naslutila sam da će tu biti još nečega pa sam mu se pridružila unatoč njegovom inzistiranju..."

„Ne, inspektore...", usprotivio se naš lopov. „Zejnep pokušava moju krivnju preuzeti na sebe. Sam sam kriv za sve."

Zastao sam i okrenuo se prema njima. Ne, nisu se više stidjeli. Oboje me odvažno gledalo ravno u oči, kao da žele reći: „Dovraga i pristojnost!" Jedva sam se suzdržao od smijeha. Pomislio sam: Eh, što se sve radi za ljubav, i priveo kraju taj prikaz požrtvovnosti. „Dobro, shvatio sam. Nijedno od vas nije krivo. A sad se vratimo istrazi. Otišli ste u Odjel za terorizam."

„Sezai nas je lijepo primio", rekao je Ali mnogo opuštenijim glasom. „Jako je drag. Nismo ni popili čaj, a pred nama je već bio dosje Omera Ekinlija. Znatiželjno smo listali kroz njega. Omer je u Afganistanu bio oko osam mjeseci, a uhvaćen je na povratku u Tursku. Izjavio je da je onamo otišao kako bi se priključio džihadu i borio protiv Amerikanaca, ali da nije mogao otići u brda jer mu lokalni pobunjenici nisu vjerovali. Zato se i vratio nazad."

„Amerikance to nije zanimalo?", upitao sam budući da je naš protokol u suradnji za borbu protiv terorizma prednost davao Amerikancima prije negoli nama.

„Naravno da jest, inspektore", Ali je ponovno postajao uzbuđen. „Baš sam došao do tog dijela. Kad su službenici američkog konzulata zaduženi za borbu protiv terorizma, to jest, agenti CIA-e doznali da je Omer uhićen, smjesta su kontaktirali naše. Naši su čak stvarali probleme, ali ovi su preko viših kanala pogledali snimku ispitivanja Omera Ekinlija, jer je on u tim mjesecima provedenim u Afganistanu oteo američkog zapovjednika. Njegovo su tijelo pronašli nakon nekoliko mjeseci, prerezanog grkljana." Značajno me pogledao. Naglasio je dodajući glasu tajanstveni ton: „Baš kao naše žrtve. I to nije sve, inspektore. Prema SAD-ovim informacijama, oni koji su zapovjedniku prerezali grkljan bili su članovi radikalne islamističke skupine iz Turske."

Situacija je postajala zanimljivija nego što sam se nadao. Jesam li se prevario u vezi s Omerom Ekinlijem? Je li moguće da su ubojstva motivirana vjerom? Ili je bila riječ o nekom tarikatu...

„Je li im i Omer bio član?"

„Amerikanci vjeruju da jest. Čak su zatražili njegovo izručenje. Ali naši su odbili zahtjev zbog nedostatka dokaza. Omer i nije osuđen zbog terorizma, nego zbog krivotvorenja dokumenata. Dobio je ukupno 20 mjeseci kazne, ali sudac je to smanjio na godinu dana i dva mjeseca."

„Što Sezai misli? Vjeruje li Omerovim riječima?"

Moj je pomoćnik odlučno odmahnuo glavom.

„Ne vjeruje, inspektore... Misli da laže. Zato smo i produbili istragu. Provjerili smo Omerovu obitelj. I dobro da jesmo jer smo tako došli do tog vozila za prijevoz mesa koje su opisali čuvari muzeja. A to smo vozilo već vidjeli.”

Kao da mu nije bilo dosta što je zbunio čuvaru, sad je to pokušavao učiniti i meni.

„Vidjeli smo ga? Misliš, i ja sam ga vidio?”

„Da.”

„Gdje?”

Meni potpuno nepoznata činjenica njemu je bila očita.

„Pred mesnicom Halis...”

Nisam imao pojma o čemu govori.

„Kojom mesnicom Halis?”

„To je Omerova mesnica... Prisjetite se, inspektore, dućan ispod kuće Mukadera Kinadžija... Htjeli smo se parkirati pred njim, ali preduhitriло nas je bijelo vozilo za prijevoz mesa...”

Imao je pravo. Sjetio sam se mladog vozača vozila, zamotane glave, odjevenog u šalvare...

„Ono je Omerova mesnica?”

Opet se nasmiješio onim iritantnim, samozadovoljnim smiješkom.

„Ne samo ta, inspektore. Ima još pet mesnica na Uskudaru, Bejkozu, Ejupu, Avdžilaru i Sultangaziju. Potječu iz Erzindžana... To jest, njihov otac, gospodin Abdulah je došao iz Erzindžana. Omer i četvorica njegove braće su rođeni ovdje. Abdulah je po Božjoj volji ili odluci svog tarikata sa svojih pet sinova otvorio mesnicu, a zatim i ostale... Mora da Abdulah iz Erzindžana planira svakome sinu dati po jednu mesnicu.”

Mene je zanimao sin, a ne otac.

„Dakle, i Omer je mesar?”

„Da, ali samo kad mu to dopuštaju školske obveze. Omer je najmlađi i najpametniji od braće. On je jedini upisao fakultet. U srednjoj je školi pomagao ocu za vrijeme praznika. U mesnici ispod kuće Mukadera Kinadžija. Tako je i upoznao Efsun. Jasno, budući da su oboje radikalni islamisti...”

U mislima sam vidio Omerovo dugo, mršavo tijelo i izazivački pogled... Sjetio sam se Zejnepinih riječi.

„Ubojica je žrtvama gotovo potpuno prerezao grkljan. Za takve mu je rezove bilo potrebno veće oružje. Nešto što bi ubojica mogao uhvatiti čitavim dlanom. Ili još bolje, oštar nož...”

Kad smo svim tim informacijama dodali i sumnjivo putovanje u Afganistan, Omer je sumnjivac koji je odgovarao profilu našeg zločinca. Studirao je medicinu, a bio je i mesar... Štoviše, sumnjalo se da je umiješan u slučaj u kojem je žrtva ubijena na isti način kao i žrtve u ovome. No problem je bio u tome što još nismo pronašli valjan motiv radi kojeg bi Omer počinio ova ubojstva. Da, imao je problematičan odnos s čovjekom koji mu je trebao postati tast, a ni Efsun baš nije ljubila svog oca, ali nije bilo logično da njih dvoje samo zbog toga ubiju Mukadera Kinadžija. Recimo da je Efsun s tolikim žarom mrzila oca da se Omer pokorio želji

voljene djevojke i počinio to ubojstvo. A druge dvije žrtve? Arheolog Nedždet Denizel i novinar Šadan Durudža. Zašto bi njih ubio? I zašto su bile potrebne one ceremonije, ostavljanje žrtava s kovanicama na povijesnim lokacijama?

Ali o svemu ovome, jasno, nije razmišljao, samo je nastavio govoriti, siguran da je pronašao ubojicu:

„No najvažnije od svega, inspektore, jest činjenica da obitelj ima skladišta za meso u Tekirdagu. Znači da se ne bave samo mesarstvom, nego u isto vrijeme distribuiraju meso kolegama... A u tome im pomaže vozilo za meso. Njime prevoze raskomadanu govedinu ili janjetinu do svojih ili tuđih mesnica. Ali u tom kamionetu ne prevoze samo životinjska tijela, nego i tijela svojih žrtava... I to onako kako su nam jučer rekli ona dvojica skitnica pred Konstantinovima stupom. Na kolicima s dva kotača...”

To je bilo važno.

„Kako to znaš?”

„Vidio sam na svoje oči.” U glasu sam mu našao nešto nalik pobuni. Nisam se prevario. Imao je izraz koji je govorio: pokušavam vam ovo reći još od maloprije.

„Da, vidio sam to vlastitim očima. Pred Omerovom kućom na Egrikapiju... Zapisao sam adresu prije nego što sam otišao od Sezaija. Odvezao sam Zejnep kući i onda sam otišao ravno pred kuću Omerovih na Egrikapiju. Parkirao sam se na nekom mirnom mjestu i čekao. U jednom sam trenutku zaspao, a probudilo me lupanje vrata. Shvatio sam da je to vozilo koje smo jutros vidjeli pa sam ga pažljivije promotrio. Iz njega su izašli Omer i onaj čovjek s turbanom i šalvarama kojeg smo vidjeli danas. Vjerojatno je jedan od njegove braće. Otvorili su stražnja vrata, izvadili kolica i unijeli ih u kuću. I to prije dva sata...”

A Pelivan i Ramiz su pronašli tijelo prije dva sata. Put od Jedikulea do Egrikapija bi po noći, na mirnim cestama trajao tek deset-petnaest minuta. Dakle, vrijeme se podudara ako je vozilo koje su vidjeli čuvari isto ono koje je vidio Ali. Ako posjedovanju kamioneta za meso i ručnih kolica dodamo vještinu rukovanja mesarskim nožem, to jest, sposobnost da čovjeku prereže grkljan, Omer je svakako zaslužio pravo da bude prvi na popisu sumnjivaca. Kolebao sam se usprkos svim tim činjenicama, budući da i dalje nismo znali koji bi motiv imao Omer da poćini ta ubojstva. No bila bi strašna pogreška imati toliko dokaza i ne poduzeti ništa. Još strašnija od Alijeve i Zejnepine.

Egrikapi

Kako ne bismo napravili još strasniju pogrešku, poslušali smo Alija i u pola noći otišli pred kuću Omera Ekinlija na Egrikapiju. Nismo imali ni nalog, a ni namjeru da pretražimo Omerovu kuću. Htio sam samo vidjeti bijeli kamionet u kojem su prevezene žrtve, kao što je to moj pomoćnik tvrdio.

Siromašna četvrt iza Egrikapija bila je prepuštena noći. Ulice su bile potpuno napuštene. Prozori tihih kuća, većina trošnih, bili su mračni. U ovu smo se četvrt u djetinjstvu dolazili igrati. U ono su je doba nazivali ciganskom četvrti. Bilo je manje kuća, manje dućana, manje ljudi. Samo tužna slika Porfirogenetove palače, Anemasova tamnica, mramorni, tajanstveni zdenac Aja Zoni i zidine koje su to sve okruživale. A u dnu zidina grobovi Poslanikovih ashaba. A kad se svim tim uzbudljivim mjestima doda priču o tome kako je Žličarev dijamant nađen na ovdašnjem smetlištu, Egrikapi se u našoj dječjoj mašti pretvorio u magični kvart pun pustolovina. Demir, Jekta i ja... Ponekad bi nam se pridružila i Handan. Nikada neću zaboraviti kad se Demir jednom izgubio u hladnim hodnicima Anemasove tamnice, unatoč uzastopnim upozorenjima da ne ulazi onamo. Ali naš si je tvrdoglavi prijatelj utuvio u glavu da na neki način mora pokazati svoju hrabrost. Mislim da se natjecao sa mnom. Jekta, fizički slabiji od nas dvojice, nikada se u takvim situacijama nije gurao naprijed. Tučnjave, hrabrost i nadjačavanje... Te su stvari zalazile u moje i Demirovo područje. I moram priznati da bi u takvim natjecanjima obično pobijedio Demir... Bio je odvažniji, veći i staloženiji od mene. Svi smo umrli od straha kad se toga dana izgubio u tamnici. Nikada to neću zaboraviti. Bili smo u dvorištu džamije efendije Ivaza.

Demir je nestao na stubama koje su iz dvorišta džamije vodile u tamnicu u koju je ušao na izazov. Neću lagati, nisam vjerovao da će se Demir spustiti u mrak. Mislio sam da će malo sjesti na ulaz u tamnicu i zatim se vratiti. Ali nije. Nije ga bilo pola sata, sat vremena, sat i pol. Demira nije bilo. Handan je počela plakati, Jekta se uspaničio, a ja sam taman skupljao hrabrost da i sam zaronim u tamnicu, kad je naš odvažni prijatelj izronio iz tame kao da se ništa nije dogodilo. Na licu mu se vidio ponos pobjedničkog generala, a u ruci zadržali komad metala...

„Pronašao sam mač bizantskog cara“, rekao je smiješeći se. „Iskopao sam ga iz zemlje, stari...”

To što je našao svakako nije bio mač bizantskog cara, ali svojom je hrabrošću zaslužio divljenje sviju, uključujući i mene...

Dok sam iz našeg auta koji je polagano napredovao promatrao poznatu četvrt, Ali je prekinuo slijed uspomena koje su se polako budile u meni: „Evo, inspektore. Ova visoka zgrada je kuća Omera Ekinlija...”

Petokatnica koju je moj pomoćnik pokazao stajala je poput neke čudne, grube ruševine među ruševnim kućama ugniježđenima u povijesne zidine. Sjetio sam se kuće Mukadera Kinadžija

na Čaršambi. Obje su izgledale kao da su bile djelo istog nevještog graditelja. Samo te dvije? Nažalost, stotine tisuća odvratnih zgrada koje su zaposjele Istanbul sagrađeno je istom grubošću i manjkavom logikom. Ali sad smo bili u potrazi za kamionetom za prijevoz mesa, a ne za ružnim zgradama. Kad ga prolazeći ispred kuće nismo vidjeli, upitao sam: „A gdje je vozilo?”

I Ali se iznenadio. Unezvijereno se osvrtao oko sebe, ne shvaćajući kamo bi mogao nestati kamionet koji je vidio prije nekoliko sati.

„Bio je ovdje, inspektore.” Rukom je pokazao ulaz u kuću. „Bio je baš ondje.” Pogledao me sumnjičavo. „Možda su primijetili da ih promatram...” U glasu mu se čulo gorko kajanje. „Prokletstvo! Da, primijetili su me... Nisam trebao ni otići odavde...” Nastavio bi se gristi da Zejnep nije pokazala prazno zemljište desno od ružne zgrade i upitala: „Nije li to onaj kamionet?”

„Da, jest.” Ali je duboko udahnuo. „Znači, preparkirali su ga onamo.”

Mi smo svoje auto parkirali dvadeset metara dalje od zemljišta. Vozilo je bilo osvijetljeno uličnim svjetiljkama, ali to nije bilo dovoljno da bismo ga istražili. Uzeli smo ručne svjetiljke i izašli iz auta. Približili smo se brzim, tihim koracima. Dva ruševna gola postavljena jedan nasuprot drugome, pokazivala su da je zemljište služilo djeci za nogomet. Neće dugo proći, a pohlepni će graditelji ovdje sagrađiti još jednu grdosiju. Kad smo se približili, na zemljištu su se odjednom ukazala tri psa lutalice. Bili su gladni, mora da ih je privukao miris krvi ili su im vlasnici kamioneta davali kosti pa su jadne životinje i večeras čekale na svoj dio. Najveći je od njih zarežao i iskesio zube, ali druga dvojica su oklijevala i čak izgledala spremna na bijeg. Ali je uokolo tražio kamen koji bi bacio na njih, ali ja sam se uputio prema životinjama i ukorio ili mirnim, ali autoritativnim glasom:

„Bezobraznici jedni, što to radite?”

Dva psa straga su podvila repove i udaljila se. Onaj najveći se nije ni pomaknuo, ali njegovo je režanje postalo tiše.

„Vidi ga! Još se pravi važan”, rekao sam i nastavio odlučno hodati prema njemu. Shvatio je da nas neće moći zastrašiti pa je dvaput tiho zalajao i pridružio se prijateljima kod lijevog gola. Ne, nikada ne bi u potpunosti napustili zemljište to jest vozilo za meso. Približio sam se vozilu i prepoznao kamionet koji smo danas vidjeli na Čaršambi. Prišao sam vozačevom prozoru u nadi da ću pronaći nešto korisno, a Ali i Zejnep su otišli straga. Kako mi je ulično svjetlo dolazilo ususret, rukama sam zaštitio oči i pokušao vidjeti vozačevu stranu. Najprije sam vidio pločicu s natpisom koja je visjela na retrovizoru na kojoj je na arapskom pisalo: „Bismillahirrahmanirrahim”. A onda sam primijetio natpis na vrhu prednjeg stakla. Naopačke nisam mogao shvatiti što piše, ali protegnuo sam se prema naprijed i pročitao: „I krv svoju damo za pobjedu islama...” Slogan je potvrđivao Alijeve riječi, ali to nije bilo dosta da Omera učini sumnjivcem. Opet sam pokušao vidjeti vozačevu stranu. Sjedalo je bilo prekriveno strojno istkanim tepihom nalik na onaj molitveni. Svjetiljkom sam rasvijetlio dublje i primijetio duboku rupu ondje gdje je inače bio CD uređaj. Mora da su ga odnijeli kući, u strahu od lopova. Uperio sam svjetiljku prema vratima nasuprot. Ondje je bio zataknut nekakav papir. Ne, ne papir, nekakva brošura. To su sigurno bili papiri koji nisu imali nikakve veze s ubojstvima. Pozornost mi je privukla vrećica ispod sjedala. Uperio sam svjetiljku u pod vozila. Vrećica je bila bijela, ali

pogled su mi privukle mjestimične mrlje krvi. Zaškiljio sam pokušavajući razabrati što se u njoj nalazi. Nalikovalo je na komad drveta. Ne, nije to bio komad drveta, nego drška noža. Nekog povelikog noža. Premda je to za mesara bilo jedno od najvažnijih oruđa, taj me nož u krvavoj vrećici nekako uzbudio. Htio sam prijeći na drugu stranu kako bih bolje vidio, ali zastao sam kad sam začuo glas koji je povikao: „Bezbožnici!“ Okrenuo sam glavu i ugledao nekoga koji je trčao prema Aliju, mašući golemom mesarskom satarom, poput janjičara koji napada svog neprijatelja. Istim su ga žarom slijedila još trojica muškaraca. Nisam stigao upozoriti svog pomoćnika okrenutog leđima jer je čovjek već zavitlao satarom. Srećom, Ali ga je vidio i hitro se izmaknuo, bez trunke panike. Dok je čovjekova satara rezala kroz noćni zrak, Ali je veselo promrmlijao:

„Promašio si, braco. Ovako se to radi.“ Elegantno je prebacio težinu na desnu nogu i čovjeka pošteno odalamio posred lica. Ovaj se zaljuljao, ali nije pao. Pokušao se pribрати, ali onaj naš mu je rekao: „Ti si baš tvrdoglav, prijatelju“, te ga opalio još dva puta sa svake strane. Čovjek više nije mogao stajati i srušio se udesno. Trojica iza njega su načas zastala, a onda navalila na Alija. Htio sam mu priskočiti u pomoć, ali osjetio sam oštru bol u desnoj lopatici. Ispustio sam svjetiljku i srušio se na vrata kamioneta. Instinktivno sam se okrenuo. Neki je nepoznati čovjek objema rukama držao štap podignut iznad glave i spremao se opaliti me njime po glavi. U pravi sam mu čas zgrabio ruke, ali bio je poprilično snažan. Među nama je nastala teška borba. Da noćni zrak nisu proparala ona tri hica iz pištolja, vjerojatno bih bio izgubio, a čovjek bi mi debeli štap prelomio na glavi. Hici su mome protivniku odvratili pažnju pa je podignuo glavu i pogledao iza vozila, a ja sam taj trenutak iskoristio da mu oduzmem štap i brzo ga udarim u koljena.

„Ah!“, povikao je i pao. To nije bilo dovoljno. Ovaj sam ga put svom snagom štapom odalamio po leđima, baš kao što je i on mene. Još je jednom jače povikao: „Ah!“, i sklupčao se na tlo. Izvukao sam pištolj i prislonio mu ga na vrat.

„Ne miči se, inače...“

Uplašeno je položio ruke pred sebe premda mu to nisam naredio.

„Dobro... Dobro...“

Kad sam opet pogledao iza vozila, vidio sam Zejnep koja je pištolj uperila prema trojici koja su napala Alija. Mora da je ona i pucala.

„Napad na policiju, ha?“, grmila je. „Sad ćete vi vidjeti.“

Sva trojica muškaraca su imali ruke u zraku i izraz iznenađenja na licima. Sva su trojica bili u pidžamama na pruge iste boje... Mora da su na ulicu izletjeli ravno iz toplih kreveta. Među njima se odmah isticalo poznato lice: Omerovo. Ignorirao sam njega i njegovu braću i osvrnuo se prema Aliju. On je pao pokraj stražnjeg kotača kamioneta, a čovjek koji ga je maloprije napao satarom skupio se s desna na tlu na metar od njega. Zabrinuto sam pozvao pomoćnika:

„Ali... Ali, jesi li dobro, sine?“

Polako se pomaknuo, pridignuo se na koljena i odgovorio brišući krv koja mu je iz razbijene usne tekla niz bradu:

„Dobro sam, inspektore, dobro sam. Bez brige, neće grom u koprive...“

Na putu Njegovu se borite da biste postigli što želite

Omer je sjedio nasuprot mene, na osvijetljenom dijelu stola, baš pod svjetiljkom od sto volti. Ali je stajao iza njega, kao neki lutkar koji se sprema na predstavu, u poziciji iz koje je mogao kontrolirati sve pokrete lutke koju će pokretati. Gledao sam Omera ne progovarajući ni riječi, iako to nisam htio pokazati, mjesto na koje sam prije nekoliko sati primio udarac štapa strašno me boljelo. No ne toliko da bih prekinuo ispitivanje. Nastavio sam promatrati izduženo, fino lice našeg mladog sumnjivca, prekriveno rijetkom bradom, kako bih ga izbacio iz takta. Svake je sekunde iznenađenje na njegovom licu sve više ustupalo mjesto napetosti. I on je gledao mene, ali oči su mu napeto zvjerkale uokolo, u strahu od strogog policajca iza njega od kojeg je u svakom trenutku mogao stići udarac. No Ali je izgledao vrlo smireno dok je jezikom ispitivao svježu ranu na donjoj usni. Ne zato što je zaista i bio smiren, nego zato što sam mu strogo tako naredio prije ulaska u sobu za ispitivanje. Naš sumnjivac više nije mogao podnijeti napetu tišinu u ovoj mračnoj sobi bez prozora i ukrasa.

„Nisam ubio Mukadera Kinadžija.”

Glas mu je bio slab i nejasan. Ali je desno uho približio njegovim ustima.

„Što? Nešto si rekao?”

Omer je skupio hrabrost i još jednom glasnije ponovio:

„Nisam ubio Mukadera Kinadžija.”

Ali ga je zgrabio za ramena, a mladić se u strahu stresao čitavim tijelom.

„Ne boj se”, rekao je naš nasilnik, još mu jače stišćući slabašna ramena. „Nemaš se čega bojati...”

Omer je progutao slinu kao da ne može disati.

„Ne bojim se... Ja... Ne bojim se nikoga osim Svevišnjeg.” Glas mu je sad zvučao odvažnije. „Kažem samo da ste pogriješili. Ja nisam ubio Mukadera Kinadžija.”

„Mukadera Kinadžija”, ponovio je Ali značajno. Lagano se nagnuo i pogledao sumnjivca u oči. „Mukader Kinadži, ha? Zar se tako govori o tastu? Da je poživio, zvao bi ga ocem. Otac Mukader. Ali sad kao da govoriš o strancu. O Mukaderu Kinadžiju...”

„Mislim, ujku Mukadera...” Trepnuo je jer mu je smetalo blještavilo svjetiljke. „Nisam ubio ujku Mukadera.”

Ali je mladiću pustio ramena i u trenu ga uhvatio za glavu. Dvjema ju je rukama polako okrenuo prema sebi.

„Je li tko rekao da jesi?”

Zaprepašteni sumnjivac nije znao što da kaže. Onaj moj ga je znatiželjno promatrao i ponovio kao da pokušava nešto shvatiti:

„Je li tko rekao da si ti ubio ujku Mukadera?”

„Nije, ali kad ste me ovako, nabrzake...”

Moj ga je mangup veselo prekinuo:

„Zašto smo vas priveli?" Pristojno mu je pustio glavu i nastavio: „Zbog napada na policiju... Zbog ranjavanja državnih službenika na dužnosti..."

„Ali nismo znali da ste policija." I dalje je gledao Alija. „Mislili smo da ste lopovi. Kamionet nam je ukraden prije dva tjedna. S 280 kila mesa u njemu... Da smo znali da ste policajci..."

„Pobjegli biste", dovršio je Ali. „Ne bismo našli ni vozilo ni vas."

„Zašto bismo pobjegli? Nismo ništa skrivili... Rekao sam vam: nisam ubio ujku Mukadera..."

Došlo je vrijeme da se upletem u razgovor.

„A Teda Nelsona?", upitao sam ga strogo. Prije nego što se okrenuo prema meni, Omer se stresao kao da sam ga udario. Ali to nije dugo trajalo. Odmah se pribrao i u mene uperio zabrinute oči, crvene od neispavanosti.

„Što? Što ste rekli?"

Promrmljao sam potpuno miran, potpuno bezizražajnog lica:

„Čuo si me."

„Nisam..."

Mirno sam otvorio dosje pred sobom. Bio je to isti onaj koji su Ali i Zejnep uzeli iz Odjela za terorizam. U njemu su bile sve informacije o Omeru. Počeo sam monotonim glasom čitati izvještaj:

„Ted Nelson. Zapovjednik američke vojske. Prije dvije godine u Afganistanu su ga oteli talibani. Držali su ga zatočenim mjesec dana, a zatim mu prerezali grkljan." Podignuo sam pogled s izvještaja i pogledao Omerovo lice koje je pobijelilo. „Nožem sličnim onom koji smo noćna našli u vašem kamionetu... Grkljan mu je prerezala osoba koja se razumije u takvo što..."

Progutao je slinu triput zaredom.

„Kakve to ima veze sa mnom?"

Nježno sam ga upozorio:

„Nemoj, Omere. Nisi u poziciji da se poigravaš s nama. Trenutno nemaš takav luksuz."

Nastavio je odolijevati premda se bojao i to luđački:

„Kakav luksuz? Kakva igra? Ne razumijem o čemu govorite."

Nisam povisio glas. Nisam čak ni promijenio ton.

„I ti si bio u Afganistanu..."

Nije to odmah porekao. Pomislio sam čak i da će priznati, ali nastavio je inzistirati: „Ne, to je laž. Nikada nisam bio u Afganistanu."

Pokazao sam na dosje pred sobom.

„Ali tako nisi tvrdio u izjavi koju si dao prije dvije godine..."

Na trenutak nije znao što da kaže.

„To nije moja izjava", napokon je procijedio. „Natjerali su me da je potpišem... Sami su je napisali. Mučenjem su me prisilili da je potpišem..."

Ali ga je stražnjim dijelom dlana snažno udario po glavi.

„Pazi što govoriš! Nazivaš nas mučiteljima?"

Glava mu je poletjela prema naprijed.

„Ah! Ne, ne vas... One koji su me tjerali da potpišem tu izjavu..."

Možda je i govorio istinu... Možda nije, ali vjerojatno jest. Poslije Al-Qaidinih krvavih pobuna, policija je bila mnogo stroža prema radikalnim militantnim islamistima. Ipak, Omer je mogao poreći izjavu pred tužiocem, ali nije. Sigurno nam je nešto tajio.

„Kako hoćeš, Omere...“, rekao sam zatvarajući dosje. „Onda je naš posao ovdje gotov.“ Okrenuo sam se svojem glumačkom partneru: „Imao si pravo, Ali. Ne možemo ništa učiniti. Kad stižu Amerikanci?“

Moj je pomoćnik odvratio vještinom na kojoj bi mu zavidili i profesionalci:

„Alvin je rekao da će doći do podne, ako stignu dopisi.“

Nabrao sam čelo, pretvarajući se da se pokušavam prisjetiti.

„Alvin je onaj Židov?“

Naša se diva namrštila kao da stvarno postoji netko takav i kao da njemu uopće nije drag.

„Da, inspektore, to je onaj tip kovrčave kose koji se svađao s vama... Crvenobradi.“ Počeo se po bradi i upitao kao da ga zaista zanima: „Nije li on iz CIA-e?“

„Kako da to znam, Ali? Možda je i iz neke tajnije organizacije... Ponašaju se kao da su nam šefovi, ali vidi se da su nizašto...“

Krajčkom oka sam pogledao Omera koji nas je veoma zabrinuto slušao. No, na njegovom se licu i dalje vidjela sumnja. Jesmo li govorili istinu ili smo ga pokušavali prevariti? Je li nam trebao reći što zna ili šutjeti i hrabro podnijeti što ga čeka? Očito smo se trebali još malo potruditi da ga uvjerimo. Nastavio sam blatiti imaginarnog Alvina:

„Tip nam još besramno pokušava naređivati u našoj vlastitoj državi.“

„Misle da su bogomdani, inspektore... Ali rekli ste vi njemu što ga ide...“

Zastao je i još jednom udario Omera u glavu. „Nisam siguran vrijedi li vam riskirati za ovakve budale. Možda smo im ga trebali izručiti kad su to i zatražili i sve bi bilo gotovo.“

Strah u mladićevim očima pretvorio se u stravu. U njegovim se pokretima nazirala napetost onoga koga je preplavila panika.

„Amerikanci?“ Glas mu je bio slabašan, kao u kakvog bolesnika. „Dat ćete me Amerikancima?“

„Preferiraš Francuze?“ Ne, Ali više nije glumio. Sad se samo zabavljao. „Što nam preostaje, mali? Čovjek kojeg si ubio je Amerikanac. Usto, grkljan si mu prerezao u Afganistanu, a ne na našem tlu. Da si to napravio u Istanbulu, možda bismo ti i mogli pomoći...“ Okrenuo se prema meni kao da se prisjetio nečeg važnog. „Hoće li ga zaista odvesti u Afganistan, inspektore?“

„Ne znam“, rekao sam glumeći nehajnost. „Svakako bi mogli. Kao primjer drugima...“

„Ili da ga upucaju“, veselo je upao Ali. Okrenuo se prema Omeru, paraliziranom od strave. „Zašto me tako gledaš? Jesam li pogriješio? Teško da će te pogubiti u Americi... Zbog ljudskih prava i demokracije. Ali u Afganistanu bi ti u tri dana presudili i stavili te pred zid...“

„Nisam ga ubio.“ Gledao nas je u strahu za vlastiti život. Razrogačio je oči, a rijetka brada mu se počela tresti. „Muslimani nikoga ne ubijaju.“

„Da, da. Što bi tada bilo s džihadom protiv nevjernika?“

„Ne razumijete... U Kur'anu Časnome ima jedan dio...“ Kad je vidio da ga obojica gledamo sa zanimanjem, snizio je glas i počeo objašnjavati: „Sura Al Ma'ida kaže: 'ako neko

ubije nekoga koji nije ubio nikoga kao da je sve ljude poubijao; a ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva, kao da je svim ljudima život sačuvaov.' Zato ja ne smijem nikoga ubiti..."

„A zašto si onda otišao u Afganistan?", upao je Ali. „Otišao .si u razgledavanje? Koliko ja znam, u toj siromašnoj zemlji nema tako zanimljivih mjesta."

„Otišao sam kako bih shvatio... Kako bih naučio i vidio..."

Ali je ponovno postao ironičan:

„Da, da, u Afganistanu ima mnogo cijenjenih fakulteta medicine..." Odjednom se uozbiljio. „Kako hoćeš, gospodine Omere. Ako inzistiraš na tim lažima, ispričat ćeš ih Alvinu iz američkog konzulata."

Mladi je sumnjivac okrenuo molećivi pogled prema meni.

„Vjerujte mi, inspektore. Ja nisam ubio tog Amerikanca."

Pokušao sam govoriti nježnim glasom samilosnog prijatelja ili obiteljskog starješine koji razumije u kakvoj je situaciji:

„Uzalud poričeš, Omere... Amerikanci te traže već dvije godine... Pratili su te i kad si bio u zatvoru. Tvoje izručenje nisu tražili prije dvije godine samo zato što bi time prekinuli veze s tvojom skupinom... Nama nisu ništa rekli, ali prikupili su dosta informacija o tebi. O tvojim prijateljima u tarikatu, braći i jasno, tvojoj zaručnici Efsun..."

Poskočio je na stolici i prestravljeno promrmljao: „O Efsun? Ona nema veze s ovime..." Prvi put mu se u očima pojavio očaj. „Efsun nema veze s ovim. Izvukao sam se zahvaljujući njoj..."

Ušutio je... Shvatio je da je pogriješio, ali sad je bilo prekasno.

„Izvukao si se", ponovio je Ali stavljajući ruke na stol. „Reci nam, gospodine Omere: iz čega ili od koga si se to izvukao?"

„Ni od koga... Htio sam reći da me Efsun promijenila i od mene napravila muškarca."

„Ne laži!", prekorio ga je Ali. „Još tvrdiš da si musliman."

„I jesam, hvala Bogu, ali nikoga nisam ubio... Ni ujku Mukadera ni tog američkog zapovjednika."

Te riječi nisu zadivile onog mojega. Baš se spremao pograbiti Omera za vrat kad sam ga ja zaustavio: „Pusti ga, Ali. Ne možemo ništa ako odbija našu pomoć..." Pomaknuo sam se kao da ću ustati. Omer je na meni prikovao pogled upalih crnih očiju i zabrinuto pratio svaki moj pokret. „Onda neka ti Bog pomogne, moj Omere...", ustao sam. Okrenuo sam se svom pomoćniku koji nije shvaćao što radim i dao mu jasnu naredbu: „Odvedi ga natrag u pritvor, njegovoj braći..."

Prije nego što je prestravljenog Omera zgrabio za ruku, Ali se pretvarao kao da se prisjetio nečeg važnog: „Alvin je tražio da bude sam, inspektore. Strogo nas je upozorio da mu ne damo da ikoga vidi."

Odgлумio sam bijes:

„To je već previše. Neka nas puste da sami odlučimo gdje ćemo držati sumnjivce."

Moj pomoćnik je spustio glavu, tobože posramljen.

„Imate pravo, inspektore. U redu, odvest ću ga njegovoj braći..." Zgrabio je jednog mladića koji se zgrčio od straha i pokušao ga podignuti. „Hajde, gospodine Omere, idemo."

„Samo malo, samo malo, stanite", oglasio se mladić koji je nasjeo na varku. „Inspektore, molim vas..."

„Omere, ako nas planiraš zadržavati..."

Opet je zatrepao na zaslepljujućem svjetlu.

„Neću, inspektore. Molim vas, sjednite."

Nisam sjeo, samo sam ga nastavio odmjeravati nepovjerljivim pogledom.

„Ako vam kažem", počeo se nagađati, „ako vam kažem sve, hoćete li mi pomoći?"

Pogledao sam ga tobože iznenađeno.

„Ako nam kažeš sve... Znači, krio si nam nešto?"

Na licu mu se pojavio neki izraz između smiješka i isprike.

„Nikoga nisam ubio, inspektore, ali otišao sam u Afganistan... Dobro, porekao sam to jer sam se bojao. Lagao sam vam... Ali i Amerikanci lažu. Nisam član Al-Qaide niti sam taliban... Da, htio sam biti... Radi islama..." Nastavio je gledajući Alija: „Htio sam se primiti oružja jer sam pogrešno shvatio Božju knjigu. Jer u 35. ajetu sure Al Ma'ida piše ovako: 'O vjernici, Allaha se bojte i nastojte da Mu se umilite i na putu Njegovu se borite da biste postigli što želite.' Taj sam ajet pogrešno protumačio. Bio sam neuk i zastranio sam. Ali Bog mi je ugasio ljutnju, probudio samilost u meni i povezao mi ruke. Zahvaljujući Njemu nikoga nisam ubio."

„Čekaj", rekao sam sjedajući natrag na stolicu. „Ne žuri se... Počni ispočetka... Ali želim znati sve do najmanjeg detalja." Uperio sam u njega kažiprst. „Budeš li mi lagao..."

Opet je više puta progutao slinu...

„Ne, neću lagati... Nema više laži..."

Grlo mu se osušilo i teško je govorio.

Nalio sam vode u plastičnu čašu i pružio mu je.

„Hvala, inspektore..."

U jednom je gutljaju ispio vodu...

„Hoćeš li još malo?"

„Neću", rekao je vraćajući čašu na stol. „Bog vas blagoslovio."

Ubojice i žrtve

„Božji poslanik, svjetlo svijeta, Muhamed, u svojem je Oprosnom govoru rekao: 'Ne činite zla da vam ga ne bi činili.'"

Dok je govorio, crne su mu se oči ovlažile, a brada podrhtavala. Ali je pak prekrizio ruke na prsima i bezosjećajno slušao njegove riječi. Od umora ili iz dosade se srušio na stolicu lijevo od mene, ali pogled mu je i dalje bio na našem sumnjivcu, kao u ptice grabljivice. Omer je pak, shvatio da mu se nimalo ne sviđa i govorio gledajući u mene, ne mog pomoćnika.

„Ali svijet je bio pun zla, inspektore. Krv muslimana se prolijevala u Bosni, Afganistanu, Iraku..."

„Znamo to", prekinuo ga je Ali raširivši ruke. „Reci nam zašto si otišao u Afganistan..."

„Hoću... Ali ovo morate znati..."

Onaj moj je htio povikati na njega, ali ja sam ga zaustavio: „Dosta, Ali. Pusti ga da govori..."

Namrštio se, ali nije imao izbora.

„Neću vam ništa skrivati", Omer je odmah preuzeo riječ. „Odrastao sam u okrilju tarikata. Moj je otac bio pristaša hodže Zenbara iz Jeruzalema. Ja ga nikada nisam vidio... Preminuo je kad sam bio dijete, ali njegov utjecaj nad mojim ocem je i dalje bio snažan. Odgojio je svoju petoricu sinova prema načelima islama i dao je sve od sebe kako bi od nas napravio dobre muslimane. Naučio nas je da volimo KuP an, molitvu i post. Na Ramazan nas je vodio u Sulejmaniju, Ahmediju ili pak, džamiju Ejup Sultan. Htio je da učimo od najboljih propovjednika. I sam je bio dobar musliman. Poštovao je sve uvjete naše vjere. Ali je li bilo dovoljno ispunjavati pet uvjeta islama i šest uvjeta vjere i sudjelovati u zikrima koji su znali potrajati i do pola noći, dok su muslimani u svijetu patili? To me zbunjivalo. Je li bilo ispravno da mi samo klanjamo, postimo i obavljamo ostale rituale dok našu braću vjernike ubijaju ljudi druge vjere? Ta mi je misao u glavi gorjela kao žeravica. Na sveučilištu sam upoznao Maksuta koji je pripadao istom tarikatu kao ja i moj otac. Bio je dvije godine stariji od mene. I njegova je vjera bila jaka, ali imao je stavove drukčije od onih mojeg, a i njegovog oca. Nije bio tih, miran i samodostatan kao moj otac. Vjerovao je da će samo islam spasiti svijet. I zbog toga je tvrdio da muslimani moraju krenuti u džihad. 'Ako ne povedemo džihad, nevjernici će izbrisati islam sa zemlje', govorio je. Govorio je da će se kršćani i Židovi u Americi ujediniti i povesti rat na islam. Nikada to neću zaboraviti. Sjedili smo u Sulejmaniji po slije molitve petkom, među zidovima ukrašenim časnim ajetima Kur'ana. Maksut je pokazao na kupolu te veličanstvene bogomolje i rekao: 'Naš je predak izvršio svoju dužnost. Proširio je islam po svijetu. Čovječanstvu je ostavio besmrtna djela. No mi se sada zadovoljavamo samo skrivanjem u te Božje građevine kako bismo veličali Boga. A najbolje bismo to učinili kad bismo se suprotstavili zlu.' Odmah sam ga podsjetio na riječi Poslanika Muhameda: „Tako kažeš, ali naš nas Poslanik upozorava: 'Ne činite zla da vam ga ne bi činili.'"

Nagnuo se i pogledao me ravno u oči.

'Ja to isto govorim. I ja kažem da ne dopustimo drugima da čine zlo, kao što je rekao Božji poslanik, mir Božji s njim. Boriti se protiv zla nije zlo.'

Na to sam ja naveo 32. ajet sure Al Ma'ida.

'Ali naša sveta knjiga, Kur'an Časni kaže: 'Ako neko ubije nekoga kao da je sve ljude poubijao; ali ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva, kao da je svim ljudima život sačuvao.'

Kad je to čuo, u očima mu je zasjao prezir.

'Nije baš tako, brate. U tom ajetu piše mnogo više', rekao je i izgovorio ajet na arapskom, a zatim i na turskom.

'Zbog toga smo Mi propisali sinovima Israilovim: ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga, ili onoga koji na Zemlji nered ne čini kao da je sve ljude poubijao; a ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva, kao da je svim ljudima život sačuvao. Naši poslanici su im jasne dokaze donosili, ali su mnogi od njih, i poslije toga, na Zemlji sve granice zla prelazili.'

Iznenadio sam se kad je Maksut to rekao. Je li govorio istinu ili me pokušavao prevariti? Vidio je moj sumnjičavi pogled i rekao potpuno siguran u sebe: 'Kad stigneš kući, otvori Svetu knjigu i pročitaj. Ako ne znaš arapski, upitaj nekog hodžu koji zna. On će ti to potvrditi. Ali kad smo već kod sure Al Ma'ida, u sljedećem ajetu piše ovako: 'Kaznu za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova vojuju i koji nered na Zemlji čine jeste: da budu ubijeni, ili razapeti, ili da im se unakrst ruke i noge odsijeku ili da se iz zemlje prognaju. To im je poniženje na ovom svijetu, a na onom svijetu čeka ih patnja velika...''

Taj ajet nisam znao, a što je još gore, shvaćao sam da sam prava neznalica kad je bila riječ o onome što piše u Kur'anu Časnome. No, nisam se dao obeshrabriti.

'U redu, pročitat ću svetu knjigu pa ćemo poslije razgovarati.' Gotovo sam otrčao kući. Otvorio sam turski prijevod Kur'ana i čitao. Pisalo je u riječ onako kako je Maksut rekao. Moj um, i ovako prepun pitanja, sada je bio izgubljen. Našao sam se s Maksutom u stražnjem dvorištu džamije sultana Selima Javuz. Rekao sam da je imao pravo. Nije se uzoholio, samo je skromno odvratio: 'Nemam pravo ja, nego Svevišnji i njegov Poslanik. Blaženi bili ako smo dostojni da im budemo robovi.'

Razgovarali smo pred grobnicom sultana Selima Javuz. 'Kako bismo mogli biti dostojni?', upitao sam ga. 'Kako da budemo dobri vjernici kao što je propisano?'

Oči su mu zasjale.

'Tako da se odupremo zlu', promrmljao je. 'I spasimo našu braću koja pod njim pate. Jer tko spasi jedan ljudski život, kao da je spasio sve ljude.'

Povjerovao sam da je takvo tumačenje Poslanikovih riječi točno. Znači, tako bi trebalo shvaćati KuP an Časni, pomislio sam. Od tog sam dana pažljivije slušao Maksuta. Jednog smo dana sjedili u našoj kući na Egrikapiju. Pokazao mi je nekamo izvan zidina i upitao:

'Jesi li posjetio grobove pratitelja?'

Neću lagati, nisam. Znao sam da su časne osobe u tim grobovima Poslanikovi ashabi, to jest ljudi koji su imali čast upoznati ga, ali nisam im znao imena ni što drugo o njima.

'Trebao bi ih posjetiti', prošaptao je. 'Posebice grobove Abu Ajup Al Ansarija i Abu Šejbe Al Hudrija. Oni su na Poslanikovu zapovijed dojahali ovamo kako bi proširili islam. Bez

oklijevanja su za islam dali živote tisuće kilometara daleko od domova. Posjeti njihove grobove. Umij svoje srce, vjeru i odvažnost u potoku svetosti.'

Učinio sam što mi je rekao i posjetio sam grobove dvojice ashaba. I kao što je Maksut rekao, duh mi se napunio hrabrošću i lijepim osjećajima. Počeo sam se nalaziti s njim gotovo svakog dana. Njegove su me se riječi svakim danom sve više dojmile.

Maksut mi je postao neka vrsta šejha, neka vrsta putokaza. Počeo sam vjerovati da naše bogoštovlje više nije dovoljno. Abdest koji smo uzimali, namaz koji smo klanjali, post koji smo držali, šehada koju smo izgovarali i ajeti koje smo učili imali bi značenje samo kad bismo ustali na džihad. Zato sam s veseljem prihvatio Maksutov prijedlog da odemo u Afganistan."

Prekinuo sam ga kako bih provjerio koliko je iskren.

„Htjeli ste pružiti liječničku pomoć talibanskim snagama u Afganistanu?"

Bilo je to trik-pitanje. Da je Omer odgovorio potvrdno, što je lako i mogao, budući da je bio student medicine, posumnjao bih u njegovu iskrenost, ali nije.

„Ne, u Afganistan nismo otišli liječiti našu braću muslimane, nego se boriti protiv đavoljih sila zla. Ionako nisam završio fakultet. Vjerovao sam da je bolje spasiti čitavo vjerno čovječanstvo, nego liječiti pojedince."

Ne, ovaj je dečko bio iskren, ali moj pomoćnik koji je ovo sve slušao kiselog lica ponudio je vlastito tumačenje svega: „Dakle taj te tip po imenu Maksut prevario. Tebe i tebi slične neznalice iskoristio je za terorizam."

Omer je odmahnuo glavom, očajan jer ga nismo dobro shvatili.

„Nije me prevario. Ni mene ni drugu braću vjernike. Nikada nam nije predložio nešto što sam nije bio spreman učiniti. Nije nas pozvao na džihad u kojem nije namjeravao i sam sudjelovati."

Zanimala me Maksutova sudbina.

„Gdje je sada taj Maksut?"

Na licu mu se ukazao izražaj boli.

„Umro je... I on je za mnom napustio onu pećinu. Pridružio se pobunjenicima u Kabulu. Ondje je uletio u vojni konvoj na jednoj od glavnih cesta noseći dvadeset kilograma dinamita. Umro je u eksploziji. Ali zadržao je vjeru."

„Vidim da odobravaš njegova djela", upao je Ali. „Koliko je još ljudi umrlo s njim?"

Omerovo se lice zasjenio.

„Trideset devet ljudi... Umrlo je trideset devet ljudi."

„A koliko je među njima bilo vojnika?"

Omer je odvratio pogled.

„Ne znam... Da, među mrtvima je bilo i civila... Slažem se da je pogriješio, ali Maksut je vjerovao da je postupio dobro. Zato je umro u miru, djelujući u ime svoje vjere."

Glas mu je počeo drhtati. Prisjećanje prošlosti ga je potreslo, a hitri se Ali pokušao okoristiti

time:

„Kako znaš da je umro miran? Jesi li bio uz njega?"

Omer se stresao prije nego što je odgovorio. Ne, nije se pokušavao prisjetiti, činilo se prije kao da ponovno proživljava one dane. Mislim da mu nije bilo lako zaboraviti ono što je preživio.

„Nisam bio uz njega“, napokon je objasnio. „Vratio sam se u zemlju.“ Uperio je pogled u mog pomoćnika i nastavio naglašavajući svaku riječ: „Bio sam u zatvoru u Turskoj kad je Maksut umro.“

Bio je toliko uznemiren da nije mogao lagati.

„Zašto si se vratio iz Afganistana?“ umiješao sam se. „Zato što nisi našao ono čemu si se nadao?“

„Ne znam“, rekao je lagano poniknuvši glavom. „Na povratku odande sam mislio da sam se uplašio. Da nisam bio dovoljno hrabar. Sramio sam se samoga sebe...“

Ušutio je... Djelovao je kao da je zaboravio na nas te se razračunava sam sa sobom.

„A poslije?“

Podignuo je glavu i lagano zatreptao:

„A poslije... Poslije sam upoznao Efsun...“

Prisjetio sam se Efsuninih prodornih modrih očiju.

„Upoznali ste se nakon što si se vratio iz Afganistana? Niste se prije poznavali?“

„Vidio sam je nekoliko puta, ali zbližili smo se kad sam se ja vratio iz Afganistana. To jest, kad sam izašao iz zatvora. Tih sam se dana zatvorio u sebe. Nisam išao ni na fakultet. Provodio sam dane u našoj mesnici na Čaršambi. Jednog je dana došla kupiti mesa. Vraćala se s fakulteta, nosila je knjige u rukama. Vidjevši Ibn Arabijevo djelo Biseri mudrosti, nisam odolio pa sam upitao:

'Je li to knjiga napisana po volji našeg Poslanika?'

Nasmiješila se i kimnula glavom.

'Da, Ibn Arabi tako kaže. Jedne mu se noći u snu ukazao naš Poslanik i rekao mu: 'Ej, Arabijev sine, objavi narodu što znaš da je istina.' I Ibn Arabije odlučio napisati ovu knjigu i podijeliti svoje tajne s ljudima. Ostavit ću vam je ako je želite pročitati.'

Uzeo sam knjigu i pokušao je pročitati, ali netko mi ju je morao protumačiti. Zamolio sam Efsun da mi pomogne i ona je pristala. Tako smo se počeli viđati. Zatim smo se, po volji Božjoj, zavoljeli i zaručili.“

„Rekao si da si se izvukao zahvaljujući njoj...“ podsjetio sam ga. „Iz kojeg te to zla Efsun izvukla?“

Prije nego što je progovorio, pokazao je na plastičnu bocu vode.

„Mogu li dobiti još malo vode?“

Napunio sam mu čašu, a on je počeo objašnjavati kad je popio sve do posljednjeg gutljaja:

„Iz Afganistana sam se vratio posramljen...“

„Zašto?“ prekinuo ga je nestrpljivi Ali. „Što se ondje dogodilo da bi se tako osjećao?“

„Onaj američki zapovjednik...“

Svog sam pomoćnika smatrao nestrpljivim, ali ovog puta ja nisam odolio pitanju:

„Ted Nelson?“

„Ted Nelson... Da, bio sam ondje kad je ubijen...“

Izgleda da nam se sreća osmjehnula. Susreo sam Alijev pogled, ali nijedan od nas nije izustio ni riječi. Počeli smo znatiželjno slušati Omera:

„Bili smo u planinskoj regiji... Zapovjednika su oteli u nekom sukobu. Bio je to krupan muškarac, visok metar i devedeset. Govorilo se da je bio okrutni ubojica, odgovoran za smrt stotinu naše braće muslimana. Ali ja sam unatoč njegovoj krupnoj građi na stijeni na kojoj je sjedio vidio samo poniženog ratnog zarobljenika. Sivim očima iza plavih trepavica molećivo je gledao svakoga tko bi mu se približio, pokušavao mu se nasmiješiti i mješavinom paštunskog i engleskog govorio: 'Molim vas, smilujte se. Imam dvije kćeri.' Ali odluka je donešena. Osudili su ga na smrt. No, pogubljenje je odgođeno do još jednog očekivanog napada Amerikanaca. Zapovjednikovo pogubljenje bio bi njihov odgovor na napad. Maksut mi se približio, stavio mi ruku na rame i prenio vijest:

'Čestitam, brate. Izabran si za tu časnu dužnost.'

Odmah sam shvatio da govori o zapovjednikovu pogubljenju. A znao sam da se to obavlja tako da se osuđeniku nožem prereže grkljan. Isprva ništa nisam osjetio. Čak sam se i razveselio. Moja su mi braća mudžahedini vjerovali i povjerili mi važnu zadaću. Usto, u tome sam imao iskustva. Da, i sad se ježim dok to izgovaram, ali mnogo sam puta nožem zaklao životinju.

Napokon je došao taj trenutak. Amerikanci su u blizini Kabula zaskočili sedamdeset troje muslimanskih pobunjenika, a iako su se neki od njih predali, nijednog nisu ostavili živog. Sve su ih strijeljali. Mi smo zauzvrat htjeli pogubiti zapovjednika. U ekipi za pogubljenje je osim mene bilo još šest mudžahedina. Četvorica su mu trebali držati ruke i noge, dvojica glavu, a ja sam mu trebao prerezati grkljan."

Ali i ja smo šutke slušali Omera, kao da smo u tom trenutku bili u pobunjeničkoj pećini.

„Jadnik je shvatio što mu se sprema čim smo ušli u pećinu u kojoj je bio zatočen. Uspaničeno nas je preklinjao. Sada je govorio samo engleski. Rekao nam je kako je prisilno poslan u Afganistan i kako je bio dobar prema svojim susjedima muslimanima u blizini Fort Hooda u Teksasu. Ali sve mu je bilo uzalud. To je bio rat, on je bio vojnik, a vojnike suze u ratu ništa ne znače. Točnije, tako sam mislio sve dok nisam pogledao u zapovjednikove oči. Najprije su mu se približila četiri mudžahedina. Čovjek se pokušao oduprijeti, ali snažni su ga borci ubrzo svladali, zgrabili za ruke i noge i plegli ga na stol. Dvojica su ga uhvatili za glavu. Sad je bio red na mene. Približio sam mu se noseći široki, oštri nož. Mudžahedini su za to vrijeme proučili tekbir. Nisu vikali, ali su bili dovoljno glasni kako bi nadglasali zapovjednikovo preklinjanje. To mi je bilo drago jer me on uznemiravao. Kad sam se približio, jedan od onih koji su mu držali glavu se pomaknuo udesno kako bi mi napravio mjesta. Moji su prijatelji besprijekorno obavili posao. Mogao sam vidjeti zapovjednikovo tijelo pognuto na stol. Žile na mišićavom vratu, koje sam trebao prerezati, u strahu su kucale poput srca. Trebao sam samo pritisnuti na njih oštri nož koji sam držao. Baš kao što sam to radio sa životinjama... Ali nisam mogao. Pogled mi je najprije pao na pjegice na čovjekovom licu. Bile su poput mrlja na zreloj marelici i podrhtavale su na obrazima jadnog čovjeka. Pokušao sam ih ignorirati. Stegnuo sam nož i htio njime presjeći zapovjednikov grkljan kad mi je pogled pao na sive oči koje su me molile za milost. Na dvije pepeljaste kuglice pune strave. I dva djeteta koja su trčala u njihovom odrazu. Dvije djevojčice... Dva jada, nevina života koja su se igrala u svom dvorištu udaljenom

tisuću kilometara odavde, nesvjesne smrti svog oca... Pokušao sam odvratiti pogled i natjerao ruku na poslušnost. Ali uzalud, nisam mogao odvratiti pogled od njegovih očiju ni zarezati mu vrat nožem. Mudžahedini iz skupine su me pokušavali ohrabriti mrmljajući: 'Hajde, u ime Boga... Za sveti rat... Za potlačene...' Ali ne, kao da me privezala neka božanska sila. Nisam mogao pomaknuti ruku koja je držala nož. Uvidio sam da to neće ići, da ja to neću moći učiniti i pod iznenađenim pogledima šest mudžahedina bacio sam nož od sebe. Posramljen sam plaćući istrčao iz pećine. Zaustavio me Maksut. Zagrlio sam ga i gorko plakao sve dok se nisam smirio. A zatim sam mu rekao što se dogodilo. Mislio sam da će me opsovati i poniziti. Ali nije, mirno me saslušao. Kad sam završio, samo je rekao: 'Ti nisi spreman.' Nije zvučao ni razočarano ni prijezirno. 'Prerano smo te doveli.' Zatim se udaljio od mene. Tri dana mi se nitko nije približio, tri dana nitko nije razgovarao sa mnom. A ti su ljudi bili strašno srdačni. Gajili su posebne simpatije prema Turcima. Prije tog događaja su prema meni bili iznimno prisni i dragi. Dijelili su sa mnom hranu, odjeću i metke, sve stoje potrebno za preživljavanje vi planinama. No razočarao sam ih. U njihovim očima više nisam bio Božji ratnik, nego kukavica. Tri sam dana lutao pod beskrajnim nebom Afganistana, tri sam dana čekao u najnapuštenijem kutu pećine zaklonjene strmim klisurama. Onda me k sebi pozvao njihov vođa, Pakistanac. Rekao mi je da će za sve biti najbolje da se vratim u Tursku. To me zapravo razveselilo jer više nisam mogao živjeti s tim ljudima. Svi bi me smatrali kukavicom. S njima više nisam mogao jesti, spavati, a što je najvažnije, boriti se, jer mi nitko ne bi vjerovao. Zato se tom prijedlogu nisam usprotivio..."

„A zapovjednik?", promrmljao je Ali. Glas mu je izgubio onaj ironični prizvuk. „Što mu se dogodilo?"

U Omerovim se očima ukazala duboka tuga.

„Ubili su ga... Jedan je Afganistanac učinio ono što ja nisam mogao. Jedan afganistanski mudžahedin koji je u američkom bombardiranju izgubio tri sina, ženu i staru majku... Jedanaest dana nakon toga Amerikanci su napali pećinu u kojoj su se oni skrivali. U njoj su napalмом spalili sve žive i mrtve."

Ali i ja smo svakog dana imali posla s ubojstvima. Neshvatljivim, okrutnim ubojstvima, divljaštvom koje je služilo kao dokaz ljudskom ludilu. Moglo bi se reći da smo bili okruženi mrtvima, ali ove su se riječi dojmile čak i nas. Neko smo vrijeme šutjeli, ne znajući što bismo rekli.

„Veselio sam se povratku u Tursku", ponovno je počeo Omer. „Ali dušu mi je od prvog trenutka obuzeo onaj osjećaj srama što poput smrada koji prodiere u kožu. Počela me mučiti strašna krivnja. Ona mi je pritiskala dušu i mučila me gore nego privođenje s granice, ispitivanja i batine koje sam primio od policije. Sve dok nisam upoznao Efsun i dok uz njezinu pomoć nisam otkrio tasavuf. Jer Efsun me podsjetila na Poslanikove riječi: 'Ne budi tlačitelj, nego potlačeni.' Jer mi je Efsun pomogla da shvatim da vjera nije nasilje, nego ljubav. Zahvaljujući njoj, shvatio sam da islam znači predanost Bogu."

Ušutio je, pogledao najprije Alija, a zatim i mene, a zatim naglasio:

„Zato ni ja ni Efsun nikoga ne bismo mogli ubiti. Ni našeg neprijatelja Teda Nelsona ni ujka Mukadera. Jer mi smo umjesto ubojica, odabrali biti žrtve. Jer naš neprijatelj nisu zli ljudi, nego samo zlo. Naši neprijatelji nisu tirani, nego tiranija. A vjera koja se hrani nasiljem nama je

strana, protivna i zabranjena. Jer u 22. ajetu sure Al-Gašija stoji: 'Tvoje je da poučavaš, ti vlasti nad njima nemaš!' A uzeti život nije pravo čovjeka, pravo je samo Boga koji je taj život i stvorio."

More krvi

„Da, Božje je pravo da uzme život!“, pjenio se Ali. Sjedio je na stolici nasuprot mome stolu. Grmio je kao da iz sebe izbacuje bijes jer je morao šutjeti dok je Omer govorio: „On i njegov sufizam! Da, nije važno značenje Kur'ana Časnog, nego tumačenje... Kakav lažljivac.“

Omera smo prije pola sata poslali natrag u pritvor k njegovoj braći. Koliko god je Ali bio razočaran, toliko je i Omer bio napet na izlasku iz sobe za ispitivanje. Još je mislio da ćemo ga izručiti Alvinu, agentu CIA-e. Iako nisam bio siguran da je Omer naš krivac, u ovom ga stadiju istrage nisam imao namjeru pustiti, ali ni reći mu nešto što bi ga opustilo. Unatoč svim njegovim nastojanjima, rekao sam samo: „Ponovno ćemo razmotriti situaciju.“ No, to moje tajnovito ponašanje nije zadovoljilo Alija. On je smatrao da smo ga trebali dobro pritisnuti. Zapravo se ljutio na mene, ali budući da se nije mogao istresti na svog nadređenog, bjesnio je na Omera. Na koncu ipak više nije mogao izdržati pa se dotaknuo i mene:

„Niste ga trebali tako lako poslati natrag u pritvor, inspektore... Sada sigurno mirno spava na klupi. Trebali smo ga pritisnuti baš kao i oni iz Odjela za terorizam. Govorili smo s njim kao da ćaskamo u kafiću. Nije se ni uplašio.“

Zatreptao sam nadajući se da će to pomoći mojim očima koje su me zbog neispavanosti počele peći.

„Ali, zastrašivanjem ništa ne bismo postigli, inače bi oni iz Odjela za terorizam dobili što su tražili. Oni znaju natjerati čovjeka da govori bolje od tebe i mene. Omer im je odolio pa bi bez sumnje odolio i nama.“ Sad sam već veoma dobro osjećao bol u leđima. Polako sam se naslonio i nastavio: „A i učinilo mi se da je dečko iskren. Ne bih se iznenadio kad bismo doznali da je rekao istinu.“

Nezadovoljno je izbacio ranjenu usnu.

„Ne vjerujem. Pokušavao nas je prevariti. Pogledajte samo s kolikim je divljenjem govorio o onom Maksutu. Govorio nam je o teroristu koji se nije libio ubijati kao o junaku.“ Ljutito je puhnuo. „Ne, inspektore, taj nam je Omer ispričao bajku. Možda su i Mukadera Kinadžija ubili radi tarikata. Htjeli su iskoristiti njegovo bogatstvo za svoje ciljeve. Ne znam kakve veze imaju s ostalim žrtvama, ali moguće je da su i njih ubili iz istog razloga. Oprostite, ali ovdje se ne slažem s vama, inspektore. Dečko nas je izigrao... Napravio je cirkus od svega ovoga...“

Nanovo je smišljao scenarij u svojoj glavi, dodajući mu nove sumnje i svaki put je bio zadivljen vlastitom pričom. To možda nije bio loš način da si obogati maštu, ali bila je potpuno pogrešna metoda hvatanja zločinca. S druge strane, nisam imao snage u četiri ujutro raspravljati o tome s njim, dok se bol u mojim leđima pojačavala, a bijela fluorescentna svjetlost mi pekla oči. Ipak sam mu pokušao objasniti, nadajući se da će ga to uvjeriti: „Kažeš tako, Ali, no barem nam je priznao ono što nije rekao onima iz Odjela za terorizam.“

U tom je trenutku u ured ušla Zejnep. U desnoj je ruci, u prozirnoj vrećici za dokaze, nosila krvavi mesarski nož pronađen u bijeloj vrećici u kamionetu, a u lijevoj izvješće na jednoj stranici. Ali zanimala ju je posljednja rečenica koju je načula ulazeći.

„Tko je priznao, inspektore?"

Nisam više htio raspravljati o tome.

„Dodi, Zejnep", rekao sam pozorno promatrajući njezino lice, blijedo od umora. „Što je? Jesi li identificirala krv na nožu?"

„Da, inspektore. Nažalost, krv je životinjska."

Ta me činjenica nije nimalo iznenadila, no Ali koji je bio uvjeren da je Omer ubojica, razočaran je navaljivao:

„Zejnep, jesi li sigurna? Jesi li dobro provjerila?"

Zejnep mu je pružila stranicu s izvještajem.

„Žao mi je, Ali. Imunološki test ne laže."

Iako ne razumije stručne riječi i brojke kao ni ja, Ali je ipak neko vrijeme piljio u izvještaj.

„A možda", počeo je podignuvši glavu s papira, „možda bismo trebali pregledati i kamionet. Ako su Omer i njegova braća ubojice, sigurno su s njim prevozili tijela."

Imao je pravo, zapravo smo trebali pregledati vozilo. Samo smo tako mogli doznati je li Omer kriv ili nije. Ali za to nam je bio potreban nalog tužiteljstva. Zapravo nismo smjeli pregledati ni taj mesarski nož. No, da smo u ovakvim ozbiljnim istragama čekali birokraciju, mogli smo propustiti važne prilike. Zato smo odlučili najprije obaviti pretragu, a zatim ujutro zatražiti nalog. Međutim, Zejnep nije mogla sama obaviti pretragu. Za taj smo posao morali organizirati ekipu. A to je značilo da bi istraga narasla, a tada bi postalo sve teže držati se propisa. U hladnjak kamioneta se moglo ući tek ujutro, kad stigne nalog iz tužiteljstva.

„Gdje ste ga parkirali?", upitao sam Zejnep koja je još stajala. „Nitko ga neće dirati, zar ne?"

„Neće, inspektore", uvjerala me glasom koji je od umora već postao promukao. „Dovukli smo ga u dvorište postaje. Ključevi su kod mene."

„Dobro, vrati onda nož onamo odakle smo ga uzeli, ali nemoj da te tko vidi."

Umorno joj se lice na tren razvedrilo i poprimilo nestašni izraz.

„Dobro, inspektore."

„Sutra ujutro moramo najprije iz tužiteljstva dobiti nalog za pregled noža i unutrašnjosti vozila."

„Na zapovijed, ekipa će početi čim dobijemo nalog." Zastala je i duboko udahnula.

„Međutim, čini se da će to biti težak posao. Stražnji dio vozila pun je krvi... Vjerojatno životinjske. U tom ćemo moru krvi tražiti ljudsku."

Raširio sam ruke i ustao.

„Imamo li drugog izbora, Zejnep? Možda su dokazi koji će nam pomoći da riješimo slučaj skriveni u tom moru krvi."

I Ali se razvedrio, razabirući iz mojih riječi da i dalje sumnjam na Omera. Ignorirao sam ga i nastavio upozoravati Zejnep: „Ujutro okupi dobru ekipu. Ako bude trebalo, dovedi sve iz laboratorija. Ne želim propuste. Ovo je sad najvažniji slučaj Odjela za ubojstva. Tko se bude bunio, zapiši im imena. Ja ću s njima razgovarati."

Zejnep je odlučno kimnula glavom.

„Ne brinite se, inspektore. Ako u tom kamionetu ima i kapi ljudske krvi, naći ćemo je."

„Ne, Zejnep, ti nećeš tražiti krv. To neka radi specijalna ekipa. Odredi im nadređenog. Želim da u ovom slučaju budeš na višoj poziciji. Bit ćeš uvijek uz mene jer svakog trena može doći do novog razvoja situacije."

Lijepo joj se lice uozbiljilo.

„Shvaćam, inspektore."

Pokušao sam se nasmiješiti i zaboraviti na oči koje su me pekle i bol u leđima koja je svakim trenom bivala sve gora.

„Dobro... Idemo onda malo odspavati. Ja sam gotov, a ni vi ne izgledate najbolje. Moramo se odmoriti barem na nekoliko sati."

Alija taj moj prijedlog nikako nije razveselio. Da je mogao, on bi odmah doveo tim iz laboratorija pred vozilo, ne čekajući nikakav nalog. A za to vrijeme bi i sam zasjeo Omeru za vrat i pio mu krv sve dok iz njega ne bi izvukao neku izjavu koja bi nam pomogla u istrazi. Možda bi izvukao i otvoreno priznanje, ali nama to ništa ne bi značilo. Ne bi mogao uvjeriti suca, a i dokazi koje bismo pronašli bez naloga bili bi bezvrijedni. I što je još gore, nakon ovoliko truda, zbog te bismo se pogreške našli na početku istrage. I to kao loši policajci. Zato sam posegnuo za kaputom ne mareći za to što on misli o svemu kad je Zejnep ponovno upitala: „A što je to s priznanjem? Tko je priznao?"

„Omer", rekao sam skidajući kaput s vješalice. „Duga je to priča, Ali će ti je ispričati na putu kući." Uperio sam pogled u njih i upozorio ih smrtno ozbiljan: „Ovog ste puta gotovi. Nema varanja kao sinoć. Ravno kući... Lijepo ćete se naspavati. Ujutro imamo puno posla."

Rane na duši

Probudila me svjetlost dana koja mi je pala na lice. Ušuljala se kroz prozor i nevidljivim mi prstima dotaknula kapke. Otvorio sam oči. Nisam valjda kasnio? Uznemireno sam se podignuo i pogledao sat na komodi. Ne, bilo je tek osam. Čudno, ali unatoč tome što sam odspavao svega nekoliko sati, osjećao sam se dobro. Kako su mi bila leđa? Polako sam se ispravio i da, bol se odmah pojavila. Ali nije bila tako strašna. Mora da mi je pomogla kortizonska mast koju sam nanio prije spavanja. Osjećao sam se bolje nakon što sam se okupao i obrijao.

Izašao sam iz kuće i svratio k majstoru Arifu. Zahvalio sam mu za gozbu koju je pripremio neki dan za mene i Evgeniju i platio svoj dug. Kao i uvijek, nije me pustio da odem prije nego što pojedem izvrstan doručak. U tom je trenutku uletio brijač Ajhan. Bio je strašno uznemiren.

„Umro je stari Yanni“, rekao je ne skrivajući vlažne oči. „Našli su ga u kući... Tjedan je dana bio mrtav. Nitko nije primijetio... Na ovom jebenom svijetu nema više ni dobrih ni odanih susjeda! Naša će se tijela usmrditi u našim domovima, a nitko neće ni znati...”

Majstor Arif je obrisao kapljice čaja s vrhova svojih sijedih brkova i nabrao obrve.

„Nemoj tako, Ajhane... Ovdje je još dobro... Ima četvrti u Istanbulu gdje ljudi i ne znaju kako im se susjedi zovu. Stari je Yanni živio sam pa ljudi nisu znali da je umro... Ne bi ga inače tako ostavili u kući...”

Poznao sam staroga Yannija. Imao je lijevaonicu željeza na Balatu prije nego što su brodogradilišta preseljena na Pendik. Znali smo igrati nogomet u crkvenom dvorištu uz njegovu radionicu a kad bismo ožednjeli, napili bismo se vode na česmi u njegovoj lijevaonici... Nikada ništa ne bi rekao. Toliko smo mu godina ulazili u radionicu i izlazili iz nje, a on nam nikada ne bi prigovorio.

Stari se Yanni nikada nije oženio. Govorilo se da je homoseksualac. Nikad nisam saznao jesu li glasine istinite ili ne.

„Počivao u miru“, rekao sam i dotaknuo ruku brijača Ajhana kako bih ga utješio. „Bio je to dobar čovjek.”

I Arif je tužno promrmljao:

„Rahmet mu duši... Bio je časniji od mnogih lažljivaca koji se nazivaju muslimanima. Laka mu zemlja.”

Ostavio sam ih s njihovom tugom i ljutnjom i izašao vani. Približavao sam se svojoj kanti kad sam začuo poznati glas: „Dobro jutro, Nevzate. Što ti radiš ovdje?”

Okrenuo sam glavu i ugledao Jektu. I on je djelovao umorno kao i ja. Izgleda da su on i Demir nastavili piti kad smo mi sinoć otišli.

„Dobro jutro, Jekta. Svratio sam k majstoru Arifu na doručak.”

Nabrao je smeđe obrve.

„E sad me ljutiš.”

„Zašto? Što sam rekao?”

„A što misliš? Dolaziš Arifu na doručak umjesto k meni? Kuća mi je na dva koraka od tvoje."

Nasmiješio sam se i dotaknuo mu rame.

„Stari, sinoć smo bili zajedno."

Ljutnja na njegovom licu nije se nimalo smanjila.

„Dojadili smo ti? Nekada smo svaki dan provodili zajedno."

Zapravo me njegovo prigovaranje razveselilo jer sam tako znao da im je još stalo do mene. „Ma ne, nisam tako nešto mislio. Ne želim vam smetati..."

Odmah me prekinuo:

„Da smetati... Čuj ti njega... Sad me još i vrijeđaš..."

Nisam više znao što da kažem. Posramljeno sam čekao na svoju bukvicu, ali moj se stari prijatelj nijemo nasmijao.

„Nasjeo si..."

„Ma, sram te bilo..."

Veselo se zahihotao i pokazao rukom na moj auto.

„Hajde, idemo."

„Čekaj, kamo ćemo? Imam posla."

„Pusti sad to. Neće svijet propasti ako zakasniš sat vremena." Uozbiljio se. „Nisam se samo šalio, Nevzate. Zašto zaista ne dolaziš k nama na doručak? Demir i ja smo sami, a i ti si..." Lice mu je poprimilo značajan izražaj. „Doduše, sad je tu i Evgenija..."

„Ma nije to, Jekta. Ne znam, nije mi palo na pamet. Nisam ni znao da se vi svakog jutra nalazite na doručku."

Sad je bio zaista ljutit.

„Kako bi i znao kad ne pitaš." Požurio je ne čekajući moj odgovor. „Hajde, u auto..."

Rukom mi je pritisnuo ozlijeđeno mjesto na leđima.

„Ah, stani, stani!"

„Što? Što je bilo?"

„Ma ništa, sinoć sam dobio pošten udarac u mjesto koje si dotaknuo."

Sad se on posramio.

„Oprosti, nisam znao."

„Nije važno", smirio sam ga. „Proći će za nekoliko dana."

Odmjerio me zabrinuto.

„Dobro, ali kad se to dogodilo? Bila je ponoć kad ste otišli."

„Pred jutro..."

Znatiželjno me pogledao.

„Pred jutro? Noćas si bio na dužnosti?"

„Što ćeš? I to je dio posla."

„Opet neko ubojstvo?"

Uzdahnuo sam i rekao:

„A što drugo?" Saslušao bi me, ali ne bih mu rekao ništa lijepo. „Ma pusti sad to", promijenio sam temu. „Reci mi kamo to idemo?"

„A što misliš?", odvratio je uputivši se prema desnim vratima moje kante. „K Demiru..."

Pogledao sam na sat. Bližilo se devet sati. Zapravo sam već morao biti u postaji, ali zanimali su me zaključci sinoćnje večere to jest, njihovo mišljenje o Evgeniji... Ali i Zeynep bi i sami mogli obaviti posao. Baš kao nekada, kad smo markirali školu da bismo otišli na nogomet, neizmjernim sam uzbuđenjem poput nestašnog djeteta rekao: „Dobro, stari. Hajde, idemo...”

Demir je ustajao rano, prije zore. Radio bi do podneva, odspavao sat vremena nakon ručka, a zatim se opet bacao na posao. Bio je to najdiscipliniraniji čovjek na svijetu. I ne samo zbog njemačkog obrazovanja. Bio je on takav i kao dijete. Knjige su mu uvijek bile ukoričene, bilježnice čiste, uniforma ispeglana i okovratnici uštirkani. Tu mu je naviku prenijela majka, teta Atije. Ona je za života bila veoma uredna, ali nažalost, vrlo ju je mladu spopala nesreća zvana Alzheimer. Demirov otac, ujko Bunjamin, bio je vrlo strog čovjek. Demir ga se strašno bojao. Ali kad mu se majka razboljela, otac se za nju brinuo do njezine smrti, ne gubeći nadu do kraja. Nastavio je razgovarati s tetom Atije i govoriti joj riječi pune ljubavi, čak i kad se ona više ničega nije sjećala. Čini se da se to sve nije previše dojmilo Demira. Nije ga pogodila majčina bolest ni zadivila očeva požrtvovnost. Sve je to promatrao s nekom čudnom bezosjećajnošću. No je li zaista bio bezosjećajan ili je samo htio tako izgledati? Nikada to nije pokazao. Uvijek bi si našao neku zabavu, neki posao koji bi ga udaljio od problema. U školi su to bila predavanja, a ljeti očeva prodavaonica tekstila na Unkapaniju. Nikada nije bio besposlen, osim kad je bio s nama. S nama bi to prerano odraslo dijete čelične volje zaboravilo sve pa i samoga sebe i postalo neopterećeno, slobodno i radosno. Igrali bismo nogomet u crkvenom dvorištu ili se kupali na još čistim obalama Zlatnoga roga. Naši su radosni glasovi odzvanjali ulicama i zakucima Balata. Sve dok on opet ne bi ušao u kuću... Tada sam mislio da je za Demira odlazak u Njemačku bio spas. Vjerovao sam da će mu odlazak iz kuće otvoriti vrata u posve drukčiji svijet. No, shvatio sam da sam se prevario vidjevši da se Demir uopće nije promijenio kad se nakon mnogo godina vratio kući. Demir je bio takav kakav je bio i nikada se neće promijeniti, poput vučjeg šteneta koje se nikada neće pripitomiti. No, trudio se da se promijeni. Čuo sam da je na neko vrijeme otišao u Bosnu u vrijeme rata, kao liječnik za Ujedinjene narode. Prijavio se kao dobrovoljac. „Zašto?”, upitao sam ga kad smo se opet susreli nakon mnogo godina. „Iz gluposti, Nevzate...”, rekao je napola u šali. Djelovao mi je čudno. „Ali otišao si ljudima činiti dobro.” U očima mu se pojavila ogorčenost. „Ljudi i dobrota... Te su dvije riječi tako strane jedna drugoj.” Odmahnuo je glavom. „Dobro, neka ti bude. Otišao sam ljudima činiti dobro. Ali zapravo sam ga htio činiti sebi. Bio sam u Njemačkoj... Dosađivao sam se i život mi je djelovao smiješno. Pomislio sam da ću u blizini smrti možda otkriti smisao života.” Govorio je o nečemu vrlo važnome, ali lice mu je opet bilo bezizražajno. „I jesi li?”, navalio sam. „Koji je smisao života?” Gorko se nasmiješio. „Takvo što ne postoji... Život nema neko općeniti smisao, kao što to tvrde religije i ideologije. Mislim da čovjek taj smisao stvara sam.” Ništa od toga nisam shvatio, a Demir je to, jasno, primijetio: „Ma, nema veze, Nevzate... Sve je to komplicirano... Filozofi su tisućama godina razbijali glavu oko toga i ništa nisu smislili...” Eto, takav je bio Demir. Nije otkrivao prave misli i osjećaje. Je li ih smatrao prevrijednim ili nevažnima? Do dan-danas to nisam shvatio.

Zapravo se ni Jekta sada nije mnogo razlikovao od njega. Kažem sada jer su stvari bile drukčije dok su Handan i njihov sin bili živi. Njegov je život imao poseban smisao, baš kao što

je to tvrdio Demir. Ali nakon smrti njegove obitelji, Jekta je počeo nalikovati Demiru. Mislim da su zbog toga opet bili prijatelji, unatoč tolikim godinama i događajima. Parkirao sam kantu pred „palačom

Balat", a kad smo kroz široka vrata ušli u vrt, zatekli smo Demira u sjenici u sjeni kestena kako stol za kojim smo sinoć večerali priprema za doručak. Jekta mu je izdaleka doviknuo:

„Gle koga sam ti doveo!"

Iznenadio se kad me vidio.

„Sigurno sam ti jako nedostajao", našalio sam se dok smo se približavali. „Dugo se već nismo vidjeli."

Iznenadenost je ustupila mjesto iskrenom osmijehu.

„Nedostajao bi mi i da te svaki dan viđam, Nevzate." Bio je neočekivano nježan. „Ali mi tebi ne nedostajemo. Da nije ovih slučajnih susreta..."

„Zaboga, sinoć smo bili zajedno."

„Da, ali zahvaljujući Evgeniji... Ne gledaj me tako, Nevzate. Istina je. Nije li tako, Jekta? Kad nas je ova nesreća nazvala?"

„Misliš li da bih ga onda morao ovako dovući?"

„Dosta s tom bukvicom", prigovorio sam. „Kao da vi mene zovete."

„Naravno da te zovemo. Toliko smo te puta zvali u ribolov, ali svaki si nas put ostavio na cjedilu."

To je bila istina. Mnogo su me puta pozvali u ribolov. I to ne dan prije, nego tjedan dana prije... Svakog sam puta namjeravao poći, ali uvijek bi me nešto spriječilo. Demir i Jekta tada nisu reagirali na to ili ja nisam primijetio. Prvi su se put ovako otvoreno žalili na to. A najčudnije je bilo to što mi se to sviđalo. Jesam li se prevario u vezi s mojim prijateljima? Možda me nikada nisu izopćili, nego mi se samo tako činilo. Možda je Evgenija bila u pravu, možda sam se ja uvijek držao dalje od njih. Mislim da je to bila prava istina. I ne sjećam se kad sam se potrudio da im se negdje pridružim. A onda bi ih krivio što više nisu bliski sa mnom. Kako god bilo, nisam bio u pravu. Sakrio sam se iza problema na poslu.

„Dajte, nemojte tako, dečki", promumljao sam. „Znate kakav imam posao. Nemam ni noći ni dana... Teško je biti policajac..."

Obrana mi je uspjela.

„Pa tako reci i oprošteno ti je." Demir je pokazao na stolicu okrenutu prema kestenu. „Dodi, sjedni ovamo..."

Sjeo sam i nastavio s obranom:

„Zapravo bih i ja htio biti s vama, ali s mojim se poslom zaista nikad ne zna... Već se tri dana mučimo s ubojicama. Znate da sam unatoč trudu sinoć ipak zakasnio."

„To je ono tijelo pronađeno kod Kostantinovog stupa?"

„I to, ali ima i drugih... Prljav je to posao, ali ima svojih zanimljivih strana. Primjerice, upoznao sam ravnateljicu muzeja Topkapi. Svašta sam naučio o povijesti Istanbula... Nego... Eto, dani su mi užurbani..."

Mislio sam da će me sada pustiti na miru, ali Jekta je preuzeo riječ:

„Dobro, ali ti taj posao voliš, prijatelju. Oprosti, ali baš te uzbuđuje. Kažeš da ti je teško, a nikako da odeš u mirovinu. I to unatoč svim nepravdama. Da sam na tvom mjestu, već bih davno dao otkaz.“

„Nije tako“, zaustio sam, ali nije me slušao.

„Ne, Nevzate. Priznaj, ti taj posao voliš.“

Imao je pravo, volio sam ga. Nisam ga mogao napustiti iako nisam znao pravi razlog za to. Možda jer je na ovom svijetu bilo previše boli, možda jer u ovoj državi nije bilo pravde, možda jer

sam mislio da ću se bolje osjećati ako riješim nekoliko ubojstava i uhvatim ubojice. Ili samo zato što sam volio raditi taj posao. Ili zato što drugačije nisam mogao. Koji god razlog bio, da, volio sam se baviti ubojicama i rješavanjem ubojstava.

„A i čini se da ti mi više ne trebamo“, sarkastično je promrmrljao Demir, ohrabren Jektinim riječima. „Sinoć si bio jako sretan uz Evgeniju...“

„Sretan? Ma ne... Padao sam od umora, stari... Funkcioniram na dva sata sna.“

„Hajde, hajde. Nisi se prestajao smiješiti“, navalio je. „Pusti sad to i pričaj nam o Evgeniji.“

O, Bože, nasjeo sam i sad mi nije bilo spasa.

„Već sam vam sve rekao. A ona vas očekuje u subotu u Tatavli. Ondje ćete ju bolje upoznati...“

„Joj, stvarno“, zastao je Jekta. „Žena nas je pozvala, ali...“

Htio me pitati je li poziv bio iskren ili upućen iz pristojnosti, ali to nije mogao izgovoriti.

„Jako će se naljutiti ako ne dođete... Evgenija je baš onakva kako izgleda. Jasno kaže što misli i osjeća. Ne bi vas pozvala da joj se niste svidjeli.“

„Dođi ćemo, doći ćemo...“, smirio me Demir. „Pravi si sretnik... Evgenija mi djeluje kao dobra žena.“

„I jest“, rekao sam. Ne bi mi pristajalo hvaliti se novom ljubavi dok smo i dalje živjeli okruženi uspomenama na žene koje smo izgubili. Obojica su me nježno gledali, ali nisu mi zavidjeli. Možda im je njihova bol imala više smisla i zadovoljstva od moje sreće...

„Zašto se ne oženiš njome kad je toliko dobra? A i lijepa je.“

Jekta je odmah dodao:

„I zaljubljena je u tebe...“

Jesu li me to zafrkavali? Ne, obojica su bila vrlo iskreni. Čak su imali i ponešto tužne izraze lica. Možda to nisu rekli zbog Handan, ali meni je pala na pamet. Na trenutak sam se posramio što sam s Evgenijom. Ne samo to, osjećao sam se loše. Da, ja sam se udaljio od njih. Možda je Evgenija imala pravo, odvojio sam se od prijatelja u trenutku kad su se zaljubili u Handan.

„I ti si zaljubljen u nju, zar ne?“

Dobro, ali zašto je Demir toliko navaljivao? Ne, u njegovim riječima nije bilo skrivenog značenja. Ne, nije me osuđivao. Možda se iznenadio činjenicom da mi je po drugi put pošlo za rukom da nekog zavolim pa je pokušavao shvatiti kako.

„Ne znam, Demire... Zapravo se i ne sjećam kakav je to osjećaj ljubav.“

Osmijesi su ugasnuli i atmosfera je postala ozbiljna. Neki mi je unutarnji glas govorio da promijenim temu jer ću ih rastužiti, ali nisam mogao. Nastavio sam objašnjavati:

„Uz Evgeniju se osjećam dobro... Evgenija mi odgovara... Jasno, nije kao prije... Mislim, nije kao što je bilo s Guzide... Nikada više neće biti kao prije... Jer nikada neću zaboraviti Guzide i Ajsun..."

Pogled mi se susreo s Jektinim. Ni on nikada neće zaboraviti Handan i svog sina Umuta. A Demir? Je li on zaboravio Handan? Onu djevojku u koju je bio zaljubljen on i njegova dva najbolja prijatelja? Nisam bio uvjeren u to. Nastavio sam im otvarati dušu:

„Da, rana na duši nikada potpuno ne zaraste. Tijelo se brže oporavlja. Sve dok srce kuca, tijelo može ozdraviti. No kad duša jednom zadobije udarac, ta rana ne zarasta. Krvari do samoga kraja. Ali s druge strane, život ide dalje. Mislio sam da ja neću moći početi ispočetka. Mislio sam da neće biti druge žene, da nikoga više neću moći voljeti. A dogodilo se..."

Na lica im je pala sjena, oči su im se zamaglile, a u glavama su im se rojila pitanja. Znao sam da ih ni Demir ni Jekta neće imati hrabrosti postaviti, ali ja sam odgovorio na njih:

„Ponekad se sramim. Pitam samoga sebe što to činim. Moja žena i kći su umrle, a ja uživam u životu... Da, često tako razmišljam... Možda bi najbolje bilo da umrem... Samo bi im tako mogao biti jednak. Da me više nema kao ni njih. No, misli idu dalje. Kakve koristi od toga imaju Guzide i Ajsun? A da je obrnuto? Da sam ja umro, a moja žena i kći preživjele. Zar bih htio da one više ne žive? Ne vjerujem. Njima ništa neće koristiti ako ja odustanem od života..."

Demir je piljio u jednu točku. Možda je opet razmišljao o smislu života; je li to mogla biti ljubav koju je prije mnogo godina izgubio u ovoj četvrti?

„Imaš sreće, Nevzate", rekao je Jekta. U očima mu se ukazao neki mekani bljesak pun razumijevanja. „Možda si i snažan... Zavolio si neku drugu. Zbog toga se ne moraš stidjeti. Ali ako ne možeš ponovno voljeti... E, tad počinje pakao."

Demir je i dalje bio duboko u razmišljanju o smislu života.

„Imaš pravo", rekao sam okrenuvši se prema Jekti. „Možda sam imao sreće što sam pronašao Evgeniju. Ona je zaista posebna. Takvu se osobu ne susreće svaki dan, ali siguran sam da na ovom svijetu ima na tisuće žena kao što je ona."

Jekta je shvatio što mu želim reći.

„Siguran sam da ima..." Gorko se osmjehnuo. „Ali nisu važni oni drugi, Nevzate. Važni smo mi. Naši osjećaji. Oni drugi su upozorenje. Oprosti, ali tako je i s Evgenijom. Koliko bi njezina ljepota i dobrota imale utjecaja da nema tvoje radosti ili volje za životom, kako god taj osjećaj nazvali? Lijepo si to rekao, rana na ljudskoj duši nikada ne zaraste... Ta rana na duši je u isto vrijeme jača i bolnija od one na tijelu. Ta je bol toliko snažna da čovjek ne može ni pogledati dalje u svijet... Ne može čak ni kad bi htio..."

Demir je napokon izronio iz mora misli.

„Promijenimo temu", rekao je odsječno. „Bez tijela nema ni duše. A bila ona bolna ili radosna, duša ne može živjeti ako ne nahranimo tijelo."

Opet je pokušavao promijeniti temu. Pokušao se nasmiješiti i okrenuo se prema meni: „E, glavni inspektore, imate li kakvu želju za doručak?"

Eto, takav je bio Demir. Zapravo je bio strašno osjećajan, ali to nikada nije pokazivao. Baš kao i kad mu je majka bila bolesna i kad su se Jekta i Handan vjenčali. Naslonio sam se na stolicu i odmjerio svoje prijatelje. Ni Jekta se nije usprotivio Demirovom prijedlogu za promjenom teme. Možda sam se prevario u vezi s Demirovom, možda je napokon odlučio

podijeliti svoje boli i probleme, ali ne sa mnom, nego samo s Jektom. Vjerojatno je i Jekta samo njemu pokazivao svoju ranu. Možda su osjećali bol onog drugoga kao svoju, ali nikada nisu razgovarali o tome. Jer dijelili su umrle, gubitke i tugu. Opet sam se osjetio izopćeno. Činilo mi se kao da sam kažnjen jer sam sretan. U meni je rasla neka vrsta grižnje savjesti i bijesa. Htio sam ustati i otići. Bez ikakvog pozdrava. Nisam to mogao učiniti, pa sam se pokušao nasmiješiti kao Demir, prikrivajući svoje osjećaje.

„Hvala, sit sam. Neću dugo ostati. Imam posla u postaji.“

Mumtaz

Prošlo je jedanaest kad sam stigao u postaju. Policajac na vratima mi je zabrinuto rekao da me načelnik Mumtaz čeka u svom uredu. I počelo je. Mumtaz je htio znati kako napredujemo s istragom. Možda ga je nazvao netko odozgo. Naravno, mediji nisu mirovali. Siguran sam da je sinoćnje ubojstvo bilo na vijestima i naslovnicama novina, a prirodno je bilo da načelnik Mumtaz želi znati za razvoj situacije. Ali ovo što se sad događalo bilo mi je teško objasniti, a i nije bilo pametno otići k njemu bez posljednjih informacija. Zato sam ga zanemario i otišao u svoj ured. Najprije sam k sebi pozvao Alija i Zejnep. Za pet minuta su sjedili predi mnom. Oboje su izgledali naspavano, samo je Alijeva donja usna još malo otekla.

„Počela je pretraga vozila za prijevoz mesa, inspektore“, počela je Zejnep s izvještajem. „Okupili smo jako dobru ekipu. Dečki rade punom parom...”

„Odlično.”

„Ali rezultate ćemo dobiti tek navečer.”

Okrenuo sam se svome pomoćniku koji je za ovo vjerojatno doznao prije mene.

„Jesi li čuo, Ali? Morat ćemo tražiti tužioca da produži pritvor.”

Razvedrio se poput nestašnog dječaka.

„Ne brinite se, inspektore. Već sam poslao Nadžija u tužiteljstvo.”

Nisam se mogao suzdržati pa sam se i sam nasmiješio.

„Bravo. Prijeđimo sad na treću žrtvu. Bio je novinar, zar ne? Kako se ono zvao?”

„Šadan Durudža... Pomalo kompliciran čovjek...”

A koja od naših žrtava nije bila komplicirana?

„Trenutno je radio za velike novine“, nastavio je Ali. „No nije baš bio ugledni član zajednice. Bio je umiješan u slučaj gradnje hotela na području od posebnog interesa prije tri godine u okolici Topkapija. Danima je u novinama, za koje je radio, nadugo i naširoko hvalio hotel zbog svih pozitivnih promjena koje bi donio turizmu naše zemlje. Ali onda je Arhitektonska komora uložila žalbu tvrdeći da će taj hotel naštetiti našim povijesno-kulturnim vrednotama. Sud je uvažio žalbu i gradnja hotela je zaustavljena. Zatim su neke ljevičarske novine otkrile da je tvrtka koja je gradila hotel Šadanu Durudži nepovratno dala stan. O tome su novine pisale danima. U tisku su nastale svađe. Šadan Durudža nije vratio stan, ali je morao dati ostavku u novinama za koje je radio.” Odmahnuo je glavom i sarkastično dodao: „No budući da se u našoj državi uzimanje mita smatra vrlinom, to nije dugo trajalo i on je nakon godine dana počeo pisati za još veće novine.”

Ali je spominjao ključnu riječ: mito. Ili podmićivanje ili kršenje zakona. Pravo pravcato bezvlađe. Sve tri žrtve su imale veze s ilegalnom gradnjom u povijesnom dijelu grada.

„A ima li taj Šadan Durudža neke veze s ostale dvije žrtve?”

Ali je lagano iskrivio donju usnu, ne obazirući se na oteklinu.

„To još nisam doznao, inspektore.” Odvratio je pogled kao da se srami. „Zapravo to još nisam ni provjerio. Nisam imao vremena.”

„Bolje da to provjerimo. Možda je i taj novinar povezan s onim ugostiteljem Ademom Jezdanom."

Zapravo smo najprije trebali razgovarati s tim Ademom Jezdanom.

„Kad se ono čovjek vraća iz Moskve?"

„Noćas u ponoć, inspektore...", odvrtila je Zejnep. „Ako ne bude kašnjenja, trebao bi oko ponoći biti na aerodromu Atatürk."

Ali je uzbuđeno upao:

„Da ga skupimo s aerodroma?"

Čini se da je i on polako počeo vjerovati u to da Omer nije mogao biti ubojica. A bavljenje Ademom Jezdanom, bivšim zemljoposjednikom umiješanim u prljave poslove moglo je biti mnogo uzbudljivije od gnjavaže oko Omera, člana radikalne islamske skupine. Ma što moglo, već je počelo biti. Kao i uvijek, moja je dužnost bila da budem glas razuma: „Ne možemo ga sada privesti. Nemamo ništa što bi ga inkriminiralo. Ta vrsta ljudi ima mnogo svojih pomoćnika na državnoj razini. Ne želimo da nam netko već u početku sveže ruke. Mogli bismo ga posjetiti na radnome mjestu." Pogled sam uperio u Zejnep. „A kovanica? Je li zaista onako kako si rekla? Je li iz Teodozijeve doba?"

„Tako je, inspektore. Ali nisam našla previše informacija o tom Teodoziju. Mislim, nema puno o njemu na internetu. I na Zejnepinom se licu ukazalo lagano crvenilo. „Oprostite, inspektore, nisam to imala vremena detaljno istražiti."

Nisam ih kritizirao.

„Ali ako želite, mogu odmah početi", nastavila je entuzijastično. „A možemo pitati i Lejlu Barkin."

„To ćemo i učiniti, ali ne sada. Moramo ponovnu na Samatju, u kuću prve žrtve, Nedždeta Denizela. Lejla Barkin je spomenula da je Nedždet imao kolekciju kovanica. Moramo doznati je li ona još u kući ili ju je netko uzeo."

„Mislite da su kovanice uzeli ubojice?"

„Moguće, Zejnep. Te se kovanice ne prodaju baš tako lako, na tržnici. Mora da su ih ubojice uzeli iz nečije kolekcije ili iz muzeja. Kažem uzeli, jer mi se ne čini da su ubojice toliko glupi da bi koristili kovanice koje su sami kupili i tako se odali. Moramo dobro pretražiti onu kuću. Sve je započelo Nedždetovim ubojstvom pa i prvi trag koji tražimo mora biti u toj kući..."

Prekinula me zvonjava uredskog telefona. Podigao sam slušalicu dovršavajući:

„Trag bi mogao biti u onoj kući."

„Koji trag?" upitao je glas iz slušalice. „Gdje si, Nevzate? Nisu li ti rekli da te čekam?"

Bio je to načelnik Mumtaz. Naljutio se što kasnim pa je sad urlikao.

„Imali smo hitni slučaj, načelniče. Morao sam kolegama podijeliti zadatke. Stižem čim ovo riješim."

„Dobro, nemoj kasniti... Ravnatelj policije, guverner... Svi me neprestano zovu. Ovo je treće ubojstvo, Nevzate. Mediji napuhuju događaj, ljudima trebaju informacije."

Da ga nisam prekinuo, popio bi mi krv.

„Razumijem, načelniče", uglađeno sam ga prekinuo. „Dolazim za pet minuta."

Poklopio sam i ponovno se okrenuo prema mladima.

„Vi odmah krenite. Da, vas oboje. Dođi ću nakon razgovora s načelnikom. I Zejnep, želim da se kuća detaljno pretraži radi otisaka prstiju. Ponesi svu opremu sa sobom... Ali, moramo pronaći onu kolekciju. Rastavite kuću na sastavne dijelove, ako treba."

„Na zapovijed, inspektore." Pogledom sam prošao po njihovim licima. „Hajde, djeco, da vas vidim. Pronađite neki otisak, neki dokaz, neki trag, neki znak koji će nas odvesti k ubojicama, inače će ti manijaci proliti još krvi. I ja ću brzo doći do Nedžadetove kuće."

Fetah i Sidik

Začuo sam pucnjeve kad sam ušao u usku ulicu u kojoj se nalazila Nedžadova kuća... Dva sata nakon što sam onamo poslao Alija i Zejnep, a zatim izašao iz ureda načelnika Mumtaza... Nagazio sam na gas moje kante kriveći samoga sebe što sam ih pustio same. Mumtazu bih već nekako objasnio što se zbiva. On je ionako radije htio čuti da smo ulovili ubojice. Što sam mogao? Nisam ga mogao umiriti lažima. Objasnio sam mu sve, od Nedždetova Denizela do noćasnog ispitivanja Omera Ekinlija, čak i pomalo očajničkim tonom. Htio sam da mu budemo prvi na pameti kad zatrebamo podršku, a i nisam mu htio davati lažne nade. Inače bi me za dva dana pozvao na red jer nismo riješili slučaj, a ja sam imao važnijih stvari od izvještavanja njega. Baš kao primjerice sada, kad sam možda ugrozio Alijev i Zejnepin život zato što gospodin Mumtaz zahtijeva pisano izvješće. Mumtaz je bio pošten šef, ali najteža osoba na svijetu. Znao bi brbljati i trebalo mu je sto godina da prijeđe na ključnu stvar. Naši razgovori nikada nisu trajali dulje od deset minuta, ali uz čaj i kavu iz njegovog bih se ureda teško izvukao za manje od sata i pol.

Savjest me ubijala dok nisam stigao pred kuću, ali malo sam se opustio kad sam s pištoljem u ruci izletio iz auta i u malom dvorištu vidio moje ljude žive i zdrave. Kažem malo jer me dočekao sljedeći prizor: krupan je sumnjivac ležao na tlu s modrim tragom udarca na nosu dok mu je Ali desno koljeno pritisnuo na leđa i stavljao mu lisičine. Svakim mu je udahom iz nosa sve više krvi istjecalo po gornjoj usni. Za oko mi je zapela metalna drška pištolja zataknutog za desnu stranu Alijevog pojasa. Mora da je to bio čovjekov pištolj. Zejnep je pak svoju Berettu objema rukama držala uperena u drugog gorostasa koji je stajao pokraj vrata. Desnu polovicu njegovog lica u crveno je bojao tanki mlaz krvi koji mu je tekao iz obrve. Je li za to sve bio zaslužan Ali ili se i Zejnep počela tući? Našem se mangupu razvedrilo lice kad me vidio.

„Propustili ste predstavu, inspektore. Jako biste se zabavili da ste došli pola sata ranije.”

Lupež se dobro zabavljao jer je uživao u lomljenju kostiju. Vratio sam pištolj u korice i strogo upitao:

„Što se ovdje zbiva? Tko su ovi ljudi?”

„I mi smo se to pitali, inspektore.” Lagano je po glavi opalio čovjeka koji se migoljio pod njegovim koljenom. „Ali ova je gamad posegnula za pištoljima čim nas je ugledala.”

Čovjek kojeg je Ali nazvao gamadi imao je krupne crne oči i tako prirodno duge trepavice da biste, da nije prljave brade koja mu je uokvirivala lice, pomislili da gledate ženu.

„Mi ništa nismo krivi, inspektore. Pobjegli smo kad smo čuli da su policajci”, procijedio je iskrivljenim naglaskom. „Nismo htjeli sukob...”

Ali ga je opet udario po glavi.

„A što bi bilo da nismo policajci? Ušli ste s pištoljima u rukama. Ubili biste nas da smo bili civili?”

Čovjek je licem lako udario u zemlju.

„Ah“, zajaukao je, ali ipak je objasnio: „Pištolje imamo za zaštitu...”

„Vidi ti to! Za zaštitu? Kao da su naoružani zaštitari...”

„I jesmo. Mi smo privatni zaštitari... Radimo za zaštitarsku tvrtku.”

Alija to nije impresioniralo:

„Dobro, onda potegnite pištolj na svakoga tko vam priđe...”

Podignuo je glavu i pokušao objasniti:

„Ne, pogrešno ste me shvatili, gospodine Ali...”

On mu je jače utisnuo koljeno u leđa.

„Majka ti je gospodin! Pazi kako mi se obraćaš!”

„Ah, ah! Dobro, druže Ali.”

„Kakav drug, budalo? Jesmo li mi zajedno ovce čuvali?”

Jadnik je bespomoćno procijedio:

„Dobro, kako da vam se onda obratim?”

„S inspektore Ali. Zaboravi drugove i gospodine... Jasno?”

„Jasno, inspektore Ali, jasno... Htio sam reći da smo mi istrenirani za ovaj posao.

Poznajemo zakon. Ne bismo samo tako na svakoga potegnuli pištolje.”

Dok se čovjek branio, na sebi sam osjetio težinu nečijeg pogleda. Okrenuo sam glavu i ugledao djevojčicu Ajsuninih godina kako nas prestravljeno gleda. I nije bila sama. Na zvuk pucnjave u dvorište je nahrupilo i staro i mlado. Da pričekamo još malo, nad glavama bi nam visjela čitava Samatja. Pokazao sam na muškarce i upitao Alija:

„Treba li pozvati hitnu?”

„Ne.” Hladno je odmjerio ljude. „Inspektore, ne vidite li da su prave svinje?”

„Dobro, onda ih uvedite unutra...”

Kad mu se Ali maknuo s leđa, čovjek se stresao poput polegnute deve i polako ustao. Pogriješio sam, ovo je zapravo bio gorostas. Bio je viši od onog drugog barem za glavu. Nisam htio ni zamisliti što bi se Aliju dogodilo da ga je susreo nenaoružan. Ali ovi moji su ih toliko slomili da su oborenog pogleda šutke hodali prema Nedžadetoj kući. Prošli smo kroz mračni hodnik i uputili se prema osvijetljenom dnevnom boravku. Kad smo ušli u prostoriju ukrašenu sa sedam gravura Istanbula, opet mi je u ušima zazvonio onaj čudni glas:

„Zdravo... Ja sam kralj Biza... Dobro došli u moju palaču...”

Nedžadetov dobroćudni sivi papagaj koji je umislio da je čovjek opet nas je dočekaao s ugrađenim riječima. No, njegov stari prijatelj Ali se ovoga puta nije obazirao na njega, samo je odvratio: „Zdravo, Bizo.” Nije ni provjerio je li hrana koju mu je neki dan ostavio pojedena. Bio je zabavljen uhvaćenim sumnjivcima. Posjeli smo ih na kauč pod gravurama Aje Sofije i Fatihove džamije. Zejnep je izašla, a ja sam sjeo u naslonjač pred gravurom palače Topkapi. Ali je stao ljudima s desne strane i počeo objašnjavati što se dogodilo:

„Zejnep i ja smo pretraživali kuću kao što ste nam i naredili, inspektore. Čuli smo da se netko igra s ključanicom. Zejnep je stala na lijevo, a ja na desno od vrata. Krupniji od ove dvojice grdosija...”, pokazao je na čovjek s krvarećim nosom, „ovaj vol se ušuljao kroz vrata s pištoljem. Kad smo povikali: 'Stani, policija!' okrenuo se i pobjegao. Krenuli smo za njima. U dvorištu sam opet povikao: 'Stani!' Nije me poslušao pa sam u znak upozorenja dvaput pucao u zrak. Ova dvojica junačina su se uspaničila kad su čuli pucnjeve i spetljali se. Ovaj je telac

nosom udario u tlo, a onaj drugi je lijepim licem udario u stablo smokve." Moj se pomoćnik dobro zabavljao. Okrenuo

se prema meni smiješeći se: „Ove rane dakle nisu moje djelo, inspektore. Ako mi ne vjerujete, pitajte inspektoricu Zejnep. Istini za volju, htio sam opaliti ove budale, ali kao što vidite, to su obavili sami..."

Ali je ušutio kad je u dnevni boravak ponovno ušla Zejnep, noseći vatu, kolonjsku vodu i flastere. Gledao ju je preneraženo kao da ne vjeruje vlastitim očima. Zejnep je umireno milila kolonjske na vatu, a po dnevnom boravku se proširio teški miris limuna. Alijevo je lice postalo kiselo, ne zbog mirisa, nego zato što je Zejnep pomagala ljudima koji su joj prijetili pištoljem. Možda je i bio ljubomoran. Da nije bilo mene, opet bi bio rekao nešto glupo i bez razloga izazvao svađu. I Zejnep je primijetila njegov pogled, ali nije se obazirala. Mirno je obrisala ljudima krv i naljepila im flastere na rane. Nije više bilo smisla u iskušavanju Alijevog strpljenja dok se on ljuljao na mjestu poput ovjesa pokvarenog zidnog sata. Pogledao sam zaštitara s dugim trepavicama i upitao:

„Dobro, sad nam recite tko ste."

„Zovem se Fetah, inspektore", rekao je čovjek kojemu i dalje nije bilo ugodno na kauču jer su mu ruke lisičinama bile vezane na leđima. „A ovo je Sidik... Mi radimo za zaštitarsku tvrtku Ayyildiz ."

To je bila neka šala. Naravno, svo troje smo se sjetili kovanice s mjesecom i zvijezdom koju smo jučer pronašli. Iznenađeno smo se pogledali. Ali je sarkastično promrmljao:

„Nije vam valjda simbol kralj Biza?"

Umjesto Fetaha, Aliju je odgovorio papagaj:

„Zdravo... Ja sam kralj Biza... Dobro došli u moju palaču... Ja sam kralj Biza..."

Ali je vidio da ovako neće ići pa je nervozno ustao, svog prijatelja Bizu i njegov kavez iznio iz sobe i vratio se natrag. Ponovio je pitanje kao da se ništa nije dogodilo:

„Je li vam simbol kralj Biza?"

Fetah nije shvatio ili se pretvarao da nije.

„Nije kralj Beza", rekao je iskrivljujući ime ustanovitelja ovog grada, „nego polumjesec i u njemu zvijezda. Kao na turskoj zastavi..." Ovaj moj je ljutito zarežao:

„Pa naravno... Tursku zastavu koristite za sve vrste trgovanja..."

„Ne, inspektore, pogrešno ste shvatili... Mi smo taj simbol odabrali iz poštovanja..."

„Umukni! Da iz poštovanja..."

„Dobro, dobro", zaustavio sam Alija koji se spremao prignječiti čovjeka. „Što ste ovdje radili?"

Fetah se bojažljivo odmaknuo od prijatelja prema kojem se nagnuo u strahu od Alijeve pesnice.

„Mi... Mi radimo za Adema Jezdana, inspektore. Za Adema Jezdana."

Da, još jednom smo naišli na Adema Jezdana. Ali Fetah je dodao nešto još zanimljivije:

„Gospodin Adom je Nedždetov partner." Vidio je iznenađenje na našim licima i nastavio: „Kunem se, inspektore... Pokojni Nedždet Denizel je gospodinu Ademu bio partner u poslu s antikvitetima... Gospodin Adem je imao veliko povjerenje u pokojnika..."

„Zar je vaš Adem antikvar?", opet je upao Ali. „A gdje mu je dućan?"

„Gospodin Adem ima mnogo dućana. Za koji pitate? Dućan s antikvitetima na Nišantašu, prodavaonice sagova na Kapaličaršiji, odmaralište u Bodrumu, hotel u Antaliji... Sagradit će i još

jedan veliki na Sultanahmetu. Bit će najveći u Europi... Nema šale, gospodin Adem je veoma bogat..."

„Je li taj Adem vođa vašeg plemena?"

„Gospodin Adem", ispravio ga je Fetah, „je naš šef, naš gospodar i naš aga. On nam je sve to."

U glasu mu se više nije čuo glas, a gledao nas je gotovo izazivački. Zejnep je svojim pitanjem spriječila mog pomoćnika da nasrne na njega:

„A kakva je to zaštitarska tvrtka?"

Povala je rane na njihovim licima pa se i ona podigla na noge.

„Rekao sam već, inspektore Zejnep. Gospodin Adem ima mnogo poslovnih prostora. Umjesto da drugima daje novac za zaštitu, osnovao je vlastitu tvrtku. Direktor naše tvrtke je bivši policajac. Kum Erdžan. Možda ga poznajete: Erdžan Sungur..."

„Kum Erdžan nas je i poslao ovamo...", dodao je Sidik koji je progovorio po prvi put otkako sam ga vidio. Kad je otvorio usta, primijetio sam dva velika prednja zuba. Mora da nije baš imao sreće. Bog ga je napravio krupnim, ali kao što je Fetaha prokleo ženstvenim očima, tako je i ovome podario ta dva zečja zuba i poništio sav strašni dojam koji je stvarala njegova građa.

„Zašto vas je Erdžan poslao ovamo?" Zejnep je kao i ja napokon htjela prijeći na stvar. „Što ste tražili u kući?"

„Došli smo po novac", otvoreno je priznao Fetah. „Mislim na onaj povijesni novac. Kao onaj u muzejima... Ma znate, onaj zlatni, srebrni, željezni..."

Čini se da smo napokon došli do nečeg važnog. Upitao sam ga potiskujući uzbuđenje:

„Hoćeš reći kovanice?"

„Da, inspektore", odahnuo je. „Kovanice. Kovanice..." Nije se mogao sjetiti. „Nešto s kovanicama..."

„Kolekcija kovanica?"

„E, Bog vas blagoslovio, baš to... Kolke..." djetinjasto se nasmiješio kad i opet nije uspio izgovoriti. „Ma to što ste vi rekli, inspektore."

Sidik se odmah umiješao:

„Ali trebali smo uzeti i papagaja... Gospodin Adem ga je poklonio kumu Nedždetu... Kum Erdžan je rekao: 'Nitko se neće brinuti o njemu. Umrijet će od gladi. Donesite i njega.'"

Fetah je prijatelja prostrijelio oštrim pogledom, kao da ga kori što govori kad ga nitko ništa nije pitao. Mrcina sa zečjim usnama se posramio i poniknuo glavom.

„Ali zapravo smo došli po kovanice. Jasno, bili smo na oprezu zbog ubojstva kuma Nedždeta. Zato smo pištoljima otvorili vrata. Mislim, da se obranimo. Nije nam bilo lako, inspektore, ipak je riječ o životu ili smrti. Kad smo ušli, ugledali smo inspektore Alija i Zejnep. Inspektor Ali je povikao 'Policija!', a mi smo pobjegli da izbjegnemo sukob..."

„I kakav je to samo bio bijeg", dodao je Ali ironično. „Bili ste poput hitrih pasa..." Pogledao je onog krupnijeg. „Ne, ne, poput slonova!"

Fetah se odjednom uozbiljio.

„Ne bismo pobjegli da niste rekli da ste policija. Pobjegli smo da ne bi nastao sukob." Alijeve su se obrve na časak skupile, a Fetah se pribrao primijetivši to. „Mislim, nemojte me pogrešno shvatiti. Ne bismo pucali na vas. Bože, sačuvaj, zar bismo to učinili? Pobjegli smo jer smo se bojali da ćete pucati na nas misleći da smo mi ubojice."

„A zašto ste došli po Nedždetovu kolekciju kovanica?"

Isprva me nije shvatio...

„Što... Što?", mucao je.

„Pitam vas što će vam Nedždetova kolekcija."

Prestravljeno je razrogačio tamne oči.

„Kovanice ne pripadaju gospodinu Nedždetu, inspektore. Pripadaj gospodinu Ademu... Mislim, tako je rekao kum Erdžan. A njemu je tako rekao gospodin Adem..."

Kad je vidio da ga svo troje blijedo promatramo, odmahnuo je glavom i razočarano promrmljao:

„Zar ne pripadaju gospodinu Ademu?"

Ali se polako nagnuo prema Fetahu, a na licu mu se pojavilo nešto još strašnije od ljutnje i bijesa neizvjesnost.

„Slušaj me, Fetah. Prestani nam bajati. Reci nam gdje je kolekcija?"

Dakle, ovi moji nisu uspjeli pronaći antikni novac.

Fetah se kolebao. Kaže li gdje je, naljutit će svog gospodina Adema, ali ako ne kaže, ovaj će mu ljudi policajac zavrnuti vratom...

»Jesi li me čuo?" Ali je udario Fetaha po ramenu. „Pitao sam te gdje su kovanice."

Počeo je pogledom pretraživati zidove.

„Što je?", puknuo je Ali koji ništa nije shvaćao. „Kamo to gledaš?"

„Sli... slike", promucio je lijepooki zaštitar. „U okvirima su."

Nastao je kratki muk.

„Uf", rekao je Ali udarivši se rukom po čelu. „Kako se toga nismo dosjetili?" Posramljeno me pogledao. „Pogledali smo iza gravura, ali nije nam palo na pamet da bi kovanice mogle biti u okvirima, inspektore."

Zejnep je već skinula okvir s gravurom Fatihove džamije i stavila ga na stolić. Drveni je okvir izgledao deblje nego što je bilo uobičajeno. Zejnep ga je okretala, ali kada ga nije uspjela otvoriti, strogo je upitala Fetaha:

„Kako se ovo otvara?"

Ali je primijetio njegov oklijevajući pogled i nježno ga upozorio:

„Reci joj!"

Fetah je bespomoćno zatreptao i golemom rukom sličnom veslu pokazao na kut okvira:

„Tu... U kutu... Tu su dva dugmeta. Kad ih pritisnete, otvorit ćete bravu. Tako je rekao kum Erdžan."

Zejnep je opipala okvir.

„Točno", rekla je veselo, „dva su dugmeta."

Pritisnula ih je i nešto je dvaput kliknulo. Zejnep je polako dignula okvir s gravurom. Pod njim je bila kutija istih dimenzija, čije je dno bilo podstavljeno crnim baršunom.

„Evo, tu su.“

Polako je podignula poklopac kutije. Svi smo držali dah nadajući se da ćemo ugledati antikne kovanice, no Zejnep je razočarano promrmljala: „Prazna je. Potpuno je prazna.“ Okrenula je kutiju prema nama. „Uzeli su sve.“

Zaista, tajni pretinac za kovanice bio je potpuno prazan. Zejnep se uputila prema okviru s Ajom Sofijom pokraj onog koji je maloprije skinula i istom metodom pronašla kutiju pod njim. Ali nažalost, ni u njoj se nije nazirala nijedna kovanica. Otvorili smo svih sedam okvira i pregledali

kutije kako bismo bili sigurni. Ne, ni bronce, ni srebra, ni zlata. U sedam baršunastih kutija nije bilo nijedne antikne kovanice.

Ulje na vatru

Kad nismo pronašli kovanice u Nedžadetoj kući, povelili smo Fetaha i Sidika sa sobom u postaju. Ovaj smo put ostavili Zejnep za sobom jer smo u kući primijetili mnogo raznih otisaka prstiju koje je trebalo uzeti, posebice onih na okvirima gravura. Ali se brinuo o Fetahu i Sidiku. Bili su iskreni s nama, ali morali smo im uzeti službene izjave. Jasno, morali smo utvrditi i imaju li dozvole za pištolje i što je još važnije, ovlasti da ih nose igdje izvan radnog mjesta. Iskoristio sam pauzu i izašao na ručak. Smirio sam glad grahom i rižom sa slanutomkom u radničkoj gostionici majstora Džavita Štipaljke. Kad sam se vratio natrag u ured, ondje me čekao Ali. Ljutito je puhao kroz nos. Razočarano je upitao, kao da ga je netko izdao:

„Inspektore, što biste rekli o onom načelniku Mumtazu?”

O čemu je govorio ovaj dečko? Kako smo sad došli na temu načelnika Mumtaza?

„Dobar je čovjek. Zašto?”

„Pa zbunjuje me pomalo... Čudno se ponaša...”

„Ali, ne okolišaj. Sjedni i reci mi što se dogodilo?”

Sjeo je na stolicu i riječi su krenule prije nego što je imao priliku da se smiri:

„Dolje je došao Fetahov i Sidikov odvjetnik...”

„Jasno, imaju pravo na to. I što onda?”

„Ali s njim je došao i Erdžan Sungur...”

To sam ime već čuo, ali nisam se odmah mogao sjetiti gdje...

„Erdžan Sungur... Ma tko je to?”

„Upravitelj one zaštitarske tvrtke Ayyildiz...”

Sad sam se sjetio da ga je spomenuo Fetah.

„Bivši poicajac, zar ne?”

„Da, bio je načelnik... Rekao je da želi vidjeti Fetaha. Ja sam mu rekao: 'Kako to mislite? I vi ste jedan od sumnjivaca. Vi ste ih poslali u Nedžadetovu kuću. Zapravo nam morate dati izjavu.' Nacerio se i odvratio: 'Ti ne znaš tko sam ja?' Na to sam ga upozorio: 'Tko god da jeste, morate poštivati zakon.'”

Sumnjao sam da ga je tako pristojno upozorio, ali bio je u pravu sa svim što je dosad rekao.

„Dobro si postupio. I onda?”

„Erdžan se nije dao urazumiti. 'Ja sam bivši šef policije', rekao je. 'Gospodine, možete biti i bivši ministar unutarnjih poslova, ali ja vas svejedno moram zadržati', prekinuo sam ga.”

Bio sam posve siguran da nije koristio izraze „gospodine” ili „moram vas zadržati”. Možda ga nije nazvao teletom kao Fetaha i Sidika, ali kladio bih se da je prema Erdžanu bio poprilično nepristojan. Posebice kad je saznao da je ovaj bivši poicajac. Aliju se kao ni meni nikako nisu sviđali bivši kolege umiješani u zločine.

„Kad je to čuo, samopouzdanje mu je palo. Taman sam ga htio odvesti u sobu i uzeti mu izjavu kad se pojavio načelnik Mumtaz. Zagrlio ga je i uzviknuo: 'Joj, Erdžane!' Ovaj drugi je

naravno uzvratilo zagrljaj i rekao: 'Mumtaze, sam te Bog poslao!' Skočili su jedan na drugoga preda mnom."

I ja sam najviše mrzio takvu situaciju. Dok si se ti iz petnih žila trudio riješiti složeni slučaj ubojstva, tvoj bi ti nadređeni zaštitio nekog od sumnjivaca. Uvijek je bila riječ o rodbini ili o bliskom prijatelju. Svezao bi ti ruke i pokušavao ti ograničiti svaki korak. I što je onda gore: tvoja neučinkovitost ili šefova izdaja? Usto, još bi te i gnjavio ako ne izvršiš njegove naredbe. Pokušavao što prije zatvoriti slučaj. Ovo je svijet zločina, možeš biti i na strani zakona, no ipak ne možeš spriječiti da prljavština dopre i do tebe. S druge strane, moguće je da je Ali potpuno pogrešno procijenio situaciju. Možda načelnik Mumtaz nije imao nikakvu namjeru umiješati se u istragu. Možda nije shvatio što se zbiva i samo se pomalo preopušteno ponašao prema starome prijatelju. Unatoč tome, nisam htio dolijevati ulja na vatru pa sam pokušao smiriti svog pomoćnika:

„Dobro, Ali“, rekao sam djelujući nezainteresirano, „znači da su stari prijatelji. Što je loše u tome?“

Ne, Ali je bio veoma ljut i činilo se da se neće tako lako smiriti...

„I ja sam to pomislio, inspektore... Rekao sam si: sigurno su stari prijatelji ako je Erdžan bivši policajac. Ali Erdžan je odvuкао načelnika u kut i ondje mu nešto šapnuo na uho. Načelnik ga je sa zanimanjem slušao. Onda se okrenuo prema meni i strogo mi rekao: 'Inspektore Ali, načelnik Erdžan i njegov odvjetnik će biti u mojem uredu, dovedi onamo ona dva sumnjivca. Ondje će razgovarati s odvjetnikom...' 'Ali načelniče...', pokušao sam se usprotiviti, međutim nije me slušao. 'Učini što sam ti rekao', prekorio me."

Da, bilo je baš onako kako sam se bojao. Opet je netko odozgo pokušavao gurati nos u našu istragu

„A što si ti učinio?“, upitao sam pokušavajući sakriti ljutnju koja je rasla u meni.

„Što sam mogao, inspektore? Došao sam k vama. Vi ste mi nadređeni, učinit ću kako mi vi kažete."

Eto, takav je bio moj Ali. Bio je neustrašiv unatoč nepristojnosti i glupostima kojima me izluđivao. Nije se libio do kraja boriti za svoja uvjerenja. No trebalo ga je držati podalje od ove svađe. Bio je premlad da bi mu jednim udarcem uništili karijeru. Ako je ičija glava trebala pasti, to je bila moja, ionako mi je smetala. Kao što je rekla Evgenija, završilo bi da sam ja to dopustio.

„Shvaćam, Ali“, rekao sam prešutivši mu ovo. „Dobro si postupio. Idi dolje k sumnjivcima. Nikamo ih ne vodi dok ti ja to ne kažem."

Mladićeve oči su odvažno bljesnule.

„A ako dođe odvjetnik?“

„Ne dopusti mu da ih vidi. Tko god došao, morat će pričekati mene. Bude li se tko bunio, reći ćeš mu da provodimo tajnu istragu zbog sumnje na terorizam. Imamo pravo pritvoreniciima uskratiti posjete na 24 sata."

„Bez brige, inspektore." Na vratima je zadovoljno promrmrljao: „Sad ni Bog neće moći vidjeti one dvije budale."

Bio sam na izlasku kad mi je zazvonio mobitel. Zvala me Lejla Barkin.

„Zdravo, gospođo Lejla. Kako ste?“

„Zdravo, gospodine Nevzate. Dobro sam, hvala. Čula sam na vijestima da je još netko ubijen.“

Glas joj je bio prepun znatiželje. Je li se to ponašala čisto profesionalno ili je htjela saznati što policija zna o ubojstvima koje je počinila?

„Nažalost, tako je“, odgovorio sam zadržavši sumnje za sebe. „A tijelo nisu ostavili najednom od mjesta na koja smo sumnjali.“

„Da, ostavili su ga u blizini tamnice Jedikule, zar ne?“

„Zapravo na Zlatnim vratima...“

„Zlatnim vratima?“ Na trenutak je nastala tišina. „Porta Aurea... Najveličanstvenija vrata zidina... A kovanica? Jesu li ostavili i kovanicu?“

„Da, čini se da je iz doba Teodozija...“

„Teodozija? Da to nije Teodozije II.? On je dao sagraditi Zlatna vrata.“

„Moguće. Možda je zaista riječ o Teodoziju II.... Pogrešno smo pročitali natpis na kovanici.“

„Mogu li vidjeti kovanicu?“

I ja sam htio vidjeti Lejlu Barkin, barem kako bih doznao za kojeg je cara otisnuta kovanica. Saznao bih i zašto su ubojice uz kralja Bizu i Konstantina odabrali Teodozija ili već kojeg po redu od njih pa bih tako možda mogao odrediti mjesto na kojem će ostaviti sljedeću žrtvu.

„Naravno, kad god hoćete.“

„Hoćemo li se naći u pet pred Cisternom bazilike?“

„Pred Cisternom bazilike?“

„Ondje u četiri imam sastanak... Mogu se ondje naći i s vama.“

Glas joj je opet bio strog, kao da govori s podređenim. Čula je da sam zastao i pomislila da sam se uvrijedio.

„Mislim, ako vam to odgovara...“

„Naravno, gospođo Lejla“, rekao sam veselo kako bih pokazao da se nisam uvrijedio. „Bit ću ondje u pet.“

Poklopio sam, a um mi je i dalje bio zabavljen mogućnošću da je Lejla Barkin ubojica. No, sada sam morao riješiti drugi problem. Ne gubeći vrijeme, brzim sam se koracima uputio prema uredu načelnika Mumtaza.

Erdžan

Razgovor je zamuknuo kad sam ušao u Mumtazov ured, dvaput veći i mnogo svjetliji od mogega. Mumtaz nije sjedio za stolom, nego se smjestio u jedan od naslonjača nasuprot svojim gostima, kao što je to činio za posjeta guvernera ili viših policijskih službenika. Erdžan je bio visok, mršav čovjek sijede kose i prljave brade. Odvjetnik koji je sjedio pokraj njega sigurno je imao tridesetak godina, bio je srednje visine, a crna mu je kosa izgledala mokro jer je bila začešljana unatrag i namazana briljantinom. Kad me vidio, Mumtaz se nije začudio ili postao napet. Baš naprotiv, nasmiješio se kao da mu je drago što me vidi.

„Nevzate, uđi, uđi, da te upoznam. Ovo je Erdžan, bili smo zajedno na akademiji. On je jedan od legendi iz Odjela za terorizam, možda si čuo za njega. Erdžan Sungur... A ovaj gospodin je...” „Hakan Jamali”, predstavio se odvjetnik s briljantinom. „Tvrtkin pravni savjetnik.”

Zanemario sam Hakana Jamalija i približio se bivšem načelniku. Pretvarao sam se da se pokušavam prisjetiti: „Erdžan Sungur... Erdžan Sungur... Da...” Stao sam baš pred bivšeg policajca. „Erdžan Sungur... Vi surađujete s Ademom Jezdanom, zar ne?” Erdžan je osjetio da nešto nije u redu, ali pokušao je to sakriti.

„U pravu ste, ja sam direktor zaštitarske tvrtke Ayyildiz...” Promrmljao sam ne mičući sumnjičavi pogled s njegovog lica: „I naši su pritvorenici rekli isto... Fetah i Sidik... Poznajete ih, zar ne?”

„Poznajem”, rekao je strašno siguran u sebe. „Oni su zaposlenici moje tvrtke.”

„Dobro je da ste iskreno priznali”, rekao sam trljajući ruke. „To će nam olakšati posao...”

Stvari nisu išle planiranim tokom pa je Erdžan prestao s uglađenošću:

„Priznao što?”, promrmljao je odlučivši položiti karte na stol.

„Vi ste ih nahuškali. Fetaha i Sidika...”

Žurno sam se okrenuo prema Mumtazu prije nego što je imao priliku objasniti ili braniti se:

„Dva sumnjivca koja smo uhvatili u Nedždetovoj kući su rekli da ih je onamo poslao gospodin Erdžan.”

Mumtazov se smiješak smrznuo. Jesam li pretjerivao ili je stvarno bila riječ o nečem ozbiljnom?

„Ne razumijem”, napokon je procijedio. Najprije se okrenuo prema svom starom prijatelju Erdžanu kao da ga traži objašnjenje, a onda je shvatio svoju pogrešku i upiljio pogled u mene, osobu od koje ga je zapravo trebao zatražiti: „Kako? Što su ti ljudi učinili?”

Mirno sam počeo nabrajati:

„Krađa, skrivanje dokaza, napad na policajce, a možda i ubojstvo... Možda je jedan od njih ubojica kojeg zovu Istanbulski Koljač...”

Naš se dobrohotni načelnik prenerazio:

„Istanbulski Koljač?”

„Ne čitate novine? Mediji su ubojici koji je počinio ova tri ubojstva nadjenuli nadimak 'Istanbulski Koljač' jer svojim žrtvama prereže grkljan..."

U načelnikovom je uredu na trenutak zavladao toliki muk da se iz susjednog ureda moglo čuti krčanje radio prijarnika.

„Samo malo, samo malo", pobunio se Erdžan koji je shvatio da je izgubio nit. „Strašno griješite. Fetah i Sidik nemaju veze s ubojstvima. Točno, ja sam ih poslao u Nedždetoovu kuću..."

Promrmljao sam kao da ne vjerujem svojim ušima:

„Dakle, rekli su istinu? I vi ste umiješani u ovo?"

Erdžanovo se tamno, bradato lice smračilo.

„Nisam umiješan ni u što. To jest, nemam nikakve veze s ubojstvima... Kao ni Fetah i Sidik... Nemamo veze s ubojstvima... Slušaj, Mumtaze..."

Ali Mumtaz svog starog prijatelja više nije gledao kao prije. Bio je potpuno zbunjen. Naslutio je da mu je prijatelj umiješan u sumnjive poslove pa se pitao: što to radim? Kako da se izvučem iz ovoga? Erdžan je uvidio da od njega neće imati koristi pa se bespomoćno okrenuo prema meni: „Čujete, inspektore, pokušavam vam objasniti da strašno griješite."

Uopće se nisam obazirao na njegove riječi, samo sam zadovoljno ponovio ono što sam znao:

„Shvaćam, gospodine Erdžane, ali nešto je ovdje čudno. Ispravite me ako griješim. Ljudi koje smo priveli tvrde da ste ih vi poslali onamo..."

Bivši je policajac shvatio da sam tvrd orah i počeo je nervozno mucati:

„Dobro, ja sam ih poslao u Nedždetoovu kuću", priznao je čim sam zašutio. „Ali ne radi krađe... Ovdje nije riječ o kakvom zločinu..."

Razrogačio sam oči, tobože šokiran, i upitao:

„Kako nije? Ponovit ću: uhvatili smo vaše ljude u kući ubijenog Nedždeta Denizela s pištoljima u rukama. Usto, nisu skrivali da su onamo došli kako bi opljačkali kuću..."

Moje su se riječi više dojmile načelnika nego umirovljenog policajca. Mumtaz je kao oparen skočio iz naslonjača. Nije više mogao sjediti blizu prijatelja kojeg se tereti za toliko zločina. Kako bi prikrrio paniku, pokazao je na naslonjač i rekao: „Sjedni, Nevzate. Sjedni na moje mjesto."

„Nemojte se mučiti, načelniče. Dobro mi je i ovako. Vratite se pokraj svog prijatelja."

Nije razumio ono što sam mu htio reći ili se pravio da ne razumije.

„Ne", rekao je sjedajući za stol. „Ovo djeluje komplicirano. Sjedni da razgovaramo na miru."

I uspjelo je, činjenice su mu napokon doprle do mozga. Shvatio je da je istraga u kritičnoj točki, sjetio se one stare izreke: „Bog je prvo sebi stvorio bradu", i odmah promijenio ponašanje. Jasno, ta je njegova promjena odagnala svo dobro raspoloženje njegovih gostiju. Mladom je odvjetniku u modrom odijelu lice izgubilo onaj sjaj od maloprije, a Erdžanov se široki osmijeh smežurao. Ali bilo bi pogrešno pomisliti da je posve izgubio. Koliko sam shvatio, bivši policijski načelnik nije bio osoba koja lako odustaje. Nastavio je odolijevati prikrivajući neraspoloženje: „Mumtaze, daj da ti objasnim. Inspektor Nevzat govori istinu, ali stvari nisu

kakvima se čine." Pogled je okrenuo prema meni: „Vjerujte mi, inspektore, stanje zaista nije kako izgleda. Ako mi date priliku, objasniti ću vam sve."

„Naravno, gospodine Erdžane, to i želimo. Kao što i sami znate iz svog starog zanimanja, uvijek potičemo iskrena priznanja."

Na tu je riječ opet nabrao obrve i htio mi se suprotstaviti, ali mu Mumtaz to nije dopustio.

„Da, Erdžane, najbolje da nam sve kažeš", pridružio se razgovoru. S Ataturkovim portretom za leđima, turskom zastavom s desne i policijskom s lijeve, opet se pretvorio u onog ozbiljnog policijskog načelnika „Ti mi nisi ovako ispričao stvari. Ovdje je zaista riječ o sumnjivom događaju. Da vidimo, o čemu se ovdje zapravo radi?"

„Ma daj, Mumtaze, nema nikakvog sumnjivog događaja."

„Kako nema?" Moj je junački načelnik zvučao veoma strogo, gotovo kao da ga kori. „Tvoja su dva čovjeka naoružana ušla u kuću ubijenog... A još su i priznali da su došli kako bi nešto ukrali..."

„Tu je još i napad na policajce, naredniče", dodao sam ozbiljno. „Zamalo su ušli u oružani sukob s našima."

Kad bi Mumtaz jednom krenuo, nitko ga nije mogao zaustaviti.

„I još mi kažeš da nema sumnjivog događaja, Erdžane", rekao je prijatelju. „A što bi bilo da smo ih zatekli dok žrtvi režu grkljan mesarskim nožem?"

Erdžan se počeo znojiti od nervoze.

„O čemu ti to, Mumtaze? Kakav nož, kakvo ubojstvo? Zar me nimalo ne poznaješ?"

Moj je pravedni načelnik isprepleo prste i nagnuo se prema naprijed:

„Poznajem te, Erdžane. Poznajem te, ali trenutno u mrtvačnici imamo tri tijela, a u pritvoru dva sumnjivca. Dvojicu muškaraca koji rade za tvoju tvrtku..."

„Ali", počeo je mladi odvjetnik koji je šutke sjedio otkad sam ja ušao u ured, „obojica imaju dozvole za oružje. I oba su pištolja registrirana na tvrtku Ayyildiz..."

Sljedeće je važno pitanje Mumtaz, prije mene, bacio u odvjetnikovo sjajno lice: „Imaju li vaši ljudi dozvolu za nošenje tog oružja izvan tvrtke?"

Mladi se odvjetnik zaprepastio:

„Ovaj...U tvrtki nema prikladnog mjesta na kojem bi ih ostavili... Mislim, moguće je da ih nose kući..."

„Je li im prebivalište na istoj adresi kao i kuća Nedždeta Denizela?"

Odvjetnik je shvatio da si sam kopa rupu pod nogama:

„Ne, ne, nije, jasno..."

„Onda se ne trudite uzalud. Očito je da su vaši ljudi počinili zločin..."

„Međutim...", mladi se odvjetnik pokušao suprotstaviti.

„U redu je, Hakane", nervozno ga je ušutkao Erdžan. „Pusti da ja objasnim." Pogledao nas je i prijateljski se osmjehnuo. „Ipak smo mi policajci, zar ne? Bolje ćemo se razumjeti. Načelniče Mumtaze, inspektore Nevzate, sve ću vam objasniti ako mi ustupite nekoliko minuta."

Ni Mumtaz ni ja ne nismo usprotivili. Zapravo me strašno zanimalo što bi nam to Erdžan mogao ispričati. Tko je zaista bio taj Adem Jezdan? Što je točno Nedždet radio za njega? Objasnio je kao da mi čita misli: „Adem Jezdan je najstariji sin plemena iz Hakarija. Posjeduje

devet sela. Možda ste ga već provjerili. Točno, obitelj se bavila prljavim poslovima sve do gospodina Adema..."

„Kakvim prljavim poslovima?", upitao je Mumtaz sumnjičavo, što je bio znak da sam postigao svoj cilj. Nabrao je tanke obrve i nervozno upitao: „Jesu li imali veze s terorizmom?"

„Ma kakvim terorizmom, Mumtaze? Jezdanovo pleme je uvijek podržavalo državu. Teroristi se nikada nisu mogli uvući u njihova sela. Pleme je državi dalo na stotine vojnika. Kad kažem prljavi poslovi, mislim na krijumčarenje životinja i slično. Ono je pogranično područje, s jedne strane je Iran, a s druge Irak... Među nama, i država je to tolerirala. Uglavnom, u Istanbul su došli prije petnaest godina... Možda se sjećate da je Ministarstvo financija tada donijelo zakon kako bi izvuklo novac iz raznoraznih otmotnica. Oni su se tim oprostom okoristili i počeli ulagati u legalne poslove..."

Shvatio sam da odugovlači i upozorio ga da prijeđe na stvar: „To već sve znamo. Recite nam u kakvom su odnosu bili Adem Jezdan i Nedždet Denizel."

„O tome vam i govorim, inspektore... Gospodin Adem želi u blizini Sultanahmeta otvoriti najveći poslovni centar na Balkanu. Taj će centar biti inspiriran kulturom i arhitekturom civilizacija koje su tijekom 2700 godina živjele na povijesnom poluotoku. Ulice, dućani, restorani i vrtovi bit će građeni po uzoru na te različite civilizacije. Vidio sam maketu, zaista je prekrasna. Grčko razdoblje, rimsko, osmansko te razdoblje Turske Republike... Nijedno nije izostavljeno... Ali ta je zona područje od posebnog interesa prvog stupnja. Gospodin Adem je obrazovan čovjek i poštuje povijest, kulturu i što je najvažnije, zakone. Zaposlio je stručnjaka, Nedždeta Denizela, kao savjetnika kako bi bio siguran da ne radi ništa pogrešno. Gospodin Nedždet je gospodinu Ademu savjetovao što sve može, a što ne može napraviti u toj zoni."

Ili ga je učio kako da prevari ovlasti, pomislio sam u sebi, ali odlučio sam svoje mišljenje zasad zadržati za sebe pa sam samo upitao: „A kolekcija kovanica? Zašto je Adema Jezdana zanimala Nedždetova kolekcija kovanica?"

Lagano je zadrhtao u naslonjaču, poput očajnog, nevinog čovjeka:

„To vam zapravo pokušavam objasniti. Kolekcija ne pripada Nedždetu Denizelu. Točnije, postoje dvije."

Je li taj čovjek govorio istinu?

„Dvije?"

„Da, to vam još od maloprije pokušavam reći. Nedždet Denizel se zanimao za kovanice iz rimskog i bizantskog razdoblja... A gospodin Adem za one iskovane za vrijeme Osmanlija i Turske Republike..."

„Da", opet se umiješao mladi odvjetnik. „Mogu vam i pokazati kolekcionarsku potvrdu i registar kovanica..."

Sagnuo se i podignuo skupu, crnu aktovku od kože koja mu je stajala pokraj nogu. Lagano je pomaknuo šalicu napola popijene kave koju sam mu ja svojim dolaskom zagorčao i stavio aktovku na stolić. Iz nje je izvadio dva dokumenta i dva zapisnika uvezana u crnu kožu.

„Evo, ovo je kolekcionarska potvrda na ime Adema Jezdana, a ovo je zapisnik o inventaru. U njemu je i popis kovanica iz doba Osmanlija i Turske Republike koje on posjeduje. Pogledajte, evo popisa kovanica iz doba Mehmeda Osvajača, Sulejmana Velikog, Selima, Ahmeta III, Ataturka, Inonua..."

Pogledao sam i uvjerio se da govori istinu. Dokument je nosio ime Adema Jezdana.

„A ovo je kolekcionarska potvrda Nedždeta Denizela i njegov zapisnik..." Opet mi je pružio dokumente. „Izvolite, inspektore, pogledajte i ovo..."

Dokumente koje sam držao dao sam Mumtazu i uzeo nove... Govorio je istinu, ovaj je dokument pripadao Nedždetu Denizelu. Potražio sam zapis o kovanicama koje smo našli u šakama prvih dviju žrtava. Da, postojao je zapis o sličnim kovanicama... „Kovanica sa zvijezdom i polumjesecom" i pokraj nje slova i brojke koje nisam razumio. Pogledom sam tražio i Konstantinovu kovanicu. Da, bila je ondje. „Kovanica Konstantina Velikog." Ako su to zaista bile one kovanice ostavljene na žrtvama, to je značilo da je kolekcija u rukama ubojica. Ali morao sam ove zapisnike i kovanice pokazati Lejli Barkin kako bih bio siguran u to. Bit će zanimljivo vidjeti i njezinu reakciju. Naravno, ništa od toga nisam izrekao naglas.

„Zašto je Nedždetov zapisnik kod vas?" Podigao sam pogled s popisa. „Što je Jezdanova kolekcija radila u Nedždetovoj kući?"

Kratko su izmijenili poglede, a zatim je Hakan odgovorio:

„Protiv gospodina Nedždeta je pokrenuta tužba."

„Zbog krijumčarenja kovanica?"

„Tužba jest pokrenuta zbog toga, ali nije bila utemeljena. Bila je to samo kleveta nekog lovca na blago. Spor smo na koncu i dobili. Ja sam se bavio njime i zato je zapisnik ostao kod mene. A što se tiče kolekcije gospodina Adema u Nedždetovoj kući..."

„To ću im ja objasniti", Erdžan je po drugi put prekinuo odvjetnika. „U Parizu, u odjelu antičkih djela u muzeju Louvre spremala se izložba. Nedždet je uzeo kolekciju g. Adema kako bi ih pokazao stručnjacima iz Francuske jer je on s njima bio u kontaktu..."

U mislima sam vidio sedam kutija za kovanice skrivenih iza sedam okvira s gravurama.

„Nedždet je sve svoje kovanice čuvao u posebnim pretincima u kutijama s gravurama. Je li ondje držao i one Adema Jezdana?"

„Da", nasmiješio se Erdžan. „Bio je oprezan. To su vam znanstvenici. Lopovima ni na pamet ne bi palo da ih traže ondje. Ali hvala Bogu, dosad se kovanicama ništa nije dogodilo..."

Nije znao da su kovanice nestale ili je tako govorio jer ih je sam ukrao.

„Do danas? Kako ste znali da su kovanice ukradene danas?"

Na licu mu se pojavio prikladan izraz iznenađenja, prikladno je razrogačio oči i pogledao me te mi postavio sasvim prikladno pitanje:

„Ukradene? Kažete da su kovanice ukradene?"

„I to sve. Lopov ili lopovi nijednu nisu ostavili u tajnim pretincima."

Stari policajac Erdžan i mladi odvjetnik Hakan su razmijenili poglede. Dojadrilo mi je pitati se jesu li iskreni ili samo glume.

„Dobro, pustimo sad krađu. Još nam niste rekli zašto ste svoje ljude poslali u Nedždetovu kuću."

Erdžan je žurno nastavio, kao da me nije čuo: „Jesu li kovanice ukrali ubojice?"

„Možda. A možda su to bili lovci na blago koji su iskoristili Nedždetovo ubojstvo..."

Odmah je shvatio na što ciljам.

„Ideja da uzmemo kovanice nije bila moja. Nisam namjeravao uzeti ni kovanice ni papagaja. To nam je naložio gospodin Adem."

„Kako je on saznao za Nedžadovo ubojstvo?"

„Ja sam mu javio... Gospodin Adem je u Moskvi..."

Erdžan je potvrdio naša saznanja. S druge strane, Ademov odlazak u Moskvu mogao je biti dio dobro pripremljenog plana. Šef je izvan države dok njegovi ljudi ubijaju. A Adem se mogao obraniti tvrdeći da ubojstva nije mogao počiniti iz Moskve. Nema veze, istina će ipak izaći na vidjelo.

„Imate li neprijatelja?", nastavio sam s ispitivanjem. „To jest, ima li ih gospodin Adem, a preko njega Nedžad? Ipak su surađivali. Tko su im bili neprijatelji?"

Pogledao me čudno.

„Neprijatelji,.. Koliko znam, nema ih. Svi poslovi tvrtke su legalni. Gospodin Adem jako pazi na takve stvari..." Češao se po bradi kao da zaista promišlja i pokušava se sjetiti mogućih neprijatelja. „Imamo konkurenciju, ali to su sve ugledni poslovni ljudi: direktori holdinga, vlasnici hotela, ugostitelji..."

Prepravio sam pitanje: „A Nedžad Denizel? Čovjek je ubijen pa je morao imati neprijatelje, zar ne? Ne znate nijednoga? Možda vam ih je spomenuo."

U Erdžanovim je očima bljesnula lukavost.

„Da, znam... Neki liječnik, točnije kirurg... Ljubavnik Nedžadove bivše žene... A zove se..."

„Namik... Namik Karaman..."

„Znači, poznajete ga. Bivši je terorist, ranio je dva policajca. Jednom je i gospodinu Nedždetu skočio za vrat. Bio bi ga ubio da ga nisu spriječili ljudi oko njih. Ima i svoju udrugu. Navodno štite povijesno bogatstvo Istanbula. Sve je to izgovor za subverzivno djelovanje. Postao je liječnik i sada želi nastaviti sa svojim anarhističkim akcijama koristeći tu udrugu kao paravan."

Uzbudio se kad je vidio da ga šutke slušamo. Pjenio se na kirurga, uvjeren da nitko u ovoj sobi ne bi pomislio da postoji bolji neprijatelj od bivšeg komunista. Zato ga je možda zbunilo kad sam upitao: „Kad je ta tučnjava izbila?"

„Molim?"

„Pitam vas kad je Namik napao Nedždeta."

„Prije otprilike dva mjeseca... Jer sam predložio Nedždetu da odemo porazgovarati s Namikom kad sam čuo što se dogodilo. Ali odbio je. Bojao se da se ne zamjeri bivšoj supruzi Lejli." Uzbudeno se okrenuo prema meni, kao da je otkrio tko je ubojica. „Da, inspektore, mislim da biste trebali provjeriti tog Namika. On je mrzio Nedždeta. Usto, u toj udruzi ima mnogo mladih ljudi koji su mu slijepo odani. Možda ih je iskoristio za ovo."

Erdžanove su riječi uzbudile Mumtaza koji je sve do sada šutio.

„To je važna informacija", rekao je stavljajući kolekcionarski zapisnik na stol. „Ali meni na pamet padaju i militantni separatisti iz regije. Možda su oni počinili ova ubojstva? Mislim, kako bi se osvetili Ademu Jezdanu..." Pokazao je na mene. „Nevzat mi je to jutros rekao. Čini se da su ubojstva organizirana. Svakako bi mogla biti i djelo terorističke skupine."

Moguće, ali trenutno je šansa da je ubojica Adem Jezdan, Erdžan Sungur, kirurg Namik, Lejla Barkin ili čak ovaj odvjetnik s briljantinom bila veća od one da su ubojice teroristi. Nismo imali nikakav dokaz ili trag koji bi upućivao na to da su ubojstva počinili teroristi. Usto, organizacija odgovorna za to bi negdje ostavila svoj potpis ili ono što su nekada nazivali pečat,

a možda bi jednostavno nazvali i priznali sve. No, Erdžana je ova Mumtazova pretpostavka iz nekog razloga jako razveselila.

„Zašto na to nismo prije pomislili? Da, gospodin Adem je još prije dvije godine primao prijeteća pisma... I njegova su sela više puta napadnuta... Možda je taj komunist kirurg ta ubojstva počinio u dosluhu s kurdskim teroristima.”

Iako sam i dalje sumnjao na Namika, ovaj je scenarij bio još gluplji od Mumtazovog. Njima bi možda išlo u korist da istraga krene u tom smjeru, ali za mene bi to bio potpuni gubitak vremena.

„Mukader Kinadži”, rekao sam mijenjajući temu. „Jeste li ikada čuli to ime?”

Erdžana i odvjetnika s briljantinom obavio je muk. Nemiran muk. Nisu to odmah opovrgnuli. Obojica su odvratili poglede. Obojica su ga poznavali, ali su slagali:

„Mukader Kinadži? Ne, nikad čuo.”

„Ni ja. Tko je to?”

„Drugi ubijeni... Žrtva koju smo pronašli preksinoć...” Bio sam siguran da će poreći sve, ali htio sam ih malo pritisnuti. „Iz općine je. Urbanist... Bio je i stručni savjetnik, kao Nedžad Denizel... Pitam jer mu se možda Adem Jezdan obratio u vezi s gradnjom kod Sultanahmeta.”

„Ne, ne vjerujem”, rekao je Erdžan, ali pogled je okrenuo prema odvjetniku: „Znaš li ti što o tome, Hakane?”

„Ne znam... Možda nam gospodin Adem nešto nije rekao, ali ja nisam čuo za ime Mukadera Kinadžija.”

Promrmljao sam ime treće žrtve:

„A Šadana Durudže?”

Obojica su ponovno imali onaj sumnjičavi izraz.

„Je li to onaj novinar?”, promrmljao je Erdžan. „Pročitao sam nekoliko njegovih članaka.”

„Je li ga gospodin Adem poznavao?”

Odlučno je odmahnuo glavom.

„Ne.”

„Jeste li sigurni?”

„Naravno da jesam.”

Erdžan je dvaput trepnuo. Ma je li tako treptao svaki put kad bi nešto slagao?

„Trebam ovu izjavu i to napismeno.” Pogled ni trena nisam maknuo s njega. „Morat ćete sići dolje i sve ovo napisati.”

Erdžan je najprije pogledao svog bivšeg prijana, a zatim i 'briljantnog' odvjetnika, ali nije mu bilo pomoći. No, mladi odvjetnik ipak nije htio priznati potpuni poraz. „Ali”, odvažno je rekao, „i ja ću biti prisutan za vrijeme ispitivanja.”

Promrmljao sam prijazno kao da se poznajemo godinama:

„Naravno, gospodine Hakane! Ne bi bilo isto bez vas.”

Shvatio je da mu se rugam, ali počeo je pomno pospremati svoje stvari, zadovoljan što će prisustvovati ispitivanju, to jest što će moći reći svome šefu, Ademmu Jezdanu, da je bio ondje kad se ovaj vrati iz Moskve.

„Krenimo onda.” Ustao sam i pokazao na vrata. „Inspektor Ali dolje čeka kako bi uzeo vaše izjave.”

Sva su trojica postala napeta kad su čuli Alijevo ime. Bivši policajac i mladi odvjetnik su nevoljko ustali, ali Mumtaz se nije ni maknuo s mjesta. Čuo je sve, ali osjećao sam da nešto nedostaje. Morao sam mu reći još ponešto. Pogledao sam šefa policije koji se prije pola sata iz velikodušnog domaćina pretvorio u jaz prepun sumnje: „Hoćete li i vi s nama, načelniče?"

„Zašto?" promumljao je začuđeno. „Zašto bih išao s vama? Sve sam čuo."

Ponašao sam se najprirodnije što sam mogao.

„Ne znam... Gospodin Erdžan vam je stari prijatelj, mislio sam da želite biti uz njega..."

Mumtaz me ljutito pogledao, ali nije rekao ništa jer je znao da je nasanjkan.

„Ne, ja vam nisam potreban", rekao je odvrativši pogled. „Ti i Ali ćete im uzeti pisane izjave."

Meduza

Dok sam se provlačio kroz bučnu svakodnevnicu Trga Sultanahmet koji je zapljuskivao žamor nebrojenih turista i silazio mračnim drvenim stubištem koje je vodilo u podzemlje poput ulaza u neki svijet iz bajki, na putu prema Cisterni bazilike, jednog od možda najtajanstvenijih mjesta u ovom gradu, u mislima sam još bio u postaji. Ali i ja smo zajedno uzeli pismene izjave Erdžana i njegovih ljudi, kako je i „efendija“ Mumtaz i naredio. Nisu nam rekli ništa novo, samo ponovili već rečeno, s tim da su čak zaboravili reći da su u Nedždetoju kuću došli i po papagaja Bizu, ali mi smo ih na to podsjetili. No iako smo ih ispitivali odvojeno, nismo pronašli proturječja u njihovim izjavama. Djelovali su iskreno, posebice Fetah i Sidik. Isto to nisam mogao reći i za Erdžana. Premda nismo imali dokaza, bio sam siguran da nam nešto prešućuje. No, to je svetost zakona. Sumnjivog smo bivšeg policajca pustili, a iskrenog Fetaha i Sidika smo bili prisiljeni predati tužiteljstvu.

Zejnep još nije došla u postaju, očito je pretraživala kuću Nedždeta Denizela. Nije završila ni pretraga vozila Omerove obitelji. Prije nego što sam krenuo prema Cisterni, poslao sam Alija u redakciju novina za koje je radila posljedna žrtva. Jer novinar Šadan Durudža, tripud oženjen i tripud razveden, nije imao nikog svoga u Istanbulu. Jedini mu je sin iz prvog braka studirao u Londonu. Možda smo mogli saznati nešto od njegovih kolega iz ureda, a što je još važnije, dobiti pristup njegovom računalu. Zatim je trebao otići u općinu kako bi od Nijazija, kolege Mukadera Kinadžija, dobio popis članova onog stručnog odbora. Istini za volju, ubojice su si ubojstvom novinara kakav je bio Šadan Durudža smanjili mogućnost da poslije njega ubiju nekog s popisa stručnjaka, ali on nam je možda mogao pomoći da otkrijemo neku poveznicu među žrtvama i privući nam pažnju na nešto što nam prije ne bi palo na pamet. Zato sam upozorio Alija da obrati pažnju i na najmanje detalje.

Na koncu, iako sam napravio sve što je trebalo učiniti, ipak se nisam osjećao smireno dok sam se spuštao tim drvenim stubištem prema Cisterni bazilike, noseći u kožnoj torbi kovanice ostavljene na žrtvama i zapisnike o njima. Kako sam se i mogao tako osjećati kad smo imali posla s ubojicom ili skupinom ubojica koji su već tri dana svake noći počinjali ubojstvo i još se s nama igrali mačke i miša? Od prvog ubojstva nisu promijenili svoj stil, napravili pauzu ili ostavili za sobom kakav trag. Nisu nas se bojali. Ma kakvi bojali, praktički su nam se izrugivali! Ali mi se nismo smjeli razbjesniti. Onog trenutka kad bismo izgubili hladnokrvnost, počeli bismo griješiti. Međutim, bilo je teško ostati pribran dok je svakog dana po jedna osoba bivala prinijeta Istanbulu kao žrtva. U tri dana nismo uspjeli doći do nekog konkretnog dokaza, otiska ili traga. Nisam bio uvjeren ni da su ta ubojstva počinili Omer Ekinli i njegova braća. To nije bio njihov stil. Ubojica je mogao biti Adem Jezdan ili Namik Karaman, mogli smo sumnjati i na Lejlu Barkin, ali ideja da je to bio Omer, koji je vlastito postojanje tumačio misticizmom, bila je teško probavljiva, ako ne i nemoguća.

Drvene stube su preuzele kontrolu i uputile me na lijevo, a prizor koji me dočekao prerezao mi je tok misli poput oštrog noža. Pred tim sam čarobnim prizorom zaboravio na

ubojstva, ljubavnika Lejle Barkin pa čak i na hodanje. Pod mojim se nogama pružalo polumračno, čarobno jezero iz kojeg su se, jedan za drugim, uzdizali stupovi čudnih kapitela, poput debelih stabala koja rastu iz vode. Ne, ovo mi nije bio prvi dolazak u Potopljenu palaču ili Cisternu bazilike, kako joj je bilo pravo ime, ali svakog bi me puta obuzeo isti osjećaj. Neka vrsta putovanja kroz vrijeme. Točnije, gubljenje osjećaja za vrijeme. Da, ovo je mjesto ostavljalo tako snažan dojam da se ubrajalo u one nezaboravne ne samo u Istanbulu, nego na svim povijesnim mjestima koje sam posjetio. Naša veza sa sadašnjošću ni na jednom od tih mjesta nije bila prekinuta. Znao sam posjetiti palaču, medresu, crkvu, hram ili utvrdu sagrađenu prije tisuću godina, ali ondje sam osjećao da sam u sadašnjosti, ne u prošlosti i znao sam da ću se vratiti svijetu u kojem živim kad odem odande. No kad god bih sišao u ovu Cisternu, udahnuo ovaj vlažni zrak i zalutao u ovu šumu stupova, činilo mi se da sam se strašno udaljio od svakodnevnice koja je tekla samo korak dalje od mene i da sam prešao u neko drugo vrijeme i dimenziju. To se dogodilo i sada, ova mi je atmosfera prekinula tok misli i začarala me. Možda sam zato, sišavši na ovu platformu uzdignutu nad mirnom vodom u kojoj je mirno plivalo na stotine riba, zaboravio zašto sam ovamo došao i zamišljeno zašao među stupove vođen nekom tajanstvenom silom. Pogled mi je počivao na stupovima koji su nosili težinu svog vanjskog svijeta, a misli tražile natprirodna objašnjenja dok sam nečujno napredovao uskom platformom. Moje su noge same od sebe znale koji im je cilj. Dvije baze stupa s glavom Meduze postavljene u jednom kutu Cisterne. Da, za mene je najdojmljivije mjesto bilo ovo s glavama dviju Meduza. Kao da je čitava Cisterna bila sagrađena radi neke nama nerazrješive misterije dviju glava Meduza uklesanih u dvije baze. Možda su te dvije Meduze koje su stoljećima šutjele, u širom razrogačenim očima bez zjenica nosile sve tajne ovoga grada. Kako je pokraj tako velike misterije mogla biti zanimljiva činjenica da je ova cisterna sagrađena kako bi Aju Sofiju opskrbljivala vodom? Pogled mi je još bio na razrogačenim očima Meduze koja je poprimila boju mahovine kad sam začuo glas Lejle Barkin:

„Gospodine Nevzate... Gospodine Nevzate...”

Izašao sam iz sna na javu u času kad mi je pogled s Meduzinih zelenkastih očiju prešao na one Lejline bademaste, koje su u polutami imale kestenjastu nijansu.

„Kao da smo u drugom svijetu”, rekla je smiješeći se. „Vidjela sam vas kad ste silazili. Mahnula sam vam, ali niste me ni primijetili. Izgleda da povijesna mjesta na vas ostavljaju snažan dojam.”

I ja sam se pokušao nasmiješiti.

„Posebice ovo...” Očima sam prešao po šumi stupova. „Ovo je mjesto očaravajuće.”

„Istina. Ali i jučer sam vas zatekla ovako izgubljenog.”

Nisam je shvatio.

„Sjetite se. Sinoć... Pred Teodozijevim obeliskom.”

Imala je pravo. Približila mi se tiho kao i sada, nisam je ni primijetio. Možda me neko vrijeme i promatrala izdaleka.

Dobacila mi je iskren pogled, kao da mi želi reći da se ne trudim išta skrivati.

„Ne, gospodine Nevzate, vi volite povijest.”

„Mislim da bi je svaki stanovnik ovoga grada morao voljeti”, rekao sam. „Inače nikada nećemo znati cijeniti Istanbul.”

Značajno me odmjerila.

„Mislim da ćemo vas uskoro primiti kao člana UOI-a."

Odgovorio sam posve ozbiljno:

„Zašto ne? Učinio bih sve u korist Istanbula."

Polako je odmaknula glavu, kao da pokušava shvatiti.

„Sve?"

Glas joj je zvučao ironično, kao da se igra. Kad me to upitala, zapravo ju je zanimalo bih li počinio i ubojstvo. Nisam se povukao.

„Da, sve... Ovo je jedinstven grad, a teško je reći da smo ga mi dostojni."

„E, tu ste u pravu." Igra je završila i u glasu joj se sada čula tuga. I njezin je pogled preletio stupove baš kao i moj maloprije. „I ovo smo kasno otkrili. Cisterna je obnovljena tek 1987. godine. Točno 64 godine nakon ustanovljenja naše nove države..."

„Osmanlije nisu znali za nju?"

„Kako ne? Godinama su zalijevali ruže u vrtu palače vodom koja se ovdje skupljala. Osmanlije su radije pili vodu iz tekućica, nego stajaćica. Cisterne su rimske građevine. Osmanlije su umjesto njih po čitavom gradu dali sagraditi česme. Zapravo je jedan od razloga gradnje ove cisterne i mogućnost opskrbe grada vodom u dugim razdobljima opsada. Kad uzmemo u obzir da se to mnogo puta dogodilo, jasno nam je da su ljudi dobro postupili."

Možda sam to već prije naučio, ali nisam se mogao sjetiti pa sam upitao:

„Tko je dao sagraditi ovu cisternu? Konstantin?"

Odmahnula je glavom.

„Ne, Justinijan... Jedan drugi car koji je u grad uložio koliko i Konstantin. Posljednji stadij gradnje Aje Sofije u veličanstveno zdanje kakvo danas jest naredio je upravo on. Kaže se da je ova cisterna sagrađena posebice kako bi opskrblivala Aju Sofiju vodom."

Pokazao sam Meduzinu glavu u vodi.

„Imaju li one kakvo značenje? Drukčije su od drugih podnožja."

Lice joj je poprimilo sanjiv izražaj.

„Bilo bi divno da imaju neko posebno značenje. Ovo bi mjesto bilo privlačnije, no nema tu nikakve tajne. To su vjerojatno podnožja stupova uzeta iz nekog poganskog hrama. Justinijan je bio nemilosrdan prema poganima u državi jer je htio u potpunosti proširiti kršćanstvo. Zabranio im je obrazovanje i rad u državnoj službi. Kažu da je zbog toga i zatvorena Akademija u Ateni, najvažniji intelektualni centar u tom razdoblju. Car je protiv poganstva pokrenuo neku vrstu rata. S obzirom na to, mora da su figure kao što je Meduza, koje su simbolizirale pogansku vjeru, htjeli maknuti s očiju. A kako su još bile funkcionalne, iskoristili su ih u gradnji ove podzemne cisterne." Nastavila je tiho, kao da se boji da će mirna voda pod našim nogama prenijeti njezine riječi caru koji je ovdje živio prije više stotina godina: „Ili ih je možda neki od bizantskih majstora prenio ovamo u znak počasti zabranjenoj poganskoj vjeri kojoj je i dalje bio odan."

Došlo je vrijeme da prijedem na stvar.

„Justinijan je bio zanimljiv car. Ali sad nas zanima Teodozije, koji je dao sagraditi Zlatna vrata. Ili Teodozije II... Vi ćete nam već reći kojeg već tražimo."

Zahihotala se.

„Zašto se smijete?“

„Govorite o jednom caru kao da je sumnjivac.“

Posramio sam se, ali to nisam htio pokazati.

„Što ćemo, gospođo Lejla? Ovdje i ne govorimo o lekciji iz povijesti, nego o istrazi ubojstva.“

„Nemojte se odmah ljutiti. Vaš mi se stav zapravo sviđa... Nego, imate li onu kovanicu?“

„Imam“, rekao sam i bacio pogled uokolo. Na uskoj platformi bila su još tri španjolska turista, dvije žene i jedan muškarac. Istina, ovi nas ljudi izgubljeni u okamenjenim pogledima Meduza nisu ni vidjeli, ali iako su bili stranci, nisam htio raspravljati o istrazi pred nekim drugim.

„Želite je ovdje vidjeti? Jer imam i zapisnik kovanica.“

„Nedžadetov zapisnik?“ Sumnjičavo je stisnula oči. „Odakle vam?“

„Dao mi ga je odvjetnik Adema Jezdana. On je bio zadužen za Nedžadetov spor.“

Mora da sam bio uvjerljiv jer se opustila.

„Shvaćam. Mogu li ga vidjeti?“

„Jasno.“ Opet sam se obazreo. „Ali u tome i jest problem. Ima li ovdje negdje nekakav kafić? Ondje bi nam bilo udobnije.“

Rukom je pokazala nekamo u mraku iza nas.

„Ispod izlaznog stubišta ima kafić, ali je mračan. Ondje neću moći vidjeti kovanicu ni pročitati što piše u zapisniku.“ Glavom je pokazala na drvenu klupu pod svjetiljkom udaljenu nekoliko metara od nas. „Pogledajte, možemo sjesti u onaj kutak. Većina turista želi vidjeti glave Meduza. Nitko nas neće smetati, a i dovoljno je osvijetljeno.“

Cisterna bazilike

Sjeli smo na dobro osvijetljenu klupu, a zatim sam iz torbe izvadio zapisnik kovanica i pružio ga Lejli. Primijetio sam da su joj se oči ovlažile kad ga je primila u krilo, ali sada nisam imao namjeru odgonetati kakve je zamršene osjećaje gajila prema svojem mrtvom bivšem mužu.

„Jeste li već vidjeli ovaj zapisnik?“, upitao sam je želeći spriječiti da situacija postane emotivno nabijena.

Prestala je listati zapisnik i odlučno odmahнула glavom:

„Ne, prvi put ga vidim.“

To je bilo moguće, ako je Nedždet kolekciju započeo poslije njihovog prekida, Lejla i nije mogla znati za ovaj zapisnik. Iz torbe sam izvadio kovanice iz doba Bizantiona i Konstantina. Teodoziju sam namjerno sačuvao za poslije.

„Ove ste vidjeli jučer“ Pružio sam joj kovanice. „Htio bih da provjerite jesu li unesene u ovaj zapisnik. Ja sam već pogledao, ali bojim se da ne pogriješim. Kad biste vi pregledali...“

„Naravno“, rekla je i uzela kovanice. Najprije je pregledala onu bizantijsku... Zatim je prelistala zapisnik. „Bizantion... Bizantion... Da, evo je.“ Bacila se na uspoređivanje zapisa i otisaka na kovanici. „Hmm... 'Kovanica s mjesecom i zvijezdom'... Lice: profil božice mjeseca Hekate... Da, dobro... A da vidimo naličje. Natpis 'Bizantion'. Zvijezda i polumjesec. Promjer 18 mm, težina 3.85 gr.“ Podigla je pogled prema meni. „Nema sumnje, to je ova kovanica.“ Ponovno se vratila na zapisnik. „Da vidimo sad Konstantinovu. I ona je ovdje. 'Kovanica Konstantina Velikog'. Lice: Konstantinov profil.“ Prinijela je Konstantinovu kovanicu prema licu. „Da, lice je isto, da vidimo sad naličje. Naličje: Viktorija sjedi okrenuta nadesno i ispisuje VOT XXX na štit koji drži na koljenima... Na rubu je pečat kovnice...“ Ponovno je pogledala kovanicu i uzbuđeno promrmljala: „Imate pravo, gospodine Nevzate. Ovo su dvije kovanice iz Nedždetove kolekcije.“

Bilo je vrijeme da joj pokažem i posljednji novčić.

„Ovo je kovanica ostavljena u šaci treće žrtve.“

Uzela je kovanicu u prozirnoj vrećici.

„Hmm... Solidus...“, promrmljala je.

„Molim?“

Prinijela je novčić crvenom svjetlu obližnje svjetiljke i objasnila:

„Kovanica je zlatna... Kao i ona Konstantinova.“ Odjednom je uzbuđeno uzviknula: „Teodozije II... Da, kao što sam i pretpostavila ovo nije kovanica Teodozija Velikog, nego njegovog unuka, Teodozija II.“

Djed Teodozije, unuk Teodozije II. Nisam imao pojma tko su ti carevi ni kakve su im zasluge. Nisam znao što da kažem pa sam strpljivo čekao objašnjenje ravnateljice muzeja. Opet je prelistala zapisnik.

„Da, evo je. Na licu je profil Teodozija II....“ Pogledala je kovanicu u ruci. Zamišljeno je rekla: „Da, i ova je kovanica iz Nedžadetove kolekcije.“

Znači da su Nedžadetova kolekcija i ona Adema Jezdana bile u rukama ubojica. Pomislio sam: Nadam se da ubojice neće pokušati za svaku kovanicu iz kolekcije ubiti po jednu osobu, kad je ona promrmljala: „Čudno je što su nakon Konstantina odabrali Teodozija II.“ Glas joj je bio nerazgovjetan, kao da govori sama sa sobom. Okrenula se prema meni, pružila mi kovanicu i glasnije pojasnila: „Teodozije II. nije tako važan za rimsku povijest.“

Upitao sam je prije nego što sam kovanicu spremio natrag u torbu:

„Je li između Konstantina i Teodozija veliki vremenski razmak?“

„Teodozija II.“, odmah me ispravila. „Kao što sam rekla, Teodozije je bio djed Teodozija II.... On je, za razliku od svog unuka, bio važan car, zato su ga nazivali 'Teodozije Veliki'. Bio je posljednji vladar nepodijeljenog Rimskog Carstva. Ono je podijeljeno na Zapadno i Istočno po njegovoj smrti 395. godine.“

To mi objašnjenje ništa nije značilo. Odgovor na pitanje koje me zanimalo stiglo je tek kad sam zatvorio torbu:

„Da, između Konstantina Velikog i Teodozija II. je povelika vremenska razlika. Konstantin je umro 337., a Teodozije II. je rođen 401. godine.“ Pogled je podigla prema lukovima na stropu od cigle, pokušavajući izračunati. „Koliko je to? 64 godine... U tom su razdoblju vladali različiti carevi.“ Promrmljala je gledajući me kao da znam o čemu govori: „A Teodozije II. je bio nezakonito dijete.“

„Molim?“

„Oprostite“, rekla je, ali na licu joj se pojavio nestašan smiješak. „Kažu da je Teodozije II. bio kopile. Široko je rasprostranjeno mišljenje da je njegova majka Eudokija bila laka žena i da je svog muža Arkadija prevarila s nekim pristalim slugom iz palače. Ali to nije važno. Važno je da je Teodozije II. bio nevješt vladar. Za to je dijelom zaslužna i prerana smrt njegovog oca, jasno. Imao je samo sedam godina kad je postao car.“

Iznenadena sam poviknuo:

„Sedam godina?“

Glas mi je tako glasno odjeknuo da se posljednja članica skupine turista koja je prošla pokraj nas, dražesna starija žena, nije mogla suzdržati, a da se ne okrene i ne pogleda me čudno. Lejla Barkin ju nije primijetila.

„Da, imao je sedam godina, ali Teodozije II. nikada nije bio doista samostalan vladar. Državom je upravljao carski regent Antemije, a vlast nakon njegove smrti nije prešla u ruke Teodozija II. Ovaj je put državu preuzela njegova sestra Pulherija. Ona je bila veoma ružna žena, a zavjetovala se na nevinost kazavši da se potpuno predala Kristu. No, koliko god tvrdila da je od svjetovnog života mnogo više zanima svetost, bila je nevjerojatno ambiciozna i ostala je takva do smrti. Želju za vlašću nije izgubila čak ni kad je njezin jadni mlađi brat Teodozije II. umro u lovu od pada s konja. Nastavila je sa spletkama u palači sve do smrti.“

Pokazao sam glavom na torbu i upitao:

„Dakle, car na ovoj kovanici bio je samo marioneta?“

Lagano je skupila lijepe obrve.

„To nije baš sasvim istina. I Teodozije II. je napravio neke važne stvari. Ali uvijek je bio u sjeni drugih."

„A koje su to važne stvari?"

„Primjerice, ustanovio je prvo moderno sveučilište u gradu. Da... To je sveučilište otvoreno 425. godine imalo 31 katedru. Na njemu se podučavao i latinski i grčki jezik." Ušutjela je i zagledala se u pod platforme. Ali to nije dugo trajalo. Okrenula se kao da je došla do nekog važnog otkrića. „Rekli ste da ste tijelo našli na Zlatnim vratima, zar ne?"

„Da, pred ulazom u tamnicu Jedikule koji se više ne koristi."

Nije ni saslušala moje objašnjenje.

„Zidine...", rekla je mrmljajući si u bradu. „Pa naravno, zidine. One su najvažnije postignuće Teodozija II. Veličanstveni zidovi koji se u paru pružaju od Zlatnog roga do Mramornog mora. A najveći prolaz u tim zidinama su Zlatna vrata ili Porta Aurea na latinskom... Mjesto na kojem su carevi koji su se vraćali iz bitke ulazili u Konstantinopol." Uperila je u mene pogled koji je sjajio od uzbuđenja. „Povlačim što sam rekla, gospodine Nevzate... Koliko god Teodozije II. bio nevažan, sama je činjenica da je sagradio zidine dovoljna da njegovo ime ostane zapamćeno još stotinama godina. Te su zidine stoljećima štatile ovaj grad."

Uopće me nije zanimalo je li Teodozije II. bio važan ili ne. Za mene je bilo važno doznati zašto su ubojice treću žrtvu ostavile na Zlatnim vratima.

„Mislite li da to što je žrtva ostavljena pred Zlatnim vratima ima neko značenje?" naglas sam izgovorio ono što mi se motalo po glavi. „Što nam ubojice žele reći?"

Bademaste su se oči umirile kao i tamna voda pod platformom.

„Po menije važnije pitanje", prošaptala je, „ima li poruka koju nam šalju veze s gradom ili vladarima. Da, gospodine Nevzate, mislim da ćemo, ako pronađemo odgovor na to pitanje, pronaći i mjesto gdje će ubojice ostaviti sljedeću žrtvu..." Okrenula se prema meni kao da je rekla nešto pogrešno pa traži pomoć. „Nadam se da neće, ali ako ipak bude sljedeće žrtve..."

„Nemojte nimalo sumnjati", hladnokrvno sam se složio s njom. „Ako ne nađemo ubojice, novih će žrtava biti... Molim vas, nastavite."

„Mogli bismo onda predvidjeti kamo će ih ubojice ostaviti. Važno je utvrditi imaju li ubojstva veze s ovim gradom ili s vladarima."

Bila je na dobrom tragu.

„Koliko znam, kralj Biza nije bio Rimljanin...", rekao sam naglašavajući različitost kovanice nađene na prvoj žrtvi. „Bio je iseljenik iz Grčke."

„Imate pravo, nije bio Rimljanin. I nije bio car. Biza je bio samo kralj."

„Ali u šaci prve žrtve smo našli kovanicu grada kojeg je on utemeljio. Dakle ne rimsku, nego bizantsku kovanicu."

Podigla je kažiprst desne ruke u zrak i uglašeno se usprotivila:

„Ali ta kovanica nije iskovana u doba Bizantiona, nego u rimskom razdoblju. Prisjetite se, pokazala sam vam je u knjizi kovanica kad ste došli u moj stan."

Sjećao sam se, ali htio sam biti siguran.

„Je li to pouzdana informacija?"

„Svakako... Ta je kovanica iskovana u doba kad je Rimsko Carstvo vladalo Bizantionom. Sigurno u doba Augusta ili Tiberija. Odmah nakon Isusa... Dok grad još nije bio prijestolnica Carstva. Dakle, mnogo prije Konstantinopola."

Zbunjivali su me svi ti carevi, datumi i stara imena Istanbula.

„Dakle", rekao sam kako bih pojednostavio stvari, „vi mislite da su ova ubojstva povezana s vladarima?"

Na licu joj se ukazala neodlučnost, kao da se nalazi u teškoj situaciji. Ustala je umjesto odgovora:

„Da se malo prošetamo?"

Bespomoćno sam je slijedio. Na platformi se stvorila gužva. Mora da je pristigla nova povorka turista. Kad smo izašli iza ove skupine koja je govorila engleski, zastala je i odgovorila mi kao da sam je tek sada upitao: „Nisam sigurna. Možda su ubojstva vezana uz grad. Ipak, kad biste tražili od mene da odaberem, prije bih rekla da imaju veze s vladarima jer ubojice stalno upućuju na njih."

Osjetio sam potrebu da je upozorim:

„Ali samo na kovanicama. Mjesto na kojem je ostavljena prva žrtva mogao je biti jedan od hramova koje je izgradio kralj Biza. Primjerice, Posejdonov hram. Vi ste rekli da se ondje nalazio takav hram. Ondje vas je čak Nedždet Denizel i zaprosio."

„Tako je." Na spomen imena bivšeg muža na njezinim se usnama samo na trenutak pojavio gorki osmijeh. „No, hoćemo li u procjeni uzimati u obzir mjesta na kojima su ostavljene žrtve ili kovanice?"

„Oboje... Uzet ćemo u obzir i stil ubojstva. I položaj u kojem su ostavljene žrtve..."

Oči Lejle Barkin su sjajile su znatiželjom.

„Položaj u kojem su ostavljene žrtve?"

Budući da to više nije imalo smisla skrivati, objasnio sam joj sve detalje, dijelom i u želji da vidim njezinu reakciju:

„Ruke svih triju žrtava privezane su jedna za drugu iznad glave kako bi tvorile vrh strijele, a noge su raširene kao stražnji kraj. To jest, sve su tri žrtve postavljene u oblik strijele. I sve su tri pokazivale mjesto na kojem će biti ostavljena sljedeća."

Na licu joj se ukazala nesigurnost.

„Zašto mi to niste prije rekli?"

Pokušao sam djelovati nehajno kao da je riječ o nečemu nevažnom:

„Nisam? Vjerojatno sam mislio da vas neće zanimati. Nego..."

Ali Lejla nije odustala:

„Samo malo, gospodine Nevzate." Zvučala je uvrijeđeno. „Zar mi ne vjerujete?"

„Ma ne, odakle vam to?"

„Tajite mi informacije. Ako sumnjate na mene, molim vas da mi to otvoreno kažete."

„Ljutite se bez razloga", u trenu sam izgovorio tko zna koju po redu laž, prijeko potrebnu u mom zanimanju. „Da vam ne vjerujem, ne bi surađivao s vama."

Činilo se da sam je uspio uvjeriti, ali ipak me upozorila:

„Onda molim vas, nemojte od mene skrivati informacije. Ako ne znam detalje, mogu vas pogrešno uputiti. Ne želim snositi takvu odgovornost."

Nisam se počeo braniti.

„Potpuno se slažem s vama. To što nisam spomenuo ovaj detalj ne znači da vam ne vjerujem. Imam toliko toga na pameti da se nisam ni sjetio. Ali i vi nama morate reći sve."

Lice joj je prekrila sumnja, ali potisnula je nervozu i odlučno odgovorila:

„To i činim."

„Ali niste spomenuli da je između gospodina Namika i Nedždeta Denizela nastala tučnjava."

Stisnula je oči i čekala da završim.

„Da, danas smo razgovarali s jednim od ljudi Adema Jezdana. S važnim čovjekom... Rekao je da je gospodin Namik skočio Nedždetu Denizelu za vrat. Bio bi ga ubio da ljudi u blizini nisu reagirali na vrijeme..."

„Laže", zarežala je. „Nitko nikoga ne bi ubio."

„Dakle, to se nije dogodilo?"

Ušutjela je, a pogled joj je na trenutak s ograde na platformi skliznuo na srebrne ribe koje su plivale iznad novčića turista, bačenih onamo da donesu sreću.

„Jest", rekla je odmaknuvši pogled od vode. „Namik nije postupio ispravno, ali Nedždet je to zaslužio." Ponovno je počela promatrati ribe. „Bilo je to prije otprilike godinu dana. Upravo je završio seminar na kojemu je bilo riječ o projektu pretvaranja zone Sultanahmet u muzejski otok. Bili smo na maloj koktel-zabavi. Nedždet nije sudjelovao na seminaru, ali došao je na zabavu. Bio je pijan i došao je ravno pred nas. Ja sam stajala pokraj Namika. Nedždet je pokazao na njega i počeo s uvredama: 'Što vidiš u ovom primitivcu?' Umjesto odgovora, rekla sam Namiku: 'Idemo.' Namik je ostao smiren i složio se s mojim prijedlogom. Ali Nedždet nas nije pustio. 'Ovaj je tip staromodan, njegovo je vrijeme prošlo. Kako ne shvaćaš da je gotovo s komunizmom i ekologijom?' rekao je i uhvatio me za rame. 'Pusti mi rame', otresla sam se. 'Neću pustiti ni tvoje rame ni tebe', rekao je, a na to se Namik okrenuo i mirno maknuo Nedždetovu ruku s mog ramena. Upozorio ga je, i dalje pristojno: 'Pijan si, priberi se.' Ali Nedždet je na to poludio. 'Pusti mi ruku! Tko si ti da me odguruješ?' povikao je i pokušao udariti i Namika. Ali on je bio spreman na to pa se izmaknuo, ali zato je Nedždet izgubio ravnotežu i gotovo pao. To je opet spriječio Namik. Ali Nedždet nije znao što on radi pa je iskoristio priliku da ga pljusne. To je pak bila kap koja je prelila čašu. Namik se razbjescio i skočio Nedždetu za vrat. Jedva su ga maknuli s njega. Eto, tako je bilo."

Kimnuo sam glavom u znak odobravanja.

„Namik se morao obraniti..."

„Sebe i mene", dodala je. „Kao što sam vam već prije rekla, Namik je pacifist. A i Nedždet je shvatio da je pogriješio. Sljedećeg me dana nazvao, rekao da se strašno napio i molio da mu oprostim. Ja sam mu pak rekla da se mora ispričati Namiku i poklopila mu. Mislila sam da ga neće nazvati, ali jest. Rekao je Namiku da je pogriješio i molio ga oprost. Kad je Namik vidio koliko mu je žao, oprostio mu je. Zatim nas je Nedždet pozvao na večeru. Htio je popraviti stvari među nama. Pristali smo. Vidjeli smo se, razgovarali i sve je dobro završilo."

Nije bilo smisla da navaljujem.

„Shvaćam... Dakle, taj je problem riješen. Vratimo se mi istrazi. Što ste ono govorili?"

„Vi ste govorili", rekla je ponovno se pokrenuvši. „Govorili ste da su ruke žrtava povezane tako da tvore vrh strijele pokazivale određeni smjer. A kamo su to pokazivale?"

U mislima mi se javio prikaz svake pojedine žrtve.

„Nedžadove su ruke pokazivale na Konstantinov stup. Ruke Mukadera Kinadžija kojeg smo pronašli kod stupa su pokazivale u smjeru tamnice Jedikule. Prsti Šadana Durudže kojeg smo pronašli sinoć tik izvan zidina pokazivale su na Zlatna vrata. To jest, u smjeru iza njih."

„Mese", prošaptala je. „Glavna cesta koja je tvorila kralježnicu Konstantinopola. Car bi ušao na Zlatna vrata i tom ulicom stigao do palače. Oko nje ima nebrojeno mnogo spomenika. Doduše, većina ih je sad uništena."

„Moramo obratiti pažnju na one očuvane. Kao što znate, posljednje dvije žrtve su ostavljene na povijesnim mjestima koja su preživjela do danas. Samo smo prvu žrtvu našli na Sarajburnuu, na mjestu na kojem se pretpostavlja da je bio hram. To znači da se ne smijemo ograničiti samo na tu ulicu. Možda u obzir dolaze i spomenici u njezinoj blizini."

„Logično", rekla je nastavljajući razmišljati. „Ali na tom je putu toliko crkava, palača, foruma, spomenika, luka i bazilika... Govorimo o golemom gradu. O prijestolnici velikog carstva. Prvo što mi pada na pamet jest: manastir Studion, Bavisov forum, Arkadijev forum, Taurijev forum, Konstantinov forum, Filoksenijeva cisterna, Trg Augusteum, Milion, Hipodrom, Aja Sofija, Konstantinova velika palača pa čak i ova Cisterna. Sve bi to moglo biti mjesto na koje pokazuju ubojice."

Imala je pravo, ali nismo mogli skrštenih ruku čekati da se opet dogodi ubojstvo.

„U pravu ste, ali ubojice postupaju u skladu s nekom određenom logikom, čak i ako je mi još nismo uspjeli odrediti. Usto, dosad su poštovali kronološki niz, čak i ako nije bio pravilan. Kralj Biza, Konstantin, Teodozije II.... Unatoč velikoj vremenskoj razlici među njima, napreduju prema sadašnjosti..."

„Shvaćam što želite reći", prekinula me. „Dakle, trebali bismo odrediti važan spomenik ili građevinu koja je u ovom gradu sagrađena nakon Teodozija II."

„Da", rekao sam. „Upravo sam to htio reći. I taj spomenik ili građevina moraju još postojati. Ubojice odabiru povijesna djela pred kojima bi izložili svoje žrtve."

„Da, to je točno", složila se. „Zapravo je i Ataturkov spomenik pred kojim je ostavljen Nedžadov povijesno djelo."

Nisam je posve shvatio pa je objasnila:

„To je prvi spomenik Ataturku u Turskoj. Napravio ga je Austrijanac Heinrich Krippel. Postavljen je na Sarajburnuu 1926. godine."

„Zanimljivo... Ali znamo da nam ubojice Nedždeta Denizela nisu htjeli pažnju privući na Mustafu Kemala, nego na kralja Bizu. A ne znamo gdje će ostaviti četvrtu žrtvu i tu nam ne može pomoći nitko osim vas. Morate nam naznačiti neko djelo, neki spomenik napravljen nakon Teodozija II."

Obuzela ju je panika kad je primijetila moj nestrpljivi pogled:

„Ne želite valjda da vam odmah sad kažem?"

Ni trena nisam maknuo pogled s nje.

„Odmah sada... Svaka nam je minuta dragocjena."

„Ali sada bih u žurbi mogla pogriješiti."

„Nema veze, pokušajte.“

Pokušala je potisnuti nervozu. „Koji carevi dolaze nakon Teodozija II.“ Pogled je ponovno uperila u cigleni strop Cisterne. „Marcijan... Leon I... Leon II...“ Zastala je i uzbuđeno promrmrljala: „Ne... Ne, Marcijan... Mogao bi biti zet Teodozija II., Marcijan... Ondje još stoji stup postavljen u njegovo ime.“ Oči su joj zasjale u mraku. „Naravno, Marcijanov stup... Trg na kojem se nalazio nazivao se Forum Amastrianum. U ono su se doba na tom trgu odvijala pogubljenja... Tijela su poslije ondje izlagali kako bi služila kao lekcija narodu.“ Uzbuđeno se okrenula prema meni. „Da, gospodine Nevzate, mislim da će ubojice ostaviti žrtvu kod Marcijanovog stupa...“

„Gdje je taj stup?“

„Na Fatihu...“ Pogledao me kao da me kori što to ne znam. „To je Djevojački stup“, objasnila je napokon. „Djevojački stup na Fatihu.“

Marcijanov stup

Čekali smo u mojoj kanti na jednom od gornjih dijelova strmog puta koji je s Fatihove avenije vodio do Djevojačkog stupa. Ova uličica mog jasnog Istanbula nije bila ništa drukčija od svake četvrti, ulice, prolaza ili šire praznine koju su zaposjeli automobili. Ali istini za volju, ta nam je gužva sada išla u korist jer nas je u ovo doba noći, na ovoj napuštenoj ulici štitila od očiju potencijalnih posjetitelja koji bi mogli prinijeti žrtvu stupu.

U autu smo bili samo ja i Ali, a na ulici koja je vodila u park sa stupom čekala je još jedna tročlana ekipa pod Ekremovim vodstvom. S povišenog mjesta na kojem smo parkirali moju kantu, vrlo smo dobro mogli vidjeti stotinama godina star Marcijanov ili Djevojački stup koji se i dalje tvrdoglavo uzdizao sa svojeg podnožja, premda su reljefi i kip na njegovom vrhu odavno uništeni.

„Zašto ga nazivaju Djevojačkim stupom, inspektore?“, upitao je Ali i prekinuo tišinu. Pogled mu je i dalje bio uperen u stup. „Je li postavljen za neke djevojke?“

Isto sam pitanje i ja postavio Lejli Barkin na izlasku iz Cisterne bazilike. Nasmiješila se.

„Taj je stup zapravo dao podignuti tadašnji prefekt u ime cara Marcijana. Znači, kako bi se umilio caru. Sada ga nema, ali nekada je na vrhu bio i Marcijanov kip. Prema predaji, Marcijanov je stup za prolazećim djevojkama šaptao: 'Ti si djevica.' Ili 'Ti nisi djevica.' Kad se u narodu proširilo da kip tako zlostavlja žene koje prolaze pokraj njega, djevojke koje nisu bile djevice počele su ga izbjegavati. Sve dok pokraj kipa nije prošla sestra supruge nekog drugog cara. Kad je kip i njoj rekao: 'Ti nisi djevica.', nastao je nered... Djevojka je u suzama otrčala u palaču i izjavila da neće moći podnijeti tu uvredu. Car je bio odan svojoj ženi i srušio je kip kako bi zaštitio čast svoje šogorice.“ Lejla mi je šaljivo namignula, a onda dodala: „Jasno, to su sve govorkanja. Pravi je razlog zašto Marcijanov stup zovu Djevojački to što su se na podnožju stupa nalazila dva reljefa Nike, božice pobjede. Mora da su te reljefe vidjeli Osmanlije i po njima stup nazvali Djevojački.“

Prenio sam Lejline riječi mom znatizeljnom pomoćniku.

„Baš zanimljivo“, rekao je veselo Ali i zabundao se u kožnu jaknu. „Prefekt podigne stup jer se ulagivao caru, a narod onda o njemu izmisli legende.“ Unatoč svojim riječima, ni on nije mogao odvojiti pogled od stupa. Možda ga više i nije gledao, nego su mu se oči umorne od tri dana posla zagledale u neku neodređenu točku. Ni ja nisam bio bolji od njega. Da sam se opustio, zaspao bih na ugodnom sjedištu moje kante. Kako bih ostao budan, raspitao sam se o posljednjem ubijenom:

„Znači, ni treća žrtva nije baš bila omiljena među kolegama?“ „Hmm...“ Ali se ispravio na sjedištu u koje je utonuo. Zaista je zadrijemao. Žurno se pribrao. „Pitate za Šadana Durudžu, inspektore? Da, nitko nije previše tužan u redakciji. Istina, nitko se nije veselio, ali nijedan kolega nije pustio suzu. Ispitao sam nekoliko ljudi, ali bili su suzdržani i pristojni. Koliko sam shvatio, ne žele govoriti loše o njemu. Izgleda da je taj Šadan Durudža bio prljavi novinar.“

„Baš kao i ostale žrtve...“

Ali je nastavio kao da me uopće nije čuo:

„Zatim sam uzeo bilješke i hard disk s njegovog stola i odnio ih u laboratorij. U bilješkama nismo našli ništa korisno, tek bilješke i skice, te brojeve dviju osoba o kojim je trebao napisati reportažu. Zejnep je hard disk dala informatičarima. Sutra ćemo znati što je sve na njemu.”

Toliko nas je toga čekalo sutra. Najvažnija je bila informacija o tome kome su pripadali otisci prstiju koje je Zejnep primijetila na okvirima gravura u kući Nedždeta Denizela, ali koje je trebalo očistiti jer su se mnogi preklapali. Zejnep je u postaju došla oko deset navečer, prije nego što smo mi krenuli u zasjedu kod Djevojačkog stupa, a ovaj je put sa sobom donijela i papagaja Bizu. Po Alijevoj je direktivi simpatičnu životinju predala na čuvanje nekom ljubitelju ptica kako ne bi umro od gladi i žeđi. Šalu na stranu, Zejnep je u kući prve žrtve obavila veoma temeljit posao, no kad je podatke učitala u računalo, dobila je toliko ispremiješanih otisaka prstiju da će na tome morati raditi do jutra. A činilo se da će i pregled Omerovog vozila završiti tek sutra. I još jedna važna stvar: popis stručnjaka koji je Ali trebao dobiti na općini odgođen je za sutra zbog daljnjih problema s računalom. A najgore je to što nakon što dobijemo sve rezultate, nećemo doći ni do najmanjeg traga, a kamoli nekakvog zaključka. Nervozno sam se promeškoltio na sjedalu. Odjednom mi se javila bol iznad lopatice. Izgleda da me Omerov brat opalio po leđima jače nego što sam mislio. Ali to je bilo dobro, bol me držala budnim. Upitao sam kao da se pokušavam prisjetiti:

„Kad si ono rekao da je Šadan Durudža posljednji put viđen u redakciji?”

„U utorak navečer. U srijedu nije došao na posao. Nitko nije ni primijetio da ga nema jer mu članci izlaze subotom, a nitko se nije ni zabrinuo jer ga u redakciji nitko nije volio...”

Dok je Ali govorio, misli su mi se motale oko stila ubojica. Tri žrtve u tri dana. Ako otmu jednu svakog dana... Ne, ne, ti ljudi ništa ne prepuštaju slučaju. Šadana Durudžu su vjerojatno oteli u utorak navečer na izlasku iz redakcije. Ubili su ga, ali su čekali pravo vrijeme da ga odnesu na Zlatna vrata, jer su najprije morali ostaviti drugu žrtvu, Mukadera Kinadžija, kod Konstantinovog stupa. Zejnep je ustanovila da je Mukader Kinadži umro u utorak prije deset sati, a Nedždet Denizel u ponedjeljak prije dva. Znači da su naši ubojice otimali sljedeću žrtvu prije nego što bi se riješili one koju su ubili. Imali smo posla s veoma organiziranom skupinom ljudi. Izvanredno inteligentnom, vještom, nemilosrdnom i odlučnom skupinom. Poput Omera i njegove braće? Ne vjerujem. Premda pregled njihovog vozila još nije bio dovršen, bio sam posve siguran da je Omer nevin. Adem Jezdan i njegovi ljudi bolje su odgovarali profilu naših ubojica. Ali zašto bi Adem Jezdan htio ubiti ljude s kojima je surađivao? Možda zato što su znali neku važnu tajnu. Tajnu zbog koje bi on mogao završiti u zatvoru. Zašto ne? Ni on ni tri žrtve nisu bili nevinašca. S druge strane, nismo smjeli zanemariti ni Namika Karamana i UOI-u, jer ako je stvarni cilj ubojica bio ubiti ljude koji su naštetili ovom gradu, onda je mogućnost da su sumnjivci iz druge skupine počinili te zločine bila mnogo veća.

„Inspektore... Pogledajte...”

Okrenuo sam glavu i na napuštenoj cesti vidio visokog, mršavog čovjeka koji je s mukom gurao dvokolicu za smeće i koji je na glavi nosio tamnu beretku koju je spustio na lice, kao da ga želi sakriti. Posve je odgovarao opisu koji nam je dao jedan od beskućnika kod Konstantinovog stupa. On je opisao visokog, mršavog čovjeka. Nisu mu mogli vidjeti lice jer je baš kao i ovaj na njega spustio kapu. Pogled mi je zastao na velikoj vreći koju je čovjek gurao

na kolicima. U njoj je bilo nešto poveliko. Tijelo? Uzbuđeno sam poskočio na sjedalu. Tiho smo pričekali da se čovjek udalji. Kad je bio na deset metara od nas, prošaptao sam: „Javi Ekremu da se pripreme.“ Izvadio sam pištolj i napeo ga.

Za nekoliko smo minuta izašli van i promatrali sumnjivca između auta. Uputio se prema Djevojačkom stupu, baš kako smo i očekivali. Je li ovo bila istina? Jesmo li napokon pronašli ubojicu? Osjećao sam da mi se grlo osušilo i da mi ruka kojom sam držao pištolj lagano drhti. Podigao sam glavu i susreo Alijev pogled. Ni on nije bio ništa bolji od mene. Oblizivao je osušene usne, ali bio sam siguran da mu ruka ne drhti. Šutke smo postigli dogovor navikom razvijenom tijekom više godina zajedničkog rada i ubrzali korake. I Ekremov se tim morao približiti kako bi uhvatio sumnjivca poželi li se ovaj dati u bijeg. Stigavši pred Djevojački stup, čovjek s kapom se najprije osvrnuo oko sebe kao da se boji da bi ga netko mogao vidjeti. Nadao sam se da neće primijetiti Ekremov tim, no on se iznenada okrenuo i bio bi nas vidio da se nismo bacili iza starog Mercedesa. Kad se uvjerio da u blizini nema nikoga, ponovno je pogledao Djevojački stup. Očekivao sam da će iz vreće na kolicima izvaditi tijelo, ali čovjek se samo mirno približio stupu. Još se jednom osvrnuo, a zatim raskopčao hlače i počeo mokriti po podnožju spomenika starog tko zna koliko tisuća godina. Ne znam je li to bilo razočaranje zbog neispunjenog očekivanja ili nepristojnost ove životinje ili pak mješavina svega, ali nisam više mogao izdržati i povikao sam:

„Što to radiš ondje?!”

Naš se sumnjivac uspaničio, prekinuo mokrenje i pokušao navući hlače kad je do njega dotrčao Ekrem s uperenim pištoljem. Iza njega su stajala dvojica policajaca u civilu, također s pištoljima.

„Lezi dolje, lezi!”

Čovjek s kapom se odjednom našao okružen naoružanim ljudima pa je uplašeno podignuo ruke ne stigavši čak ni podignuti hlače.

„Dobro, kume... Nemoj, kume...”, promucalo je i uspaničeno legao na tlo, usred jezera vlastite mokraće.

Mora da Ali još nije izgubio nadu jer se hitrim koracima približio vreći, otvorio je zataknuvši pištolj za pojas i počeo prebirati po unutrašnjosti. Izvukao je zgužvani papir, limenke, pivske boce plastične kutije, ali u vreći nije pronašao ni mrtvo ni živo tijelo. Razočaranje na njegovom licu bilo je vidljivo čak i u noćnoj tami. Kad nije pronašao što je tražio, ljutito se približio ležećem čovjeku: „Gdje je? Gdje je tijelo?”

Na licu skupljača smeća se ukazao strah:

„Što? Kakvo tijelo, brate? Sumo sam pišao.”

Ali je poludio i nogom pritisnuo skupljačevu glavu koja je uronila u zemlju natopljenu mokraćom.

„Ne laži! Promatrao si okolicu! Gdje ti je prijatelj? Gdje ste parkirali mini-bus?”

„Koji mini-bus? Što sam promatrao? Kunem se, samo sam pišao...”

Ali ga je pograbbio za vrat i podignuo ga na noge.

„Sad vam nema bijega”, rekao je tresući ga. „Reci gdje ti je prijatelj!”

Baš mi je u tom trenutku zazvonio mobitel.

„Halo, inspektore?”

Opsovao sam u sebi čim sam začuo Zejnepin glas. A kad mi se pogled susreo s glupim izrazom u očima skupljača smeća kojemu je pola lica bilo umrljano blatom, bio sam siguran da smo uhvatili pogrešnog čovjeka. No, ipak sam to htio čuti.

„Da, Zejnep, što je?”

Bespomoćno mi je rekla što sam već i pretpostavljao:

„Pronašli smo novo tijelo, inspektore...”

Poraženo sam promrmljao:

„Gdje?”

„Kod Aje Sofije... U ulici pokraj crkve.”

Grad rođen iz pepela Justinijanov konstantinopol

Car je gledao Aju Sofiju, najdivnije svetište na svijetu. Hram koji je poput svetog oblaka s neba štitio Konstantinopol od zla. Čarobni spomenik kojemu je sam Bog podario sjaj. Čudesnu građevinu čija svetost nije jedinstvenom činila samo nju, nego i grad nad kojim se uzdizala. Nebesko zdanje, rođeno iz harmonije ljudskog uma i duše. Dotad najveći, najprostraniji, najviši, najsvjetliji hram... Aju Sofiju...

Car Justinijan je gledao Aju Sofiju. Jedinstvo prosvijetljenog i posvećenog. Ljepotu koju je stvoriti mogla samo pobožna duša. Građevinu koja je dokazivala da je Konstantinopol, ukrašen hramovima palih božanstava, odsad grad samo kršćanskog Boga. Najuzvišenije svetište koje je ovaj blagoslovljeni grad posvetio Bogu. Najsajjniju građevinu koja je rimski izgled Konstantinopolisa pretvarala u nešto jedinstveno dodajući mu nijanse nove religije. Božju kuću koja je prikazivala moć, eleganciju, veličanstvenost i bogatstvo Carstva.

Justinijan je gledao Božju kuću. Bog je uvijek bio dobar prema njemu. Otvorio mu je put prema palači premda nije bio plemenitog roda. Učinio ga je ključnim za sudbinu Carstva dok još nije ni postao carem. Justinijan je bio skrivena vlast iza svoga strica, cara Justina. Bio je pravi um, pravo srce, prava hrabrost i savjest Carstva. Bog je uvijek bio dobar prema njemu. Justinijan je čak i u trenucima kad se bojao primio darove Njegove velikodušnosti, a Bog nije volio kukavice. Nije ga napustio čak ni kod najvećih pogrešaka, a Bog nije volio budale. Nije se na njega naljutio ni kad je bio najnemoralniji, a Bog nije volio pokvarene. Ali najvrjedniji Božji dar njemu nesumnjivo je bila Teodora.

Justinijan je gledao hram koji je posvetio Bogu, a Teodora je bila uz njega. To je veličanstveno svetište bilo znak zahvalnosti Bogu, a drugi je bila Teodora koja je uz njega stajala poput vitkog, visokog čempresa. Carstvo je bilo prekrasni dijamant boje krvi; jedna mu je polovica bila Justinijan, a drugi Teodora. Sam mu je Bog to šapnuo na uho. Čuvao je tu ženu poslanu od Boga kao najveću svetinju. No, Teodora nije stigla iz Jeruzalema. Mjesto odakle je došla nije imalo ništa svetog u sebi. Teodora je, prije nego što je postala rimska carica, bila carica rimskih bordela. Zamamna plesačica s rimskih pozornica. Neokrunjena kraljica rimskih jazbina poroka.

Teodora je bila uz Justinijana. Bio je to najsretniji dan zime u Konstantinopolu. Hram je bio dovršen. Petogodišnja je gradnja završila, a petogodišnji su se ambicija, inteligencija i trud ukazali usred ovog starog grada u obliku posve nove crkve. Car i carica su gledali svoje petogodišnje snove. Dvoje ljudi ludo zaljubljenih jedno u drugo, povezanih strašću, dvoje suputnika koji jedno drugome vjeruju. Teodorina je ruka bila u Justinijanovoj šaci, poput ptičice koja se utekla moćnom caru da je zaštiti od svih zala ovoga svijeta. No, nije bilo jasno tko se kome utekao. Teodora je došla s ulice, a ona ju je naučila više od onog što je budućeg cara mogao naučiti visoki carski odgoj. Bez Teodore, ne bi bilo ni Justinijana. Bez Justinijana, Carstvo ne bi ponovno proživljavalo zlatni period, a Konstantinopolis se ne bi ponovno rodio iz pepela.

Teodora je pokraj Justinijana gledala Aju Sofiju. U bordelima Carstva naučila je koliko čovjek može biti podao. U šatorima vojnika primijetila je tu veliku okrutnost, u krevetima

plemenitaša naučila je kako su ljudi dvolični. Zato se nije uzбудila kad se narod podigao na noge. Nije se iznenadila kad su mu se pridružili plemenitaši. Nije se bojala kad je narod zapalio Konstantinopol. Nije se bojala čak ni kad je Justinijan htio pobjeći. Uхватила je cara za ruku elegantno kao i uvijek. Pogledala je muža u oči, kao da gleda vlastitog sina i rekla mu nježno, ali odlučno: „Ti si car, smrt će te uzdići više od bijega. Ali možeš učiniti nešto bolje nego umrijeti: možeš ubiti.“

Pokraj Justinijana, Teodora je poput drugog vladara uprla pogled u najveći hram na svijetu. Na licu joj je bezgranična oholost, u hladnim očima hrabrost koja se može mjeriti i s onom ratničkom, a na usnama ljutnja oštra poput noža. Ta se ljutnja pretvorila u legionarske mačeve koji su uzeli živote trideset tisuća ustanika, među kojima i živote žena i djece. Ta je ljutnja izbavila Justinijana iz šaka gomile opijene ustankom. Jer ona je bila najambicioznija, najnemilosrdnija, najodvažnija žena. Jer ona je bila Božji dar caru.

Pokraj Teodore, Justinijan je gledao Aju Sofiju. Pokraj žene koja je odagnala strah iz njegovog srca i neodlučnost iz njegovog uma.

Pokraj svoje dragane, koja mu je bila odana kad je bio okružen izdajicama. Pokraj božice koja ga je izbavila iz okova očaja. Bog ju je poslao caru. I ustanak je nesumnjivo bio Njegovo djelo, kao i paljenje Konstantinopola. Da ga oni bijednici nisu zapalili, kako bi ga Justinijan mogao ponovno stvoriti iz pepela?

Pokraj svoje carice, car je gledao Aju Sofiju. Taj je hram posvetio Bogu, kao plaću za Njegovu dobrotu. Jer prava je vlast bila u rukama Nebeskoga kralja. Kakvu je vlast moglo imati neko carstvo na ovoj zemlji pokraj Božjeg bezgraničnog kraljevstva? No, pred tom se očaravajućom ljepotom, tim golemim skladom, tim veličanstvenim svetištem koje kao da je lebdjelo na nebu na trenutak izgubio, a ponos koji ga je obuzeo natjerao ga je da zaboravi Boga i Njegovo nebesko kraljevstvo. I doviknuo je židovskom kralju Salomonu koji je sagradio prvi hram na svijetu: „Ej, Salomone, vidiš li? Nadišao sam te.“

Car je gledao hram, najsajnije svetište koje će ga učiniti besmrtnim: Aju Sofiju...

Teoman Akan

Tijelo je bilo ostavljeno u ulici pokraj Aje Sofije, poprečno položeno na cestu. Okolica je bila mirna. Nije još bilo Šefika, ni njegovih čudno odjevenih ljudi iz ekipe za očevid. Ali Zejnep koja je stigla prije svih nas osigurala je mjesto događaja uz pomoć dvojice uniformiranih policajaca.

Ubijeni je baš poput prethodne tri žrtve bio pognut na tlo, a kosa koju mu je mrsio kišni vjetar bila je u opreci sa zaleđenim pogledom, prikovanim za mjesec na nebu. Da, opet je bio ondje, taj tajanstveni mjesec koji me slijedio već danima. Opet je bio točno iznad nas. Postao je još veći. Neće proći dugo, a već će za dva dana postati savršeno okrugao, a onda će nas poput divovske zjenice pratiti iz tame. Na trenutak sam pomislio kako bi između ovog nepozvanog gosta s neba i ubojstava mogla postojati neka veza. Zadržao sam i naježio se, ali nisam naravno imao nikakvog dokaza koji bi potvrdio da sam u pravu. Brzo sam otjerao te lude misli iz glave, maknuo pogled s našeg drevnog svjedoka na nebu i okrenuo se prema ubijenome na tlu. Izgledao je starije od prijašnjih žrtava, sigurno je imao barem šezdeset godina. Bio je odjeven u sivu jaknu od tvida i hlače od samta boje dima, a vrat koji mu nije pokrivala košulja iste boje bio je prerezan baš kao i kod ostalih žrtava. Na tlu opet nije bilo krvi. No, u usporedbi s ostalima, pogled je najprije privlačila razlika u načinu na koji je ubijeni postavljen.

„Nisu ga namjestili u oblik strijele“, Zejnep je naglas izgovorila ono o čemu sam ja razmišljao. „Pogledajte, ni ruke mu nisu vezane.“

Doista, žrtvine su duge ruke bile raširene, kao da pokazuju na dvije suprotne strane. Činilo se da desna pokazuje na Džafer-aginu medresu na kraju lagane nizbrdice, a lijeva poprijeko na pokrajnje dvorište Aje Sofije.

„Križ... Ne slič li vam ovo na križ?“

Ali je primijetio ono što smo ja i Zejnep previdjeli. Prstom je nad pognutim jadnikom iscrtao križ i uzbuđeno ponovio: „Namjestili su ga u križ.“

Ovo otkriće nije pretjerano razveselilo Zejnep.

„Čini se da je tako“, rekla je kleknuvši kako bi pregledala truplo. „Ali ne vjerujem da je to od neke važnosti.“

„Zašto to misliš?“ I Ali se približio tijelu kao da će na njemu naći dokaz u prilog svojoj teoriji. „Nešto mora značiti činjenica da je tijelo postavljeno u križ. To mora biti povezano s religijom.“ Mora da u očima jednog čovjeka koje su sjale na blijedoj svjetlosti punog mjeseca nije pronašao ništa jer se okrenuo prema meni: „Zar ne, inspektore?“

Zapravo ni ja nisam smatrao da je to s križem toliko važno, ali nisam bio tako odlučan kao Zejnep:

„Moguće, jasno. No, može imati i neko arhitektonsko značenje. Može upućivati na grad, a ne na religiju. Aja Sofija je jedan od simbola Istanbula.“

„To i kažem, inspektore", ustrajao je Ali. „Nije li Aja Sofija simbol kršćanskog Istanbula? Nije li moguće da su tijelo zbog toga postavili u križ?"

„Zašto bi to učinili?" Ovog mu se puta usprotivila Zejnep. Promatrala je svog kolegu ne ispuštajući žrtvinu desnu ruku iz svojih. „Ovo je ionako jedna od najvažnijih crkava za kršćane. Zašto bi bilo potrebno tijelo žrtve postaviti u križ?" Taj je odgovor bio toliko uvjerljiv da joj se Ali više nije suprotstavio, ali naša je lijepa kriminalistica nastavila sa svojim pretpostavkama: „Možda su ubojice promijenile metodu. Možda su prestali pokazivati mjesto na kojem će ostaviti žrtve."

To mi se nije činilo mogućim.

„Ne vjerujem, Zejnep. Od prvog se ubojstva pridržavaju pravila. Žrtve otmu, prerežu im grkljan, ostave ih na mjestima od povijesne važnosti za grad, u šakama im ostave kovanice iz razdoblja na koje žele privući pažnju i svaka žrtva pokazuje u smjeru mjesta na kojem će izložiti sljedeću. Uza sve to nam nisu ostavili ni najmanji trag. Zašto bi promijenili metodu kad im sve još ide po planu, to jest, kad su još puni samopouzdanja?"

„Dobro, inspektore, ali možda smo im se približili, a da to i ne znamo..."

„Oni..." Pogledao sam je pokušavajući shvatiti što govori. „Misliš na sumnjivce u pritvoru? Na Omera i njegovu braću? Ali oni su već pritvoreni. Kako su mogli počiniti ovo ubojstvo?"

Na licu joj se odražavala zabrinutost zbog loše vijesti koju mi mora prenijeti.

„Nije bilo prilike da vam kažem. Vozilo za meso je čisto. U njemu nema ljudske krvi."

To me uopće nije iznenadilo.

„U tom slučaju, kad kažeš „oni", misliš na Udrugu za očuvanje Istanbula i Dersaadet. Dakle, na Namika Karamana i Adema Jezdana..."

„Ne zaboravite i Lejlu Barkin", podsjetio me Ali. „Ona je i u kontaktu s vama, dakle može pretpostaviti o čemu razmišljamo."

„U redu, ali mi ih ni za što nismo osumnjičili. Namika čak nismo ni pozvali na ispitivanje, kao ni Lejlu. Koliko god sumnjali na njih, nismo ih ni najmanje pritislili. Ni situacija s Ademom Jezdanom nije mnogo drukčija. Njegove smo ljude ispitali, ali s njim se još nismo osobno sastali. Zašto bi onda mijenjali metodu?"

Zejnep bi možda nastavila s raspravom, ali pronašla je nešto mnogo važnije.

„Kovanicu su ostavili u desnoj ruci."

Nije bila preglasna, ali te su njezine riječi bile dovoljno snažne da potpuno zaokupi moju i Alijevu pažnju.

„Na licu je poprsje. Mora da je to neki car." Na uličnom je svjetlu pokušala pročitati natpis na kovanici. „Ovo izgleda kao I, zatim V, S, T, I, N, I... Što je to?"

Ustala je i pružila mi novčić. Nataknuo sam naočale na nos i pregledao ga. Glava na licu je nosila kacigu, a vidljivi dio tijela oklop. U lijevoj je ruci bio štit, a u desnoj koplje. Pogled je privlačio natpis nad poprsjem. Okrenuo sam novčić na naličje. Krilato biće nalik anđelu držalo je križ u obliku žezla. Pod njim se pak, mogao pročitati natpis: CONOB. Nisam imao pojma što ta riječ znači. Ponovno sam okrenuo kovanicu. Upro sam pogled u natpis koji je Zejnep maloprije slovкала i razabrao slova IVSTINIANVS.

„Hmmm, Justini... Mislim da piše Justinianus. Mi kažemo Justinijan. To jest, car Justinijan." Okrenuo sam glavu i pogledao ono besmrtno svetište koje se uzdizalo pokraj nas. „On je dao sagraditi Aju Sofiju."

I Ali je uperio pogled prema nekadašnjoj najvećoj crkvi na svijetu, današnjem muzeju Aja Sofija.

„'Aja' znači 'božanska', zar ne, inspektore?"

„Da, znači 'božanska', ali 'sveta' je možda bolja riječ."

„Znači ovo se zove Sveta Sofija?"

„Moglo bi se reći. Sofija je 'mudrost' dakle, Aja Sofija znači 'sveta mudrost'. Ova crkva nije sagrađena ni za kakvog sveca.

Zato ju je Mehmed Osvajač i pretvorio u džamiju ostavivši joj ime kad je osvojio grad. Ovo je golemo zdanje koje je gotovo tisuću godina služilo kao crkva, a petsto godina kao džamija posebnom Ataturkovom odredbom pretvoreno u muzej nakon osnutka Republike."

Ali me pozorno slušao, uperivši pogled u kupolu Aje Sofije.

„Kako je široka!" Činilo se da je zaboravio tijelo koje nam je ležalo do nogu. „Kako su to samo sagradili?"

„Tu kupolu nose četiri anđela."

Okrenuo se s nevjericom u očima.

„Ne lažem. Pod kupolom stoje četiri anđela."

Zejnep koja je pregledavala žrtvu mi također nije povjerovala.

„Džibril, Mikail, Israfil i Azrail ?" upala je. „Mislila sam da oni imaju druge zadaće."

„To nisu anđeli koji drže kupolu Aje Sofije. Ovo su četiri serafina... To jest, anđela-zaštitnika. Njihova je zadaća čuvati Božje prijestolje. A gdje je ono?"

Oboje su me pogledali sa zanimanjem. Prstom sam pokazao prema gore, u mrak koji je raspršivala mjesečina.

„A gdje drugdje, djeco? Na nebu... Da, na nebu... A kupola crkve predstavlja nebo."

Ali mi je povjerovao, ali trebalo je malo više da uvjerim našu sumnjičavicu.

„Kako vi to znate, inspektore?"

Odmahnuo sam glavom kao da se prisjećam lijepe uspomene.

„Moja mi je majka to rekla, Zejnep... Aja Sofija je bila predmet njezinog posebnog interesa. U tom sam muzeju bio najmanje deset puta... Kao dijete, jasno... Zaboravio sam većinu onoga što sam naučio, ali nikad neću zaboraviti one krilate anđele, mozaik s Kristom i zidne freske. No, danas mi je i Lejla Barkin rekla neke stvari. Čuo sam primjerice za to da je Justinijan dao sagraditi Aju Sofiju, ali nisam znao da je bio toliko važan. Prema onome što mi je rekla gospođa, bio je jednako važan car kao i Konstantin."

Alijevo je lice poprimilo kiseo izražaj na spomen Lejlinog imena.

„Vi toj ženi još vjerujete?"

Njegove su sumnje bile ispravne jer nas je večeras poslala u beskorisnu zasjedu pred Djevojačkim stupom. Što je još gore, dok smo mi ondje gubili vrijeme, ubojice su ovdje mirno ostavili jednu žrtvu i oteli sljedeću. S druge strane, nismo imali nikakvu naznaku ili dokaz da je Lejla to učinila namjerno. Usto, ja sam je tjerao da sa mnom podijeli svoje ideje o lome, a ona je rekla prvo što joj je palo na pamet, a da nije dovoljno istražila taj problem i promislila o

njemu. A ono što je rekla bilo je i više nego logično. Kako je ona mogla znati što se ubojicama mota po glavi? No da sam to rekao, Ali bi započeo novu raspravu.

„Nikada nisam vjerovao Lejli Barkin“, odgovorio sam. „Ali u ovoj nam je istrazi mnogo pomogla. Bez nje ne bismo došli do toliko informacija o Nedždetu Denizelu. A objasnila nam je i mnogo toga važnoga o povijesti Istanbula. Primjerice, ove kovanice...”

Zejnep je opet prekinula naš razgovor.

„Čovjek je bio arhitekt.“ Dok smo se mi tako međusobno prepirali, ona je pregledavala osobnu iskaznicu koju je našla u žrtvinoj lisnici. „Arhitekt, Teoman Akan... Rođen u Istanbulu.”

„Sve su žrtve na neki način povezane s građevinom“, promrmljao je Ali. Gledao je u žrtvu, a u očima mu se nazirala sumnja. „Govoriti ružno o umrlome nije baš dobro, ali neću se iznenaditi ako se ispostavi da je i ovaj druškan umiješan u mutne poslove.”

Slagao sam se s njime. Sutra ćemo znati zasigurno, ali ovaj arhitekt po imenu Teoman Akan sigurno neće biti čist. A budući da nam se nije usprotivila, Zejnep je dijelila naše mišljenje. Ali mislim da nismo bili sigurni čemu je vodilo ubijanje ovih ljudi. Prisjetio sam se onoga što je danas rekla Lejla Barkin: „Važno je utvrditi imaju li ubojstva veze s ovim gradom ili pak s vladarima.” Ubojice su prvu žrtvu ostavili na Sarajburnuu kako bi nam pozornost najprije skrenuli na Bizantion. Zanimarili su rimskog cara koji ga je zauzeo i drugu žrtvu ostavili pred stupom Konstantina koji je ovaj grad učinio prijestolnicom Carstva. Pokraj velikog cara kakav je bio Teodozije, treću su žrtvu ostavili pred Zlatnim vratima, najveličanstvenijim prolazom u zidine koje su nosile ime njegovog unuka, Teodozija II., premda on sam nije bio pretjerano uspješan vladar. A četvrtu su žrtvu evo, izložili pred nekada najsjajnijim hramom koji je gradu davao nijansu svetosti. Da, činilo se da sam našao odgovor na Lejlino pitanje: ubojice su se bavili ovim gradom, ne vladarima. I zato tijelo ovog jasnika prema nama nisu namjestili u križ, nego su nam i dalje pokazivali smjer novih ubojstava.

Skinuo sam naočale i pogledao u smjeru u kojem se pružala žrtvina lijeva ruka. Poprijeke je pokazivala na pokrajnje dvorište Aje Sofije, ali to nije imalo nikakve logike. Za Aju Sofiju su već ostavili jednu žrtvu; druga bi bila nepotrebno ponavljanje. Mora da su nam ponovno ostavljali neki znak. Što je bilo ondje gdje je završavalo ovo prekrasno svetište? Ulica... Povijesna ulica. Možda najljepša u okolini Sultanahmeta. Iako se time nisam previše bavio, čak sam i ja poznao Ulicu Soguk Češme s redom onih lijepih drvenih kuća s lijeve strane, koju je obnovio jedan od najodanijih sinova Istanbula, Čelik Gulersoj, a koja se protezala od izvanrednog ulaza u park Gulhane do Carskih vrata, prvog u nizu ulaza u palaču Topkapi. Jesu li ubojice htjeli pokazati na tu ulicu? Podigao sam glavu i pogledao u onom smjeru. Svi prozori drvenih kuća koji su sad služili kao hotel Aya Sofya Konaklar sada su bili mračni. Ne, sljedeću žrtvu neće ostaviti pokraj nekakvog prenočišta. Podigao sam pogled prema krovovima kuća i ugledao zidine stare nekoliko stotina godina, okupane svjetlošću punog mjeseca u koji su piljile pokojnikove oči. Zidine palače Topkapi... Zidine? Neće valjda sljedeću žrtvu ostaviti na njima? To ne bi mogli učiniti ni kad bi htjeli. Ne bi se onamo mogli ni popeti, a kamoli ondje ostaviti tijelo. Odjednom sam shvatio. Ne zidine, palača. Da, ubojice su pokazivale na palaču Topkapi. Ali prije nje je postojalo još jedno sveto mjesto: crkva Aja Irena... Pogled mi je pao na veličanstvenu zgradu Aje Sofije i smjesta sam se predomislio. Ne, druga crkva ne bi išla nakon

tako divnog hrama kao što je Aja Sofija. Da, osmanska je palača svakako bila cilj ubojicama. Okrenuo sam glavu i vidio da me Ali promatra sa zanimanjem.

„Palača Topkapi." Pokazao sam smjer u kojem se nalazila palača. „Sljedeću će žrtvu ostaviti ondje."

Isprva me nije shvatio, vjerojatno zato što je još bio zabavljen vlastitim pretpostavkama. Glavom sam pokazao na ubijenog.

„Ubojice su nas uputili u novom smjeru kad su žrtvi ovako raširili ruke." I Zejnep je podigla glavu i slušala me. „Pogledajte, ako povučemo liniju od njegove lijeve ruke, stignemo do palače Topkapi."

„Dakle, to je razdoblje sultana Mehmeda Osvajača?" Nepovjerenje u Alijevom glasu više je od samog pitanja pokazivalo koliko na tu mogućnost ne gleda s odobravanjem. „Dobro, inspektore, već smo se bavili tom mogućnošću, ali ništa nismo postigli. Ekrem i njegov tim su do jutra uzalud čekali u blizini Fatihove džamije i palače Topkapi."

„Možda smo se požurili. Ubojice žrtve ostavljaju po jasnom redoslijedu. Možda zato tada još nisu htjeli svratiti pozornost na Mehmeda. Ali sada..."

„U redu, a koliki je vremenski razmak između ovog Justinijana i našeg sultana? Ne znam mnogo o povijesti, ali mora da je tu riječ o stotinama godina."

„I više. Ne znam točnu godinu, ali Aja Sofija je sagrađena nekad u petom stoljeću.

„To i hoću reći. Našeg Mehmeda i tog Justinijana dijeli najmanje tisuću godinu. Zar nema nekog cara i djela koje je taj dao napraviti u tom razdoblju?"

„Naravno da ima, ali ne vjerujem da je ijedan car bio dovoljno moćan da promijeni sudbinu ovog grada." Pogledao sam Zejnep i upitao: „Ti si to već računala. Koliko je godina proteklo između Bize i Konstantina?"

Odgovorila je bez oklijevanja:

„Oprilike tisuću."

„Jesi li čuo, Ali? Zašto ubojice koji su išli od Bize, kralja iseljenika iz Megare do rimskog cara Konstantina, ne bi s Justinijana koji je dao sagraditi Aju Sofiju prešli na Mehmeda Osvajača, sultana koji je iznova izgradio ovaj grad?"

Ali je ušutio, ali ovog je puta Zejnep zakomplicirala stvari:

„Recimo da je tako, da žrtvina lijeva ruka pokazuje na palaču Topkapi. A kamo pokazuje desna?"

Pitanje je bilo sasvim logično, baš kao i frustrirajuće. Prvu je pretpostavku iznio Ali primijetivši pločicu s natpisom na uglu.

„Na medresu Džafer-age." Kad smo ga oboje iznenađeno pogledali, pokazao je pločicu. „Ovdje tako piše. Pogledajte, ima i objašnjenje. Medresu je graditelj Sinan sagradio za dužnosnika na Vratima čednosti u palači, Džafer-agu. Medresa je završena 1559. godine i ima šesnaest soba i dvorišta..."

Dok je Ali čitao dalje, okrenuo sam pogled prema povijesnim vratima medrese u dnu nizbrdice. Bila su čvrsto zatvorena, a u medresi nije bilo nikakvog znaka života. Tek bismo je sutra mogli istražiti, ali ja sam sumnjao da će ubojice sljedeće tijelo ostaviti ondje.

„Sutra ćemo baciti oko", odvrtila je Zejnep. Prije nego što se ponovno dala na ispitivanje tijela, nije propustila da dobaci Aliju: „Ako je unutra još kakvo tijelo naći ćemo ga. Možda nađemo i ubojice, ako nisu već pobjegli, jasno..."

„Ja... Ja sam ih vidio..." Okrenuli smo se i susreli tužan pogled nekog zaštitara. Nosio je pompoznu uniformu, ali izraz lica mu je bio bojažljiv. „Kako sam mogao znati da su to ubojice?"

Zašutio sam na trenutak, a zatim sam se ponovno ponadao da nam se sreća napokon osmjehnula pa sam pokušao smiriti svjedoka: „Samo malo, samo malo. Smiri se... Ispričaj nam sve polako."

„Dobro, dobro..." Duboko je udahnuo. „U redu, inspektore."

„Sad mi reci što si to vidio."

„Bijeli mini-bus... U njemu mu bile dvije osobe... Jedna žena, nosila je maramu,, I muškarac a beretkom na glavi..."

„Kad si vidio mini-bus?"

Posramljeno je odvratio pogled.

„Kad je ovdje stao." Pogledao me kao da moli za razumijevanje. „Kako sam mogao znati da će u ulici ostaviti tijelo?"

Aliju je dojadilo ponavljanje pa ga je strogo upitao: „A što si ti ovdje radio?"

„Ja... Ja sam zaštitar... Zovem se Džezmi... Džezmi Bahtiačik..." Pokazao je kraj ulice: „Radim ondje u Aya Sofya Konaklar, u kućici na uglu ulice. Odande sam i vidio mini-bus. Mislio sam da su u njemu turisti. Ovdje je uvijek jako puno turista. Možda ćete se upitati zašto bi turisti dolazili ovamo usred noći. Nikad se ne zna, neki bi ih vodič mogao dovesti da vide Aju Sofiju po noći. Mislio sam da su to oni kad sam na ulici ugledao mini-bus. Jasno, nisam vidio što rade straga, a kad ono, gadovi su istovarivali tijelo."

„Koliko je vozilo stajalo ovdje?"

„Nekoliko minuta... Barem tako mislim jer me tada Murat s recepcije pozvao da dođem po čaj. Na povratku u kućicu vidio sam kako mini-bus stiže ravno prema meni. I oni su mene vidjeli pa je vozač smjesta upalio duga svjetla. Zasljepili su me i pomislio sam da je vozač samo neki kreten. Ima takvih luđaka. A on zapravo nije htio da ja vidim unutrašnjost."

„Ali ipak jesi... Rekao si da si vidio dvije osobe." Ali ga je otvoreno pitao kako bi se uvjerio: „Vidio si ih, zar ne?"

„Vidio sam ih, jasno. Vidio sam ih iz profila. Skrenuli su nalijevo baš pred mojom kućicom, na ulicu koja se spušta prema parku Gulhane. U tom sam trenutku pogledao što je unutra. Pozornost mi je najprije privukla žena umotana u maramu."

„Možeš li opisati njezino lice?" ubacila se Zejnep. „Kakve je imala oči, nos, usne?"

Progutao je slinu i bespomoćno nas pogledao.

„Ne mogu, sakrila je lice kad su prolazili pokraj mene."

„A vozač?" Ali je pitao grčevito se držeći posljednje nade: „Muškarac koji je vozio... Možeš li nam reći što o njemu?"

„Razabrao sam samo njegovu kapu. Lice mu je bilo u sjeni i nisam ga dobro vidio."

Jednako razočaran, ovaj sam ga put ja upitao: „A registracijska oznaka? Jesi li nju vidio?"

Pokajnički je ponovio:

„Nisam je vidio, inspektore... Nisam primijetio ni oznaku ni marku vozila. Kako sam mogao znati da su ti ljudi ubojice? Mislio sam da su to turisti koji žele vidjeti Aju Sofiju po noći."

U Aji Sofiji

Lejla Barkin je čekala na uglu preko puta Aje Sofije... Pred Milionom. Uperila je pogled u kamen stariji od tisuću godina kao da ga vidi po prvi put. Nosila je haljinu blijedobež boje koja joj je padala do stopala. Šal boje ciklame oko vrata i kopča iste boje kojom je skupila kosu na potiljku isticali su joj crte lica. Izgledala je bolesno, blijedo, ali to je njezinom licu samo dodavalo tajanstvene ljepote.

„Kasnite“, rekla je kad me ugledala, ali to je bilo sve. Ponovno se okrenula prema Milionu. „Ovaj je kamen Bizantincima služio kao mjera za granice njihovih zemalja. Po njemu su mjerili površine država od Engleske do Egipta. Jasno, tada ovdje nije stajao samo ovaj stup. Sve je ovo bilo ukrašeno skulpturama božica i careva...” Shvatila je da nisam previše iznenađen. „To ste već znali?”

„Ovamo sam često dolazio s majkom.“ Pokazao sam na donji dio avenije. „Preko puta Cisterne bazilike bilo je kino Alemdar. Majka bi mi govorila da će me odvesti onamo ako s njom pođem u Aju Sofiju ili muzej Topkapi. Najprije bismo posjetili neko od tih povijesnih mjesta, a onda bismo pogledali neki novi film u kino-dvorani koja je mirisala na pecivo i gazirana pića.”

„Imali ste dobru majku“, kratko je odvrtila. „Hoćemo li se prošetati?”

I jesmo. Svetište staro otprilike 1500 godina u svoj se svojoj divoti uzdizalo na svježem jutarnjem suncu. Čudno, prostor pred njim bio je potpuno prazan. Nije bilo ni kolone autobusa, ni gomile ljudi... Kao da ih je neočekivani vjetar nekamo otpuhao. Lejla se tajanstveno nasmiješila, kao da zna o čemu razmišljam.

„Današnji je dan samo naš... Aja Sofija će danas samo nama otvoriti vrata.”

I zaista, vrata dvorišta u Aju Sofiju su se otvorila sama od sebe kad smo stigli pred njih. Na ulazu nas je dočekala ona divna fontana koju je moja majka obožavala.

„Osmanlije su zatekli ovaj divni hram i odlučili mu dodati lijepu fontanu“, promrmrljala je Lejla hodajući uz mene. „Njihov doprinos nećemo podcjenjivati. Ali još su važniji potpornji koje je napravio graditelj Sinan.”

Moj je pogled, kao i svaki put kad bih ušao u ovo dvorište, pao na grobnice koje su podsjećale na kamene šatore. Na mrtve u njima, sultane koji su izgubili moć, njihove žene od kojih je svaka imala posebnu životnu priču, prerano umrle prinčeve... Prošli smo pokraj fontane i tada nam se ukazala zgrada Aje Sofije. Prošli smo između crkve i niza bizantskih stupova sličnog drvoredu orezanih stabala i stigli u ravninu s medresom Džafer-age pred kojom su noćas ubojice ostavili svoju žrtvu. S desna je bio ulaz u svetište. Tri luka... A u dnu triju lukova, troja vrata uokvirena mramorom. Prošli smo kroz vrata i stigli u široki hodnik. Dugi i uski hodnik sa zidovima od izbljedjelih crvenih cigli...

„Narod bi se okupljao ovdje“, Lejla je elegantnim prstima pokazivala hodnik koji se pružao s jednog kraja prema drugome. „Dalje im je bilo zabranjeno.”

Pred očima sam ugledao siromašne Bizantince koji su ovdje bosonogi klečali. Stoljećima stari šaptaji molitvi odjeknuli su mi u ušima. U srcu sam osjetio njihov očaj. A kad sam okrenuo

pogled prema dijelu crkve koji je njima bio zabranjen, pred očima mi se ukazalo pet vrata. Pet golemih vrata... Dok smo prolazili kroz središnja vrata koja su na sebi imali znak sličan strijeli jer su bočne crte križa koji je bio na njima uklonjene za vrijeme Osmanlija, moja je domaćica objasnila:

„Ovuda su u crkvu ulazili car i njegova pratnja.“

To ne bi bilo teško pretpostaviti i bez njezinog objašnjenja. Razlika između ovog dijela i prijašnjeg hodnika odmah je bila očita. Zidovi hodnika osvijetljenog uljnim lampama bili su prekriveni tamnozelenim, sivim i bijelim mramorom. Na stropu kojim je dominiralo zlatno žuta boja, svojom su se ljepotom isticali jedinstveni mozaici. Podigao sam pogled i ugledao Isusa koji me gledao s golemog mozaika. S lijeva mu je bila Djevica, a s desna anđeo Gabrijel. Pred njim se prostro neki car moleći ga za oprost, ali nije se moglo reći da je on previše mario za vladara. Gledao nas je kao da nas pita što radimo ovdje.

„Znate li što je na natpisu u njegovom krilu?“

Nije pričekala moj odgovor, nego je pročitala tajanstvenim glasom:

„Ja sam svjetlo svijeta... Mir s vama...“

Ali mir nikada nije bio s nama, a i neće nastavimo li ovako. Ljudi ubijaju otkad postoje, zajednički ili pojedinačno. I nikada nisu napustili taj hobi. Tu sam istinu spoznao već u prvim godinama rada, ali sada je prestala biti zanimljiva. No, zanimljiva je bila činjenica da su ubojice za kojima smo tragali, gotovo kao da se izruguju Isusovim riječima, četvrtu žrtvu ostavili u ulici tik izvan dvorišta kroz koje smo upravo prošli. Nije valjda Ali imao pravo kad je tvrdio da su nas htjeli uputiti na kršćanstvo ili na Isusa? Dok sam o tome razmišljao, primijetio sam da je Lejla Barkin nestala. Osvrnuo sam se i ne, nije je bilo uokolo.

„Gospođo Lejla!“, zazvao sam je. „Gospođo Lejla...“

Glas mi se odbio o mramor, mozaike i brončana vrata. Lejla je nestala. Pomislio sam da je možda ušla u glavni dio i okrenuo se prema vratima koja su se nizala preda mnom. U glavni se dio crkve ulazilo kroz devet vrata. Ušao sam kroz srednja vrata pod mozaikom Isusa i već se na prvom koraku našao u moru svjetlosti boje meda. Kroz prozore se probijala svjetlost dana i glavni brod crkve okupala svojom svetošću. Stupovi, freske, mozaici, pločice, mihrab, ajeti, natpisi, mahfil, to jest mramor, kamen, drvo, staklo, zlato, srebro, bakar i željezo, sve je to pred mojim očima dobivalo dušu, kao neko živo biće. To je isto svjetlo u meni budilo osjećaj da sam zakoračio u neki posve drugi svijet. U tom sam času čuo krila. Zapuhnuo me vjetar dovoljno snažan da bi ga mogla stvoriti krila divovskog orla. Podignuo sam glavu; ni divovskog orla, ni kakvog drugog stvorenja. Ugledao sam Lejlu Barkin. Bila je na drugom katu, u loži koja je gledala na ceremoniju caričine krunidbe. Pogled je uperila u mene, a desnom je rukom pokazivala mjesto na kojem sam stajao. Shvatio sam da stojim u središtu crvenih, žutih, zelenih, narančastih i sivih kružnica. U centru svijeta... Sjećao sam se, majka mi je govorila o tome. Ovo je bilo mjesto krunidbe careva. Dobro, ali što mi je Lejla htjela reći? Kad sam ponovno okrenuo pogled prema njoj, vidio sam da je zaklonila lice. Zašto? Podigla je glavu dok sam je pažljivo promatrao... Sledila mi se krv. Iz Lejline me svijetle haljine promatrala Guzide, moja žena koju sam prije pet godina izgubio u eksploziji. „Guzide“, prošaptale su moje usne same od sebe. „Guzide.“ Dok je moj glas odzvanjao u praznini goleme kupole, pokraj moje se žene ukazala djevojčica, opet u bijeloj haljini. Da, bila je to Ajsun, moja kći. „Ajsun“,

zazvao sam ovaj put. Očajnički, bojeći se čak i nade da ću ih ponovno susresti. „Ajsun!“ Obje su me gledale, ali lica su im bila potpuno bezosjećajna, na njima nije bilo ni sreće, ni

tuge, ni čežnje, ni zamjeranju. Kao da gledaju potpuno nepoznato biće, daleke, hladne i strune. Ne, to nisam mogao dopustiti. Morao sam doći do njih, razgovarati s njima, objasniti im. Žurno sam se osvrnuo oko sebe u potrazi za prolazom koji je vodio gore. Bio je u dnu onog hodnika urešenog za careve. Brzo sam ušao onamo i stigao na gornji kat nakon što sam nagib čiji je pod bio popločan raznolikim kamenjem, a zidovi crvenim ciglama okružio točno sedam puta. I bile su ondje. Guzide i Ajsun: moja žena i kći. Nisu se uzbudile kad su me vidjele, samo su se brzo udaljile. Nisu trčale, ne, udaljavale su se brzo, kao da im noge ne dotiču tlo, klizeći po mramornom podu kao da lete. Ne, nisam ih mogao pustiti pa sam uznemireno pobrzao za njima. U daljini su se ukazala dvojna vrata. Dvojna sveta vrata od masivnog mramora su im prepriječila put. Poveselio sam se da ću ih sada dostići, no kad su moja žena i kći stigle pred mramorni zid, vrata s desne strane su se polako otvorila, a one su se kroz njih provukle, ne osvrnuvši se za sobom i ne mareći za mene. Htio sam ući za njima, ali mramorna mi vrata to nisu dopustila. Čvrsto su mi se zatvorila u lice. Udarao sam ih šakama i nogama i gurao ramenom, ali nisam ih uspio ni pomaknuti. Očajnički sam se osvrnuo oko sebe i primijetio da su druga vrata otvorena. Bacio sam se prema njima bez oklijevanja, ali preda mnom se ukazala Lejla Barkin.

„Što to radite?“

„Moram razgovarati s njima“, uzbuđeno sam promucuo. „Moram razgovarati s njima.“

Pokazala je krila širom otvorenih mramornih vrata.

„Ali ova vrata vode u pakao. Vi ne možete onamo.“

„Mogu.“ Nisam joj smio dopustiti da me zaustavi. „Moram razgovarati s njima...“

Bacio sam se kroz zabranjena mi vrata, ne mareći za zabrinutost koja je rasla u njezinim očima. Obavilo me crvenilo. Našao sam se okružen krvavocrvenom svjetlošću zasjenjenu crnim mrljama. Lice mi je udario plamen. Osjetio sam kako mi trepavice gore, ali nastavio sam ih tražiti ne mareći za to. No u tom mi je crvenilu ispremiješanom s tamnim sjenama bilo teško zapaziti ženu i kćer. Počeo sam gubiti nadu kad mi je u ušima ponovno odjeknuo onaj lepet krila i kad sam osjetio onaj vjetar od kojeg mi se vrtjelo u glavi. Okrenuo sam se u smjeru iz kojeg su dopirali vjetar i zvuk. Bile su ondje, na mramornoj terasi. Odjeća im je bila potpuno bijela, besprijeekorna, čista. Ne, nije im to bila odjeća, nego koža. U tom sam trenutku spazio golema krila na njihovim leđima. Polako su mahale njima. Opet sam začuo onaj zvuk, a u ovom se krvavom crvenilu osjetila dobrodošla svježina. Ali znao sam ja da su i one i ta svježinu prolazne. Znao sam da će poput lijepog sna nestati iz nevidljivih predjela moga uma.

„Ne idite“, povikao sam. „Ne ostavljajte me!“

Okrenule su se i pogledale me. Pogledi im više nisu bili bezosjećajni. U njihovim se očima vidjela duboka čežnja, ukorijenjena tuga i već udomaćena bol, ali u isto vrijeme i oštra odlučnost. Bilo je jasno da je presuda odavno donesena. Nije bilo pomoći, otići će. Znao sam to, ali ipak sam molećivo ponovio: „Ne idite. Ne ostavljajte me.“

Polutamu je poremetio isti lepet krila i lice mi je pomilovala ista svježina. Od koje su važnosti mogle biti riječi jednog smrtnika kao što sam ja? Odlazile su. Ne, nisam ih mogao pustiti. Poskočio sam prema kamenoj terasi, ali one su već počele nestajati. Golema se

praznina crkve otvarala pod mojim nogama poput crnog, uzavrelog vulkana. Bez oklijevanja sam se prepustio crvenilu. Dok su se moja žena i kći svakim zamahom krila sve više uzdizale i približavale srebrnoj liniji na kojoj je završavala polutama i počinjala svjetlost kako bi se pridružile svetim serafinima koji su držali kupolu Aje Sofije, ja sam padao sve dublje u pakao, u taj plameni zdenac u crnom grotlu vulkana... Ponovno sam začuo lepet krila dok mi je paklena vatra osvajala svaki dio mog tijela i duše. Tu je nepodnošljivu vrućinu ponovno odagnao onaj slatki povjetarac. Osjetio sam kako me za ramena primaju dvije snažne ruke. Te su me dvije ruke podigle i izvukle i vatrenog grotla vulkana. Prešli smo iz duhovnog u svjetovno, iz onog u ovaj svijet.

Zavrtjelo mi se u glavi i potamnilo pred očima kad sam stao na noge. Otvorio sam oči i ponovno se našao u onom veličanstvenom hramu, u središtu istog onog kruga. Podigao sam glavu i pogledao četiri serafina koja su čuvala kupolu, u nadi da ću vidjeti svoju ženu i kćer. Ali anđeli mi to nisu dopustili, svojim su im golemim krilima prekrili lica. I tada sam začuo plač djeteta. U istom je trenu žurni lepet krila poremetio tišinu hrama. Dva su velika anđela nekoliko metara dalje poletjela prema apsidi. Znači, nisu me spasile moja žena i kći. Pogledao sam u smjeru prema kojem su uzletjeli i ugledao uplakano dijete. Bio je to Isus, Isus kao dijete... U naručju Djevice... Da, vidio sam ga i prije, u ovom mozaiku, u ovoj crkvi. Jesam li rekao Djevica? Ali ovo mi je lice bilo poznato. Približio sam se nekoliko koraka... Ne, nije to bila Djevica, nije to bila Kristova majka, bila je to naša Handan. Susjeda s kojom sam odrastao na Balatu, školska prijateljica, moja prva ljubav. Ona je prije tri godine umrla sa svojim sinom, Umutom... Umut... Pogled mi je pao na dijete koje sam zamijenio s Isusom. Bilo je jednako staro kao i Umut kad je umro. Ne, nije bio samo istih godina. I lice mu je bilo slično. Ne samo slično, to je dijete bilo glavom Umut. Ne, nije to bio Isus, bilo je to Handanino dijete. Jektin sin jedinac. Njihov Umut. Dok sam ih promatrao, s njihove lijeve i desne strane su sletjeli anđeli koji su me maloprije spasili iz pakla. Poznavao sam i njih: onaj s desna je bio Gabrijel, a onaj s lijeva Mihael. Dok sam iznenađeno razmišljao kakve bi oni veze mogli imati s Umutom i Handan, pogled mi je pao na Gabrijelovo lice. Zateturao sam. Ne, to krilato biće nije bio vrhovni anđeo, bio je to Demir, moj prijatelj iz djetinjstva. A onaj s druge strane je bio Jekta... Dakle, došli su čuvati Handan i Umuta. Ali zašto? Od koga? I zašto ja nisam bio s njima, ako su ovdje već bile Guzide i Ajsun? Osjetio sam se usamljeno, poput napuštenog djeteta, usred golemog svetišta. Sam i bespomoćan, poput čovjeka na nepoznatom planetu. Podigao sam pogled i ispružio ruke prema njima, moleći ih da me prime. Nisu me ni primijetili. Htio sam povikati: „Uzmite me sa sobom!“, ali nešto me u grlu stisnulo i nisam mogao progovoriti. Pokušao sam ponovno, ali nije išlo. No nisam se smio predati. Ne, morao sam ih natjerati da me čuju, da me primijete, da me prime. Svom sam snagom pokušao otvoriti i zatvoriti usta i uspjelo mi je, ali iz njih je umjesto riječi izašlo slabašno: „Ahh“. No to je očito bilo dovoljno snažno jer je u istom trenutku mahati počelo stotine krila. Njihov je lepet bio toliko glasan da sam morao prekriti uši kako ne bih oglušio. Ali ni to me nije moglo spasiti jer me vjetar koji su stvorila krila lagano podigao od tla. Počeo sam se sve brže uzdizati, kao zahvaćen vihorom. Uzdigao sam se do serafina pod kupolom, ne stajući, ne usporavajući. Pogled mi je zapeo za riječi sure An-Nur prekrasno ispisane kao ukras u unutrašnjosti kupole. I um mi se, kao i oči, prikovao za zlatni natpis i da nisam ponovno začuo lepet krila, mogao bih ga zauvijek

promatrati, ne mareći za to što sam visoko iznad tla. No mahanje mi je krila ponovno odvratilo pogled na šestokrile serafine. Lica su im i dalje bila prekrivena krilima. Pitao sam se koja je od njih moja žena, a koja kći, kad su se krila jednoga odjednom raskrilila i među njima se ukazalo nježno lišće moje Ajsun. Bila mi je toliko blizu da sam mogao razabrati žute pjegice u njezinim očima.

„Tata“, prošaptala je. „Tatice...”

Njezine su riječi ušutkale sve zvukove u svetištu. Anđeli su polako sklopili svoja krila i povukli se u svoje svete kutove, a vjetar je jenjao kao što se i podignuo. A kad se vihor koji me podignuo odjednom povukao ispod mojih nogu poput letećeg čilima, na tren sam lebdio u zraku, usred goleme kupole. Pogledao sam kćerine oči kao da su grana za koju bih se mogao uhvatiti, ali krila su se ponovno sklopila i nisam vidio ništa osim sjajnog perja. Potražio sam Guzide. Nije je bilo, samo sjajno perje. Anđeli su me napustili. Kad mi se ta misao pojavila u glavi, počeo sam padati poput kamena. Toliko sam brzo padao da nisam ni vidio stvari oko sebe. Stupovi, freske, mozaici, pločice, mihrab, ajeti, natpisi, mimer, mahfil, dakle sve od čega je sazdan ovaj hram pretvaralo se u mutne boje, bezoblične predmete, čudnu svjetlost, utvaru hrama. Sad sam znao da me neće spasiti ni anđeli, ni žena, ni kći, ni prijatelji. Sad sam znao da mi nitko neće pomoći. Znao sam da ću se hvatiti sa smrti na mjestu gdje se zrak sastaje s mramorom. Ovo mi je sve kroz glavu prolazilo brzinom kojom sam i padao. Ugledao sam svoju sjenu na tlu, razabrao žile u mramoru i pripremio se na smrt kad sam se odjednom probudio. Mramorni je pod Aje Sofije zamijenio strop moje spavaće sobe u boji bjelanca. Mislio sam da je to čudo, ali nije bilo. Iz magične unutrašnjosti Aje Sofije sam pao u vlastiti krevet. Iz intenzivnog sam sna prešao u obično jutro. Siva me svjetlost dana odvela iz šarene noćne more.

Demir

Sjeo sam u krevetu i pogledao sivo jutro na mojem prozoru. Razmišljao sam o Aji Sofiji, ali ne o čudesnom hramu iz mog sna, nego o muzeju pokraj kojeg su ubojice ostavili svoju četvrtu žrtvu. Razmišljao sam o sve četiri žrtve. O kovanicama koje su im ostavljene u rukama. O četiri vladara kojima su one pripadale... Razmišljao sam o ubojicama koji su ubili četiri čovjeka i ostavili ih na povijesnim lokalitetima. O bijelom mini-busu, jedinoj pouzdanoj informaciji koju smo doznali nakon četiri ubojstva. Razmišljao sam o ubojicama. Sigurno su bili dobro obučeni. Obučeni i organizirani. Svaki su pokret i djelo najprije isplanirali, a zatim ih vješto proveli u djelo. Razmišljao sam o njihovom broju. Nisam ga mogao odrediti. Razmišljao sam o njihovim djelima i ponašanju. Bili su dobro promišljeni. Zatim sam razmišljao o nama... Kako smo danima trčali amo-tamo, a i dalje nismo imali konkretan trag. Dok sam tako sjedio u krevetu i razmišljao o svemu tome, na vratima se začulo zvono.

O ne, mora da je to bio Ali. Jutros smo trebali otići k Ademu Jezdanu. Navio sam i sat, ali izgleda da ga nisam čuo. Izletio sam iz kreveta i otvorio prozor, bojeći se da sam se osramotio. Bilo je hladno. U lice me udario oštar vjetar od kojeg sam se naježio i došao k sebi. Pogledao sam dolje. Nije to bio Ali, pred vratima je stajao Demir, krupan kao i inače. Podignuo je glavu kad je čuo otvaranje prozora i pogledao me:

„Nevzate, stari, otvori...”

„Dobro, dobro, evo me.”

Za nekoliko sam minuta sišao dolje i pozvao u kuću svog prijatelja koji je s vrećicom u ruci čekao na pragu.

„Ne, neću ući...”, rekao je. „Kakav to tvrd san imaš, stari! Mobitel ti je ugašen, a na telefon se ne javljaš. Pomislio sam da si imao infarkt.”

Odvratio sam mu jedva susprežući zijevanje:

„Ne pitaj, Demire. Već tri noći nisam spavao kako treba. Sinoć sam se onesvijestio.”

Zabrinuto me pogledao.

„Previše radiš, Nevzate. Odavno već nisi u najboljim godinama. Moraš biti oprezniji...”

To sam znao i ja, ali to nije djelovalo moguće dok je skupina psihopata ubijala svake noći.

„Ma pusti mene i reci mi tko je umro. Ne bi mi inače zvonio na vrata.”

Na licu mu se ukazala lažna ljutnja.

„Ti si taj koji ne zvoni... Uvijek mi tražimo tebe.”

Naravno, nisam mu mogao reći: upravo sam vas sanjao.

„Pa neku sam večer bio kod vas...”

„Zato što smo te mi pozvali...”

„Nisi fer”, šaljivo sam mu prigovorio. „Da Srećka nije udario auto i da ga ja nisam doveo k tebi, biste li me se uopće sjetili? Uostalom, ja sam vas zvao kad smo bili djeca...”

„Sram te bilo! Zaboravio si? Prije škole dolazio bih najprije po tebe, a onda po Handan i Jektu.”

Istina, Demir je uvijek ustajao prije svih nas. Morao je ustajati u zoru kako bi se brinuo za majku koja je patila od Alzheimerera. Nikad nije znao kad će teta Atije zaspati i kad će se probuditi. Nekad bi joj došlo da otvori vrata i izađe pa bi ju našli na Feneru dok svecima pali svijeće ili na Ejupu gdje se moli evlijama . Demir je od svih nas imao najgore djetinjstvo, ali to nam nikada nije dao naslutiti. Možda bi ga njegovateljica izbacila iz kuće kad bi stigla, a možda je i bježao iz loše okoline. I sada me nije iznenađivalo što sam u ovom krupnom čovjeku punom samopouzdanja na mojim vratima vidio svog tajnovitog prijatelja iz djetinjstva koje je svoje boli zadržavao za sebe. Ne znam kakvu traumu skriva u duši, ali već sam davnih dana mogao pretpostaviti da će Demir, koji se čak ni onako mlad nikada nije žalio i prepuštao samosažaljenju unatoč svemu što mu se dogodilo, danas biti ovako snažan i čvrst. Usto, bilo mi je izuzetno drago što je postao takav.

„A ja sam po tebe dolazio nedjeljom“, našalio sam se s prijateljem. „Ujko Bunjamin ti nije dopuštao da igraš nogomet. Nisam li te ja onda spašavao pod izlikom da moramo učiti?“

Pogled mu se smekšao, a na licu mu se ukazao nježan izraz.

„Točno, to si i činio. Jednom nas je uhvatio. Sjećaš li se? Sлагali smo mu da u ponedjeljak imamo ispit iz matematike i da moramo učiti, a klisnuli smo u crkveno dvorište. Htjeli smo igrati nogomet s djecom s Fenera. No tog je puta moj otac posumnjao i pratio nas. Utakmica je tek počela, a on nas je obojicu za uši odvuкао s terena.“

Sjećao sam se, uho me boljelo dva dana nakon toga. I kao da to nije bilo dovoljno, još me odveo kući i predao ocu. On je zahvalio ujki Bunjaminu, a onda me dobro isprašio zbog laganja.

„Bili su to lijepi dani“, promrmljao sam. „Bili su lijepi unatoč svemu.“

Na širokom mu se licu ukazala tuga: „Da, bili su to lijepi dani unatoč svemu.“ Ali smjesta je promijenio temu, kao da je pomislio da se previše raznježio. „Hajde, spremi se, idemo.“

„Kamo?“

Pokazao je na prepunu vrećicu u ruci.

„Što misliš? Na doručak... Kad mi je Jekta jučer rekao da si doručkovao kod majstora Arifa, odlučili smo da ćemo se smilovati starom policajcu...“ Iskreno se nasmiješio. „Šalu na stranu, idemo se dobro najesti. Jekta je već odavno skuhao čaj.“

Poziv mi se svidio, ali nisam ga mogao prihvatiti.

„Hvala, Demire... Zvuči jako dobro, ali jutros moram poći nekamo. Ali će uskoro doći po mene.“

„A tko je Ali?“

Obojica smo okrenuli glave kad smo začuli trubu. Naš je mangup dojurio u autu, snažno zakočio i zastao na rubu ceste.

„Evo ga. Moj pomoćnik zbog kojeg ću jednoga dana poginuti.“

Demir se na to nije nasmijao, samo je hladno odmjerio mog pomoćnika koji nas je razdragano pozdravljao iz auta. No to nije dugo trajalo i on se ponovno okrenuo prema meni.

„Dobro, onda možda neki drugi put... Ali ne čekaj poziv. Nisi stranac, stari. Dovoljno je da nazoveš.“

„Može, nazvat ću. Obećavam.“

Htio je otići, ali zaustavio sam ga: „Nisi mi ništa rekao za Srećka. Kako je jadničak?“

„Dobro, dobro. Lopov je već počeo onjuškivati ženke. Vidjet ćeš ga kad dođeš. Hajde, vidimo se...”

Odjednom sam se sjetio poziva za sutra navečer.

„Demire, čekaj malo. Vidimo se sutra, zar ne?”

Pogledao me praznim pogledom.

„Nemoj mi slučajno reći da si zaboravio. Idemo u Evgenijinu gostionicu.”

Uspaničio se.

„Stvarno, idemo u Tatavlu.... Obećali smo ženi.”

„Jeste. Molim te, Demire. Nema izlika. Ne dođete li, ja ću platiti za vas dvojicu.”

Na usnama mu se ukazao ironični smiješak.

„Ne budi takav papučar.”

„Jasno, lako je tebi. Ti nikad nisi imao curu...” Shvatio sam pogrešku čim sam to izgovorio. „Ma, stari, dođite. Ispunite zadanu riječ”, pokušao sam se izvući brbljanjem, ali nije mi uspjelo. Demir je u trenutku promijenio izražaj lica, ali ni on to nije htio pokazati.

„Dobro, Nevzate, dobro”, rekao je žurno. „Bez brige, doći ćemo.”

Brzo je okrenuo glavu kako bi sakrio vlažne oči, a ja sam osjetio da nas Handanin duh opet odnekud promatra.

Justinijan

Na padinama Džankurtarana, drvena se trokatnica tvrtke Dersaadet Turizm pod naoblačenim nebom kočila poput lažne rimske palače. Na ulazu pred koji se stizalo širokim stubištem, iza terase koju je nosilo šest mramornih stupova, nalazila su se golema drvena dvokrilna vrata. Prve su kapi kiše pale na prednje staklo Alijevog auta još dok smo se približavali zgradi. U početku lagano, a zatim ljutito i teško. Iznenadni naleti vjetra. Dolje, na površini Mramornog mora, uzastopni bljeskovi munja... Ali nas nije bilo briga za crne oblake, munje koje su paralele nebo ni za kišu koja je padala kao iz kabla, bojali smo se da nam je Adem Jezdan pobjegao.

„Rekao je da će nas čekati, zar ne?“ upitao sam Alija dok je autom prilazio stubištu. „Skoro je jedanaest.“

„Vjerojatno i hoće, inspektore.“ Glas mu nije djelovao optimistično. „Doduše, rekao sam onom Erdžanu da ćemo doći u deset i pol...“

I njega je kao i mene prevario san pa je prespavao zvonjavu alarma, baš kao i njegov nadređeni. Da ga Zejnep nije ustrajno zvala, možda bi spavao do podne. Zato se osjećao krivim.

„Ne brini se, Ali“, pokušao sam ga utješiti. „Zvali bi da nas nisu mogli pričekati. Ne vjerujem da bi Erdžan riskirao da nam se zamjeri.“

Unatoč tome, ni sam nisam bio siguran kako će nas dočekati. Ali uskoro ću shvatiti da sam se uzalud brinuo. Tek smo stigli pred zgradu i Ali još nije ni ugasio motor, a pred našim su se vratima pojavila dva grmalja s velikim kišobranima. Treba naglasiti da ove grdosije nimalo nisu nalikovale na one dvije neobrazovane mlade ljuline iz plemena koje smo uhvatili u Nedždetovoj kući. Svojim su crnim odijelima, visinom, širokim ramenima i kratko ošišanom kosom više podsjećali na policajce prve klase zadužene za zaštitu državnih čelnika, nego na zaštitare neke tvrtke. Otvorili su nam vrata hladno, ali uglačano.

„Izvolite...“ Kišobrane su prinijeli iznad vrata. „Izvolite, molim vas.“

Moj pomoćnik i ja smo se pogledali i nasmiješili kao da se pitamo kamo smo to dospjeli.

„Izvoljet ćemo, šefe“, rekao je Ali i žustro izašao iz auta. No kad je od glave do pete odmjerio zaštitara koji je bio viši od njega barem za glavu, nije mogao, a da mu ne dobaci: „Izvoljet ćemo mi, ali vi ste iste veličine i oblika... Gdje vas takve uzgajaju?“

Mladi ga zaštitar uopće nije shvatio:

„Molim?“

„Ma ništa“, rekao je i nastavio hodati. „Bolje da pitam vašeg uzgajivača.“

Njihov nas je uzgajivač promatrao s postojanim smiješkom rimskog trenera ponosnog na svoje gladijatore pred golemim vratima od istrošenog drveta. Mislio sam na Erdžana. Bivšeg policajca Erdžana Sungura. Primijetio je da ga gledam i mahnulo mi kao da smo stari prijatelji.

„Zdravo, inspektore...“ Spustio se nekoliko stuba kako bi nas dočekao, ne obazirući se na gustu kišu. „Dobro došli...“

„Bolje vas našli." Žurno sam se uspeo stubama kako Erdžan ne bi pokisnuo. „Oprostite što kasnimo."

Prijateljski mi je stisnuo ruku.

„Ma nema veze! Ja sam tek izašao."

Kimnuo je mom pomoćniku koji ga je natmureno promatrao. „Zdravo, inspektore Ali... Dobro došli i vi."

Ovaj mu je odvratio hladnim mumljanjem. Još nije zaboravio kako ga je Erdžan potcijenio u postaji. Ali naš je bivši kolega htio tu neugodnu epizodu ostaviti za sobom.

„Ne kasnite." Sad se i on penjao s nama. „Mi smo ionako uvijek ovdje." Pogledao je mog pomoćnika i nasmiješio se. „Čekamo vas otkad je inspektor Ali nazvao. A gospodin Adem je ranoranilac. Iako se sinoć iz Moskve vratio u ponoć, jutros je u tvrtku došao prije svih nas."

To je bila dobra vijest. Napokon ćemo susresti tog slavnog Adema Jezdana. Prije nego što smo ušli kroz drvena vrata, zazvonio je mobitel koji mi nikako nije dao mira. I to baš u pravo vrijeme. Je li me zvala Evgenija? Nismo se čuli od jučer, mora da se zabrinula. Možda me htjela podsjetiti na sutra navečer. Ali ne, nije bila Evgenija, nego druga ženu. Ona koju sam trenutno vidno češće od svoje drage, koja me zvala poslije gotovo svakog ubojstva: Lejla Barkin. Prije nego što sam se javio, okrenuo sam se prema Erdžanu:

„Uđite, stižem odmah."

Ali nije htio ući.

„Ne, inspektore. Pričekat ću vas."

Je li taj dečko bio napet zbog nečega? Odmjerio sam Erdžana i njegova dva zaštitara. Nisu djelovali nimalo sumnjivo. Shvatio sam, Ali nije htio ostati nasamo s ljudima koje nije podnosio.

„Pričekat ćemo vas i mi...", rekao je šef ljudi koje Ali nije podnosio. Erdžan je govorio prisnim tonom, kao da mi je i sam pomoćnik: „Pa što, inspektore? Javite se pa ćemo ući."

„U redu, neću dugo." Brzo sam se udaljio i uputio se prema rubu široke terase koja nas je sve štitila od pljuska. Javio sam se kad sam bio na dovoljnoj udaljenosti.

„Dobro jutro, gospođo Lejla... Kako ste?"

„Dobro, gospodine Nevzate... Ja sam dobro, ali pronađeno je još jedno tijelo."

Razočaranje u njezinom glasu je bilo očito ili je možda govorila slomljeno kako bih ja tako pomislio.

„Nažalost, tako je. I to ne pred Djevojačkim stupom, nego na mjestu koje nam nikad ne bi palo na pamet. Pred Ajom Sofijom."

Štjela je na trenutak, a zatim prešla u obranu: „Ne krivite mene, zar ne? Htjeli ste da vas uputim na neko djelo ili spomenik sagrađen nakon Teodozija II. I to odmah. Protestirala sam, ali vi ste inzistirali. Period o kojem ste tražili da špekuliram veoma je širok, a u njemu je mnogo toga sagrađeno... Kako sam mogla znati da će ubojice preskočiti šest careva i da pokazuju na Aju Sofiju koja će biti sagrađena približno osamdeset godina poslije?"

Sve je to izgovorila u jednom dahu. Bila je u pravu. Bila je u pravu, ali to me nije sprječavalo da sumnjam na nju. Ipak, bilo je prerano da joj to otkrijem ili da je otvoreno optužim.

„Nemojte, gospođo, molim vas. Nemate se razloga ljutiti. Ne krivim vas."

„Ali...”

„Molim vas, nemojte to misliti. Mi smo tim. Prije bih okrivio samoga sebe. Kao što ste i rekli, ja sam vas natjerao da pogađate. Ne, ne tražim krivca, pokušavam smisliti kako bismo odsada donosili bolje pretpostavke."

„Dakle, kažete da će se ubojstva nastaviti?"

„Što vi mislite?" Kad nije odgovorila, pritisnuo sam je: „Mislite li da je gotovo?"

Umjesto da odgovori kratko sa da ili ne, počela je govoriti kao da naglas razmišlja:

„Aja Sofija je najveća vjerska građevina Istočnog Rimskog Carstva. Poslije nje u Konstantinopolu nije sagrađeno ništa divnije... A Justinijan je bio najmoćniji car. Carstvo je nakon njega počelo propadati... Dakle, ako se poruka ubojica odnosi na zlatne dane Rimskog Carstva, moguće je da će ubojstva prestati."

„Ako nije tako?"

Ovoga je puta šutnja trajala nekoliko sekundi.

„Ne znam, gospodine Nevzate", rekla je na koncu. „Ne možemo o ovome preko mobitela. Danas nemam previše posla, ali moram biti u muzeju. Možete doći pa ćemo porazgovarati."

Krajičkom sam oka pogledao svog ozbiljnog pomoćnika, okruženog Erdžanom i njegovom dvojicom zaposlenika. Htio sam da i on vidi Lejlu Barkin. Ako što skriva od mene, Alijeve bi mlade oči to mogle primijetiti.

„Može, doći ćemo. Mislim, ja i inspektor Ali... Upoznali ste ga."

Lejla je odmah shvatila prikrivenu molbu.

„Jasno, jasno. Dovedite i njega, molim vas", rekla je uglašeno. „Treba nam malo uzbuđenja."

Jedva sam se suzdržao od smijeha.

„Dobro, gospođo. Vidimo se..."

Adem Jezdan

Unutrašnjost tvrtke u kojoj smo se trebali sastati s g. Ademom nije se razlikovala od palače. Iza širokih dvokrilnih vrata dočeka nas je hodnik s dva kamena stupa, a na njima dvoglavi bizantski orlovi... Iza toga, veliki salon u koji se silazilo preko šest mramornih stuba. Slijeva, troja drvena vrata na divovskom zidu. Zid s desna pružao se sve do kristalno bistre fasade od stakla prijeko. Iza stakla se valjalo Mramorno more.

Silazeći stubama u salon, na desnom sam zidu primijetio svjetiljke u obliku uljnih lampi postavljene u razmaku od nekoliko metara. Pod lampama su bili naslonjači u obliku kreveta kakvi se viđaju u rimskim palačama. Oni naslonjači na kojima bi se zavalili rimski plemići pa bi pili vino, jeli voće i ćaskali. Na ove se naslonjače danas sigurno nitko neće zavaliti, ali Adem Jezdan je mislio na svaki detalj želeći da mu se posjetitelji osjećaju kao da su u palači nekog plemenitog rimskog bogataša ili velikog generala, pa tako nije zaboravio ni ovaj važni komad namještaja. To nije sve, među naslonjačima su na jednakoj udaljenosti jedno od drugih bila postavljena i mramorna poprsja. To su vjerojatno bile skulpture rimskih careva. Iako nisu bili originali, njihovi su im tvorci uspjeli dati uvjerljiv izgled.

„A što je ovo?“, Ali je stajao nekoliko metara naprijed i pokazivao na dio poda prekriven staklom. „Je li ovo Suriči?“

„Bravo, inspektore“, smjesta ga je pohvalio Erdžan. „Na prvi ste pogled pogodili. Većina turističkih vodiča samo bulji u to.“

„Aja Sofija, džamija sultana Ahmeta, palača Topkapi...“ Malo se izmaknuo. „Stvarno nalikuje na orla, inspektore.“

Morao sam pogledati to što je promatrao kako bih shvatio o kakvom je orlu riječ. Pod debelim je staklom bila maketa duga tri i široka dva metra. Mora da su kopali pola metra u dubinu kako bi napravili mjesta za nju. Odmah sam shvatio o čemu je Ali govorio. Pred očima nam se u obliku makete prostirao orao koji nam je Zejnep neki dan pokazala na zaslonu računala. Na ovoj je maketi okolina bila obojana u plavo, a za razliku od crteža na zaslonu, ovdje su bile prikazane i povijesne građevine. Čak i one odavno srušene, kojih danas više nije bilo. Pozornost mi je privukla maketa neke zgrade na Sarajburnuu. Podsjećala je na neku vrstu vjerske građevine. Bila je baš na mjestu na kojem smo pronašli tijelo Nedždeta Denizela, ondje gdje je danas Ataturkov kip. Na tlu je pisalo nešto nečitko. Izvadio sam naočale i pročitao. Pisalo je: „Posejdonov hram“. Onaj hram koji je spomenula Lejla Barkin. Mjesto na kojem ju je Nedždet Denizel zaprosio. Skinuo sam naočale i povukao zamišljenu liniju od Posejdonovog hrama do Čemberlitaša, to jest do stupa koji je Konstantin postavio kad je ovaj grad učinio prijestolnicom Rimskog Carstva. Da, tu je bila i maketa Konstantinovog stupa, mjesta na kojem smo pronašli tijelo Mukadera Kinadžija. Oko nje su bile i druge građevine, iz rimskog i osmanskog razdoblja. Odmah iza stupa je bila džamija Atika

Alija, a preko puta džamija Mehmed-paše Koprulua... I na trgu na kojem se nalazio stup pisalo je nešto. Pažljivo sam pročitao; pisalo je „Konstantinov forum“. Sada sam zamišljenu

liniju povukao prema istoku, u smjeru u kojem su pokazivali prsti Mukadera Kinadžija. Prešao sam preko ulice na kojoj je pisalo „Mese“ i stigao na današnji Bajazitov trg koji se prije zvao Forum Tauri. Opet rimske zgrade, Bajazitova džamija, prva palača koju je dao sagraditi Osvajač, današnje sveučilište Istanbul... Zatim sam se spustio niže i stigao do skupine zgrada koje su vjerojatno činile današnji Aksaraj, gdje sam na tlu razabrao natpis Forum Bovis. Prošao sam skupinu građevina koje su se nalazile na Arkadijevom forumu, kao i istoimeni stup i stigao do kraja zidina, do točke na kojoj je ostavljena treća žrtva, novinar Šadan Durudža, to jest na Zlatna vrata. Predočio sam si smjer koje su pokazivale žrtvine povezane ruke i ovaj se put okrenuo unatrag te se vratio na Aju Sofiju pokraj koje smo pronašli posljednju žrtvu, arhitekta Teomana Akana. Tijelo sam postavio u ulici iznad tog divnog hrama, to jest podalje od vrata današnje medrese Džafer-age. Pokušao sam smisliti kamo su nam ubojice htjeli pokazati kad su žrtvi raširili ruke s obje strane. Lijeva ruka je očito pokazivala palaču Topkapi, a desna pak u smjeru Bajazitove i Fatihove džamije, te džamije Javuz Selima. A možda i nekih drugih rimskih ili osmanskih građevina koja nam nisu ni pale na pamet. Iznervirano sam pogledao kip pred maketom Aje Sofije. Morao sam čučnuti kako bih ga razabrao. Bio je to kip konja, ne, čovjeka na konju. Mora da je to bio neki car...

„Justinijan“, rekao je neki snažni glas. „Car na konju je Justinijan Veliki. Čovjek koji je od Aje Sofije dao napraviti ono što ona danas jest. No, kip je jasno, odavno srušen...“

Okrenuo sam glavu na mjestu na kojem sam čučao. Nada mnom je stajao čovjek odjeven u svijetlosmeđe odijelo bez ovratnika, koji je u desno ruci držao štap od bjelokosti. Ustao sam. Bio je čvrsto građen, srednje visine i imao je široka ramena. Kosu je sasvim obrijao zbog čega su mu se smeđe obrve još više isticale, a oči boje zemlje zasjenjene dugim trepavicama djelovale još upečatljivije. Prosjedi su mu brci dopunjavali tanku bradu koja mu je uokvirivala donju čeljust.

„Zdravo.“ Nasmiješio se, ali nije mi djelovao previše iskreno. Pružio mi je ruku. „Ja sam Adem Jezdan... A vi ste?“

„Nevzat.“ Stisnuo sam ispruženu ruku. „Glavni inspektor Nevzat...“ Glavom sam pokazao na svog pomoćnika. „Ovo je moj kolega Ali, inspektor Ali.“

„Zdravo, inspektore Ali... Dobro došli.“ Okrenuo je pogled prema kipu pred Ajom Sofijom i nastavio govoriti, ne pričekavši Alijev odgovor: „Mi koji živimo u Istanbulu toga i nismo svjesni, ali Justinijan je jedan od careva koji su donijeli najviše dobra ovome gradu. Iznova ga je izgradio kad su u pobuni Nika od njega preostale samo ruševine. Ne govorim samo o izgradnji Aje Sofije. Obnovio je Veliku Palaču, Zeuksiposove kupelji, sve zgrade na Pazarjeriju, senat... Justinijana možemo usporediti samo s našim sultanom Sulejmanom Zakonodavcem. Obojica su živjeli u zlatnim godinama njihovih carstava.“

Iznenadeno sam slušao Adema Jezdana. Preda mnom nije, kao što sam očekivao, bio čovjek zaslijepljen pohlepom, nego netko upoznat s poviješću grada baš kao i Lejla Barkin, možda čak i zaljubljenik u Istanbul. Usto, u njegovom se govoru nije čuo nikakav pogrešni naglasak ili izgovor. Na njegovom bi mu turskom pozavidjeli i oni rođeni i odrasli u Istanbulu. Svojim je štapom od bjelokosti pokazao cara na konju.

„Zapravo su i ljubavni životi Justinijana i Sulejmana slični.“ Na usnama mu se ukazao koketni smiješak. „Obojici je važnu ulogu u životu odigrala po jedna žena. Carica Teodora i

sultanija Hurem. Premda su neki tvrdili da ih one pogrešno usmjeravaju, nijedan nikada nije odustao od svoje ljubavi. A njihove su voljene obje napustile ovaj svijet prije njih." Polako je podignuo kažiprst ruke kojom nije držao štap, kao da se boji da ćemo ga pogrešno shvatiti. „Ali sličnosti među njima tu ne prestaju. Iako su obojica izgradili veoma važne građevine u ovom gradu, najbolje su upamćeni po dvije bogomolje. Crkvi Aji Sofiji i džamiji Sulejmaniji... Besmrtnim hramovima ovoga grada..." Dodao je glasom punim ponosa: „Ali, naš je Sulejman imao prednost. Bio je dobar pjesnik. Zna stihove: 'Za narod nema sretnije stvari od države / Ona je što i zdravi udah za zemaljske predjele.'" Kad nije dobio odgovor od nas, na debelim mu se usnama ukazao široki, prijazni smiješak. „Ugnjavio sam vas, zar ne? Što ću, ne mogu si pomoći kad je riječ povijesti. A vi ste ovdje zbog nečeg mnogo važnijeg..."

Raširio sam ruke:

„I naša se istraga bavi poviješću." Pokazao sam maketu: „Točnije, poviješću Istanbula..."

Činilo se kao da ne razumije što želim reći.

„Sva su ubojstva povezana s poviješću ovoga grada, gospodine Ademe..."

Na licu mu se ukazala znatiželja, ali to nije dugo trajalo. Pogled mu je skliznuo nekoliko koraka unazad, prema dvojici zaštitara koji su izgledali kao da su klonirani.

„Samo trenutak, inspektore." Okrenuo se našem bivšem kolegi koji je prekrizio ruke na prsima. „Erdžane, reci dečkima da mogu ići."

Erdžan se hitro približio zaštitarima, nagnuo se prema njima nešto im šapnuo. Bez pogovora su napustili salon, izašavši na prva vrata slijeva, poput dvojice legionara koji slijede zapovijedi svog nadređenog.

„Kažete da su ubojstva povezana s Istanbulom?" Adem Jezdan je zamišljeno češkao tanku bradicu. „Kako ste došli do te pretpostavke?"

Došlo je vrijeme da stavim karte na stol.

„Zato što ubojice svoje žrtve izlažu na povijesnim lokalitetima, važnima za ovaj grad."

Uhvatio je štap s obje ruke.

„Tako je, Erdžan mi je nešto spomenuo o tome."

„Je li vam rekao da su u rukama žrtava nađene kovanice?"

Pitanje je zapravo bilo klopka. Kovanice nismo spomenuli ni Erdžanu ni medijima. Samo smo mi i ubojice znali za ostavljene novčiće. Uperio sam pogled u svog bivšeg kolegu i čekao njegovu reakciju. Ali Erdžan nije pao u klopku ili zaista nije znao za kovanice.

„Ni... Nisam znao... Ostavljaju za sobom kovanice?"

Adem Jezdan je kao i Erdžan razrogačio oči, a i donja mu se čeljust lagano spustila.

„Moje kovanice?"

Jesu li ovo iznenađeno lice i drhtavi glas bili iskreni ili je to bilo ponašanje diktirano uvježbanim scenarijem zločinca? Bilo mi je teško odrediti. Zato sam se ponašao kao da uopće ne sumnjam na njega.

„Na vaše još nije došao red. Vaše su kovanice iz doba Osmanlija i Republike Turske. Tako nam je rekao gospodin Erdžan."

„Točno." Okrenuo se prema meni i kimnuo: „Da, sakupljam novčiće iz doba Osmanlija i Republike Turske."

„Ali ubojice nisu koristili kovanice iskovane u doba Osmanlija i Republike, nego one iz prijašnjih razdoblja. Kovanice napravljene za Bizu, Konstantina, Teodozija II. i Justinijana. Dakle, one iz kolekcije Nedždeta Denizela...”

Nekoliko je puta zatrepao.

„Četiri vladara... Spomenuli ste četiri vladara... Dakle, četiri kovanice... Ali nisu li počinjena tri ubojstva?”

Dakle nije znao za žrtvu koju smo noćas pronašli ili je htio da tako mislimo.

„Počinjena su četiri ubojstva. Četvrta je žrtva ostavljena sinoć u ulici pokraj Aje Sofije, a u desnu joj je ruku stavljena Justinijanova kovanica.”

Adem Jezdan je progutao slinu kao da je ožednio.

„Tko je to? Tko je četvrta žrtva?”

Približio sam mu se za još jedan korak prije nego što sam odgovorio:

„Teoman Akan...” Objasnio sam gledajući mu ravno u svjetlosmeđe oči: „Arhitekt...”

Nije stigao sakriti rastuću zabrinutost u očima.

„Poznajete ga?”, navalio sam. „Sve su žrtve imale veze s izgradnjom.”

„I mi se time bavimo. Sagraditi zgradu u Istanbulu teže je od ičega. Zato sam i zaposlio Nedždeta. Rahmet mu duši, bio je drag čovjek i dobar stručnjak. Pregovarao sam i s Mukaderom Kinadžijem. Pokojnik je radio u općini pa smo ga morali kontaktirati zbog raznih dozvola i dokumenata. Moguće je da sam se susreo i s druge dvije žrtve. U turizmu stvarate mnogo poznanstava. Upoznajete ljude htjeli vi to ili ne.”

„Nije li izgradnja preblaga riječ?”, promumljao je Ali. „Nije to samo gradnja zgrade. Imate golemi projekt.” Pokazao je Erdžana: „To nam je rekao naš bivši kolega.”

„Imam”, odgovorio je ne pogledavši svog čovjeka. „Veliki projekt. Projekt dostojan povijesnog poluotoka. Projekt koji je moderan, ali i u suglasju s prošlosti. Možda čak i najveći projekt ovog stoljeća. Taj je posao važan ne samo za Tursku, nego i za svjetski turizam. Želimo dati simbolični naglasak svim građevinama na povijesnom poluotoku. Ne samo onima koje su preživjele do danas, poput crkve Aje Sofije, džamije Sulejmanije i palače Topkapi, nego i onim odavno srušenima i prepuštenima prošlosti.”

Štapom je pokazao Sarajburnu, gdje smo pronašli prvu žrtvu. „Primjerice, Posejdonovom hramu od kojeg danas nije ostalo ništa, pa palači Bukoleon koja je sada ruševina.” Vrh štapa je zastao nad Konstantinovim stupom. „Primjerice, građevinama na Konstantinovom forumu.” Štap se pomaknuo prema gore i stigao do palače pri kraju dijela zidina koje su se protezale do Zlatnog roga. „Primjerice, naša će zgrada biti inspirirana Porfirogenetovom palačom, dijelom kompleksa palače Blaherna. Većina građana i ne zna za te građevine. Dakle, izgradit ćemo ovaj veliki poslovni i zabavni centar, a istodobno podučiti ljude povijesti...”

Što je više govorio, Adem Jezdan je postajao sve uzbuđeniji, a pri tom je svaki pokret njegovog lica i sjaj u očima pokazivao koliko je snažna njegova vjera u projekt. Ali mora da našeg Alija ničim nije impresionirao jer ga je ovaj prekinuo: „Vi tako kažete, ali ima onih koji vaš projekt smatraju iznimno nepoželjnim. Kažu da će naštetiti povijesnom izgledu grada.” Nagnuo se nad maketu. „Ne bune se zbog ovih nestalih, ali još postojećim povijesnim građevinama bi mogao nanijeti ozbiljne štete.”

Činilo se da je Adem Jezdan na trenutak nabrao obrve, ali ne, bio je on dovoljno pametan da ne nasjeda na provokacije. Ako se i naljutio, uspio je to prikriti hladnim smiješkom.

„Griješe... To su zastarjele ideje. Glavni će se inspektor sjetiti. Iste su zamjerke stigle i kad je građen Bosporski most. Rekli su da kvari vizuru Istanbula i uništava njegove ljepote. A mi sada govorimo o gradnji novih mostova na Bosporu. Kako bismo očuvali povijesne lokalitete, moramo ih uključiti u suvremeni život."

Više nisam mogao izdržati.

„Čak i po cijenu oštećivanja povijesnih građevina?"

Uznemirio se i prebacio štap u drugu ruku.

„Djela se ionako oštećuju... Ovdje propada mnogo spomenika premda je zona proglašena područjem od posebnog interesa. Vijeće za spomenike nije ni briga, a zgrade propadaju jer ih nitko ne obnavlja. Naš je pak cilj preseliti prošlost u sadašnjost novim zgradama koje ćemo izgraditi pokraj povijesnih spomenika. A staromodni akademici ili ljevičarski mozgovi koji koriste svaku priliku za sabotazu to ne razumiju..."

„Je li ovo palača?"

Uzbudeni govor Adema Jezdana je prekinulo Alijevo pitanje.

Moj je pomoćnik na maketi pokazivao široko područje odmah ispod džamije sultana Ahmeta. To je područje bilo posebno ograđeno tankim zidom. Na tlu se moglo razabrati natpis: „Velika palača".

„Velika palača", potvrdio je poduzetnik. „Magnum Palatium Rimskog Carstva. Gradnju je započeo Konstantin, ali proširena je novim zgradama tijekom stotina godina. Pogledajte, ovo je glavni ulaz koji se naziva Halke, ovo je zgrada za čuvare, salon za carevo vijeće savjetnika, ova zgrada dolje je primači salon, a ovaj prazni prostor je teren za igre. Divno, zar ne?" Štapom je povukao crtu na maketi od Sultanahmeta do plavetnila pod njim. „Zamislite pravokutnik koji je dug koliko i udaljenost od Hipodroma do Mramornog mora, a širok kao i udaljenost između stražnjeg dvorišta džamije sultana Ahmeta i stražnjeg zida Aje Sofije. Eto, toliku površinu zauzima Velika palača."

Kao da je uočio neki važan problem, Ali se uhvatio za bradu i promrmljao:

„I ova se zgrada nalazi unutar palače, zar ne?"

Prepredeni je poduzetnik shvatio na što ovaj cilja pa je prešao u obranu:

„Nemojte tako, inspektore Ali. Naša zgrada nije jedina u ovom dijelu grada."

Ali, koji je i dalje piljio u maketu palače, zamišljeno je promrmljao:

„Da je barem jedina." Ponovno se okrenuo prema Ademu, a u očima mu je nešto bljesnulo: „Da barem ni vaša nije ovdje." Ponovno je pokazao palaču. „Da su barem u ovom predjelu grad a samo povijesne građevine, kao na ovoj maketi. E, to bi bilo pravi turistički događaj stoljeća."

Adem Jezdan nije znao što bi rekao. Neću lagati, i sam sam se iznenadio. Činilo se da sam prema ovome dečku bio nepravedan i da sam podcijenjivao njegov instinkt i intelekt. Poduzetnik- povjesničar se brže pribrao:

„To je nemoguće, inspektore Ali. Velika je palača napuštena prije više od tisuću godina." Štapom je pokazao naslonjače u salonu. „Ali pogledajte što smo učinili. U palači je postojala ceremonijska odaja za primanje državnih službenika. Salon Akubia. Ondje se nalazilo 19

ležajeva. Njih smo sačuvali do danas." Napravio je nekoliko koraka. Dotaknuo je jedan od ležajeva. „Ovakvih ovdje ima devetnaest. Baš kao u blagovaonici u Velikoj palači. To je sve što smo mogli učiniti. Nemoguće je potpuno oživjeti Veliku palaču. Na njezinom je mjestu tisuće ureda i stambenih zgrada. Usto, ovaj je predio naseljen prije više stotina godina."

Ali nije mario za činjenice. Ni za njih ni za čovjeka koji mu ih je izlagao.

„Da barem nije... Tada nad ovim velikim blagom ne bi kružili lešinari."

Usprkos ovoj otvorenoj uvredi, Adem Jezdan se nije naljutio ili je pak izrazito vješto potisnuo svoju nervozu. Naš je bivši kolega umjesto njega pokazao zube:

„A ne može to tako, inspektore Ali. Teške su to riječi... G. Adem je pristojan..."

„Molim te, Erdžane", oštro ga je prekinuo gazda. „Shvaćam inspektora Alija. On voli grad u kojemu živi." Pogled pun razumijevanja je okrenuo prema mom pomoćniku. „Vjerujte mi, i mene to boli. I ja bih htio da se to nije dogodilo, kao i vi. Ali sada je prekasno. Imate pravo, mnogi koji se bave turizmom ne znaju baš ništa o povijesti ovoga grada. I ja sam protiv njih. Ali ovaj grad ne možemo predstaviti svijetu bez ulaganja i otvaranja novih hotela i centara. U ovom poslu nema mjesta nostalgiji, inspektore Ali. Kad je riječ o povijesti, problemi turizma postaju komplicirani..."

Sad će ga Ali izgrditi, pomislio sam, ali to se nije dogodilo. Umjesto da ga pošalje k vragu, ljutiti je pogled uperio u maketu Velike palače. Adem Jezdan je iskoristio priliku da se okrene prema meni.

„Prijeđimo u sljedeću prostoriju, glavni inspektore." Pokazivao je na srednja od triju vrata na desnom zidu. „Ondje ćemo moći u miru razgovarati."

„Povijest se piše krvlju.“

Ova je prostorija možda i bila ugodnije mjesto za razgovor, ali sasvim sigurno nije bila tiha. Čim smo stupili u osvijetljeni ured s povelikim stolom od mahagonija, kožnim naslonjačima i ručno tkanim sagom, dočeka nas je glas koji je rekao: „Zdravo, ja sam Teodora... Dobro došli u moju palaču.“

Bila je u velikom kavezu pred baršunastim zastorom boje šampanjca. Spazivši nas, počela se ljuljati naprijed-nazad na svojoj prečki i ponavljati:

„Dobro došli u moju palaču.“

Bila je gotovo identična papagaju kralju Bizi iz kuće Nedždeta Denizela. Pepeljasto sivo tijelo, crveni rep, okrugle, znatiželjne oči. Uzbudila se kad je vidjela Alija, okrenula glavu i približila mu se u kavezu.

„Zdravo, ja sam Teodora... Dobro došli u moju palaču.“

„Sviđate se Teodori, inspektore Ali“, rekao je Adem smiješeći se, valjda kako bi probio led među njima. „Nije ovakva sa svima.“

Toplija atmosfera bi i meni pomogla. Nastavio sam razgovor o papigi.

„Ali se svidio i kralju Bizi.“ Kažiprstom sam nježno dotaknuo kavez. „Zaista, je li ovo sestra papagaja iz kuće Nedždeta Denizela? Jako mu sličī...“

Adem je s ljubavlju pogledao pepeljastu papigu u kavezu. Raznježio se kao da gleda vlastito dijete.

„Mogli bismo reći da su u rodu... Kralj Biza ima trideset dvije godine. Ovoj je dami pak, tek devet...“

„Zar te ptice tako dugo žive?“

Vidio sam da mu je licem lako preletjela tuga.

„Ima ih i koje žive do osamdesete. To su žako papagaji, na latinskom Psittacus Erithacus. Veoma su pametne životinje. Mogu zapamtiti i do tisuću riječi... Ali veoma su krhke. Ako se jedna razboli, druge vrlo brzo umru za njom.“ Duboko je uzdahnuo. „Imao sam četiri para, osam papagaja... Nažalost, sve ih je pokosilo neko virusno oboljenje. Svakog sam jutro skupljao po jednog s dna kaveza. Kad bi pali, nije ih bilo moguće spasiti. Srećom, pronašli smo dobrog veterinara. Odmah je odvojio bolesne. Jedan je par odmah maknuo odavde. Njih smo poslali Nedždetu. Kralja Bizu i njegovu dragu, Hekatu.“

„Božicu mjeseca, Hekatu?“

Odmjerio me pretjeranim udivljenjem.

„Oho, inspektore, vidim da se razumijete u mitologiju...“ Zastao je na trenutak. „Ali vi i dalje stojite. Sjednite.“ Pokazivao je na kožne naslonjače pred stolom. „Molim vas, izvolite.“

Ali i ja smo se smjestili jedan nasuprot drugome u udobne naslonjače. Erdžan je odabrao ostati na nogama, valjda zbog napetosti koju je izazvala prethodna rasprava, ali Adem mu to nije dopustio:

„Sjedni i ti, ovo nije lijepo prema našim gostima.“

Bivši se načelnik zabrinuo da bismo ga mogli pogrešno shvatiti pa je progundao:

„Oprostite, to mi nije bila namjera." Osjetio je potrebu da objasni: „A oni su mi i kolege... Nikad ne bih bio nepristojan prema kolegama. Policajac je policajac, pa bio on i umirovljen, gospodine Ademe. Zar ne, inspektore?"

Složio sam se s bivšim kolegom, ignorirajući Alijev izraz lica.

„Da, da, policajac je uvijek policajac..."

Moje razumijevanje i Erdžanovo nastojanje da se umili nije pokolebalo Adema.

„Ipak ti sjedni", rekao je svom čovjeku, ali sam je i dalje nastavio nestrpljivo stajati, poput domaćina koji se trudi što bolje primiti svoje goste. Očekivao sam da će nas ponuditi pićem, ali on se opet vratio prethodnoj temi:

„Božica mjeseca Hekata bila je zaštitnica grada Bizantiona, inspektore. No naša se papiga Hekata nije mogla prilagoditi novom domu i nije dugo poživjela. Meni je preostao samo jedan par papagaja. Justinijan i Teodora... Justinijana sam izgubio prošlog mjeseca." Glas mu je poprimio naročit ton, kao da želi naglasiti nešto važno: „I zato mi je Biza prvi pao na pamet kad sam doznao da je Nedždet preminuo. Zato što su iz ove obitelji papagaja preživjeli samo on i moja Teodora."

Pogled pun ljubavi ponovno je okrenuo prema papigi, ali mene je od ove iz kaveza više zanimala povijesna Teodora:

„Nije li Teodora ona carica za koju kažu da je bila prostitutka?"

Odvratio je pogled s papige kao da mu je neugodno i odgovorio ne pogledavši me:

„O tome bi se moglo raspravljati. Ona je zapravo bila glumica." Uputio se prema maloju staklenoj knjižnici nasuprot stolu. Otvorio je vrata i uzeo dvije knjige s treće police. Okrenuo se prema nama i mahnulo knjigama: „Ove je knjige napisao državni službenik po imenu Prokopije. Bio je pisar i pravni savjetnik... Veoma zanimljiva osoba. Prema Prokopiju, Teodora je bila prostitutka i nezasitna nimfomanka. Ali ove dvije knjige iznose međusobno posve oprečne stvari." Koraknuo je prema stolu i okrenuo kožni uvez knjige prema meni. Pogled mi je privukao natpis Prokopios na prednjoj strani crvenog kožnog uveza. Odmah niže bio je naslov: „Gradnje u Istanbulu za vrijeme Justinijana".

„Ova knjiga Justinijana i Teodoru kuje u zvijezde", rekao je važući je u ruci kao da želi procijeniti vrijednost djela. „Prokopije unedogled hvali cara i caricu." Izvukao je drugu knjigu. „U ovom je pak djelu i naslov teksta važan: 'Tajna povijest Bizanta.' Da, Prokopije u ovom djelu ponižava cara i caricu. Carica je požudni seksualni manijak, čarobnica i opasna žena, a car je pak krvavi ubojica koji je postao igračka u rukama svoje žene. Jasno, ova je knjiga napisana i proširena u tajnosti."

Adem Jezdan me iznenađivao znanjem povijesti, ali moram priznati da su me Prokopijeve tvrdnje mnogo više intrigirale.

„A je li to što je napisao istina?"

„Pa, inspektore, to još nije utvrđeno. Justinijan i Teodora su bili pučani. Zato se vjerojatno nikako nisu sviđali aristokratima Konstantinopola. A Prokopije je bio obrazovan čovjek. Bio je intelektualac svoga doba. Osjećao se bliskim aristokratima. Vjerojatno je i on mrzio cara i caricu iz nižeg staleža. Moguće da je ovo djelo plod te mržnje. S druge strane, kaže se da gdje

ima dima ima i vatre. Ali kako god bilo, zna se da je Teodora bila veoma hrabra, odlučna i nemilosrdna carica."

Sjeo je za stol i dalje držeći knjige. Sjeo je u naslonjač poprilično veći od onih na kojima smo sjedili mi i upitao:

„Jeste li čuli za pobunu Nika?"

Kad mu nitko nije odgovorio, uzeo je knjigu bez korica i prelistao je.

„Ta je pobuna od Justinijana načinila pravog cara. Bio je to jedan od onih nesretnih događaja iz kojeg se izrodio sretan završetak. I što je još važnije, trenutak u kojem je uličarka sumnjivog morala dokazala da je carica."

Činilo no nije uspio pronaći stranicu koju je tražio jer je okrenuo pogled prema meni i nastavio govoriti po sjećanju:

„Pobuna Nika započela je kad je namjesnik Konstantinopola uhitio sedmoricu iz Zelenih i Plavih. Oni su bili dvije važne društvene skupine tog razdoblja. Neki su članovi tih utjecajnih skupina za vrijeme utrke na hipodromu postali nasilni i namjesnik je naredio smaknuće sedmorice. No jedan pripadnik Plavih i jedan Zelenih su nekim čudom izbjegli vješanje i potražili utočište u samostanu. Na utrci nekoliko dana poslije toga, članovi Plavih i Zelenih su pozvali Justinijana da oprostí tim ljudima. Ali car ih nije poslušao. Na to su se nekadašnji protivnici, Zeleni i Plavi udružili i ustali protiv cara. Hipodrom je odzvanjao povcima: „Nika! Nika!" Narod je bio toliko bijesan da se Justinijan morao povući u svoju palaču. Vidjevši da se car povukao, pobunjenici su izašli iz hipodroma. Pobuna se zapravo mogla vrlo lako ugasiti, ali stvari su izmaknule kontroli kad su aristokrati, nezadovoljni zbog Justinijanove stroge porezne politike, pružili potporu golorukom narodu. Pobunjenici su najprije iz zatvora izvukli utamničene, a zatim zapalili Aju Sofiju, patrijaršiju, senat, Aju Irinu, baziliku Stoa, Zeuksiposove kupelji i zgrade na Ulici Mese. Srce grada je gorjelo."

Začuvši da je grad gorio, Ali kojeg isprva nisu zanimale Ademove riječi, sada ih je počeo sa zanimanjem slušati. Jasno, to nije promaknulo lukavom poduzetniku:

„Da, inspektore Ali, zamislite to. Strašno. Važne zgrade u okolici današnjeg Sultanahmeta i dalje, sve do Aksaraja, u plamenu... Drugog su se dana pobunjenici osmjelili. Okupili su se na hipodromu i tražili smjenu čelnika u carstvu, ponajprije namjesnika Konstantinopola. Justinijan je shvatio da nema izbora i uslišao želje plemstva. No pobuna nije ugasnula. Petog je dana napokon očajni Justinijan stigao na hipodrom i pobunjenicima održao govor. Rekao je da nikoga neće kazniti ako pobunu privedu kraju. No gomila ga nije ni slušala. Sada su imali samo jedan zahtjev: promjenu cara. Justinijan je shvatio da su stvari izmaknule kontroli i pobjegao natrag u palaču. Dok su plemići tražili novog cara, Justinijan je neko vrijeme mislio da bi bilo bolje da napusti Konstantinopol i bacio se na opremanje broda. Već je bio pri kraju s pripremama za bijeg kad se u prijestolnoj dvorani pojavila Teodora. Odlučnim se koracima približila muževom prijestolju, uzdignute glave i pogleda punog samopouzdanja.

„Ne činite to, care", rekla je odlučno. „Nemojte bježati. Nemojte to učiniti pa čak i ako je to jedini spas. Svi ćemo bez sumnje umrijeti jednoga dana. Ali to nije važno, važno je biti časno upamćen. Bijeg vam kao ni smrt neće donijeti čast. Molim vas, ne idite. Što se mene tiče, ne mogu zamisliti bolji posmrtni pokrov od ove moje ljubičaste pelerine..."

Justinijana su se veoma dojmile ove riječi koje je čuo od Teodore, žene koju je volio najviše od svih. Možda su ga i posramile. Odustao je od bijega i u palaču pozvao svoja dva najsposobnija generala, Belizara i Munda. Naredio je da se pobiju svi pobunjenici. Istog su se dana pobunjenici okupili na hipodromu kako bi objavili nove zahtjeve. Dva su nemilosrdna generala ušli s vojskom na dvojna suprotna vrata hipodroma, današnjeg Trga Sultanahmet. Zatvorili su ih i pobili približno trideset tisuća pobunjenika, među kojima je bilo i žena i djece. Na kraju noći pobunjenici su naučili važnu lekciju, a pobuna Nika je ugušena. Sada je Justinijan mogao započeti obnovu Konstantinopola."

„Čini se kao da odobravate pokolj." Alijevo je lice bilo ljutito, kao da je začuo vriskove žrtava na hipodromu i vidio prolivenu krv. „Jedna je ambiciozna žena skrivila smrt trideset tisuća ljudi samo kako ne bi izgubila vlast. Strahota. A vi se tu oduševljavate pričajući nam o tome... Što je u tome ispravno?" Pokazao je papigu u kavezu. „Još ste po toj čudovišnoj ženi i nazvali jednu pticu."

Kao da je shvatila da je riječ o njoj, papiga je ponovila: „Pticu. Nazvali jednu pticu."

Adem se ponovno sakrio iza onog toplog osmijeha.

„Povijest ima čudnu logiku, inspektore Ali. I ne može se reći da je ona pravedna. Ali razmislimo ovako: da Justinijan nije uz Teodorinu pomoć ugušio pobunu Nika, u Konstantinopolu se ne bi moglo dogoditi ovoliko promjena. Na primjer, današnja se Aja Sofija ne bi mogla izgraditi." Okrenuo se meni jer je primijetio da me ovakve stvari zanimaju. „Jeste li znali da je današnji hram Aja Sofija treća građevina na istome mjestu, inspektore? Da, prva je bila crkva izgrađena otprilike dvjesto godina prije. Svetište s drvenim krovom. U to se vrijeme zvala Velika crkva. Kad je ona izgorjela nakon pedesetak godina, druga je sagrađena u doba onog cara, Teodozija II., koji je dao izgraditi zidine... E, u njegovo doba. Kad je ona pak izgorjela u pobuni Nika, Justinijan je dao sagraditi veličanstvenu Aju Sofiju koju imamo i danas." Opet je pogledao Alija htijući se uvjeriti da su njegove riječi postigle željeni učinak. „Gradnja je trajala točno pet godina. U njoj su sudjelovali arhitekti, kao i znanstvenici. Matematičar Antemije iz Trala i stručnjak za geometriju, Izidor iz Mileta... Na gradilištu je danonoćno radilo približno deset tisuća radnika. Crkva je završena 537. godine i bila je dotad najveća građevina s kupolom. Naš graditelj Sinan čak ni tisuću godina poslije nije na džamijama Sulejmaniji ili Selimiji uspio napraviti kupolu te širine... Samo su tri građevine uspjele dosegnuti tu veličinu nakon Aje Solije: katedrala sv. Pavla u Londonu, katedrala sv. Petra u Rimu i katedrala Duomo u Milanu..." U sobi je nastala kratka tišina. Počeo je misliti da je ta tema sada gotova, no Ali ga je podsjetio da rasprava još nije gotova rekavši: „Hramovi su izgrađeni za ljude. Bogomolje postoje kako bi ljudi pronašli mir, bili dobri i bili blizu Bogu. Krv trideset tisuća ljudi ne možete sprati sa svojih ruku jednim hramom. Može to biti najdivnija i najsvetija građevina na svijetu. Mramor, kamen, drvo, bakar, željezo pa čak i zlato nisu vrijedniji od ljudske krvi."

I opet se Adem nije iznervirao. Mirno je isprepleo prste.

„Povijest se piše krvlju, inspektore Ali. Kad je sultan Mehmet osvojio Konstantinopol, dopustio je svojim vojnicima da ga tri dana pljačkaju. Osvajačevi vojnici ta tri dana nisu narodu dijelili cvijeće. Da, ako hoćete istinu, budimo otvoreni. Prolili su krv, zarobili lijepe žene, mladiće i djecu... Hoćemo li sad Osvajača nazvati zlim jer je to dopustio?"

Ali se na trenutak pokolebao. Neću lagati, i mene je zanimalo kako će reagirati. I Ademov je vjerni čovjek Erdžan šutio. U prostranom se uredu čuo samo zvuk udaljavajuće oluje koja je još uvijek bila dovoljno jaka da zatrese prozore.

„Ako je to napravio i to je pogrešno", uspio se Ali napokon. „Tko god je tlačio narod, pogriješio je. Bio to Osvajač ili Justinijan."

Adem se kratko nasmijao. Ali nemirne su mu oči odavale da je sada bio ljut.

„Veoma ste sentimentalni, inspektore Ali. Vi ste romantični."

Zejnep bi se ovo možda svidjelo, no na Alija je djelovalo upravo suprotno. Nagnuo se naprijed u naslonjaču i podignuo glavu:

„Varate se, gospodine Ademe. Uopće nisam romantičan. Takvi mi se i ne sviđaju. Ali hvala Bogu, imam savjest. Za njom se i povodim. I zato ne volim ni one koji kraljuju nad ljudskim lubanjama ni one koji im se dive."

Mora da je ljutnja u njegovom pogledu bila impresivnija od njegovih riječi jer je Adem prekinuo šutnju. Isprva nije znao što bi rekao. Pogledao me kao da bih mu ja mogao pomoći, ali odustao je kad je vidio moj nehajan izraz lica. Utekao se Erdžanu, ali bivši je policajac bio iznenađen kao i on.

„E sad ste pretjerali, inspektore Ali..." Sad ga je gledao neprikrivenom mržnjom. „Sada ste zvučali kao Nedždeto ubojica."

Sumnjao sam da je Ali započeo prepirku s tim ciljem, ali Adema je doveo upravo do nama poželjnog raspoloženja.

„Zašto tako kažete?" umiješao sam se. „Što hoćete reći?"

„Što mislite, glavni inspektore? I čovjek koji je ubio Nedždeta pri svakom našem susretu govori ovakve gluposti. Da povijest pišu pobjednici i da je ona podlacima tablica kojom prate osvojene bodove."

Nije me bilo briga što govori, nama je trebao identitet tog čovjeka.

„A tko je taj koji je ubio Nedždeta?"

Pogledao nas je kao da se čudi što ga to pitamo.

„Pa tko drugi? Namik... Onaj bivši komunist koji se naziva liječnikom... Ma predsjednik one udruge štetočina."

Glas mu je počeo drhtati, primijetio sam, a drhtale su mu i ruke kojim je mahao dok je govorio. Njegova je hladnokrvnost, koja je djelovala čvrsto poput zidina koje su štitile Konstantinopol, pokleknula je pred Alijevim ostrim riječima.

„Tko bi drugi bio? Riješio se čovjeka koji mu je preoteo ljubavnicu, osvetio se meni i ispunio zahtjeve one svoje glupe ideologije."

„Samo malo, samo malo", ušutkao sam ga. „Tko je kome preoteo ljubavnicu?"

Duboko je udahnuo. Trudio se smiriti, ali to mu nije izgledalo toliko lako. Ipak je pokušao. Sklopio je ruke na stolu i pokušao mi odgovoriti:

„Lejla Barkin se u posljednje vrijeme ponovno zanimala za Nedždeta..."

To je bilo zanimljivo. Ono što je govorio bilo je u potpunoj suprotnosti s riječima ravnateljice muzeja.

„Lejla i taj luđak su se posvađali prije otprilike dva mjeseca."

„A ne može tako", usprotivio se Ali. „Ne zovite preminulog tako."

Adem je već izgubio strpljenje, ali i to je uspio prikriti.

„Oprostite... Nedždeta sam volio kao rođenog brata. Htio sam doći kad sam čuo što se dogodilo, ali poslovi... Čak smo žena i ja planirali otići u London, k našoj kćeri. Iz Moskve sam je onamo poslao samu. Došao sam samo da bi se ova ubojstva rasvijetlila i Nedždetov ubojica završio u zatvoru. Kako bi onog Namika stigla zaslužena kazna."

Namjestio sam lice u sumnjičavi izraz.

„Jako ste sigurni da je Namik ubojica."

„Siguran sam jer ga je Lejla namjeravala napustiti. A on je Nedždeta smatrao krivcem za to."

„Zašto bi Lejla napustila Namika?"

„A što mislite? Zbog strogih stavova tog liječnika anarhista. U muzeju Topkapi je prije šest mjeseci imenovana nova uprava. Lejla Barkin se nije slagala s novoimenovanim ljudima. Onaj ju je

Namik tjerao da da ostavku. Lejla je i na poslu bilo pod stresom pa kad mu je rekla da je pusti na miru, posvađali su se. Ali ako pitate mene, mislim da Lejla više ne podnosi tog čovjeka. Tih su se dana ona i Nedždet ponovno zbližili. Gospođa Lejla je čak jednom i prespavala kod njega. Reći ćete da je to lovačka priča koju je izmislio Nedždet, ali vidio sam ih vlastitim očima. Tog sam jutra navratio rano, a vrata mi je otvorila Lejla u Nedždetovoj pidžami. Nedždet se jako ponadao. To nije tajna, čovjek je još volio svoju bivšu ženu. Čak je i počeo sanjati o budućnosti u kojoj će Lejla surađivati s nama. Ali ona se iz nekog razloga navrat-nanos vratila onom bivšem teroristu."

Krajičkom je oka pogledao Alija, no kad nije izazvao reakciju, ljutito je nastavio:

„Jadni je Nedždet danima trčao za Lejlom, ali svaki bi put naišao na Namika. A on ga je na koncu i ubio..."

„Dobro, ali zašto bi to učinio?" Zavalio sam se, pogledao Adema ravno u oči i upitao ga: „Ako mislite da je to zbog ljubomore, Lejla mu se ponovno vratila... Usto, po onome što nam gospođa Lejla rekla, Nedždet je imao ispade, ne Namik... Lejla Barkin nije lijepo govorila o svom bivšem suprugu..."

„Boji se", progundao je glasno. „Da se nije vratila Namiku, on bi i nju bio ubio."

Pomislio sam na liječnika, bivšeg komunista. Angažiranog čovjeka koji se susreo sa smrću i koji se možda tog trenutka uplašio, ali nije mnogo promijenio svoj životni put. Čovjek s ispravnim životnim vrijednostima, koji je imao dovoljno samopouzdanja da nam se i izruguje. Ne, Namik ne bi ni naudio voljenoj ženi, a kamoli je pokušao ubiti. Poznavao sam taj tip ljudi. Mogli su griješiti u mnogo čemu, možda nisu imali dovoljno široke poglede, možda su vjerovali da su samo njihova mišljenja ispravna, ali nikada ne bi naudili nekome do koga im je stalo... Ne, ne vjerujem. Doduše, nikada nisi mogao znati kamo će te život odvesti, ali teško je bilo zamisliti da bi ljudi poput Namika to učinili voljenoj osobi. Hajde, recimo da jest, zašto bi htio ubiti ostale tri žrtve? Spremao sam se iznijeti svoje mišljenje kad mi je zazvonio mobitel. Zvala me Zejnep.

„Ispričavam se", rekao sam ustajući. Stigao sam pred staklenu policu s knjigama, ponovno se udalживši što je moguće više od znatiželjnih pogleda. Prvo što sam primijetio kad sam se javio bilo je uzbuđenje u Zejnepinom glasu.

„Halo, inspektore? Pronašli smo nešto važno."

„Zaista? Što?"

„Izdvojili smo otiske. Našli smo otiske prstiju Namika Karamana i Lejle Barkin."

Nisam shvatio o čemu govori.

„Gdje ste ih pronašli?"

„Na okvirima... Na okvirima gravura sa zidova u kući Nedždeta Denizela. Na njima je bilo otisaka prstiju... Nismo ih mogli odrediti jer su bili ispremiješani."

„Da..."

„Dva otiska pripadaju Namiku i Lejli."

Okrenuo sam se i pogledao Adema. Napeto je sjedio za stolom. Možda je ono što je rekao za Namika bila istina? Ponovno sam se vratio mobitelu.

„Sigurna si, zar ne? Nismo pogriješili?"

„Nismo, inspektore. Otisci se poklapaju. Oni na okvirima pripadaju tim osobama."

Nikada ne bi bila odlučna da nije bila sigurna.

„Ima još", nastavila je. „Na ime Namika Karamana registriran je bijeli mini-bus marke Volkswagen. Koriste ga za poslove UOI-a. Njime prevoze materijale za manifestacije. Policija ga je mnogo puta zaplijenila."

Pogled mi je pao na zamagljeno staklo iza zastora boje šampanjca. Kapi kiše su udarale o staklo, zatim se raspršile, pretvorile u tanke mlazove koji su tekli prema dolje. Činilo se da je kiša izgubila na snazi, ali njezin je zvuk i dalje dopirao unutra. Zejnepine su riječi mogle posve promijeniti tijek istrage. Jesmo li se opet vraćali na početak? Nismo smjeli prerano donositi zaključke. Susret s Lejlom sada je dobio na važnosti.

„Shvaćam, Zejnep...", rekao sam prije nego što sam poklopio. „Bit ćemo u postaji poslije podne. Ti nastavi s poslom... Razgovarat ćemo kad se vratimo."

Poklopio sam i vratio se u naslonjač pred stolom. Pratio me Alijev pogled. Mora da je po promjeni na mom licu shvatio da sam dobio važne vijesti. Htio sam mu reći nešto dobro, unatoč tome što sam bio potpuno zbunjen.

„Čini se da kiša jenjava, Ali... Sunce će se pojaviti i prije podneva."

Nisam još ni dovršio rečenicu, a Teodora je prišla rubu kaveza i veselo ponovila:

„Kiša jenjava... Sunce će se pojaviti i prije podneva."

Osmanska palača

Kad smo došli pred Carska vrata, prva vrata palače Topkapi koja je stotinama godina vladala svijetom, sjajno nam se sunce počelo smiješiti između tamnih oblaka.

Adema Jezdana smo napustili prije tek petnaest minuta. Neprestano je ponavljao da je Namik ubojica. A to nisu bile samo prazne klevete. Kad god bi to spomenuo, našao bi dobar razlog zbog kojeg bi doktor ubio Nedždeta i ostale i izlagao nam ga s logičnim poveznicama. Bio bih to zanemario da nije bilo Zejnepinog poziva. Ali sada sam poduzetnika slušao s većom pažnjom. Lako za mene, ni moj mu se pomoćnik nije mnogo suprotstavljao, premda je silno priželjkivao svađu. Čim smo otišli, prenio sam mu Zejnepine vijesti. Potpuno se zbunio. Više nismo znali na koga bismo sumnjali, svaki nam se put pretvarao u slijepu ulicu, a svaki nam je trag bio beskoristan. U takvom smo raspoloženju stigli u palaču Topkapi gdje je radila Lejla Barkin.

Parkirali smo auto na parkingu pod česmom Ahmeta III., ukrašenu unikatnom pozlatom, elegantnim mramornim reljefima i prekrasnim pločicama s motivima tulipana, zumbula, ruža i jedinstvenom kaligrafijom te se uputili prema Carskim vratima. Dok smo prolazili pokraj česme, Ali je slučajno stao između kamere mlade turistice i ovog povijesnog spomenika. Ona se uopće nije naljutila. Štoviše, ako me moje umorne oči nisu varale, mogao bih reći da joj se naš vragolan svidio. I on je primijetio da joj je ušao u kadar i odmah se povukao.

„Sorry...”

Ispricao se i to na više nego dobrom engleskom, ali nabrane obrve, poput za sva vremena čvrsto zatvorenih krila vrata, njegovom licu nisu davale pretjerano ugodan izraz. Sva sreća, mlada se žena na to nije obazirala, a lice joj je ozario smiješak.

„Don't worry. I can take another one.”

Kad ju je naš divljak nastavio promatrati s istim izrazom lica, pristojno je pokazala na cestu:

„You go ahead.”

„Thanks...” , promumljao je moj pomoćnik, a zatim hitro prošao između dekorativne osmanske česme i mlade žene. Slijedio sam ga, naravno. Nakon nekoliko koraka primijetio je moj značajan izraz lica i uznemireno se osvrnuo na lijevo i desno.

„Što? Što je bilo, inspektore?”

Mogao si joj se i nasmiješiti, htio sam mu reći, ali tad mi zazvoni mobitel. Zvala je Evgenija. Nismo se čuli od jučer. Zapravo me zvala svaki dan, ali i njoj je to na kraju dojadilo. Meni pak ni na pamet nije palo da je nazovem.

„Halo, Evgenija”, javio sam se. Ali se vragolasto nasmiješio vidjevši me uznemirenog. Ignorirao sam ga i ponovio: „Halo, Evgenija... Baš sam te htio nazvati...”

„Lažeš!”, u glasu joj se čuo nježni prigovor. „Nisam ti ni pala na pamet.”

„Ne, stvarno, još sam jutros razgovarao s Demirom...”

„O čemu?”

„Podsjetio sam ga na sutrašnju večeru. Rekao sam mu da ne kasne jer ćeš se naljutiti."

»A ti?"

„Kako to misliš ja?"

„Hoćeš li ti stići na vrijeme?"

Nisam joj mogao reći: Ne znam, ovisi o istrazi. Saznamo li nešto novo o ubojicama, možda uopće neću moći doći.

„Naravno", rekao sam odlučno. „Naravno da ću stići... Bez brige, bit ću ondje prije njih."

„Budi, Nevzate." Zvučala je kao da preklinje. „Vidiš, zovem te dan prije posebno radi toga. Molim te, nemoj kasniti sutra. Ti si domaćin, to bi bilo ružno."

„U redu... Treba li što? Što da donesem?"

„Samo ti dođi." U glasu joj se nije čuo ni prijekor ni molba. Osjetio sam se sretno. Zaista sam volio tu ženu.

„Stižem prije svih."

Podignuo sam glavu i vidio da me moj mangup i dalje promatra s istim vragolastim izrazom lica. Morao sam poklopiti.

„Dobro onda, vidimo se sutra navečer."

„Dobro... Čuvaj se, Nevzate... Budi oprezan, može?"

„Dobro, dobro, Evgenija... Čuvaj se i ti."

Poklopio sam i spremio mobitel u džep kad je Ali bubnuo:

„Gospođa Evgenija je jako dobra osoba. Kako nas je samo ugostila kad smo posljednji put bili u Tatavli... A i vas jako voli... Kao... Kao da vam je supruga..."

Opa, Demir i Jekta, a sad još i ovaj tu. Ljutito sam se okrenuo spremajući se podsjetiti ga da ga se to ne tiče, ali zaustavio me iskren pogled u njegovim tamnim očima. Ne, nije me htio zafrkavati ili se praviti pametan.

„Dobra je", rekao sam potiskujući nervozu. „Jako je dobra osoba."

I nehotice sam zvučao odviše strogo.

„Oprostite, ako sam što pogrešno rekao, inspektore." Ne, nije se uvrijedio, samo malo posramio. „Previše brbljam..."

Stavio sam mu ruku na rame.

„Ma ne, Ali, ne brbljaš. Znam da si to rekao iz dobre namjere. No to s nama je malo komplicirano."

Duboko je uzdahnuo kao da je on u dilemi, a ne ja.

„To je uvijek komplicirano, inspektore."

„Ne, ne, Ali, nije baš tako. I mi pripomognemo u tome." Gledao me kao da me pokušava shvatiti. „Da, mi pripomažemo." Kao ti i Zejnep, htio sam reći, ali predomislio sam se. „Bilo bi bolje da to ne činimo, ali činimo... Uglavnom... Valjda će doći na svoje. Hajde, idemo napokon razgovarati s onom ženom..."

Nismo se više vratili na tu temu. Brzim smo koracima prošli kroz Carska vrata i stigli na Trg povorke. No čim smo stupili na njega, morali smo usporiti. Cesta koja je vodila prema drugim vratima bila je prepuna. Počeli smo se probijati između ljudi sa svih strana svijeta, od Španjolaca do Nijemaca, od Amerikanaca do Japanaca. Svima im je bio zajednički fotoaparat koji su nosili oko vrata ili u ruci, a oni najupečatljiviji bili su bez sumnje turistički vodiči. Svaki je

u ruci držao zastave zemlje iz koje je dolazila njegova skupina i često se osvrtao poput pijetla koji se trudi zaštititi kokoši u svojem jatu, pokušavajući ne izgubiti ljude pod njegovom skrbi. Ali kao što im se moglo pročitati s lica, nisu bili veoma uspješni u tom poslu.

Pogled mi je pao na crkvu Aju Irenu na lijevoj strani. Pred njom je bio kamionet. Iz njegovog su stražnjeg dijela četvorica uz pomoć dizalice pokušavala istovariti glasovir. Izgleda da se spremalo nekakav koncert. Produžili smo, a lica nam je ošinuo vjetar s čistine na desnoj strani. Vjetar koji je puhao s Crnoga mora.

Vjetar koji je još prije sat vremena donio kišu i tragove pobješnjele oluje. Na glavu su nam padale kapljice s platana koje su se uzdizale s obje strane ceste. Iz gomile turista su dopirali različiti zvukovi na različitim jezicima. Na pamet su mi pali poslanici stranih zemalja koji su za vrijeme Osmanskog carstva na ovome trgu ostavljali svoje konje kako bi mogli ući unutra. Pomislio sam na Osmansko carstvo. Čudno je bilo kročiti na mjesto gdje je gotovo četiristo godina trajala pustolovina ove velike države. Negdje sam pročitao da se na ovom trgu okupilo dvadeset pet tisuća ljudi kako bi sultana Mehmeda Osvajača ispratilo na njegovo posljednje putovanje. Možda ih je moglo stati i više. Ova jeka na širokom trgu, ova prastara stabla čije su se grane ispreplitale na nebu, ove stotinama godina stare zidine koje su okruživale palaču... Iz tog sam svijeta izronio začuvši nimalo pristojan glas:

„Samo malo, brate...”

Okrenuo sam glavu i vidio da je mog pomoćnika zaustavio mlađi zaštitar iskrivljenog nosa. Pokazivao je na Berettu za Alijevim pojasom koja se nazirala kroz lagano rastvorenu kožnu jaknu.

„Ovamo ne možete ući s pištoljem.”

Ali se pokazao neočekivano zrelim:

„Policija... Mi smo iz policije, brate.”

No mora da se nismo svidjeli zaštitaru jer je inzistirao:

„Isprave... Mogu li vidjeti vaše isprave?”

Ali me počeo gledati kao da me pita može li ovome pokazati gdje mu je mjesto. Ignorirao sam ga, izvadio ispravu i pružio je zaštitaru.

„Nevzat, glavni inspektor Nevzat.”

Ali je iz mog ponašanja naslutio što mu je činiti pa je svoju ispravu nabio čovjeku na iskrivljeni nos. Zaštitar se smirio, ali i dalje je bio služben.

„Dobro, što radite ovdje?”

Moj je pomoćnik bio na rubu živaca, no ja sam odgovorio na pitanje ne mareći za njega.

„Imamo sastanak s ravnateljem muzeja.”

„S kojim?”

Čovjek je danas ustao na lijevu nogu ili je tražio nevolju. Onaj moj više nije mogao izdržati.

„Kako s kojim? Koliko vi ovdje imate ravnatelja, mali?”

No nije se činilo da će zaštitar odustati tako lako.

„Imamo troje.” Govorio je gotovo jednako glasno kao i moj pomoćnik. „Kojeg vi želite vidjeti?”

Nisam mogao usred tolikog posla trošiti vrijeme na odviše ambicioznog zaštitara.

„Došli smo vidjeti Lejlu Barkin.“

„Aha, onda dobro.“ Rukom je pokazao na povelik ulaz pod dvjema kulama. „Prođite kroz Bab-us Selam“

Ja bih bio otišao, no Ali ga nije shvatio ili se pretvarao da nije.

„Molim?“

„Bab-us Selam.“

Napokon je pronašao razlog da napadne tipa.

„Kakav ba? Kakav bus?“ zarežao je. „Jesmo li mi u Saudijskoj Arabiji? Govori turski!“

Čovjek je pocrvenio, ali nije ustuknuo.

„Što ću? Tako se zove.“

Zaštitar je govorio istinu, no Ali je zamislio da mu očita bukvicu.

„Neka se zove kako hoće! Nema li to kakvo objašnjenje na turskom?“

Čovjek je progutao slinu i počeo mucati:

„Ovaj... Ovaj, zovu ih Srednja vrata.“

„Onda reci Srednja vrata! Zašto brbljaš na arapskom i perzijskom?“

„Ma ne, ne želim da pogrešno shvatite...“

„Nećemo! Samo ti govori turski.“

„Eno, ondje su...“, zaštitar je redao riječi jednu za drugom. „Srednja vrata... Kad prođete kroz njih, naći ćete se u drugom dvorištu. Ondje je put s drvoredom, slijedite ga. Bab-us Sade...“

Ali je nabrao obrve, no zaštitar se odmah ispravio:

„Zovu ih Vrata sreće ili Vrata pokornosti. Prođite kroz njih i stići ćete u dvorište carske škole. Pitajte za ravnateljstvo, pokazat će vam gdje je.“

„Hvala, mali“, rekao je Ali poravnavajući čovjekovu uniformu. „Hvala, ali odsad budi pažljiv kad razgovaraš s policijom. Ja sam još dobar, ali naletjet ćeš na nekog koji će ti ispraviti taj krivi nos!“

Sad je počeo pretjerivati.

„Hajde, Ali“, upozorio sam ga. „Hajde, gospođa Lejla nas očekuje.“

Krenuo sam za svojim delijom, a zaštitar nas je promatrao dok smo hodali veličanstvenom palačom osmanske dinastije.

Između dvije kule koje su poput koplja stršale u nebo, pred raskriljenim je krilima Bab-us Selama od kovanog željeza bila gužva. Morali smo se izboriti s neprohodnom gomilom ljudi različitih nacija, vjera i jezika samo kako bismo došli do zaštitara i pokazali im isprave, a kamoli ušli u muzej. Kao što se i moglo pretpostaviti, Ali je u tome uspio prije mene pa je stigao do dvojice muzejskih zaštitara koji su stajali pred pokretnim vratima. Ja sam im se pak uspio približiti tek kad sam u toj međunarodnoj gužvi, kao na nemirnom moru, skupio svu snagu i pristojno se provukao između nekog crvenobradog, engleskog gospodina i arapske gospođe zavijene u crno, srušivši zamalo kolonijalni šesir nekom starom japanskom čičici. Kad sam sav oznojen stigao do ulaza, nisam odolio da ne pitam: „Što je ovo, zaboga? Je li ovdje ovako svaki dan?“

Zaštitar, kojemu je dosada postala trajni izraz lica, pokazao je na rendgenski uređaj.

„Kad su se ovi pokvarili, nastao je kaos. Ne razumijemo kako, kažu da je riječ o kvaru. Nisu ga od jučer popravili.“ Podignuo je ručni detektor. „Ovime pretražujemo svakog pojedinačno. A za to jasno, treba vremena, a red postaje sve dulji... Doduše, ovdje je ovako svakog dana. Samo

utorkom možemo disati. To jest, kad je muzej zatvoren. Palača više ne može podnijeti toliko turista. Šteta za posjetitelje i za nas, ali zapravo je najveća šteta za ovu palaču. Uprava muzeja mora naći rješenje za to.

To se valjda zvalo olakšavanje duše. Ostavili smo jednog zaštitara da se bori s neobuzdanom masom turista i kroz Vrata pozdrava ušli u srednje dvorište. Bio je to širok trg koji je pobuđivao osjećaj svježine; uokolo su u jednolikom razmaku bila zasađena stabla, većinom čempresi. S naše su se lijeve strane nalazile Carske konjušnice, Kula pravde, pod njom Carski divan i zgrade harema, a s desne pak kuhinje i muzejske prostorije u kojima su bili izloženi srebro i vrijedan porculan iz palače. S jedne strane Vrata pozdrava iza nas su bile kamene skulpture, a s druge dijelovi u kojima su bile izložene sultanske kočije. Ali je vidio da se pred nama pruža pet puteva i na trenutak se pokolebao. Htio sam ga upozoriti, ali sam je odabrao pravi put.

„Bravo, Ali. Na prvom si koraku odabrao sultanov put.“

„Sultanov put?“

„Da, sultanov put. On ide od Bab-us Selam do Bab-us Sade.“ Značajno sam ga pogledao i promrmljao: „Možda sam trebao reći put koji vodi od Vrata pozdrava do Vrata sreće? Ako već govorimo turski...“

Vragolasto se nasmijao.

„Ma ne, inspektore. Zanimarite što sam rekao onoj budali, htio sam ga pritisnuti. Zvat ćemo ih onako kako su ih nazvali naši preci, naravno. Ali treba znati i njihova imena na turskom. Ja uopće ne razumijem arapski.“ Zastao je i upitao me češući se po glavi: „Kako vi to sve znate?“

Objasnio sam mu dok smo hodali drvoredom čempresa:

„Već sam ti rekao, zahvaljujući mojoj majci. Svoj blagi interes za povijest dugujem majci.“

Moj je pomoćnik uskladio korak s mojim, a njegova se znatiželja produbila:

„Vaša je majka bila povjesničarka, inspektore?“

„Recimo. Zapravo je bila učiteljica. Učiteljica povijesti. Znaš, moj je otac bio učitelj književnosti. Upoznali su se u školi. Uglavnom, moja je majka bila učiteljica povijesti, ali nije bila jedna od onih ograničenih samo na svoj posao. Bila je idealistična učiteljica. Puno je ulagala u svoje zanimanje. Knjige, časopisi, kongresi... Činila je sve kako bi učenicima približila povijest. Jasno, i mene je uključivala u to. Već me od malena provela svim muzejima u Istanbulu. I ovdje smo bili mnogo puta. Palača Dolmabahçe, palača Bejlerbeji, Aja Sofija, Cisterna bazilike, Porfirogenetova palača, tamnica Jedikule, muzej crkve Hora...“

Htio sam nastaviti, no Ali se namrštio.

„Nije vam to dojadilo, inspektore?“

„Kako ne? Svaki je posjet bio mučenje, ali to svojoj majci nikako nisam mogao objasniti. Bila je prava pristalica Republike, a mene je, svog sina jedinca, htjela dobro odgojiti. U našoj su kući bila tri pravila: morao si čitati knjige, ići u kazalište i posjećivati muzeje. Volio sam čitati,

vjerojatno pogađaš, detektivske romane. Ni kazalište nije bilo loše, posebno sam volio komedije, ali muzeje nisam mogao podnijeti. Čim bih stupio u jednog, zapahnuo bi me neki težak miris od kojeg bi mi se dizao želudac i činilo mi se da ću povratiti."

Upao je ne dočekavši da završim:

„Ali poslije ste ih očito zavoljeli... Inače ovo sve ne bi naučili."

„U pravu si", rekao sam duboko uzdahnuvši. „Poslije sam ih zavolio, ali mnogo poslije. Nakon što je moja draga majka prestala odlaziti u muzeje."

Njegove su me ispitivačke oči gledale sa zanimanjem.

„Da, Ali, dogodilo nam se nešto loše. Imao sam sigurno oko osam godina. Posjećivali smo muzej Dolmabahče. Došao je neki odbor Amerikanaca, nastala je gužva veća od ove ovdje. Misliš da nisam u toj gužvi izgubio majku? Ponijela me gužva. A kad sam se sjetio da se osvrnem, majke više nije bilo. Zamisli samo moj strah i paniku. Bio sam dijete i počeo sam plakati, ali u toj me gužvi nitko nije čuo. Bio sam okružen odraslima i nisam mogao disati pa sam se na koncu i onesvijestio. Kad sam došao k sebi, netko mi je u dvorištu palače pokušavao dati vode. Moja jadna majčica me držala za ruku i zabrinuto mi promatrala lice. Bila je blijeda i sva se tresla. Od tog me dana više nikada nije odvela u muzej. Poslije njezine smrti sam joj pronašao dnevnik. Razočarano je napisala:

'Želim da Nevzat bude obrazovan, prosvijetljen čovjek jer ovoj siromašnoj zemlji trebaju obrazovani, kulturni ljudi. Ali čini se da naš sin neće biti takav jer je nažalost pomalo površno dijete. Živahan je i ne zanima ga ni znanost ni umjetnost. Pokušala sam ga ohrabriti, ali nije išlo. Bit će još gore budemo li ustrajali. Što ćemo? Izgleda da ne možemo imati sve. Premda je naš sin, Nevzata ne zanima ni povijest kao mene, ni književnost kao njegovog oca. To nije ono o čemu smo sanjali, ali možda smo mi pogriješili. Pogriješili smo što smo tako nešto očekivali. Nevzat nam ne mora sličiti, on je posve drukčija, neovisna osoba. A činjenica je i da koliko god vaš cilj bio uzvišen, ne možete ni vlastito dijete prisiliti na nešto.'

Kad sam to pročitao, bio sam novopečeni policajac, neustrašivi mladić koji je mislio da se sam može izboriti sa svim zlima ovog svijeta." Pogledao sam Alija. „Dakle, kao ti..."

Moj je pomoćnik iznenađeno promućao:

„Kao ja?"

Radosno sam potvrdio, kao čovjek koji se poslije mnogo godina ponovno susreo sa svojom mladošću.

„Baš kao ti, prvo sam pucao, a onda pitao. Uskakao sam prije negoli sam saslušao do kraja. Gonio sam zločince ne čekajući podršku. Mislio sam da za čas mogu riješiti i najkompliciranija ubojstva. Zato sam mnogo puta popio batine i imao razbijenu glavu. Nemam dijela tijela kojeg nisam ozlijedio."

Moj se pomoćnik počeo smijati.

„Ne smij se, Ali, ne smij se, sine. To nisu vrline. Imao sam sreće, opametio sam se prije negoli sam primio metak u neko gadno mjesto, ali ti ne znaš što ti se može dogoditi."

Promrmlijao je s onim neuništivim samopouzdanjem.

„Ne brinite se, uz Božju mi se pomoć ništa neće dogoditi."

„Opameti se umjesto da taj posao prepuštaš Bogu."

„Nego, inspektore", prekinuo me lopov, „govorili smo o vama. Što se dogodilo poslije? Baš me zanima."

„Ništa. Kad sam izgubio majku, počeo sam razmišljati. Mora da mi je u glavi ostalo koje zrnice pameti jer su me se dojmile riječi koje sam pročitao u njezinom dnevniku. Osjetio sam neku vrstu grižnje savjesti. Uglavnom... Kad sam pročitao taj dnevnik, ovaj sam put sam otišao u muzeje. Isprva sam to radio u spomen na majku. Kao i ona, satima sam promatrao skulpture, ikone, keramiku, drvene rezbarije, ručno ispisane knjige, kaligrafiju velikih majstora, minijature, slike na platnu i u tehnici ebru²⁴. Promatrao sam ih premda ništa nisam razumio. No poslije sam počeo učiti; ne duboko, površno, amaterski. Čudno, Ali, nikada ne bih pomislio da će tako biti, ali to mi se svidjelo. Čak sam i zavolio onaj omraženi miris muzeja. Zatim sam nabavio neke knjige, pretplatio se na povijesne časopise kao i moja majka, pridružio se vođenim turama, čak i otišao na nekoliko konferencija. Sada to ne mogu činiti često kao prije, ali za to ću odvojiti mnogo više vremena kad odem u mirovinu."

Na Alijevo je tamno lice pala sjena nalik tuzi.

„Kad bi barem vaša majka znala za ovo sve. Tko zna koliko bi se razveselila?"

„Vjerojatno bi, ali eto, ne možeš sve popraviti. Ali moj ti je savjet: odi barem jednom u muzej. Zapravo, počni s Arheološkim muzejom. On je odmah iznad parka Gulhane. Osjećat ćeš se kao da si na putovanju kroz povijest."

U očima mu je nešto zasjalo pa sam ga pun nade upitao:

„Jesi li već bio?"

Sjaja je u trenu nestalo.

„Nisam mogao, inspektore. Kako da odem? Znate da je svaki dan nešto novo, neko novo ubojstvo."

Nije bilo smisla da ga još više posramim.

„Znam, ali svakako odi. Svidjet će ti se. Prije Arheološkog muzeja ionako nema smisla doći u palaču Topkapı." Zastao sam. „Jasno, još bolje, najprije odi u Aju Sofiju. Oni se svi nastavljaju jedni na druge. Čuj, svakako ih posjeti."

„Na zapovijed, inspektore", promrmrljao je. „Onda ću otići."

„Nemoj ići zbog mene, sine. Ne zapovijedam ti. Ne mogu ti zapovijediti da odeš u razgledavanje! Samo ti savjetujem. Poslije ćeš mi biti zahvalan."

Ne, Ali nije imao namjeru posjećivati muzeje.

„Ovo su treća vrata, zar ne?" promijenio je temu promatrajući Bab-us Sade. „Prošli smo dvojica, zar ne?"

Kad je već tako htio, na meni je bio red da poštujem njegovu želju. Počeo sam nabrajati vrata po onome što sam znao:

„Da, Ali, prošli smo dvojica vrata. Ovo su treća... Prva su bila Carska vrata, ona na sultanskim zidinama. Ta su vrata napravljena u perzijskom stilu, to jest iranskom. Druga su Bab-us Selam, koja smo maloprije prošli, a ona su sagrađena u franačkom, dakle europskom stilu. A ova pred nama su Bab-us Sade. Ova su pak vrata sagrađena u turskom stilu. Ova nam troja vrata govore da je palača mješavina arhitektonsko-kulturnih utjecaja triju prevladavajućih civilizacija tog razdoblja: perzijske, zapadnoeuropske i turske. No u isto vrijeme kažu da je Osmansko Carstvo bila velika država svijeta koju je unutar svojih granica okupljala sve kulture."

Svaka soba, salon, vrt, stablo i fontana koju vidiš nosi neko tlačenje. Vjersko, političko, društveno. Svaki kutak ovih zgrada čuva na stotine pretežito bolnih uspomena i priča stotine strašnih događaja."

Slušao me sa zanimanjem, onaj mu se lažni izraz izgubio iz pogleda, a lice mu je obavila neka ozbiljnost poput poštovanja i tuge. Da mu nisam rekao da krenemo dalje, ostao bi pred Vratima sreće, sagrađenim po uzoru na ratne šatore turskih kagana, pred kojima su se nekad slavili vjerski blagdani i ceremonije dolaska novih sultana na prijestolje.

Iako mu je pozornost i dalje bila usmjerena na Vrata sreće, moj me pomoćnik dostigao i zajedno smo se ponovno stopili s gomilom. Prošli smo ispod široke terase koja se uzdizala pod naizmjenično postavljenim stupovima od bijelog i zelenog mramora s ceremonijalnim sultanskim prijestoljem od zlata i dragog kamenja i ušli na Vrata sreće. Napokon smo stupili u privatne prostore Osmanlija u kojima je, za razliku od današnje ljudske buke i larme, u vrijeme sultana vladala stroga tišina. Ali je udivljeno promatrao Primaću dvoranu pred nama. Ovo je bilo mjesto na kojem je sultan primao strane poslanike, davao naredbe generalima koji su kretali u rat i vijećao sa visokim službenicima. Ali sada svog pomoćnika nisam mogao upoznati s njim. Čekala nas je istraga o ubojstvu koju smo morali riješiti, a i mogući je sumnjivac bio jedan od trojice ravnatelja koji su vodili ovu staru palaču kojom su se Osmanlije služili približno četiristo godina.

Paket

Ured Lejle Barkin bio je u smočnicama, dijelu nekada odvojenom za radnike u kuhinji pod nadzorom glavnog poslužitelja zaduženog za kuhanje i postavljanje trpeze sa sultane. Lejla nas je čekala na vratima ureda. Mora da nas je vidjela kroz prozor koji je gledao na dvorište Carske škole. Ne mareći za činjenicu da smo bili udaljeni svega nekoliko metara, moj je pomoćnik progundao: „Opa, sva je ozarena. Sad je vaša, inspektore.”

Dok se ravnateljica muzeja smiješila, ja sam se bojao da bi Ali u svakom trenutku mogao napraviti neku nepodopštinu pa sam prošaptao:

„Budi malo glasniji pa da nam sav trud propadne.”

Nevaljalac se odmah primirio.

„Oprostite, inspektore.”

Približio sam se i prijateljski pružio ruku ženi koja je možda bila jedna od ljudi zaslužnih za četiri ubojstva.

„Zdravo, gospođo Lejla.”

Stisnula mi je ruku čvrsto kao neki muškarac.

„Dobro došli, gospodine Nevzate...” Zatim se jednako sigurnim pogledom i odlučnim kretnjama uputila prema mojem pomoćniku: „Zdravo, inspektore Ali. Kako ste?”

Ali je nabacio vragolasti smiješak koji ga je pretvorio u ljupkog dečkića.

„Hvala... Bolje, čim vidim vas.”

Kad Lejla nije znala kako da protumači te riječi i kad joj se u očima ukazala nesigurnost, osjetio je potrebu da objasni:

„Mislim, nadamo se da ćete nam reći nešto što će nam pomoći da uhvatimo ove ubojice.”

Lice joj više nije bilo ozareno.

„Kumo sreće, inspektore Ali.” Zvučala je očajno. „Sve pretpostavke koje smo imali gospodin Nevzat i ja su se pokazale pogrešnima. Ubojice su nas svaki put nasamarili, kao da nam čitaju misli...”

Naglas je govorila ono o čemu smo mi razmišljali, ali sebe nije uključivala na popis sumnjivaca.

„Gospođo Lejla”, prekinuo nas je visoki čovjek tankoga lica, sijede kose koji je u ruci imao podeblji spis. Znao oni ljudi koji godinama rade kao državni činovnici pa im se to zanimanje uvuklo pod kožu? E, pa jedan od takvih. „Trebali smo raspraviti o kaligrafiji... Onim djelima koji idu na izložbu... Uredu za kulturu se žuri.”

Lejla ga je odmah prekinula.

„Poslije ćemo o tome, gospodine Edipe... Ured za kulturu može još pričekati... Svratit ću k vama kad ovdje završim.”

Gospodin Edip nije osjetio potrebu da sakrije svoje razočaranje. „A dobro, kako hoćete”, rekao je i udaljio se sitnim koracima. Ravnateljica ga je ispratila ljutitim pogledom.

„Ne znam jesmo li muzej ili riznični arhiv.“ Primijetila je da je gledamo sa zanimanjem pa nam je objasnila svoju muku: „Uza sav posao se još moram baviti i s ovakvima. Gdje god ima neki nepotreban posao, donesu ga k meni... Nego, nemojmo ovdje stajati...“ Otvorila je vrata iza sebe. „Izvolite, uđimo u moj ured.“

Imala je izuzetno jednostavan ured. Desno od vrata mala metalna polica za knjige pričvršćena za zid, nasuprot nje široki drveni stol, na njemu računalo, a slijeva povelika rastvorena knjiga, šalica za kavu gurnuta u kut, držači za olovke i malena bilježnica. Desno od računala, plava vaza s ljubičastim zumbulima, onakvima kakve je Ali neki dan donio Zejnep. Je li joj ove donio Namik? Da pitam? Bilo bi dobro da znamo u kakvom im je stanju odnos. Možda bismo mogli doznati i zašto je prespavala kod Nedždeta, ali naša nije pitanja mogla naljutiti. Mogla bi nam reći da se to nas ne tiče. Predomislio sam se i pogled usmjerio na divovsku gravuru obješenu na zidu. Umjetnik je ovjekovječio drugo dvorište gledano sa Srednjih vrata, to jest Bab-us Selam; na dvorištu koje smo upravo prošli vidjela se povorka. Janjičari nejasnih lica, službenici u palači i osobe kojima se na odjeći vidjelo da su strani državni dužnosnici pripremali su se za neki važan događaj.

„Ceremonija primanja stranih poslanika“, objasnila je Lejla, primijetivši da promatram gravuru. Prislonila je kažiprst na brda preko mora, iza palače. „Pogledajte, ovo su padine Bejoglua. Nisu li veoma puste? Nema ove današnje odvratne, bezoblične, nepravilne, nagomilane mase zgrada.“ Njezine su bademaste oči, zelene na svjetlu koje je prodiralo kroz prozor, postale sanjive. „Voljela bih živjeti u Istanbulu tog vremena. Međutim, te dane možemo vidjeti samo na gravurama.“ Primijetila je da i dalje stojimo, pokazala je na dva stolca ispred svog skromnog stola: „Sjednite. Molim vas, sjednite.“

Sjeo sam i upitao je:

„Ovu je palaču dao sagraditi Osvajač, zar ne?“

„Da“, rekla je sjedajući za stol. „Osvajač se odlučio na gradnju palače. Kažem da se odlučio jer je gradnja ovog kompleksa koji se u ono vrijeme zvao „Nova palača“ trajala godinama, baš kao i gradnja velike bizantske palače po imenu Palatium Magnum. Svaki je sljedeći vladar po potrebi dodavao zgrade. Gradnja je trajala i za vrijeme Bajazita II., Javuzi Selima, Sulejmana Velikog, Selima II. i Murata III. koji su naslijedili Osvajača. Ovi su sultani svakog dana malo više proširivali centar svog carstva.“

Sjetio sam se Velike bizantske palače koju smo vidjeli na maketi u tvrđci Adema Jezdana. Spuštala se od Sultanahmeta prema moru.

„Zašto je sultan Mehmet Osvajač odabrao ovo mjesto za gradnju palače? Je li sigurnije?“

„Možda i zbog toga. Ali najvažniji razlog je to što je ovaj predio nekada bio akropola...“

Mora da je iz mog i Alijevog ponašanja shvatila da nas dvojica ništa ne znamo o toj akropoli jer nam je strpljivo objasnila: „To je vrsta vjerskog, vojnog centra... Grci su odabirali ovakve centralne vrhove brda i na njima smještali najvažnije gradske institucije. To ste sigurno vidjeli ako ste bili u Ateni. Ondje je jedna od najstarijih akropola. Ovaj je predio dakle u vrijeme Bizantiona bio akropola. Kad su Rimljani osvojili grad, ovaj dio nisu dirali jer je bio pun hramova. Ali Mehmet je nakon osvojenja grada, premda je to bilo mnogo godina poslije, naredio gradnju svoje palače na ovom brdu. Kažem mnogo godina poslije jer se prva palača koju su Osmanlije izgradili u gradu nalazila na mjestu gdje je danas Sveučilište Istanbul.“

Vidjevši da je pomno slušamo, sklopila je ruke na stolu i prešla na važne detalje.

„Osmansko Carstvo ima mnogo sličnosti s Rimskim. Kad pogledamo bizantsko razdoblje, vidjet ćemo da su Aja Sofija i Velika palača u ovom predjelu bile vrlo blizu jedna drugoj. Kažu čak i da su od palače do hrama vodili prolazi. Isto važi i za palaču Topkapı i Aju Sofiju koja je pretvorena u džamiju. U oba su carstva ovi vladari koji su gospodarili svijetom istodobno htjeli i određivati vjerovanje naroda jer su državnu moć morali poduprijeti moralnim vrijednostima. Zato su centri političke vlasti kao što je palača i vjerska središta kao što su crkva i džamija bili blizu jedni drugima."

Njezine su riječi bile su zanimljive, ali jednu točku nisam mogao shvatiti:

„Dobro, ali ako je već Aju Sofiju pretvorio u džamiju, zašto je dao sagraditi Fatihovu džamiju?"

„Ona je simbol osvojenja. Predstavljala je način života novih vlasnika grada. Fatihova džamija nije bila samo hram, istodobno je bila društveni kompleks. Način života. Trebala je ovom kozmopolitskom gradu starom dvije tisuće godina dodati nijanse tursko-islamske kulture..." Pogledala nas je iskreno se smiješeći. „Veoma je lijepo da vas to toliko zanima... Kad bi barem svi bili kao vi..."

„Ma ne, zapravo ni nas to baš ne zanima", progundao sam nešto slično tome. Ali pak nije ni riječi rekao jer se počeo dosađivati.

„Nego", rekla je Lejla Barkin posežući za telefonom. „Što biste popili? Čime vas mogu počastiti? Čajem?"

Prvi smo čaj ovoga jutra popili kod Adema Jezdana. Velikodušni nas je poduzetnik počastio i keksima. Nemojte me pogrešno shvatiti kad kažem „keksi". Stolić pred nama ukrasio je izvrsnim slanim i slatkim kolačićima iz najboljih pekara na Sultanahmetu. A budući da sam se zasitio njima, sada sam mogao prijeći na kavu.

„Manje slatkim turskom kavom, ako neće biti problem."

„Ja ću nescafe..." Ali je sjedio na stolcu širom raširenih nogu. „Običan, bez šećera i mlijeka..."

To je i pristajalo našem jakom policajcu: bez šećera i mlijeka. Jaka kava, a ne nes...

Dok je Lejla na telefon naručivala naša pića, Aliju je pogled pao na zumbule koji su maloprije privukli i moju pažnju.

„Lijepo cvijeće..."

Lejla, koja je poklopila slušalicu, nije ga razumjela:

„Što? Aha, zumbuli „Nježno je pogledala cvijeće. „Lijepo mirišu, zar ne?"

Shvatio sam što Ali namjerava. Htio sam ga spriječiti da je dovede u neugodnu situaciju upitavši je, je li joj cvijeće donio dečko pa sam rekao: „Prijeđimo na stvar. Nemamo baš previše vremena..."

Lejla je prekrížila ruke na prsima i naslonila se u naslonjač.

„Dobra ideja, gospodine Nevzate. I ja imam pitanja za vas. Nismo mogli u miru razgovarati preko telefona. Jeste li pronašli kovanicu u šakama sinoćnje žrtve?"

„Jesmo."

„Justinijanovu?"

Kimnuo sam.

„Bila je Justinijanova, ali žrtvine ruke ovaj put nisu bile namještene u oblik strijele. Bile su raširene, a kovanica je bila u desnoj šaci."

Nije ju zanimala promjena u žrtvinoj pozi.

„Imate li kovanicu ovdje?"

„Nažalost, ne. Nisam znao da ćemo se vidjeti..."

„Ali vidjeli ste novčić, zar ne?"

Na što je to ciljala?

„To jest, biste li je mogli prepoznati? Na slici, mislim."

Ne sačekavši odgovor, okrenula se prema velikoj rastvorenoj knjizi na stolu. Kad ju je podignula, prepoznao sam je: bila je to knjiga koju smo neki dan vidjeli u njezinoj kući... Je li ju donijela zato što je pretpostavila da ćemo doći? Ili se knjiga ovdje našla pukom slučajnošću? I ta sam pitanja dodao ostalim sumnjama o Lejli Barkin i pogledao knjigu koju je rastvorila pred nama. „Evo", rekla je ravnateljica prelistavši stranice i pokazavši na fotografiju zlatnog novčića. „Pogledajte dobro, gospodine Nevzate. Je li ovo kovanica koju ste pronašli sinoć?"

Približio sam knjigu nosu, a pred očima mi se ukazao novčić sa svim svojim detaljima.

„Da, na licu je Justinijanovo poprsje... Na glavi mu je kaciga, a na tijelu oklop. U lijevoj ruci štit, a u desnoj koplje. Natpis IVSTINIANVS..." Prešao sam na naličje. „Hmmm, krilato biće nalik anđelu koje drži križ u obliku žezla..."

„Viktorija", ispravila me. „To je rimsko ime za grčku božicu pobjede. Ali u pravu ste, pod kršćanskim će se utjecajem ta božica poslije pretvoriti u anđela." Prst je spustila na riječ CONOB u dnu kovanice. „Je li ova riječ bila na kovanici koju ste vidjeli?"

Odmah sam se prisjetio.

„Da... Što to znači?"

„CONOB pokazuje da je kovanica iskovana u Konstantinopolu. CON je skraćenica za Konstantinopol, a OB za obryzum što znači 'čisto zlato'." Privukla je knjigu k sebi i zamišljeno promrmljala: „Da, znači da su ubojice htjeli privući pozornost na Justinijana."

U to baš nisam bio siguran.

„Na Justinijana ili na Aju Sofiju?"

Desnom se rukom uhvatila za bradu, uzdahnula i pogledala me duboko u oči.

„Zaista, o tome smo već prije raspravljali, zar ne?" Ponovila je ono što je jučer rekla u Cisterni. „Važno je odlučiti imaju li ubojstva veze s ovim gradom ili s vladarima."

Razložio sam zaključak do kojeg sam došao jučer, pomalo i kako bih je pritisnuo:

„Mislim da ubojstva imaju veze s gradom... Ubojica nam žele privući pozornost na važne spomenike u gradu, a ne na vladare."

Iako su mi riječi bile uvijene, odmah je shvatila da ciljaju na UOI-u ili da je barem stavljaju na popis osumnjičenih.

„Zapravo oboje ciljaju na isto... Samo su moćni vladari doprinijeli rastu i uljepšavanju ovog grada."

„Rekli ste da Teodozije II. nije bio moćan vladar."

„Ali oni oko njega su bili veoma moćni. Regent Antemije, koji je vodio državu u njegovo ime dok je on bio tek dječak, bio je veliki državnik. Usto, njegova starija sestra Pulherija, izuzetno inteligentna i ambiciozna žena, nikada nije napustila cara."

Ne, to nije bilo dovoljno.

„Dobro, recimo da je tako... Ipak, činjenica da su žrtve ostavljene pred povijesnim spomenicima mora imati neko značenje. Uzmimo na primjer Justinijana. On je ovaj grad gotovo ponovno izgradio poslije pobune Nika...”

Dobacila mi je zadivljeni pogled...

„Pobuna Nika, ha? Vidim da vladate poviješću Istočnog Rimskog Carstva, gospodine Nevzate... Lijepo... Lijepo...”

„Ma ne, to su samo površne činjenice... Zapravo sam htio reći nešto drugo. Zašto Aja Sofija? Ubojice su mogli odabrati i Cisternu. I nju je dao sagraditi Justinijan. Ili zašto Konstantinov stup? Mogli su iskoristiti i hipodrom kako bi naglasak stavili na Konstantina. Koliko znam, Konstantin je dovršio i hipodrom.”

„Ili Veliku palaču”, promrmljala je zamišljeno. „I ona je važan povijesni lokalitet.”

„Eto, to hoću reći. Zašto nisu drugu žrtvu ostavili ondje?”

Šutnja je zavládala uredom.

„Ja mislim”, nastavio sam sa svojom teorijom, „da su htjeli naglasiti da je ovaj grad bio prijestolnica Rimskog Carstva jer je Konstantinov stup zbog toga i podignut. Nije li tako?”

Polako je kimnula glavom.

„Možda ste i u pravu... Ako zanemarimo Posejdonov hram koji je vjerojatno u razdoblju Bizantiona bio važan spomenik, Konstantinov stup, zidine i Aja Sofija zaista su spomenici koji simboliziraju ovaj grad.” Pomislio sam da sam je napokon uvjerio, ali onda je rukom lagano podignula kosu koja joj je padala na lice i prešla u obranu: „Ali ti su spomenici u isto vrijeme i građevine koje su predstavljale vladarevu moć... Uzmimo primjerice Aju Sofiju. Kaže da je Justinijan taj hram dao sagraditi za kršćanski svijet, kao znak svoje vjere u Boga. Kaže da je htio da se narod sastaje s Bogom u najvećoj crkvi na ovom svijetu. No, je li zaista tako? Ne vjerujem. Hramovi zapravo donose više poštovanja caru koji ih je dao sagraditi, nego Bogu. Potvrđuje da je vladar Božja sjena na svijetu. Podsjeća ljude da vladar na zemlji uživa djelić vlasti koja bi trebala pripadati samo Bogu. Hramovi čine svoje graditelje besmrtnima kao što i pojačava poštovanje naroda. I to unatoč činjenici da im gradnja hramova oduzima kruh iz usta. Dakle, graditelji tih hramova uz pomoć vjere zapravo ojačavaju svoju vlast. Bi li inače Justinijan doveo dva genija kao što su Izidor iz Mileta i Antemije iz Trala, svoje suvremenike intelektualce i na pet im godina prepustio posao na kojem je radilo deset tisuća ljudi?” Oči su joj se zasjajile kao da se prisjetila nekog lijepog detalja: „Ali Justinijan je imao poseban razlog za gradnju Aje Sofije. Htio je svoju ljubav učiniti besmrtnom. Ne, ne govorim o odanosti prema Isusu Kristu, mislim na ljubav koju je gajio za svoju ženu Teodoru. Ako ste bili u Aji Sofiji, sigurno ste to vidjeli. Na kapitelima jedinstvenih stupova nalaze se monogrami Justinijana i Teodore. Baš kao logoi današnjih velikih tvrtki. To jest, Aja Sofija je svetište, ali i golemi spomenik koji je car dao napraviti za ženu koju je volio do ludila...”

Ali je strašno oštro reagirao na riječi koje bi većina ljudi smatrala veoma romantičnima:

„Gad jedan... Najprije pobije trideset tisuća ljudi i djece, a onda da sagraditi hram kako bi voljenoj pokazao svoju ljubav, ne mareći za krv na svojim rukama.”

Lejli Barkin su se riječi mog pomoćnika svidjele, ali mora da je u njoj prevládala povjesničarka jer je pokušala smekšati situaciju:

„Nemojte biti tako strogi. Bila je tu i njihova vjera u Boga..."

„Možda su hram dali sagraditi jer su se bojali trideset tisuća umrlih na svojim dušama", izrekao sam svoju ideju. „Budući da su bili pobožni, sigurno su bili i bogobojažni."

„I to je moguće. Ali svjetovna se moć ne poklapa s mislima o Bogu. Kažu da je zato Konstantin kršten na smrtnoj postelji. Ni on se, kao i svaki vladar, nije libio proliti krv kad je trebalo. No samo Bog ima pravo ubiti. Za vrijeme Osmanlija bilo je čak i prinčeva koji nisu htjeli biti sultani jer se to kosilo s njihovom vjerom."

„Ma nešto bih vas pitao..." Ali se nagnuo naprijed u naslonjaču, prolazeći rukama kroz kosu. Zaustavio je nervozni pogled na Lejlinom licu. „Kažu da je sultan Mehmet Osvajač dao zapovijed na trodnevnu pljačku... Za vrijeme osvojenja Istanbula... Je li to istina?"

Na ravnateljčinom se licu ukazao slatki izraz učiteljice koja s razumijevanjem sluša bezazleno pitanje svog učenika.

„Istina je. Tako piše u povijesnim knjigama."

Vidjevši da se Ali smrknuo, pokušala ga je utješiti, kao da je sama izdala zapovijed o trodnevnoj pljački:

„Ali kad je zaposjeo grad, dao je jamstvo caru Konstantinu XI. da mu neće pasti ni dlaka s glave u slučaju da se preda."

Mom se pomoćniku ozarilo lice.

„Car se nije predao, zar ne?"

„Nije... Biste li se vi predali da ste na njegovom mjestu? Biste li bez borbe predali tisućljetni dom svojih predaka?"

„Ne bih", rekao je moj pravednik. „I ja bih se borio."

„Eto, tako se borio i car Konstantin XI. I to do smrti. Jasno, osvajanje grada je zato trajalo 53 dana. Osmanska je vojska pretrpjela gubitke. A kad je grad osvojen, sultan Mehmet je izdao naredbu o trodnevnoj pljački. Ali ovom su gradu najviše štete nanijeli Europljani, a ne Osmanlije, inspektore Ali. To jest 4. križarski rat. U razdoblju od 1204. godine kad su došli u Konstantinopol do 1261. kad su ga napustili, grad je postao ruševina. Svjetska čuda, spomenici koje su s velikom pomnjom stvorili ustrajni stanovnici ovog lijepog grada Konstantina Velikog i Justinijana, srušeni su, raskomadani i spaljeni u potrazi za zlatom i dragim kamenjem..."

Posve smo skrenuli s teme.

„Prošlost je puna nasilja", prekinuo sam je. „Za njih ništa ne možemo učiniti, ali možemo zaustaviti nasilje koje se događa danas. Shvatili smo da ubojice neće stati. Što vi mislite, gospođo Lejla, što je njihov sljedeći cilj?"

Uspravila se na mjestu na kojem je sjedila.

„Ne znam što bih vam rekla, gospodine Nevzate." Gledala me kao da se ispričava. „Možda i ne biste trebali pitati mene..." Zastala je kad je netko triput pokucao na vrata. „Mora da su to vaše kave."

Ali vrata nije otvorio poslužitelj s kavama, nego neki mladić s kartonskom kutijom. Na kapi je imao veoma upadljiv logo dostavljačke tvrtke. Pogled je uperio u ženu za stolom.

„Tražim gospođu ravnateljicu. Imam paket za muzej."

Lejla Barkin je nezadovoljno pogledala dostavljača.

„Dobro... Dobro, dajte mi ga..." Okrenula se prema nama i progundala:

„Moram se baviti i s ovakvim rutinskim stvarima."

Mladi se dostavljač nije ni obazreo na gundanje gospođe ravnateljice. Približio se i stavio kutiju na stol nehajnošću nekoga tko obavlja svoju uobičajenu dužnost. Gurnuo je ruku u džep i iz njega izvukao papir nalik na priznanicu.

„Morate se ovamo potpisati."

Lejla je bez primjedbe uzela papir, ali pogled joj je zapeo na kartonskoj kutiji.

„Od koga je?"

Dostavljač je nevoljko pročitao natpis na kutiji:

„Od Mehmeda lkindžija..."

„Mehmeda lkindžija?" Sad se još više iznenadila. „Ne, ne poznajem nikakvog Mehmeda lkindžija." Potpisala je papir, vratila ga mladiću, a zatim opet pogledala paket. „Da nije kakva donacija?" Okrenula se prema nama i objasnila: „Ponekad primamo donacije od osoba koje taje svoja imena. Djela koja su prije ukradena iz palače. Misle da će zbog toga imati problema pa ih šalju dostavom ili poštom." Primijetila je da dostavljač i dalje stoji pred njom. „Trebate li još što?"

Dostavljač koji je promatrao kutiju kao da se pita što je u njoj poskočio je kao zločinac uhvaćen na djelu.

„Ne, u redu je... U redu je... Ugodan dan."

Kad je dostavljač izašao, Lejla je htjela nastaviti razgovor od maloprije:

„Da, što sam ono htjela reći? Aha... Možda me više ne biste trebali pitati. Nisam vam dala dobre upute." Pogled joj je bio uperen u mene i govorila je o mjestima na kojima su ostavljene žrtve, ali ne, u mislima je razmišljala o kutiji koju je donio dostavljač i onome što se u njoj nalazilo. „Bojim se da ću vas pogrešno usmjeriti... Jasno, htjela bih pomoći..." Sad joj je i pogled skliznuo prema tajanstvenoj kutiji.

„Otvorite najprije paket", morao sam joj reći. „Sigurno vas jako zanima..."

Lagano se zacrvenjela.

„Oprostite. U pravu ste, zaista sam razmišljala o tome."

„Zašto ga onda ne otvorite?" Možda ga nije htjela otvoriti pred nama? „Ako hoćete, mi možemo izaći van."

„Ne, ne..." Ispružila je ruke prema nama i pokazala nam da sjednemo, kao da smo ustali. „Ne morate izaći... Nije ovo neka državna tajna, samo povijesni artefakt..." Nagnula se prema desnoj strani stola, otvorila najdonju ladicu i iz nje izvadila nožić. „Ponekad dobivamo i bezvrijedne predmete, poput porculanskog čajnika pokojne bake ili jeftine svjetiljke za koju misle da je antikna." Nožićem je zarezala prozirnu samoljepivu traku kojom je bila omotana kartonska kutija. „Jednom su nam poslali četiri keramičke pločice. U kutiji je bila i poruka. Osoba koja ju je napisala tvrdila je da je pločice ukrao njezin djed iz Bagdaskog kioska i molila je za oprost nas i sultana Murata koji je kiosk dao sagraditi. No, zanimljivo je da pločice nisu imale nikakve veze s paviljonom i da su bile obične i jeftine kao i sve one koje bismo mogli pronaći u bilo kojem dućanu građevinskog materijala." Posve je prerezala traku omotanu oko kutije. Pomislio sam da će ju sad otvoriti, ali nastavila nam je objašnjavati:

„Ovo vam govorim kako se ne biste razočarali ako u kutiji bude neka glupost."

„Nećemo, nećemo...“, užurbano je promrmeljao Ali. Mislim da je i njega privukla tajna kutije. „Otvorite je, molim vas.“

Lejla je položila nožić na stol i podignula poklopac kutije.

„Čini se da je to nešto lomljivo, umotano je u vatu...“ Počela je vaditi komade vate. „Nadam se da zaista vrijedi koliko su i mislili.“ Jedna hrpica, druga hrpica vate. Izvadila ih je i stavila na stol, tik do kutije. No kad je dohvatila treću, zastala je i nabrala lijepe obrve. „A što je ovo?“ Nije dugo oklijevala. Pokušala je izvući vatu koju je dohvatila, ali spriječilo ju je ono što je tad ugledala. „Ah!“ uzviknula je i u strahu zabacila glavu unatrag. Ali strava koja je rasla u njezinim bademastim očima bila je dojmliivija od njezinog uzvika. Lice joj je pobijelilo. Ukipjela se s vatom u ruci i razrogačenih, uplašanih očiju. Nije mogla ni govoriti ni micati se. Vidio sam da drhti, a prsti su joj se sami opustili pa je pamuk pao na tlo. Ali Lejla ništa nije primijetila. Polako je zatvorila oči. Skočio sam i uhvatio je oko struka prije nego što je pala u nesvijest.

„Duboko dišite...“, rekao sam posjednuvši je u naslonjač.

Drhtavom je rukom pokazala na kutiju, kao da me ne čuje.

„Oo... Ondje...“

Moj me nestrpljivi pomoćnik pretekao do kutije. Ali čim je vidio štogod je bilo u njoj, odmaknuo je glavu, namgrodivši se kao da je primio jak udarac.

„Jebote, što je ovo?“

Kad se maknuo, ugledao sam prozirnu vrećicu i u njoj kovrčavu kosu, sjajne crne uvojke, izbočeno čelo i dugi nos. Premda sam već vidio ovakve prizore, osjetio sam da mi se želudac steže i možda ne bih bio pao, ali svejedno nisam izdržao da se za svaki slučaj pridržim za rub stola. Da, u kartonskoj je kutiji bila ljudska glava. Ljudska glava, u najlonskoj vrećici, omotana pamukom, poslana Lejli Barkin u kartonskoj kutiji. I premda je bila blijeda, bila je odviše svježa da bi se mogla smatrati povijesnim artefaktom.

Ubiti dvije muhe jednim kamenom

Ova glava, koja je pripadala svježem tijelu nekoga za koga sam sumnjao da je ubijen prije najviše četrdeset osam sati, bila je nesumnjivo najnovije djelo naših ubojica. U neočekivanom su momentu promijenili strategiju i ceremoniju ostavljanja žrtve prebacili s ponoći usred bijelog dana. Je li im to nešto značilo ili su nas samo pokušavali iznenaditi?

Kad je Ali potrčao u potragu za dostavljačem koji je donio kutiju, rekao sam Lejli, koja je sjedila u naslonjaču i pokušavala se oporaviti od doživljenog šoka, da otkáže naše kave. Smjesta je to učinila. Zatražio sam ključeve ureda, a ona mi ih je dala ne pitajući razlog. Vrata sam zaključao iznutra. Ne bi mi pomoglo da se za ovo pročuje i da se oko nas okupe zaposlenici muzeja. Naša se ravnateljica uspjela pribрати, zapravo se od strave koju je doživjela oporavila brže nego što sam mislio. Odjednom sam pomislio kako je ovo sve dio prethodno osmišljenog plana. Zaštitar na Vratima pozdrava rekao nam je da je rendgenski uređaj pokvaren od jučer. Da je uređaj radio, zaštitari na Vratima pozdrava bi vidjeli da se u kartonskoj kutiji nalazi ljudska glava i tako ona nikada ne bi dospjela do ravnateljice koja je bila s nama. Ako je ubojicama bio cilj da je ravnateljica otvori pred nama i da mi svjedočimo njezinom šoku, morali su unaprijed znati da je rendgenski uređaj pokvaren. A to je značilo da znaju što se u muzeju događa. Dakle, zločinci koje smo tražili su mogli biti zaposlenici ovog muzeja, poput ove ravnateljice koja je trenutno sjedila preda mnom. Osim toga, samo je jedna osoba znala da ću ja u ovo doba doći u muzej: Lejla Barkin. Ovog me jutra nazvala i sama me pozvala ovamo. S druge strane, zašto bi Lejla to htjela učiniti? Nisam trebao dugo razmišljati o odgovoru, Ako Je Namik bio ubojica kao što je to tvrdio Adem Jezdan i ako mu je Lejla bila suučesnica, bili su svjesni da se omča polako, ali sigurno steže oko njih. Znali su barem da ih je zaštitar pansiona Aya Sofya Konaklar sinoć vidio u bijelom mini-busu. S druge strane, sigurno su pretpostavili da ćemo razgovarati s Ademom Jezdanom. I jasno, što će taj lukavi poduzetnik reći o njima... Morali su prirediti hrabru i upečatljivu predstavu kako bi sa sebe sprali sumnju. Gospođi Lejli u kartonskoj kutiji poslati odrubljenu glavu kao prijetecu poruku. Usto, učiniti to pred nama. Dakle, ovo padanje u nesvijest koje je maloprije odglumila ravnateljica, moglo je biti i lažno. Pogledao sam je u oči kako bih shvatio o čemu je zapravo riječ. Pogrešno me shvatila ili je maestralno nastavila s ulogom:

„Bez brige, gospodine Nevzate, dobro sam... Zaista sam dobro."

Preostalo mi se pretvarati da joj vjerujem.

„Da, izgledate bolje... Drago mi je..." Pogled sam okrenuo prema kartonskoj kutiji: „Od vas ću zatražiti nešto teško."

„Što to?"

„Da pogledate glavu u kutiji..."

Progutala je slinu baš kako je i trebala, a na licu joj se pojavio prikladni prestravljeni izraz. Nisam joj smio dopustiti da pobjegne.

„Olakšali biste nam posao kad biste je mogli identificirati. Znali bismo je li povezana s drugim žrtvama...”

Promucala je kao da mi ne vjeruje:

„Da... Dakle, ova glava... To je nastavak prethodnih ubojstava?”

Nisam htio raspravljati o svojoj ideji, nego čuti njezinu.

„Ne znam... Ali budući da je poslana vama, to mora nešto značiti. Zar ne? Što vi mislite?”

Odvratila je pogled od mene i prestrašeno odmjerila kutiju.

„Ne znam ni ja...” Neko je vrijeme neodlučno promatrala strašni paket. „Ako je identificiram...”

„Lakše ćemo doći do informacija”, ohrabrio sam je. „Barem ćemo znati je li jadnik iz kutije dio naše istrage ili nije.”

I dalje je bila neodlučna, ali duboko je udahnula kao da prikuplja snagu i ustala iz naslonjača.

„Dobro, učinit ću to... Ali budite uz mene, molim vas.”

„Naravno.” Pokazao sam na vrata kako bih je smirio: „Ionako ne mogu izaći. No šalu na stranu... Pokušajte o glavi razmišljati kao o predmetu, a ne kao dijelu ljudskog tijela. Tako to rade patolozi.”

„Lako je to reći.”

Iako je to rekla, nije ju trebalo previše siliti da se približi kutiji. Sad je sve bilo na meni. Uzeo sam nožić sa stola i počeo rezati karton pokušavajući što manje doticati kutiju. Kad je prednja strana kutije pala, ljudska se glava ukazala u punom sjaju. Međutim, zbog zamagljene prozirne vrećice od najlona, crte lica se nisu mogle razabrati. Ovaj sam put najlon izrezao čitavom dužinom. Primio sam odrezane krajeve i raširio ih sa strane. Najprije se ukazao žrtvin dugi nos, zatim široko čelo, a onda i kovrčava kosa. Kao kod prethodnih žrtava, ni ovdje nije bilo krvi. To je pokazivalo da je žrtvi glava odrubljena dugo nakon što je ubijena. Pomislio sam kako mi se to čini baš kao djelo kirurga, ali to naravno nisam izrekao. Ta jedna glava odvojena od tijela zapravo i nije izgledala tako strašno. Čovjek je bio u četrdesetima. Čak ni beživotan izraz tamnih očiju pod debelim obrvama nije mogao zasjeniti njegovu privlačnost, a drski mu je smiješak davao licu veseli izraz pa se činilo kao da se ruga svojim promatračima.

„Ovo... Ovo je gospodin Fazli”, promrmljala je Lejla... Sada se potpuno otarasila prestravljenosti. Činilo se kao da promatra neko lice s ceste. „Fazli Gumuš...”

To sam ime čuo po prvi puta, ali ipak sam se odmaknuo i pogledao žrtvino lice kao da ga poznajem.

„Tko je taj Fazli Gumuš?”

„Zamjenik gradonačelnika...” Zvučala je kao da mi želi reći: Kako ga ne prepoznajete? „To jest, bivši zamjenik. Često smo surađivali s njim.”

„Kakav je bio?”

„Kako to mislite?”

Bilo mi je to čudno reći pod ironičnim pogledom tamnih očiju na toj glavi, ali morao sam joj objasniti:

„Je li bio umiješan u nezakonite poslove? Znaite da nijedna žrtva nije bila potpuno nevinašce...”

Glatko joj se čelo nabralo.

„Da...” Nije više gledala u odrubljenu glavu bivšeg zamjenika gradonačelnika. „Nažalost, bio je umiješan u neke nezakonite poslove. Zapravo se spominje u tužbi protiv Adema Jezdana.”

Opet taj Adem Jezdan. Da se pitalo Lejlu, nismo ni morali tražiti ubojicu. Za sve je ovo bio odgovoran taj pohlepni poduzetnik, neprijatelj povijesti. S druge strane, ovo što je Lejla rekla o njihovoj zajedničkoj umiješanosti u tužbu nije bila tek usputna informacija.

„Koja je to bila tužba?”

„Sjetite se, neki dan sam vam rekla. Ono urušavanje zida bizantske cisterne... Umrlo je pet ljudi, među kojima su bili i radnici s gradilišta. Sud je donio oslobađajuću presudu, ali mnogi misle da su Adem Jezdan i Fazli Gumuš koji mu je pomogao krivi. Urušavanje zida nije bila nesreća, nego sabotaza Adema Jezdana koji je htio osigurati ostvarenje svog velikog projekta. Ali u Turskoj smo, svjedoci su promijenili izjave, sastanci su ugovoreni s tužiocima i sucima i sud je donio oslobađajuću presudu. Ali naša je udruga, UOI, isprobala sve pravne puteve. Tri smo se godine bavili tom tužbom. Na koncu je visoki sud poništio presudu. Slučaj je ponovno otvoren, a UOI će kao civilna udruga sudjelovati u raspravi kao tužitelj, ali i kao umješak.”

„Jesu li i prethodne žrtve imale veze s tim slučajem?”

„Ne znam... Ali ako provjerite stručni odbor nadležan za taj slučaj, možda ćete pronaći odgovor na vaše pitanje.”

Eto, u tom je grmu ležao zec. Kao, nije znala, ali nije se ni suzdržavala od toga da mi potajice ponudi tragove.

„Provjerit ćemo, gospođo... Bude li potrebno, ispitat ćemo sve umiješane u taj slučaj.”

Iz zadovoljstva koje je obasjavalo njezino lice bilo je jasno da je postigla svoj cilj. Bademaste je oči ponovno okrenula prema glavi bivšeg zamjenika gradonačelnika.

„A gdje je tijelo ovog jadrnika?”

Prekinula nas je uporna zvonjava mog mobitela. Na zaslonu je pisalo Zejnepino ime.

„Halo, inspektore?”

Mora da je opet bila neka loša vijest jer je zvučala napeto.

„Da, Zejnep?”

„Još jedno tijelo, inspektore... U dvorištu Fatihove džamije... Obezglavljeno tijelo...”

Nisam se iznenadio. Rukom sam prekrrio mobitel i rekao Lejli:

„Pronašli su jadrnikovo tijelo. U Fatihovoj džamiji.”

Ni Lejla se nije iznenadila, samo je ispustila jedno: „Oh!”

Vratio sam mobitel na uho.

„Na osobnoj u džepu jakne piše Fazli Gumuš”, nastavila je naša zabrinuta kriminalistica s izvještajem. „Ali bez glave nismo mogli utvrditi je li osoba na fotografiji zaista ubijeni.”

„Točno je, Zejnep. Žrtvino je ime Fazli Gumuš. Bivši zamjenik gradonačelnika... Vrlo vjerojatno šef Mukadera Kinadžija...”

„Kako znate, inspektore?”

Iznenadenje koje na nama nije imalo utjecaj, odmah je ovladalo nad Zejnep.

„Jer je žrtvina glava ovdje...”

„Što? Gdje?"

„U muzeju Topkapi. U uredu ravnateljice. Stigla je dostavom."

Nevidljivu je udaljenost među nama obavila kratka šutnja.

„Shvaćam", mirno je rekla na koncu, „Fatihova džamija i palača Topkapi... Znači, ubojice su htjeli dati naglasak na dva različita mjesta..."

„Dva različita mjesta, ali isti vladar... Sultan Mehmet Osvajač."

„Da, čini se da smo na koncu stigli do Osvajača... Ima još nešto, inspektore... Obje žrtvine ruke su odrezane na zglobovima."

„Ruke su odrezane na zglobovima?" ponovio sam uzbuđeno.

„Kako?"

„Pravilno, inspektore... Izgleda da je to djelo vještog kirurga. Ruke su također stavili u lijes."

„Ruke su mu odrezane?" Lejla koja je načula naš razgovor, također je postala uzbuđena.

„Da, na zglobovima..."

„Atik Sinan..." Blijede su joj usne uplašeno zadrhtale. „Najprije su mu odrezali ruke, a onda i glavu, baš kao i Atiku Sinanu."

O čemu je ova žena govorila? Tko je bio taj Atik Sinan? Ali najprije sam morao dovršiti ovaj telefonski razgovor.

„Dobro", rekao sam žurno Zejnep na drugoj kraju linije. „Ostani u džamiji. Ja ću uskoro doći..."

„Na zapovijed, inspektore."

Dok sam poklapao, vidio sam da je Lejla prestala slušati naš razgovor i da pokušava pročitati adresu na kutiji.

„Pa jasno...", rekla je i udarila se rukom u glavu. „Mehmet Ikindži... To jest, sultan Mehmed Osvajač..."

Ništa nisam shvatio, ni o čemu je govorila ni kako je od adrese na kutiji stigla do Osvajača. Primijetila je da je blijedo gledam.

„Shvaćate li? Mehmed II. Poslali su paket u njegovo ime. I još su u šali kao ime pošiljatelja napisali Mehmed Ikindži."

Lampici je opet trebalo dugo da se upali.

„Mehmet Ikindži", ponovio sam. „Da, sultan Mehmed Osvajač... Imate pravo, upućivali su na Osvajača." Zapravo mi ni na pamet nije palo da bi ime Mehmet Ikindži moglo biti povezano s njim. Ubojice nisu bili samo inteligentni, nego su istodobno bili i veliki šaljivci. I što je još gore, možda je jedna od osoba koja je ovo smislila bila i naša ravnateljica koja je trenutno igrala ulogu šokirane žene. Zato sam razgovor usmjerio na Sinana kojemu su odrezane ruke, a onda i glava:

„Onaj Sinan kojeg ste spomenuli... Je li to onaj graditelj Sinan?"

„Ne, Atik Sinan je ubijen mnogo prije negoli se graditelj Sinan rodio. Jadnik je sagradio Fatihovu džamiju... Prema legendi, sultanu Mehmedu Osvajaču se džamija nije svidjela. Neki smatraju da se naljutio jer nije bila velika kao Aja Sofija. Drugi pak kažu da je sultan doznao da je graditelj Atik Sinan imao duge prste, da je krao s gradilišta i pomoću zaklade koju je otvorio

u vlastito ime spremao srebrnjake u džep pa mu je najprije dao odrezati ruke, a onda je podlegao ljutnji i dao ga pogubiti."

„Jasno je da su ubojice povjerovali u drugu mogućnost", rekao sam promatrajući odrubljenu glavu bivšeg zamjenika gradonačelnika s ironičnim izrazom lica koji neće izgubiti sve dok ne istrune. „I tu su metodu kažnjavanja stotinu godina poslije iskoristili za svoja ubojstva."

„Veoma okrutno... Veoma komplicirano", zvučala je bespomoćno. Ili je tako htjela zvučati. „Što oni pokušavaju učiniti? Koji im je cilj?"

Morao sam joj objasniti ono što je možda i ona sama htjela učiniti:

„Mislim da pokušavaju provesti pravdu... Na neki se način osvećuju. U ime grada. Ubijaju sve koji su naštetili Istanbulu, jednog po jednoga... I žele da to svi znaju. Baš poput prosvjeda koje priređujete vi iz UOI-e."

Prenerazio sam je, ali nije me bilo briga.

„Oprostite mi na usporedbi i nemojte me pogrešno shvatiti, ali oni se na svoj način brinu o ovome gradu baš kao i vaša udruga. Samo su im metode drukčije. Možemo reći da mu prinose žrtve. Vi to bolje znate. Ubojice prinose ovome gradu žrtve baš kao što su se one nekada prinobile bogovima. Usto, osobe koje su izabrali nisu bile nevine. Mislim da biraju upravo takvu skupinu ljudi jer žele da javnost čuje za ova ubojstva. Stanovništvu Istanbula šalju neku vrstu poruke. Žele reći da će nauditi onima koji naude gradu. A možda pozivaju ljude da se brinu o njemu. Baš kao što vi ispisujete slogane na transparentima. Ovo možemo nazvati i nekom vrstom lekcije iz povijesti. I zato se služe kovanicama vladara koji su ustanovili ovaj grad i njihovim spomenicima kao krunama svojih ubojstava. Kralj Biza koji je utemeljio ovaj grad, Konstantin Veliki koji ga je učinio prijestolnicom Rimskog Carstva, Teodozije II. koji je dao sagraditi neprobojne zidine, Justinijan koji je ponovno izgradio Konstantinopol..."

Dovršila je moju rečenicu naglašavajući svaku riječ kao da želi naglasiti neku poznatu činjenicu:

„Sultan Mehmed Osvajač koji je od umornog, starog i sa sve četiri strane opkoljenog srednjovjekovnog grada načinio glavni osmanski grad."

Gotovo sam povjerovao da dijeli moje mišljenje kad je, ne mogavši sakriti prepredenost u bademastim očima, dodala: „Ali... Ali što ako ubojice žele da to mislimo? Što ako zapravo žele maknuli ljude koji im smetaju? Pa izlažu svoje žrtve pred važnim spomenicima s kovanicama pokraj njih u cilju da sumnju bace na ljude koji čuvaju ovaj grad kako bijednim udarcem ubili dvije muhe?"

Opet je okrenula strijele sumnje prema Ademu Jezdanu... Međutim, Lejla je bila jednako dobar sumnjivac kao i on, ali to nikako ne bi bilo pametno izreći naglas.

„Što god bilo...", rekao sam približavajući se odrezanoj glavi kako bih ponovno zatvorio kutiju, „Jedna stvar koja je zajednička objema mogućnostima jest da je vladar na kojeg ukazuju ubojice sultan Mehmed Osvajač."

**Konstantinija
ružičnjak sultana
Mehmeda Osvajača**

Sultan je raširio ruke prema Bogu. S desna Džibril, s lijeve Mikail, a u sredini dijete Isa , u majčinom naručju. Nebeska mu je svjetlost na uho šaptala najstariju priču na svijetu. No mladi je sultan nije čuo. Pod golemom kupolom koju su nosila četvorica serafina, okrenuo je lice prema kibli. Ne prema Jeruzalemu, nego prema polu vlastite vjere. Usne su mu molile njegovog Boga, u Justinijanovom tisućljetnom hramu. Kako bi zaboravio buku topova, miris krvi i krikove ljudi. Spustio je ponosno čelo kako bi u Božjem okrilju ponovno oživio mir koji je ubio rat.

Sultan je raširio ruke prema Bogu, u ovom hramu u kojem su krunjeni rimski carevi, jer mu je ovaj podario čast da ih pobijedi. Bio je to dan zahvale, vrijeme predaje, trenutak molitve. Njegovi su preci ovamo došli iz mjesta na kojem se rađalo sunce. Prije mnogo, mnogo stoljeća. Topeći željezo, bušeći brda, dubeći stijene. Kroz ledene noći i dane vruće poput pakla. Ispucalih usnama i ranjenih tijela. Bez vode i hrane. Na golim leđima konja. Gologlavi i nagi. Opasani samo hraprošču. Hraprošču i razumom. Kako bi preživjeli. Po cijenu progona kamo god stupe nogom. Učeći proganjati u progonu. Po cijenu toga da ih ubiju gdje god se pojave. Umirući učeći ubijati. Uz pomoć mača i vjere i nade i gladi. Prepuštajući stare bogove staroj zemlji.

Sultan je raširio ruke prema Bogu. Zato što ga nikada nije napustio. Čak i kad su mu njegovi vlastiti podanici negodovali. Kad su ga svi procjenjivali po godinama, a ne po mudrosti... Čak i kad mu vlastiti veziri nisu vjerovali... Kad mu se u jednom trenutku i vlastiti otac pokolebao... Kad su svi govorili da je ovo more nepremostivo, ove zidine neprobojne, ovaj grad neosvojiv i ovaj san neostvariv... Bog je uvijek bio uz njega. Uvijek je vjerovao u ovog mladog vladara. U njegove hrabre ideje. Jer Bog je volio hrabre. Zato što je pokazao hraprost koju nisu imali Huni, Avari, Arapi, Perzijanci, križari. Zato što je premostio nepremostivo more, probio neprobojne zidine, osvojio neosvojiv grad...

Sultan je raširio ruke prema Bogu. Zato što ovu pedeset-trodnevnu opsadu nije pretvorio u poraz, što im nije polomio barjake, što im dani nisu postali kaos, a noći more, što im se uzlet nije prometnuo u muku... Što je ovog vladara već u dvadeset prvoj godini učinio sultanom dostojnim svojih slavnih predaka... Što ga je učinio nepokornim poput Osmana, dominantnim poput Orhana i dobrim ratnikom poput njegovog oca Murata... Što mu je pomogao da osmansku zastavu njegovih predaka zabije na najviši bastion najljepšeg grada na svijetu, što mu je podario naslov novog rimskog cara i vladara dvaju kontinenata i dvaju mora.

Sultan je raširio ruke prema Bogu. U srcu grada koji je i dalje krvario. U svetom hramu grada čiji je narod još drhtao od straha. Na golemim vratima svetoga hrama. Kad je stupio na tlo pred golemim vratima. Kad je zagrabilo zemlje na koju je stupio i prosuo je nad glavom. Svima je htio dati do znanja da je vladar pred kojim su svi drhtali od straha bezvrijedan poput zemlje koju prosipa. Znao je da je on samo Božjom voljom Njegov rob u liku sultana. On koji je uz Božju pomoć osvojio ovaj grad. Božja je volja bila da ovaj grad, koji je želio više od svega, na očigled svima učini prijestolnicom svijeta...

Sultan je raširio ruke prema Bogu... Konstantinija je bila tek početak. Samo buđenje drevne misli. Kao što je Aleksandar hodao od mjesta na kojem sunce zalazi do onog na kojem se ono

rađa, tako će ga i on pratiti. Kako svjetla nikada ne bi nestalo. Da zauvijek sjaji nad nepreglednim carstvom. Turci, Perzijanci, Franci, svi narodi svijeta... Bijeli, žuti, crni, sve rase svijeta... Židovi, kršćani, muslimani, šamani, sve religije svijeta... Svi će se ujediniti pod njegovom vlašću. Svi će se okupiti pod istom zastavom. Svi će živjeti kao jedan narod. A srce tog velikog naroda kućat će u Konstantiniji.

Sultan je raširio ruke prema Bogu. Zato što mu je dao pamet, hrabrost, ambiciju i strpljenje. Svijet je mogao postojati samo voljom vladara kao što je bio on. Svijet je samo mogao biti jedan s njim. Osjetio je svijet u sebi kao ovaj hram u kojem se molio. U grlu ga je steglo, a drhtave je ruke raširio prema gore. U očima mu je bila pobjeda, na čelu ponos, u srcu radost. Nije bilo sumnje da je on glavom bio zapovjednik. Slava je uvijek nesumnjivo pripadala njemu. U kupoli Aje Sofije odzvonile su riječi njegovog Poslanika: „Konstantinija mora biti osvojena. Blago onom generalu, blago onom vojniku koji je osvoji.“

Sultanova sjena

„Konstantinija mora biti osvojena. Blago onom generalu, blago onom vojniku koji je osvoji“, preveo je čovjek tik do Zejnep. Oboje su poglede uperili u natpis na arapskom na pločici koja se nalazila iznad ulaza u dio u kojem su jedan pored drugoga bili poredani visoki zeleni čempresi i grobovi u bijelom kamenu, gdje se nalazio grob sultana Mehmeda Osvajača.

„Isti je hadis napisan i u turbetu...“ Bio bi nastavio, ali primijetio je da stojim iza njih. Okrenuo se hitro i začuđeno, ali Zejnep ga je preduhitrila:

„Zdravo, inspektore.“

Iz njegovih je očiju nestalo napetosti.

„Naš glavni inspektor Nevzat“, predstavila me Zejnep. „Efendija Dževaz je glavni imam u Fatihovoj džamiji.“

Zaboravite na sliku postarijeg imama s bradom do prsiju. Baš naprotiv, ovaj je čovjek bez brade i brkova bio još u četrdesetima.

„Zdravo, efendijo Dževaze...“ Pružio sam mu ruku. „Kako ste?“

Ruku mi je prijateljski stisnuo.

„Hvala Bogu, dobro, inspektore. Nadam se da ste i vi.“

„Efendija nam je puno pomogao, inspektore“, rekla je Zejnep i počela mi govoriti o detaljima događaja. Slušao sam je i promatrao dvorište ove stare džamije u koje već dugo nisam zašao.

Ovo je bio sažetak događaja: sve je počelo kad nas je nazvao efendija Dževaz. Glavni je imam telefonom javio da se na kamenom odru u džamiji nalazi obezglavljeno tijelo s odrezanim rukama na prsima. Ne, on ga nije pronašao. Džemat je na izlazu iz džamije vidio lijes na kamenom odru pa se okupio radi pogrebnog namaza, no kad se hodža kojeg je imenovala općina nije pojavio, pozvali su glavnog imama. Efendiji Dževazu nije bilo teško doći predvoditi dženazu namaz. Ali čudne okolnosti nisu prestale s nestankom hodže iz općine. Uskoro je primijećeno da pokojnikovi bližnji nisu u dvorištu džamije. Efendija je osjetio da nešto nije u redu pa je pregledao lijes i tako je pronađeno tijelo s odrezanim rukama, bez glave koja je poslana Lejli Barkin. Efendija je saznao i kako je lijes stigao u džamiju. Četiri su osobe iz džemata potvrdile da je lijes dovezen u bijelom mini-busu. U njemu je bio muškarac s bradom i naočalama i žena potpuno prekrivena crnom maramom. Dakle, sumnjivci koje je sinoć opisao zaštitar pansiona Aya Sofya Konaklar. Ušli su na glavni ulaz... Kad je muškarac s bradom i naočalama povikao: „U ime Boga, pomozite mi s ovim pokojnikom!“, ova su četvorica primila lijes na ramena i spustila ga. Jedan od njih je čak imao i dovoljno razuma da pita:

„Zašto ga niste doveli općinskim vozilom?“

Muškarac s bradom je mirno odgovorio:

„Danas se jako mnogo ljudi ponovno sastalo sa Svevišnjim. Božja volja... Općina nam nije mogla prepustiti vozilo. Čak će i hodžu poslati poslije...“

I nitko nije posumnjao, a zbog toga valjda nikome nije palo na pamet zapisati registraciju mini-busa. Ova su četiri dobrostiva čovjeka htjela pomoći svom preminulom bratu po vjeri pa su lijes postavili na kameni odar džamije. Kad sam ja stigao, lijes je stajao na istom mjestu, na jednom od četiri mramorna odra poredana desno od vrata koja su vodila do turbeta sultana Mehmeda.

Dok smo se nas troje približavali lijesu, sjetio sam se detalja koji Zejnep nije spomenula:

„Kovanica... Na tijelu nije bilo kovanice?"

„Nisam vam rekla, inspektore? Naravno da jest."

Dohvatila je torbu koju je nosila na ramenu i iz nje izvadila zlatni novčić u prozirnoj vrećici za dokaze. Držao sam je među prstima. Na njoj su uočljivi bili natpisi pisani arabicom, vjerojatno na osmanskome jeziku. Pružio sam je efendiji Dževazu.

„Možete li ovo pročitati?"

Uzeo je zlatnik.

„Jasno... Da vidimo." Pogledao ga je. „Nema sumnje, ovo je novčić iskovan u ime sultana Mehmed-hana, Osvajača." Na trenutak se okrenuo prema meni. „Da prevedem sve što piše na novčiću?"

Kimnuo sam smiješeći se:

„To bi bilo izvrsno."

„U redu..." Približio je novčić očima. „Na ovoj strani piše: 'Daribun nadri sahibul izzı vennasrı filberri velbahr .' To jest, osobu koja je iskovala ovaj zlatnik na moru i na zemlji uz Božju pomoć uživa čast i ugled." Okrenuo je naličje kovanice: „A ovdje piše: 'Sultan Mehmed bin Murad Han azze nasruhu Kostantiniyye durıbe fı 882.' To znači: 'Sultan Mehmed, sin Murat-hana, vječna mu slava. Otisnuto u Konstantiniji, godine 882.' Ali to je 882. hidžretska godina, po gregorijanskom bi kalendaru to bila 1477. godina. Dvadeset četiri godine nakon osvojenja. Četiri godine prije smrti sultana Mehmed-hana."

Opet kovanica, opet vladar iz tog razdoblja, opet povijesna lokacija iz istog razdoblja. Ne, ubojice nisu promijenili svoju metodu. Promijenilo se samo vrijeme kada su ostavili žrtvu. Ponoć su zamijenili danom i to je sve. Dobro, ali zašto? Za što drugo nego da nas nadmudre. Možda i zato što su mislili da sad već možemo pretpostaviti gdje će ostaviti svoje žrtve. A premda smo u tome griješili, činjenica je da smo svu pažnju usmjerili na to. Ubojicama je, kao i nama, sljedeće pitanje bilo veoma važno: Gdje će sljedeća žrtva biti ostavljena? To sam pitanje postavio Lejli Barkin i ono je ostalo napola odgovoreno kad je onaj dostavljač pred nas stavio glavu ovog jasnika u lijesu. Pogled mi je pao na skromno odjevenog imama. Možda nam je efendija Dževaz mogao dati svoje mišljenje o tome. Ako smo stigli u osmansko razdoblje, možda bi sljedeće mjesto mogla opet biti džamija nekog sultana. Ali prije nego što započnem tu temu, morao sam obaviti onaj neugodni dio posla i vidjeti ubijenog.

Podignuo sam poklopac lijesa uz pomoć efendije Dževaza. Tijelo je bilo baš onakvo kakvim sam ga zamišljao kad mi ga je Zejnep opisivala preko mobitela. Odrežani zglobovi ruku pokazivali su u smjeru Edirnekapija, a ruke spojene u oblik strijele u smjeru Šehzadebašija. Na mjestu na kojem je trebala biti žrtvina glava bila je praznina. Bilo je to više tužno nego strašno; ležao je u tom drvenom lijesu kao deblo stabla odsječenih grana.

„Odakle im lijes?“, okrenuo sam se prema glavnom imamu i upitao ga: „Je li lako doći do lijesa?“

„Jasno, inspektore. Zašto ne bi bilo? Svi će vam pomoći kad kažete da vam je netko umro.“ Tužnim je očima pogledao raskomadano tijelo. „Zar bi se oni koji počinu ovakvo nasilje skanjivali od laži?“

Nije se bojao pogledati u lijes, čak se nije ni stresao.

„Ne smeta vam gledati mrtve“, rekao sam pokušavajući vratiti poklopac lijesa na mjesto. „Jeste li naviknuti na tijela?“

Dohvatio je drugi kraj poklopca i podignuo ga. Prije nego što ga je vratio na mjesto, pokazao je obezglavljeno tijelo.

„Mrtvi nikome neće nauditi, inspektore, Zlo čine živi, duše koje su skrenule s puta.“

Prekrili smo poklopcem obezglavljeno tijelo bivšeg zamjenika gradonačelnika, a onda sam ga upitao:

„A što ako je umrli kriv za nešto? Što ako su oni koji su mu naudili imali pravo? Pogledajte, odrezali su mu ruke na zglobovima. To valjda nešto znači?“

„Jedan je Svevišnji, samo on zna tko je u pravu, a tko nije. Ali što god učinio, nije na Božjem slugi da oduzme život.“ Namršio se. „I još ovako nasilno... Ne, što god je ovaj jadnik zgriješio, nije ovo zaslužio.“

„A ono što je učinio sultan Mehmed?“ Nisam samo htio propitkivati činove velikog vladara, nego i provjeriti koliko je istine bilo u onome što je Lejla Barkin rekla o graditelju ove džamije. Bilo mi je to važno znati kako bih dokučio jesu li ubojice preuzeli ovaj model ubojstva. No, glavni imam nije imao pojma o čemu govorim. Uperio je u mene iznenađene, tamne oči. Pokazao sam lijes.

„Oni koji su ovome jadniku učinili ovo, inspirirali su se Osvajačevim primjerom.“ Još nije bio siguran o čemu je riječ. „Govorim o Atiku Sinanu, graditelju ove džamije. Osvajač mu je najprije dao odrezati ruke, a onda i pogubiti ga.“

Lice mu se smračilo i bilo u suprotnosti s bijelim kamenom dvorišta koje su okupale zrake svibanjskog sunca koje je izašlo iza kiše.

„To su legende... Tko može znati kako se odvio neki događaj prije više od petsto godina? Uostalom, nije na nama običnim smrtnicima da propitujemo vladara kojeg je u svojim hadisima slavio naš Poslanik.“

Nisam imao namjeru naljutiti efendiju Dževaza od kojeg sam mogao doznati važne informacije.

„Nemojte me pogrešno shvatiti, ne želim nikoga kritizirati. Samo me zanima postoji li takva legenda...“

„Naravno da postoji“, oštro me prekinuo taj blagi čovjek. „Da veliki vladar nije dao sagraditi ovu džamiju, možda bi se ovdje sada uzdizala golema crkva. Crkva Svetih apostola. Osvajač je ovom džamijom otvorio put islamizaciji grada. Jer grad možete osvojiti mačem, ali zapravo ga pridobijate osvajanjem srca. A način da se srca otvore jest pretvaranje Istanbula u ružičnjak. Zato su sagrađene ovakve divne džamije i društveni kompleksi. Da, inspektore Nevzate. Ovo nije samo džamija. Ovdje je Osvajač ustanovio naselje s medresama, osnovnom

školom, bolnicom, prenoćištem, kuhinjom, knjižnicom, karavan-sarajem i hamamom i udario temelje posve novom islamskom gradu..."

„Shvaćam", rekao sam pokušavajući ići niz dlaku efendiji, ali već sam mu stao na nogu i više me nije slušao.

„A Atik Sinan nije zaslužan za završni izgled džamije."

„Zaista?" Pitanje mi je izletjelo iz usta kao u znatiželjnog školarca. „Tko je onda zaslužan?"

„Graditelj Mehmed Tahir-aga."

Sad sam zaista postao znatiželjan. Ignorirao sam Zejnep koja me znakovima pitala treba li mi priskočiti u pomoć i upitao:

„Kako to? Zar Atik Sinan nije dovršio gradnju?"

Njegov mi je pogled u lice prezirno dobio moje neznanje.

„Naravno da jest. Ali potres koji se dogodio približno tristo godina kasnije pretvorio je džamiju u ruševinu. Tadašnji je sultan, Mustafa III., naredio graditelju Mehmedu Tahir-agi da je obnovi. Ali bilo je toliko štete da je Mehmed Tahir-aga džamiju gotovo izgradio iz temelja."

Okrenuo sam pogled prema džamiji i pogledao duge minarete koji su se u visini natjecali sa stoljetnim stablima platana, kupole koje su nalikovale pupoljcima koji se spremaju rastvoriti, bijele kamene zidove i drvene prozore.

„Nemojte misliti da je sultan Mehmed-han sada daleko od nas. Ne, on nas nikada nije napustio. Njegov je sveti duh uvijek s nama u ovoj bogomolji." Primijetio sam da mu glas drhti u uvjerenju. Oči su mu se ovlažile, a donja mu se usna od uzbuđenja lagano nakrivila udesno. „Dah s mirisom ruža tog velikog čovjeka uvijek nam je na ramenu, a njegova sjena nad nama. Mnoga su naša braća mujezini vidjeli njegovu siluetu kako se uzdiže među čempresima dok su s minareta učili ezan za jutarnju molitvu..."

Mora da nisam uspio sakriti izraz svog lica jer me prekorio: „Ne vjerujete mi, zar ne? Ne ljutim se na vas, ne bih ni ja vjerovao da ga nisam vidio svojim očima. Da, vidio sam ga svojim očima... Baš kao što sad vidim vas. Prije dvije godine, na ramazanski dan, ovaj mi se veličanstveni sultan ukazao glavom i bradom."

Bio je iskren, nije lagao. Možda je halucinirao pa je mislio da je to istina. Kako god bilo, njegove su me riječi potaknule da ga saslušam. Pogledao sam Zejnep koja je stajala na korak iza njega. Na njezinom je lijepom licu bio dašak znatiželje. Kad je primijetio našu preobrazbu, učinilo mi se da nam se osjetio bližim i da je njegovo objašnjavanje dobilo novi uzlet:

„Bilo je to prije jutarnje molitve, u džamiji nije bilo nikoga. Ja sam došao rano, radi tehedžut- namaza. Kad sam je obavio, htio sam izaći van kako bih obnovio abdest i tad sam u džamiji vidio svjetlo. Bilo je tako jako da sam pomislio kako će mi oči izgorjeti, ali priviknuo sam se nakon nekoliko sekundi. I tad sam usred svjetlosti primijetio nekoga. Pogledavši bolje, shvatio sam da je to Božji sluga, sultan Mehmed Osvajač. Bio je baš pred mimerom."

Onaj orlovski nos, tanka brada, lice puno samopouzdanja. Klečao je na serdžadi od svile, lebdeći na metar od tla. Ostao sam zatečen, a zatim sam se tiho povukao kako ne bih ometao tu svetu dušu. Isprva nikome nisam mogao objasniti što sam vidio. Zatim sam otišao hodži Sadiku, tadašnjem glavnom imamu i ispričao mu sve. Brinuo sam se da će me kritizirati, da će mi se narugati i reći mi da se nisam naspavao i da sam sanjao budan, ali nije.

'Gdje si točno vidio sultana?', upitao me uzbuđeno odvučavši me u džamiju. Pokazao sam mu gdje sam vidio velikog gospodara.

'Jesi li siguran?', inzistirao je. 'Jesi li siguran da si ga vidio baš pred mamberom?'

Bio sam siguran, čak sam se i zakleo. Povjerovao mi je. 'Sultanov je grob pod tim mamberom', šapnuo mi je na uho. 'Dakle, on izlazi i moli se Bogu kad mi smrtnici odemo.'

Ja sam mislio da vladar počiva u onom turbetu vani. Ono je od mambera u džamiji udaljeno nekoliko metara.

'Samo malo, hodžo... Turbe je vani, a mamber u džamiji...', zaustio sam, a on mi je po vlastitom sjećanju ispričao priču koju je pročitao u romanu nekog Ekrema Kočua:

'U doba Abdulhamida II. četvrt Fatih je zahvatila poplava. Palo je mnogo kiše ili su popucale cijevi, no uglavnom su kuće, dućani, džamije i ulice bile pod vodom. Neki su stanovnici četvrti noćima sanjali sultana Mehmeda. Veliki se vladar različitim ljudima ukazivao u snu i preklinjao ih: 'Davim se... Spasite me.' Kad su ljudi kojima se ukazao počeli o njemu raspravljati u kavanama i na tržnicama, nije prošlo dugo, a te su rasprave doprle i do uha Abdulhamid-hana. On je pak u tajnosti pozvao Mehmed-pašu, zapovjednika vatrogasaca četvrti Fatih i naredio mu da provjeri grob njegovog pretka. Mehmed-paša je okupio svoje najpouzdanije ljude i otišao do grobnice. Maknuli su kenotaf iz turbeta i raskopali raku, no premda su veoma duboko kopali, nisu našli ni traga od sultana. Napokon se pod njima ukazao željezni poklopac, a kad su ga otvorili, ugledali su kameno stubište. Pod njim ih je čekao prostrani podrum. Vidjevši ga, sjetili su se da je ovdje prije stajala crkva Svetih apostola i obuzeo ih je strah jer su čuli da se ovdje nalaze grobovi careva poput Konstantina i Justinijana. No svoj su strah potisnuli radi obećanja zadanog Abdulhamid-hanu pa su, hodajući neko vrijeme pod podrumom, na koncu naišli na poveliko mramorno postolje. Na njemu se nalazio Osvajačev lijes. Otvorili su ga i vidjeli da sveto tijelo sultana Mehmeda Osvajača uopće nije istrunulo.'

Tako mi je rekao hodža Sadik. Neki ljudi smatraju da je Osvajačevo tijelo, baš poput tijela Ejupa Ifil Ensarija, mumificirano. Kako bilo, ti su ljudi, prema našem hodži Sadiku, pronašli sultanovo tijelo netaknuto. Rekao je da su zato u žurbi zatvor ili podrum, stube i turbe, a sultan Abdulhamid je oštro upozorio Mehmed-pašu da o tome ne govori nikome. Ali ljudi su brbljavi i Mehmed-paša na jednom prijateljskom okupljanju nije odolio i svima je za stolom ispričao što se dogodilo. Tako se priča proširila i zauzela svoje mjesto u povijesti. Naravno, neki su povjerovali, a neki je smatraju legendom. Ali čudno je to da je mjesto na kojem su navodno pronašli lijes baš pod našim mamberom. Kad mi je hodža Sadik to rekao, htio sam biti siguran pa sam ga upitao: 'Hodža, da se nisi prevario? Nemojmo dopustiti da nas zaludi neka bajka.'

Stavio je ruku na moju i pogledao me ravno u oči.

'Prije sam malo i sumnjao', prošaptao je. 'Ali sad kad si ti rekao da si ga vidio da moli pred mamberom, posve sam siguran.'

Hodža je precizno izračunao i lijes velikog vladara je zaista bio ispod mjesta na kojem sam ga vidio."

Dok je govorio, iz očiju su mu počele teći dvije suze. Nisam ga htio povrijediti pa sam svoje sumnje ostavio za sebe.

„Zaista zanimljivo", rekao sam zadovoljivši se tim svojim izrazom čuđenja. No zapravo sam htio doznati gdje će ubojice ostaviti sljedeću žrtvu. „Efendija, u ovakvim džamijama...", zaustio sam.

„Kakvim?" prekinuo me. „Mislite na selatin-džamije?"

Selatin... Tu sam riječ već čuo, ali nisam znao što znači.

„Selatin je arapska množina za sultan. Selatin-džamije su one koje su izgraditi dali sultani i njihove žene. Sve imaju barem dva minareta i sve su građene kao kompleks. Ovo je bila prva selatindžamija, to jest Osvajačeva bogomolja. Te su džamije uvijek otvorene. Većinom su izgrađene plijenom osvojenim u ratnim pohodima. No iako sultan Ahmed I. nikada nije ratovao, ipak je sagradio džamiju Ahmediju..."

Ovi detalji o osmanskim bogomoljama su bili zaista zanimljivi, ali nas je zanimalo u kojoj će džamiji ubojice ostaviti sljedeću žrtvu.

„Koja je bila sljedeća selatin-džamija?"

Efendija Dževaz je smjesta odvratio:

„Bajazitova džamija. Bogomolja koju je dao sagraditi Osvajačev sin, Bajazit II.... I ona je u sklopu kompleksa. Znae gdje je, zar ne? Na Bajazitovom trgu..."

Bajazitova džamija je ležala u smjeru u kojem su pokazivale žrtvine odrezane ruke... Je li moguće da je to bilo mjesto na kojem će ubojice ostaviti žrtvu? Efendija Dževaz je primijetio da sam utonuo u misli, ali pomislio je da je to iz potpuno pogrešnog razloga.

„Ali ako me pitate koja je najljepša selatin-džamija u ovom gradu, to je svakako Sulejmanija."

U potrazi za uzorcima

Zejnep je dugim ravnalom dotaknula džamiju Sulejmaniju koja je na grad gledala s najveličanstvenijeg brda na Zlatnom rogu. Raspustila je kosu koju je bila svezala u džamiji, a čak se i lagano našminkala. Je li to učinila zbog toga što je znala da će na ovome sastanku biti i Ali? Ako je tako i bilo, ničim to nije pokazala. Ozbiljnog je lica govorila gledajući u golemu kartu povijesnog poluotoka obješenu na laboratorijski zid bez prozora. Na karti su u raznim bojama bile ucrtane sličice svih važnijih spomenika iz rimskog, bizantskog i osmanskog razdoblja: palače, crkve, cisterne, džamije, društveni kompleksi, medrese, fontane i turbeta. Zejnep je na mjestima na kojima su ubojice ostavili žrtve ucrtala crvene kružice, a pogled su odmah privlačile točkice u sredini kružica označenih brojkama od jedan do pet. Bili su to natpisi koji su se s lakoćom mogli pročitati izbliza: 1 - Sarajburnu: Posejdonov hram, Nedžadet Denizel (arheolog, povjesničar umjetnosti), kovanica kralja Bize. 2 - Čemberlitaš: Konstantinov stup, Mukader Kinadži (urbanist), Konstantinova kovanica. 3 - Jedikule: Zlatna vrata, Šadan Durudža (novinar), kovanica Teodozija II. 4 - Aja Sofija: muzej Aja Sofija, Teoman Akan (arhitekt), Justinijanov kovanica. Zatim jedna žrtva i dva mjesta: 5 - Fatihova džamija i palača Topkapi: Fazli Gumuš (bivši pomoćnik gradonačelnika), kovanica sultana Mehmeda Osvajača...

Trenutno smo poglede uperili prema spomenicima na karti i raspravljali gdje bi mogla biti ostavljena šesta žrtva.

„I ja se slažem s efendijom Dževazom“, ustrajala je Zejnep. Ravnalom je i dalje pokazivala na džamiju Sulejmaniju. „Žrtvu će ostaviti najvećoj bogomolji koju je izgraditi dao najmoćniji vladar nakon Osvajača. Dakle, u Sulejmaniji.“

„Ali između Osvajača i Zakonodavca postoje još dva moćna vladara...“ Sjedio sam nagnut prema naprijed kako bih olakšao bol u leđima. „Osvajačev sin, Bajazit II. i unuk Javuz Selim... Usto, u njihova su imena sagrađene i džamije s pripadajućim kompleksima. Džamiju sultana Javuz Selima preskočimo jer ruke Fazlija Gumuša, naše posljednje žrtve, pokazuju u suprotnom smjeru, ali ubojice bi sljedeću žrtvu mogli ostaviti u Bajazitovom kompleksu.“

Zejnep se tome nije usprotivila. Kako i bi kad su ubojice u četiri dana od Bizantiona koji je ustanovio kralj Biza stigli do Konstantinije koju je sultan Mehmed Osvajač proglasio prijestolnicom svog carstva? Po grubom proračunu, u četiri dana i uz pet žrtava natjerali su nas na putovanje poviješću dugom dvije tisuće godina. Nitko nije mogao znati što će sljedeće učiniti.

„Nešto mi je drugo palo na pamet“, uzbuđeno je upao Ali. „Detalj o kojem uopće nismo razmišljali...“

Dok smo Zejnep i ja istraživali tko je u Fatihovoj džamiji ostavio obezglavljeno tijelo bivšeg zamjenika gradonačelnika, on je otišao do dostavljачke tvrtke doznati tko je poslao odrubljenu glavu. Rečeno mu je što i nama: bradati muškarac s naočalama i žena s maramom. Muškarac im je navodno uz paket dao i osobnu iskaznicu. Ona je pak, pripadala Mukaderu Kinadžiju.

„Nešto o čemu uopće nismo razmišljali“, rekao je Ali koji se odmaknuo od prozora pred kojim je do maloprije stajao i uputio se prema karti. „Što ako griješimo? Što ako ubojice ne slijede povijest Istanbula, nego geografiju?“

O čemu je taj mali govorio?

„Istanbul je izgrađen na sedam brda, zar ne?“

Hitro se približio karti i prislonio prst na kljun orlovske glave koja se pružala u more.

„Koje je ono Sarajburnu brdo po redu?“

„Prvo... Ali jasno, tu se ne nalazi samo Sarajburnu, nego i palača Topkapi, Aja Sofija i Sultanahmet.“

Zbunio sam ga, ali nije se dao obeshrabit.

„Da, prvo brdo.“ Prstom je dotaknuo Konstantinov stup. „A Čemberlitaš?“

„Ondje je drugo brdo.“

Duboko je udahnuo, a tamno mu se lice ozarilo.

„Drugo brdo, zar ne, inspektore? Dooobro.“

Zejnep i ja smo uperili poglede u njega. Zanimalo me kamo cilja s ovim, no s druge strane sam neprestano pomicao ramena da si olakšam bol u leđima.

„A Sulejmanija?“

Sad sam i ja ustao, možda će me leđa manje boljeti budem li na nogama.

„Sulejmanija je na trećem brdu, Ali. No, ondje je i Bajazitov trg.“ Zatim sam nastavio ne čekajući da postavi pitanje: „A Fatihova je džamija izgrađena na četvrtom brdu.“

„Eto, to vam želim reći. Što ako ubojice žrtve ostavljaju na tim brdima? Što ako one kovanice s vladarima nemaju nikakvo značenje? Što ako ih koriste kako bi nas naveli na pogrešan smjer?“

Kad bi barem bio u pravu. Tako bismo barem znali kad će ubojstva prestati, a što je još važnije, mogli bismo uhvatiti ubojice na mjestu na kojem će ostaviti sljedeću žrtvu. Ali nažalost, teorija mog pomoćnika bila je puna nepodudarnosti.

„Dobra ideja, ali Zlatna vrata nisu ni na jednom od ovih brda...“

U očima mu se ukazao izraz sličan onom kod znanstvenika kojemu ospore teoriju u koju je bio posve siguran.

„Nisu?“

„Ne.“ Uzeo sam ravnalo od Zejnep i uperio ga prema džamiji Javuza Selima. „Ovo je na primjer, peto brdo.“ Popeo sam se gore i stigao do džamije sultanije Mihrimah na Edirnekapiju: „Ovo je šesto brdo, najviše od svih sedam.“ Spustio sam se dolje i stao na Džerahpaši, prije Samatje. „A ovo je sedmo brdo.“

Ušutio sam i dao mu vremena da razmisli o situaciji.

„Prema tvojoj pretpostavci baš i nije logično da ubojice ostave tri žrtve na istom brdu. Ali jesu: na Sarajburnuu, kod Aje Sofije i u palači Topkapi. Na prvom su brdu ostavili tri tijela. I to nije sve, jasno. U tvoju se teoriju ne uklapa i činjenica da su jedno tijelo poslali na dva različita brda. Ali učinili su i to. Tijelo bivšeg zamjenika gradonačelnika su ostavili na Fatihu, dakle na četvrtom brdu, a glavu su mu pak poslali na prvo. I što je najvažnije od svega, kao što sam maloprije rekao, četvrtu su žrtvu ostavili na Zlatnim vratima.“

Shvatio me, ali moje su mu riječi donijele samo još jedan val razočaranja. No nismo smjeli očajavati. Pogled smo ponovno uperili na Bajazitovu i Sulejmanovu džamiju na karti i nastavili tražiti rješenje.

„Zašto ne privedemo onog kirurga?“ Alijev glas, već načet nervozom, odjeknuo je laboratorijem. „Pretražimo im udrugu i zaplijenimo mini-bus...”

„Što ako ne pronađemo dokaz?“ Zejnep je, za razliku od svog kolege, djelovala iznimno mirno. Sigurno je bila jednako iznervirana kao i Ali, no uspijevala je zadržati prisebnost. „Što ako njihov mini-bus bude čist kao i Omerov kamionet?”

Potpuno sam zaboravio na muslimansku braću mesare.

„Što je s Omerom i njegovom braćom?”

„Jutros su ili odveli u tužiteljstvo, inspektore. Uzeli su im izjave i pustili ih.”

To bi nam se moglo dogoditi i s Namikom Karamanom i njegovim prijateljima. Ako je ekipa iz UOI-e počinila ova ubojstva, bio sam posve siguran da u udruzi ili u mini-busu nisu ostavili nikakav dokaz o tome. Bilo bi glupo da grupa takvih profesionalaca ostavi ikakav trag za sobom.

„U tom slučaju”, rekao sam pokušavajući popraviti situaciju, „izgleda da su nam trenutno najizgledniji sumnjivci kirurg Namik Karaman i njegovi prijatelji. Ali ovaj put to moramo učiniti kako treba, inače ćemo upasti u nevolje s tužiteljstvom. Neće nam više dati nalog za premetačinu. Zato moramo pratiti i najmanji pokret Namika i njegove ekipe. Ako su oni ubojice, siguran sam da ne odvajaju pogled od nas.”

„Čak i da nije tako, Lejla Barkin im javlja ostalo”, progundao je Ali. „Inspektore, jeste li primijetili kako se u trenu oka oporavila od šoka koji je doživjela vidjevši onu odrubljenu glavu?”

„Ima još... Tu glavu nije protumačila kao osobnu opasnost...”

„Gle, na to nisam ni pomislio. Točno, trebala se uplašiti, reći da je to nekakva prijeteca poruka i tražiti od nas da je zaštitimo.”

„Zato vam kažem da ovoga puta moramo biti oprezni i spremni na sve. Ne smijemo ništa prepuštati slučaju. Ubojice će sutra, ako ne i večeras, krenuti u akciju, a možda već i jesu. Kako god bilo, tijelo negdje moraju ostaviti.” Pokazao sam dvije sultanske džamije poredane na brdima Zlatnog roga. „Vjerojatno u okolini jedne od ovih dviju džamija.”

Oboje su me šutke slušali.

„Zato večeras, kao još jedan znak predostrožnosti, moramo oko Bajazitove i Sulejmanove džamije oformiti čvrsti krug nadzora, koji neće biti vidljiv nikome izvana...” Okrenuo sam se prema Zejnep. „Ali to nije dovoljno. Možda se i varamo u vezi s Namikom. Lejla Barkin je spomenula neku tužbu. Rekla je da su u njoj tuženici bili Adem Jezdan i Fazli Gumuš.”

Zejnepino je lice postalo ružičasto.

„Takve informacije nema u dosjeu Adema Jezdana. Da ona možda ne laže?”

„Možda, ali ipak to ponovno provjeri. Ako takva tužba postoji, svakako želim popis vještaka. Prema onome što mi je rekla Lejla Barkin, na tužbi je radio stručni odbor.”

„Odmah ću to istražiti.” Prisjetila se nečega. „Aha, Ali, onaj čovjek iz općine... Onaj kod kojeg si bio...”

„Nijazi? Kolega Mukadera Kinadžija...”

„Baš taj... Poslao ti je neku omotnicu... Kad te čovjek nije pronašao u uredu, donio ju je meni. Nijazi ga je oštro upozorio da je preda inspektoru Aliju osobno. Jedva sam mu je uzela..."

„To mora biti popis članova stručnog odbora", promrmeljao je uzbuđeno. Umjesto razočaranja, sad ga je obuzela nova nada, a crne su mu se oči sjajile.

„Tako je, to su popisi stručnih odbora..." Zejnep nije zvučala tako uzbuđeno kao on. Njezin je zabrinuti pogled zastao na mojem licu. „Ali tu je toliko imena, toliko ljudi, inspektore... Ništa nisam mogla pronaći."

„Nema nijedne žrtve?"

„Ima, Nedždet Denizel, Mukader Kinadži koji je predstavljao općinu i Teoman Akan, arhitekt koji je jučer nađen pokraj Aje Sofije... Svi su na popisima. Nisam sigurna, ali mislim da je i bivši zamjenik gradonačelnika među njima. Ali nitko od njih nije bio u istom stručnom odboru, svaki je radio u različitom..."

„Dobro, a je li tko radio na projektu Adema Jezdana? Mislim, od žrtava."

„To sam posebno provjerila, ali nažalost, nijedna žrtva nije bila u stručnom odboru koji se bavio tim projektom."

Možda je Adem Jezdan zaista bio nevin. Možda je kao poduzetnik štetio ovom gradu, ali to ga nije činilo ubojicom. Usto, nije bio onakav kakvim sam ga zamišljao. Ali nema veze, sada smo čitavu pozornost morali usmjeriti na onog kirurga, Lejlinog dečka. Sjeo sam natrag na stolac. Bol u leđima nije jenjavala. Ali je zapazio moje nezadovoljstvo, ali ga je pogrešno protumačio:

„Ne brinite se, inspektore." Zvučao je optimistično. „Lejla je spomenula stručni odbor koji je radio na tužbi... Možda su u njemu bile sve žrtve."

Osmijeh mi je izmamilo promjenjivo raspoloženje mog pomoćnika, a ne sreća, koja nikako nije išla u našu korist. I to je pogrešno shvatio.

„Da, inspektore, možda ovo sve neće biti potrebno... Možda ćemo tog bivšeg komunistu Namika noćas uhvatiti na djelu..."

To je svakako bilo moguće, ali nakon razočaranja koja smo doživjeli u ova četiri dana, bojao sam se prevelikog optimizma. Ipak, nisam imao pravo kvariti raspoloženje mog tima.

„Nadam se, Ali..." rekao sam i tvrdoglavo razvukao usne u smiješak. „Nadam se da ćemo noćas uhvatiti ubojice..."

U potjeri bijelog mini-busa

Sumnjao sam da će ubojice noćas krenuti u akciju. Teomana Akana su ostavili u ulici pokraj Aje Sofije, a samo dvanaest sati nakon toga su tijelo Fazlija Gumuša poslali u Fatihovu džamiju, a njegovu glavu u palaču Topkapi. Usto, znali su da imamo opis njih i njihovog vozila. Ipak, poduzeli smo sve mjere opreza kako bismo spriječili još jedno loše iznenađenje. Naš mi je načelnik Mumtaz, iznerviran naslovima u novinama, odobrio sve što sam tražio. Samo da ta ubojstva prestanu. Oko Bajazitove i Sulejmanove džamije postavili smo dvije ekipe od devet policajaca u civilu. Namika smo pak, namjeravali sami pratiti.

Alijev smo auto parkirali na praznom zemljištu lijevo od džamije Male Aje Sofije, nekoliko godina starije od one druge, među autima odmah pred željezničkom prugom. S tog smo mjesta vidjeli Namikovu i Lejlinu kuću; sve sobe koje su gledale na cestu bile su rasvijetljene. U tri sata otkad su Namik i Lejla ušli u kuću ni najmanji nam pokret nije privukao pažnju. Nitko nije ušao ni izašao, a nije se dogodilo ni ništa sumnjivo... Jedinu pokret bio je prolazak vlakova iz predgrađa svakih dvadeset minuta koji bi potresao sve oko sebe. A prema izvještajima timova skrivenim u okolici džamija, i ondje je sve bilo u redu. Polegnuo sam sjedalo kako bih uživao u toj prolaznoj mirnoći i pokušavao držati oči otvorenima zahvaljujući Zejnep koja mi je dala tabletu za bol u leđima kad su me prenule Alijeve riječi: „I ovdje je riječ o odrubljenoj glavi, inspektore." Pokazivao je turbe u dvorištu džamije. „Ovom čovjeku u turbetu također je odrubljena glava..."

O čemu je taj mangup govorio? Podignuo sam sjedalo i pogledao grobnicu koju mi je pokazivao.

„Kojem čovjeku?"

„Nekom nesretniku Husejinu... On je bio zapovjednik jednih od triju vrata u palači Topkapi... Kad je izgubio glavu, nazvali su ga Bezglavim Husejin-agom... On je ovu crkvu pretvorio u džamiju."

Iznenađeno sam odmjerio svog pomoćnika. Jedina dobra stvar u ovoj istrazi bila je ta da će ti moji mladi naučiti nešto o povijesti Istanbula što inače nigdje ne bi mogli doznati.

„Kako ti to znaš?"

Zanimalo me hoće li mi reći da je negdje pogledao, jer mu to ne bih povjerovao. No objasnio mi je uobičajenom iskrenošću:

„Zejnep mi je rekla. Večeras, dok ste vi bili kod načelnika Mumtaza." Pogled je ponovno okrenuo prema turbetu. „Taj je zapovjednik vrata Husejin počinio neki zločin. Uzeo je mito ili je ukrao od poreza. Očito je to bio neki težak zločin... U palači je bio glavni onaj... Ma onaj koji je obavljao smaknuća..."

„Glavni krvnik?"

„Aha, taj. On je sa svojim ljudima krenuo u potjeru za Husejin-agom... Uхватili su ga baš na ulazu u džamiju. Kad je Husejin-aga vidio krvnika, shvatio je da je gotov i podbrusio je petama, ali kamo je mogao pobjeći? Krvnici su ga stigli u tri koraka i jednim mu udarcem mača

odvojili glavu od tijela. No, glava je od brzine udarca pala prema naprijed, u naručje jadnika koji je i dalje trčao. Husejin-aga je napravio još nekoliko koraka s glavom u naručju, a onda se srušio. I od tada ga zovu Bezglavi Husejin-aga..." Još nije mogao odvojiti pogled od grobnice osvijetljene crvenim svjetlom. „Ali ne razumijem zašto su sagradili turbe čovjeku kojem su zbog zločina odrubili glavu?"

„Nema se tu što razumjeti, Ali. Čovjek je za zločin platio životom. S druge strane, napravio je uslugu muslimanskoj zajednici kad je ovu crkvu pretvorio u džamiju, a za to je nagrađen turbetom u njezinom dvorištu. Dakle, svi su računi podmireni."

„Stvarno, istina... Svi su računi podmireni..." Okrenuo se prema meni šutke se smijući. „Ti su naši Osmanlije bili strašni ljudi." Odjednom se uozbiljio i uperio pogled na cestu. „Pogledajte, inspektore..."

Okrenuo sam se u smjeru u kojem je pokazao. Kući iz smjera Čatlatikapija polako se približavao bijeli mini-bus. Ili sam se varao ili su ubojice usprkos svemu i ove noći namjeravali nekoga ubiti. Razmišljajući o tome, primijetio sam da se jedan od prozora kuće otvorio. Netko je gledao van, ali zbog svjetlosti u pozadini mu nismo mogli razabrati lice. Osoba na prozoru je spazila mini-bus, dala mu rukom znak i povukla se natrag u sobu.

„Što se događa?" I moj je pomoćnik svu svoju pažnju usredotočio na kuću. „Da nije nova žrtva?"

„Čekaj, Ali, nemojmo se žuriti... Da vidimo što će ovi u mini-busu."

Mini-bus se zaustavio pred kućom, a u istom se trenutku svjetlo u dnevnom boravku ugasilo. Uperili smo poglede u kućna vrata i čekali. Ali najprije su se otvorila vrata mini-busa, a iz njega je izašao riđokosi mladić kojeg smo susreli u UOI-i. Sumnjičavo je bacio pogled na oba kraja ulice, kao da radi nešto tajno. Kad se uvjerio da je okolica mirna, i on je poput nas svu svoju pažnju usmjerio na kućna vrata. Nismo dugo čekali, a ona su se otvorila. Pogled nam je najprije privuklo društvanje, nekoliko osoba koje su hodale kao prilijepljene jedna uz drugu. Kad su oni ispred počeli silaziti stubama, prizor je postao jasniji... Bilo ih je troje i nešto su prenosili. Nismo mogli razabrati što jer je stubište bilo u sjeni.

„A što je ovo?", Ali je nos skoro priljepio na prednje staklo auta kako bi bolje vidio. „Izgleda kao sag..."

Ili dugi komad tkanine smotan u rolu, ali kamo je usred noći ovoliko ljudi nosilo sag? I zašto je vozač minibusa, onaj riđokosi mladić bio toliko nervozan?

„Da nisu čovjeka zamotali u sag?" Aliju je ruka sama od sebe poletjela prema pištolju. „Što mislite, inspektore? Da ih privedemo?"

„Ne još... Moramo biti sigurni. Moramo čekati do kraja ako ih želimo uhvatiti na djelu..."

Ovi iz kuće su se spustili. Sad smo ih mogli dobro vidjeti zbog svjetiljki koje su osvijetljivale Malu Aju Sofiju. Trojica su nosila teret; ustanovili smo da je onaj sprijeda bio Namik, ali drugu dvojicu nikada nismo vidjeli. Mora da su to bili članovi udruge koji nisu bili prisutni kod našeg prošlog posjeta. Možda nisu bili ni članovi, nego samo suučesnici ubojstva.

„Još je netko pred vratima", prošaptao je Ali. „Nije sišao dolje. Ne vidim dobro, čini mi se da je žena."

Je li to bila Lejla Barkin? Uza sav trud, nisam mogao vidjeti o kome je bila riječ.

Ridokosi je vidio da su mu prijatelji sišli pa je otišao straga i otvorio vrata minibusa. Zajedno su utovarili tajanstveni teret. Zatim su svi ušli u mini-bus. Silueta pred kućom je i dalje stajala i promatrala ih. Mini-bus je polako krenuo.

„Upali auto.“

Dok sam to govorio Aliju, pogled mi je i dalje bio na sjeni pred kućnim ulazom. Činilo mi se da je stupila prema naprijed. Mislio sam da će pogledati za onima u vozilu. U tom je trenutku stupila pod svjetlo. Da, bila je to Lejla Barkin. Odjednom je zastala. Okrenula se i pogledala u našem smjeru, kao da je primijetila da ju promatramo. Neko je vrijeme osluškivala okolicu, a kad nije vidjela ništa sumnjivo, okrenula se i ušla unutra.

„Hajde, Ali, nemojmo ih izgubiti.“

„Bez brige, inspektore“, rekao je Ali pritišćući gas. „Sad nam ne mogu pobjeći ni da odlete.“

Baš kao i bijeli mini-bus, i mi smo udarili uzbrdicom pokraj kuće, skrenuli desno i izašli na aveniju koja je vodila prema Džankurtaranu. Ulica koja je danju bila prepuna turista, u ovo doba noći bila je poprilično mirna. Samo da još ispred nas nije izletio ovaj smetlarski kamion. Ponovno smo ubrzali kad smo pretekli to veliko vozilo koje je zastalo radi utovara smeća. Počeo sam se brinuti da smo ih ponovno izgubili kad je Ali javio dobru vijest: „Eno ih. Pogledajte, prolaze pokraj hotela.“

Da, vidio sam ih, napredovali su normalnom brzinom na nekih pedeset metara od nas. Između nas je bio još jedan auto: neki crni, Land Rover džip... Ali jedan od onih velikih, skupih, sa zatamnjenim prozorima. Jedno smo se vrijeme pratili. Džip se nije odvajao od minibusa, ali je održavao udaljenost među njima. To iznenadno vozilo nije promaklo ni mojem oku sokolovu.

„Jesu li i ovi u džipu njihov?“

To je bilo moguće. Mi smo mislili da je UOI legalna udruga, ali što ako je to zaista bio paravan za terorističku organizaciju? Mogli su imati još prijatelja i logističara.

„Vidjet ćemo, Ali. Udalji se malo... Da nas ne primijete.“

Moj je pomoćnik maknuo nogu s gasa i zaostali smo; među nas su se ubacili pepeljastosivi Chevrolet i bordo Opel. U narednoj je ulici Chevrolet skrenuo desno i parkirao se, a na sljedećem je raskrižju Opel skrenuo prema Sultanahmetu dok se bijeli mini-bus spuštao prema moru. Opet smo se našli pred stražnjim svjetlima džipa.

„Čini se da idu na Džankurtaran, inspektore... Ovuda smo prošli jutros. Kad smo išli prema Ademu Jezdanu...“

Od sljedeće sam se pomisli naježio. Nije valjda red bio na tom zanimljivom poduzetniku? Što je onda bio onaj zamotani teret koji su utovarili u minibus? Možda su sag ili rolu tkanine ponijeli za transport šeste žrtve... Što god bilo, Ali je bio u pravu... Bijeli mini-bus i džip koji ga je pratio na udaljenosti od dvadeset-trideset metara već su ušli na Džankurtaran. Džip je usporio na ulasku u ulicu u kojoj se nalazio Dersaadet Turizm pa smo to učinili i mi. Ali mini-bus to nije učinio, u ulicu je uletio brzinom metka koji je uočio svoju metu. Kad su ovi u džipu ovo primijetili, ponovno su nagazili na gas, kao da se boje da će propustiti važnu priliku. Što su oni to smjerali? Što su ti ljudi činili? I mi smo ubrzali, jasno. No, kad smo stigli do ugla iza kojeg se nalazila zgrada, nestrpljivom sam Aliju rekao: „Stanimo ovdje. Tvrtka je iza ovog ugla. Bit ćemo sigurniji bez auta.“

Prije nego što smo izašli, pozvali smo hitnu podršku, a zatim napeli pištolje i spustili sigurnosne kočnice. Odlučnim smo se koracima u polutami približili uglu na kojem je bio Dersaadet. Spremali smo se ući u ulicu kad je noćnu tišinu proparao vrisak:

„Aah!”

„Pazite, ima palicu!”

„Ah! Ne tuci me, kurvin sine!”

„Kurva ti je mater!”

„Aah!”

„Na to si trebao misliti prije nego što si došao ovamo, pederu!”

Izvukli smo oružje i uletjeli u ulicu, a tad smo ugledali palice u letu i ljude u tučnjavi. Najprije smo razabrali dva zaštitara koji su izgledali kao da su klonirani, onu dvojicu koja su nas jutros dočekala na ulazu u tvrtku, te bivšeg policajca Erdžana. Bejzbolskim su palicama nemilosrdno udarali Namika i njegove prijatelje, po glavi, očima i čemu god su stigli. Mora da je prvi udarac primio riđokosi mladić, vozač mini-busa, jer je jadnik ležao na tlu u polunesvijesti. Druga dvojica iz udruge su se povlačili unazad, rukama se pokušavajući obraniti od snažnih udaraca. Kad je vidio tučnjavu, moj se borbeni pijetao smjesta htio umiješati. Zaustavio sam ga rukom. U istom su nam trenu pogledi pali na Erdžana i Namika koji su se navlačili. Doktor je dohvatio bivšeg policajca i držao ga za zglob ruke u kojoj je držao palicu. Koliko god se trudio i previjao, Erdžan nije mogao osloboditi ruku. Nakon kratke borbe, kirurg je učinio nešto posve neočekivano: podignuo se na prste poput profesionalnog borca i zabacio glavu unatrag.

„Eto na”, rekao je Ali veselo, „ode Erdžanov nos.”

Dogodilo se upravo to, Namik je svoju krupnu glavu ukopao posred lica našeg bivšeg kolege. A kad se Erdžan nagnuo prema nazad, dohvatio mu je palicu i udario ga njome u prsa. Erdžanu je ponestalo daha pa se poput isušenog drveta srušio na stubište tvrtke Dersaadet Turizm. Ako sam se imalo razumio u to, znao sam da odatle neće ustati još najmanje deset minuta. Mora da je to shvatio i Namik jer se s palicom u ruci uputio udesno prema zaštitaru koji je tukao njegovog prijatelja. S obje je ruke čvrsto dohvatio palicu i spremao se njome udariti zaštitara po glavi kad sam tripot stisnuo obarač pištolja. Tri su hica odjeknula prostorom na kojem se nekada nalazila Velika palača. Svi su se odjednom osvrnuli, oni koji su primali batine a i oni koji su ih dijelili.

„Palice na pod, ruke u zrak!”

Namik, koji se još nije oporavio od šoka izazvanog napadom od maloprije, potpuno se izbezumio vidjevši nas.

„Hajde, neću vam ponavljati. Palice na pod.”

Zaštitari su odmah poslušali naredbu, ali Namik se kolebao. Mislio je da surađujemo s Ademovim psima.

„Baci palicu!”, zarežao je Ali. „Hoćeš li da ti je ja oduzmem?”

Umjesto da ga poslušša, kirurg je pokazao na ljude.

„Oni su napali nas. I to bez upozorenja...”

Uperio sam pištolj prema Namiku.

„Poslije ćeš nam objasniti što se dogodilo, ali sada baci palicu.”

Vidio je da mu nema pomoći i bacio je palicu, ali ipak je progundao:

„Ako ste vidjeli što se dogodilo, znači i da znate istinu.“

Ridokosi mladić zgrčen na tlu i Erdžan koji je na stubama ležao poput prazne vreće nikako nisu izgledali dobro.

„Najbolje da pozoveš hitnu, Ali.“ Dok je moj pomoćnik obavljao poziv, okrenuo sam se prema sudionicima tučnjave. „Neka se jedan od vas pobrine za ranjene prijatelje...”

Svi su krenuli prema ranjenicima.

„Jedan“, upozorio sam ih. „Razumijete li? Jedan od vas.“

Upozorenje je pomoglo pa se po jedan od njih približio svakom ranjeniku. Dok su se oni bavili prijateljima, ja sam se približio Namiku.

„Što ste ovdje radili?“

Umjesto odgovora, ljutito me pogledao.

„Hm, gospodine doktore? Što ste u ovo doba noći radili pred tvrtkom?“

Zabrinuto je pogledao rolu tkanine koja je visjela kroz otvorena vrata mini-busa.

„Što je ono?“

Nastavio je šutjeti. Nije valjda da je u toj tkanini zaista bilo tijelo Adema Jezdana? Jesu li Erdžan i njegovi ljudi poludjeli kad su vidjeli da im je gazda mrtav? Vidio sam da mi kirurg neće odgovoriti pa sam pozvao Alija:

„Razmotaj ono. Da vidimo što je unutra.“

Ali je prišao stražnjim vratima mini-busa i izvukao smotanu tkaninu. Dohvatio je jedan rub i počeo razmotavati rolu. Kako se ona razmotavala, tako su se na njoj ukazala slova i linije. Ne, u roli nije bilo nikakvog tijela, ali na tkanini je bio golem crtež. Smjesta sam prepoznao okruglu glavu Adema Jezdana. U očima mu se razabirao prijeteći izraz, a srebrni je štap sa drškom od bjelokosti poput koplja zabo u povijesni poluotok pod svojim nogama. Pod divovskim je transparentom dugim deset, a širokim najmanje tri metra velikim, crvenim slovima pisalo: „Ademe Jezdane, miči ruke sa Sultanahmeta!“

Namik je primijetio koliko smo bili razočarani kad smo ugledali natpis na tkanini i napokon shvatio što se događa:

„A što ste vi očekivali? Da će iz role ispasti tijelo?“

Zajednički ciljevi

To što u smotanoj tkanini nije bilo tijela nije značilo da su Namik i članovi UOI-e nevini, ali činjenica da smo ih pratili pokazivala je da nemamo baš najbolje mišljenje o njima. Na kraju večeri, osim što nismo zabilježili nikakav napredak u istrazi, k tome smo još i razotkrili sami sebe. Ako je ova ekipa počinila ta ubojstva, morali su pretpostavljati da ćemo od početka sumnjati na njih, no sad kad smo došli do toga da ih pratimo, mogli su biti sigurni u to. A Namik je to uz značajan izraz lica i izrekao na glas kad je rekao: „Što ste vi očekivali? Da će iz role ispasti tijelo?" Zato sam, umjesto da sumnjivog kirurga ispitujem u za to predviđenoj sobi u prizemlju postaje, odabrao da ga primim u svoj ured i s njim porazgovaram kao s gostom. Usprkos svemu, još sam se nadao da ću uspjeti spasiti situaciju. Usto, morat ću sve objasniti i Lejli Barkin koja će za događaj saznati za nekoliko sati. Alija nisam pustio u ured kako mi ne bi otežao posao. To mu se nije svidjelo, ali povukao je primjedbe kad sam mu dao onu dvojicu identičnih zaštitara. Obožavao je imati posla s takvom vrštom ljudi.

Namik mi je isprva prišao sumnjičavo. Kao netko tko je u mladosti često boravio u policijskim postajama, već je na ulasku u moj ured shvatio da je ovdje riječ o pristupu drukčijem od uobičajenog.

„Zašto sam ovdje?“, upitao je prije nego što je sjeo na Stolec koji sam mu pokazao. „Što hoćete?“

Pogledao sam ga tobože iznenađeno.

„A što bih htio, gospodine Namiče? Želim razgovarati s vama... Želim znati što ste u pola noći radili pred tvrtkom Adema Jezdana.“

Desnom je rukom dotaknuo naslon stolca na koji nije sjeo.

„Kao da to ne znate.“

„U redu, vidjeli smo transparent. Htjeli ste prosvjedovati... Je li to sve?“

Kad se nije opustio i kad me nastavio gledati, rekao sam mu: „Kako bih ja mogao znati? Ja nisam član vaše udruge.“

Moj ga je odgovor nasmijao...

„Točno, niste.“ Prvi se put nasmiješio. „Ali možda ćete postati. Lejla gaji velike nade za vas. Kaže da jako volite ovaj grad.“

Izgleda da smo pronašli zajedničku točku.

„Ne znam bih li mogao riskirati odlazak na opasne prosvjede u pola noći, ali da, volim ovaj grad. Rodio sam se na Balatu, na obali Zlatnog roga... Ondje su i grobovi mojih voljenih. U ovom su gradu i moji najbolji prijatelji, kao i najljepše uspomene, a kao što vidite, ovdje je i moj posao. A

volio bih i umrijeti u ovom gradu. Dakle, kao što je rekla gospođa Lejla, volim ovaj grad.“ Ponovno sam pokazao na stolec pred mojim stolom. „Zašto ne sjednete?“

Čini se da se napokon opustio ili je pristao na privremeno primirje.

„Oprostite“, rekao je sjedajući, „nisam naviknut da se u policijskim postajama ovako dobro postupa prema meni.“

„Svijet se mijenja i mi se mijenjamo. Niste li se i vi promijenili?“

Tamne mu je oči zasjenila sumnja.

„Jesam, ali sumnjam da vi vjerujete u to. Da je tako, ne biste trošili dragocjeno vrijeme prateći nas.“

Uzdahnuo sam kao netko uvrijeđen jer su ga pogrešno shvatili.

„Te predrasude, kako su moćne...“

Sumnju u njegovim očima zamijenila je neodlučnost.

„Ne gledajte me tako, gospodine Namiče“, nastavio sam s igrom. „Sigurno i sami znate da su predrasude najveći neprijatelji promjene.“

Neodlučnost je postala veća, a na licu mu se ukazao veliki upitnik. Što sam sad time htio reći?

„Hoću vam reći da nam pristupate s predrasudama... U redu, možda imate i razlog za to. Pročitao sam vaš dosje, u prošlosti niste imali jako ugodne susrete s policijom. Ali oni su ostali u prošlosti.“

„Zašto nas onda progonite?“

Imao sam spremnu obranu.

„Ne progonimo vas.“

Nije povjerovao nijednoj mojoj riječi.

„Što ste u ono dobu noći radili pred Dersaadet Turizmom? Nemojte mi reći da ste čuvali zatvorenu tvrtku!“

„Zašto bismo čuvali tvrtku Adema Jezdana? Mi smo pokušavali zaštititi gospođu Lejlu.“

„Lejlu?“ Razrogačio je oči. „Moju Lejlu?“

Sad sam mogao priču izgraditi na tom osjećaju.

„Koga drugoga? Nije li vam gospođa Lejla rekla što se danas dogodilo?“

„Mislite na onu priču o odrubljenoj glavi?“

„Priču? Gospodine Namiče, ubili su čovjeka i njegovu glavu poslali gospođi Lejli. Ne shvaćate li koliko je situacija ozbiljna?“

Na licu mu se ukazala panika nekoga tko tek sada uviđa moguću katastrofu.

„Dakle... Dakle, ona je glava bila prijetnja? Ali na kutiji nije pisalo Lejlino ime. Poslana je ravnateljstvu muzeja.“

Pogledao sam ga kao da ga korim zbog naivnosti.

„A to bi nas trebalo smiriti? Ubijeno je petoro ljudi. Petorica u četiri dana. Jedan od njih je bivši muž gospođe Lejle. A to što paket nije upućen osobno njoj nego ravnateljstvu znači da to ne bismo trebali smatrati prijetnjom? Ne znam za vas, ali mi nismo mogli riskirati.“

Mislim da sam ga počeo pridobivati.

„Dakle, vi ste štitili Lejlu.“

Mirno sam se naslonio u naslonjaču.

„Drago mi je da ste napokon shvatili.“

I on je leđa naslonio na stolac.

„Zašto ste onda ostavili Lejlu i krenuli za nama?“

Prevario sam se, neće se on tako lako predati.

„Tko kaže da smo je ostavili? Mislite li da je oko kuće postavljena samo jedna ekipa?"

Svaka mu je informacija bila novi šok.

„Bila je još jedna ekipa?"

Opet sam se nagnuo naprijed, naslonio laktove na stol i odvratio: „Što bismo s jednom ekipom? Ovo nije igra, gospodine Namiče. Za sobom smo ostavili šesticu podijeljenu u dvije ekipe."

Rukom je dotaknuo čelo. Mislim da se pokušavao sjetiti je li ove noći pred kućom vidio nekoga na koga nije posumnjao. Ali nije se mogao prisjetiti nekoga koga ondje nije bilo.

„Možda ste ih primijetili, ali ih niste mogli smjestiti. Naši su dobri u skrivanju."

„Ne mogu se sjetiti... Zaista su se dobro sakrili."

„Ma nema veze... Što biste popili? Što vam mogu ponuditi?"

Nije mi se zahvalio ni odbio, moju je pristojnost zanemario kao da me nije ni čuo, ali upitao me ono što mu seotalo po glavi:

„U nas niste posumnjali, gospodine Nevzate?"

„Jesam. I vi biste da ste na mojem mjestu."

Pogled ni na tren nije odvojio od mog lica.

„Zašto?"

„Jer ubojice i vaša udruga imaju zajednički cilj. Ne gledajte me tako iznenađeno. Gospođa Lejla vam je sigurno spomenula da su gotovo sve žrtve imale veze s projektima izgradnje na povijesnom poluotoku. Gotovo svi su bili u stručnom odboru. Samo treća žrtva, Šadan Durudža, nije bila umiješana u to...", počeo sam, ali on se zgađeno namršti.

„Šadan Durudža je bio Ademov čovjek. Njegova veza u tisku. Jedinu novinara koji je otvoreno hvalio njegove prevare. Za to je od Adema bio plaćen suhim zlatom."

„Vidite, i vi ga mrzite, a siguran sam i da vam se i ostale žrtve nisu pretjerano sviđale. Primjerice, posljednja žrtva, Fazli Gumuš..."

Prormrljao je istim onim glasom punim mržnje:

„Da, on je bio pravi gad. Suriči je najviše opljačkan za vrijeme njegovog mandata. Zbog dozvola izdanih pod njegovom vlašću pet ljudi je izgubilo živote. Ona je tužba podignuta protiv tvrtke Adema Jezdana, ali i protiv tog Fazlija. Na koncu su, nakon bezbroj prevara svake vrste, uspjeli utjecati na sud. Suci su odbacili optužbe. Ali mi se nismo dali i uložili smo žalbu na visokom sudu. Odluka je poništena i sad će im se ponovno suditi... I ovo vješanje transparenta noćas smo napravili u svrhu ponovljenog suđenja. Ademov Jezdanu ovoga puta nećemo dati priliku da sakrije svoje prljavo lice."

Danas smo svakako morali saznati sve o toj tužbi koju je spominjala Lejla Barkin.

„Upravo sam to i htio reći", pokušao sam produbiti temu. „Gotovo su sve žrtve bile uključene u to pljačkanje povijesti. A vaša se udruga bori protiv te pljačke i ljudi koji se njome bave..."

Stisnuo je oči i počeo žvakati krajeve obješenih brkova.

„A što ako nam netko pokuša prišiti ova ubojstva?"

„Ma dajte... Zar je vaša udruga toliko utjecajna?"

Očekivao sam da će to potvrditi i čak se naljutiti na mene, ali nije.

„Imate pravo, nismo još toliko utjecajni..." Njegove su treptave oči ponovno zastale na mom licu. „Može li ovako? Recimo da netko uopće nije zadovoljan time što će se tužba ponovno pokrenuti jer se boji da bi oni umiješani u nju mogli reći istinu."

„Mislite li na Adema Jezdana?"

Odlučno je potvrdio:

„Da, mislim na tog podlaca. Taj bi čovjek počinio svakakva zla da zaštititi samoga sebe."

Kako je poduzetnik njega u jednom dahu proglasio ubojicom, tako je Namik sada to isto činio njemu.

„Dobro, ali zašto bi se Adem Jezdan bojava ponovnog pokretanja tužbe?"

„Izgubi li ovaj slučaj, njegovi će nećaci otići u zatvor, a on sam će izgubiti trilijune."

Da, klupko se polako razmatavalo ili je Namik pokušavao sumnju sa sebe prebaciti na Adema Jezdana.

„Zašto bi njegovi nećaci otišli u zatvor?"

„Jer je Dersaadet anonimna tvrtka. Adem Jezdan je siva eminencija. Nema nikakvih pravnih obveza. Osudi li sud Dersaadet, u zatvoru će završiti mladi nećaci iz Hakarija koji najvećom vrlinom smatraju svoju odanost prema stricu."

Znači, Dersaadet je bila anonimna tvrtka! Sad je bilo jasno zašto je Zejnep promaknula ova tužba. Ona je istraživala Adema Jezdana, a ne Dersaadet. A tužba je bila pokrenuta protiv uprave tvrtke.

„Zato ubija svakog tko ima veze s tom tužbom..."

Nit mi je počela izmicati.

„Samo malo... Samo malo... Hoćete reći da sve žrtve imaju veze s tom tužbom?"

„To ste vi rekli..."

„Ne, ja tako nešto nisam rekao. Rekao sam samo da su žrtve bile umiješane." Odmjerio sam Namika nepovjerljivo. „Ako nešto znate, nemojte to skrivati, molim vas."

Činilo se da mu je entuzijazam splasnulo.

„Ne tajim informacije... Nisam siguran da su žrtve ljudi koji su sudjelovali u toj tužbi. Ali ne bih se iznenadio da se ispostavi da su s njom imali veze. To vam pokušavam objasniti. Ako ta petorica imaju veze s tužbom i ako su njihove izjave mogle biti od važnosti, moguće je da ih je Adem Jezdan maknuo iz priče i da krivicu za to sada pokušava svaliti na nas. Svi su ti vladari, kovanice i povijesni spomenici možda lažni rituali koji služe da se pozornost usmjeri na nas."

To nije zvučalo nemoguće, čak je bila i mogućnost o kojoj je vrijedilo razmisliti, ali ne bi mi koristilo da pokažem da tako mislim. Nijemo sam se nasmijao.

„Zašto se smijete?"

Glumio sam da se ne mogu savladati.

„Oprostite... Oprostite."

„Ne razumijem. Jesam li rekao nešto smiješno?"

„Ne, nije ništa što ste vi rekli." Napokon sam tobože obuzdao svoj smijeh. „Adem Jezdan je isto rekao o vama. Naravno, ne posve isto, ali bio je posve siguran da ste vi ubojica."

„Gad!", zarežao je. „Pravi je ubojica on..."

„Teorija mu je zapravo zanimljiva." Smirenost u mojem glasu i mene je iznenadila. „Prema njemu, ubojstva koja ste počinili nemaju nikakve veze s poviješću ovog grada..."

„Nisam počinio nikakvo ubojstvo.“

„Govorim vam što misli Adem Jezdan. Ova ste ubojstva navodno zapravo počinili iz ljubomore.“

Iznenadio se.

„Iz ljubomore?“

„Tako je rekao. Navodno je gospođa Lejla htjela prekinuti s vama. Razmišljala je o tome da se pomiri s Nedždetom.“

„Gad...“, ponovno se razbjesnio. „Lažljivi gad...“

„Čak je i nekoliko dana prespavala kod Nedždeta. Jednog sam je jutro vidio na vlastite oči“, rekao je. „Navodno je na sebi imala i Nedždetovu pidžamu.“

Lice mu je bilo napeto od bijesa, a na čelu mu je iskočila vena.

„Gad jedan, kako laže.“

„O čemu?“

„Točno je da smo se posvađali. Ali ne zato što me Lejla htjela ostaviti.“ Duboko je udahnuo i ljutito odmahnuo glavom. „To nije nešto o čemu se govori... Prljavi gadovi su se umiješali i u našu privatnost.“

„Oprostite, ne bih se htio miješati u vaš privatni život, ali istraga zahtijeva...“

„Znam, znam“, uzeo mi je riječ iz usta. „Ovako, gospodine Nevzate. Lejla se u našem odnosu uvijek više trudila od mene. Ne zato što sam ja nju manje volio, takvo što se nikako ne može izmjeriti. Ali primjerice, Lejla je taj odnos započela. Ona strepi za mene. Ta briga ponekad može dosaditi. Zato je i izbila svađa. Lejla je doživjela neku vrstu traume kad ju je Nedždet prevario s njezinom mlađom asistenticom. Razvila je nepovjerenje prema muškarcima. Bila je ljubomorna na sve oko mene i što god da sam učinio, nisam mogao spriječiti taj osjećaj. Jedne sam noći ostao u udruzi nasamo s jednom mladom učiteljicom. Oboje smo imali mnogo posla i zaboravili smo na vrijeme. Zatim smo skuhalo čaj i počeli ćaskati...“

Mora da je primijetio moj značajan pogled jer me upozorio: „Ne gledajte me tako, gospodine Nevzate. Vjerujte mi, nisam prevario Lejlu. Ne bih mogao povrijediti već povrijeđenu ženu. Kako bilo, Lejla je kasno u noći došla po mene i poludjela kad me vidjela u razgovoru s tom mladom ženom. Počela me optuživati, a da me nije ni saslušala ni pokušala shvatiti. Bilo je kasno i bio sam umoran i nisam imao strpljenja pa sam i ja bio grub. I što se dogodilo? Dohvatila je torbicu i izletjela van. Bio sam toliko ljut da nisam ni pošao za njom. Ponašala se djetinjasto. Luđački je lutala ulicama, a onda je otišla u neki bar na Bejogluu u kojem se okupljaju njezini kolege sa sveučilišta. I Nedždet je bio ondje. Lešinar je odmah navalio kad je vidio da je Lejla tužna. Ona je pak bila malodušna. Nije mu rekla što se dogodilo, ali nije ni odbila piće koje joj je ponudio. Poslije se napila i kad više nije mogla stajati, Nedždet ju je odveo svojoj kući. Eto što je taj gad Adem Jezdan vidio ujutro. I Lejla je vidjela njega. Čim ga je vidjela, shvatila je kakvu je pogrešku napravila. Otišla je i ne doručkovavši. Najprije je došla k meni, ispričala se i objasnila mi što se dogodilo. Znala je naime da će je ti gadovi ogovarati. Eto, vidite što su sve vama nabajali.“

Bila je to uvjerljiva priča, ali nisam mogao znati koliko je istine u njoj. Sad kad su karte bile na stolu, mogao sam prijeći na drugu temu koja me mučila. Ali najprije sam ustao i otvorio prozor. Ured je ispunila ugodna svježina, ispunjena mirisom ruža.

„Vani je divan zrak.“

Udahnuo je zrak kao zatvorenik koji je godine proveo u zatvoru.

„I predivno miriše. Mora da je u blizini neki vrt.“

Djelovao je opušteno... Vratio sam se za stol i upitao ga:

„Jeste li ikada bili kod Nedždeta?“

Promeškoltio se na stolcu kao da sam ga uhvatio nespremnog.

„Da“, rekao je pokunjeno. „Da se pitalo mene, nikada ne bih kročio u tu kuću. Ali bio sam prisiljen. Najednom sam se sastanku potukao s Nedždedom. On se zatim ispričao i pozvao nas oboje na večeru. Nisam htio poći, ali Lejla je inzistirala. Tvrdila je da bi bilo nepristojno da ne odemo. Nisam je htio povrijediti pa smo otišli.“

To nije objašnjavalo njegove otiske na okvirima gravura.

„Jeste li vidjeli gravure u kući?“

„Da, zbog njih je čak među nama izbila i svađa. Skoro smo se opet potukli. Nedždeta je tvrdio da su obje originali. One s Ajom Sofijom i Sulejmanijom. Ja se pomalo razumijem u to. Vidio sam da nisu. Kad sam mu to rekao, Nedždeta se naljutio. Počeo mi je govoriti da nemam pojma. Da se Lejla nije umiješala, bio bih se opet potukao s njim.“

Naš je kirurg na svako pitanje davao logičan i razuman odgovor kao i svaki vješti ubojica koji zna što radi, može pogoditi što policajac misli i odrediti i kako bi se trebao ponašati... Ali ipak sam ga bocnuo:

„I dobro je da se niste potukli. Jadan Nedždeta. Noćas sam vidio kako ste sredili Erdžana. A on je još imao i palicu.“

Činilo se kao da je pocrvenio.

„Ne volim se tući...“ Na licu mu se ukazao posramljeni smiješak, kao da je slagao, a ja sam ga uhvatio u laži. „Dobro, često sam se tukao u mladosti. Tad sam imao vruću krv. Ali onda sam zamrzio nasilje...“

„Nakon što ste pucali na onog policajca? Ili nakon što je on pucao na vas?“

Atmosfera u sobi je postala ledena.

„Naravno, pročitali ste moj dosje.“ Opa, u njegovom glasu nije bilo ni traga ljutnje. „U pravu ste, poslije toga. Ali znajte, jedino za što sam zahvalan jest to što nisam ubio tog policajca. Ne bih mogao živjeti s tom grižnjom savjesti.“

Na licu, u pogledu i u glasu mu je bila očita iskrenost.

„Jeste li poslije tog događaja prestali s oružanim prosvjedima?“

Dao sam mu dobar razlog za kojeg se mogao prihvatiti.

„Ne“, opovrgnuo je. „To nije toliko osobno. Svijet se promijenio, a organizacija čiji sam član bio se raspala. I jasno, ono što sam doživio... Kad sam sve to uzeo u obzir, stvorio sam si novi put.“

U očima mu se nazirao mir koji je pokazivao njegovo zadovoljstvo. „Dobro sam odabrao, ovako sam veoma sretan.“

Odvratio sam napola u šali:

„Naravno, imate gotovo jednako dinamičan život. Rad u udruzi, noćni prosvjedi, tučnjave... Danas vam nije ništa lošije nego što vam je bilo u prošlosti."

Slegao je ramena vragolasto, poput bezbrižnog dečkića.

„Što ću? Ne preostaje nam ništa drugo u obrani ovoga grada."

Nije više bilo smisla u tome da ga pritišćem pitanjima. Spremao sam se završiti razgovor, ali ovaj put je on prihvatio riječ:

„Mislim da i dalje sumnjate na nas." Glas mu je zvučao kao u nekog pogrešno optuženog. „Ali varate se. Mi nikoga nismo ubili. Ne možemo protiv svojih uvjerenja, gospodine Nevzate. Oni koji se bore protiv ubojstva ovoga grada ne mogu ubijati njegove stanovnike, oni koji zastupaju život ne pronalaze rješenje u smrti." Oči su mu plamtjele. „Da imalo suosjećate, i vama bi to bilo jasno. Oprostite, ali i vas su zavarale predrasude. Smatrate nas teroristima jer vješamo transparente, organiziramo povorke i udruge. Vidite nas kao krvoločne ubojice spremne na svako zlo. A mi branimo i vaš grad. Pogledajte, rodili ste se na Dalatu, vaši su voljeni pokopani u ovom gradu, ovdje ste doživjeli najljepše trenutke... Mi branimo i vaš život. Ne, inspektore, mi nikoga nismo ubili. Jer smrt je jedina pobjeda koja očekuje onog koji je odabere za suputnicu."

Drijemanje u ćeliji

Namik je to lijepo rekao; najbolnije od svega bila je činjenica da smo zapravo mi bili jedni od onih koji su smrt odabrali za suputnicu. Naš su put određivala ubojstva, poludjeli ubojice, očajnici koji su pomoć tražili ubijanjem, duše koje je zarobila misterija nasilja. Lovili smo ih prateći krv žrtava... Pokušavajući shvatiti kako i zašto ubijaju. Ali na cilju nas je čekalo razočaranje, a ne pravda. Bol, a ne mir. Čak i kad bismo uhvatili ubojice, znali bismo da neki drugi ubojice oduzimaju živote. Lica ubojica i žrtava mijenjala su se svakoga dana, jedino što se nije mijenjalo bila je činjenica da ljudi nastavljaju ubijati ljude. Čemu je onda služilo hvatanje ubojica i kažnjavanje zvijeri? A u ovoj istrazi još nismo ni stigli do toga.

Poslao sam Namika u pritvor, a potom nazvao Lejlu Barkin. Bilo je tri ujutro. Javila se nervozno, misleći da je sigurno prespavala.

„Halo, gospodine Nevzate?“

„Oprostite na smetnji.“

Njezina se napetost pretvorila u brigu.

„Je li se što dogodilo?“

„Ovaj... Namik je u pritvoru...“

Ušutio sam i čekao da vidim kako će reagirati. I ona je ušutjela. Nije mogla govoriti od šoka ili je čekala da joj objasnim. No nije mogla dulje izdržati:

„Što se zbiva, gospodine Nevzate? Molim vas, recite mi. Je li se dogodilo nešto loše?“

„Možda znate“, rekao sam mirno. „Vaši su otišli u prosvjed. Htjeli su objesiti transparent pred tvrtkom Adema Jezdana. Zaštitari iz Dersaadeta su burno reagirali pa je izbila tučnjava.“

„Tučnjava?“ U glasu joj se jasno čula zaprepaštenost. „Namik... Kako je Namik?“

„Dobro, sve je u redu.“

Zabrinuto je upitala:

„Ovaj, gospodine Nevzate... Neće ružno postupati s njime, zar ne?“

Odgovorio sam joj smirujućim glasom:

„Neće, neće, pobrinut ću se za to.“

„Kad će ga pustiti?“

„Ako sve bude u redu, sutra ćemo ga poslati k tužiocu. A onda je odluka na njemu.“

Činilo se da ju je moja otvorenost smirila. Ali ipak je morala upitati:

„Trebalo li mu što? Hrana, piće?“

„Pružiti ćemo mu sve što bude trebao. Ne brinite se.“

Rekao sam joj da se ne brine i poklopio, ali zapravo je imala poprilično dobre razloge za brigu. Ovaj policajac kojemu je Lejla toliko vjerovala, razmišljao je kako će pronaći pukotinu u fasadi tog liječnika. Lejlina se situacija zapravo nije razlikovala od moje. Kao da se šokirala začuvši moj glas na telefonu? Briga koja ju je obuzela kad je saznala da joj je dečko u pritvoru? A možda se, kad sam joj rekao da je u pritvoru i zašutio, uplašila da ću joj reći kako ga sumnjamo za ubojstvo.

Ali je ušao baš kad sam poklopio slušalicu. Ispitao je zaštitare. Isprva su se obojica izvlačila; htjeli su reći da su bili u zgradi Dersaadeta i da su se branili kad su ovi iz UOI-e htjeli ući. No Ali je svojim posebnim metodama uvjeravanja izvukao istinu iz ove dvojice ozbiljnih dečki. Zapravo je bilo ovako: naš je lisac Erdžan u UOI-u ubacio špijuna. (Znači da je Adem Jezdan mario za tu udrugu više nego što smo mislili.) Tako su unaprijed znali za noćasnji prosvjed pa su parkirali džip na Džankurtaranu i čekali mini-bus. Cilj im je bio dati dobre batine ovima iz omražene im UOI-e. Obuzela ih je tolika ljutnja da nisu ni primijetili da smo im za petama.

Kad bismo tim izjavama dodali naše, Namik i njegovi prijatelji bi sutra bili pušteni, ali to nam ne bi išlo u prilog. Trebalo nam je najmanje dvadeset i četiri sata kako bismo pretražili bijeli mini-bus i u njemu eventualno našli ostatke odjeće žrtava, otisak stopala ili prsta, uzorak krvi, to jest ikakav koristan fizički dokaz. Usto, htjeli smo vidjeti hoće li se ubojstva nastaviti sada kad smo u rukama imali dvije skupine trenutno najizglednijih sumnjivaca. Dakle, oni iz UOI-a i Dersaadeta su kod nas morali ostati još najmanje dvadeset i četiri sata. To sam mogao objasniti tužiteljstvu, a sumnjao sam da bi nam u ovako važnoj istrazi stvarali probleme.

Poslao sam Alija u njegov ured da bi se malo odmorio, a sam sam u svojem postavio jedan naslonjač nasuprot drugome i tako si napravio praktičan ležaj. Legao sam i pokrio se kaputom. Utonuo sam u san... Namik je došao u Evgenijinu gostionicu. Smjestio se na moje uobičajeno mjesto i s obožavanjem gledao moju voljenu. Tip dakle nije bio zaljubljen u Lejlu Barkin, nego u moju Evgeniju. Zatim drugi san. Lejla je ulazila u vrt mojeg Demira, a uz nju je bilo dijete. Zazivao sam ih, ali nisu me čuli. Brzo sam ih sustizao, dozivao sam gospođu Lejlu, ali samo se dijete okrenulo i gledalo me. Odmah sam ga prepoznao: Jektin sin, Umut. Iznenađeno sam zastao, a onda je i Lejla okretala glavu. Smiješila se ugledavši me: „Zdravo, gospodine Nevzate. Dođite da vas upoznam sa svojim sinom." Umut koji je umro prije tri godine, pružao mi je ruku čudnog izraza lica. Htio sam mu je stisnuti, ali nisam mogao. Ruka mi je hvatala prazan zrak. Podignuo sam glavu, a kroz Lejline me oči promatrala Handan. „Što to radiš, Nevzate? Zaboravio si, mi smo umrli prije tri godine!"

Stresao sam se i probudio. Vani je izašlo sunce. S mukom sam ustao u naslonjaču. Činilo se da će me leđa opet početi boljeti. Preostalu sam tabletu koju mi je dala Zejnep poslao u želudac s odstajalom vodom iz čaše. Otišao sam u toalet i umio se. Nešto me mučilo. Možda se nisam naspavao? Jer se još nisam razbudio? Možda bi mi svjež zrak mogao pomoći. Htio sam izaći iz ovog ureda u kojem je vladala ustajalost teške noći, proći ovim hodnikom i izaći iz ove policijske postaje. Sišao sam u Alijev ured. Nije ga bilo. Kamo je taj mali otišao? Upitao sam policajca na dužnosti u donjem hodniku.

„Sišao je u pritvor, inspektore."

Zar je ponovno počeo s ispitivanjem ne obavijestivši me?

„Što ondje radi?"

„Spava..." Lice mu se razvedrilo. „Nije mogao zaspati, a u ćeliji lijevo od ulaza je slobodna klupa. Legao je ondje."

Uopće mi se nije smijalo.

„Za Boga miloga, Ali", rekao sam.

Sišao sam niz stubište, a policajac na dužnosti je skočio na noge kad me ugledao. Vjerojatno je mislio da ću se naljutiti jer je odmah otkucao onog moga:

„Ja nisam kriv, inspektore. Rekao sam mu da ne može, da je ovo pritvor, ali inspektor Ali me nije slušao...”

„Gdje je?”

„U ovoj ćeliji lijevo.”

Vrata su bila otvorena pa sam se uvukao unutra. Mali se udobno raširio na drvetu kao da leži na madracu od ptičjeg perja i čvrsto spavao. Nisam imao srca probuditi tog mangupa. Uzeo sam ključeve auta iz džepa kožne jakne kojom se pokrio i izašao.

Ušao sam u Alijev auto i okolnim se putem na kojem je svake sekunde bilo sve više auta i na kojem će za najviše pola sata nastati čep uputio prema Edirnekapiju, najvišem od sedam brda. Htio sam vidjeti naše ekipe u civilu na mjestu. S Edirnekapija sam prošao između razrušenih zidina kao da je sultan Mehmed Osvajač još jučer na njih pucao iz topova i ušao u stari grad. Uputio sam se prema Veznedžileru, krećući se među sporim vozilima.

Mobitel mi je zazvonio dok sam prolazio ispred općinske zgrade. Zvala je ravnateljica muzeja Topkapi. Mora da joj naš noćasnji razgovor nije odagnao brige.

„Dobro jutro, gospođo Lejla...”

„Dobro jutro, gospodine Nevzate... Oprostite što vas ovako rano ometam, ali jako se brinem za Namika.”

„Nemojte, gospođo. Gledajte, nemate se razloga brinuti. Rekao sam vam da je gospodin Namiku dobro.”

Ne, nisam je uvjerio.

„Mogu li vas zamoliti da mi dopustite da ga vidim?”

To nisam mogao učiniti.

„Ne mogu, zakon mi to ne dopušta. Vidjeti ga može samo odvjetnik.”

„Odvjetnik ga može vidjeti, zar ne? U redu onda, poslat ću mu ga.”

Ali ni to nije bilo dovoljno. Mislim da se ispod tog iskrenog pristupa krila velika nesigurnost, možda zbog Namikovih iskustava s policijom, a možda i zbog još važnijeg razloga. Možda je s Namikom počinila takav zločin (kao što je ubojstvo pet ljudi) da je briga nije napuštala premda joj je dečko pritvoren zbog nečeg vrlo nevažnog.

„Ovaj, gospodine Nevzate... A mogu li vidjeti vas?”

Bilo bi nepristojno da sam je pitao zašto.

„Jasno”, morao sam reći, iz poštovanja prema odnosu koji smo razvili u posljednjih nekoliko dana. „Ali ja sam izvan postaje, kod Sulejmanije.”

„Dobro, i ja izlazim iz kuće. Doći ću k vama za desetak minuta.”

Poklopio sam i pogledao na sat. Bilo je sedam i deset. Dobro, imao sam vremena. Vidjeti se s Lejlom moglo je biti korisno jer sam mogao procijeniti u kakvom je stanju. Tko zna, možda bi nam mogla dati nove informacije u vezi s istragom, kako god da je došla do njih u pola noći. O tome nisam smio razbijati glavu. Nastavio sam voziti ravno prema Šehzadebašiju, kamo je nekada dolazila srednja klasa stanovnika Istanbula kako bi se zabavila, kako mi je to otac naširoko prepričavao. Prema „Međustublju”, kako su ga još zvali. To je ime dobio jer je ova

avenija u bizantsko vrijeme bila cesta s dvoredom mramornih stubova. S avenije na kojoj više nije bilo stubova uputio sam se prema Bajazitovom trgu.

S inspektorom Nedžadijem, voditeljem ekipe oko Bajazitove džamije našao sam se u kavani za ranoraniocima. Bio je pomalo priglup, ali marljiv dečko. Ondje su noćas zaustavili petoricu sakupljača smeća i jedan bijeli mini-bus. Ispostavilo se da je jedan od sakupljača bio dezertar, a vozač mini-busa poduzetnik kojeg su tražili zbog lažnih čekova. Svi su ostali bili čisti. Rekao sam im da ostanu na pozicijama dok ne pristigne jutarnja smjena i otišao.

Auto koji sam parkirao pred postajom Bajazit ovaj sam put usmjerio prema povijesnim ulicama oko Sulejmanije. Prošao sam između trošnih drvenih kuća i stigao na dugi, osvijetljeni trg iza sveučilišta. Parkirao sam se pred četverokutnom fontanom. Naši u civilu, a ni drugi policajci se tome nisu usprotivili. Nitko nije mario za mene. Dućani preko puta džamije odavno su se otvorili, ali u okolici još nije bilo mase znatiželjnih turista. Stigao sam pred ulaz koji je vodio prema turbetima sultana Sulejmana i njegove velike ljubavi, sultanije Hurem u džamiji Sulejmaniji, izvadio mobitel i baš kad sam se spremao nazvati Ekrema, voditelja ekipe, ugledao sam ga kako jede u jednoj od zalogajnica na uglu, poznatih po grahu.

„Dobar tek“, rekao sam i sjeo pokraj njega. „Što me tako iznenađeno gledaš? Naruči i meni juhu.“

Čim ga je prošao prvi šok, ostavio je kruh i žlicu i počeo s izvještajem. Noć je mirno prošla i u okolici Sulejmanije. Susreli su oko osam sakupljača smeća, ali nijedan od njih im nije pobudio sumnju. Ovi građani, od kojih su većina bili Cigani, nisu imali drugog cilja od zarađivanja za kruh prebiraњem po smeću. Što se tiče sumnjivih vozila, ovuda nije prošlo nijedno vozilo, ma ne bijelo, nego ni crno, plavo ili crveno. Nismo imali drugog izbora nego da navalimo na svoje juhe.

Osmanski dragulj

Juha od leće bila je izvrsna. Dodali smo joj malo limunovog soka i crvenog papra pa je uz svježi kruh činila odličan doručak. Sa zadovoljstvom sam promatrao mladog, krupnog Ekrema kojemu jedna zdjela juhe nije bila dovoljna kako s velikim tekom jede drugu, a zatim sam ga poslao natrag na poziciju. Baš mi se pripavalo na toplom svibanjskom suncu kad je na mene pala sjena Lejle Barkin. Lice joj se bilo blijedo, a oči upale. Prvi sam je put vidio u tako lošem izdanju. Činilo se kao da je ostarjela u jednoj noći.

„Izvolite, gospođo Lejla“, rekao sam ustajući. „Sjednite...“

Nemirno se smjestila na stolac. Da, došlo je do nekih važnih promjena ili će me pokušati uvjeriti da je tako.

„Jeste li gladni? Da vam nešto naručim?“

Nabrala je obrve kao da sam je upitao nešto neumjesno.

„Ne, gospodine Nevzate, nije mi do jela. Recite mi što je s Namikom. Je li dobro?“

„Kao što sam vam rekao preko telefona, sve je u redu.“

„Ne tajite mi ništa, zar ne?“

Briga ju nije napuštala.

„Ma ne, zašto bih? Gospodin Namik je zaista dobro.“

„Spomenuli ste tučnjavu. Nije ozlijeđen, zar ne?“

„Živ je i zdrav. Ali to isto ne mogu reći za njegovog protivnika Erdžana.“

Činilo se da me nije čula.

„Zanemarite te Namikove izjave. Toliki je sanjar da se smatra Che Guevarom. Zbog toga i dalje s mladima iz udruge odlazi na te ponoćne prosvjede. Ali sličniji je Gandhiju nego Cheu.“

Ironično sam joj dobacio:

„Eh, da se Gandhi tukao kao Namik, većina bi engleskih generala u Indiji imala slomljene nosove.“

Nije se ni nasmijala, bila je potpuno obuzeta brigom.

„Sigurno se branio, inače mrava ne bi zgazio.“

Nisam htio duljiti.

„Vi ga bolje znate. Ako kažete da je tako, tako je.“

Pogledao sam je kao da je pitam je li to sve o čemu je došla razgovarati sa mnom. Pametna je žena odmah shvatila što joj hoću reći.

„Zaboravila sam vam nešto reći. Možda i nije važno, ali htjela sam da znate.“

„A je li? Što?“

Stavila je ruke na stol i nagnula se prema meni.

„Noćas uopće nisam spavala. Sjedila sam i razmišljala o svemu. Kad je jučer stigao onaj strašni paket... Saznala sam da je jadnik Fazli Gumuš ubijen. Pomislila sam kako to ima veze s Nedžadetovom smrću jer je on poznavao i Fazlija. A vi ste rekli da je poznavao i Mukadera Kinadžija. Kad sam se toga sjetila, na pamet mi je pala posljednja večera s Nedžadetom.“

Točnije, njegovo ponašanje te večeri. Kad smo se tek našli, pitao me hoće li se UOI priključiti tužbi protiv Dersaadeta. Promijenila sam temu jer mu nisam htjela odati informacije, ali ni on nije navaljivao. No zatim je učinio nešto neočekivano. Predložio mi je da opet budemo zajedno."

„Da, rekli ste nam to."

Prostrijelila me pogledom bademastih očiju.

„Da, ali nisam vam rekla da to nisam očekivala. Ta mi se ponuda učinila veoma čudnom jer sam sumnjala da me Nedždet voli i da bi mi se htio vratiti."

„Budući da vam je to predložio, očito je htio."

„Ne, nije."

„Kako možete biti sigurni u to?"

„Žene znaju, gospodine Nevzate. Ali dogodilo se još nešto. Davno prije te večere..." Povukla se unazad... „Ja sam pomalo ljubomorna. Jedne sam se noći posvađala s Namikom oko neke gluposti. Usred noći sam u ljutnji izletjela iz kuće. Otišla sam ujedan bar u koji zalaze moji kolege sa sveučilišta. I Nedždet je bio ondje. Sažalio se kad me vidio onakvu. Htio mi je pomoći. Bio je drag. Nisam bila pri sebi i počela sam piti. Inače i ne pijem toliko puno. Nakon nekoliko čaša sam se strašno napila. Nedždet me odveo svojoj kući. Da je htio..." Blijedo joj se lice lako zarumenilo. „Da je htio, mogao mi je svašta učiniti. Bio je iznimno pristojan. Nije bio ni neugodan, a kamoli da me zlostavljao. Kad sam se sljedećeg jutra probudila, on je već odavno otišao na posao. A kad se začulo zvono na vratima, obukla sam njegovu pidžamu i otvorila ih. Pred njima je bio onaj Adem Jezdan. On je vjerojatno sve pogrešno shvatio. Ali istina je bila posve drukčija. Tog sam se dana odmah vratila kući i ispričala se Namiku. Čudno je to što se Nedždet nije umiješao. Čovjek koji me ponovno htio nikada ne bi propustio takvu priliku, pogotovo ne netko tvrdoglav poput Nedždeta. Dakle, kad mi je Nedždet na onoj večeri ponudio da ponovno budemo zajedno, nije zapravo htio biti sa mnom. Htio je da radim za Adema Jezdana. Te mi je noći rekao baš ovako: 'Opameti se, Lejla. Nema ništa od ovih ljudi i ove zemlje. Daj ostavku u onom muzeju. Gospodinu Ademu trebaju ljudi. Pridruži nam se...' To sam pripisala njegovoj uobičajenoj brbljavosti. Ali kad sam sinoć o tome razmišljala, shvatila sam da ponuda da mu se vratim i onaj razgovor nisu bili slučajnost. Adem Jezdan se uplašio ponovnog pokretanja spora. Htio je saznati strategiju UOI-e koja bi u njemu sudjelovala. A budući da su znali za svađu s Namikom, mislili su da je naš odnos krenuo po zlu, da ću se naljutiti na svog dečka te da ću im se pridružiti iz osвете njemu."

Opet je navela razgovor na Adema Jezdana, ali njezina je priča bila puna proturječja.

„Dobro, ali s Nedždetom ste bili godinama. Zar vas on ne poznaje? Kako nije znao da nećete prihvatiti takvu ponudu?"

Uzbuđeno je poskočila kao da je samo čekala da je to upitam.

„To vam i pokušavam reći. Nedždet mi to nije svojevrijeme ponudio. Kad je onog dana po mene došao u muzej, s mukom je izašao iz auta. Rukom se držao za rebra. Kad bi se sagnuo i uspravio, lice bi mu se zgrčilo od boli. Pitala sam ga što mu je. Izvukao se nekom pričom o nezgodi. Kad sam ga pitala o kakvoj je nezgodi riječ, promijenio je priču. 'Posvađao sam se s nekim kretenom na cesti. Štapom me nekoliko puta udario u prsa', rekao je."

Prisjetio sam se modrica veličine novčića na tijelu Nedždeta Denizela. Lejli nisam rekao za njih pa je bilo zanimljivo da ih ona sada spominje. Je li Adem Jezdan zaista ostavio te otiske? Možda je to i izmislila. Možda su modrice bile djelo njezinog dečka, Namika, a svoju su rukotvorinu sada htjeli prišiti Ademu Jezdanu.

„Ali Nedždet je tajio istinu, gospodine Nevzate“, nastavila je uzbuđeno objašnjavati. „Ako ste vidjeli Adema Jezdana, sigurno ste vidjeli i da uokolo hoda sa štapom od bjelokosti. Mislim da ga štapom nije uboo netko koga je susreo na cesti, nego njegov šef glavom i bradom.“

„Zašto bi to učinio?“

„Jer je naložio Nedždetu da me nagovori da prijeđem k njima. A kad mu je Nedždet pokušao objasniti da to nije moguće, upotrijebio je silu. Nedždet mi sam tako nešto nikada ne bi predložio jer je znao da bih ga odbila.“ Zastala je, treptala bademastim očima kao da ponovno želi oživjeti događaje u nedjelju navečer. „Nedždet je te noći bio neuobičajeno napet. Vidim to sad kad razmišljam o tome. Pokušavao je izgledati mirno, ali nije bio. Zato se na kraju posvađao sa mnom. To je bila najgora svađa otkad smo zajedno. Njegovi su napeti živci popustili.“

Sve što je rekla podudaralo se sa scenarijem koji mi je prije nekoliko sati ispričao Namik. Adem Jezdan se uspaničio zbog tog sudskog procesa i sad je davao ubiti sve koji su znali za njegove ilegalne poslove. A žrtve je s kovanicama ostavljao pred povijesnim spomenicima kako bi krivnju prišio UOI-i. A prva mu je žrtva bio Nedždet. Jasno, Lejla to nije jasno rekla, ali moguće da su ljubavnici prethodno uvježbali ovaj zajednički scenarij. Izravno sam je upitao ono što ona nije izrekla naglas:

„Hoćete reći da je Nedždetu prijetio Adem Jezdan i da ga je poslije dao ubiti?“

„Ne znam... Samo sam htjela s vama podijeliti detalje koji su mi noćas pali na pamet. Možda će vam pomoći u istrazi.“

„Hvala vam, to su zaista važne informacije. Premda nam sada ne znače mnogo, ovo što ste mi rekli će nam pomoći kad budemo imali i ostale dijelove slike.“

Pomislio sam da se razočarala i da će mi početi prigovarati, ali nije. Pogled je okrenula prema možda najljepšoj džamiji u nizu svetišta koja sačinjavaju osmansku siluetu ovoga grada, kao da je vidi po prvi puta. Kao da se boji da ih ne povrijedi, plaho je promatrala velike i male srebrne kupole, kamene tornjiće, elegantne svodove, graditeljska remek-djela, vitke minarete i prozore u kamenim zidovima. Odjednom se okrenula prema meni, a oči su joj čudno sjajile.

„Jeste li došli ovamo u obilazak?“

„Ne“, pokušao sam se nasmiješiti. „To nije vaša pretpostavka, ali pomislili smo da bi šesta žrtva mogla biti ostavljena u okolici Sulejmanije.“

Posramljeno je promrmljala:

„Ne bih htjela razočarati vas, a ni sebe. No i ja mislim da bi posljednja žrtva mogla biti ostavljena ovdje. Tri su mogućnosti: Sulejmanija, Bajazitova džamija i džamija Šehzade...“

„Džamija Šehzade?“ To mi uopće nije palo na pamet. Možda su ubojice ondje mirno ostavile žrtvu dok smo mi bdjeli nad druga dva kompleksa. Zabrinuto sam upitao: „Je li ta džamija važan spomenik?“

„Kako ne bi bila?“ Glas joj je zvučao potcjenjivački. „Sinan ju je nazivao svojim naučničkim projektom, ali zapravo je jedno od njegovih remek-djela. Sagrađena je za princa

Mehmeda, Sulejmanovog sina koji je umro mlad. Gradnja kompleksa zapravo je započeta prije prinčeve smrti. Sinan ga je vjerojatno gradio za Sulejmana. Ali kad je princ umro, spomenik je posvećen njemu."

„Dakle, nije toliko važna kao i Sulejmanija." Iznervirao sam se pa sam i sam povisio glas. „Budući da ju je i sam Sinan nazvao svojim naučničkim projektom."

Shvatila je da je bila nepristojna.

„Sulejmanija je drukčija, naravno", smekšala je glas, ali zadržala je nešto od onog sveznajućeg tona. „Zapravo je Sinan i ovaj predivni spomenik nazvao svojim šegrtskim radom. Uglavnom, preporučila bih vam da ne zanemarite ni džamiju Šehzade..."

I ne bismo, ali za danas je već bilo kasno. Nije nam preostalo ništa osim nadati se da ubojice noćas nisu obavili svoj posao.

„Imate pravo, Sulejmanija je zaista izuzetna." Čini se da je pomislila kako su me njezine riječi iznervirale jer mi se pokušavala umiliti. Pokazala je Sinanov veličanstveni spomenik. „Ovo je arhitektonsko i građevinsko čudo. Sulejmanija je spomenik koji simbolizira osmanski sjaj. To znate, zar ne? Ona četiri minareta u dvorištu pokazuju da je Sulejman četvrti vladar koji vlada u Istanbulu." Zabacila je glavu unatrag i pogledala vitke minarete koji su se uzdizali prema plavetnilu neba. „Vidite li? Na minaretima ima ukupno deset balkona. Na onima uz džamiju ih je po tri, a na onima u dvorištu su po dva balkona." Neko je vrijeme udivljeno promatrala minarete. „Ovo nije samo džamija, nego kompleks s medresom, knjižnicom, osnovnom školom, bolnicom, pučkom kuhinjom i prenoćištem. Kompleksi kao što je Sulejmanija arhitektonski su otočići od kojih je sačinjen osmanski grad. On je oblikovan oko ovakvih centara. Ovi kompleksi istodobno pokazuju i osmanski pogled na svijet. Primjerice, premda su zgrade, a posebice džamija u kompleksima izgrađene s najvećom pomnjom, njihov okoliš nije uređen. Arhitekt je preuzimao odgovornost samo za zgrade unutar zidova kompleksa."

Dio toga sam već čuo od efendije Dževaza, ali ovaj posljednji dio bio je zanimljiv.

„Svi su osmanski arhitekti lako mogli urediti i okoliš ovih izvanrednih spomenika, no u tome su ih sprječavali društvo u kojem su živjeli, vjera, običaji i tradicija. Osmanlije su vodili introvertne živote. Ljudi su svijet promatrali iz džamija i dvorišta društvenih kompleksa. Široke ceste, veliki otvoreni prostori i parkovi im nisu bili potrebni."

Pomislio sam na prostore u rimskom razdoblju.

„Ali Konstantinopol nije bio takav."

Dobacila mi je pogled pun odobravanja.

„Veoma brzo učite, gospodine Nevzate."

Prestala je biti žena zabrinuta za svog dečka i uronila je u lik sigurne znanstvenice.

„Imate pravo, nije bio takav. Na Bajazitovom trgu iza nas je na primjer bio Forum Tauri. Ravna je cesta, to jest Mese, spajala ovaj trg s Konstantinovim forumom na istoku, to jest s Čemberlitašom i s Forum Bovus, to jest s Akasarajem na zapadu. Na mjestu gdje je danas Veznedžiler stajao je Forum Filadelfijon, a u predjelu gdje je danas Saračhane pak, Amastrijanum. Na mjestu današnjeg Sultanahmeta bio je golemi hipodrom i još jedan široki prostor za javnu upotrebu, Augustaion. No u osmanskome Istanbulu nije bilo ukrašenih ulica, trgova s kazalištima i prostora s kipovima. Narod se okupljao u velikim džamijama poput Sulejmanije. Društvo zatvoreno u sebe okupljalo se u zatvorenim prostorima."

Te su me akademske informacije zbunile.

„Ali rekli ste mi da je sultan Mehmed grad ponovno izgradio. Rekli ste čak i da između Konstantina i Osvajača ima sličnosti.“

Shvatila je da sam je pogrešno shvatio i nasmiješila se: „Možda sam se pogrešno izrazila. Mehmed je zaista obnovio ovaj grad jer je bio u strašnom stanju kad su Osmanlije ušli u njega. Baš kao i Konstantin, objavio je pravu mobilizaciju u svrhu stvaranja prijestolnice od tog razrušenog, opljačkanog grada. Dao je dovesti majstore i ratne zarobljenike iz svih krajeva carstva. Iz Trabzona je primjerice sakupljeno pet tisuća obitelji. Obrtnici su pozvani iz Edirne, Burse, Galipolja i Plovdiva. Turci, Slaveni, Židovi i Armenci su prisilno naseljeni u grad. Svaki je grad imao dužnost u Konstantiniju poslati najmanje stotinu obrtnika i bogatih obitelji. Jasno, bilo je i onih koji nisu htjeli otići, ali nitko se nije smio usprotiviti Osvajaču. Započet je veliki projekt obnove i od starog, umornog i beznandnog je bizantskog grada stvorena posve nova osmanska prijestolnica. Posao su nakon Mehmeda nastavili njegov sin Bajazit i unuk Javuz. Ali Konstantinija je svoje najsajnije razdoblje dostigla u Sulejmanovo doba.“ Pogled je ponovno okrenula prema džamiji. „A Sulejmanija je nesumnjivo bila najsajjniji spomenik tog razdoblja.“ Okrenula se prema meni, sigurna u sebe i u točnost svojih riječi. „Zato sam pomislila da bi ubojice šestu žrtvu mogli ostaviti ovdje.“

„Nisu“, rekao sam iznervirano. „A možda nisu mogli...“

„Zašto? Jesu li vidjeli da ste ovdje postavili nadzor?“

„Možda...“ Umornim sam očima pogledao njezino nenaspavano lice i promrmljao: „Jasno, ako žrtvu već nisu, kao što ste me vi podsjetili, ostavili pred džamijom Šehzade.“

Pleme

Ubojice svoju žrtvu nisu ostavili pred džamijom Šehzade. Ekrem, njegova dva čovjeka i ja pretražili smo džamiju, turbeta i svaki kutak širokog dvorišta u kompleksu nesretnog princa, gimnaziju Vefa iza njega, park pokraj nje i Burmali mesdžid sa zavnutim minaretom u njemu, no unatoč tome nismo pronašli ni žrtvu ni kakvog sumnjivca. Kad sam s olakšanjem ponovno ušao u auto, bilo mi je jasno da nisam smio odgađati razgovor s Ademom Jezdanom. Za to su postojala dva načina: mogli smo čovjeka odmah privesti ili mu otići u prijateljski posjet, kao jučer. Da se Alija pitalo, on bi ga odvuкао na ispitivanje, no to nikako ne bi bilo pametno. Postaja bi u trenu bila puna najmoćnijih odvjetnika u Istanbulu. Ankarski bi zastupnik plemena smjesta nazvao ministra unutarnjih poslova i pitao ga kakvo je to nepristojno ponašanje policije prema uglednom poduzetniku u službi svog naroda i domovine. Ministar bi gnjavio načelnika policije Istanbula, a on bi se požurio nazvati Mumtaza i narediti mu da smjesta stane na kraj tom skandalu. Adem Jezdan bi se pak mirno vratio u svoj Dersaadet i više nikada ne bi razgovarao s nama. A kad sam već bio ovdje, najlogičniji mi je korak bio da ga sam posjetim. Ali danas je bila subota. Je li Adem bio u tvrtki? Nisam imao njegov broj. Nazvao sam Alija nadajući se da se već probudio. Javio se nakon drugog zvana, ali glas mu je bio promukao i pokazivao da mu se vlasnik još nije naspavao. Uzbuđeno je poskočio kad sam zatražio Ademov broj.

„Odmah ću vam ga donijeti, inspektore.”

„Ne možeš, Ali, nisam u postaji. Nazovi čovjeka i pitaj ga je li u Dersaadetu. Ako nije u tvrtki, saznaj gdje je. Moram s njim odmah razgovarati.”

„Na zapovijed, inspektore.”

Poklopio sam i usmjerio auto prema Jenikapiju. Na cesti koja se spuštala prema moru započeo je jutarnji promet. U toj mi je sporoj koloni zazvonio mobitel. Ali se razbudio i glas mu je zvučao bolje.

„Adem je na putu prema Dersaadetu. Bit će ondje za desetak minuta. Rekao je: 'Neka gospodin Nevzat samo izvoli, očekujem ga.'”

„Dobro, Ali, hvala ti.”

„Inspektore, a gdje ste? Zar ćete sami poći tom tipu s licem kao u konja?”

„Poći ću sam”, rekao sam odlučno. „Ti posjeti obitelj posljednje žrtve, Fazlija Gumuša. Posebno pokušaj doznati u kakvoj su vezi bili ubijeni i Adem Jezdan. Jasno? Da, uzeo sam ti auto. Nađi si neki drugi. Vidimo se poslijepodne u postaji.”

Bio sam siguran da se osjeća izopćeno, ali nije ništa rekao misleći da to zaslužuje jer je zaspao.

Cesta uz obalu bila je mirnija i praznija. Lagano sam spustio prozor, a u lice mi je zapuhao vlažni povjetarac s mirisom mora. Vozio sam se po crnom asfaltu, dok su mi s lijeve strane bile

mjestimično razrušene zidine na moru, a s desne tamno plavetnilo Mramornog mora. Odjednom sam osjetio nešto čudno. Kao da nisam bio u modernom vozilu s motorom, nego u tisućama godina starom čamcu, na nemirnom moru. Nije bilo ni automobila ni zgrada. Oko mene brodice s jedrima, teretni brodovi, galije... Zidine koje se protežu duž obale poput neprobojne tvrđave. Pogled su mi privukla vrata koja su se na svakih nekoliko metara otvarala prema gradu. Izgubio sam se u izmišljenom svijetu koji je vodio od Kumkapija, vrata luke za galije, vrata Male Aje Sofije, Čatladikapi, vrata palače Bukoleon, sve do Ahirkapija. Kad sam stigao onamo, crveno me svjetlo semafora podsjetilo u kojem sam dobu. San se raspršio kad sam stao na kočnicu, ponovno je zavladała java. U koloni auta sam čekao da se upali zeleno svjetlo. Zatim sam volan okrenuo nalijevo i prošao kroz jedna od drevnih gradskih vrata. Do tvrtke Adema Jezdana stigao sam provukavši se s mukom kroz neplanski prokopane ceste u predjelu Velike bizantske palače čiju su površinu sada zaposjele ružne kuće i bezoblične zgrade.

Pred dvokrilnim drvenim vratima na terasi koju je nosilo šest mramornih stupova dočekaó me mlađi, plavokosi muškarac.

„Izvolite“, rekao je pristojno otvorivši vrata. „Gospodin Adem vas očekuje.“

Ušao sam u hodnik i htio se uputiti prema stupovima ukrašenim reljefima bizantskih dvoglavih orlova kad mi je mlađić pokazao na dizalo vješto skriveno u zidu: „Ovuda, inspektore. Gospodin Adem je u radnoj sobi.“

Iznimno moderno dizalo, ni na kakav način povezano s antičkim dekorom zgrade, odvelo nas je na drugi kat. Pred dizalom su, kao i na donjem katu, bila dva kamena stupa. Ali na ovima nisu bili bizantski dvoglavi orlovi, nego reljefi osmanskog grba. Mora da su bili napravljeni od gipsa, a onda pomno obojani. Pozornost mi je najprije privukla tugra u suncu ispod koje je bio štít, a uokolo su se redale zlatne zvijezde. Nad njom je bio smješten ukras s perjem i draguljima, a sa strane su se vijorile dvije zastave: zelena i crvena. Puška s bajunetom, dvosjekla sjekira, jednosjekla sjekira, revolver, vaga, dvije knjige jedna na drugoj, medalje, žezlo, sidro, luk, rog, mač, topovske kugle, koplje... Možda je bilo i drugih figura, ali ja sam uspio razbrati samo ove.

„Napravljen je u doba Abdulmedžida“, glas Adema Jezdana prekinuo je moje razgledavanje osmanskog grba. Ovakav nam je bio i jučerašnji susret, ušao je dok sam promatrao Justinijanov kip. Ali danas nije imao štap od bjelokosti. „Dobro došli, inspektore“, rekao je i pružio mi ruku. Rukovali smo se, a on je nastavio: „Ali tugra u središtu sunca je Abdulhamidova. Osmanlije zapravo nisu imali tradiciju izrade grbova. Prema nekim povjesničarima, njezinu je izradu potaknuo Krimski rat. Francuska vlada, koja je u to doba htjela održavati dobar odnos s Osmanlijama, dodijelila je sultanu Abdulmedžidu Medalju Legije časti. Kad je Engleska doznala za tu gestu Francuza, odmah je krenula u akciju kako ne bi zaostala i engleska je kraljica Viktorija Abdulmedžidu dodijelila Orden Reda podvezice. No, tu je nastao važan problem. Prema tradiciji Reda podvezice, grbovi vladara kojima je dodijeljen Orden moraju se prikazati na zidu kapelice sv. Jurja. Međutim, osmanski sultani nisu imali grbova. Zato je kraljica Viktorija u Istanbul poslala princa Charlesa Younga da Osmanlijama dizajnira grb. Engleski je dizajner u Istanbulu osmislio ovaj grb koji je pred nama. No, završen je u doba Abdulhamida. Njegova tugra, vaga i oružje su dodani naknadno.“

Promrmljao sam pretjeranom zadivljenošću:

„Vi znate mnogo i o Osmanlijama, ne samo o Rimskom Carstvu...”

„Da barem znam...” Djelovao je iskreno tužno. „Jako sam se trudio da naučim osmanski, ali nije mi uspjelo. Kao ni s latinskim i grčkim... Talent za jezike je nešto sasvim drugo. A možda to treba započeti još dok je čovjek mlad. Nakon nekog vremena, mozak odbija učiti.” Primijetio je da i dalje stojimo na nogama pa je rekao: „Zaboga, opet brbljam. Držim vas na nogama.”

„Ne, ne, samo se opustite, gospodine Ademe. Uvijek mi je zanimljivo naučiti nove stvari.”

Zastao je kao da govorim o nečemu vrlo važnom.

„Zaista?” Na licu mu se ukazao izraz koji još nisam vidio. Ono hladno svjetlo u očima ljudi koji se smatraju veoma moćnima, koje se ukaže kada odlučuju o tuđim životima. „Dodite nam i vi u Dersaadet kad odete u mirovinu. Kod nas biste svakog trena, svake minute naučili nešto novo.”

Osjetio sam kako ću danas razgovarati s potpuno drukčijim Ademom Jezdanom.

„Zašto ne?” udovoljio sam mu. „Naravno, ako poživim do mirovine.”

Usprotivio se kao da je život o kojem raspravljamo njegov vlastiti:

„Kako to mislite: ako poživim? Naravno da hoćete, inspektore. Ovoj državi trebaju ljudi kao što smo vi i ja.” Pokazao je izrezbarena drvena vrata iza stupova. „Izvolite, molim vas. Uđimo u moj ured.”

Prije nego što se uputio prema vratima, okrenuo se plavokosom mladiću koji je još s poštovanjem stajao pred dizalom.

„Donesi nam nešto za jelo i piće, Salihe. Inspektore, što biste popili? Čaj, kavu?”

„Rado bih popio kavu. Tursku, s malo šećera. A ako nešto za jelo nosite meni, hvala, ali sit sam.”

„Onda i meni kavu... Ali bez šećera.”

Kad sam ušao u ono što je Adem nazivao svojim uredom, zaslijepio me sjaj, raskoš i pompa. Svugdje je vladala neka crvena boja, crvena i mnogo žute. Vidjevši da promatram divovski kristal posred ovelike sobe koja je podsjećala na dugi salon, Adem je ponosno promrmljao:

„Donji smo kat uredili po uzoru na Rimsko Carstvo, a ovdje smo se inspirirali Osmanlijama.”

Posljednjim razdobljem Osmanskog Carstva, pomislio sam jer sam se ovdje osjećao kao da sam u dvorani za audijencije u palači Dolmabahçe. Blijeda sunčeva svjetlost koja je provirivala kroz prozore ukrašene zavjesama od blijedocrvenog atlasa obrubljenog pozlaćenim koncem, osvjetljavala je zidove bež boje ukrašene velikim izvezenim detaljima. Pozlaćeni okviri sa sultanskim tugrama, minijaturama vrsnih majstora i djela kaligrafa mirne ruke kao da su se na zidovima međusobno natjecali za pozornost. Na tlu je bio ogroman iranski sag od sirove svile na kojem je opet prevladavala crvena boja. Na zidu se iza bogatog ukrašenog radnog stola vitkih nogu isticala sultanska tuga u mozaiku.

„Abdulmedžidova”, objasnio je Adem. „Original se nalazi na ulazu u Aju Sofiju. Sultan Abdulmedžid je bio inspiriran carskim mozaicima pa je svoju tugu upisao u bizantski mozaik kako bi svoje ime učinio trajnim. Tadašnja se ulema tome usprotivila, ali sultan nije mnogo mario za to.”

Ovaj je grad uvijek imao neobične vladare, a njihovo je neobično ponašanje i priče o njima uvijek privlačilo pozornost.

„Izvolite, sjednite. Odavde je pogled izvanredan.“

Pokazivao je na naslonjač francuskog stila s lijeve strane stola. Sjeo sam, a preda mnom se ukazalo blistavo more koje se protezalo od Kadikojja do otoka Hajirsiza.

„Zaista je lijep“, rekao sam ne uspijevajući odvojiti pogled od osunčanog plavetnila. „Razgali čovjekovu dušu.“

Sjeo je za elegantni stol u stilu razdoblja nekog od Lujeva.

„Trebali biste vidjeti i pogled s terase.“ Nije sjeo, nego je dohvatio štap od bjelokosti oslonjen o stol. Baš kao i ljudi naviknuti na prebiranje po tepihu, ni Adem Jezdan nije bio miran bez svog štapa. Okrenuo se i dovršio: „Pogled je ljepši s terase. Pred vama se prostire čitavo Mramorno more, od svjetionika na Džankurtaranu do Jalove.“ Štapom je pokazao naslonjač preda mnom. „Hoću vam zakloniti pogled ako sjednem onamo?“

„Ne, ne, molim vas. Samo izvolite... Ono o čemu moramo razgovarati važnije je od pogleda.“

„U redu, ali za oko sat vremena moram izaći.“ Objasnio je dok su mu oči radosno sjajile: „Moj mi je veterinar pronašao još jedan par papagaja... Idem po njih.“

„Bez brige, ovo neće dugo trajati. Imam samo nekoliko pitanja“, rekao sam dok mi je pogled pao na željezni pokrov na dnu Ademovog štapa. Jesu li modrice na Nedžadetovom tijelu mogle biti otisci ovog štapa, kao što je to tvrdila Lejla? Moje su ga riječi, a ne moji pogledi natjerali da se uozbilji.

„Čini se da su dečki jučer bili vragolasti.“ O događaju je govorio olako, kao da je riječ o naguravanju na prijateljskoj utakmici. „Malo su protresli one iz UOI-e koji su došli vješati transparente.“

„Nije to tako jednostavno.“ Napustio sam plavetnilo mora i pogledao Ademove oči boje zemlje. „Erdžan i vaša dva zaštitara napali su ljude s bejzbolskim palicama.“

Mislim da je i Adem shvatio da razgovara s inspektorom posve drukčijim od onog jučer koji je bio spreman na suradnju. Nervozno je prebacio štap iz desne u lijevu ruku i pokušao se obraniti: „Ali što su trebali učiniti? Ljudi su nam došli pred vrata s transparentima. Možda bi i oštetili tvrtku. Branili su se.“

„Nažalost, nije tako, gospodine Ademe.“

Uozbiljio se, ali ja sam nastavio jednako oštro, ne obazirući se na njega.

„Vaši su ljudi planirano pratili mini-bus članova UOI-e. Mnogo prije nego što su oni stigli pred Dersaadet. Napali bi ih i da nisu došli pred vašu tvrtku.“

Ljubavi među nama je nestalo, a on je nabrao smeđe obrve.

„Kako vi to znate?“ U očima mu se ukazao optuživački pogled. „Nadam se da niste do tog zaključka došli na temelju klevete onog bivšeg komunista Namika.“

Adem je bio napet, na mjestu jučerašnjeg mira sad je bila oluja. Noćasnji je incident i na njemu ostavio traga premda se trudio da to ne pokaže.

„To nema veze s Namikom“, rekao sam mirno se naslonivši unazad. „Zapravo ste mi vi pomogli da dođem do te informacije.“

Iznenadeno je razrogačio oči.

„Ja?“

„Da, vi... Ono što ste mi rekli o Namiku Karamanu... Kad sam to doznao, stavio sam članove UOI-e na prvo mjesto na popisu sumnjivaca. Od sinoć smo pratili svaki njihov korak. No, dogodilo se nešto čudno. Prativši mini-bus UOI-e, naletjeli smo na vaše ljude u džipu.“

„Ali...“

„Ovdje nema ali, gospodine Ademe. Sve se odigralo pred mojim očima. Usto, vaši su ljudi priznali. Ubacili ste špijuna u UOI-u da prati Namika i njegovu ekipu.“ Ljutito sam odmahnuo glavom. „Moram vas upozoriti da je zločin djelovati umjesto policije.“

Čeljust urešena tankom bradicom nervozno mu je drhtala.

„Ne... Ne razumijem o čemu govorite. Kakav špijun? Tko ga je kamo ubacio?“

Pogledao sam ga ravno u oči i objasnio:

„Imamo čovjekovo ime i adresu. Mogu vam je dati ako želite. Tog je pojedinca uputio sam Erdžan. Je li moguće da bi on tako nešto učinio bez vašeg znanja?“

Na licu mu se ukazao poraz.

„E, moj Erždane!“, progundao je. „Uvjeravam vas, inspektore, o svemu ovome nemam pojma... Erdžanovo sranje.“

Na koncu je po strani ostavio i ugladenost.

„Vjerujte mi, da sam znao, nikada to ne bih dopustio. Nismo na brdu. Kako bih se onda razlikovao od Namika Karamana?“

I dalje je skrivečki optuživao kirurga.

„Otpustit ću ih, vidjet ćete. Otpustit ću i Erdžana i ona dva zaštitara pametnjakovića.“ Napeto je naprijed-nazad njihao štap. „Pogriješio sam, inspektore. Vidite li u kakvu sam se nevolju uvalio? Nikako nisam smio ući u taj posao sa zaštitarskom tvrtkom... Ja sam ugostitelj. Što ja znam o osiguranju i zaštiti? A sad eto imam posla s ljudima kao što je Erdžan.“

Da, sad je htio svu odgovornost prebaciti na Erdžana. No to nije bilo tako lako.

„A modrice na tijelu Nedždeta Denizela?“, upitao sam ga i značajno uperio pogled u štap. „Na obdukciji su na prsima i abdomenu ubijenog pronađene modrice veličine metalnog vrška vašeg štapa.“

Mislim da je Ademovo lice bilo najbljeđi predmet u ovoj sjajnoj i raskošnoj prostoriji.

„Što ste to rekli, inspektore?“ Oči su mu, kao i glas, bile pune razočaranja. „Mislite da bih ja Nedždeta...?“

Podignuo sam obje ruke i odmah se ispravio:

„Nemojte me pogrešno shvatiti, ne tvrdim da ste ga vi ubili. Ali možda je Erdžan pretjerao...“

Poskočio je u naslonjaču kao oparen.

„Ne! Nikako! Erdžan voli raditi na svoju ruku, ali to se nikad ne bi usudio napraviti. Ovo nije samo zastrašivanje lažljivaca koji su prešli granicu. Govorimo o ubojstvu, inspektore. Nije šala nekome oduzeti život... Ne, Erdžan jako dobro zna da ja ne bih odobrio takvo nasilje.“

Nasjeo je na pitanje:

„A onaj događaj otprije tri godine...“

Čim mi je iz usta izletjelo ovo tri, shvatio je na što mislim.

„To je bila nezgoda“, rekao je progutavši slinu. „Nesretan slučaj. Svim smo obiteljima umrlih isplatili i više od iznosa odštete. I nitko nas nije tužio. Samo ta UOI...”

„Spor će se ponovno pokrenuti...”

Napetost je zamijenila ljutnja.

„Neka!“ Čelava mu je glava potpuno pocrvenjela. „Opet ćemo ga dobiti. To je UOI-ino maslo. Oni su neprijatelji bogatstva. Cilj im je onemogućiti poslove koji bi koristili ovome gradu. E, to je sabotaza... Okrutnici, u zemlju smo uložili milijune dolara, a oni samo leže ondje već tri godine.”

Zemljište o kojem je govorio kao o povijesnoj riznici naslijeđenoj od Rimljana i Osmanlija, sada se pretvorilo u bezvrijedan komad zemlje u koju je zakopao svoje silne milijune.

„Iskreno, mene se ne tiče ponovno pokretanje tužbe...“, rekao sam bezosjećajno ga odmjerivši. „Izvan je moje nadležnosti ispitivati i tko je u pravu, a tko nije. Ali ako ubijeni imaju veze s tom tužbom... To jest, ako su kao stručnjaci radili na vašem slučaju...”

„Tko vam to sve govori?“, opet je skočio. „Onaj gad Namik, zar ne? Ili ona pseudo-intelektualka, Lejla Barkin? Kao da nemam pametnijeg posla od ubijanja stručnog sudskog odbora. Majku mu, da to činim, najprije bih dao ubiti onog prokletog kirurga...”

Vlastiti ga je jezik bacio u zamku. Namjestio sam značajan izraz lica i ponovio:

„Dali biste ga ubiti...”

Shvatio je da je pogriješio, ali bilo je prekasno.

„Ma to se samo tako kaže...”

U tom je trenutku netko pokucao na vrata... Salih je ušao noseći pladanj s našim kavama. To je za Adema bila izvanredna prilika da promijeni temu:

„Kakav divan miris.“ Htio je licu i glasu dati notu radosti, ali bio je toliko napet da mu to nije polazilo za rukom. Ipak se nastavio truditi. „Nema ničeg boljeg nego ujutro popiti tursku kavu.”

Nabacio sam ledeni osmijeh.

„Imate pravo, i ja obožavam jutarnju kavu.”

Adem je iz naslonjača ustao neobično hitro za nekoga njegovih godina, zgrabio jedan od stolića ukrašenih sedefom koji su stajali postrani, iza zavjese od atlasa i postavio ga između nas.

„Salih, donesi ih i stavi ovamo.”

Plavokosi je mladić učinio što mu je rečeno, a on ga je promotrio s odobravanjem:

„Salih je moj nećak. Imam mnogo nećaka, ali Salih je poseban. Ove će godine završiti pravo... Postat će pravni savjetnik u Dersaadetu. Riješit ću se raznih glupana.” Okrenuo se nećaku od kojeg je toliko očekivao i nervozno upitao: „Onaj se Hakan još nije javio?”

Mora da je mislio na odvjetnika s briljantinom koji je s Erdžanom došao u postaju.

„Ne, striče“, rekao je mladić kojeg je uplašila Ademova ljutnja. „Mora da je izvan grada. Ne javlja se ni na mobitel.”

„Vidite li, inspektore? Plaćam im pravo bogatstvo, ali nigdje ih nema kad ih trebam.”

Kad sam dohvatio kavu ne obazirući se na njega, ponovno se okrenuo prema nećaku:

„Nemoj odustati, zovi ga svakih pola sata. Nimalo ne vjerujem ostaloj trojici odvjetnika. Svakako moramo pronaći Hakana. Što god bilo, želim da smjesta dođe u tvrtku.”

Zgodni je nećak pun poštovanja rekao: „U redu, striče" i izašao iz ureda, a ja sam upitao: „Niste li mogli poslati odvjetnika u postaju?"

Adem je moj interes protumačio kao poziv na suradnju.

„Jesam, inspektore", počeo je pjevuckati, „Hvala Bogu, imam čopor odvjetnika. Ali ovaj Hakan je veoma sposoban. Zanimarite to što je mlad, dečko je veoma okretan. Jedan od onih koji bi vas spasili s vješala. Danas je međutim nestao. Lopov ima djevojku Ruskinju, valjda je s njome otišao u provod."

Zapravo me više zanimao okus kave nego nestanak odvjetnika Hakana.

„Kava je izvrsna... Svaka čast onome tko ju je skuhao."

Na licu mu se ukazala sreća. Činilo se da se led među nama topi. Čelava mu je glava zasvijetlila poput žarulje.

„Gospođa Nazife... Kuha jako dobru kavu. Tuđu vam kavu ne bih ni ponudio." Žurno je otpio gutljaj. Ali nije osjetio ni kavu ni njezin okus. „Da, gdje smo ono stali?"

„Govorili ste da biste ga dali ubiti." Opet sam nabacio onaj isti ledeni osmijeh. „Onog komunistu kirurga..."

Pravi je prizor bio vidjeti kako se poraženost od svijetlosmeđih očiju širi po čitavom licu i tijelu.

„Po... Pogrešno sam se izrazio...", mucao je. Pokušao se nasmiješiti, ali mu nije uspjelo. „Ma znate, inspektore."

„Ne", odmahnuo sam glavom. „Kako da znam što ste htjeli reći? Otvoreno ste rekli da biste ga dali ubiti."

Izgleda da mu je dojadilo. Napokon je shvatio da sav taj ugodni pristup i pristojnost ničemu ne koriste. Opet je čvrsto stisnuo štap, kao da iz njega crpi snagu.

„Čujte, gospodine Nevzate." Nabrao je obrve i smrknuo se. „Ja sam dijete velikog plemena. Plemena koje zna ubijati. Otac mog djeda zvao se Krvavi Sejfo. To je možda malo pretjerano, ali govorilo se da je uzimao abdest u krvi ljudi koje je ubio. Bio je strašan čovjek. Kad bi nekoga htio ubiti, pozvao bi njega i njegovu obitelj u svoje selo na večeru i zaklao ih sve redom, a onda bi mu oteo ženu i zemlju. Tako se dokopao stotina kilometara zemlje i na desetke sela. To nije nešto čime se hvalite, nego nešto čega se sramite. Pravo pravcato barbarstvo. Otvoren sam kako biste me shvatili. Moj je djed, Šepavi Bekir, prešao na čelo plemena nakon Krvavog Sejfe. Djed je bio miroljubiv čovjek, ali nakon svega što je njegov rođeni otac učinio, morao se naučiti okrutnosti kako bi obranio svoje pleme. I naučio je. Nije se libio ubiti i umrijeti za sebe i za pleme. Na njegovo je mjesto došao moj otac: pametan čovjek koji je shvatio da se svijet mijenja i koji je znao da nasiljem ništa nećemo postići. 'Moramo se maknuti s ove zemlje, sine', rekao bi mi. 'Moramo pobjeći odavde i sići u grad.' Kad su u regiji nastali sukobi, odmah je zauzeo mjesto u državnom vrhu. Tim je potezom osigurao svu zaradu plemena, ali je i na našu obitelj navukao mržnju onih s brda. Izgubili smo mnogo rodbine. Dvojicu mojih stričeva, tri rođaka, jednog šogora, dva nećaka i mog starijeg brata, Rešita, sve smo ih izgubili u jednom noćnom napadu. Rekao sam vam da je moj otac bio pametan čovjek. Htio me udaljiti od svega toga. Htio je spasiti mene i preseliti barem dio obitelji u grad. Kad sam završio osnovnu školu, poslao me u Istanbul. 'Sve nade polažem u tebe, Ademe. Ti si taj koji će preseliti obitelj u veliki grad, ti si taj koji će nas izvući iz ove rupe', rekao mi je kad me ukrcavao

na autobus. Tada nisam shvaćao što mi je htio reći. U Istanbulu sam živio s očevim prijateljem iz vojske, ujkom Samuelom iz Midjata. Ujko Samuel nije bio samo očev prijatelj iz vojske, u isto mu je vrijeme bio i partner u nekim ilegalnim poslovima. Ako vas zanima u kakvim poslovima, neću vam ništa skrivati, odmah ću vam reći. Prije četrdeset godina, u nekim manjim krijumčarskim poslovima. Stigao sam u njegovu kuću na Kodžamustafapaši. Bila je to drvena dvokatnica u stražnjoj uličici. Njegova me žena Zelga primila kao da sam joj sin. Mnogo ću poslije saznati za uzrok te brige. Sva su joj djeca umrla prije nego što su navršila godinu dana. Mislim da me prihvatila kao Božji dar. U toj je kući bila i Teodora koju ste vidjeli dolje, s roditeljima. Iz te kuće potječe moja ljubav prema papagajima. Ja sam odrastao uz majstora zlatara Samuela i njegovu suprugu, majku Zelgu, najnježniju osobu na svijetu, uz njih sam išao u školu, uz njih sam učio o životu, uz njih sam postao Adem Jezdan. Oni su za moj odgoj zaslužni više od mojih pravih roditelja. Dok sam bio na fakultetu, ljeti bih radio u zlatarskoj radionici ujaka Samuela. Ondje sam o trgovini naučio više nego što bih naučio na bilo kojem fakultetu ekonomije. Jasno, nikada nisam prekinuo veze s Hakarijem. Iako sam odgojen u posve drukčijoj kulturi, uvijek sam imao blizak odnos s obitelji. Prvi sam dućan otvorio na Kapali Čaršiji. Prepustio mi ga je Armenac koji je htio napustiti Tursku. Drugi sam otvorio na Sultanahmetu, a zatim su slijedili ostali. Obiteljsku sam ušteđevinu iskoristio u trgovini i turizmu. Danas je veći dio plemena u Istanbulu. Sada posjedujemo veliko bogatstvo. Kći mi studira u Londonu, a sin mi je na magisteriju u Bostonu. I sada mnogo bolje razumijem ono što mi je otac rekao kad me ukrcavao na autobus. Kad mi je rekao da ću ih ja dovesti u veliki grad i izvući iz one rupe, htio mi je reći da ću nas udaljiti od nasilja, krvi i ubojstava." Zašutio je i netremice me promatrao očima boje zemlje. „Sad mi recite, inspektore. Zar bih ugrozio ovaj svijet koji sam izgradio na tolikom trudu, radu i mucu? Zar bih izdao ostavštinu svog oca? Zar bi se čovjek koji je pobjegao od nasilja okrenuo istome?"

Pretpostavke i hipoteze

Naravno, čovjek koji je pobjegao od nasilja, mogao se okrenuti istome. Kad bi mu svijet koji je izgradio na tolikom trudu, radu i muci bio u opasnosti, sklonost prema nasilju, koje je ionako bilo dio njegove kulture, pomogla bi mu da i ne trepnuvši ubije. To svoje mišljenje naravno nisam izrekao naglas. Bila bi to otvorena optužba, a podaci kojima smo raspolagali nisu nam još omogućavali da ga zatvorimo. Dok sam izlazio iz Dersaadeta čiji je gornji kat dočaravao osmansko razdoblje, donji rimsko, a ulica u kojoj se nalazio razdoblje Turske republike, jedini dojam koji sam uspio dobiti iz ovog razgovora bio je taj da nam Adem Jezdan tajni neke važne informacije. Jesu li one bile vezane uz pet ubojstava čije počinitelje još nismo pronašli ili uz ilegalne radnje njegove tvrtke? To je bilo teško odrediti. Sigurno je bilo tek da su počinitelji ubojstava i Ademovi mutni poslovi imali veze s onom nesrećom u kojoj je umrlo petoro ljudi.

Naišao sam na Zejnep u postaji, kako jede sendvič na klupi koju je grijalo lijeno proljetno sunce dopirući kroz krošnju stare šljive. Ugledala me i htjela ustati.

„Sjedi, sjedi“, rekao sam i pridružio joj se. „Ovdje je baš lijepo.“ Toplije svibanjski povjetarac nosio miris svježeg kruha, sira i rajčica. „Što to jedeš?“

„Hoćete li malo? Sendvič sa sirom. Ima i rajčice i krastavca.“

Neću vam lagati, jelo mi se.

„Daj mi, ali ne previše.“

Velikodušna mi je djevojka odlomila gotovo polovicu.

„Što to radiš, Zejnep?“

Na licu joj se ukazao nestašni smiješak.

„Pojest ćete vi to, inspektore. Ionako mi je bilo previše.“

Upitao sam je uzimajući sendvič:

„Kako ide? Jesmo li došli do dosjea o onom slučaju? O onom protiv Dersaadeta.“

Žurno je progutala zalogaj u ustima.

„Zakasnili smo jučer, inspektore. Kad ste mi za to javili, već je bilo poslije podne. Sve ćemo dobiti u ponedjeljak. O istrazi sam čitala u novinama. Jasno, ono što je napisano. Tužitelji, to jest UOI, tvrde da incident nije bila nezgoda, nego sabotaza. Kažu da je Adem Jezdan naložio svojim ljudima da sruše već razrušenu cisternu kako bi na tom prostoru dobio dozvolu za gradnju. Ali ima i onih koji zastupaju suprotno mišljenje. Njima je na čelu bila treća žrtva, novinar Šadan Durudža. Čovjek se ponašao kao glasnogovornik tvrtke Dersaadet.“

Već smo prije doznali da je ovaj prljavi novinar dobio stan na dar zato što je branio bespravnu gradnju neke građevinske tvrtke.

„I Adem Jezdan mu je dao stan“, ljutito sam progundao. „Ova je država poludjela, Zejnep. Novinari su gadovi svoje vrste, kao i ugostitelji, arhitekti i općinari. A što da kažemo za našeg bivšeg kolegu Erdžana? Za svog gazdu noću glumi razbojnika. Pogledaj ti to! Društvo je trulo i raspada nam se u rukama.“

„Imate pravo, inspektore... Ljudi su iskvareni. Ali mislim da nitko ne može nadmašiti ovog Šadana Durudžu. Okrenuo mi se želudac dok sam čitala njegove članke. Otvoreno ih hvali. Toliko nadugo i naširoko raspreda o Dersaadetovim projektima da bi čovjek pomislio da su pravi junaci turizma. A tužitelje blati, naravno. Posebno čelnike UOI-e. I jasno, Namika Karamana, kojeg naziva „bivšim teroristom“. Oni su navodno svi veleizdajnici i neprijatelji naroda i bogatstva."

U istrazi koju smo vodili bilo je nešto čudno. Gotovo su svi ubijeni bili umiješani u mutne poslove ili su barem zažmirili na njih. Ako su UOI-ine tvrdnje točne, to je žmirenje prouzročilo smrt petorice ljudi. Imali smo dvije skupine sumnjivaca. U prvoj su bili oni koji su, makar i po vlastitom tumačenju, htjeli očuvati povijest ovoga grada, a u drugoj je bila tvrtka koja je htjela zarađivati iskorištavajući pa čak i pljačkajući povijesno tkivo grada. Kad bih morao biti iskren, nikako ne bih htio da se ispostavi da su Namik i Lejla ubojice. Premda nismo dijelili mnogo zajedničkih interesa, svidjeli su mi se samo zbog njihovih stavova o Istanbulu. Sumnjao sam pak da bih bio tužan u slučaju da Adem Jezdan bude krivac. S druge strane, nisam se mogao složiti s počiniteljima ubojstva koji su, kakav god bio njihov cilj, drugima oduzimali živote kako bi ga postigli. Ubojstva nisu mogla vratiti umrle, samo su veličala smrt.

„A žrtve?“ upitno sam iznervirano. „U nezgodi je umrlo petoro ljudi. Što njihove obitelji kažu na ovo? Sudjeluju li u sporu?“

„Mislim da ne. Da su tužili Dersaadet, novinari takvu vijest ne bi propustili. Da su obitelji žrtava progovorili o Dersaadetu ili o Ademu Jezdanu, bili bi na naslovnicama svih novina. Jasno, možda su se predomislili sada kad će spor opet biti pokrenut.“ Pogledala je sendvič u mojoj ruci. „Jedite, inspektore.“

Zagrizao sam ga i upitao polako žvačući:

„Naravno, nismo došli do popisa članova stručnog odbora, zar ne?“

„Nažalost nismo. Nisu ni u vijestima. Ali u ponedjeljak ćemo znati sve kad dobijemo spise.“

Činilo se da opet nikamo nismo stigli, a zalogaj u mojim ustima sve je više rastao.

„Imam kole, inspektore.“

Znala je da ne volim taj otrov, ali nije mogla odoljeti vidjevši me da se borim sa zalogajem u ustima te me ponudila njime. Uzeo sam jednu od dvije limenke iz vrećice pokraj Zejnep i prinio je usnama. Nepce mi je spalila neukusna, zašećerena tekućina, ali pomogla mi je da progutam zalogaj. Spustio sam kolu na klupu, a pogled mi je zapeo na drugoj limenci koja nije nalikovala onoj iz koje sam otpio.

„Što je ovo, Zejnep?“

Najprije se posramila kao da je uhvaćena u zločinu, a onda joj se na licu ukazao molećivi izraz.

„Energetsko piće, inspektore. Pomaže mom mozgu da ostane budan.“

Uzeo sam limenku i približio je očima. Razina kofeina bila je jako visoka.

„Nemoj ovo piti, Zejnep. Nije ovo kao kola, još je štetnije.“

Nehajno je slegnula ramenima.

„Neće mi ništa biti. A i nisam ovisna o tome. Neću ga ni dotaknuti jednom kad istraga završi i kad prođu stresni dani.“

Nije imalo smisla da o tome još raspravljamo.

„U redu“, rekao sam samo. „Što je s mini-busom UOI-e?“

Mirno je objasnila, bez i najmanjeg traga uzbuđenosti:

„Pokazali smo ga svjedocima: zaštitaru iz pansiona Aya Sofya Konaklar i ljudima iz Fatihove džamije. Nisu bili sigurni, nisu obratili previše pozornosti. Ali na plastičnom smo podu vozila pronašli mrlju krvi.“

To je moglo biti važno.

„Kakvu mrlju?“ poskočio sam. „Svježu?“

„Stara je nekih pet dana. Usporedili smo ih s krvnim grupama žrtava i odgovoru Nedžadetoj. Sad obavljaju DNK analizu. Ali na rezultate bi mogli čekati i do dva dana.“

Bude li podudaranja, to bi značilo da je slučaj riješen. No Zejnep iz nekog razloga nije djelovala uzbuđeno.

„Nisi baš optimistična. Misliš da neće biti podudaranja?“

„Rano je da bismo o tome govorili, inspektore.“ Pogledom je bespomoćno istraživala dvorište. „No imamo posla sa skupinom ubojica koji su u pet dana počinili pet ubojstava. A pritom nam nisu ostavili ni najmanji trag. Ako su ubojice zaista članovi UOI-e, ne vjerujem da bi u vlastitom vozilu ostavili trag krvi jedne od žrtava.“

Sve je to bilo logično ali sposobnost da nakon ubojstva za sobom ne ostavi nikakav trag nije ovisila samo o počiniteljevoj vještini, odvažnosti i hladnokrvnosti. Posve neočekivani razvoj događaja, kao na primjer iznenadni svjedok na mjestu zločina, poderani najlon poslije kojeg je na tlu ostala mrlja žrtvine krvi ili neiskusni pomagač mogli su u trenu pokvariti najpametniji plan i odati najvještije ubojice. U svojoj sam karijeri velik broj istraga ubojstva riješio uz pomoć tih nepredviđenih situacija koje je život priredio ubojici. Mrlja krvi u bijelom mini-busu mogla je tako biti i važan trag koji su nam ubojice nehotice dali.

„Ipak, ta bi krv mogla odgovarati Nedžadetoj DNK“, upozorio sam je. „I najnevažniji dokaz vrjedniji je od naših pretpostavki, Zejnep.“

„Tu mogućnost nikada i nismo zanemarili, inspektore. Svi forenzičari rade na tome.“

Upitao sam je prije negoli sam ponovno zagrizao sendvič:

„Onaj pro... Kako se ono zvao? Ono što se koristi za uspavljivanje žrtve.“

„Propofol?“

„Da, da, to. Rekla si da će forenzičari istražiti i to.“

Lice joj se opet smrknulo.

„Žao mi je, inspektore. Za vas danas nemam dobre vijesti. Obdukcija gotovo svih žrtava obavljena je nažalost najmanje četrdeset i osam sati nakon smrti. Ova se stvar u tom razdoblju već razgradi. Propofol nije nađen u ubijenima.“

Pogled umornih očiju joj se produbio, a ramena pala. U pet dana nismo uspjeli pronaći nikakav koristan trag ili dokaz.

„Ne brini se, Zejnep. Ove se stvari ne rješavaju same od sebe, ali ubojice će svakako ostaviti neki trag za sobom, uvijek ga ostave.“

Ovime ništa nisam postigao. Bilo bi bolje da promijenim temu. Pogled mi je opet pao na onu limenku pića.

„Pije li ovo i Ali?“

Što da jedna djevojka kaže sada? Ako potvrdi, bit će kao da cinka kolegu, ako opovrgne, slagat će mi. Stisnula je oči i grickala donju usnicu. Pitanje sam zapravo postavio kako bih promijenio temu i baš kad sam pomislio kako bi bilo bolje da nisam, Zejnepine su oči bljesnule.

„Pitajte ga sami“, rekla je s olakšanjem. „Eno ga, inspektore.“

Okrenuo sam glavu i vidio našeg mangupa kako se približava smiješeći se.

Zabrinuo se vidjevši da ga promatramo.

„Što je? Što je bilo, inspektore?“

„Otkrio sam tvoju tajnu, Ali“, rekao sam nabacivši šaljivi izraz lica. „Shvatio sam kako se boriš protiv umora.“

Stisnutih je očiju pogledavao mene i Zejnep kako bi shvatio o čemu je riječ.

„Ne gledaj mene“, nasmijala se naša kriminalistica. Činilo se da joj se raspoloženje poboljšalo kad je vidjela našeg Romea. „Ni riječi nisam rekla.“

Ali se uznemirio.

„Ma što je? Što se ovdje događa?“

Pokazao sam limenku s energetske pićem.

„Događa se ovo... Popiješ kofeina i onda si pun energije. Nit' si umoran, nit' ti se spava... A ja se krivim što sam ostario.“

Zadovoljno se nacerio.

„Popijte malo i vi, inspektore... Neće vam ništa biti...“

„Nemoj biti tako siguran, Ali.“ Usprotivila mu se Zejnep, a ne ja. No glas joj je odavao da se šali. „Pretjerana doze kofeina nisu baš zdrave.“

„Gle tko se javlja“, okrenuo sam se prema njoj. „Kao da ga ti ne piješ.“

Prigovorila je napola u šali:

„Što ću, inspektore? Da zaspem pred računalom?“

To je bilo to. Njihovom je glavnom inspektoru sada bilo najbolje povući se.

„Nema veze, o tome ćemo poslije.“ Okrenuo sam se prema svom pomoćniku koji je bio ozaren kao mladi mjesec. „I, što ima? Jesi li otišao obitelji ubijenog?“

„Jesam.“ Sjeo je pokraj Zejnep. Tijela su im se gotovo doticala. Činilo mi se da bismo uskoro mogli otići u prosce Zejnepinom ocu, bugarskom imigrantu. Naš je budući mladoženja, nesvjestan ovih mojih lijepih misli, nastavio s usmenim izvještajem u maniri ozbiljnog policajca. „Razgovarao sam s njegovim sinom, ali ne i sa ženom. Jadnici je još veoma loše. Dečko se tek vratio iz vojske. Zove se Timur. Otac bi mu za nekoliko godina predao posao. Pod tim, pogoditi ćete, ne mislim na nekakav dućančić. Građevina, preprodaja zemljišta, masovna izgradnja... Zemlja u Istanbulu je suho zlato pa zašto i oni ne bi zaradili ponešto? Nije mi bilo jasno je li Timur tužan ili sretan zbog očeve smrti. Dečko je bio više šokiran nego tužan. U jednoj je noći postao vlasnik velikog bogatstva. Rekao mi je neke zanimljive stvari. Prije deset dana su se u njihovoj tvrtki sastali Nedždet, Mukader i njegov otac. Nije čuo o čemu su razgovarali, ali zna da su spominjali Adema Jezdana jer je Fazli već prije vikao pred sinom: 'Moramo se otarasiti tog čovjeka! On će propasti i želi nas sve povući sa sobom.' Ali nije mi rekao što se točno dogodilo. 'Sva su se trojica bojala Adema', rekao mi je. Ja sam ga onda pitao: 'Zašto?' Nije znao točno, bilo je to tek petnaest dana nakon što je došao iz vojske. Ali pretpostavlja da su njih četvorica zajedno ušli u nekakav posao, a investitor je bio Adem Jezdan. Međutim, stvari

su pošle po zlu, a tužba im je zaustavila posao. Naravno, čovjek je tada izgubio strašno mnogo novca. 'Je li on mogao ubiti tvog oca?' otvoreno sam ga upitao. To mu uopće nije palo na pamet. Dugo je o tome razmišljao. 'Ne znam. Bi li imao toliko hrabrosti?' promrmljao si je u bradu. A kad nije mogao odlučiti, okrenuo se prema meni: 'Što vi mislite, inspektore? Je li Adem Jezdan dao ubiti mog oca?' Što sam mogao? Pokušao sam mu tu ideju izbaciti iz glave pa sam mu rekao: 'Ma ne, nismo došli do takvog zaključka. Imamo i drugih sumnjivaca.' Ali zapeo je. 'Da odem ja porazgovarati s tim Ademom?' ponovno je započeo. 'Nikako! Ni s kim nemoj razgovarati', upozorio sam ga. 'Ubojicu tvoga oca ćemo svakako pronaći.' Mislim da sam ga uspio uvjeriti u to." Ali je podignuo glavu i pogledao me. „A što kaže Adem Jezdan, inspektore?"

Grlo mi se osušilo. Morao sam popiti još gutljaj kole.

„Zapravo je rekao ono što potvrđuje izjavu tvog Timura. Na tom je projektu koji je ostao nedovršen zbog suđenja izgubio mnogo novca. Opovrgava da ima veze s ubojstvima, jasno. Optužuje Namika Karamana i UOI-u. Siguran je da su oni počinili ova ubojstva. A oni pak tvrde da Adem Jezdan stoji iza njih."

Ali je bio neodlučan kao i ja. Nervozno se češkao po glavi, prolazeći prstima kroz gustu kosu.

„Adem Jezdan i njegovi ljudi ili Namik Karaman i njegovi iz udruge? Koji od njih su ubili te ljude?"

„Zašto se ograničavamo na te dvije grupe?" Zejnep je izgovorila ono o čemu sam i ja svako toliko razmišljao. „Možda smo propustili još neku grupu. Neku koja želi krivnju prebaciti na Adema Jezdana ili Namika Karamana. Ili neku koja nema nikakve veze s njima, a sa žrtvama ima posve drukčije račune. Možda neka od zemljoposjedničkih mafija. Ili krijumčari povijesnih artefakata..."

Prekinula ju je zvonjava mog mobitela. Zvao me naš pjesnik Jekta, radi današnje večere. Ustao sam s klupe i javio se:

„Halo, Jekta. Kako si?"

Začuo sam topli glas mog prijatelja:

„Dobro, Nevzate. Kakav je plan za večeras?"

Je li se on to kolebao?

„Pa idemo u Tatavlu. Niste se predomislili, zar ne?"

To sam ja pitao njih, ali bude li se pojavila nova žrtva, ja ću biti taj koji neću moći doći.

„Naravno da nismo...", uvjeravao me Jekta. „Obećali smo Evgeniji, stari."

„Baš vam hvala. Žarko želi da dođete... Možemo onamo otići i ranije, ako niste zauzeti. I vrijeme je lijepo. Sjest ćemo u vrt, ondje je svježije."

„Samo malo, pitat ću Demira. S njegovim se poslom nikad ne zna."

Nakon kratke tišine, ponovno se začuo glas našeg pjesnika: „Dobro, odgovara nam. Može li u šest?"

„Nije li to malo rano?"

„Rano?" U glasu mu se čulo nezadovoljstvo. „Sutra ujutro idemo u ribolov... Doći ćemo ranije da možemo ranije i otići..."

Mene nisu pozvali u ribolov, ali nisam im to spomenuo. Zapravo mi je odgovaralo da se nađemo što ranije. Tako sam se mogao što prije pridružiti dečkima koji su bdjeli oko džamija.

„Izvršno, onda se nađemo u šest... Čekaj, dat ću ti adresu.“

„Ne treba, nazvat ćemo kad stignemo na Trg Kurtuluš. To je blizu trgu, zar ne?“

„Da, da. U ulici iza...“

„Dobro, onda se vidimo večeras...“

Najveći graditelj

Ne, ovog puta nisam zakasnio. Kad sam prošao kroz dugi, slabo osvijetljeni hodnik u kojem je visjela fotografija Evgenijinog pokojnog oca Jorga, koji je u mlađim danima s tankim brčićima izgledao poput Sadrija Ališika i stupio u široki salon Tatavle, moji prijatelji još nisu stigli.

U ta sam četiri poslijepodnevna sata stigao dati izvještaj načelniku Mumtazu, dobiti od tužioca dopuštenje da pritvorenike zadržimo do ponedjeljka, otići kući i okupati se, obrijati i presvući. Nemojte podcjenjivati brijanje i lijepo odijevanje. Evgeniji je to bilo veoma važno, posebice ako idete na večeru. Vaša odjeća i izgled znakovi su poštovanja prema ljudima koji vas pozivaju na večeru. Da nisam otišao kući, morao bih negdje kupiti novu odjeću i još gore, dati nekome brijaču da mi ispolira lice. Ali sve mi je išlo u prilog. U svoju sam kantu uskočio u pravi čas i krenuo prema Tatavli. Imao sam čak i vremena svratiti na Taksim i kupiti cvijeće. Ubojicama radno vrijeme još nije počelo. Priželjkivao sam da se odmaraju čitavog vikenda, ali činilo mi se da to neće učiniti. Razmišljajući kako je ta mogućnost mala, Aliju sam rekao da sam na mobitelu stalno dostupan i da mi javi i najmanji razvoj situacije.

Isprva nisam vidio nikoga u gostionici osvijetljenoj blijedim predvečernjim suncem: ni goste, ni konobare... Nad stolovima se samo čula tužna melodija.

„Nazire se večer bez povratka, kasno je. / Ovo mi je zadnja pjesma, živote, slobodno ti je.”

Bile su to riječi Jahje Kemala, skladba Munira Nuretina, a pjevala je Muzejen Senar. Činilo se da pjeva o sudbini dana koji se vani svakog trena sve više bližio kraju. Evgenija je obožavala ovako potresne pjesme. Dobro, ali gdje je bila ta žena? Možda su se ljudi okupili unutra pa je s njima razgovarala. Uputio sam se prema kuhinji, ali onda sam nekoga primijetio: sjedio je pred prozorom koji je gledao na vrt. Nisam mogao razabrati tko je to jer mi je sunce udaralo u oči. Na sebi je imala smeđu haljinu s nijansama zelene. Svijetlosmeđa kosa padala joj je na ramena. Isprva nisam znao je li to neka od radnica ili gošća koja je uranila. Osjetila je moj pogled i okrenula glavu, a onda sam je prepoznao. Bila je to Evgenija. Moja ustrajna draga, jedina osoba u ovom životu koja me mogla trpjeti, jedna od najljepših žena u ovom mom tisućljetnom Istanbulu, ljubljena ostavština Grka, moja Evgenija...

„Zdravo, Nevzate”, rekla je ustajući. Na usnama joj je titrao osmijeh sladak poput večernjeg sunca. „Nisam ti povjerovala kad si rekao da ćeš uraniti. Zdravo.”

Haljina koja je obujmila njezino divno tijelo, lijepo je istaknula morsko-zelenu boju njezinih očiju. Na njezinoj su još nenaboranoj koži ležali detalji koji su joj upotpunjavali ljepotu: ogrlica boje jantara i naušnice jednake boje. Pružio sam joj ruže: bile su crvene, svježije i toliko nevine da su u čovjeku pobuđivale životnu radost. Obrazi su joj postali crveni baš kao i ruže koje je držala u naručju.

„Opet si donio najljepše, baš kao i uvijek.”

„Kupio sam ih od Ciganke na Taksimu... Znaš onu koja prodaje cvijeće sa svojom ljepotom kćeri...”

Zagledala se u moje lice, ne slušajući me. Imala je tako nevin pogled, pun povjerenja i bez trunke laži da nisam odolio daje ne zagrlim.

„Nedostajala si mi..“ Ruže je u zadnji čas spasila od gnječenja. „Dugo se već nismo vidjeli.“

Taj miris lavande koji se širio iz Evgenijine kože... Pa još te majske ruže... Posljednje zrake zalazećeg sunca... Glas Muzejen Senar koja je pjevala: „Ovo mi je zadnja pjesma, živote, slobodno ti je.“ Sve što me u ovom trenutku obavijalo, sve se to ujedinilo u nastojanju da me vlastitim jezikom uvuče u neki ljepši, bolji, smisleniji život izvan onog nemilosrdnog svijeta punog ubojstava i nasilja.

„Dugo“, promrmljala je Evgenija. Glas joj je bio promukao i kao daje dolazio iz dubine. „I ti si meni nedostajao.“

Glavu je lagano nagnula unatrag. Pogledao sam joj u oči i izgubio se u nepreglednoj, zelenoj šumi. Približio sam se kroz lavandu, ruže i blijedo večernje sunce i nagnuo se prema njezinim usnama naglašenim crvenim ružem, gotovo sam je poljubio...

„Oho, Nevzat je već stigao“, rekao je Demir i prekinuo san. Vidio nas je, uli ponašao se kao da ništa nije primijetio. „A mi smo se brinuli što smo došli prerano.“

Odvojio sam se od Evgenije, ili se ona odvojila od mene? Premda su njezine zelene oči, omamljujući miris i prisutnost koja mi je nudila neki drugi život još bili pokraj mene, onaj je čarobni san završio. Usto, čak se nisam mogao ni naljutiti na moje prijatelje koji su nas omeli. Ma što naljutiti, morao sam se i nasmiješiti. I učinio sam to, nabacujući na usne osmijeh u čiju iskrenost nitko neće posumnjati. „I ja sam upravo stigao“, rekao sam prilazeći prijateljima. „Dobro došli.“

Zagrlio sam Jektu, a onda i Demira. Ne znam zašto, ali oduvijek sam se osjećao bližim mojem prijatelju pjesniku, nego veterinaru. Možda zato što sam Demira uvijek smatrao rivalom. Nisam baš bio siguran što je Demir mislio o meni.

„Bolje vas naši“, rekao je moj krupni prijatelj ne znajući o čemu razmišljam. Pogledao je Evgeniju i nastavio: „Stvarno ste popularni. Nema tko vas ne poznaje u susjedstvu. Prvi koga smo upitali za smjer opisao nam gaje ulicu po ulicu, dućan po dućan, sa svim detaljima.“

Zaboga, što se dogodilo našem ozbiljnom Demiru? Znatiželjno sam ga promatrao: imao je gotovo veseli izraz lica. Nisam znao koliko je iskren, ali naslutio sam da se radi o onom velikom olakšanju koje vas obuzme kada dobro obavite važan posao. Možda je uspješno obavio neku tešku operaciju ili razriješio nekakav problem.

„Hvala vam“, Evgenija je sramežljivo odgovarala na Demirove komplimente. „Drago mi je da ste nas lako pronašli.“

„I gostionica je vrlo lijepa“, rekao je Jekta koji je pak izgledao zabrinuto. Je li to bila tuga, zabrinutost ili nervoza? Nešto slično tome. No usprkos tome, nastojao je to prikriti razgledavajući Tatavlu. Sa zanimanjem je promatrao zidove, slike, svijećnjake, ukrase... Možda se u njemu polako budio osjećaj za arhitekturu kojom se nikada nije bavio. „Prava grčka gostionica... Takvih više gotovo i nema. Lijepo da ste očuvali njezin izvorni izgled.“

„Hvala“, ponovila je Evgenija. „Bila je to ideja mog oca, počivao u miru... Ja samo poštujem njegovu želju.“

Jektin je pogled zastao na fotografijama gostiju na zidovima. „To je prava tajna gostionice..." Oči su mu se ovlažile. Tko zna koja mu je uspomena pala na pamet. „Na svakoj je ovoj fotografiji skrivena po jedna pjesma. Vješt pisac može iz samo jednog pogleda na ove ljude izmisliti čitav roman." Pokazao je na izbljedjele fotografije. „Poznaješ li sve ovdje, Evgenija?"

„Kako? Kad je većina ovih fotografija uslikana, ja još nisam ni stigla na svijet." Pogledala je šareno poljsko cvijeće u Jektinoj ruci, a njemu to nije promaklo. Pristojno joj ga je pružio. „Ovo je naravno za tebe... Doduše, ne mogu se usporediti s Nevzatovim ružama..."

„Kako ne?" Evgenija se oporavila od prvotne zbunjenosti i sad je opet postala ona dražesna domaćica. Radosno je primila Jektino šareno cvijeće. „I ovo je krasno... Obožavam poljsko cvijeće... Baš dobro da ste ovako rano došli..." Poput uzbuđene se djevojčice nije mogla smiriti. „Kamo ćemo sjesti? Ovdje ili u vrt?"

„U vrt." Pogled Jektinih vlažnih plavih očiju zastao je na bagremima. Vrt je gledao s čežnjom nekoga tko je godinama živio u inozemstvu pa sad po prvi put nakon dugo godina vidi poznato drveće, cvijeće i godišnja doba. „U ovom su godišnjem dobu noći prekrasne. Izadimo na ovaj divni zrak."

Zastao je. Tek je sad raspoznao glas Muzejen Senar.

„Uživaj u ovim posljednjim zrakama sunca / Izgori u strasti ili otvori srce ljubavi / Na grudima nek nam cvjetaju ruže ili tulipani / Nazire se večer bez povratka, kasno je."

Tuga se u njegovim očima produbila.

„Nazire se večer bez povratka, kasno je", promrmeljao je ranjenim, promuklim glasom. Naslonio mi je ruku na rame i rekao pomalo nehajno: „Zaista je kasno, Nevzate."

Što mu je bilo večeras?

„Zašto bi bilo kasno?" upitao sam ga. „Vani ni sunce još nije zašlo. Pusti sad tu depresiju i idemo u vrt."

Izašli smo. Sjeli smo za posljednji stol u nizu od tri poredana uz živicu od ružičastih ruža. Među lišćem je cvrkutala obitelj vrabaca, na grani bagrema pod kojim smo sjedili jedan se krupni golub udvarao svojoj ženki, a na balkonu pokrajnje zgrade dvije su susjede glasno raspravljale je li punjeno povrće bolje s mesom ili bez njega. Evgenija je s cvijećem otišla u kuhinju. Nije dugo trebalo da do nas dođu vječno nasmijani kuhar Ihsan i dva mlada konobara s pladnjevima. U trenu su nam stol nakrcali bijelim sirom, dinjom, salatom od rajčice i krastavca, usoljenom palamidom i ukiseljenim incunima, salatom od motara, radićem i topikom. Kad su još stigli voda, rakija i kruh, pomislio sam daje sad sve na broju, ali tada se u vrtu pojavila Evgenija s vazom u koju je stavila cvijeće. Tad sam shvatio da mi je zapravo nedostajala ona. Dok je prilazila stolu, sva smo se trojica ustali. Oči su joj sjajile od sreće.

„Hvala, jako ste pažljivi", rekla je i spustila vazu na slobodan ugao stola. Dok je sjedala na stolac preko puta mojega, sjećanje mi je opet pred oči iznijelo prizor iz prošlosti.

Bili su to posljednji dani u gimnaziji, maturalna zakuska... U dvorani je gužva... Nas smo trojica opet za istim stolom, ali ovaj put ne sjedimo. Ulazi Handan. Na njoj nije zelenkasta, nego blijedoružičasta haljina... Djevojka poput vode, poput cvijeta, poput vjetra. Sva se trojica uspravljamo kad je vidimo. Stol za koji ćemo sjesti odmah je pokraj nas, a stolci su prazni. Handan prva sjeda na desni ugao stola. Ja čekam da Demir ili Jekta sjednu preko puta nje. Ali

ni oni ne sjedaju, nitko ne želi drugome oduzeti priliku. Handan uviđa situaciju. Nema joj druge, ona će odabrati tko će joj sjesti nasuprot. A oni koji ne budu odabrani veoma će zrelo prihvatiti njezinu odluku (premda su još premladi da bi se tako nešto i očekivalo od njih). Handan se nasmiješeno okreće prema meni.

„Sjedni, Nevzate“, kaže pokazujući na stolac nasuprot. „Zašto stojiš?“ Zatim pogled vlažnih očiju okreće prema dvojici naših prijatelja. „Demire, Jekta, hajde. Sjednite i vi.“

Osjećam se čudno. S jedne sam strane sretan što sam odabran, a s druge nisam opušten jer su moji prijatelji razočarani.

„Sjedni, Nevzate“, rekla je Evgenija i s matralne me zakuske ponovno vratila u Tatavlu. „Sjedni, Nevzate.“ Obraćala mi se baš kao što mi se prije mnogo godina obratila Handan. „Zašto stojiš?“

Shvatio sam da su svi sjeli i da sam jedini ostao stajati. Shvatio sam da moram pritegnuti uzde svojim lutajućim mislima.

„Htio sam vam uliti rakije“, rekao sam dohvativši vrč. „Dajte mi čaše.“

Dok sam si približavao četiri čaše, Demir je nastavio s komplimentima: „Hrana izgleda izvrsno.“ Naš je ozbiljni prijatelj danas nadmašio samoga sebe. „Već dugo nisam jeo topik.“

Naša nas je ljubazna domaćica morala upozoriti:

„Nemojte previše pojesti, uskoro stižu pečeni gavuni i listovi...“

„Znači, opet ćemo se najesti ribe“, zadovoljno se nasmiješio Demir. „Obožavam pečene gavune...“

Napunio sam im čaše ne pitajući ih koliko bi popili. Toliko sam puta bio s njih troje da sam im već napamet znao mjeru. Po vrtu u kojem su sjene postajale sve duže proširio se oštar miris anisa. Nas smo trojica svoje rakije vodom obojili u bijelo, samo je Evgenijina rakija ostala prozirna. Podignula je čašu u kojoj se ljuljuškala kristalno bistra tekućina.

„Hajde, dobro mi došli.“

Demir je bio najbrži.

„Bolje te našli.“

Jektina se tuga i dalje nije raspršila, ali i on je slijedio ceremoniju.

„Za prijateljstvo“, rekao je podižući čašu. „Za vječno prijateljstvo.“

Mislim da je i Evgenija primijetila tugu u glasu našeg pjesnika pa je, želeći mu možda olakšati bol, ponovno promrmrljala:

„I za život... Da nam svima izmami osmijeh.“

Pjesnik nije reagirao, ali veterinar jest. Lice mu se izmijenilo, a oči koje su veselo sjajile kao da su potamnile od tuge. Govorio je filozofski duboko i jasno, kao čovjek koji priznaje poraz:

„Za život... Za život koji će se nastaviti i kad nas više ne bude...“

Što se s njima zbivalo?

„Za život“, ponovio sam ustrajnim, ali optimističnim glasom. „Za život koji vrijedi živjeti usprkos svemu. Za život u kojem ćemo se nauživati prije nego što nas više ne bude.“

Priznajem da sam malo pretjerao. Najprije se nasmijala Evgenija, zatim Demir, a onda i Jekta, a onda smo se svi grohotom smijali. I svi smo zajedno ponovili:

„Za život.“

Zajedno smo otpili iz čaša. Čak je i Jektin nesretan pogled živnuo.

„Oni su uvijek ovakvi“, rekao je Evgeniji. Još je držao čašu u ruci. „Bili su tvrdoglavi i u mladosti. A obojica su bili i borbeni kao pijetlovi... Obožavali su se praviti važnima.“

„A ti?“ upitala gaje Evgenija stavljajući bijelog sira na tanjure. „Jesi li se ti ikada potukao?“
Htio sam da se moj prijatelj otarasi melankolije.

„Kako ne?“ našalio sam se. „Zanemari što je ovako malen, strašan je kad se razbjesni. Nikad ne zaboravlja nepravdu ili zlobu.“

„Ali strpljiv je.“ Demir se ponovno promijenio. „Pričekat će pravu priliku, a onda će se nemilosrdno osvetiti.“

Jekta se usprotivio premda mu tuga još nije nestala iz pogleda:

„Majku mu, govorite o meni kao da sam tiranin.“

„Prisjeti se, stari“, umiješao sam se. „Što si napravio onom dečku iz Karagumruka?“

„Što sam mu učinio?“

„Što? Što?“, znatiželjno je upitala Evgenija. Kao da je i ona u tom trenu postala dijete.

„Ma Jekta ga je u jednom trenu kamenom pogodio u glavu.“ Vidio sam da se Evgenija smrkнула i pokušao smekšati stvar: „Nemoj me pogrešno shvatiti, mali je bio lud. Mangup koji je tražio batine. Usto, bio je dvaput veći od Jekte.“

I Demir se uzbuđeno složio sa mnom:

„Baš tako, bio je kao mladi medvjed. Taj bi mali i mene prebio.“

„Zbog tebe sam ga i gađao kamenom“, napokon je priznao naš pjesnik. „Sjeti se kako te stisnuo u kut i držao te za vrat.“ Okrenuo se prema Evgeniji i objasnio joj kako ne bi pogrešno shvatila: „Ovaj tvoj se u tom trenutku tukao s nekim drugim.“

Evgenija je odmahнула glavom pretvarajući se da je ljuta.

„Ne ljuti se, bili smo djeca...“, Jekta me još i branio. Čini se da su se tamni oblaci nad njegovom dušom napokon raspršili. „Uglavnom, taj je mali gorostas stjerao Demira u kut i gušio ga. Učinio sam ono što mi je prvo palo na pamet, zgrabio sam kamen s tla i bacio mu ga u glavu.“

„Srušio se na mjestu“, umiješao se Demir. „Najprije sam bio sretan što sam se izvukao, ali onda sam se prepao kad sam vidio da se ovaj ne miče.“

„A što misliš kako je meni bilo? Pao je kao mrtav čim ga je kamen udario. Pomislio sam: 'O, Bože, ubili smo ga.' I druga su se djeca uplašila kad su vidjela da im je vođa pao. Sva sreća, u pomoć nam je priskočio stari Yanni. Osvijestili smo ga kolonjskom i vodom i smjesta ga odveli u ambulantu u blizini. Imao je pet šavova na glavi.“ Više se nije mogao sjetiti. „Nevzate, stvarno, zašto nas onda nisu odveli na policiju?“

Ni ja više nisam bio siguran.

„Ne znam. Zar nas stvarno nisu odveli?“

„Nisu“, rekao je Demir koji je imao slonovsko pamćenje. „Dečko se jako bojao oca. Rekao nam je da će dobiti batine i kod kuće ako mu otac sazna da se tukao pa nas nije prijavio.“

Sve je to bilo u djelićima, sve je bilo u magli.

„A zašto smo se uopće tukli s njime?“

Nakon kratke šutnje, Demir je pokušao skratiti priču: „Ma bila je to ulična tučnjava. Djeca, što ćeš?“

Nekada sam znao biti glup, a ovo je sigurno bio jedan od tih trenutaka:

„Dobro, bila je to ulična tučnjava. Ali zašto je izbila? Nismo se mogli dogovoriti oko podjele crkvenog dvorišta za nogomet?”

„Ma nije važno”, rekao je Demir i dohvatio čašu. „Hajde, pijmo.

Pili smo, a Jekta se opet zatvorio u sebe. Trebao sam to primijetiti, ali čovjek je nepažljiv kad se vrati u dane svojeg djetinjstva.

„Ma ne”, rekao sam ne odustajući. „Problem nije bio u nogometu. Već smo prije mi tom divu priprijetili. Da, a on je sa svojom bandom došao na Balat. Zašto smo mu zaprijetili?”

„Zbog Handan...” Jektine su riječi pale baš posred stola. Shvatio sam da je stvar izmaknula kontroli. Ali činilo se da Jekta ne mari. Njegove su nas plave oči gledale kao da nam žele reći da je spreman suočiti se s boli. „Dečko je gnjavio Handan. Ti si mu čak zaprijetio, Nevzate, zar si zaboravio? Rekao si mu da ćeš mu slomiti nos ako ga više ikada vidiš ondje.”

Rekao sam to, na korak iza mene je stajao Demir, a Jekta se ustobočio pokraj njega. Sjetio sam se, ali prekasno... Još smo govorili o istoj uspomeni, ali djeca koja su je doživjela odjednom su odrasla. Slatku je bezbrižnost prošlosti zamijenila težina boli. Ušutio sam, proklinjući se u sebi. Jedina mi je nada bila Evgenija. Možda će nešto reći i učiniti i izvući nas iz ove situacije. Ali Jekta je ponovno progovorio:

„Čudno da je razgovor skrenuo ovim putem.” Bio je nesretan, ali u očima mu se nazirao neočekivani mir. „Nevzate, znaš li da je sutra godišnjica Handanine smrti?” Sada je bilo jasno koja je to patnja obuzela Jektu. „Handanine i Umutove...”, promrmljao je. Okrenuo je pogled prema Evgeniji, a oči su mu se ovlažile. „Imao sam sina, Evgenija... Zvao se Umut. Imao je devet godina, išao je u treći razred. Imao je oči slične majčinima, a osmijeh sličan mojem.” Duboko je udahnuo. „Handan... Handan je bila naša...” Glavom je pokazao mene i Demira. „Bila je prijateljica nas trojice. Nevzat i Demir su mi je prepustili. Prepustili su mi je i pobjegli s Balata...” Pokušao se nasmiješiti, ali nije mu uspjelo. „A možda sam i ja bio gad pa sam im je oteo.”

Demir je sagnuo glavu. Nisam mu vidio lice pa nisam mogao znati o čemu razmišlja.

„Jer”, Jekta je nastavio otvarati nam dušu. „Jer je Handan bila zabranjena. Bila je to tajna, neizgovorena zakletva među nama. Čini se da sam je ja prekršio.” Činilo se da pokušava uvjeriti Evgeniju, a ne nas. „Ali samo smo nas dvoje ostali na Balatu: Handan i ja. Ova dvojica za stolom su nas ostavili i otišli. Premda sam znao da je to što radim podlo, ne bih mogao podnijeti da se ona uda za nekog drugog...” Opet je pogledao nas. „Ne znam bi li Nevzat i Demir učinili isto na mojem mjestu, ali ja jesam. Handan je na kraju postala moja žena...” Na bljedom mu se licu ukazao bolan smiješak. „Sutra je eto godišnjica smrti moje žene i sina...” Ušutio je, a s njim je utihnuo i cvrkut vrabaca u živici, gugutanje golubova na grani bagrema i glasna rasprava susjeda na balkonu. Svi i sve je ušutjelo s njim. U vrtu je zavlado tamna, duboka i tužna tišina. Nitko se nije usudio pomaknuti, nitko nije otvorio usta, i nitko nije progovorio, a da mi mobitel nije počeo zvoniti, možda nitko i ne bi prekinuo tu tišinu. Zato sam dohvatio mobitel kao daje pojas za spašavanje. Zvala je Lejla Barkin. Zapravo sam se trebao udaljiti od stola, ali nisam mogao. Možda svjesno nisam ustao kako bi se ta teška tuga koja se spustila nad nama raspršila i kako bismo se otarasili te melankolije u koju smo zapali.

„Halo...”

„Halo, gospodine Nevzate..." Zvučala je ljutito. „Namika neće pustiti."

„Molim?" upitao sam kako bih se pribrao. Nije mi se bilo tako lako iz svijeta emocija vratiti u profesionalni život. „Što neće napraviti?"

„Neće ga pustiti... Namika... Zadržat će ga do ponedjeljka... Tako su mi rekli odvjetnici. Je li to istina?"

Zvonjava mobitela je naišla na reakciju. Evgenija, ali i Demir i Jekta su uspjeli izroniti iz mora tuge i sada su me gledali. Pokazao sam na mobitel i pokušao se ispričati dok sam odvrćao Lejli:

„Nažalost jest, gospođo Lejla. U stražnjem dijelu minibusa pronađena je mrlja krvi..."

Spomen krvi je pobudio znatiželju za stolom.

„Nekome je sigurno krvarilo iz nosa ili se negdje porezao."

„Siguran sam da je tako", rekao sam pokušavajući je smiriti. „Ali ovdje je riječ o pet tijela. Sigurno vam je jasno da mrlju moramo istražiti. Bez brige, požurit ću proces. Nalaze ćemo dobiti za dan-dva. A gospodina Namika ćemo pustiti u ponedjeljak."

Moji su pomno slušali naš razgovor. Bilo mi je drago da smo se otarasili one teške atmosfere, ali to isto nisam mogao reći za Lejlu na drugom kraju linije.

„Znači, u postaji će provesti dvije noći?"

„Nema mu druge... Da mogu išta učiniti..."

„Gdje će spavati?"

„Neće mu biti udobno, ali imat će mjesto gdje će moći leći."

„Neće biti gladan, zar ne?"

„Neće, neće... Sam ću paziti na gospodina Namika."

Što će jedna, napokon sam je uspio uvjeriti.

„Pouzdam se u vas, gospodine Nevzate... Vi ste zaduženi za Namika."

„Bez brige, ništa mu se neće dogoditi."

Lejla mi je zahvalila i poklopila slušalicu.

„Pet ubojstava?", prestravljeno je promrmljala Evgenija. „Ubijeno je pet ljudi?"

U nekoj drugoj situaciji nikad ne bi započeo tu temu ili bih je barem pokušao promijeniti, ali budući da su moji prijatelji čuvši za ubojstva zaboravili na vlastite boli i tugu i znatiželjno čekali što ću im reći, počeo sam im objašnjavati ono o čemu su ionako pisale sve novine.

„Ovo je možda najzanimljiviji slučaj u mojoj karijeri... Neka skupina ubija odabrane ljude i ostavlja ih u povijesnim dijelovima grada."

„Zanimljivo", promrmljao je Demir oslanjajući se laktovima o stol. „Ostavljaju li ih pred spomenicima iz osmanskog doba?"

„Pred još starijim, Demire. Upućuju na spomenike još iz doba Bizantiona."

„Bizantiona?"

„To je prvotno ime ovog grada", objasnio je Jekta koji je počinjao izranjati iz svoje melankolije. „Iz razdoblja prije Rimskog Carstva."

Svidjelo mi se što se priključio razgovoru.

„Bravo, Jekta", rekao sam kako bih ga ohrabrio. „Nema što ti ne znaš."

„Toliko sam pročitao o povijesti grada da bih to već trebao znati. Ali mene zanima nešto drugo. Pred kojim su spomenikom ostavili tijelo kako bi ukazali na Bizantion?"

„Ostavili su ga na mjestu na kojem spomenika više nema... Na Sarajburnuu, ondje gdje se pretpostavlja da se prije tisuću godina nalazio Posjedonov hram...”

„A kako ste vi znali da je žrtva ostavljena pred Posejdonovim hramom? Sam si rekao da on više ne postoji.”

„Po kovanici...” Iznenađeno su me gledali. „Uz žrtvu su ostavili novčić iskovan u spomen na Bizantion. Slične smo pronašli i na sljedećim žrtvama. Konstantin, Teodozije II., Justinijan...”

„To su rimski carevi, zar ne?” Evgenija je raširila oči u znatiželji. „Jesu li uvijek njihove kovanice?”

„Ne, ima i jedna sultana Mehmeda Osvajača. Tijelo koje smo pronašli jučer bilo je u Fatihovoj džamiji, a glava je poslana u muzej Topkapi.”

Evgenija je bila prestravljena.

„Strašno. Kako to netko može učiniti?”

„Da, strašno je, a što je najgore, čini se da će se ubojstva nastaviti. Pokušavamo odrediti mjesto na kojem će ubojice ostaviti svoju sljedeću žrtvu.”

Pogled mi je pao na Jektu. Opet se uznemirio i počeo tonuti u tamne vode tuge.

„Pa da, Jekta, ti si studirao arhitekturu. Gdje bi ubojice mogli ostaviti novu žrtvu?”

Uhvatio sam ga nesprenog pa mi je iznenađeno odgovorio:

„Što? Kako da ja to znam?”

„Mislim, koji bi sultan mogao biti poslije Mehmeda? Koji je spomenik taj sultan dao sagraditi?”

Skupio je smeđe obrve i nabrao čelo.

„Pa znaš da je poslije Mehmeda bio njegov sin, Bajazit II.”, počeo je. „Njegova je džamija s pripadajućim kompleksom na Bajazitovom trgu. Tu je i Javuz Selim, njegova je džamija u okolici Čaršambe... I Sulejman Zakonodavac...” Pogled plavih očiju se produbio. „Jasno, sa Sulejmanom stvari postaju kompliciranije jer počinje razdoblje graditelja Sinana. Ako vam ubojice budu htjeli svratiti pozornost na Sulejmanovo razdoblje, mogu odabrati jedno od mnogih remek-djela Velikog Sinana. Kompleks Haseki, džamija Šehzade, džamija sultanije Mihrimah i Sulejmanija...”

„Koji bi ti odabrao?”

Uvrijeđeno me pogledao.

„Uspoređuješ prijatelja s ubojicom?”

Mislio sam da se uvrijedio pa sam pokušao spasiti situaciju.

„Govorim hipotetski, zaboga.” Namjestio sam značajan izraz lica i dodao: „A nisam ni siguran da su ubojice za kojima ovdje tragamo loši ljudi. Među nama, svi su ubijeni bili umiješani u ilegalne poslove. Bile su to osobe koje su radi novca izdale ovaj grad.”

„Ali nitko ne zaslužuje smrt”, usprotivila se Evgenija. „Koliko god bili u pravu, nije dobro diviti se ubojicama.”

Zapeo sam među dvije vatre.

„Slažem se s tobom, Evgenija... Rekao sam to tako kako bih objasnio situaciju.”

Nadao sam se da će se svi smiriti i da ću se moći vratiti nedovršenom razgovoru s Jektom kad se i Demir pridružio zboru kritičara: „Ne misli ti tako, Nevzate. Da, ne gledaj me tako ljuto... Sam si tako rekao. I Jekta je svjedok.”

„Čega sam to svjedok?"

„Sjeti se, stari... Posljednji put kad je Nevzat došao na Ageru..."

Jekta još nije shvatio o čemu je riječ i dok gaje on bljedo gledao, Evgenija je čula riječ „Agera" i uzbuđeno je upitala:

„Agera? Ona gostionica na Balatu?"

„Ne, moj brod", ispravio ju je Demir. „Moj je pokojni otac jako volio atmosferu u gostionicama. A najčešće je išao u gostionicu Agera pokraj naše kuće. Zato je i brod nazvao Agera..." Pogled je ponovno okrenuo prema meni. „Prisjeti se našeg posljednjeg izleta brodom. Prošle jeseni..."

Sjećanjem su mi proletjeli umrle prikaze i izbljedjeli prizori.

„Na moru je bila magla", nastavljao je Demir. „Nije bilo nijednog galeba, čamca ni zovoja... Na moru nije bilo ni žive duše."

„Dobro, dobro", progundao je Jekta. „Sjetio sam se. Zaista, kakav je to bio prizor! Magla se uzdizala iz mora. Potpuno je prekrila one ružne zgrade prijeko. Vidjeli smo samo minarete

Ahmedije, kupole Aje Sofije i tornjeve palače Topkapi... Kao da smo plovili prema bajkovitom gradu obješenom na nebu."

Brodić je iz magle i mraka mojeg sjećanja isplovio na svijetlo dana.

„Da, sad se i ja sjećam. Točno, bila je to strašna magla. Nismo vidjeli ni prst pred nosom. Činilo se kao da se čitav Istanbul izgubio u bijelom oblaku prašine..."

„Bilo je to čudno jutro", promuklo je prošaptao Demir. „Nismo mogli vidjeti ništa osim jedan drugoga. Kao da su more zaposjela bića izvan ovoga svijeta."

Čuvši da naš veterinar, koji je među nama slovio za najrazumnijeg, govori tako tajanstveno, nisam više mogao izdržati:

„Nitko ništa nije zaposjeo. Bila je to samo gusta magla. I nesretan dan. Lutali smo do jutra, a nismo uhvatili niti jednu jedinu ribu."

„To nije važno", rekao je Demir. „Bili smo na tom izletu. I dosta smo popili... Ti si ustao, Nevzate... 'Pogledajte ovu ljepotu', rekao si glasom punim bijesa. 'Otimaju nam ovu ljepotu', rekao si. 'Pljačkaju ovaj grad... Ali mi tu ništa ne možemo učiniti...'"

Ne, toga se nisam sjećao.

„Zar sam tako govorio?"

„Baš tako...", potvrdio je Jekta. „Rekao si upravo to. Nikada te nisam vidio toliko bijesnog. Bio si pun mržnje. Rekao si: Trebalo bi poubijati sve koji pljačkaju ovaj grad..."

„Ma daj, ja ne bih rekao takvo što."

Na Demirovom se širokom licu pojavio nevin izraz.

„Rekao si to, Nevzate... Čak smo se i svadali oko toga. Ja sam tvrdio daje ubijati pogrešno. A ti si rekao: 'Znam da je pogrešno. Ali mi ih hvatamo, a oni ih puštaju... Zakoni imaju svoje granice. Pravda nikada nije zadovoljena. Ubojice, lopovi i prevaranti slobodno se šecu ulicama. Čovjek bi trebao zgrabiti oružje...'"

Zaista mi ništa od toga nije zvučalo poznato.

„Da se niste prevarili, dečki? Ja ne bih odobravao ubijanje, kakav god razlog za to bio."

„Bio si pijan. Možda je iz tebe govorio onaj Nevzat koji ne nosi uniformu."

Pokušao sam se obraniti.

„Ne vjerujem..." Ali moji prijatelji nisu imali razloga da lažu. „Mora da sam jako puno popio. Toliko da sam izgubio glavu."

„Da, popio si puno, ne toliko da izgubiš glavu, ali dovoljno da izgubiš zdrav razum."

„Pogriješio sam", rekao sam posežući za čašom. „Koliko god u ovom gradu bilo gadova koji zaslužuju umrijeti, pogriješio sam ako sam rekao da bismo ih trebali ubiti." Podignuo sam čašu. „Hajde, popijmo malo."

Evgenija se prva kucnula sa mnom.

„Za život, a ne za smrt."

I moji su nam se prijatelji pridružili.

„Za život..."

Ali kad smo spustili čaše na stol, nastavili smo s razgovorom o ubojicama. Točnije, ja sam na to opet naveo razgovor.

„Da, Jekta, mjesto na kojem bi ubojice mogli ostaviti žrtvu. Što misliš, koje će mjesto odabrati za to?"

Ovaj put naš pjesnik nije djelovao uvrijeđeno.

„Ne znam po kojoj logici djeluju ubojice, ali ako mene pitaš, rekao bih da će odabrati Sulejmaniju. To je najveće svetište Sulejmanovog razdoblja. Vrhunac Osmanskog Carstva. I po meni jedno od pravih remekdjela od stotine građevina koje je stvorio Sinan."

„Stotine djela?" Evgeniji se taj broj učinio pretjeranim. „Je li zaista sagradio toliko građevina?"

„Četiri stotine građevina", rekao je Jekta naglašavajući svaku riječ. „Teško je reći točan broj, ali povjesničari vjeruju da je riječ o četristo građevina. I ne samo u Istanbulu. Njegovih građevina ima u svakom kutku carstva, od Edirne do Damaska. Selimija, koju naziva svojim remekdjelom, nalazi se, kao što znate, u Edirne. Džamije, medrese, grobnice, pučke kuhinje, bolnice, hamami, prenoćišta, karavan-saraji, hanovi, akvadukti, mostovi, paviljoni, palače... Da, Sinan je u jednom životu stigao napraviti toliko građevina..."

„A bio je to dug život...", prijateljevim sam riječima dodao tu informaciju koju sam čuo od majke. „Poživio je gotovo stotinu godina."

„Oko devedesetak. Navršio je skoro stotinu, ali ovoliko je građevina previše čak i za život dug stotinu godina."

„Ne zaboravimo daje iza sebe imao i ogromno carstvo", dodala je Evgenija. „I to Osmansko Carstvo u svom najsjašnjem i najbogatijem razdoblju."

„Naravno, bez tog bogatstva ne bi postigao toliki uspjeh. Točno, on je bio carski arhitekt. Te je divne građevine stvorio uz podršku carstva. Ali što se mene tiče, Sinanovo je pravo remekdjelo ovaj grad. Njegov je potpis na svakom uglu Istanbula. Sinana susrećemo svugdje, ne samo na povijesnom poluotoku i unutar zidina. Sagradio je džamiju čak i kod nas na Balatu. Džamiju Feruha Ketude na Ajvansaraju..."

„Ne zaboravi i onu na Drumanu", upozorio sam ga. „Kako se ono zvala?"

„Džamija Junus-bega..."

I Demir se prisjetio jedne:

„Bila je i ona... Na Egrikapiju, ona džamija iznad Anemasove tamnice..."

„Džamija efendije Ivaza... Samo te? Na primjer, džamija Karaahmed-paše u Topkapiju, džamija Zala Mahmud-paše na Ejupu, džamija Sinan-paše na Beşiktašu koju smo oskvrnuli prokopavši cestu kroz njezino dvorište, grobnica Barbarosse Hajrudin-paše u parku odmah nasuprot nje, pa na drugoj obali, na Trgu Uskudar, džamija sagrađena u ime sultanije Mihrimah. Opet na Uskudaru, ona elegantna džamija Šemsija Ahmet-paše na obali... Džamija mule Čelebija na Findikliju, džamija Kiliča Ali-paše, manja kopija Aje Sofije na tržnici Sali... Zna li da je na izgradnji te džamije radio Cervantes, autor Don Kihota?

Uglavnom, htio sam reći da je nemoguće nabrojati sva Sinanova djela. Turbe Selima II. u dvorištu Aje Sofije, dva minareta, opet na Aji Sofiji, potporni lukovi, kiosk Murata III. u palači Topkapi..." Povisio je glas kao da se naljutio. „Vidite, teško mi je i nabrojati sva ta imena, a veliki je arhitekt razbijao glavu nad svakim detaljem svake od tih građevina: nad kupolama, lukovima, minaretima, alemima, dimnjacima, trijemovima, kapitelima, portalima, fontanama, vratima, prozorima, sunčanim i pješčanim satovima, mihrabima, mimberima, pločicama, ukrasima, minijaturama i vitrajima...

Čak je gotovo upao u nevolju jer se pri gradnji kompleksa Sulejmanije previše zapetljao u detalje. Njegovi su protivnici proširili glasine o tome kako on džamiju neće dovršiti na vrijeme. To je čuo sultan Sulejman, skočio na konja i odjurio na gradilište.

'Ej, graditelju', zarežao je. 'Zašto se ne baviš mojom džamijom nego svoje vrijeme trošiš na tričarije?' Išao je čak toliko daleko da mu je dao primjer Atika Sinana, nesretnog graditelja Osvajačeve džamije. 'Nije li ti graditelj mog pretka Mehmed-hana dovoljno dobar?'

Veliki je Sinan drhtao poput lista na vjetru pred sultanovim bijesom. Nije mogao ni otvoriti usta, a kamoli nešto reći.

Sultan gaje ljutito upitao:

'Smjesta mi reci kad će ova zgrada biti dovršena. Znaš što će se u suprotnom dogoditi.'

Graditelj Sinan je promrmeljao ne dižući glavu:

„Božjom će voljom u državi mog presvijetlog sultana biti gotova za dva mjeseca.'

Sultan je pomislio da Sinan u strahu govori besmislice pa se okrenuo agama u svojoj pratnji:

'Pitajte ga i vi kad će zgrada biti gotova.'

Age su ga upitali:

'Veliki graditelju, čujete li što kaže naš presvijetli sultan? Kad će biti otvorena vrata ove zgrade?'

Sinan je posve iskreno odgovorio:

'Ova će zgrada biti gotova kad prođu dva mjeseca.'

Na to je Sulejman pozvao svoju pratnju da mu bude svjedok: 'Graditelju, ako ne bude gotova za dva mjeseca, još ćemo se mi vidjeti.'

Tako mu je rekao, ali kad se vratio u palaču, ponovno je razmislio. Pozvao je svoje age i rekao im:

'Vidi se da je graditelj poludio. Kako bi posao od nekoliko godina mogao biti gotov u dva mjeseca? Lopov je poludio u strahu za vlastitu glavu. Pozovite ga i upitajte ga pa vidite što će odgovoriti. Ako promijeni svoju tvrdnju, to će značiti da gradnja sporo napreduje.'

Age su pozvali Sinana k sebi i ponovno ga upitali:

'Kad će zgrada biti dovršena?'

Sinan je pun samopouzdanja ponovio:

'Njegovom sam Veličanstvu obećao da će biti gotova za dva mjeseca. Dao Bog pa ću je i završiti u dva mjeseca i tako ostati zapamćen u povijesti.'

Age su na to otišli pred sultana i rekli mu:

'Veličanstvo, čovjek je poludio. Nadajmo se da ćete uskoro klanjati namaz u svojoj džamiji.'

A za dva je mjeseca Sinan predao džamiju baš kako je i obećao. A sultan koji je mislio daje to nemoguće, htijući možda da zadobije oprost zbog svog nepristojnog ponašanja prema graditelju, pružio je Sinanu ključeve i rekao mu:

'Božju kuću koju si sagradio ipak uz molitvu i čisto srce trebaš otvoriti ti.'

Eto kakav je genije taj Sinan. Svako je njegovo djelo jedinstveno. Nijedno se ne ponavlja."

Mislio sam da je Jekta završio, ali oči su mu đavolski zabljesnule:

„Zaista, Nevzate", rekao je značajnim glasom, „da sam ja ubojica, ne bih vas upućivao ni na jednog grčkog, rimskog ili osmanskog vladara. Krenuo bih ravno na Sinanova djela. Jer nijedan kralj, car, nijedan sultan ili državni čelnik nije ovom gradu podario toliko djela koliko graditelj Sinan."

**Prijestolnica sultana
Sulejmana Zakonodavca
grad graditelja Sinana**

Sinan je gledao Božju kuću. Njezinu glavnu kupolu koja je izgledala kao da visi na nebesima. Manje kupole poput planeta postavljene oko glavne kupole koja je podsjećala na sunce. Četiri minareta koji su lebdjeli u plavetnilu. Ornamentalno izvijene balkone. Aleme, ukrasno perje na minaretima. Lukove koji su podsjećali na mjesece koji nikada neće zaći. Portale u čijoj sjeni može proći čitav jedan život. Fontane iz kojih je tekla voda života. Zidove isklesane poput fino tkanog saga. Šarene prozore. Vrata iza sebe čija su krila bila zatvorena čvrsto kao da skrivaju put u raj.

Sinan je gledao Božju kuću. Najdivniju građevinu koju je dotad sagradio. Božansku fasadu koja će promijeniti vizuru grada. Srce se udružilo s umom, trud se pomiješao s vjerom, šestar se naslonio na pjesmu i izgled grada se još jednom promijenio. Mramor je isklesan, željezo iskovano, drvo izdjeljano. Kao što je Solomon zavladao džinovima, tako su se i svi predmeti na zemlji i pod njom pokorili volji Sinana, glavnog graditelja sultana Sulejmana Zakonodavca.

Sinan je gledao Božju kuću. Dok mu je pogled milovao svaki detalj građevine, u glavi je zbrajao dane koji su ostali u prošlosti. Na divovskom su se tijelu džamije ukazivale kamene kuće. Seosko dijete koje trči po blatnjavim ulicama među kamenim kućama. Gologlavi, bosonogi dječak koji je prije petnaeste godine odvojen od obitelji. Dečkić koji je nemilosrdno otet. Čudak među djecom uzetom kao danak u krvi. Patnik koji je čežnju za obitelji odagnavao rezbarenjem drveta.

Sinan je gledao Božju kuću. Rezbarenjem je počeo graditi. Najprije je naučio tajne drveta: njegovu profinjenost, ljepotu i nedostatke. Nije mu trebalo dugo da nauči jezik drveća. Zatim je počeo govoriti s kamenjem, sa zemljom, željezom, staklom. Da nije mogao uobličiti drvo, ne bi mogao ni kamen, čvrsto željezo i lomljivo staklo. Da se nije bavio rezbarstvom, ne bi mogao sagraditi ovo veličanstveno svetište. Kad je prvi put zarezao u drvo, osjetio je miris koji mu je dopro do nosa. Smolast miris bora. Udahnuo je miris, ali u njemu se raširilo nepregledno more, a ne borova šuma.

Sinan je gledao Božju kuću, a korak ispred njega stajao je sultan Sulejman. Njegovi su preci usred stepe posadili stablo. Ono se razgranalo i bacilo svoju sjenu na tri kontinenta. Na njemu je bilo da odgoji to stablo kako bi pod svoju sjenu primilo čitav svijet. Njegovi su preci otključali ovaj grad i pretvorili ga u ružičnjak. Na njemu je bilo da ga oživi. Oživio ga je ljepotama: poezijom, glazbom, minijaturama, kaligrafijom, arhitekturom. Premda ruže ne rastu na koricama mača, sultan bez ruža nema mudrosti. A sultan bez mudrosti ne može vladati svijetom.

Sultan je gledao Božju kuću, a korak iza njega bio je glavni graditelj Sinan. On je sultan, Božja sjena na svijetu. On je sultan, gospodar triju kontinenata, osmanski car, vladar svijeta, jedini sin Javuz Selima, sultan Sulejman Zakonodavac. On je sultan koji je proširio svoje carstvo i objavio svijetu njegovo ime. On je sultan koji je Sinana učinio glavnim graditeljem, koji mu je otvorio sva vrata carstva. Dao mu je riznice, a tražio od njega građevine. Dao mu je ovlasti i naložio mu da obnovi grad. Prirodno je da Sinan stoji korak iza njega, pognute glave.

Sultan Sulejman je gledao Božju kuću. Oči su mu sjajile poput dragulja na turbanu. Ponosno je uzdignuo čelo i s poštovanjem pogledao divovsku kupolu koja je simbolizirala

islamskog Poslanika. U njemu se probudila zahvalnost dok je promatrao četiri minareta podignuta za četiri kalifa. Zahvalio je Bogu; podario mu je svetište kao što je to učinio i njegovom pretku, sultanu Mehmed-hanu, djedu Bajazit-hanu i ocu sultanu Javuzu Selim-hanu. Minula ga je briga. Srce mu je poskočilo. Sumnje su prestale. Sada je znao da će mu ime kao i carstvo živjeti dalje s ovom džamijom.

Sultan Sulejman Zakonodavac gledao je Božju kuću, a korak iza njega bio je glavni graditelj Sinan. Držao je dah i čekao što će reći gospodar svijeta. Dah mu je zastao, ali duša mu je treptjela. Poput nemirnog mora, vrta na vjetru ili neba koje se sprema na kišu. Kao kad je prvi put stupio u red Hadži Bektaša. Kao kad je postao janjičar i krenuo u rat. Kao kad je vrijeme sporo prolazilo dok je u jezero Van porinuo tri galije. Kao gorka uspomena na pokojnu majku, kad se godinama poslije vratio u svoje selo.

Sulejman je gledao Božju kuću. Veličanstven hram koji će se zvati njegovim imenom. Svetu građevinu koja se uzdizala kao da je izvezena na nebu. Dinastijsko i vladarsko djelo bez premca. Sultan je gledao vrata Božje kuće. Vratnice sa sedefnim intarzijama, čvrsto zatvorene kao da iza sebe skrivaju put u raj. Gledao je ključeve koji će otvoriti vrata. Njih mu je na dlan spustio golub koji sa sobom donosi sretne dane. Sultan je gledao graditelja Sinana. Imao je pognutu glavu i gledao je u tlo. Graditelj je skrušeno stajao korak iza sultana.

Sulejman je gledao Sinana. Čovjeka koji je u sedam godina dovršio ovo predivno svetište, baš kao što je Bog stvorio sedam razina neba ili kao što je u sedam dana stvorio život. Sulejman je gledao Sinana. Podanika kojemu je, kao i njemu, ovo carstvo određivalo sudbinu. Graditelj koji je njegovoj voljenoj sagradio kompleks, pokojnom sinu turbe, a kćeri džamije. Genija koji je na svakom uglu ovoga grada postavio građevine koje su podsjećale na komadić raja. Sultan je pozvao Sinana: „Glavni graditelju, ovaj je ključ tvoj. Božju kuću koju si sagradio, ipak, uz molitvu i čisto srce trebaš otvoriti ti.“

U carstvu mrtvih

„Božja kuća“, rekao je Jekta. „Mislim da je Sulejmanija najljepša džamija od svih koje nazivaju Božjim kućama.“ Opet sam bio pred njom. Ukazala se pred nama kao nekakvo čudo na izlasku iz uske ulice u kojoj su se nizale trošne drvene građevine i ružne zgrade. A naš jedini svjedok na nebu, i on me čekao. Polumjesec kojemu je lijeva strana izgledala kao da ju je izdubio neki majstor srebrnar, blistao je u mraku na vrhu četvrtog minareta poput goleme svjetiljke. U tom sam trenutku shvatio da ćemo naići na još jednu žrtvu. Ne znam je li to bila profesionalna intuicija ili tajanstveni poziv mjeseca, ali sada sam bio siguran da ćemo ove noći pronaći još jedno tijelo. Ipak se nisam htio potpuno prepustiti tim mislima. Pogledao sam prazni prostor koji se protezao pred džamijom, ali ondje nije bilo nikoga. Ni čovjeka, ni uličnog psa, ni mačke. U krošnjama platana su možda spavale ptice, ali ni njih nisam mogao vidjeti.

Nakon što sam čitavu noć govorio o graditelju Sinanu i Sulejmaniji, osjećao sam se čudno gledajući ovo veliko, osamljeno svetište. Taj mi je osjećaj više od pogleda na ovu prekrasnu džamiju pod crvenim svjetlom, jednako veličanstvenu kao i prije više od petsto godina kad je tek sagrađena, budila uspomena uskrsnula u mom sjećanju. Prvi sam puta u Sulejmaniju došao s ocem, jednog bajramskog jutra. Vladala je strašna gužva. Jedva smo našli mjesto u nekom uglu prekrivenom pločicama tirkizne boje. Moram reći da je u našem dolasku ovamo s Balata utjecaj poezije bio jednako jak kao i želja za molitvom. Mojem ocu, zaljubljeniku u poeziju, omiljeno djelo Jahje Kemala bilo je „Bajramsko jutro u Sulejmaniji“. I danas se sjećam nekih stihova. „Noć se već približava svojem kraju / Na nebu se čuje lepet krila, na zemlji koraci. / Nešto se dogodilo! Kako je svet, kako čudan ovaj svijet! / Zrak je krcat tisućama duhova. / Svaki je horizont jedno staro putovanje; / Mnogo je mjesta otkriveno na njima. / Kad se u ovoj tišini izmiješa svjetlo s tamom / Hoda, bez stajanja, masa ljudi i duhova; / Netko se s neba, a netko sa zemlje gura kroz svaka vrata, / Ulaze, jedni za drugim, na molitvu.“

Tiho sam ušao na vrata na kojima nije bilo ni ljudi ni duhova, dok je noć postajala sve tamnija, a mjesec na nebu sve jasniji. Provukao sam se među sjenama dugih nadgrobnih kamenja stogodišnjih grobova, sve do malenog vrta između turbeta sultana Sulejmana Zakonodavca i njegove velike ljubavi, sultanije Hurrem.

Prije negoli sam stigao pred Sulejmaniju, razgovarao sam sa zapovjednicima ekipa oko džamije Šehzade i Bajazitove džamije. Iako su tijekom noći vidjeli oko desetak osoba i zaustavili nekoliko bijelih mini-busova, nisu naišli na sumnjivce koji odgovaraju profilu ubojica. Ovu je ekipu vodio osobno Ali. Na izlasku iz Tatavle sam nazvao i njega. Rekao je da se ništa nije dogodilo. „U blizini sam turbeta, inspektore...“, rekao je ironično. „U sjenovitom vrtu carstva mrtvih. Ovdje je najusamljenije mjesto u džamiji.“

Pronašao sam ga baš na mjestu koje mi je opisao. Na mangupovom licu nije bilo ni tračka umora, premda je od jutra bio na nogama. Kad me primijetio, nasmiješio se pokazujući bijele zube koji su se vidjeli čak i u polutami.

„Dodite, inspektore. Dodite ovamo. Ovdje divno miriše.“

Imao je pravo, u vrtu između turbeta koja su na noćnom svjetlu izgledala kao čarobni kameni šatori vladao je miris ruža.

„Čovjeku se zavrti u glavi od ovog mirisa."

„Tako je, ovdje se napiješ bez kapi alkohola."

Meni je bilo mnogo gore. Iako nisam previše popio, od početka večeri sam sjedio pred rakijom, a još i ovaj miris ruža... Ne, nisam se osjećao pijano. Budući da sam zbog Jekte čitavu noć bio kao na iglama, nisam mnogo uživao u jelu i piću, a i misli su mi stalno bile s dečkima na straži. Svakog sam trena očekivao zvonjavu mobitela i vijesti o novoj žrtvi... Unatoč svemu, noć je lijepo prošla, čak se i Jekta pri kraju oraspoločio i pridružio nam se u pjevanju. I Evgenija je bila sretna, ali smijeh joj se ugasio kad su naši prijatelji ustali još prije jedanaest. A još i ja koji sam, nakon što sam je odvezao kući, morao u ovo doba biti na dužnosti.

„Ne razumijem", došao sam k sebi začuivši Alijev zamišljeni glas. Pogled očiju koje su pod mjesečinom postale crne poput ugljena uperio je u turbe sultanije Hurrem. „Zašto sultanija i Zakonodavac leže u odvojenim turbetima ako su se tako ludo voljeli?"

„Ne znam, možda je tradicija bila takva." Pogledao sam turbe najmoćnijeg sultana carstva okruženo mramornim stupovima koji su nosili uski trijem. „Ali znam da su turbeta sultanove obitelji u blizini samog sultana. Primjerice, grob sultanove kćeri Mihrimah je ovdje u blizini."

Odmjerio me pogledom u kojem se mijesalo iznenađenje i divljenje.

„Vi baš svašta znate, inspektore."

A to mi je sve za stolom ispričao naš prijatelj pjesnik. Te je večeri najviše govorio Jekta jer sam mu ja, želeći ga izvući iz melankolije, neprestano postavljao pitanja. Nismo mu čak ni dopustili da recitira pjesme. Znao sam da će se opet početi gušiti u tuzi ako počne s poezijom. A i Evgenija je bila svjesna situacije pa nije inzistirala na njoj. Tako se tema razgovora vrtjela oko Sulejmanije pred čijim smo zidovima sada stajali i njezinog tvorca, graditelja Sinana. Ispričao nam je primjerice tako lijepu ljubavnu priču o Sinanu i Sulejmanovoj kćeri, sultaniji Mihrimah, da se Evgenija tom legendom oduševila. Legendom, kažem jer je i Jekta sumnjao u njezinu istinitost.

„O ovoj sultaniji Mihrimah postoji zanimljiva priča", rekao sam približavajući se Sulejmanovom turbetu. Ali me pratio u stopu. Popeo sam se uz nekoliko stepenica i pogledao kroz prozor pod trijemom. Lijesovi se unutra nisu mogli razabrati u tami. Okrenuo sam se prema svom pomoćniku koji mi je znatiželjno virio preko ramena i počeo mu prepričavati priču koju sam čuo od Jekte: „Neki kažu da je graditelj Sinan bio zaljubljen u sultaniju Mihrimah koja počiva unutra, uz svog oca. Ali jedan obični graditelj ne bi mogao pridobiti srce sultanove kćeri pa je jadnik svoju ljubav zakopao u srcu i pokušao svima zatajiti tu vatru koja je gorjela u njemu. Tada je sultan Sulejman Zakonodavac svoju voljenu kćer udao za čovjeka po imenu Rustem-paša. Čovjeku se osmijehnula sreća i odjednom je postao veliki vezir carstva. No, kad je postao vezir, dobio je i više posla. Kako bi jadnik uz toliko posla mogao vrijeme posvetiti svojoj ženi? I kako to nije mogao, kome se sultanija Mihrimah mogla požaliti na muža? Zato se u očaju posvetila dobrotvornom radu. Pokušala je biti netko onima koji nisu imali nikoga svoga, pomagala je siromasima i radila na izgradnji grada. I tada je graditelj Sinan dobio priliku da izrazi svoju ljubav. Sultanija Mihrimah ga je naime, tražila da joj izgradi džamiju. I Sinan je svu

svoju vještinu upotrijebio u gradnji džamije preko puta pristaništa na Uskudaru. No, to nije bilo dovoljno. Lijepa je sultanija zatražila još jednu

džamiju. Na to je Sinan drugu džamiju sultanije Mihrimah sagradio na Edirnekapiju. Ali te se dvije džamije posebno odnose na sultanijino ime. Mihr znači „sunce“, a mah znači „mjesec“, dakle sultanijino je ime značilo „sunce i mjesec“. Sinan je jednu džamiju izgradio ondje gdje sunce zalazi, a drugu gdje izlazi mjesec i tako izrazio svoju ljubav prema sultaniji. A Mihrimah je jednom godišnje promatrala zalazak sunca među minaretima džamije na Edirnekapiju i izlazak mjeseca među minaretima džamije na Uskudaru."

„Kakva ljubav“, promrmljao je Ali prolazeći prstima kroz neposlušnu kosu. Je li pritom mislio na Zeynep ili je to tek tako rekao? „Znači, čovjek je poeziju pisao kamenjem."

„Zapravo, ista legenda kaže da je Sinan vlastito turbe sagradio u Sulejmaniji jer je ovdje počivala i sultanija Mihrimah."

Očima je pročešljao grobove u ograđenom prostoru kao da je propustio neki važan detalj.

„I Sinan počiva ovdje?"

Pokazao sam mu u smjeru stražnjeg dvorišta.

„Ne ovdje, u donjoj ulici."

„To uopće nisam primijetio, inspektore“, prekorio se. Naš je sramežljivi Romeo slušajući ljubavnu priču shvatio važnost velikog graditelja. Ne laje pas radi sela, pomislio sam, ali u tom mi je trenutku srce obuzela zabrinutost. Avenija u kojoj se nalazilo Sinanovo turbe bila je jedna od glavnih ulica koja je okruživala džamiju.

„I ondje je postavljen nadzor, zar ne?" zabrinuto sam upitao. „Mislim, imamo ljude u okolici Sinanovog groba, zar ne?"

Moja je zabrinutost u trenu prešla na Alija. Zaboravio je na ljubav i romantiku i uspaničio se.

„Gdje ste rekli da je taj grob, inspektore?"

„Pa gdje bi bio? U ulici ispod dvorišta... Označili smo ga na karti. Na Aveniji Mimar Sinan..."

Odahnuo je s olakšanjem.

„Aha, dobro. Ulaz i izlaz iz te avenije je pod nadzorom."

Iako je to rekao, nije bio miran. Nervozno se trzao na mjestu. Nisam ga htio gnjaviti, ali ako su ostavili donju ulicu bez nadzora...

„Hajde, idemo baciti oko“, rekao sam okrenuvši se prema vratima na koja sam maloprije ušao. „Tako ćemo vidjeti i Sinanovo turbe."

Izašli smo iz Sulejmanije, skrenuli lijevo kod tržnice Tirjakiler, sastavljene od niza dućana od kojih je jedan bio i onaj u kojem sam jutros jeo juhu i počeli hodati po sredini kompleksa. Skrenuli smo u Ulicu Šifa, koja je ime dobila po bolnici tog kompleksa, u pratnji blijeđe mjesečine koja je provirivala među krošnjama divovskih platana u dvorištu džamije. Sinanovo se turbe nalazilo na kraju ove stare ulice u kojoj su se na jednoj strani nizale zgrade kompleksa, a na drugoj zidovi džamije. Kad smo došli na ugao na kojem je završavala ulica, pokazao sam skromno turbe od bijelog mramora koje se uzdizalo na otočiću u uglu Avenije Mimar Sinan s naše desne strane.

„Eno, ono je Sinanov grob.“

Moj je pomoćnik djelovao razočarano. Najprije je pogledao ovo jednostavno, dražesno turbe, a onda divovsku džamiju.

„Nije li premalen?“

Obuzeo me neki osjećaj gorčine.

„Da“, promrmljao sam. „Malen je, ali lijep.“

U tom je trenutku Ali poskočio. Vibrirao mu je mobitel kojemu je ugasio zvuk.

„Dečki zovu“, promrmljao je prije nego što se javio. „Možda se nešto dogodilo.“

To me ne bi iznenadilo. Javio se zadržavajući dah dok sam ga ja znatiželjno gledao:

„Halo, Tekine... Da, slušam...“

Glas mu je zvučao kao da šapće.

„Što?“ Kratko se nasmijao. „Ma ne, stari... To smo mi, zar nas niste prepoznali? Glavni inspektor Nevzat i ja. Dobro... Dobro... Odlično, ostanite budni.“

Spremio je mobitel u džep dok mi je s prikrivenim ponosom objasnio:

„Vidjeli su nas, inspektore... U mraku nas nisu prepoznali... Rekao mi je da su u ulicu ušla dva čovjeka...”

To je bilo dobro. S olakšanjem sam se uputio prema Sinanovom turbetu, a pomoćnik me slijedio u stopu, kao i mjesec na nebu.

„Sagrađeno je baš na vršku“, promrmljao je zastavši pred fontanom od finog mramora. Jednom je rukom pokazivao Aveniju Mimar Sinan, a drugom nizbrdicu Fetva. „Na mjestu gdje se susreću dvije ulice.“

Ušli smo u aveniju iznad turbeta. Krenuli smo duž zida prekrivenim mramornim pločicama, a onda se pred nama ukazao prozor isklesan u kamenu, a zatim smo kroz željezne rešetke ugledali Sinanov grob. Bio je u obliku lijesa, a iznad njega se nalazio nadgrobni kamen s turbanom. Nad grobom se uzdizala otvorena kupolica koju je nosilo šest stupova. U ušima sam još čuo Jektin glas koji je govorio kako je veliki graditelj čak i samome sebi sagradio grob. Sa metalne sam pločice pod nadgrobni kamenom uspio pročitati samo sedam redaka: „Sagradio je više od četiri stotine uzvišenih zgrada / Podignuo je osamdeset džamija i time zaslužio mnogo časti / Poživio je stotinu godina, ali onda je i on preminuo / Neka ga s ovoga mjesta Bog pozove u svoj rajski vrt / Datum njegove smrti izrekao je Sai Čelebi u molitvi / Tada je s ovog svijeta otišao majstor-graditelj, Sinan, 996. / Neka mu mladi i stari požele vječni rahmet.“

„Rahmet mu duši“, promrmljao je s poštovanjem Ali. „Bio je to velik čovjek, inspektore. A imao je i veliko srce...”

Što je Sinanu značilo to što je imao veliko srce? Živio je u doba odsječnih sultana. Život mu je ovisio o jednoj vladarevoj riječi. U svakom je trenutku mogao izgubiti glavu. Ipak, mora da je bio čovjek u miru sa samim sobom. Jekta mi je rekao da je nadživio četiri sultana. Javuzza Selima, Sulejmana Zakonodavca, Selima II. i Murata III. A dok je izvršavao njihove naredbe, možda se smijao u brk, misleći kako će jednom od njih ostati samo imena, a kako će njegova djela nastaviti služiti tisućama ljudi.

„Kakav je to miris?“

Mojem su pomoćniku noćas očito pažnju privlačili mirisi.

„Kakav miris, Ali? Ja ništa ne osjećam.“

„Smrad trupla, inspektore“, rekao je kisela izraza lica. „Dopire iza rešetaka.“

Ali je stajao u ravnini s turbanom iznad lica. Prišao sam mu i na licu sam osjetio lagani povjetarac. Tad sam osjetio smrad. Imao je pravo, bio je to odvratni smrad, vjerojatno smrad trupla. Je li dopirao iz turbeta? Možda je to bio pseći ili mačji leš, a možda je i galeb slomio krila pa uletio unutra i uginuo. Nijednom se od nas nije svidjelo to što se iz Sinanovog groba širi takav smrad. Pogledali smo kroz rešetke kako bismo pronašli odakle dopire. No tlo grobnice bilo je prekriveno sjenama i mogli smo vidjeti samo vlastite siluete. Možda je izvor smrada bio u dnu kenotafa. Okružili smo fontanu i izašli na početak nizbrdice. Napravili smo još nekoliko koraka kad nas je smrad zapahnuo svom snagom.

„Što je to, majku mu?“ promrmeljao je Ali držeći se za nos. „Kao da hodamo među svježim, nepokrivenim grobovima.“

Tek što je to izrekao, ugledao sam ga pet metara niže, na ulazu u ulicu koja je skretala udesno.

„Ali, vidi!“ prosiktao sam. Moj je pomoćnik gledao ulaz u ulicu koji sam mu pokazivao, pokušavajući shvatiti o čemu je riječ.

„Bijeli mini-bus“, objasnio sam mu, napinjući pištolj koji sam izvukao iz korica.

Moj je mangup u trenu postao napet kao puška, a pištolj je izvadio i prije nego što sam mu ja to rekao. Nismo se htjeli odati pa nismo pozvali ekipu, nego smo se u okrilju zidina počeli približavati mini-busu. Što smo se više približavali, smrad je postajao sve gori. Stigli smo na ugao i uletjeli u ulicu štiteći jedan drugome leđa, no ondje nije bilo nikoga. Uperili smo pištolje prema mini busu i prišli stražnjim vratima. Dao sam Aliju znak da ih otvori. Okrenuo je kvaku na vratima, a ona su se uz mehanički zvuk rastvorila prema nama. Zapahnuo nas je još intenzivniji, nepodnošljivi smrad. Unutarnje svjetlo u minibusu automatski se upalilo. Unutra nije bilo nikoga, naravno, osim tijela koje je ležalo na podu.

Prolazne ludosti

Drugo nas je iznenađenje čekalo kad smo pogledali u lice tijela na podu. Ovog je puta pod oštri nož ubojica dospio neko poznat: talentirani odvjetnik Hakan Jamali kojeg je Adem Jezdan dva dana bezuspješno tražio. Čim nas je minulo prvo iznenađenje, pozvali smo ekipu za očevid, a zatim smo se s mukom uvukli u mini-bus i pokušali pregledati truplo. Hakan Jamali je kao i prethodne žrtve ubijen tako što mu je prerezan vrat, ali nije bio pognut na leđa, nego na lijevu stranu. Ruke mu nisu bile podignute iznad glave, nego ispružene prema naprijed u ravnini s grudima, no šake su mu ipak bile vezane zajedno u oblik vrška strijele. Ubojice su nam nudile novu zagonetku, novu misteriju, a mi još nismo riješili ni ove prethodne.. Očajnički sam počeo razmišljati: što je bilo u smjeru u kojem je pokazivala strijela? Prvi mi je na pamet pao simbol Trga Eminonu, Nova džamija poznata po svojim golubovima, ili džamija Majke sultanije, kako sam je ja volio zvati. To svetište je koliko sam znao bio najveći spomenik u smjeru u kojem su pokazivale žrtvine ruke.

„Znači, Adem Jezdan se spasio?“, misli mi je muklim glasom prekinuo Ali koji je zbog nepodnošljivog smrada i dalje držao ruku na nosu. „Što mislite, inspektore? Je li se poduzetnik izvukao sad kad mu je najbliži suradnik ubijen?“

Bilo je teško disati u ovom vozilu ispunjenim tolikim smradom nakon onog ružičnjaka u kojem je puhao topli povjetarac.

„Ne budi tako siguran u to“, rekao sam zadržavajući dah. „Nitko se nije izvukao.“

„Kako to? Zar je tip dao ubiti vlastitog pravnog savjetnika?“

Zašto ne? Ako je ova ubojstva počinio ili dao počiniti Adem Jezdan, ako je čovjek ne trepnuvši dao ubiti pet muškaraca s kojima je prije surađivao, zašto ne bi ubio i šestog? Hakan Jamali mu nije rođak, samo odvjetnik s kojim je surađivao kao i s prethodnim žrtvama. Nije li mi baš ovoga jutra rekao da će mu nećak postati pravni savjetnik u tvrtki? No, morao bi imati dobar razlog da ubije vlastitog odvjetnika. Baš kao i za ostalih pet žrtava. Zar je i taj odvjetnik bio umiješan u ono sa srušenom cisternom? Kako ne? Taj je pravnik premazan briljantinom vjerojatno bio jedan od glavnih aktera u tom slučaju. Usto, nije ga bilo ni kad smo prvi put razgovarali s Ademom Jezdanom. Nije valjda, na povratku iz Moskve, Hakana Jamalija. Ne, bilo je prerano za takav zaključak. Možda je bila riječ i o sasvim oprečnoj situaciji. Netko se rješavao svakoga tko je surađivao s Ademom Jezdanom. Ako je tako, bilo je sasvim moguće da ovaj sumnjivi poduzetnik bude sljedeća žrtva.

„Moguće da je dao ubiti svog čovjeka“, odgovorio sam svom znatiželjnom pomoćniku. „Ali moguće je i da je nevin, jasno. No, kako god bilo, moramo hitno razgovarati s njim. Imaš li njegovu kućnu adresu?“

„Imam broj mobitela, inspektore. Jutros sam ga zvao. Sad ću ga nazvati i pitati adresu.“

Izašao sam iz auta, dijelom zbog nepodnošljivog smrada, a i dijelom jer smo shvatili da dvoje ljudi ne mogu zajedno u mini-busu pregledati tijelo. Vani me čekala topla proljetna noć i vlažan vjetar koji je puhao s mora. Duboko sam udahnuo vlažan zrak premda nije mirisao tako

lijepo kao ružičnjak. Kad sam podignuo glavu, ponovno sam ugledao mjesec koji je sjajio kao da mi želi reći: 'Rekao sam ti da ćete ove noći pronaći tijelo'. Odmah sam pognuo glavu. Baš kao što mi je taj drski mjesec visio nad glavom i promatrao nas kako ne bi propustio ni najmanji detalj, ja sam pogled okrenuo prema svom pomoćniku koji je pokušavao raditi okružen tim odvratnim smradom i upitao ga: „Pregledaj žrtvine šake, Ali. Ima li ondje kovanice?”

Čučnuo je prema podu mini-busa, ali zatim je brzo ustao okrenuvši glavu.

„Smrad je neizdrživ kad se približim... Danas je bilo toplo, vrata i prozori mini-busa bili su zatvoreni, tijelo se usmrđelo na suncu... Mora da je ovdje od podneva, ako ne i od jutra... Jasno, ova nam nizbrdica uopće nije privukla pažnju jer smo se usredotočili na gornju ulicu. A iskreno, graditelj Sinan nam uopće nije pao na pamet.” Okrenuo se prema meni kao da se prisjetio nečeg važnog. „Ona Lejla Barkin Sinana uopće nije spomenula, zar ne?”

„Jest, ali nije rekla da bi ubojice žrtvu mogli ostaviti u blizini njegovog groba... Kako bi to mogla znati?”

Odugovlačio je, valjda zato da se ne bi opet morao približiti truflu:

„Dobro, inspektore, ali nijedna se njezina pretpostavka nije pokazala točnom.”

„Imaš pravo, ali važni ljudi UOI-e su u pritvoru. Ako su ubojstva njihovo djelo, tko je onda ubio ovog odvjetnika?”

Počeo se po glavi.

„Možda imaju druge pomagače. Možda je UOI paravan kao što je to rekao Adem Jezdan, a oni se iza njega bave terorizmom. I to je moguće.”

Ta mi se mogućnost više nije činila uvjerljivom.

„Teško, Ali. Vidio si članove udruge, s tim ljudima ne bi mogao osnovati ilegalnu skupinu. A ciljevi UOI-e nemaju veze s vandalizmom i kršenjem zakona. Baš naprotiv, oni se bore protiv onih koji uništavaju povijest ovoga grada i pljačkaju ga.

„Ma kažem to u slučaju da lažu, inspektore.”

„Nismo još pronašli nijedan dokaz koji pokazuje da lažu...”

Shvatio je da neće uspjeti uvjeriti svog inspektora pa je promijenio temu:

„Tko vam je rekao sve ono o Sinanu?”

„Moj prijatelj arhitekt, Jekta... Mislim da ga nisi upoznao.”

„Je li to onaj gospodin kojeg sam neki dan vidio pred vašom kućom? Onaj krupni, oštrog pogleda...”

Lijepo je opisao Demira.

„Pogled mu je baš bio oštar, zar ne? Ne, taj krupni je Demir, veterinar. Jekta je arhitekt. On mi je govorio o Sinanu.” Zastao sam. „Čudno, rekao je i nešto u stilu: 'Da sam ja ubojica, žrtvu bih ostavio pred Sinanovim grobom.'”

Njemu se Jektina točna pretpostavka nije učinila toliko čudnom kao meni.

„Da smo mu se barem ispočetka obratili. Mnogo bi nam više pomogao od one povjesničarke.”

Pomogao bi nam, jasno, ali nisam imao nikakvu namjeru umiješati svog prijatelja u kojekakva ubojstva.

„Nema veze, Ali. Hajde, pregledaj žrtvine šake... Ako ne budeš mogao, izađi pa ću ja.”

Naš se mangup odmah uspravio. Neće njemu nitko blatiti muškost.

„Ma nikako, inspektore“, rekao je i čučnuo na pod mini-busa. „Ja ću. Čekao sam da dovršite.“

Trudio se ne obazirati se na smrad, ali nije mu uspijevalo. Jadniku se lice mrštilo samo od sebe. Pogledao je u žrtvine šake vezane jedna za drugu.

„Dlanovi su u mraku, inspektore, ne vidim ništa.“

Okrenuo je žrtvine ukočene ruke prema svjetlu.

„Čekajte, čekajte, mislim da tu ima nešto...“

Iz džepa kožne jakne izvadio je kemijsku olovku i gurnuo je među žrtvine ruke. Iz raširenog je dlana na pod pao novčić. Uhvatio gaje između dva prsta i prinio svjetlu.

„Mislim da je od zlata... Na njemu piše nešto na arabici.“ Kada je vidio da ne razumije ništa od napisanog, pružio je novčić meni. „Što mislite, za koga je iskovana ova kovanica?“

Za to nisam morao biti vidovit.

„A što misliš? Za sultana Sulejmana Zakonodavca... Ne vjerujem da bi osmanska dinastija iskovala kovanicu za graditelja Sinana...“

Upozorio me dok sam uzimao novčić:

„Pazite, inspektore. Obrišemo li otiske, Zejnep će nas ubiti.“

Prihvatio sam kovanicu za rub s dva prsta.

„A gdje je Zejnep? I njoj moramo javiti.“

Nataknuo sam naočale i pretvarajući se da sam stručnjak proučavao sitnu, stisnutu arabicu na kovanici dok mi je pomoćnik objašnjavao:

„Razgovarao sam s njome deset minuta prije nego što ste vi došli. Bila je s ekipom koja je proučavala mrlju krvi u UOI-inom mini-busu. Ali rekla je da će otići u Nedžadetovu kuću.“

To je bilo čudno. Što je ta djevojka usred noći tražila u Nedžadetovoj kući?

„Zašto?“ Podignuo sam pogled s kovanice. „Što će ondje?“

„Nešto u vezi s gravurama. Pitao sam je o čemu je riječ, ali nije bila sigurna. Nije mi htjela reći da joj se ne bih rugao ako ne pronađe ništa, a bude li u pravu, ionako će mi reći.“

Sad mi je već bilo dosta njihovog prepiranja.

„Odmah je nazovi.“ Sada je govorio strogi glavni inspektor. „Gdje god bila, neka smjesta dođe ovamo. A ti izađi odande. Ostatak će napraviti ekipa za očevid.“

Sva sreća, Ali je odmah iskočio van. Poput mene je duboko udahnuo čist zrak dok se udaljavao od mini-busa.

„Ah, ovo je puno bolje.“

No, Ali nije mogao previše uživati. Odmah je izvadio mobitel i nazvao Zejnep. Dugo je zvonilo, ali nitko se nije javljao. Da joj se nije dogodilo nešto loše? Zašto bi? Kakva ju je to opasnost mogla čekati u Nedžadetovoj kući? I Aliju su se po mislima motale mračne misli i odražavale mu se na licu.

„Sigurno ne čuje mobitel jer je torbu ostavila u drugoj sobi.“ Jesam li tješio njega ili sebe? „Javit će nam se ili ćemo je ponovno nazvati. Pokušaj opet dobiti Adema Jezdana.“

Ali je ponovno birao broj na mobitelu. U noćnoj sam tišini i ja mogao čuti poruku s druge strane linije: „Broj koji ste birali trenutno nije dostupan... Molimo, ostavite poruku nakon zvučnog signala.“

Je li Adem spavao? Je li ugasio mobitel kako ga nitko ne bi ometao? Ili je možda otet? Ne, bilo je prerano za zabrinutost. Nisam znao što da kažem pomoćniku koji me gledao kao da me pita hoće li ostaviti poruku ili ne. Moglo bi biti veoma kasno, pričekamo li jutro. Ubojice su nam u petak servirali dvije žrtve odjednom. Moju je neodlučnost odagnala zvonjava mog mobitela. Na ekranu je pisalo Zejnepino ime.

„Poklopi“, rekao sam Aliju prije negoli sam se javio. „Zejnep zove, Adema ćemo nazvati poslije.“ Na licu mu se ukazao izraz pun olakšanja i sreće, ali Zejnepin je glas zvučao napeto:

„Halo, inspektore, je li se dogodilo nešto novo? Zvao me Ali, no vozim pa se nisam mogla javiti.“ Naša je djevojka poštovala sva pravila. „Zaustavila sam auto i nazvala ga“, nastavila je uzbuđeno. „No, Alijev je mobitel zauzet.“

„Zvao je Adema Jezdana... Nova žrtva je njegov odvjetnik...“

„Još jedno tijelo?“

„Da... Gdje si?“

„Na obali... Idem u Samatju, u kuću Nedždeta Denizela...“

„Što ćeš ondje?“

Opet sam, premda nesvjesno, zvučao strogo.

„Nešto u vezi s gravurama, inspektore... Sjećate li se mjesta prikazanih na njima?“

„Zašto? Što je na njima?“

„Ako me sjećanje ne vara, to su isti oni povijesni spomenici pred kojima su ostavljene žrtve...“

Pokušao sam ih zamisliti. Učinilo mi se da se sjećam ceremonijalne povorke na Sarajburnuu, pred Sultanskim kioskom. Na nekoj je drugoj čini mi se, bio Konstantinov stup... Iako se drugih nisam mogao prisjetiti, u sjećanju su mi još bili crteži silueta šetača u dvorištu Aje Sofije i Sulejmanije i njezina četiri minareta gdje su očajni ljudi u molitvi pružali ruke prema nebu. A ako je Zejnepina pretpostavka bila točna, bilo je samo pitanje trenutka kad ćemo pronaći mjesto na kojem će biti ostavljena sljedeća žrtva.

„Jesi li sigurna?“, upitao sam je, teško susprežući uzbuđenje... „Jesi li sigurna da su to ista mjesta?“

„Nisam, inspektore... Zato želim još jednom pogledati gravure... Ali ubojice su kovanice koje ostavljaju na žrtvama uzeli iz one kuće. Možda su i lokacije na kojima će ih ostaviti odabrali prema prizorima na gravurama.“

Bilo je to logično, ali dosad smo u istrazi u smeće bacili toliko logičnih pretpostavki da bi nove nade mogle dovesti i do novih razočaranja. A jedini način da se to ne dogodi bilo je pustiti Zejnep da učini što je naumila. Da ode u onu kuću i pogleda gravure.

„Dobro, Zejnep, samo nastavi, ali javi nam čim dođeš do nečega. Čini se da je to s brojem sedam važno...“

„Na zapovijed, inspektore.“ Htio sam poklopiti kad... „Aha, inspektore, da ne zaboravim... Imam broj telefona Adema Jezdana... Zapisala sam sve podatke o njemu dok sam ga istraživala... Mislim, ako ga ne možete dobiti na mobitel...“

I nismo mogli pa sam okrenuo broj telefona koji mi je dala Zejnep. Slušalica je podignuta nakon četvrtog zvona, a pospani sam glas s druge strane linije već prije negdje čuo:

„Halo... Koga ste trebali?“

„Zdravo, ja sam inspektor Nevzat... Trebam gospodina Adema."

„Zdravo, gospodine Nevzate...", razbudio se glas. „Salih je... Jutros smo se upoznali u Dersaadetu..."

Najpouzdaniji nećak Adema Jezdana, mladi, plavokosi budući odvjetnik.

„Zdravo, Salih... Oprosti što vas ometam usred noći, ali moramo pronaći tvog strica..."

„Zašto? Je li se dogodilo nešto loše?"

„Hakan... Hakan Jamali je ubijen..."

„Ubijen?" Nakon kratke šutnje počeo je mucati: „Tko... Tko ga je ubio?"

„To ne znam ali moramo hitno razgovarati s tvojim stricem."

Uznemireno je promrmlijao:

„Stric... Stric još nije došao..."

„Nije? A kamo je mogao otići?"

„Pa ne znam, iz ureda je izašao nedugo nakon vas... Rekao je da ide na večeru s nekim ljudima..."

„Tko su ti ljudi?"

Iz Salihovog se promuklog glasa čulo da je počeo paničariti.

„Što... Što se dogodilo, inspektore? Je li moj stric u opasnosti?"

„Nisam siguran... Možda... S kim je trebao večerati?"

„Ne znam", rekao je bespomoćno. „Ali zapisao je to u rokovniku..."

„Je li rokovnik negdje u blizini?"

„Ne, u tvrtki je... U uredu u kojem ste bili danas... Na njegovom stolu... Uvijek je ondje."

„Je li tko sada u tvrtki?"

„Zaštitari..." Mora da je polako dolazio k sebi. „Da ih nazovem i kažem da provjere?"

Možda je Adem Jezdan sada u nekom luksuznom restoranu pio kavu i konjak, ali možda je kao i ostalih šest žrtava čekao svoju smrt na stolu ubojica. To nismo mogli riskirati.

„Nazovi ih, ali neka ništa ne diraju. Samo im javi da stižem. Želim sam provjeriti..."

Budući se odvjetnik kolebao.

„Čuj, Salih, možda si već čuo da je dosad ubijeno šestoro ljudi. Ubojice koji točno znaju što čine, bez milosti su ubili šestoricu povezanu s tvojim stricem. A on bi sada mogao biti u njihovim rukama. Shvaćaš li? Ako je tvoj stric u njihovim rukama..."

„U redu, inspektore, u redu", rekao je Salih uviđajući ozbiljnost situacije. „Odmah ću nazvati Dersaadet..."

Poklopio sam, a Ali me znatiželjno upitao: „Je li stigao red na Adema Jezdana? A ako on nije ubojica, tko su ti ljudi?"

Nisam znao. Možda tajna organizacija koju je od nas uspio sakriti Namik, a kojeg smo trenutno držali u pritvoru? A možda neka mafijaška skupina koja nam nije ni pala na pamet, baš kao što je rekla Zejnep? Nisam znao i zato...

„Hajde, idemo, Ali", rekao sam. „Možda ćemo pronaći nešto u Dersaadetu."

Dok smo se penjali uzbrdicom Fetva, pogled mi je opet skrenuo prema srebrnom oku koji je s neba pratio svaki naš korak. Sad je izgledao više melankolično nego tajanstveno i promatrao nas je tužno i bespomoćno, poput rimske proročice koja je već vidjela što će se dogoditi, ali nas je prekasno upozorila...

Rokovnik

Zgrada Dersaadet Turizma uzdizala se u mraku poput tisućljetne palače, osvijetljena crvenim svjetlima. A kad se mjesec koji nas je slijedio čitave noći smjestio iznad njezinog krova, čovjeku se vrlo lako moglo dogoditi da se osjeća kao da je u rimskom dobu. No dva su nas zaštitara sa šeširima i odjećom, nimalo nalik čuvarima rimskih palača u oklopima, vratila u današnje doba. Salih je pozivom razglasio uzbunu i sad su nas čekali pred mramornim stubištem.

„Dobra večer...“, rekao sam i pokazao im iskaznicu. „Glavni inspektor Nevzat, ovo je inspektor Ali..“

Mršavi je čovjek s nevjerojatno dugim nosom koji mu je izvirivao ispod ruba šešira očitim crnomorskim naglaskom rekao: „Zdravo, inspektore. Ja sam Tursun.“ Pokazao je svog kolegu koji je ne obazirući se na nas žvakao žvaku: „A ovo je Tar'k... Mi smo ođe noćni čuvari...“

Tarik je bio prilično miran:

„Izvolite, kako vam možemo pomoći?“

Htio je pitati o čemu je zapravo riječ jer su obojici oči gorjele od znatiželje. Pretvarao sam se da to ne vidim i odmah prešao na stvar: „U koliko vam je sati započela smjena? Koliko je bilo sati kad ste danas došli u tvrtku?“

„Došli smo u šes', inspektore...“

„Govori u svoje ime... Ja sam došao u pet“, Tarik je bez milosti upao kolegi u riječ. „Tako me zamolio dnevni čuvar, Ruštu... Posvađao se s tastom pa se otišao pomiriti s njim na Bejkoz...“

Otezao je riječi kao da mu se uopće ne žuri. Da smo mu dopustili, objasnio bi nam i detalje Ruštuovog odnosa s tastom.

„Jeste li vidjeli gospodina Adema?“, prekinuo sam ga. „Večeras ili još kasnije.“

Obojici se na licu ukazao napet, sumnjičav izraz.

„Nismo...“

Obojica su odlučno odmahnuili glavom.

„Kad sam stigao, u tvrtki su bili samo Ruštu i Džemal...“ Tarik je sigurno shvatio da je situacija ozbiljna jer je bacio žvaku. „Što je bilo? Nešto se dogodilo gospodinu Ademu?“

„Nije.“ Ali je rukom pokazao tvrtku. „Bacit ćemo oko na ured gospodina Adema.“

Naša im se šutljivost nije svidjela, ali nisu nas mogli spriječiti.

„Koji želite pogledati?“ Tarik je zvučao nezadovoljno. „Onaj na donjem katu u kojem prima goste ili onaj na gornjem u kojem radi?“

Nisam imao strpljenja baviti se s ovom budalom u trenutku kad mu je gazdin život možda visio o koncu.

„Oba“, rekao sam hodajući prema stubištu. „Inspektor Ali će pogledati donji kat dok ja provjerim gornji.“

Moje je sigurno ponašanje upalilo. Dva su se zaštitara bez riječi uputila za nama. Dursun je čak i ubrzao i prestigao nas. Otvorio je krilo vrata od postaranog drveta i sa svojim se velikim nosom odmaknuo u stranu.

„Izvolite.“

I jesmo. Prizemlje je bilo onakvo kako sam ga jutros ostavio. Ali je pokazao stubište koje se nalazilo između dva stupa s reljefima dvoglavih orlova.

„Ja idem onamo?“

Salon u koji smo prije dva dana sišli tim stubištem, u polumraku je izgledao još impresivnije. Slabo crveno svjetlo koje je dopiralo iz svjetiljki u obliku lampi i zasjenjenje skulpture iz Rimskog Carstva, prostoru su davali neko tajanstveno ozračje.

„Da, siđi u salon“, rekao sam pomoćniku koji je neodlučno promatrao skulpture. „Dolje ćeš ući na ona druga vrata desno... Znaš da smo onamo ušli s gospodinom Ademom?“ Okrenuo sam se i pogledao Tarika. „U pravu sam, zar ne? Ondje je gazdina primaća soba...“

Dursun je pretekao kolegu:

„Točno, inspektore. Ondje je...“

Kao da je u vlastitoj kući, Ali se opušteno uputio prema stubištu, a Tarik ga je htio slijediti. No, tko je mogao znati što bi se dogodilo da ovog problematičnog zaštitara ostavim nasamo s našim mangupom pa sam ga odmah zaustavio.

„Tarik, ti dođi sa mnom.“ Nisu se začudili što s njima razgovaram kao da su policajci pod mojim vodstvom. „Dursune, pomози Aliju.“

Nemirni je zaštitar nevoljko pristao:

„Kako želite, inspektore.“

S Tarikom sam se uputio prema dizalu. I gornji je kat izgledao isto kao i jutros. Prošli smo između stupova s osmanskim grbom i došli do drvenih vrata. Krenuo sam prema ornamentalnoj kvaki, ali Tarik je hladno rekao: „Zaključan je, inspektore. U ured gospodina Adema se ne može tako lako ući.“ Iz džepa je izvukao ključ. „A ključeve daje samo određenim osobama. Oni su odgovorni ako nešto iznutra nestane. Zato je kolega prošlog mjeseca ostao bez posla.“

Nehotice sam se nasmijao.

„Ako unutra ne nađemo ono što tražimo, ovoga puta neće nestati nešto, nego gospodin Adem glavom.“

Nervozno je zatreptao očima i zamalo se osmjelio pitati.

„Hajde, Tarik, hajde“, upozorio sam ga. „Gubimo vrijeme.“

Ključ je okrenuo dvaput, a izrezbarena su se drvena vrata otvorila nakon dva lagana klika. Predmete u prostoriji osvijetljene samo mjesečinom nije bilo moguće razabrati.

„Svjetlo... Gdje se pali svjetlo?“

Tarik je pritisnuo prekidač skriven iza zavjesa. Golemi se svijećnjak u trenu pretvorio u šarenu, blještavu masu. Pred našim je očima blistala luksuzno uređena prostorija u kojoj su prevladavale crvena i žuta boja. Hitro sam se približio stolu u stilu nekog od Lujeva, a Tarik me znatiželjno promatrao. Pretražio sam lijevi i desni kraj stola. Nisam vidio ništa slično rokovniku ili bilježnici. Nagnuo sam se nad ladice i otvorio onu na vrhu: posuda za tintu, komplet naliv-

pera, prazan blok, tespih sa srebrnim resicama, iza toga neotvorena kutija s cigarama, zlatom obloženi upaljač...

„Što tražite, inspektore?"

Mora da sam ga strogo pogledao jer mi je bojažljivo pokušao objasniti:

„Mislim, ako mi kažete što tražite, možda vam mogu pomoći."

„Rokovnik... Tražim rokovnik gospodina Adema... U njega upisuje dogovore..."

Bio sam siguran da mi neće moći pomoći pa sam se uputio prema donjoj ladici prije negoli sam i dovršio rečenicu.

„Eno ga", rekao je. Podignuo sam glavu. Pokazivao je crnu knjižicu odmah pokraj časopisa Turkish Airlinesa, na izrezbarenom stoliću, lijevo od naslonjača u kojem je jutros sjedio Adem Jezdan. Prišao sam stoliću s knjižicom, povlačeći sve loše što sam mislio o Tariku. Sjeo sam u naslonjač i počeo listati knjižicu. Posljednju su četiri dana bila prazna, da, evo subote... Na ovoj je stranici nemarnim rukopisom bila zapisana bilješka. Nisam je mogao pročitati, koliko god sam se trudio. Zatražio sam pomoć od Tarika:

„Pogledaj, možeš li ti ovo pročitati?"

Uzeo je knjižicu i pogledao redak koji sam mu pokazivao prstom.

„Pa... Papagaj... Piše 'papagaj', inspektore... Da, a ova riječ pored je vjerojatno 'veterinar'. Dvanaest.,. To mora da je vrijeme sastanka..."

Sjetio sam se. Adem je spomenuo nove papagaje. Njegov mu je veterinar pronašao novi par papagaja. Trebao je otići po njih. Možda ga je taj veterinar posljednji vidio. A gdje mu je bila ambulanta? Kao da mi čita misli, Tarik je promrmljao: „Balat. Piše 'Balat'. Valjda će se u dvanaest na Balatu naći s nekim veterinarom..."

Kao da nakon riječi „Balat" više nisam čuo što je zaštitar govorio. Veterinar na Balatu! Zar moj Demir? Ne, to nije bilo moguće. Podignuo sam glavu i vidio kako Tarik iznenađeno promatra moje lice iz kojeg je nestalo krvi.

„Što je bilo, inspektore?"

„Ništa!" Uzeo sam mu knjižicu iz ruke. Možda je ta budala pogrešno pročitala. Stavio sam naočale i ponovno pogledao... Provjerio sam slova „a" i „t"... Nažalost, Tarik je bio u pravu, posljednja je riječ bila „Balat". Tu nije bilo sumnje. Zar je Demir bio taj veterinar kojeg je spomenuo Adem? Ako je tako, zašto mi to moj prijatelj ne bi rekao? A što bi rekao? Kako bi on znao da ti istražuješ Adema Jezdana? Ne, ne, nisam vjerovao da postoji takva veza. To je morala biti slučajnost. Zar je Demir bio jedini veterinar na Balatu? Ustao sam iz antiknog naslonjača pokušavajući se smiriti, ponovno prešao za stol i otvorio ladicu u koju sam maloprije htio pogledati. Papiri sa zaglavljem Dersaadeta, omotnice, plastični pečat tvrtke, a na dnu dugi, tanki album s posjetnicama u tamnocrvenom omotu... Izvadio sam album na stol i zabrinuto prelistao debele stranice. Posjetnice su bile poredane po abecednom redu. Pogledao sam stranicu na kojoj se nalazilo slovo „D". Oh! Nije bilo Demirove posjetnice. Skoro sam se opustio kad sam primijetio da su posjetnice poredane po prezimenima. Ovoga sam puta, sa srcem u petama, listao stranice unaprijed. Stigao sam na slovo „C"; Demir se prezivao Džinhan . Stranice posvećene slovu „C" bile su smještene jedna pored druge, a na svakoj je bilo po šest posjetnica. Počeo sam proučavati svaku po redu, ali to nisam morao učiniti. Posjetnica mog prijatelja bila je u petom redu na lijevoj stranici. Ime mu je bilo ispisano

tamnocrvenim slovima na papiru bež boje. Demir Džinhan... Veterinar-kirurg... Ostavio sam album s posjetnicama na stolu i zgurio se u naslonjaču. Sad više nisam razmišljao o Demiru, nego o onome što mi je rekao Jekta: „Da sam ja ubojica, uputio bih vas ravno na Sinanova djela." I činjenici da smo bijeli mini-bus kojim su prevožena tijela pronašli u blizini Sinanove grobnice... Je li to bilo moguće? Jesu li ta dvojica mogla napraviti takvu ludost? I zašto? Možda su se povelili mojim riječima. Možda sam im ja dao poticaj. „Trebalo bi poubijati sve koji pljačkaju ovaj grad", rekao sam na onom brodu... Ma ne, gluposti. Jekta nikad ne bi učinio u ovakvo nešto. Ubijao one koji nanose zlo Istanbulu... Ako jedan bivši komunist kao što je Namik tako nešto ne bi učinio, zašto bi Jekta? A Demir? Ne, ni Demir... Ali prije nego što je nestao, Adem Jezdan je išao k njemu. Moguće, u redu, moguće je da je išao k njemu, moguće je čak i da je Demir taj veterinar koji se brine o njegovim papagajima. Ali to što je veterinar ne znači da je ubio Adema Jezdana. Samo Adema? A ostalih šest žrtava? Kakve su veze Jekta i Demir mogli imati s tim ljudima?

„Jeste li meni nešto rekli, inspektore?" Tarikove su riječi raspršile moju noćnu moru. Stajao je preda mnom i pokušavao dokučiti što bi trebao učiniti. Morao sam ga se smjesta riješiti.

„Hoćeš li pozvati mog pomoćnika, molim te? Moram s njim o nečemu razgovarati."

Zastao je. Bilo je jasno da me nije htio ostaviti samoga u uredu.

„A da ga nazovemo?"

Izgubio sam strpljenje. U ovo se doba i u ovakvom raspoloženju nisam mogao baviti još i s ovom budalom.

„Što hoćeš reći, Tarik?" razbjjesnio sam se. „Ne vjeruješ mi?"

Odmah je ustuknuo.

„Ne, inspektore... Kako vam ne bih vjerovao... Ma nikako! Mislim, ja..."

„Hajde, Tarik. Hajde, sine... Idi po Alija..."

Podvio je rep i izašao iz ureda. Ali nisam se osjećao bolje kad sam ostao sam. Ponovno sam pogledao Demirovu posjetnicu. Na trenutak su mi se sumnje učinile nelogičnima. Sve su to bile ludosti. Delirij paranoičnog policajca... Kakve su veze moji prijatelji mogli imati s ovim ubojstvima? Sve je to bila slučajnost. Demir je bio poznati veterinar i Adem ga je tako pronašao. Pogledao sam ostale posjetnice u albumu: krojači, zubari, oftalmolozi... Bio je ondje čak i jedan kardiolog. A Demir je bio među njima. Kakve bi on veze imao s ubojstvima? Ali đavo u meni je nastavio šaputati. Dobro, Adem je prije nestanka išao kod Demira... I od tada ga nema. Sjetio sam se Demirovog izraza lica koji je imao kad je ušao u Tatavlu. Vidjevši ga, pomislio sam da je sigurno uspješno obavio neku tešku operaciju ili riješio neki važan problem. Je li taj njegov izraz mogao biti i olakšanje ubojice koji je uspio oteti ili čak i ubiti posljednju žrtvu, a da ga nitko pritom nije uhvatio? Tu sam strašnu mogućnost pokušavao izbaciti iz glave kad mi je pred očima uskrснуo tužni Jekta kad mi je nehajno rekao: „Jako je kasno, Nevzate..." Ali bila je godišnjica Handanine smrti... Handanine i Umutove... Zato je bio nesretan... Zato je bio tužan... Prošlo je tri godine od nesreće... Tri godine? Stresao sam se kao da sam doživio šok. Tri godine... Baš kao što su se urušili zidovi cisterne na gradilištu Adema Jezdana... I to se dogodilo prije tri godine. Tako mi je rekla Lejla Barkin... Osjetio sam da mi u ušima počinje zvoniti i da mi srce luđački tuče. Handan i Umud su poginuli kad se na njih srušio zid. „Strašna

nesreća", rekao je Jekta kad sam ga pokušao utješiti... „Strašna nesreća, Nevzate. Nepojmljiv događaj i snašao je baš nas..." Teško sam disao. Ustao sam i zavrtjelo mi se u glavi. Prišao sam jednom od visokih prozora, skrivenih iza zavjesa od blijedocrvenog atlasa s obrubom od zlatnog konca. Otvorio sam jedno krilo i zapljusnuo me svjež zrak. Vrtoglavica je prošla, ali pritisak u glavi i srcu sve se više povećavao. Pogled mi je zastao na mjesecu koji me izdaleka promatrao i polako, zloslutno rastao. Nisam ga više htio gledati. Ne, ovo moji prijatelji nisu mogli napraviti. Okrenuo sam se prema uredu i izvadio mobitel. Nazvao sam Lejlu Barkin. Ona je mogla imati neki dokument, budući da je UOI pokrenula tužbu. Bude li bilo potrebno, otići ću po Lejlu, odvesti je u udrugu i ondje ćemo zajedno pogledati zapisnik o slučaju. Dok je na drugoj strani zvonilo, počeo sam razmišljati što ću reći Aliju kada uskoro uđe u ured. I učinio sam nešto što nikada prije nisam: izvadio sam Demirovu posjetnicu iz albuma i stavio je u džep. Da, glavni inspektor Nevzat sada je i skrivao dokaze. Nisam znao zašto to radim. Zapravo nisam znao ni što ću učiniti. Jedina mi je želja bila da ne otkrijem kako su moji prijatelji ubojice. Htio sam da svaki dokaz i trag koji bi ih mogao inkriminirati nestane sam od sebe. Lejla se javila pospanim glasom:

„Halo, gospodine Nevzate. Zaboga, je li se dogodilo nešto loše?"

„Ne, ne", pokušavao sam prikriti svoju zabrinutost. „Sve je u redu. Oprostite što sam vas probudio u ovo doba, ali dogodilo se nešto što bi moglo osloboditi Namika sumnje."

„Zaista?", iz glasa joj je odjednom nestala pospanost. „Što se to dogodilo?"

„Mislim da smo pronašli ubojice."

Izgovorila je prvo što joj je palo na pamet:

„Jesu li to ljudi Adema Jezdana?"

„To vam ne mogu reći, ali treba nam zapisnik o slučaju."

„Koji zapisnik o slučaju?"

Znači, ipak se nije posve razbudila.

„Ona tužba koju je UOI pokrenula protiv Dersaadeta... Trebaju nam imena žrtava... Mogli bismo ih dobiti i od suda, ali ne želim gubiti vrijeme. U udruzi sigurno postoji popis. Znam da vas gnjavim, ali kad bismo mogli otići onamo..."

„Nema potrebe", u glasu joj se začuo veseli ton. „U kući bi trebao biti jedan primjerak zapisnika... Ili ću ga potražiti na Namikovom računalu..."

To je bila najbolja vijest ove večeri.

„Odlično. Hoćete li pogledati u zapisnik i reći mi imena žrtava?"

„Naravno, ali prvo ga moram pronaći..." Glas joj je počeo zvučati nervozno. „Nazvat ću vas..."

„U redu, pričekat ću. Ali svaka je sekunda važna. Molim vas, požurite..."

Uzbuđenje u mom glasu prešlo je i na nju.

„Bez brige, nazvat ću vas čim ga pronađem..."

Ali je ušao dok sam poklapao.

„S kim ste to razgovarali, inspektore?"

Dva noćna zaštitara stajala su odmah iza njega.

„S gospođom Lejlom..." Obratio sam se ljudima iza njega. „Gospodo, možete li nas na trenutak ostaviti same?"

Ali im je pred nosom zatvorio vrata i ne dočekavši njihov odgovor. U mene je uperio pogled pun znatiželje, htio je čuti o čemu sam to razgovarao s Lejlom.

„Žena je ludo zaljubljena u Namika“, izmislio sam. „Tripud dnevno me zove i pita za dečka... Opet me nazvala, a ja sam je pokušao smiriti... Vjerojatno će me zvati sve dok ga ne puste. Nego, jesi li ti dolje pronašao štogod?“

Bespomoćno je odmahnuo glavom.

„Ne, ni bilješku ni kakav dokument. Ništa nisam pronašao. A vi?“

Pogledao sam ravno u oči mom pomoćniku koji mi je beskrajno vjerovao i slagao mu:

„Ni ja. U rokovniku ima nekih bilješki, ali ništa nije objašnjeno. Zvao sam te radi Zejnep... Brinem se za nju. Jesi li ti svjestan da smo je samu poslali u Nedžadetovu kuću? Što ako joj se nešto dogodi?“

Na licu mu se ukazala briga. Ali je imao meko srce pa je, nesvjestan činjenice da mu njegov nadređeni laže, pokušao prikriti svoju zabrinutost i rekao: „Tako je. I meni je to palo na pamet, ali nisam vas htio ostaviti samog...“

„Ne, Ali, ti odmah sjedni u taksi i pođi k Zejnep. Ja ću se vratiti na mjesto zločina čim ovdje završim. Dođite i vi kad završite ondje.“

Moj se dobronamjerni Ali odmah uzbudio:

„Na zapovijed, inspektore... Nazvat ću vas čim stignem kod Zejnep...“

Komora smrti

Lejla Barkin me nazvala dok sam se na obali Zlatnog roga približavao bugarskoj crkvi Sv. Stefana koja se uzdizala poput srednjovjekovnog dvorca od željeza. Na aveniji paralelnoj s obalom nije bilo drugog vozila osim moje kante. Išao sam prema mojoj staroj četvrti, k mojem prijatelju, još uvijek čekajući neko objašnjenje koje će me smiriti i pomoći mi da se nadam da je sve to samo veliki nesporazum. Zapisnik o slučaju, motivi, tragovi... Umjesto da se bavim svim time, najlogičnije je bilo razgovarati s Demirom i Jektom. Brinuo sam se samo da ih neću pronaći kod kuće; namjeravali su otići u ribolov... Doduše, za isplovljavanje je još bilo rano, trebalo je proći još dosta do zore, ali da su požurili, njihov brod Agora mogao je sa Zlatnog roga već odavno isploviti prema pučini. Tu je mogućnost dodatno podržavala činjenica da se Demir nije javljao na telefon, a da je Jetkin mobitel bio isljučen. Ali tvrdoglavo sam nastojao ostati optimističan. Možda Jekta nije ponio mobitel, možda obojica u Demirovom dvorištu pripremaju udice i sakupljaju mamce. Unatoč tome, kad sam stigao do avenije paralelne s obalom, pogledom sam već počeo pretraživati more na mjesecini. No, na pustim se vodama Zlatnog roga nije nazirala ni Demirova Agora, ni neko drugo plovilo. Baš je u tom trenutku stigao Lejlin poziv...

„Halo, gospodine Nevzate... Oprostite što kasnim...”

„U redu je.” Htio sam što prije čuti imena žrtava. „Jeste li pronašli zapisnik?”

„Nije kod kuće, jedva sam ga pronašla na računalu... I to na mjestu koje uopće nema veze s njim...”

Znao sam da bi bilo nepristojno prekinuti je, ali da joj dopustim, mogla bi mi ispričati što je sve radila u zadnjih pola sata.

„Imena žrtava... Jeste li došli do njih?”

„Da, da... Prema onome što piše u zapisniku, na gradilištu su uslijed urušavanja zida umrla tri radnika. Predradnik Tajar Bilek i radnici Šemsi Jurtan i Džemal Akišik...”

Optimistično sam je prekinuo:

„Samo troje ljudi? Govorilo se da je umrlo petoro.”

„Da... Umrlo je petoro ljudi...”

Srce mi je opet počelo panično lupati...

„Drugo dvoje nisu bili radnici. Bila je to žena i njezin sin koji su prolazili ulicom...”

Žena i njezin sin... Eto pretpostavke za koju nikad ne biste htjeli da bude točna... Eto pobjede vašeg uma koja vam je slomila srce.

„Žena se zove Handan...” Lejla, koja nije znala što se događa, odjednom je izgovorila ime djevojke koju sam nekada volio. „Handan Sandžakli. Sin joj se zove... Piše ovdje: Umut. Umut Sandžakli. Jadnik je imao samo devet godina...”

Da, Umut je bio nešto mlađi od moje Ajsun...

„Zid cisterne se odjednom urušio s obje strane... Žena i njezin sin koji su onuda prolazili, zapeli su pod ruševinom i preminuli...”

Baš mi je to prije tri godine rekao Jekta: „Nesreća, Nevzate... Strašna nesreća... Nepojmljiv događaj, na njih se srušio zid cisterne..." Premda je od toga prošlo mnogo vremena, sjećam se one boli gubitka u njegovim očima i zaprepaštenog tona njegovog glasa kao da je bilo jučer. A zašto nismo istražili taj slučaj? Zato što je Jekta rekao da je to bila nesreća. Strašna nesreća... Zašto bismo istraživali nesreću? A možda sam tada bio jako zauzet... Bavio sam se s nekim drugim ubojstvom u gradu... Ne, sjećam se, nisam bio u Istanbulu... U potjeri za serijskim ubojicom koji je na Beşiktašu ubio dvije starice otišao sam u Izmir. Nisam čak stigao ni na pogreb. U Istanbul sam se vratio nakon nekoliko dana. Možda da sam bio ovdje... Ali Jekta mi ništa nije rekao. Znači da ni on ništa nije sumnjao. Prihvatio je tu nepojmljivu katastrofu kao veliku nesreću. Ali što se poslije promijenilo da je počeo ubijati ove ljude? Ubijati? Čekaj, čekaj... Ništa još nije dokazano... Možda je sve samo slučajnost... Možda Demir nema pojma da je Adem Jezdan, čovjek za čije se papagaje brinuo, vlasnik gradilišta koje se srušilo na Handan...

„Ti su radnici radili u tvrtki Adema Jezdana", Lejlin mi je glas prekinuo tok misli. Ni na kraj joj pameti nije bilo da bi me mogli zanimati Handan i njezin sin. „Zar Adem Jezdan sada prijeti i obiteljima radnika?"

Nitko tako nešto nije rekao, ali ona je bila tako uvjerena da je Adem Jezdan ubojica, da je u jednom mahu pretpostavila da taj poduzetnik prijeti obiteljima radnika. Kad bi barem bila u pravu, kad bismo barem bili sigurni da je Adem ubojica. Nažalost, ono što smo pronašli nije pokazivalo u smjeru Dersaadeta...

„Prerano je da bismo rekli išta konkretno, gospođo... Istraga i dalje traje... Hvala vam, puno ste mi pomogli... Javit ću vam dođe li do kakvih promjena... Laku noć..."

Mora da ju je povrijedila moja tajnovitost jer mi je pomalo uvrijeđeno odvrtila: „Laku noć."

Nije me bilo briga, putovi ove krvave istrage koja je trajala danima vodili su do moja dva najbolja prijatelja. Moj su um i osjećaji bili potpuno ispremiješani. Da ovdje nije bilo riječ o Jekti i Demiru, s ovim bi dokazima odavno već povjerovao da su ti sumnjivci ubojice... Ali oni su bili moji prijatelji iz djetinjstva. Osim toga, nisam vjerovao da bi ikoga mogli ubiti. Jekta ne bi ni mrava zgazio... Čovjek je bio pjesnik. U redu, Demir je jedno vrijeme sudjelovao u ratu u Bosni, ali kao službenik Ujedinjenih naroda, kako bi ranjenike opskrbljivao lijekovima... Ne, oni ne bi mogli počiniti ubojstvo. Iako su Handan i Umut poginuli u urušavanju zida cisterne i iako se ispostavilo da je Demir veterinar Adema Jezdana, pa čak iako sam znao da se poduzetnik prije nestanka sastao s mojim prijateljem, ne, nisam mogao prihvatiti da bi oni mogli biti umiješani u ovo. Demira i Jektu s ovim dokazima nismo ni s pravnog stajališta mogli proglasiti ubojicama. Trebalo nam je mnogo više kako bismo ih smatrali osumnjičenima za ubojstvo. A kako bih pronašao to više, uvukao sam svoju kantu u udubljenje pokraj semafora. Ostavio sam upaljena svjetla i izašao. Hitrim sam koracima otišao na obalu, prema mjestu na kojem je Agora uvijek bila privezana. Prošao sam pokraj četiri bagrema koji su mi zaklanjali pogled, a onda se preda mnom ukazalo more Zlatnog roga poput rijeke od srebra...

Agora je bila treća u nizu brodica koje su se nježno ljuljuškale na mjestu gdje se kopno sastajalo s morem. Nije bilo svjetla, brodica je bila napuštena kao i Zlatni rog... Približio sam se kako bih se uvjerio u to. Ne, na brodu nije bilo nikoga. Isprva sam se razveselio. Nisu isplovili u

ribolov, moći ću s njima razgovarati. Ali odjednom sam shvatio da bi to što je Agora privezana moglo značiti i nešto posve drugo. Što ako su mi lagali i ako nisu namjeravali poći u ribolov? Što ako su iz Tatavle otišli rano kako bi ujutro ubili Adema Jezdana koji im je sam upao u zamku? Pod uvjetom, jasno, da to nisu učinili prije nego što su stigli u gostionicu. Opet sam se prisjetio izraza na Demirovom licu. Licu veterinara koji je uspješno završio tešku operaciju... Ili mir ubojice koji se dokopao svoje posljednje žrtve, a da ga nitko pritom nije uhvatio... Jesu li zaista ubili Adema Jezdana? Još mi je jednom u ušima zazvonio Jektin glas kad je rekao: „Jako je kasno, Nevzate...” Ne, ne! Izbrisao sam prizore i odagnao zvukove... Brzo sam se vratio nazad... Otrčao sam do svoje kante...

Demirova „palača Balat” bila je prazna kao i Agora. Zanimarimo li mjesečinu koja se šetala po prozorima, kuća je bila u potpunom mraku. Zaustavio sam se pred dvorišnim vratima i izašao iz auta. Pozvonio sam nekoliko puta. Unutra se nije upalilo svjetlo niti se što pomaknulo. Demir je možda spavao. Pozvonio sam opet i opet... Ne, iznutra se ništa nije čulo, baš kao i one noći kad smo dovezli ranjenog Srećka. Na trenutak sam razmišljao o tome da preskočim zid i uđem unutra, ali onda sam se predomislio, pomislivši da su možda otišli k Jekti. Ponovno sam uskočio u svoju kantu i uputio se prema kući mog prijatelja pjesnika, drugog sumnjivca, koja se nalazila u ulici iznad. Jektina je trokatnica bila pokraj ruševne kuće ujka Marija koji se prije mnogo godina preselio u Izrael. Izašao sam iz svoje kante i ostavio vrata otvorena. Približio sam se dvorišnim vratima od željeza. Promotrio sam kuću prije negoli sam pozvonio. I ova je kao i Demirova bila mračna i pusta. Možda su u vrtu, pomislio sam i bacio pogled unutra. U vrtu kojem su godinama zanemarena stabla, grane pretvorene u grmlje i sasušeno cvijeće davali jeziv izgled nije bilo ni žive duše. Pozvonio sam, u inat nadi koja je u meni umirala... Ovdje nešto nije bilo u redu, zvono nije radilo. Pokušao sam opet. Ne, nije radilo. Izvadio sam mobitel i nazvao Jektu, ali mobitel mu je još bio ugašen. Ne znajući što da učinim, bespomoćno sam se osvrnuo po vrtu i onda sam ih ugledao. Bila su pred garažnim vratima, polegnuta na tlu... Kako bih se uvjerio, stisnuo sam se između dviju željeznih prečki vrtnih vrata. Da, nisam se prevario, bila su to ručna kolica... Prisjetio sam se onoga što mi je rekao Dželo, jedan od beskućnika koje smo susreli kad smo pred Konstantinovim stupom našli tijelo Mukadera Kinadžija:

„Znate one ljude koji noću prebire po smeću? Bio je to jedan od njih. Imaju ona velike ručne dvokolice, a na njima prenose vreću. U nju stavljaju papir, boce i limenke koje sakupe... Čovjek je gurao jedna takva kolica, a na njima je bilo nešto nalik vreći. A ruka je visjela iz te vreće...”

Jesu li ovo bila ta kolica kojima su prevozili tijela? Kao ni na prethodna, ni na ovo pitanje nisam imao odgovor. A možda je on bio očit, ali ja u njega nisam htio vjerovati. Posljednju mi je misao potvrdio mjesec koji me tužno promatrao dok se njegova svjetlost odbijala o prozore: Ti u to ne želiš vjerovati. Nisam više mogao izdržati. Počeo sam se penjati po željeznim vratima. Bio sam bez daha kad sam stopalima dotaknuo tlo vrta. Odmah sam prišao kolicima. Izgledala su potpuno nevino, a na mjesečini je bilo teško razabrati ima li na njima krvi ili ne. Ostavio sam kolica gdje sam ih našao i uputio se prema stražnjem dijelu kuće. Namjera mi je bila kroz kuhinjska vrata ući u kuću koju sam poznavao kao svoj džep. No, vratima od drveta i stakla su kao zaštitu od lopova dodali i željeznu zaštitu. Ulazak mi je sprječavao lokot kojim je željezo

bilo zaključano pa sam se uputio prema drvarnici odmah iza stabla trešnje koje se nalazilo nasuprot kuhinjskih vrata. Drvena su se vrata otvorila uz škripu. Pronašao sam prekidač i svjetlo se upalilo nakon nekoliko bljesaka. Sjekira koja je već odavno počela hrđati bila je na najnižoj polici drvenog ormara koji je ujko Rauf sam napravio. Uzeo sam je, izašao i ponovno se uputio prema kuhinjskim vratima. Svom sam snagom udario sjekirom po lancu spojenim lokotom. Dvije su se karike lanca odvojile nakon petog udarca, a lanac se dva udarca nakon toga sasvim prekinuo. Međutim, i drvena su vrata bila zaključana. Drškom sjekire sam bez oklijevanja razbio staklo, gurnuo ruku unutra i okrenuo ključ u bravi. Vrata su se otvorila bez otpora. Upalio sam svjetlo. U toj me osvijetljenoj kuhinji obuzeo čudan osjećaj. Posljednji sam put u ovu kuću došao na karmine za Handan i Umuta... Unutra je vladala tužna, teška atmosfera... Poput one turobnosti koja je obuzela moju kuću kad sam izgubio Guzide i Ajsun... Kao da su predmeti kao i ukućani bili u dubokoj žalosti. Istu sam tugu mogao osjetiti i sada. Ista tuga u kuhinjskom ormariću, drvenom stolu, dotrajalom hladnjaku, tanjurima koji se tko zna koliko dugo već nisu koristili, praznom vrču, ukrašenim čašama. Uzdahnuo sam i iz kuhinje izašao u široki hodnik.

Vrata na lijevoj strani vodila su u dnevni boravak. Upalio sam svjetlo. Sag boje meda, naslonjači boje cimeta, biblioteka koja je prekrivala čitav zid... Jektin dnevni boravak na koji sam bio naviknut, ništa neuobičajeno. Počeo sam pregledavati ormariće pod bibliotekom. Albumi s fotografijama, one s vjenčanja, s Umutom kao bebom, njegov odlazak u školu, vožnja bicikla... Nisam to više mogao gledati, zatvorio sam album... Drugi ormarić, tanjur, zdjelica, neotvorene boce pića... Neotvoreni paketi ubrusa koji je vjerojatno kupila Handan... Ne, ništa što bi pobudilo sumnju... Zatvorio sam ormariće i ustao.

Izašao sam iz dnevnog boravka i ušao u spavaću sobu... Polica, komoda, ormar s odjećom... Za oko mi nije zapeo ni najmanji sumnjivi trag, a kamoli dokaz o ubojstvima. Izašao sam. Vrata Umutove sobe bila su zatvorena. Posegnuo sam za kvakom, ali nisam ih mogao otvoriti, nisam mogao ući. Danima nisam mogao ući ni u kćerinu sobu nakon što sam je izgubio... Udaljio sam se od Umutove sobe. Uputio sam se prema predsoblju u koje se, baš kao i u mojoj kući, ulazilo kroz ulazna vrata. Htio sam pogledati u sobicu u kojoj je Jekta pisao svoje pjesme, ali primijetio sam da su vrata hodnika koji je vodio u garažu odmah pokraj nje otvorena. Je li se Jekta izveo u džipu? Ušao sam kroz otvorena vrata kako bih provjerio. Garaža je bila na kraju malenog hodnika. Približio sam se njezinim vratima i onda me zapahnuo smrad... Prodoran, kiseo smrad od kojeg mi se smučilo... Smrad prekinutog života, mrtvih organizama. Smrad koji sam dobro poznao. Smrznuo sam se. Ne, nisam više mogao varati samoga sebe. Ovo je bio miris krvi, miris sasušene krvi... Onaj oštri smrad ljudskog zvjerstva koji bi me zapahnuo na svakom mjestu zločina. Na trenutak sam razmišljao o tome da uopće ne otvorim vrata pred sobom. Otići i ostaviti sve za sobom. Ali nisam mogao otići... Otvorio sam vrata premda sam pretpostavljao što bih u toj garaži mogao vidjeti i da bi me to moglo odvući u još dublji ponor. Vrata su se otvorila u tamu. Upalio sam svjetlo. Unutrašnjost je osvijetlila bijela, zastrašujuća svjetlost, hladna kao ona u mrtvačnici. Ne, Jektinog džipa nije bilo. Ugledao sam divovski metalni stol i shvatio da Jekta ovdje nije ni mogao ugurati džip. Moji su prijatelji već tjedan dana ovu prostoriju koristili ne kao garažu, već kao komoru smrti. Klaonicu u kojoj su proljevali krv žrtava prinešenih ovom gradu, u kojoj su prerezali vratove sedmorici ljudi.

Kako su to učinili? Kako su to mogli učiniti? Ta ja sam im rekao kako da to učine. „Trebalo bi poubijati sve one koji pljačkaju ovaj grad“, rekao sam im na brodu... Ne, nisu oni marili za mene, ni za mene ni za moje riječi. Da jesu, ne bi mi ovo učinili. Da, osjećao sam se izdanim, prevarenim, nepravedno tretiranim. Da, ljutio sam se na njih i to jako... Opet su me izopćili, ovog su me puta definitivno izbacili iz svojih života... Pitam se čija je ovo bila ideja. Čija nego Demirova. Demir je ovo učinio. Već je ionako mrzio ljude. On je sigurno prevario Jektu... Nekako je saznao da Handanina smrt nije bila nesretan slučaj, nego nezgoda uzrokovana sabotажom cisterne i prikupio informacije o Ademu Jezdanu, a kad je doznao za čovjekovu ljubav prema papagajima, zbližio se s njime i dobio pristup njegovoj kući i radnom mjestu. Ili je Adem pronašao Demira kako bi mu ovaj bolesne papagaje spasio od smrti. Mom pametnom Demiru pak nije trebalo dugo da poveže Adema Jezdana s Handaninom smrti, a onda je Jekti objasnio što se dogodio i na prevaru ga uključio u svoj plan velike osvete. Ne znam, možda su stvari išle i nekim drugim tokom, ali to više nije bilo važno... Nisam mogao proključiti činjenicu da mi je Jekta rekao gdje će ostaviti šestu žrtvu. Otvoreno je pokazao na graditelja Sinana. Zašto? Nije valjda htio da ga uhvatim? Je li me potajno pozivao da ih zaustavim? Ne vjerujem, izazivao me. Htio mi je reći: Vidi, rekli smo ti čak gdje ćemo ostaviti tijelo Hakana Jamalija, a ti nas još uvijek ne možeš uhvatiti. Doduše, takvo je ponašanje više pristajalo Demiru, nego Jekti. On se uvijek natjecao sa mnom... A zašto je onda Jekta onako govorio? Zašto mi je pomogao? Ne znam, ali kako god bilo, gola je istina bila da su ubojice koje smo danima tražili bili moji najbolji prijatelji iz djetinjstva... Ubijali su mi ljude pred nosom, uopće se ne obazirući na mene.

Pogled mi je zapeo na debelom najlonu oko metalnog stola. Zbog sasušene krvi više nije bio proziran. Dva su pokrajnja zida bila prošarana tamnim razbacanim linijama, nastalima prskanjem krvi žrtava kojima su prerezali vratove.

Uz uzglavlje metalnog stola bilo je široki stolić, a na njemu noževi raznih veličina... Ali ni najednom nije bilo krvi. Polica ispod stolića bila je puna staklenih bočica. Uzeo sam jednu i pregledao je. Na joj je pisalo „Diprivan“, a u donjem se redu vidjela riječ „propofol“. Sjetio sam se Zejnepinih riječi:

„Nema dokaza koji ukazuju na to da su se prema žrtvama postupalo grubo ili da su mučene. No ipak sam patoložima rekla da u tijelima potraže tragove propofola.“

Znači da su moji prijatelji ubijali svoje žrtve nakon što bi ih uspavali. Ljudi nisu bili ni svjesni da umiru... A što su koristili pri otmicama? Odgovor na to pronašao sam kad sam pretražio policu u stoliću: eter u boci od smeđeg stakla. A pokraj nje dvije vrećice vate od kojih je jedna bila gotovo prazna. Naš je krupni veterinar sigurno poput orla naskakao na žrtve, držeći u kandži vatu natopljenu eterom... Da, polako se ukazivao svaki pojedini detalj u stražnjoj sobi lanca ubojstava... A kovanice? Pogledao sam uokolo, ali nisam vidio nikakav novčić ni kutiju u kojoj bi se kovanice mogle držati na okupu. Ali morale su biti ovdje negdje. Možda u Jektinu radnoj sobi. Pa tako je, budući da je naš pjesnik s riječi prešao na ispisivanje ubojstava, možda je i dio materijala držao u svojoj radnoj sobi.

Kuća uspomena

Mjesto na kojem je Jekta pisao pjesme bila je iznimno skromno namještena soba. Dva zida puna knjiga, stari pisači stol na stoliću naslonjenom na prozor, stolac, istrošen tepih na podu... Visoko, usko zrcalo najednom od praznih zidova. Fotografija mlade Handan u okviru pokraj zrcala. No sada mi je, kad sam u sobi upalio svjetlo, pogled najprije privukla karta na zidu. Karta povijesnog poluotoka... Ista onakva kakvu je Zejnep objesila na zid laboratorija... Neka su mjesta bila označena, baš kao što je to učinila naša kriminalistica. Sarajburnu, Konstantinov stup, Zlatna vrata, Aja Sofija, Fatihova džamija, palača Topkapi, Sulejmanija... Sedam povijesnih dijelova grada... Da, bilo je šest žrtava, ali tijelo Fazlija Gumuša bilo je ostavljeno u Fatihovoj džamiji, a glava mu je poslana u palaču Topkapi. Dakle, sedam označenih dijelova na karti bilo je korišteno za šest žrtava. Dobro, a gdje su namjeravali ostaviti Adema Jezdana? Ponovno sam pogledao na kartu, ali na njoj nije bio označen neki novi dio. Možda ga još nisu oteli? U tom mi je trenutku pogled pao na štap od bjelokosti na vješalici sa stražnje strane vrata... Simbol moći bogatog poduzetnika... Ukrasno žezlo koje Adem Jezdan nije ispuštao iz ruku... Ne, za njega je sada bilo prekasno. Moji su mu prijatelji već odavno prerezali vrat. Vjerojatno su se u ovom trenutku spremali ostaviti ga negdje. Ali gdje? Prišao sam karti i pokušao se približiti. Mjesto na kojem bi trebala biti ostavljena sedma žrtva morao je biti neki spomenik izgrađen nakon sultana Sulejmana Zakonodavca. Ruke šeste žrtve, Hakana Jamalija, pokazivale su u smjeru Eminonua, a najpoznatiji spomenik ondje bila je džamija Majke sultanije. Ali Eminonu nije bio označen na karti. Morao sam se smiriti i mirno razmisliti.

Sjeo sam na stolac... Tada sam primijetio papire poslagane pokraj pisaćeg stroja. Na najgornjem je bio kratki naslov:

„Bizantion legendarni grad kralja Bize“.

Počeo sam čitati stranicu ispod:

„Bog je gledao kralja. Bio je to obred posvećenja: dan za zahvalu, trenutak za nagradu, vrijeme za poštovanje. Bog im je kao sveti dar dao ovu lijepu zemlju što se pruža u more poput orlovske glave...”

Poetski je tekst išao dalje... Što je ovo, zaboga? Prestao sam čitati i pogledao druge stranice. Naišao sam na drugi naslov:

„Konstantinopol Konstantinova prijestolnica“.

„Car je gledao Boga. Bila je to ceremonija proglašenja pobjede, vrijeme za pohvalu hrabrosti, trenutak za proslavu uspjeha. Došao je ovamo iz mračnih šuma na sjeveru. Iz maglovitih dana i kišnih noći...”

Maknuo sam se s redova koji su govorili o Konstantinu i podignuo stranice; na bijelom se papiru ukazao sljedeći naslov: „Zidine Teodozija II. kameni oklop koji štiti Konstantinopol“.

„Bog je gledao cara. Bio je to časan trenutak, sveti dan, vrijeme za pohvale. Car je bio u lijepoj odori: na glavi je nosio zlatnu krunu ukrašenu crvenim rubinima. Bog je bio gol, a na glavi mu je bila trnovita kruna...”

Sad sam već mogao i pretpostaviti što će pisati u četvrtom naslovu: Justinijan... Da, pronašao sam i tu stranicu: „Grad rođen iz pepela Justinijanov Konstantinopol“.

„Car je gledao Aja Sofiju, najdivnije svetište na svijetu. Hram koji je poput svetog oblaka s neba štitio Konstantinopol od zla. Čarobni spomenik kojemu je sam Bog podario sjaj...”

Sultan Mehmet Osvajač, naravno. „Konstantinija ružičnjak sultana Mehmeda Osvajača“.

„Sultan je raširio ruke prema Bogu. S desna Džibril, s lijeve Mikail, a u sredini dijete Isa, u majčinom naručju. Nebeska mu je svjetlost na uho šaptala najstariju priču na svijetu...”

I Sulejman i Sinan: „Prijestolnica Sulejmana Veličanstvenog grad graditelja Sinana“.

„Sinan je gledao Božju kuću. Njezinu glavnu kupolu koja je izgledala kao da visi na nebesima. Manje kupole poput planeta postavljene oko glavne kupole koja je podsjećala na sunce. Četiri minareta koji su lebdjeli u plavetnilu...”

Što je to učinio Jekta? Zar je s jedne strane pisao ode Istanbulu dok je s druge ubijao? Znatiželjno sam prešao na posljednju stranicu. Gorio sam od želje da saznam kojeg su vladara odabrali za sedmu žrtvu... Ali u sedmom naslovu nije bilo nikakvog vladara. Na papiru je u dva reda pisalo: „Naš Istanbul grad ukradenih snova.”

„S mora smo gledali grad: Nevzat, Demir i ja. Istanbul je obavila magla... More u magli... Naš brod u magli. Vidjeli smo minarete Sulejmanije, kupolu Aje Sofije i tornjeve palače Topkapi. Grad je izgledao kao da nikada nije opljačkan, porušen i isprljan. Priroda je bijelom maglom prekrila sve što mu je poružnjivalo vizuru. Poput sna koji se ukazuje trenutak prije zore... Poput čarobnog oblaka... Poput prizora iz bajke... Poput tek ustanovljenog grada... Poput novog početka... Mlad, lijep, pun nade...”

Jekta je pisao o nama... O onome što smo mi vidjeli i osjećali, o našem gradu... Htio sam nastaviti čitati, ali onda sam ispod papira primijetio poveliku kutiju.

Bila je to drvena kutija, veličine papira za printer. Na njoj je crvenima slovima pisalo Haci Bekir, a ispod je bio okrugli logo poznatog proizvođača bombona... Podignuo sam poklopac i ugledao kovanice uzete iz Nedžadove kuće. Zlatne, srebrne, bakrene kovanice iskovane u rimskom, bizantskom i osmanskome razdoblju te prvim godinama Republike Turske... Da, i kovanice su bile tu... Ali i dalje nisam znao gdje će moji prijatelji ostaviti tijelo Adema Jezdana.

Ustao sam sa stolca i počeo promatrati knjige na policama, ne znajući zapravo što tražim. Pažnju mi je privukla jedna knjiga pognuta na treću policu. Učinila mi se poznatom pa sam je dohvatio. Da, ovo je bila knjiga koju smo vidjeli kod Lejle Barkin... Knjiga o kovanicama... Počeo sam prelistavati stranice od sjajnog papira. Nakon nekoliko stranica sam ugledao kovanicu ostavljenu u šaci Nedždeti Denizela. Hekata, božica mjeseca, a na naličju natpis „Byzantion” iznad zvijezde i mjeseca... A najvažnija od svega bila je činjenica da su pokraj kovanice crvenom olovkom ucrtali znak. Ako su označili sve novčiće koje su namjeravali ostaviti u šakama žrtava, možda bih mogao odrediti i onog koji će ostaviti na Ademu Jezdanu. Uzbuđeno sam prelistao stranice. Da, označili su i Konstantinovu kovanicu... Teodozije II., Justinijan, Osvajač i Zakonodavac... Nisam izdržao pa sam pročitao i značenje onog sitnog natpisa koji smo vidjeli na Zakonodavčevoj kovanici: „Lice: 'Časni, kojemu Bog pomaže na kopnu i na moru...' Naličje: 'Sultan Sulejman, sin Selim-hana, vječna mu slava... Otisnuto u Konstantiniji...'” Nastavio sam listati i na koncu pronašao što sam tražio. Označeni novčić: 1 kuruš otisnut u razdoblju Republike Turske... Sa zvijezdom u mjesecu na licu... Riječ „Turkiye”

odmah iznad zvijezde, a ispod, pod mjesecom natpis „Cumhuriyeti“ . Na naličju pak, vijenac od lišća, a na njemu veliki broj 1, odmah ispod toga natpis „kuruş“... A na samom dnu godina: „1935“. Znači da smo stigli do razdoblja Republike i da im je Adem Jezdan bio posljednja žrtva. Da, bilo je prilično logično za kraj ostaviti najvećeg krivca za Handaninu i Umutovu smrt. Loša je vijest bila da unatoč svim ovim informacijama i dalje nisam znao gdje će ostaviti tijelo Adema Jezdana... Pogled mi je pao na sliku kuruša. Odgovor koji sam tražio morao je biti skriven u njoj. Budući da je ovaj novčić pripadao razdoblju Republike Turske, moji su prijatelji posljednju žrtvu namjeravali ostaviti pred spomenikom izgrađenom u ovom razdoblju. Ponovno sam počeo razmišljati ispočetka. Prsti šeste žrtve, Hakana Jamalija, pokazivali su u smjeru Eminonua, ali koliko sam znao, ondje nije bilo nekog važnog spomenika izgrađenog u doba Republike. Možda je i bilo, a ja nisam znao za njega? Ali Eminonu nije bio označen na karti. Možda je neki spomenik iz tog razdoblja bio na mjestu gdje su se nalazile građevine iz rimskog, bizantskog i osmanskog razdoblja pred kojim su već ostavljena tijela? Zato su možda na karti isto mjesto označili samo jedanput. Prišao sam karti. Sarajburnu, Konstantinov stup, Zlatna vrata, Aja Sofija, Osvajačeva džamija, palača Topkapi, Sulejmanija... Sedam povijesnih dijelova grada... Dobro, ali u kojem je od tih sedam dijelova bio neki važan spomenik iz doba Republike? Ne, ovo nisam mogao riješiti sam. Opet sam nazvao Lejlu Barkin, s kojom sam prije pola sata naprasno završio razgovor.

Javila se mirno, ali znatiželjno:

„Halo... Da, gospodine Nevzate?“

Ne, nije bila ljuta, ali ja sam posramljeno progovorio:

„Gospodo, oprostite što smetam, ali opet mi treba vaše mišljenje o nečem važnom...“

„Naravno, recite.“

„Oni povijesni dijelovi grada u kojima su ostavljene žrtve...“

„Da, slušam.“

Uzbuđenje u njezinom glasu sve više je raslo.

„U kojem dijelu postoji spomenik, svetište ili zgrada iz razdoblja Republike?“

Nekad bi me bila upitala zašto i što se dogodilo, ali mora da je naslutila da se ove noći događa nešto važno jer je odmah prešla na stvar: „Govorimo o sedam različitih dijelova... I to prilično velikih... Moram malo razmisliti...“

Taj sam dio morao skratiti.

„Razmislite ovako. Postoji li takvo mjesto na Eminonuu? Džamija Majke sultanije, na primjer...“

„Ma ne, džamija Majke sultanija sagrađena je u osmanskom dobu. Gradnja je započela 1597. godine... To je jedna od džamija koja se gradila dulje od svih. Otvorena je, ako se ne varam, 1664. godine.“

„Kolodvor Sirkedži“, upao sam. „Kad je sagrađen?“

„I kolodvor je izgrađen u osmansko doba. Sagrađio ga je njemački arhitekt Jachmund, 1890. godine...“

„A velika pošta?“

„I ona je osmanska, mislim da je sagrađena 1909. Arhitekt joj je Vedat Tek. Još je jedno njegovo djelo na Sirkedžiju: Lučki han. Ali i on je iz doba prije Republike... Najgore je to što mi

ništa drugo ne pada na pamet... Da se radi o Sarajburnuu, a ne o Eminonuu, rekla bih: Ataturkov kip... Kao što sam već rekla, to je prvi spomenik podignut u Ataturkovo ime. Načinio ga je Austrijanac Heinrich Krippel. Mislim da je postavljen 1926..."

Dok je Lejla govorila, u mislima sam ugledao Ataturkov spomenik pred kojim je ostavljeno tijelo njezinog bivšeg muža, Nedždeta Denizela. Ataturk je u civilnoj odjeći, s rukama na struku zamišljeno promatrao plave vode... I u tom mi je trenutku sinulo. Završit će ondje gdje su i započeli. Da, moji će prijatelji svoju posljednju žrtvu izložiti na mjestu na kojemu su ostavili i prvu.

„Puno vam hvala, gospođo Lejla“, prekinuo sam je. „Puno ste mi pomogli.“

„Što? Što sam rekla?“

„Vaše su me riječi podsjetile na nešto drugo. Mislim da moram razgovarati s još jednim svjedokom“, rekao sam i još jednom nepristojno prekinuo razgovor. „Laku noć.“

Poklopio sam i uputio se prema vratima. Da, tama se sada raspršila i nejasno je izašlo na svjetlo. Bilo je očito što se treba učiniti. Morali smo što prije javiti ekipama i postaviti nadzor na Sarajburnuu. Ubojice su nam sada bili u šakama. Ubojice? Handan me promatrala iz okvira pokraj zrcala. U njezinim je vlažnim očima bilo duboko iznenađenje.

„Ubojice? Što to radiš, Nevzate? Oni su ti prijatelji...“

Nisam znao što da kažem. A budući da nisam znao što da kažem, odvratio sam pogled od Handaninih očiju. Žurno sam ugasio svjetlo i izašao iz sobe, ali ovaj mi je put pogled privukla fotografija Umuta kao bebe koji mi se smiješio sa zida u predsoblju.

„Što to radiš, ujkco Nevzate? Zar ćeš mi tatu baciti u zatvor?“

Odvratio sam pogled i u bijegu od fotografije požurio prema hodniku koji je vodio u kuhinju. Ali bijega nije bilo upao sam u vrtlog jeke. Zvukovi su se počeli uzdizati odsvakud u kući:

„Što to radiš, Nevzate?“, pitao me Jektin otac, ujkco Rauf. „Zar ćeš prijatelja iz djetinjstva zatvoriti među četiri zida?“

„Što to radiš, Nevzate?“, pitala me vječno draga i nježna teta Ajnije. „Zar ćeš mog Jektu, mog sina jedinca poslati u smrt?“

„Što to radiš, Nevzate?“, pitale su me uspomene u kući. „Zar ćeš dopustiti da Jekta trune u zatvoru?“

„Što da učinim?“, povikao sam. „Što bih drugo mogao učiniti? Ubili su sedmoricu ljudi... Sedmoricu su ljudi zaklali bez milosti... Nisu imali pravo ubijati. Nisu to imali pravo učiniti čak i da su ljudi koje su ubili bili ubojice. Nisu došli meni, nisu od mene tražili pomoć, nisu me čak ni pitali... Što da sad radim? Što bih mogao učiniti?“

Pribrao sam se začuvši jeku svoga glasa u hodniku. Ondje nije bilo ni Handan, ni Umuta, ni ujka Raufa, ni tete Ajnije. Samo ja, Nevzat koji je otkrio da su mu prijatelji ubojice, kao da je to bilo veliko postignuće. Iskusni glavni inspektor odjela za ubojstva koji je trčao za izmišljenim ubojicama dok su mu najbolji prijatelji pred nosom ubili sedmoricu ljudi. Čovjek razapet između dužnosti i prijatelja-ubojica.

Osjetio sam da mi se srce stišće, nisam mogao disati, činilo mi se da se zidovi hodnika stišću oko mene. Gotovo sam istrčao iz kuhinje. Stao sam kad sam stigao u vrt. Leđima sam se

oslonio na stablo trešnje. Zatvorio sam oči i duboko udahnuo. Činilo mi se da dolazim k sebi. Otvorio sam oči, opet onaj mjesec na nebu. Opet ona tužna svjetlost. Opet isti zabrinuti glas:

„Što ćeš učiniti, Nevzate?"

Ne, izlaskom u vrt nisam uspio pobjeći iz onog nemilosrdnog vrtloga moje savjesti. Uspomene su se razbježale posvuda po vrtu, ne samo u kući. Vrata drvarnice, mala česma, uvenule krizanteme i pupoljci ruža, gredice u kojima su se nekada uzgajale rajčice, zelene paprike, stablo trešnje... Kao da je sve dobilo dar govora pa je sada šapatom ponavljalo isto pitanje:

„Što ćeš učiniti, Nevzate?"

Ovaj put nisam mogao reći: Što mogu učiniti? Nisam mogao reći: Moji su prijatelji ubili sedmoricu ljudi. Ne mogu ih štititi. Nisam mogao reći: Da, poslat ću ih u zatvor jer su to zaslužili. Nisam mogao reći: Jer je svaki od njih ubojica. Samo sam promrmeljao sebi u bradu:

„Zaista, što ću učiniti?"

A da se pretvaram kao da uopće nisam došao ovamo, vidio mjesto zločina i doznao da su mi prijatelji ubojice... Zašto ne? Nitko nije znao da sam otišao na Balat. Imao sam uz sebe Demirovu posjetnicu, mogao sam se vratiti u Dersaadet, poderati stranicu u rokovniku i gotovo. Usto, ubijeni uopće nisu bili dobri ljudi. Skrivali su smrt petoro nevinih ljudi, među kojima su bili i Handan i Umut. U redu, nisu ih ubili vlastitim rukama, ali svojim su odlukama pridonijeli tom pokolju. Pokušali su prikriti to nasilno ubojstvo. Osim toga, nisu bili odgovorni samo za smrt tih petoro ljudi, nego i za pljačku ovog grada. Da su poživjeli, možda bi ljudima nanijeli još većeg zla... Spremao sam se donijeti odluku kad mi je mobitel počeo zvoniti. Zvala me Zejnep, na nju sam potpuno zaboravio.

„Halo, inspektore?"

Sakupio sam snagu i odgovorio:

„Da, Zejnep? Slušam..."

Nastala je kratka šutnja.

„Jeste li dobro, inspektore? Zvučite veoma loše."

Znači da se još nisam uspio pribрати.

„Dobro sam, dobro sam... Gdje ste?"

„Vraćamo se prema Sulejmaniji. I Ali vas je nekoliko puta nazvao, ali mobitel vam je bio zauzet."

„Teška noć... Što je bilo? Jeste li što saznali?"

„Nažalost, ne..." Zvučala je beznadno. „Zapravo smo bili u pravu. Sedam povijesnih lokacija na kojima je ostavljeno šest žrtava prikazano je na sedam gravura u kući Nedždeta Denizela..."

Bila je toliko uvjerena, toliko sigurna u poštenje svojeg glavnog inspektora da je bila posve otvorena. Međutim, njezin je glavni inspektor na ovom kraju linije podmuklim idejama planirao prevariti vlastite ljude.

„Međutim, mjesto na kojem će ostaviti sedmu žrtvu, inspektore... Nema gravure s takvim mjestom... Na gravurama su Sarajburnu, Konstantinov stup, Zlatna vrata, Aja Sofija, Fatihova džamija, palača Topkapi i Sulejmanija... Ali ondje su već ostavljena tijela... Možda nisu oteli Adema Jezdana? Možda je Hakan Jamali bio posljednja žrtva..."

Stigao je trenutak kada više nisam mogao izdržati činjenicu da varam Zejnep, da iskorištavam njezino povjerenje u mene i da slušam te vatrene riječi koje su mi palile mozak.

„Sarajburnu", rekao sam. Ta mi se riječ u jednom mahu otkotrljala s usana. Možda zato što se to ne bi dogodilo da sam još malo razmislio... Jer nisam htio pružiti priliku onom Nevzatu u meni koji je svakog trenutka bio spreman spriječiti me u toj odluci... Jer sam se bojao da ću ponovno podleći toj nadirućoj vojsci uspomena. „Sarajburnu...", ponovio sam u mraku. „Završit će gdje su započeli... Tijelo Adema Jezdana ostavit će ondje gdje su ostavili svoju prvu žrtvu... Pred Ataturkovim spomenikom..."

Kip

Čuo sam pucnjeve kad sam stigao pred пристаниште za trajekte na Sirkedžiju, nekoliko stotina metara dalje od Ataturkovog spomenika... Tri su pucnja jedan za drugim proparali noćnu tišinu. Odnekud su klikćući uzletjeli galebovi. S noćnom se tišinom raspršila i moja odlučnost. Osjećaj za pravdu iza kojeg sam se sakrio odajući svoje prijatelje, raspao se na zvuk pucnjeva.

„Prokletstvo! Što sam to učinio?”

Pred očima mi je iskrsnuo prizor Jekte i Demira kako leže u lokvi krvi. Pred Ataturkovim spomenikom, ondje gdje je ležala prva žrtva, Nedždet Denizel... Ali ih je obojicu upucaao. Bez pitanja... Što sam drugo i očekivao? Svoje sam prijatelje iz djetinjstva poslao u smrt. Moj je pomoćnik učinio što je morao i obojicu ih ubio. Adem Jezdan im je oduzeo sreću, a ja živote.

„Što sam to učinio?” povikao sam. „Što sam to učinio?”

Glas mi se proširio iz auta i odjeknuo na napuštenom asfaltu.

„Što si to učinio, Nevzate?”

Glas mi je ponio vjetar pod krilima galebova koji su u mraku izgledali kao leteće prikaze:

„Što si to učinio?”

Glas mi se poput valića odbio o rub trajekata:

„Što si to učinio?”

Uspaničeno sam do kraja nagazio na gas svoje kante. Kao da je shvatio ozbiljnost situacije, moj je stari auto podrhtavajući poskočio naprijed... Prešao sam desetak metara kad sam primijetio da mi ususret dolazi Jektin džip. Najprije sam osjetio veliko olakšanje, mojim se prijateljima dakle ništa nije dogodilo. Maknuo sam nogu s gasa i pogledao u prednje staklo džipa. Ugledao sam Jektu. Bio je u crnom, tijelu nagnutog prema unaprijed, grudima naslonjen na volan. Prošao je pokraj mene brzinom svjetlosti. Nisam bio siguran ni da me vidio. Što se događalo? Nisam mogao slijediti Jektu, među nama je bila barijera. Ne bih ga stigao ni da je nije bilo. A Ali i Zejnep? Što se s njima dogodilo? Da im se nije dogodilo nešto loše, budući da je Jekta pobjegao? Ponovno sam nagazio na gas.

Vidio sam Zejnep kad sam se približio spomeniku na Sarajburnuu. Leđa je okrenula cesti i stajala je pokraj kipa. Gledala je u istom smjeru kao i Ataturk. Imala je nešto u ruci, mislim pištolj... Auto sam u žurbi ostavio na mostu koji se protezao do ulaza u park Gulhane. Potrčao sam prema Ataturkovom spomeniku preko puta ceste, praćen zabrinutim pogledima dvojice vojnika na straži pred vratima garnizona, uznemirenih pucnjevima.

Nisam se prevario, Zejnep je objema rukama držala svoju Berettu uperenu prema nekome. I ja sam izvukao pištolj. Pred Ataturkovim sam kipom najprije razaznao Alija. No to je bilo glupo. Zašto bi Zejnep uperila pištolj prema Aliju? U tom se trenutku iza mog pomoćnika ukazala

Demirova krupna glava s beretkom i umjetnom bradom koja mu je skliznula dolje. Ne, Zejnepin pištolj nije bio uperen u Alija, nego u Demira. Da, Demir je Alija uzeo za taoca. Isprva

sam pomislio da sam se prevario, ne, moj je prijatelj cijev pištolja prislonio na sljepoočnicu mog pomoćnika. Nevjerojatno, veterinar je Alija uzeo za taoca. Budući da je licem bio okrenut prema smjeru iz kojeg sam došao, primijetio me prije Zejnep.

„Zdravo, Nevzate." Na usnama mu je bio ledeno hladan osmijeh. U očima duboka mržnja. „Dakle, napokon si nas pronašao. Ali zakasnio si."

Moj prijatelj, zbog kojeg sam se proklinjao misleći da je mrtav, govorio je drsko, kao da stoji pred zakletim neprijateljem. Nikada ga nisam vidio takvoga. Da, bio je povučen čovjek koji nije odavao svoje osjećaje, da, u djetinjstvu smo se često natjecali jedan s drugim, ali nikada me nije gledao ovako pakosno. U tom sam trenutku po prvi put povjerovao da su moji prijatelji počinili ubojstva. Da, Demir je mogao počiniti takvo nasilje. Mogao je uloviti žrtve i okrutno ih poubijati. Usto, to je mogao učiniti onom divnom urednošću, isplaniravši sve do najsitnijeg detalja, ne preskačući nijednu minutu. Dobro, ali što ga je navelo na to? Velika ljubav prema Handan? Ona mršava djevojka, ona prva ljubav koju nije mogao zaboraviti premda se udala za njegovog najboljeg prijatelja. Nije imao izbora dok je Handan bila živa. Koliko god bio ljut, nije mogao nauditi Jekti. Ali Handaninim je ubojstvom dobio dobar motiv za ispoljavanje bijesa. Prave neprijatelje koje je trebalo uništiti. A Jekta, kako mu se on umiješao u ovo? Kako drukčije? Da bi osvetio svoju ženu i sina, naravno. Bilo je veoma kasno...

„Smiri se, Demire", rekao sam iskrenim glasom... Nadajući se da će se prisjetiti našeg prijateljstva na koje je zaboravio... „Nema potrebe za nasiljem i pištoljem... Možemo ovo riješiti razgovorom."

Odlučno je odmahnuo glavom.

„Pusti to, Nevzate... Ništa ne možemo riješiti..."

Ne, nikada me neće poslušati. Ali se trznuo u njegovim rukama. Cijev pištolja mu je snažno pritisnuo sljepoočnicu...

„Ne miči se ili ću ti prosuti mozak."

Djelovao je toliko odlučno da sam čak i ja bio uvjeren da bi Aliju mogao prosuti mozak. Moj je Demir nestao, a na njegovo je mjesto došla zvijer.

„Oprostite, inspektore", posramljeno je rekao Ali. Budalasti se dečko sramio što je ubojici dospio u ruke, umjesto da se brine za vlastiti život. „Nije trebalo biti ovako, ali pokolebao sam se kad sam ga vidio pred sobom... Nije mi palo na pamet da bi vaš prijatelj mogao biti ubojica."

Demir ga je bijesno protresao.

„Mi nismo ubojice!" Glas mu je odjeknuo trgićem. „Kako ne razumijete? Mi smo žrtve!" Pištoljem je pokazao na podnožje spomenika. „On je pravi ubojica..."

Na mjestu na koje je pokazivao ležalo je tijelo Adema Jezdana prerezanog grkljana. Na njemu je bila odjeća u kojoj sam ga vidio jutros...

„Ubojice su Adem Jezdan i njegovi ljudi...", ponovio je moj prijatelj. „Mi smo žrtve... A ti to najbolje znaš, Nevzate..."

Složio sam se kako bih ga primirio:

„Znam, Demire.. Oni su ubili Handan i Umuta..."

Okrenuo je poludjele oči prema meni i dodao:

„I jadna tri radnika... Kako bi zaradili još više... Radi još više moći... I uništili su grad... Naš grad, Nevzate... Oni su nam ukrali djetinjstvo... Uništili su naše uspomene..."

Zejnep je zbunjeno pokušavala shvatiti što se događa. Nije izdržala pa me upitala:

„Poznajete li vi njega, inspektore?"

„Kako ne bih, Zejnep?" Poveo sam glas kako bi me i Demir čuo. „On je moj prijatelj iz djetinjstva..." Pretvarao sam se da ni o čemu nisam imao pojma: „Što se ovdje dogodilo?"

Moj je prijatelj čuo svaku moju riječ.

„Ja ću ti reći što se dogodilo. Došli smo ovamo da ostavimo ovog gada na tlu. Bio je to Jektin prijedlog... Znaš kako su se u starom Rimu trkaća kola nakon sedam krugova vraćala na početno mjesto? Ostavimo posljednje tijelo ondje gdje smo ostavili prvo, rekao je. Završimo krug... Kao što vidiš, tako smo i učinili. Ali znaš kakav je Jekta, nije ovo posao za njega. Kovanicu je ostavio u džipu..." Na licu mu se ukazao đavolji osmijeh. „Znaš da na tijelima ostavljamo kovanice, zar ne?" Zastao je. „Ne zato što smo ti htjeli ostaviti trag... Da novinare koji će pisati o ubojstvima podsjetimo na veličanstvenu povijest ovog grada. Neka gomila nezahvalnika barem iz novina nauči povijest grada u kojemu žive... Uglavnom, dok je Jekta ulazio u džip po kovanicu, odjednom se pojavio ovaj tvoj mali." Snažno je zatresao Alija. „E, ovo je čvrst policajac. Povikao je Jekti da stane. Uz njega je bila i ova lijepa djevojka koja me gleda s tolikom mržnjom. Nisu me vidjeli jer sam bio iza kipa. Jekta nije stao. Pokušao je izvući pištolj pokojnog ujke Raufa. Jadnik, pod onom se crnom maramom ionako nije mogao micati, a mislim da se pištolj zapetljao u tkaninu. To je tvom čovjeku dalo priliku da stisne okidač. Pucao je triput, a Jektu je ranio već s prvim metkom. Da nisam skočio na njega, ostala bi dva metka zabio u tijelo našeg starog prijatelja. Nisam mu za to dao priliku."

„Kao što sam rekao, inspektore", Ali se ponovno pokušao pomaknuti u Demirovom čeličnom stisku. „Zapravo sam se brzo pribrao. Da je to bio netko drugi, i njega bih srušio. Ali oklijevao sam vidjevši da je to vaš prijatelj."

„Ima pravo." Promatrao je svog taoca s poštovanjem. „Oklijevao je kad me vidio..." Promrmljao mu je u uho: „Da me barem nisi vidio onog jutra... Sve bi bilo mnogo lakše..."

Ne, nije igrao neku sadističku igricu, bio je iskren.

„Što je bilo, bilo je", rekao sam obarajući pištolj. „Nema smisla da prolijevamo još krvi... Vidiš, Jekta je ranjen. Baci pištolj da ga što prije nađemo i odvedemo u bolnicu."

Nasmijao se bučno, lažnim grohotom, kao da sam rekao nešto veoma smiješno. Lažna mu se brada potpuno odlijepila s lica i na laganom povjetarcu odletjela prema moru.

„Nemoj, Nevzate", rekao je veselo. „Govoriš kao oni usrani policajci iz usranih holivudskih filmova. Još nisi shvatio? Gotovo je."

Zaista nisam shvaćao. Što je značilo to „Gotovo je"? Zar je planirao ubiti nas svo troje i pobjeći odavde? Ili je htio reći da za njega nema izlaska? Ponašao sam se kao da sam mislio na ovo drugo.

„Zašto ne? Imate ispravne motive. Oni su skrivili smrt vaših voljenih. To je teška provokacija... Svaki bi vas dobar odvjetnik zbog toga što ste u takvom stanju počinili ubojstva..."

„Ne muči se uzalud", prekinuo me. „U najboljem bi nam slučaju dali dvadeset pet godina... Neću biti u zatvoru dvadeset pet godina... Zapravo, neću biti ni jednoga dana, a kamoli dvadeset pet godina..." Potpuno je zbacio lažno veselje. Govorio je ranjenim glasom očajnika. „Shvati, Nevzate! Gotovo je."

Htio sam ga pitati što, ali nije mi dao priliku. Mora da se bojao da će se pokolebati budemo li još razgovarali jer je snažno gurnuo Alija. Moj se pomoćnik zanjihao u praznom prostoru, a on je prema njemu uperio pištolj. Možda i ne bi pucao, ali to nisam mogao riskirati jer je Ali pucao u

Jektu, jer Demir preda mnom više nije bio onaj dečko s Balata kojeg sam poznavao, nego ubojica koji je i ne trepnuvši ubio sedmoricu ljudi. Podignuo sam pištolj. Na trenutak smo se gledali u oči.

„Demire, nemoj!” Preklinjao sam ga svim srcem. „Molim te, nemoj. Riješit ćemo to...”

Njegova se široka čeljust raširila u gorak smiješak.

„Hoćemo.” Ne, nije mi vjerovao. „Nećemo, Nevzate”, prošaptao je. Sa mnom je završio, izraz lica mu se promijenio i munjevito se okrenuo prema Aliju. Odvagao je pištolj u ruci, nije bilo sumnje, povući će obarač. Preduhitrio sam ga. Moj je pištolj opalio dvaput zaredom. Demirovo se krupno tijelo dvaput zatreslo na trgiću osvijetljenom mjesecinom. Najprije je pao na koljena, a onda se srušio na leđa pokraj Adema Jezdana. Odmah sam potrčao...

„Inspektore, pazite”, upozorila me Zejnep. „Pištolj mu je još u ruci.”

Bio mu je u ruci, ali nije ga mogao ni držati. Ali je priskočio i uzeo mu ga. Ja pak nisam ni mario za njega, zabrinuto sam čučnuo pokraj njega...

„Zašto si to učinio, Demire? Zašto?”

Nasmiješio se... To je bio osmijeh mog prijatelja, onaj koji sam oduvijek poznavao, pomalo suzdržan, ali iskren osmijeh. Demir je od početka glumio. Htio je da ga ubijemo. Pružio mi je ruku bez pištolja. Uhvatio sam je. Dlan mu je bio znojan, ali brzo se hladio. Pogledao me očima čiji je sjaj blijedio na mjesecini.

„Nismo imali drugog izbora...”, s mukom je prošaptao... „Oprosti, Nevzate... Nismo imali drugog izbora...”

Zatim se zagledao u mjesec kao da je vidio nešto zanimljivo. Čekao sam da mi kaže: Baš čudno, Nevzate, nikada nisam vidio ovakav mjesec, ali nije. Oči su mu zastale na jednoj točki.

„U ovom pištolju nema metaka, inspektore...”

Čuo sam Alijeve riječi, ali one me nisu iznenadile... Demir je imao pravo... Oni nisu bili ubojice, nego žrtve. Demira i Jektu su njihove žrtve uništile prije nego što su ih oni ubili...

Duhovi umrlih

Jekta me čekao baš ondje gdje sam i pretpostavljao. Na Handaninom i Umotovom grobu. Pokraj obiteljske grobnice na Ejupu gdje su pod dvama divovskim čempresima ležali i ujko Rauf i teta Ajnije... Mjesec je kroz grane visokih čempresa osvjetljavao umorno lice mog prijatelja. Naslonio je leđa na Handanin nadgrobni kamen. Odmah pod srcem bila mu je tamna mrlja koja je svakog časa bila sve veća. Podignuo je pištolj vidjevši moju umornu siluetu u polutami groblja. Sumnjao sam da bi pucao, ali ipak sam ga upozorio:

„Ja sam, Jekta, ja... Nevzat...”

Prepoznao me i nasmiješio se.

„Zdravo, Nevzate...” Trznuo se. Mora da ga je boljelo jer mu se lice zgrčilo. „Dođi... Očekivao sam te.”

Približio sam se vukući za sobom noge, noseći na ramenima teret Demirovog ubojstva... „Ranjen si...”

Činilo se da me nije čuo. Približio sam se, a on je pogledao usku cestu okruženu starim nadgrobnim kamenjem.

„A tvoji ljudi? Nema ih?”

Rukom sam pokazao na neprobojnu tamu.

„Dolje su, na početku ceste... Nazvao sam i hitnu... Čekaju da ih pozovem... Kako bi te odveli u bolnicu...”

Trepnuo je s razumijevanjem.

„Dobro, poći ću... Ali najprije porazgovarajmo malo...” Pogledao je četiri nadgrobna kamena obiteljske grobnice... „Ovdje se osjećam bolje...”

„Gubiš krv”, upozorio sam ga. „Doći ćemo ponovno kad se oporaviš...”

Na njegovom se finom licu raširio smiješak nevjerice.

„Tražit ćeš da me puste iz zatvora?”

Odgovorio sam mu tobože lukavim pogledom.

„Smislit ću nešto. Pođeš li sa mnom u bolnicu, obećavam da ću te ponovno dovesti ovamo.” Ponašao se kao da sam ga uvjerio.

„Znam da hoćeš... U redu, obećavam, poći ćemo u bolnicu... Ali najprije ti želim nešto reći.” Zapravo sam i ja njemu htio nešto reći. Spustio sam se na rub Handaninog trogodišnjeg groba, baš nasuprot njemu.

„Zašto ste me izostavili iz ovoga?”, otvoreno sam ga upitao ne prikrivajući prijekor u glasu. „Zašto me niste uključili u sve?”

Gledao me praznim pogledom, kao da ne zna što bi rekao.

„Je li Demir htio da bude tako?”, dodao sam.

Iznenadeno me pogledao.

„Demir? Ne, ne krivi ga... Obojica smo htjeli da bude tako... Ti imaš život... Imaš ženu kojoj je stalo do tebe... Nismo te mogli umiješati u ovo.”

Značajno sam ga upitao:

„Niste me umiješali?"

Pognuo je glavu.

„Žao mi je... Da smo mogli, nikada te ne bismo umiješali... Oprosti, nismo ti htjeli poremetiti mir..."

Buntovno sam progundao:

„Da ste barem htjeli... Da ste mi barem otpočетка rekli sve i tražili moje mišljenje. Možda bih spriječio da se zanesete Demirovim ludim idejama."

„Što?" Povisio je glas, a činilo se da mu je to bilo bolno. Lagano je zakašljao... „Što? Misliš da je ovo sve bila Demirova ideja?"

Pogledao sam ga pokušavajući shvatiti. Je li htio zaštititi svog prijatelja? Ne, na njegovom licu nije bilo ni traga glume.

„Varaš se, Nevzate... Ovo je bila moja ideja... Ja sam prvi posumnjao da su Handan i Umut bili žrtve sabotaze... Jasno, zahvaljujući UOI-i. Saznao sam za tužbu koju su pokrenuli... Isprva nisam htio povjerovati u to. Ali sumnje su narasle kad sam sve malo istražio. Ipak, nisam bio siguran. Demiru sam rekao što sam sve saznao."

Značajno sam promrmljao:

„Demiru... Ne meni. A ja sam kao čovjek od zakona..."

Plave su mu oči neodlučno sijevnule na bljedoj mjesecini.

„Ne znam zašto nisam rekao tebi, Nevzate. Možda zato što si i ti izgubio ženu i dijete... Jer si na leđima nosio već dovoljno težak teret... Možda zato što sam mislio da će me Demir bolje shvatiti..."

Pokušno se ispraviti primijetivši da mi se lice smračilo.

„Znaš da Demir nikada nije prestao voljeti Handan... Mislim da sam mu se na neki način ispričao podijelivši s njim informacije o njezinoj smrti... Jer sam je oženio kad ste vi otišli..." Na trenutak je odvratio pogled. „Dobro, trebao sam se i tebi ispričati, ali..."

„Ali u moj su život ušle neke druge žene...", dovršio sam. „Oženio sam se..."

Polako je istegnuo leđa kao da bi mu to moglo pomoći u disanju...

„Tako je... Ispravno si postupio... Ali Demir i ja se nismo mogli othrvati utjecaju prošlosti... Nema više potrebe skrivati ono što znamo sva trojica. Demir je oduvijek volio Handan... Možda čak i više nakon što ju je izgubio. Zato se ponovno zbližio sa mnom..."

Govorio je baš ono što je i Evgenija rekla o tom odnosu.

„Da, zato mi je opet postao prijatelj... I nije to bilo nešto loše... Jer Handan je uvijek bila tu... U djetinjstvu i u mladosti... Handan je uvijek bila među nama."

Prekinuo ga je val dubokog kašlja. Lice mu je postajalo sve sličnije nadgrobnom kamenu o koji je bio oslonjen, a tamna mrlja pod srcem sve se više širila.

„Jekta, nije ti dobro... Poslije ćemo o tome svemu..."

Odlučno me prekinuo:

„Ne... Ne, dobro sam... Sada ćemo razgovarati... To je samo kašalj... Demir mi je puno pomogao... Pazi, kažem pomogao, ne uputio. Ako je itko ikoga uputio, to sam bio ja. Ja sam od njega tražio da upozna Adema Jezdana... Istražio sam čovjeka i znao sam za njegov interes za papagaje. Demir je savršeno odigrao svoju ulogu... Kao što smo se prethodno dogovorili,

Adema je upoznao na nekoj aukciji papagaja. Ovaj ništa nije posumnjao, a kad mu je Demir spasio papagaje od smrti, razvio je veliko povjerenje prema njemu... Čak nam je i napravio neočekivanu uslugu: upoznao je Demira s Nedždetom Denizelom, kojemu je dao jednog od svojih papagaja... Tako smo saznali da je nesreća zapravo bila sabotaža koju je naredio sam Adem Jezdan... Nedždet nam je to ispričao uz piće... Pekla ga je savjest, ali zbog straha je na sudu morao potvrditi laž iz izvješća stručnog odbora..."

Upitao sam ga ono što mi se motalo po glavi:

„Ubijeni... To jest, ona sedmorica... Jesu li svi bili umiješani u to?"

„Svi... Nijedan nije bio nevin... Fazli Gumuš i' Mukader Kinadži su dopustili gradnju na povijesnoj cisterni, a Teoman Akan je kao tvrtkin arhitekt otpočetak bio umiješan u sve. Onaj novinar Šadan Durudža je u svojoj kolumni pisao kako bi se gradnja trebala nastaviti, ne obazirući se na smrt petoro ljudi. Tvrdio je da će ova država uspijevati zahvaljujući turizmu. A onaj gnjusni odvjetnik koji je mario samo za novac... Onaj Hakan Jamali. Išao je toliko daleko da je sucima i tužiocima nudio mito, samo kako bi dobio spor... Ali najstrašniji od svih njih bio je taj gad imenom Adem Jezdan... Lažljivac, licemjer i podlac koji je glumio intelektualca, a zapravo je činio sve kako bi postigao svoj cilj..."

Svi ti ljudi o kojima je govorio bili su mrtvi, usto on im je sam svima oduzeo živote, ali i dalje ih je mrzio.

„I je li vrijedilo?", upitao sam zajedljivo. „Je li vrijedilo zaprljati ruke krvlju tih ljudi?"

U očima mu je sijevnulo nešto slično razočaranosti.

„Ne razumiješ, Nevzate... Ovo nije osveta... Nismo ih ubili radi osvete..."

„Zašto ste ih onda ubili? Nemoj mi samo reći da sam vam ja to rekao... Sjećaš se da sam na brodu rekao da bi trebalo poubijati sve koji su opljačkali ovaj grad?"

Počeo se smijati...

„Ma ne, znali smo da si te riječi izgovorio u trenutku bijesa..."

Smijeh mu se ponovno prometnuo u kašalj. To nije bilo dobro, a postat će još gore ako smjesta ne pođe u bolnicu...

„Jekta, o ovom ćemo poslije..."

„Molim te, Nevzate", opet me prekinuo... „Ionako ćeš me odvesti u bolnicu... Molim te, dopusti da završim... Ne, te ljude nismo ubili iz osvete..."

Snaga ga je napuštala.

„Ubili smo ih kako bismo svom životu dali neki smisao... Kako bismo imali razloga živjeti..."

Vidio je da ga šokirano promatram i upitao: „Zašto me tako iznenađeno gledaš?" Gotovo me prekorio: „Ti bi to trebao najbolje razumjeti... I ti si se jednom osjećao tako... I tebi je netko oduzeo čitav život... Siguran sam da neko vrijeme nisi mogao pronaći razlog da se ujutro probudiš... Nisi htio jesti, odijevati se i izlaziti na ulicu. Bilo ti je svejedno hoćeš li disati ili ne..."

Imao je pravo. Život mi se pretvorio u pakao nakon što sam izgubio Guzide i Ajsun... Stalno sam se pitao zašto i dalje živim. Istina, nisam osjećao želju za ustajanjem iz kreveta i izlaskom na ulicu. Nije mi se dalo ni micati... Ali pravo je mučenje bilo ostajati u kući... Stvari moje žene i kćeri... Uspomene posvuda... A kad bih se prisilio da izađem, ulica je bila drukčija

vrsta patnje... Tvoje su oči blijedo gledale sve uokolo... Tvoje su noge hodale gotovo same od sebe, besciljno... Nije bilo

užitka ni u poslu, ni u razgovoru s prijateljima, u rakiji ili u moru... I ne samo to: kamo god bih otišao, neprestano me mučilo uvijek isto pitanje: kako da živim sad kad su one umrle?

„Da, nije više bilo razloga za život, Nevzate... Da sam mogao učiniti ono što si učinio ti, da sam mogao početi novi život, da sam uspio u tome, vjeruj mi da bih najprije došao k tebi. Ispričao bih ti o nesreći i tražio da je istražiš... Bilo bi mi dovoljno da ubojice dobiju zasluženu kaznu. Ali kad sam saznao da su Handan i Umut bili žrtve sabotaže, umjesto bijesa, osjetio sam duboki očaj... Netko mi je pred nosom ukrao ženu i sina. Oduzeo mi je sreću i život obavio tamom. Ne bih ga dobio natrag ni da smo te ljude poslali u zatvor. Nepovratno sam izgubio volju za životom... Znao sam to, osjećao sam to duboko u sebi, a ništa nisam mogao učiniti. Koprcao sam se u besmislu...”

Negdje je u blizini tužno zapjevala neka noćna ptica... Sova? Ili neka grabljivica? Sjetio sam se Demira. Njegove sokolice Tuge...

„Demiru je bilo isto kao i meni...”, nastavio je Jekta. Čini se da ga se i on prisjetio. „On je možda mnogo prije izgubio smisao života... Utjehu je nalazio u pomaganju životinjama... A kad sam mu rekao da ću ubiti te gadove... 'Učinimo to zajedno', rekao je... Odbio sam...”

Mora da mi se u očima ponovno ukazala nevjerica jer je rekao: „Istina je, Nevzate... Isprva sam odbio.. Ali Demir je navaljivao... 'Molim te, nemoj me isključiti iz ovoga', rekao je... Ni on nije htio živjeti ovako...”

Ponovno je počeo kašljati, ali ovog puta duboko, ovoga puta dulje... Htio sam ponovno spomenuti bolnicu, ali ušutkao me rukom...

„Hoćemo, obećavam, na kraju ćeš me odvesti u bolnicu...” Bilo mu je teško govoriti. Dvaput je zakašljao. Kašalj mu je pročistio grlo... „Jasno, sve je bilo lakše kad mi se pridružio Demir... Da sam bio sam, mislim da bi me uhvatili još kod ubojstva Nedždeta Denizela... Demir je za ovo bio prirodno nadaren. Vidio je toliko mrtvih u ratu u Bosni, doživio toliko sukoba...” Počeo se smijati kao da je govorio o nečem komičnom. „A ja sam bio pravi amater. Znaš li da sam se onesvijestio kad smo ubijali Nedždeta Denizela? Čovjek nije bio ni pri svijesti, ali kad sam vidio krv koja je šikljala iz žile, odjednom mi je pozlilo i srušio sam se...”

Jektu više nisam mogao prepoznati, ubojstvo ga je izmijenilo. Moj je nježni prijatelj pjesnik nestao, a na njegovom je mjestu bio ubojica koji je bez trunke kajanja opisivao kako je ubio svoje žrtve... Ali bio je tako jadan i očajan da se na njega nisam mogao ni ljutiti.

„Kao što sam rekao, ne bih uspio bez Demira... On je sve isplanirao... Moju smo garažu pretvorili u neku vrstu operacijske sale, možda si je i pronašao... Uz bijeli mini-bus bismo sve u sedam dana...”

„Čekaj, čekaj”, prekinuo sam ga. Po našoj se računici sve dogodilo u šest dana. „Niste li prvo tijelo ostavili rano u utorak?”

„U kasnim satima u ponedjeljak, malo prije ponoći. Sve smo htjeli povezati s brojem sedam. To je jasno bila moja ideja. Mjesecima smo promatrali žrtve kako bismo se uvjerali da će sve ići glatko... U koliko su sati izlazili iz kuće, u koliko odlazili na posao... Jednog bismo ubili, a zatim oteli drugoga... Najlakše nam je bilo s Nedždetom i Ademom, jasno... Njihove su ih vlastite noge odvele u smrt...”

Više nisam mogao izdržati.

„Zar te nimalo ne peče savjest?!“, povikao sam. „Oni su ubili petoro ljudi. Vi ste poklali sedmoricu...”

Nije se nimalo uvrijedio.

„Varaš se, Nevzate“, mirno me ispravio. „I oni su ubili sedmoro... S Handanom, Umutom i onom trojicom jadnih radnika koji su radili za svoj kruh ubili su i Demira i mene. A njih su poklali

duhovi onih koje su ubili...” Na blijedim mu se usnama ukazao gorak osmijeh... „Pitaš me za grižnju savjesti? Kako je ne bih osjećao? Ali vjeruj mi, Nevzate, i grižnja savjesti je bolja od besmislenog života.” Polako je podignuo očev pištolj. „Ona ionako neće dugo trajati...”

„Što radiš?”

Cijev pištolja okrenuo je prema svom mršavom tijelu.

„Što mi drugo preostaje? Ne misliš valjda da bih mogao živjeti nakon svega što se dogodilo, zar ne?”

Naravno da nisam, znao sam da ga neću moći nagovoriti da živi dalje već kad je pokraj još toplog Demirovog tijela shvatio gdje ću ga pronaći. Ipak sam htio pokušati.

„Zašto ne? Život je život pa makar i u zatvoru. A možda ćeš završiti u istom zatvoru s Demirom...”

Ranjeno mu je tijelo potresao nevidljivi jecaj, a iz očiju su mu potekle suze.

„Molim te, Nevzate, ne laži mi... Demir je odavno mrtav...” Nije ni izbrisao suze s obraza. „A ni meni više nema spasa... Posljednji sam dah izdahnuo onda kad su umrli Handan i Umut... Sve smo ovo učinili kako bismo izgubljenim životima dali neki smisao...”

„Vašom smrću?”

Odlučno je odvratio:

„Našom smrću i smrću drugih... Drugo nam nije preostalo... Kako ne razumiješ, Nevzate? Sve je ovo bilo naš očaj... Primjer... Sve je ovo bio naš memento za Istanbul... Nismo mogli podnijeti da živimo samo dišući i da odemo nečujno, ne poduzevši ništa. Što ćeš? Nismo imali izbora. Što ćeš? Vlastitu smo krv Istanbulu podarili kao memento...”

Cijev pištolja je polako prislonio pod bradu...

„Stani!” povikao sam. „Stani! Obećao si mi da ćemo poći u bolnicu...”

Pogledao me s neizmjernom tugom.

„I hoćemo... I Demir je ondje, zar ne?”

Približio je prst obaraču, a ja sam posljednjim snagama povikao:

„Jekta, nemoj!”

Prije negoli je povukao obarač, posljednji je put progovorio:

„Oprosti, Nevzate... Oprosti...”

Glasni je pucanj poremetio tešku tišinu groblja. Kamenje je zatitralo, čempresi se zanjihali, začuo se lepet krila noćnih ptica, negdje u daljini su zalajali psi... Jekta je pao na Handin grob

Naš Istanbul grad potonulih nada

S mora smo gledali grad: Nevzat, Demir i ja. Istanbul je obavila magla... More u magli... Naš brod u magli. Vidjeli smo minarete Sulejmanije, kupolu Aje Sofije i tornjeve palače Topkapi. Grad je izgledao kao da nikada nije opljačkan, porušen i isprljan. Priroda je bijelom maglom prekrila sve što mu je poružnjivalo vizuru. Poput sna koji se ukazuje trenutak prije zore... Poput čarobnog oblaka... Poput prizora iz bajke... Poput tek ustanovljenog grada... Poput novog početka... Mlad, lijep, pun nade...

S mora smo gledali grad... Gledali smo naše djetinjstvo, onu djecu koja su se dovikivala na ulicama Balata, plivala u vodama Zlatnog roga i tukla se s djecom iz susjednih četvrti... Šljive ukradene iz crkvenog dvorišta, riznicu skrivenu u Anemasovoj tamnici, duhove iz Porfirogenetove palače, Isusov kip u patrijaršiji, jutarnji namaz u Sulejmaniji, vodu sa svetog izvora, Poslanikove pratitelje u njihovim grobovima, križ izvađen iz mora... Grobove na Ejupu, mirise hrane koji se šire uskim uličicama... Susjede međusobno isprepletenih života...

S mora smo gledali grad. Gledali smo Handan, onu tanahnu djevojčicu u crnoj pregači. Prst koji je uvijek podizan prije naših. Nepregledne domaće zadaće. Pljuske učitelja. Naše uspomene u magli... Četvoro školaraca kako hodaju po uskim ulicama Balata... Prijateljstvo koje nije mogla narušiti ljubav... Demirova odvažnost, Nedžadetova savjest, moje pjesme... Handanina ljepota... Gledali smo Handan i njezine oči vlažne poput Istanbula koji se budi u magli.

S mora smo gledali grad. Nevzatovog oca, ljubitelja poezije i majku, strastvenu povjesničarku... Gledali smo Guzide, Nevzatovu ženu... Gledali smo njegovu kćer, Ajsun... Njezin prerano prekinuti život... Gledali smo Demirovog oca, ludo zaljubljenog u svoju ženu, oboljelu od Alzheimerera... Onu sokolicu po imenu Tuga... Gledali smo mog oca koji je divno pjevao uz koju čašicu, svoju majku, uvijek nježnu, uvijek punu ljubavi... I često smo gledali Handan... Djevojku u koju smo svi bili zaljubljeni... Moju ženu... Njezine neostvarene snove... Mog sina Umuta... Njegov prerano prekinuti život...

S mora smo gledali Istanbul: Nevzat, Demir i ja. Pjesmu koju je napisala priroda... Nakazu koju su stvorili naši suvremenici... Gledali smo nebodere koji su se pred nama uzdizali grubo poput betonskih bodeža zabodenih u srce grada... Gledali smo mostove, morske okove... Gledali smo prazna zemljišta, svakog sata, svake minute, svako trena sve manja i manja... Gledali smo šume, bez stabala, grmlja i cvijeća... Gledali smo ljude, bez požrtvornosti, radosti, ljubavi, nade i časti... Bez samih sebe... Jadno društvo koje uspjeh smatra srećom...

S mora smo gledali Istanbul: Nevzat, Demir i ja. Gledali smo lica naših umrlih... Svoju tugu u njihovim očima. Gledali smo naš očaj, jad koji nam raste u rukama, kukavičluk koji klija u našoj krvi... Gledali smo oduzete nam živote... Naše osunčane dane, jutra puna nade, razdragane proljetne večeri... Gledali smo naše izbljedjele uspomene, mrtve snove, srušene nade... Naš grad koji se udaljavao od nas, odnoseći sa sobom naše izbljedjele uspomene, mrtve snove, srušene nade poput nekog umornog tegljača... Gledali smo sebe, propale s našim

S mora smo gledali Istanbul. Legendarnu zemlju kralja Bize, Konstantinovu carsku prijestolnicu, zidine Teodozija II. koje su podsjećale na kamenu ogrlicu, Justinijanovu jedinstvenu Aju Sofiju, Osvajačevu palaču Topkapi iz koje je vladao svijetom, Zakonodavčevu

veličanstvenu Sulejmaniju... Gledali smo vladare, gledali smo velike generale, plemenitaše, robove... Gledali smo žene... Pulheriju, Teodoru, sultaniju Hurrem... Gledali smo junaštvo, kukavičluk, stvaralaštvo, razaranje, mudrost, budalaštinu, samilost, okrutnost... S mora smo u liku jednoga grada gledali čitavu pustolovinu čovječanstva.

S mora smo gledali Istanbul... Forume, stupove, kipove, bogove, hramove, crkve, džamije, palače, paviljone, cisterne, česme, fontane, turbeta, medrese, pučke kuhinje, spremišta za čamce, pristaništa, kolodvore, sveučilišta, vile, konake, zaboravljene drvene kuće, istrunule kamene zgrade... Uske puteljke što vode na obalu, široke bulevare, dječje parkove okružene zgradama... I majstore koji su svojom mudrošću, trudom i otmjenošću stvorili ovaj grad... Graditelja Sinana, majstora nad majstorima...

S mora smo gledali Istanbul... Naš Istanbul, grad ukradenih snova... Glavni grad otetih uspomena... Prijestolnicu oduzete sreće... Utvrdu potonulih nada... Kraljicu tuge... Ljepotu u raljama nasilja... Ljupkost na kojoj je podmuklost razvila svoju zastavu... Obilje koje je zaposjela pohlepa... Naš grad za koji smo prolili vlastitu krv jer drugog izbora nismo imali; nasu ulicu, naše dvorište, nasu kuću, nas grob...

S mora smo gledali Istanbul: Nevzat, Demir i ja. Istanbul izgubljen u magli...

Zahvale

Beskrajno sam zahvalan prof. dr. Oguzu Tekinu za važne informacije u vezi s poviješću i kovanicama Rimskog, Istočnog Rimskog i Osmanskog Carstva, dr. mr. Sualpu Bengidalu, stručnjaku za forenzičku medicinu, koji me prosvijetlio idejama o kriminalistici, Šehmuzu Akdemiru, šefu Odjela za ubojstva u Adani, bivšoj ravnateljici muzeja Topkapi, dr. Filiz Čagman, jer je sa mnom velikodušno podijelila svoje iscrpno znanje o palači Topkapi, ravnatelju muzeja Aja Sofija, Haluku Dursunu, pomoćniku ravnatelja muzeja Aja Sofija, Halilu Arči, arheologinji Defne Tekaj, arheologu Tulaju Urunu, dr. Meltem Dogan Arpaslan, dr. Husejinu Mešeu, koji mi je obratio pozornost na važne kirurške detalje, dragim prijateljima, odvjetnicima Mehmetu Ati Učumu i Hatidže Učum za pravne napomene, veterinaru Halilu Ajkinu za vrijedne informacije o žako papigama, arhitektu Naziru Korkmazu za objašnjenja u vezi s područjima od posebnog interesa, Husejinu Ereku zbog njegovih informacija o vjeri, Mustafi Alagozu za poučne podatke o sufizmu, Ozlemu Jašarlaru, komunikacijskom menadžeru izdavačke kuće Dogan Kitap za nepresušnu potporu; Deniz Judže Bašarir, izvrsnoj urednici iz kuće Dogan Kitap koja je pročitala prva poglavlja Mementa za Istanbul i sa mnom podijelila svoje mišljenje o njima, Kadiru Turanu i Muratu Aksuu za važne informacije o četvrti Balat, Ani Mariji Aslanoglu za pomoć s grčkim imenima, prvim čitateljima i kritičarima mojih romana, dragim prijateljima Figen Bitirim, Kemalu Kočaku, Erdinču Čekiću, Erhanu Čekiću, Oralu Esenu, Ajhanu Bozkurtu i Aliju Ardi, mojoj ženi Vildan Umit, kćeri Gul Umit Gurak i zetu Gurkanu Guraku. Bez ovih divnih ljudi, ne bi bilo ni ovog romana.